

NGÖNËN PEPEWER

The New Testament in the Weri Language of Papua New Guinea

NGÖNËN PEPEWER
The New Testament in the Weri Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Weri long Niugini

copyright © 1984 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Weri

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
ec1ac06d-1c8c-5be3-8326-dcf0ceacd4c2

Contents

Ngönën Pepewer	1
Matiu	2
Maak	52
Luk	80
Son	130
Ngön Yaaö Omnarö	167
Rom	217
1 Korin	240
2 Korin	262
Kalesia	278
Epesas	286
Pilipai	293
Kolosi	299
1 Tesalonaika	304
2 Tesalonaika	309
1 Timoti	312
2 Timoti	319
Taitas	324
Pailimon	327
Ipru	329
Sems	346
1 Pita	353
2 PITA	359
1 Son	363
2 Son	369
3 Son	370
Yut	371
Ënëma Ngönte	373
Bible reading	400

Ngönën Pepewer

The New Testament in the Weri language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Weri long Niugini

Ngönën Pepewer

The New Testament in the Weri
language of Papua New Guinea

Translation by Wycliffe Bible
Translators

© 1984, Wycliffe Bible Translators,
Inc.

Print publication, 1984 by Bible
League International

Web version
© 2015, Wycliffe Bible Translators,
Inc.
www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available
to you under the terms of the Cre-
ative Commons license (Attribution-
Noncommercial-No Derivative
Works).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Your are free to share – to copy,
distribute and transmit the text
under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute
the work to *Wycliffe Bible Trans-
lators* (but not in any way that
suggests that they endorse you
or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not
use this work for commercial
purposes.

- **No Derivative Works.** You may
not alter, transform, or build
upon this work.
- **In addition,** you have permis-
sion to port the text to different
file formats, as long as you don't
change any of the text or punctu-
ation of the Bible.

Notice – For any reuse or distribu-
tion, you must make clear to others
the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim
tok orait na lo bilong Creative Com-
mons Attribution-Noncommercial-
No Derivative Works license. Em i
tok olsem **yu ken givim kopi long
narepela manmeri.** Yu ken wokim
kopi na givim long husat i laikim.
Tasol, yu mas tok klia dispela samting
i kam long <http://tokplesbaibel.org>.
Yu no ken kisim mani na salim
dispela. **Yu mas givim nating.** Na
tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na
narapela buk i stap long dispela sait
i gat tok orait long usim wantaim
dispela samting tasol. Sapos yu laik
narapela tok orait, yu mas askim
husat i papa bilong copyright long
dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no
orait long dispela tok orait, stretim
tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok
bilong God long nupela tok ples, yu
ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples
English i stap long [http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legal-
code](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legal-code).

Sapos yu gat askim long dispela, **plis
askim mipela.**

Ngönën Pepewer

Matiu

Yesu pi wel wiak kutömweri sêen wê enëmak Matiuuk Yesuu ngön ompyaö epêt retëng ëa. Matiu, yapin nent Liwai, pöp Yesuu ru 12 pöröakaanëp. Pi tektek ngön yaauröa ngaan retëng ëa pöt Yesuu naë kê oröön pi Anutuu wa ngaöök nimëëpna pöt ngës rëere Yesuu ngön kësang ök ëa pöt retëng ëa. Ngön pöt, Yuta omnarö Yesuun Anutuu Yaö Mëëaup pöt ewat sêpënëak retëng ëa.

Pöt epël wia.

Yesuu ëere körööröere pim wilauta ngönte 1:1-2:23

Son i yamëaupë ya mënaut 3:1-12

Yesu i momëen morök elmëaut 3:13-4:11

Yesuu Kalili yangerak ya mënaut 4:12-18:35

Kalili yangerakaan Yerusalemë saut 19:1-20:34

Yerusalem kak Yesuu naë oröaut 21:1-27:66

Yesuu wal ëak ëö pet elmëaut 28:1-20

Yesu Kristo pim ëere körööröa ngönte

(Luk 3:23-38)

¹ Yesu Kristo pim ëere körööröa kurment epël. Yesu pi Tewit pim kurmentëakaanëp. Ën Tewit pi Apram pim kurmentëakaanëp.

² Apram pi Aisakë pepap.

Ën Aisak pi Yakopë pepap.

Ën Yakop pi Yutaare pim nangre nanöröa pepap.

³ Ën Yuta pi Peresre Siraë pepap, ën piarpim ëlëp Tema.

Ën Peres pi Ebronë pepap.

Ën Ebron pi Ramë pepap.

⁴ Ën Ram pi Aminatapë pepap.

Ën Aminatap pi Nasonë pepap.

Ën Nason pi Salmonë pepap.

⁵ Ën Salmon pi Poasë pepap, ën pim ëlëp Reap.

Ën Poas pi Opetë pepap, ën pim ëlëp Rut.

Ën Opet pi Sesi pim pepap.

⁶ Ën Sesi pi omp ak Tewit pim pepap. Ën Tewit pi Solomonë pepap, pim ëlëp pöt Yuraiaë öng kapirëp.

⁷ Ën Solomon pi Riapoamë pepap.

Ën Riapoam pi Apaisaë pepap.

Ën Apaisa pi Esaë pepap.

⁸ Ën Esa pi Seosapatë pepap.

Ën Seosapat pi Soramë pepap.

Ën Soram pi Asaiaë pepap.

⁹ Ën Asaia pi Sotamë pepap.

Ën Sotam pi Easë pepap.

Ën Eas pi Esekaiaë pepap.

¹⁰ Ën Esekaia pi Manasaë pepap.

Ën Manasa pi Emosë pepap.

Ën Emos pi Sosiaiaë pepap.

¹¹ Ën Sosiaia pi Sekonaiaare pim nangaröa pepap.

Akun pötak Papilon nga omnarök Yuta omnaröa naëaan narö wii tëak wak sê Papilon yangerak moulmëen pitëm inëen eim wakaima.

¹² Yuta omën narö Papilon yangerak wakaima akun pötak Sekonaia Sialtielë pepap wakaima.

Ën Sialtiel pi Serapapelë pepap.

¹³ Ën Serapapel pi Apaiatë pepap.

Ën Apaiat pi Elaiakimë pepap.

Ën Elaiakim pi Esoë pepap.

¹⁴ Ën Eso pi Setokë pepap.

Ën Setok pi Ekimë pepap.

Ën Ekim pi Elaiatë pepap.

¹⁵ Ën Elaiat pi Eliesäë pepap.

Ën Eliesä pi Matanë pepap.

Ën Matan pi Yakopë pepap.

¹⁶ Ën Yakop pi Yosepë pepap.

Ën Yosep pi Mariaë ompöp.

Ënak Mariaak Yesu, pim yapinte Kristo pël yema pöp wila.

¹⁷ Apramökaan yewaisem wais Tewitëk elën, omën kur pöment 14 yaë. Ën Tewitëkaan yewaisem wais Papilon omnaröa pit wii tëak wak sê Papilon yangerak moulmëa akun pötak ela pöröeta 14 tapël yaë. Ën pitëm Papilon yangerak wii kaatak saö pöröekaan yewaisem wais Yesuu wilaurek oröa pöröeta 14 tapël yaë.

*Yesu Kristoë wilauta ngönte
(Luk 2:1-7)*

¹⁸ Yesu Kristo pim wilauta ngönte epët. Öng Maria Yesu pim ël pöp omp Yosep pöp koirëpënëak yaö elmëen wëa. Pël äautak piarip yal naën om namp nerek wëen, Maria pi Ngëengk Pulöök elmëen önga namp tekeri sa. ¹⁹ Pël ëen pim omp yaö elmëaup Yosep pi omën wotpilëp yak Maria omnaröa ëöetak ëö sëpanëak ëlëep wes momëepënëak kön wia. ²⁰ Yosep pi pël kön wieim ka uraan Aköpë ensel nampök wangartak oröak piin epël ök mëea. “Yosep, Tewitë körööp, ni Maria pim öngaap wë piptaan kas ëengan. Pim önga tekeri sak wë pipop, Ngëengk Pulöök kaamök elmëenak wë. ²¹ Pël ëen pi yokotup wilën pöt pim yapinte Yesu pël mam. Pi tapöpök pim omnaröa ketre saunat ent ë nuulëak utpetetakaan kama niöpnaap.”

²² Omën nant peene e orö yes epot, Aköp pimtë tektek ngön yaaö omën naröen ök maan pitëm tekeri wesak ök niaaö aprö ima pötök kë yaarö. ²³ “Kat wieë. Koont öng tek nampök ru yak sak yokot namp wilëpnaan yaë. Pël ëen pitök yokot pöpë yapinte Emanuel pël mapnaap.” Yapin pöta songönte epët. “Anutu tiarring wë.” ²⁴ Pël maan Yosep pi wal ëak Aköpë enselëpë ök mëea pöl ëak Maria koirä. ²⁵ Pël äautak Maria yokot pöp nawilën wëen Yosep piiring ka naurön ëa. Pël ëen yokotup wilën pim yapinte Yesu pël mëea.

2

Këtëpë yengampiaulaan ëwat omën narö Yesuun itaampënëak waisa

¹ Omp Erot pim Yutia yangerak omp ak sak wëa pötak Mariaak pörek Petelem kak Yesu wila. Pël ëen ënëmak këtëpë yengampiaulaan ëwat omën narö Yerusalem kak së oröak epël pëel mëea. ² “Runga ngolöp oröaup, Yuta omnaröa omp ak sëpna pöp e tarëk wë? Ten pim tangewes këtëpë yengampiaulaan oröak wëen itenak yaya manëak yewais,” pël

mëea. ³ Pël maan omp ak Erot pöppe ën Yerusalem kakë omnarö pit ngön pöten kat wiak yaan sak kön selap wia. ⁴ Pël ëak omën omp ak Erot pi kiri ar yaaö wotöököröere ën Mosesë ngön kosangotë ngarangk pouröen ngön maan së pim naë rongan ëen ngön pötaan yak pitën, “Kristo pi kak tarëk orööpnaap?” pël mëak pëlpël mëea. ⁵ Pël maanak pit epël mëea. “Petelem kak Yutia yangerak orööpnaap. Ngön pöt tektek ngön yaaö omën nampök epël retëng äaut.

⁶ ‘O Petelem kak Yutia yangerak wëaurö, arim kak Yutia yangerak ka wia pötë iri naëpan. Pöt arim naëaan omën kësang nampök oröak Israel nem omnaröa ngarangk sëpnaat.’ ”

⁷ Pël maanak omp ak Erot pi ëlëep këtëpë yengampiaulaan ëwat omën pöröen ngön maan pim naë sëen pitën, “Tangewes akun taltak oröak wëen itena?” pöten pëel kat wia. ⁸ Pël ëen pit ök maan pi pitën epël ök mëak Petelem kakë wes momëa. “Ar së kosang ngentiak ap wesak runga pöp koirak pöt kaalak wais neen ök nean. Pël ëen neenta së itenak piin yaya memaan,” pël mëea. ⁹ Pël maan pit kat wiak sëp wesak kan yesem itaangkën tang peen ngaantak pitëm këtëpë yengampiaulaan oröak wëen itena pöwes pitëm wet rëak së ruupë ka wieëaö pöta ngaarëk leng ëak wëa. ¹⁰ Ënak pit tang pöwesën itenak ya kë panë sa. ¹¹ Pël ëak ka pöta kakaati së itaangkën ruupre ën pim ëlëp Maria wëa. Pël ëen pit së rar rë mowesirak yaya mëak pitëm ul keus köröökään sum kësang yaaö nant, aini koolre kos lölop kamp yaaöre i kamp ompyaö yaaut yowe mena. ¹² Pël ëak pit rö kan ka uraan Anutuuk wangartak omp ak Erotë ngësël sëpanëak nga mëak pepanöm maan pit sëp wesak pim naë nasën, kan munt naöök kaalak pitëm kakël kan sa.

Yesure ëlre pepaar Isëp yangerakë kas sa

13 Pit kan sêen Yosep ka uraan Aköpë ensel nampök wangartak oröak piin epël ök mëea. “Ni wal ëak Yesure ëlëp mësak kan kas Isëp yangerkël sê. Erot pi runga pipop ap wesak mëmpënëak yaë pötaan. Ni pörek sê wë kat wiaan ënëmak nemtok kaalak waisën pël niaanak waisënëen.” 14 Pël maan Yosep pi wal ëak Yesure ëlëp mësak Isëp yangerkël röök taptakëer kan sa. 15 Pël ëak pit Isëp yangerk sê wëen omën omp ak Erot pöp ënëmak wel wiin akun pötak kaalak waisa. Pöt Aköpë ngönte tektek ngön yaaö nampök ök ëa pöt kë rëa. Ngön pöt epët. “Ne nem ruup Isëp yangerk wëen yas maan waisa.”

Erotök maan runga narö kësang panë mën wel wia

16 Omp ak Erot këtëpë yengampiaulaanpë ewat omën pörö pi morök elmëa pöten kön wiak ya sangën kaö pan ëa. Pël ëak pim omën naröen maan pit sê Petelem kakre ka kot naë wieëa pötë yokot kot narö krismaki nentepar il newasën pörö pourö mën won wesa. Pöt ewat omnaröa tangewesi oröön itenak ök mëea akun pöten kön weswes ëak ök maan sê mën won wesa. 17 Akun pötak tektek ngön yaaö omën Seremaia pöpë ngön ëa pöt kë oröa. 18 Pöt epët.

“Rama kakaan ingre këlël kaö panë yaan kat wia.

Öng Resel pim ë körööröak pitëm rungaaröaan yaköm ëen ing aima.

Pël yaëen omnaröak yok pangk pit wiap nemowasën ëa.

Pöt pitëm rungaarö wel wia pötaanök.”

Yesure ëlre pepaar Isëp yangerk sêp wesak kaalak sa

19 Omp ak Erot pöp wel wiin Aköpë ensel namp kaalak Yosepë naë oröak wangartak epël ök mëea. 20 “Omën rungaap mëmpënëak ëa pörö yok wel wia. Pötaanök piar ëlëp mësak Israel yangrakël sê.” 21 Pël maan Yosep pi wal ëak Yesure ëlëp mësak Israel yangerkël sa. 22 Pël ëak pi kat wiin

Akeleas pöp pim pepap Erot pim urtak Yutia yangera omp ak sak wëa. Pël ëen pi we pöökël sê öpnaaten kas ëa. Ënak Anutuuk piin wangartak pepanöm maan pi pörek sêp wesak Yesure ëlëp Kalili yangerkël mësak sa. 23 Pël ëak pit sê ka naöökë yapinte Nasaret pël ya pöök wakaima. Pöt Anutuu tektek ngön yaaö omën naröa Yesu pimëen ëa pöt kë oröa. Ngön pöt epët. “Omnaröak piin Nasaret omnamp pël mapnaap.”

3

Son i yamëaup Anutuu ngönte ök aima
(Maak 1:1-8; Luk 3:1-18; Son 1:19-28)

1 Akun pötak Son omnarö i yamëa pöp oröak Yutia yang omën won-tek Anutuu ngönte ngës rëak epël ök maima. 2 “Anutuuk tiar wa ngaöök nimëepna akunet yok temanöm yes. Pötaanök ar lup kaip tiak utpetat sêp wesak kasëng mënëe.” 3 Son pöpön Anutuu tektek ngön yaaö omën Aisaia pöpök ngön epël ëa.

“Yang pultakaan omën nampök epël ya.

‘Aköpëen kanö wotpil weseë. Ngësak ompyaö panë weseë.’ ”

4 Son pöp pim ulpëen kosangëp pol kamel ëpötök ket ëak mëak wëa. Pël ëak pol koröpöök yepat ket ëaö naö ureëa. Ën pim kaömp pöt ngëntre mop pëen neima. 5 Yerusalem kakaanre Yutia yang poutëaanre Yotan i pouuk ka wieëa pötëaan omnarö pim naë sê rongan ëa. 6 Pël ëak pitëm ketre saunat tekeri wesak ök maan Sonök Yotan imeri i momëa.

7 Son pi itaangkën Parisiire Satusi ngönën omën narö kësang puuk i momëepënëak yesën itenak pitëm epël ök mëea. “Kamalöröa morök yaalni pöl ar yaaurö. Ar kön wiin nem naë waisën i nimëëma pöt Anutuuk nga elniipënëak ëa pöt naalniipan. 8 Ar lup kaip tiak wëwë pötakël önë pötakëer omnaröak arën itaangkën lup kaip tian pël ëëpnaat. 9 Arimtë könöök epël angan. ‘Ten Apramë

köröörö, pël angan. Ar kön wi kosang newasën wë, ‘Ten Apramë köröörö, pël anë pöt pangk naën. Ne niamaan kat wieë. Anutu pi apënëak pöt yok pangk aan kël epotök Apramë körö koröp orööpnaat. ¹⁰ Anutu pim iner kera songöntak wia. Pöwer kera nement ulöp ompyaö nautön eëpna pöt ku tiak es marën kotöpnaat.

¹¹ “Omën nem ënëm waisëpna pöp pim weëre kosangtak nemët il wasëpnaap. Ne utpet epopök pim ing korötepar yok pangk wak nasëngan. Ne ar lup kaip tiak arim utpetat sëp wasënëëtaan i yaaptaring yanimë. Ën puuk pöt ar Ngëëngk Pulöök i ket ëak nimëën esuwesi ök arim utpetat kotak won sëpnaat. ¹² Pi pim kat yaurautaring wais kat ur rongan ëak kaömp ompyaut wa pim kaömp kaatak wiipnaat. Pël ëak unönre söksök pöt wa top ëak es kosangwesi moolaan kot sëpnaat.”

*Sonök Yesu i momëa
(Maak 1:9-11; Luk 3:21-22)*

¹³ Akun pötak Yesu pi Kalili yanger sëp wesak Sonök i momëëpna yak Yotan i pouukë sa. ¹⁴ Pël ëën Son pi ke mourak piin epël ök mëëa. “Ni oröpmorëën nook i nimëëmëak yenëaan? Ne omën pasip, ën nuukëër omën kaöap. Pötaan nuukëër yok pangk ne i nemëëmëëp. Pël ëautak ni nook i nimëëmëak waisan.” ¹⁵ Pël maan Yesuuk kangiir epël ök mëëa. “Ni peene kat newiak pël ëëm. Tepër wotpil wesak Anutuu ngön pout ngaarëk öpëa pöt pangk eëpnaat.” Pël maan Son kuure mak mëak i momëa.

¹⁶ Sonök Yesu i momëën pi akun tapëtakëër imeriaan oröak itaangkën kutömwer këm nga ëën Ngëëngk Pulö int ekëpë ök sak pim rangk irë ngentia. ¹⁷ Pël yaëën kutömweriaan ngön nent epël irëa. “Epop nem Ruup. Ne piin ya kë sak kent pan yaalmë.”

4

*Setenök Yesu morök elmëa
(Maak 1:12-13; Luk 4:1-13)*

¹ Setenök Yesu morök elmëëpna yak Pulöök Yesu mësak së yang pultak

omën won panëërek moulmëa. ² Pël ëën Yesu pi kaömp nanën wë këtre röök akun 40 pël ëak sa. Pël ëën ënëmak pi këënëën elmëa. ³ Pël ëën Seten pi oröak morök elmëak epël mëëa. “Ni Anutuu Ruup. Pötaanök kël epotön maan kaömp sëën në.” ⁴ Pël maan Yesuuk kangiir kaip tiak epël mëëa. “Ngönëntak epël wia. ‘Kaömp pöt pëënök omnaröa wëwëet nanimpan. Anutuu këmtakaan pim ngön ëaut pout ngaarëk weim öpna pöpökëër wëwë om wakaim öpnaap.’”

⁵ Pël maanak Setenök kaalak Yesu pi mës wak së Yerusalem ka kësang ngëëngköökë ngönën tup kaöeta möröök moulmëak ⁶ epël ök mëëa. “Ni Anutuu Ruup. Pötaanök öngkrek sörok ola. Pöta ngönte ngönëntak epël wia. ‘Anutu pi pim enselöröen maan ni ngarangk elniipnaat. Pël ëak këlötök nim ingesi niwalpanëën pitök morötök akaak elniipnaat.’”

⁷ Pël maan Yesu pi kaalak kangiir epël mëëa. “Ngönën nenteta epël wia. ‘Aköp Anutu kaamök elniipnaaten ököök elmëëngan.’” ⁸ Pël maanak Seten pi kaalak Yesu mës wak së rosir wali panë naöök moulmëak omnaröa kaare yang poutre ën pitëm omnant ompyaö poutön pet elmëak ⁹ piin epël mëëa. “Ni nemëën rar rë nowesirak yaya neamë pötak ne e yangerakë omën ompyaö epot pout nimpaat” mëëa. ¹⁰ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Seten, ni mop wiak kama së. Pöt ngönëntak epël wia. ‘Aköp Anutuun yaya mam. Pimënt kopëtapön inëën elmëëm.’” ¹¹ Pël maan Seten pi yok Yesu pörek sëp wesak kan sëën ensel narö së pi kaamök elmëa.

Yesu Kalili yangerak ya ngës rëak mëna

(Maak 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹² Yesu pi kat wiin Son pi omën naröak wak wii kaatak moulmëën wë pël maan Yesu pi Kalili yangerakë sa. ¹³ Pi Nasaret kak sëp wesak Kapaneam kak së wakaima. Ka pö i kaöökë öök Sepulanre Naptalai yang pöraarë tekrak wieëau. ¹⁴ Pël ëën Anutuu ngönte tektek ngön yaaö omën

Aisaia pöp pim ök ëa pöt kë oröa. Pöt epët.

¹⁵ “Sepulanre Naptalai yang pöraarë, i kaöökë naë, i Yotanë nal komuntakël,

Kalili yang ngönën wonöröa wëaurek,

¹⁶ omën narö pörek koutak wëa pörö pit yok ëwa kësangöön itena.

Ën omën pörek koutak wë wel wiak kö sëpënëak yaaö pöröa naë ëwaö yok oröa.”

¹⁷ Akun pötak Yesu pi ngës rëak ngönën epël ök maö ima. “Anutuu wa ngaöök nimëëpna akunet yok temanön yes. Pötaanök ar lup kaip tieë.”

Yesuuk omp 4 ëak ngön maan pim ënëm sa

(Maak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Yesu pi Kalili i kaö pöökë pouuk yesem itaangkën omp nanang naar, namp Saimon pim yapin nent Pita, ën pim nangap Entru, piarip i kaö pöök iir yoolaan itena. Pöt piarip i kaö animaurö korak wes mëak mon wa pël eim wëa. ¹⁹ Pël yeem wëen Yesu pi piaripön ngön mëak epël mëëa. “Arip nem ënëm waiseë. Pël ëen nook aripön arpim i kaö animaurö yewan pi tapël omnaröeta önëen niulëëmaan.” ²⁰ Pël maan piarip teëntom panë piarpim iiröt om wiak pim ënëm sa. ²¹ Pël ëen pi kaalak yesem itaangkën omp nanangën munt naar, piarpim pepapring i kaö wang naöökë rangk wë iiröt ompyaö yewasën itena. Piarpim yapintepar, namp Sems, namp Son, ën piarpim pepap Sepeti. Pël ëen pi piaripön pim ënëm sëpënëak mëëa. ²² Pël maan piarip teëntom panë piarpim pepapre wangaö sëp wesak Yesuu ënëm sa.

Yesuuk ngönën ök mëak omën kësang pan këëkë mowesa

(Luk 6:17-19)

²³ Yesu pi Kalili yangerak ka wieëa pötë së omnaröen ngönën tupötë kakaati Anutuu ngönte rë moulak pim wa ngaöök nimëëpna ngön ompyaö pöt ök mëak omën yauman ke nentere nent yaaö pöröere omën koröp lup nantë utpet ëa pörö pourö

këëkë moweseima. ²⁴ Pël ëen Yesu pim pël yaaö pöta ngönte aö yesem Siria yangerak oröön yang pör pangk ëa. Pël ëen omën pörek wëaurö pöten kat wiak pitëm yauman omën pourö pim ngësë mësak sa. Yauman omën pörö, narö yauman ke nentere nent waurö, ën narö këlangön ke nentere nent kat yawiaurö. Ën këlangön kat yawia pörö, narö urmerarö pitëm lupötë wëaurö, narö om pas kawi ngentiak reireë ureim wëaurö, ën narö kosat kël waurö. Omën yauman piporö pourö pit pim naë mësak sëen këëkë moweseima. ²⁵ Pël yaëen Kalili yangerakaanre Tekapolis yangerak ka 10 pötëaanre Yerusalem kakaanre Yutia yangerakaanre i Yotanë nal komuntakëlaan omën kësang pan pim ënëm ëa.

5

Yesu pi rosiraöök isak ngönën ök mëëa

¹ Yesu pi omën kësang panë pim ënëm sa pöröen itenak rosir naöök së wel aisëak wëa. Pël ëen ruurö pim naë sa. ² Pël ëen pi ngës rëak ya rë moulak pitën epël ök mëëa.

Omnaröa ërëpërëp ëëpnaata songönte (Luk 6:20-23)

³ “Omën pitëmtë lupötön kön wiin ompyaut won yaë piporö Anutuuk wa ngaöök yemomë. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

⁴ “Omën ingre ya ilak aim wë piporö Anutuuk wiap mowasëpnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

⁵ “Omën ya wiapring wë piporö yang ngolöpra omnantëen yaö sëpnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

⁶ “Omën wëwë wotpilte öpnaaten kent ëen weë yengenti piporö Anutuuk wëwë wotpil pöt mangkën öpnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

⁷ “Omën karuröaan yaköm yaalmëa piporö Anutuuk yaköm elmëëpnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

8 “Omèn lup kölām wë piporö Anutuun itaampnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

9 “Omèn mayaap wiaapnaataan weë yengenti piporöen Anutuuk pim ruurö pël mapnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

10 “Omèn pitëm wëwë wotpil yaaö pötaan omèn munt naröak utpet mowasën këlangön kat wiipna piporö Anutuuk wa ngaöök momëëpnaat. Pötaanök pit ërëpërëp ëëpnaarö.

11 “Ën naröak itaangkën ar nem ënëm yeëan ëën pöt ökre was niaaöre utpet elniire ngön utpet ke nentere nent ngön kaar niaaö pël yaëen pöt ërëpërëp ëënëët. 12 Pöt naröak tektek ngön yaaö omèn ngaan wakaima pöröaan utpet ke pil elmëeimaaurö. Pötaanök pitök peene ar pil yaalniin pöt, ‘Ënëmak kutömweriaan kangut kësang önaat,’ pël weseë ya kë sak ërëpërëp ëën.”

Anutuu omnarö tomunatre ëwaöökë ökörö (Maak 9:50; Luk 14:34-35)

13 “Tomunat polötë olaan söp naën yaë pöl ar yangerakë omnarö utpet ëëpanëak kaamök yaalmëaurö. Pël yaauröak tomun pötë misëngö som sak wiaan tiar tol ëak kaalak misëng wasën pangk ëëpën? Pël naëngan. Tomun som ke piltak omnant pangk misëng newaspan. Pötaanök wa moolaan omnarö ing mësaö kan ing ëëpnaat. Ar ngön epët kasëng menak pöt tomun misëng won pöta ök sënëët.

14 “Ën es ëwaöök rö kanötë omnarö kaamök elmëen kamtaöök yes pöl ar yangerakë omnarö Anutuu ënëm sëpënëak kaamök yaalmëaurö. Ar ka naö rosiraöök wieëa pöökë ökörö. Ka pö ëlëëp wi naöpan, om tekeri wiaan omnarö maimerekaan pangk itaampnaat. 15 Ën omnarö esuwes mangiak kapita öngpök namëëpan, ngaarëk wasën kakaati ëwa éaan omèn kakaati wëaurö omnantön pangk itaampnaat. 16 Arim omnant yaaut esuwesi ök ëëp. Omnarö itenak arim Pep kutömweri wë pöpë yapinte

ngaarëk wak isak apnaan omèn ompyaut ëëë.”

Anutuu ngön kosangta ngönte

17 “Arök ne Moses pim ngön kosangötre tektek ngön yaaö omnaröa ngönöt wa moolamëak waisan pël wasnganok. Ne pipot wa moolamëak newaisënep. Ngön pi tapöt kë orööpënëak waisaup. 18 Ne yaap pan niamaan. Kutömre yang epweriar won nasën wiaan Mosesë ngön kosang lup kot nent ap nasëpan, pout kë rapnaat. 19 Omèn Mosesë ngön kosang lup kot panë nent wa moolëak naröen tapël ëëpënëak mapna pörö pit omèn Anutuu wa ngaöök momëëpnaaröa ikanöök öpnaarö. Ën omèn ngön pöt pout ngaarek wak naröen tapël ëëpënëak mapna pörö omèn Anutuu wa ngaöök momëëpnaaröa naë kaö sak öpnaarö. 20 Ne niamaan kat wieë. Arim Anutuu ngönte ngaarëk wak wëwë wotpil yaaö pötak omèn ngön kosangötë ngarangköröere Parisi ngönën omnaröa pël yaaö pöt il newasën ëëpna pöt ar Anutuu naë rë olëak wëen wa ngaöök nanimëëpan.”

Ya sangën yaauta ngönte (Luk 12:57-59)

21 “Ëaröen ngön ök mëëa pöt ar yok kat yawiaurö. Pöt epët. ‘Ni nim karip mëngkanok. Ën ni namp pël ëëmë pöp ngön yaatak oröömëëp,’ pël yaan kat wi yeë. 22 Ën nook pöt ök niamaan kat wieë. Omèn namp pim karipön ya sangën ëëpna pöp pi ngön yaatak orööpnaap. Ën namp pim karipön utpet wesak mapna pöp pi ngarangk wotöököröa naë oröak ngön ya mëmpnaap. Ën namp pim karipön, ‘Kaökaö,’ kip mapna pöp pi es parëaöökë yaö sëpnaap. 23 Pötaanök ni omèn nant Anutuun kiri wiimëak wak së kiri yawiaurek wë kön wiin nim karipëen utpet elmëen pi niiring ngön wieëaupök ëanéen pöt 24 sëp mowasum. Pël ëak om kiri yaauta naë wiak kaalak së. Pël ëak nim karipring arpim ngön wieëa pöt

wilak wotpil wesak säak Anutuun yowe wiim.

²⁵ “Ën omën nampök ni ngön yaatak nuulëpënëak yaan pöt ngön yaaurek nasën wieëaar ngön pöt teëntom ë pet irak ngöntre kar ëëë. Pöt puuk ni omën ngön ë pet yairaupë moresi nuulëen polisöröa moresi wes nimëen wii kaatak nuulnëëpanëen. ²⁶ Ne yaap panë niamaan kat wi. Ni pörek wë teënt naaröngan. Nim karipë kangut pet pan ir olëäkök oröömëep.”

Öngre omp wëwëet utpet yawesauta ngönte

²⁷ “Ngön kosang nent yaan ar yok kat yawiaurö. Pöt epët. ‘Ni öngre omp wëwëet kom ëënganok.’ ²⁸ Ën nook pöt, ök niamaan kat wieë. Omp namp öng nampön itenak kent kön wiin pöt yok könöök öng ngësëp sëp yewas. Pël ëäk öngre omp ë ngön kosangët ilap riak saun yokoir. ²⁹ Ën omën nent nim it yaapkëöök itaampë pötak wak weru nuulaan utpet ëëmëak yeem pöt it pö ti moolam. Pöt koröp kaö nentak elniin utpet ëäk nim koröp pou es parëaöökë sëpanëen koröp kaö kopët pöt won wasumë pötakëer ompyaö. ³⁰ Ën nim mor yaapkëëwesök kentöökë ënëm ëäk utpet nent ëëmë pöt nim mor pöwes kama il moolam. Pöt koröp kaö nentak elniin utpet ëäk nim koröp pou es parëaöökë sëpanëen koröp kaö kopët pöt won wasumë pötakëer ompyaö.”

Öngre omp wes yamëauta ngönte (Matiu 19:9; Maak 10:11-12; Luk 16:18)

³¹ “Ngön kosang munt nenteta epël yaan ar yok kat yawiaurö. ‘Omp namp pim öngöp wes mëepënëak pöt öngre omp yailauta pepewer pim öng pöp mamp.’ ³² Ën nook pöt, ök niamaan kat wieë. Omën namp pim öng omp nga naën yaaupök wes mëepna pöt pim pël elmëëpna pötaan öngöp omp munt namp yokoirem öngre omp ë ngön kosangët ilap riak saun koirëpnaat. Ën namp pi munt nampë öng wes mëa pöp koirëpna pöt

piita öngre omp ë ngön kosangët ilap riak saun koirëpnaat.”

Tiar ngön nent kosang wasëpenëak ngaarëkël wesak angan

³³ “Ën ngön kosang munt nent ëaröen ök mëëa pöt ar yok kat yawiaurö. Pöt epët. ‘Ni omën nent ëëmëak Aköpë ëöetak kaar kosang wesak anganok. Omën nent pël ëëmëak pim ëöetak kosang wesak pöt ngaarëk wëen këet orööp.’ ³⁴ Ën nook pöt, ök niamaan kat wieë. Ar ngön nent kosang wasënëak ngaarëkël wesak yaap pël anganok, won pan. Ar kutömweriil wesak kosang wasnganok. Kutöm pöwer Anutu pim wëauwer pötaanök. ³⁵ Ën e yangerakëlta mëak kosang wasnganok. Yang epëreta Anutu pim ingesiarë urte pötaanök. Ën Yerusalem kakëlta yapin mëak kosang wasnganok. Yerusalem pö Omp Ak kaöapë ka kësangö pötaanök. ³⁶ Ën nim kepönöökëlta ngön nent kosang wasnganok. Nuuk yok pangk kepön ëp naön maan koöre kölam naëpan pötaanök. ³⁷ Ar omën nent ëënëak pöt om, ‘Mak, ne pël ëëmaap,’ pöt pëen an. Ma omën nent naën ëënëak pöt om, ‘Won, pël naëngan,’ pöt pëen an. Arim omën nantëël mëak kosang wasënëak ngön munt nant anë pöt Setenë naëaan orööpnaat.”

Omën nampök utpet yaalniin pöt kangiiir elmëëngan (Luk 6:29-30)

³⁸ “Ngön kosang nent epël yaan ar yok kat yawiaurö. ‘Omën nampök nim it naö utpet nuwasën pöt kangiiir pim naö utpet mowasumëep. Ën omën nampök nim kë naö nitiin pöt kangiiir pim naö motiimëep.’ ³⁹ Ën nook pöt, epël niamaan kat wieë. Omën nampök ni utpet yaalniin pöt kangiiir elmëënganok. Ën omën nampök nim kerëm yaapkëetak nimöön pöt katnëëteta nimööpnaan mowasum. ⁴⁰ Ën omën nampök nim ulpëen iriip öpënëak ngön yaatak nuulëak ngön nent nimëen wesak

niaan pöt ulpëen rangkëëpta përe mamp. ⁴¹ Ën omën kaö nampök kan mëntöök omën nant wak sumëak kosang wesak niaan pöt nuuk kan waliöököl wak sum. ⁴² Ën omën nampök ni omën nant pi mampëak kimang yeniaan pöt mamp. Ën nampök nim naëaan omën nant yaam öpënëak yaan pöt keimön ëënganëp mamp.”

*Kööre tokörö lup sant elmëëpa
(Luk 6:27-28, 32-36)*

⁴³ “Ngön kosang nent epël yaan ar yok kat yawiaurö. ‘Nim karipön lup sant elmëëm. Pël ëak nim kööre toköpön kaaö elmëëm.’ ⁴⁴ Ën nook pöt, ök niamaan kat wieë. Arimëën kööre tok yaalniaurö lup sant elmëën. Ën utpet yaalniaurö Anutuuk kaamök elmëëpnaan kimang man. ⁴⁵ Ar omën ke pilöt ëënë pöt arim Pep kutömweri wëaup pim ru panë sënëët. Pöt puuk pim këtëpön maan omën utpetere ompyaö pouröa rangk yema. Ën pi tapöpök pim kopiirenta maan omën wotpilre korar pouröa naë yepel. ⁴⁶ Arën lup sant yaalniaurö kangiir elmëënë pöt Anutuuk ompyaut nimpnaat ma? Won. Utpet yaaurö pitta lup sant tapël elmë yaë. ⁴⁷ Ën arimtë karuröenökëër sant mowasënë pöten kön wiin arök omën muntarö il wesak ompyaö ëën sa ma? Won. Omën ngönën wonörö pitta sant tapël mowas yaë. ⁴⁸ Pötaanök arim Pep kutömweri wëa pöpë ompyaö wotpil wë pöl arta ompyaö wotpil wë arim kööre toköröen ompyaö moweseim ön.”

6

Omën il ngentingenti yaaö pörö kaamök yaalmëäuta ngönte

¹ “Ar arimtën ngarangk këëkë ëën. Arim ngönën yaat omnaröa ëöetak pit itenak arën kön wiin ompyaö ëëpna pöl wesak mëngkanok. Pël ëënë pöt arim Pep kutömweri wëaup kön wiin ompyaö naën ëën ompyaö kangut nankingën ëëpnaat.

² “Ni omën il ngentingenti yaaurö omnant kaamök elmëëmëak pöt kaar yaauröa ök elmëënganok ëlëëp mamp. Kaar omën pörö pit omën muntaröak itenak pitëmëën wak isak apëna yak omën il ngentingenti yaaurö kaamök ëak omnant ngönën tupötëere kamtatë omnaröa itöök yemengkaurö. Ne yaap yeniak. Omnaröa pitëmëën wak isak yaaö pötök pitëm kangut yok yemangk. Pötaanök pit puorö ënëmak Anutuuk kaalak ompyaö kang munt nant nemangkën ëëpnaarö. ³ Ni pöt omën il ngentingenti yaaurö kaamök elmëëmëak pöt omnant ëlëëp panë wesak mamp. Nim mor yaapkëewesök omnant yemangkën katnëewesi ëwat nasën ëëpna pöta ök karuröak nim mampëëtön ëwat nasën ëëp. ⁴ Ni omnant ëlëëp mampë pöt nim Pep omën ëlëëp pipotön ityeengkaupök ompyaö kangut nimpnaat.”

*Anutuun ök yamëëäuta ngönte
(Luk 11:2-4)*

⁵ “Ar Anutuun ök manëak pöt kaar omnaröa yaaul ëënganok. Pit omnaröak itenak pitëmëën wak isak apëna yak ngönën tupötë kakaatiire kamtatë, omnaröa itöök, tauëë Anutuun ök mapnaaten kent yaaurö. Ne yaap yeniak. Omnaröa pitëmëën wak isak yaaö pötök pitëm kangut yok yemangk. Pötaanök pit ënëmak Anutuuk kaalak kang munt nant nemangkën ëëpnaarö. ⁶ Ar Anutuun ök manëak pöt arimtë kaatë kakaati së kan wariak arim Pep ëlëëp wë pöpön ök man. Pël ëënë pötak arim Pep ëlëëp yamëëäutön ityeengkaupök kangut nimpnaat.

⁷ “Arim Anutuun ök yamëëäutë ngönën wonöröa ök ëak ngön paspas nentere nent kësang anganok. Pitëm pël yaaö pöt, pitëmtok kön wiin ngön wali yemaan Anutuuk kat mowiipnaat wesak pël yaaurö. ⁸ Ar pitëm ök ëënganok. Pep piin kimang nemaan wëën arim ap yewesautön ëwat yaaup. ⁹ Pötaanök ar Anutuun epël ök man. ‘Tenim Pep kutömweri wëaup,

nim yapinte ngëengkw wiaap.

¹⁰ Ni wais wa ngaöök nimë.

Kutömweri wëaurö nim këm ngön ngaarëk yeö pöl e yangerak wëaurö teenta tapël ëënëak kent yaë.

¹¹ Ni peene kët epta könkön kaömp nimp.

¹² Tenim saunatë kangut kërë nuula. Tenökta omnaröa saun tenimëën yaalni pötë kangut tapël kërë yemoolak pötaanök.

¹³ Moröktak nuulëenganëp, pim naëaan ent ë nuulë.

¹⁴ “Yaap, ar omnaröa arimëën utpet elniauta kangut kërë moolanë pöt arim Pep kutömweri wë pöpökta arim utpet yaautë kangut kërë nuulapnaat. ¹⁵ Ën ar omnaröa arimëën utpet elniauta kangut kërë nemoolaan ëënë pöt arim Pepap puukta arim utpet yaautë kangut kërë nanuulaan ëëpnaat.”

Kaömp ngës olëak wëauta ngönte

¹⁶ “Ar Anutuun yak kaömp ngës olëak pöt omën ngön kaar yaauröa ök koöre sap ëak önganok. Pit kaömp ngës olëak wë pël yaëën omnaröak pitën itenak wak isak apëna yak koöre sap ëak wëaurö. Ne yaap yeniak. Omnaröa pitëmëën wak isak yaaö pötök pitëm kangut yok yemangk. Pötaanök pit puorö ënëmak Anutuuk kaalak ompyaö kang munt nant nemangkën ëëpnaarö. ¹⁷ Ar kaömp ngës olanëak pöt arim wëaul uwari mëak arim këere wot kanöt iirën. ¹⁸ Arim kaömp ngës olëak önë pöt, omnaröak itenak ewat nasëpan, arim Pep ëlëëptak wë pöpökëer itaampnaan pël ëën. Pël ëënë pötak arim Pep ëlëëp pipotön ityeengkaupök ompyaö kangut nimpnaat.”

Omën ompyaut wieëauta ngönte
(Luk 12:33-34)

¹⁹ “Ar yangerakë omnant iwal ka ëere kumkum ë, omnaröak ka pör menak këkain wë pël yaaut kësang wiak önganok. ²⁰ Anutuuk arimëën omën ompyaut kutömweri ningkën önëën omën ompyaut ëëë. Kutömweri

pötökëer iwal ka ëere kumkum ë, ën omnaröak ka pör menak këkain wë pël naën yaaut. ²¹ Arim omën ompyautë wia pörekël arim könötta wiaapnaat.”

Tiarim itöörar koröpöökë ram-pewesi ök
(Luk 11:34-36)

²² “It pipöörar arim koröpöökë ram-pewes. Arim itöök omnant itenak kön ompyaut yawiin pöt arim lupötë rampewesi yaë pöl ëwa ompyaö ëaapnaat. ²³ En arim itöök omnant itenak kön utpetat yawiin pöt arim lupötë koö olëaapnaat. Pötaanök arim lupötë ëwa wia pipët koö olapna pöt koö pöt sasa kësang panë olëaapnaat.”

Tiar Anutuu yaatere monere uröma yaat mëngkre mëngk namëngkan
(Luk 16:13)

²⁴ “Omën nampök yok pangk omën omp ak naarë inëën naën ëëpnaat. Pi nampön kaaö yaalmëem nampön ngöntre kar elmëëpnaat. Won ëën pöt, kangiir nampë naë rë olëak wë namp kasëng mampnaat. Pötaanök arta tapël Anutuu yaatere monere uröma yaat mëngkre mëngk namëngkan.”

Kön selap yaauta ngönte
(Luk 12:22-31)

²⁵ “Pötaanök ne arën epël ök yeniak. Ar arimtë wëwëetaan kön selap ëak epël anganok. ‘Tiar kaömpöt tarëkaan öpen? Ma iit tarëkaan öpen?’ Ën koröpöönta kön selap ëak epël angan. ‘Oröpötök kör koëpen?’ Kaömp pöt këet won, wëwëetakëer këet. Ën ulpëenre poë koröp pöt këet won, koröpöökëer këö. ²⁶ Ar intöröen kön wieë. Pit kaömp ngëntak nëere wa peram wi pël naën yaauröak arim Pep kutömweri wë pöpök kaömp koir mangkën neim wë. Omnarö arök intörö il yewas. Pötaanök pi ngarangk elniipnaat. ²⁷ Ma arim naëaan nampök weëre kosang wia pöt yok pangk pimtë wëwëeten kön selap ëak kot nent wali wes ulmëëpën sa ma? Won. ²⁸ Ën ar tol ëënak ulpëenre poë koröpötëën kön selap yeë? Ar polpol puutön kön wieë. Pit pitëm ulpëenre

poë koröpötëen ya namëngkën yaë.
²⁹ Pël yaëetak ne epël ök yeniak. Omp ak Solomon pi omnant kësang wieëaupök ë rangiak wakaima. Pël ëaap pim ë rangiatök polpol pu pötëët il nemowasën. ³⁰ Këra pu ompyaut ya lupöök peene yaarö, ëlpamök tiak es marën won sëpnaat pël yewas pipotta Anutuuk maan ompyaut yaarö. Kön wi kosang panë newasënörö ar pöt, Anutuuk koröpöökë kaamököt nin yaë. ³¹ Pötaanök ar kön selap ëak epël anganok. ‘Tiar kaömpöt tarëkaan öpen?’ ma ‘lit tarëkaan öpen?’ ma ‘Oröpötök kör koëpen?’ pël angan. ³² Omën ngönën wonörö pit omën pipotëen kön kësang wia. Pël ëaap arim Pepap ar wëwë koirëenëen iire kaömp nënë pöten kön wiak nimpnaat. Pötaanök omën pipotëen kön selap ëengan. ³³ Ar pöt, wot rëak Anutuuk wa ngaöök nimëen wëwë wotpil pim önëak niia pöt önëen weë ngentieë. Pël ëenë pötak yangerakë omën pipotta koir nimpnaat. ³⁴ Pötaanök omën nant ëlpamök orööpna pötön peene kët eptak kön selap ëenganok Wangam kan orööpna akun pötakökëer omën pötön kön wiin. Ën kët nantë könömöt yaaröön yok pangk pötëen kön wiinëët.”

7

Omnanaröa wëwëat wëlyaaauta ngönte (Luk 6:37-38, 41-42)

¹ “Anutuuk ngön ë pet yairaupë yaë pöl ar elniipanëen omnarö kom ëak ngön ë pet yairaupë yaë pöl elmëengan. ² Arök omnaröaan ngön ya ke nal wesak mompunë pöt Anutuuk kangiir ke tapël wesak arimëen elniipnaat. Ën arök omnant omnaröaan elmëenë pöt Anutuukta tapël kaip ti nimpnaat. ³ Ni tol ëenak nim karipë itöök ulöl kotten iteneëak nimtëöökë këra elten kön nawiin yaën? ⁴ Nimtëöök om wiaan ni tol ëak karipön epël maan pangk ëëpën? ‘Ni kat newiin ne nim itöök ulöl wia pipët niömaan.’ ⁵ Kaar omnamp, ni nimtë itöök këra elte wia pipët wakök këëkë

iteneë nim karipë itöök ulöl wia pipët wëen pangk ëëpnaat.

⁶ “Omën utpet kentöröa ök pörö Anutuu ngön ngëëngkët köntak mengkanok. Pël ëenë pöt arim ë rangiat ent ëak polöröa naë olanë pöta ök yaë. Ënak pol pöröak ing samsam yeem kaalak kaip tiak arimënt kant nimpnaat.”

Anutuun ök yamëëauta ngönte (Luk 11:9-13)

⁷ “Kimang maim olëak omën këët önëët. Ngaöl ëeim sëak këët koirëenëet. Kanwer körangkörang maimën të niwiipnaat. ⁸ Anutuun kimang yamëëauröak omnant yeö. Ngaöl yaurö Anutuu naëaan këët yokoir. Kanweri körangkörang yamëëauröaan Anutuuk të yemowi. ⁹ Arim naëaan runga namp këenëen pepapön kaömp kimang maan këlö kor mampën ma? ¹⁰ Ma animautaan kimang maan kamal utpet namp wa mampën ma? Won. ¹¹ Ar omën utpetaröak arim rungaarö omën ompyaut men yeë pöl arim Pep kutömweri wë pöpök il niwesak omën piin kimang manë pörö omën ompyaut kaö wesak nimpnaat.

¹² “Arim omnaröak omën ompyaut elniipënëak kent kön yawi pipël arök kangiir pitën elmëen. Ngön piptak Mosesë ngön kosangötre tektek ngön yaaö omnaröa ngönöt kepön erën ëak wia.”

Wëwë kosangta kanër kotur (Luk 13:24)

¹³ “Ar kan koturak ilëak wëwë kosangta kanöök sën. Kö yesaurekë kanër kaöer, ën pörökë kanö kaöaö. Pötaanök omën selap ilëak yesau. ¹⁴ Ën wëwë kosangtakël yesa kan pör kotur. Kan pöök sëpenëak pöt pomp ëak omën selap won kopët nampnampök koirak yesau.”

Tektek ngön yaaö kaar omnaröaan ngarangk këëkë ëëpa (Luk 6:43-44; 13:25-27)

¹⁵ “Ar tektek ngön yaaö omën kaaröröaan ngarangk këëkë ëën. Pit arim naë wais wëen ar pitëm

koröpötön pëen itenak pitën kön wiin pol sêpsêpöröa ök ëpre wiap yaaurö pël wasënëet. Pël ëenëetak pitëm lupötë kent toköröa ök nga panë wia. Pötaanök ar utpet niwasêpnaarö. ¹⁶ Ar pitëm omnant yaautön itenak songönten ewat sënëet. Pöt wëleri ëer nautpan. Ën rakësaöök kasu nautpan. ¹⁷ Këra ompyaut ulöp ompyaurö yaut. Ën këra utpetat ulöp utpetarö yaut. ¹⁸ Këra ompyautök ulöp utpetarö nautpan. Ën këra utpetatök ulöp ompyaurö nautpan. ¹⁹ Ën këraat ulöp ompyaurö nautön ëëpna pöt ku tiak es marën kotöpnaat. ²⁰ Pötaanök tektek ngön yaaö omën kaaröröa omnant yaautön itenak pitëm songönten ewat sënëet.

²¹ “Ar epël kön wiingan. ‘Omën neen, “Nem Aköp,” pël yenëa pörö pourö Anutuu wa ngaöök yamëautak ilapnaarö,’ pël wasngan. Nem Pep kutömweri wëaupë kentöökë ënëm yaaö pöröakëer pël ëëpnaarö. ²² Ënëmak akun kaöaöök omën kësang wais neen epël neapnaat. ‘Aköp, ten nim urtak wë Anutuu ngönte ök aöre omën naröa lupötëaan urmerarö waö ë momëere omën weëre kosang it ngolöp kësang nant pet ë pël eimaut.’ ²³ Pël neaan ne pitën epël memaap. ‘Utpet omnaarö aë, ne arën köpël. Ar mop newiak kama seë.’”

Ka ök yarëauta songön nenteparë ngönte

(Luk 6:47-49)

²⁴ “Omën nem ngön epët kat wiak ngaarëk öpna pörö pit omën kön ompyaö wieëaup ka weit ök rëa pöpë ökörö. ²⁵ Pël ëen kopi kësang panë pelak i nga urak kent kësang nempel möak ka pöt tööl noolaan ëa. Pöt ka pöta wapöt yang weitak wesirak taë ë ulmëa pötaan. ²⁶ Ën omën nem ngön epët kat wiak ngaarëk naön ëëpna pörö pit omën kaökaup pim kaat i kosemeri pisöök ök rëa pöpë ökörö. ²⁷ Pël ëen kopi kësang panë pelak i nga urak kent kësang nempel möak ka pöt töölak sasa utpet wes olëa.”

²⁸ Yesu pi ngön epët ök më pet yairën omën pim naë wa rongan ëa pörö pourö pim ngön pötaan yaan panë sa. ²⁹ Pöt pi pepapök öngpököt wa kotiak maan ngön kosangötë ngarangköröa ngön yaaut il mowesa pötaanök.

8

Yesuuk omën kësë ëa namp ompyaö mowesa

(Maak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Yesu pi rosiraöökään kaip tiak yengmaan omën rongan kësang panë nempel pim ënëm sa. ² Akun pötak omën kësë ëa namp pim naë së rar rë mowesirak epël mëëa. “Aköp, ni ompyaö newasumëak pöt yok pangk ompyaö newasumëet.” ³ Pël maan Yesu mores el mëak pim rangk mowiak epël mëëa. “Pël elniimëak yeëerek ompyaö së.” Pël maan tapëtakëer pim kësëat won sa. ⁴ Pël ëen Yesuuk piin ngön epël mëëa. “Kat wi. E yaalni epëta ngönte omnaröen ök manganok om el wesak së nim koröpö kiri ar yaaö nampön pet elmë. Pël ëak omnarö nim ompyaö san pöt ewat sêpnaan Moses pim ngön kosangta wia pöl kiri ar ëëm.”

Yesuuk nga omnaröa wotöök nampë inëen ruup ompyaö mowesa

(Luk 7:1-10)

⁵ Ënëmak Yesu pi Kapaneam kakë sa. Pël ëen Rom nga omnaröa wotöök namp së piin ngön kosang wesak epël mëëa. ⁶ “Aköp, nem inëen ruup pi yauman ëak pim kosat kël wak këlangön kësang yaëen komun ureim kaatak wia,” pël mëëa. ⁷ Pël maan epël mëëa. “Ne së ompyaö wasumaap.” ⁸ Maan nga omnaröa wotöököpök ngön kangit epël mëëa. “Aköp mosëp. Ne ompyaup talte nem kaatak waisum? Ni om eprek wë këm pëentak aan nem inëen ruup ompyaö sêp. ⁹ Pöt ne omën isauröa ikanöök inëen yaaupök nem iri nga omnarö wë. Pötaanök nook nampön, ‘Së,’ maan sêpnaat, nampön, ‘Wais,’ maan waisêpnaat, ën nem inëen ruupön, ‘Pël

ë, maan pël ëëpnant. Pötaanök nim naë weëre kosang wieëaup pöten ne kön wiin ni maan nem inëen ruup yok pangk ompyaö sëpnaap.”¹⁰ Pël maan Yesu pi kat wiak yaan sak omën pim ënëm yesa pöröen epël mëëa. “Ne yaap niamaan. Israel omnarö arim naë kön wi kosang yewesa epël nent nokoirën ë yeë.¹¹ Kat wieë. Omën kësang panë yang we naöökään naöök, këtépë yengampiaulaanre së yeilëaulaan omën pörö wais Apramre Aisakre ën Yakop pitëm naë kutömweri wel aisëak kaömp nëmpnaarö.”¹² Pël ëëpnaaröak Anutuuk Yuta omën narö kutömweri së öpnaarö pël yewesa pörö koö panëetakël wa moolaan wë ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öpnaarö.”¹³ Pël mëak pi kaip tiak nga omnaröa wotöököpön epël mëëa. “Ni së. Nim omën orööpënëak kön wi kosang yewesan pöt nim naë orööpnaat.” Pël yemaan akun tapëtakëer pim inëen ruup ompyaö sa.

Yesuuk Pita pim lëlamöp ompyaö mowesa

(Maak 1:29-34; Luk 4:38-39)

¹⁴ Yesu pi së Pita pim kaata kakaati ilëak itaangkën pim öng lëlamöp yauman koröp es nga kaö nent yeem ka ureëa. ¹⁵ Pël ëën Yesu pi pim moresi mor moön yauman koröp es nga pöt won sëen pi wal ëak kaömp ar ë mena.

Yesuuk omën narö kësang ompyaö mowesa

(Maak 1:32-34; Luk 4:40-41)

¹⁶ Wiap kan koö olapënëak yaëen omën naröak yauman omën kësang pan pitëm lupötë urmerarö ilëak wëa pörö pim ngësë wak sa. Pël ëën pi urmeraröen nga mëak pitëm lupötëaan waö ë momëak yauman yaaurö ompyaö mowesa. ¹⁷ Pël ëa pötak tektek ngön yaaö omën Aisaia pöpë ngön epël ëa pöt kë oröa. “Pi tiarim yauman won nuwesak këlangön pöt kama wak sa.”

Omën naar Yesuu ënëm sëpënëak mëëa

(Luk 9:57-62)

¹⁸ Yesu pi itaangkën omën rongan kësang nempel pi wa taap elmëak wëen pim ruuröen i kaöökë ëngk komuntakël sëpnaan ko ëëpënëak mëëa. ¹⁹ Pël yaëen omën ngön kosangötë ngarangk nampök piin epël mëëa. “Rë yanuulaup, nim yasumëëtë ne ënëm elniimaap.” ²⁰ Pël maan Yesuuk kangiir epël ök mëëa. “Kent tokörö pit pitëm ka yauraut wia. Ën intörö pitta pitëm ka ëpöt wia. Pël ëaatak Omën Këep nem ka uröma kaat won.” ²¹ Pël maan omën munt pim ënëm yaaö nampök epël mëëa. “Aköp, ni yok pangk kat newiin wet rëak së nem pepap yang kel weerum.” ²² Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Mosëpnerek ni nem ënëm wais. Omën nem ngönte ngaarëk naön yaaö pöröak yok pangk wel pitëm karurö yang kel weerëpnaat.”

Yesuuk kent kësangöön maan won sa

(Maak 4:36-41; Luk 8:22-25)

²³ Pël mëak Yesu pi wangaöök ilaan pim ruurö pitta tapël ëak piiring sa. ²⁴ Pël ëën kent kësang nempel möön i kaö maat kësang panë möak wangaöök ilaan utpet ëak iri i kaöök ilapënëak yeëa. Pël yaëen Yesu pi om ka kun sak wieëa. ²⁵ Pël ëën Yesuu naë së it moilak epël mëëa. “Aköp, tiar kö sëpenëak yeëerek ni ten kaamök elni,” pël mëëa. ²⁶ Pël maan Yesu pi pitëm epël mëëa. “Ar tol ëënak kas yeë? Arim kön wi kosang yewesaut om kot panë wieëan epët.” Pël mëak pi kentööre i kaöön nga maan kentö leng ëën kaö maatta won sa. ²⁷ Pël ëën pit yaan sak neneren epël mëëa. “Elei, omën epop ke tolëël namp apen? Puuk kentre kaö maatön nga maan pim ngönte ngaarëk yeöp.”

Yesuuk omën naarë lupmeriarëaan urmer narö waö ë momëa

(Maak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Pit i kaöökë ëngk komuntak së Katara yangerak oröön omën urmeraröaring wëa naar Yesuu naë së koirä. Omën pöaar piarip wel yangaöök wakaimën omnarö piaripön itaangkën nga panë sak wëen kas

ëak piarpim naë nasën ëeima. ²⁹ Pël ëën piaripök merëk ë olëak Yesuun epël mëëa. “Yesu, ni Anutuu Ruup. Ni ten tol elniimëëp? Akun kaöaö temanöm nasën wiaan këlangön kat niwiimëak yaën ma?” ³⁰ Akun pötak pol narö kësang kamaarek wë kaömp neim wëa. ³¹ Pël ëën urmerarök kosang wesak piin epël mëëa. “Ni ten waö ë nimëëmëak pöt pol ëngkoröa lupötë öngpök wes nimëëm.” ³² Pël maan, “Yok seë,” pël maan pit së polöröa lupötë öngpök ilëa. Pël ëën pol pörö kas pöömpö së parëaöök orök i kaöök ilëak ëm përeak wel wia. ³³ Pël ëën omën pol ngarangk yaaö pörö kas së pitëm ka kaöaöök orök omën urmeraröaring wakaima pöarë naë oröa pöta ngönöt ök mëëa. ³⁴ Pël ëën ka kaö pöökë omën pourö Yesuun itaampö sa. Pël ëak së koirak pitëm yanger sëp wesak kaalak kaip tiak sëpënëak ke urak mëëa.

9

Yesuuk omën kosat kël wa namp ompyaö mowesa

(Maak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Yesu wangaöök ilëak pim ruröaring kaalak i kaöökë ëngk komuntakël së Kapaneam kak oröa. ² Pël ëën omën narö omën kosat kël wa namp urweri wiak wak Yesuu naë sa. Pël ëën Yesu pitëm kön wi kosang yewesauten itenak omën kosat kël wa pöpön epël ök mëëa. “Nem ruup, ne yok nim saunatë kangut ent ë yanuulak. Pötaanök ni ya kë sak öm.” ³ Pël maan omën ngön kosangötë ngarangk narö neneren epël mëëa. “Omën epop, ‘Ne yok nim saunatë kangut ent ë yanuulak,’ pël yemaan Anutuu yapinte wa ngep yaalmë. Ya pöt Anutu pimtëët.” ⁴ Pël yemaan Yesuuk pitëm könre lupötön itenak epël mëëa. “Ar tol ëënak kön utpet pipot yawi? ⁵ Pöt nem omnampön, ‘Nim saunatë kangut ent ë yanuulak,’ ngön pël yemak pöt kengkënte. Pöt ar ngön pöta këët tekeri nasën ëën ar nem ngön pöt yaap ma kaar pël newasngan. Ën nem omnampön,

‘Wal ëak së,’ ngön pël yemak pöt könömët. Pöt nem ngön pöta këët tekeri sëën ngön pöt yaap ma kaar pël wasënëët. ⁶ Pötaanök ar ne kaar omën wonöp Omën Këëp e yangerak wë weëre kosang wak saunatë kangut ent ë yemoolak pöten ewat sënëak epël ök yemaan iteneë.” Pël mëak kosat kël wa pöpön epël mëëa. “Ni wal ëak korumönte wak nim kaatakë së.” ⁷ Pël maan pi wal ëak pim kaatakë sa. ⁸ Pël ëën omën kësang pöten itenak kas ëak Anutuuk weëre kosang ke pilte omën moresi mena pötaan pit Anutuun ping wesak mëëa.

Yesuuk Matiuun pim ënëm ëëpënëak mëëa

(Maak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Yesu pi pörek sëp wesak yesem takis yewa omën namp Matiu ne nem takis yewa kaatak wëën itenak epël yenëa. “Ni nem ënëm elnë.” Pël neaan ne wal ëak omnant sëp wesak pim ënëm saut.

¹⁰ Yesu pi nem kaata kakaati wais wel aisëak kaömp yenën takis yewaare saun omën munt narö kësang wais Yesure ten pim ruröaring wel aisëak kaömp naut. ¹¹ Pël yaëën Parisi ngönën omnarök pöten itenak ten pim ruuröen epël niaut. “Arim rë yanuulaup pi tol ëënak omën takis yewauröere saun omnaröaring kaömp ngawi yen?” ¹² Pël yeniaan Yesu kat wiak kangüir epël mëëaut. “Omën yauman wonörö rota ngësë nasën. Yaumanringörökëër rotaaröa ngësë sa yaë. ¹³ Ar pöt, së ngön nent ngönëntak epël wia pöta songönten këëkë kön wiin. ‘Ne ar nemëën animaurö kiri ar elnëënëëten kaaö. Nem kentöök ar omnarö yaköm ëën ompyaö elmëënëëtenök kent yaë,’ pël wia pöten kön wieim ön. Ne omën pitëmtën kön wiin wotpilörö pël yewas pörö lup kaip tiipnaan memëak newaisën. Won, omën pitëmtën kön wiin saun yaaurö pël yewas pörö ngön ök maan lup kaip tiipënëak waisaup.”

Omën naröak Yesuun kaömp ngës olëak wëautaan pëel mëëa

(Maak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Akun pötak Sonë ru narö Yesuu naë wais epël mëak pëel yema. “Ten Parisi ngönën omnarö Anutuun yak kaömp ngës olëak wëaurö. Ën nim ruurö pit tol ëënak kaömp ngës olëak naön yaë?” ¹⁵ Pël maan Yesuuk kangiiir epël mëëaut. “Omën namp öng öpënëak yeem pim karuröaring wëen karuröak yaköm ëën kaömp ngës olëak öpën ma? Won pan. Peene wë öng öpna pöp karuröaring akun wali naön ëëpnaat. Pi peene wëen omën naröak pi wak kama ulmëen akun pötakökëër pim karurö yaköm ëën kaömp ngës olëak öpnaat. Pöl pit ne kama neöpna pötakökëër nem ruurö neen yaköm ëën kaömp ngës olëak öpnaat.

¹⁶ “Omën namp poë koröp ngolöpöökaan kaö nent ilak ulpëen ngaanëpë keliaurek wiak korir namëëpan. Pël ëëpna pöt poë koröp ngolöp pötak ulpëen ngaanëp weruun ilak kaak sëpnaat. ¹⁷ Ën omën namp i kep pol koröpwerring ket ëa ngaan pötak wain i ngolöpöt kolön yok pangk naëpan. Pël ëëpna pöt wain i pöt kep wetak pol koröp pöt sak il ngentiin iit orö sëpnaat. Pël ëën pol koröpwerta utpet ëëpnaat. Pötaanök wain i ngolöpöt kep ngolöptak lë mëëpna pötak pangk ëëpnaat.” Yesuu pël mëëa pöta songönte epët. Mosesë ngön kosang ngaanötre pimtë ngön ngolöpöt pangk irikor naëpan pötenök mëëa.

*Yesuuk ngarangk nampë koon-
tupre öng namp ompyaö mowesa*

(Maak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Yesu pi ngön pöt ök yemëem wëen ngarangk namp wais pim naë rar rë mowesirak epël yema. “Nem koontup peene ngolöp wel wia. Pël ëaarek ni wais mores pim rangk mowiin kaalak öp sëp.” ¹⁹ Pël maan Yesu pi wal ëak ten pim ruuröaring omp pöpring saut.

²⁰ Pi kan yesën öng namp öng yauman ëeim wëen krismaki 12 ëak saö namp kasngaël wais pim mores ulpëenëpök mësël yaalmë. ²¹ Pöt, “Ne om pim ulpëenëpök mësël elmëëma pöt ompyaö sumaat,” pimënt kön pël wesak pël yaë. ²² Pël ëën Yesu pi kaip ti itenak epël yema. “Koontup aë, nimtë kön wi kosang yewesautak ompyaö yesën. Pötaanök ya kë sak öm.” Pël maan öng pöp tapëtakëër ompyaö yes.

²³ Yesu pi së ngarangkëpë kaatak oröak itaangkën omnarö koontupëen yak yaköm ëën pitëm yaaul nger pëëp mempööre ngön kaëp ilö pël eim wëa. ²⁴ Pël ëën pi pitën epël yema. “Ar mop wiak ka tomökël oröëë, koont epop wel nawiin om ka ura.” Pël maan pit sömre ëlak ya. ²⁵ Pël yaan Yesu pi omnarö tomökël wes momëak koontupë wieëa pörek ilë moresi wëen wal ëaut. ²⁶ Pël ëën pim pël elmëa pöta ngönte yang pörek ka poutë sa pet ira.

*Yesuuk omën it il tëa naarre ngön
won sa namp ompyaö mowesa*

²⁷ Yesu pi ka pö sëp wesak ten pim ruuröaring yesën omën it il tëa naar pim ënëm yewaisem ngön ë olëak epël yema. “Yesu ni Tewitë ëapök tenipön yaköm kön niwi.” ²⁸ Pël maan Yesu pi pim ka sëpënëak ëa pötak ilaan omën it il tëa pöaar pim naë waisën pëel mëëaut. “Arip kön wiin ne yok pangk ompyaö niwasum ma?” Pël maan piaripök kangiiir epël yema. “Aköp, mak.” ²⁹ Pël maan piarpim itöörarë mësël elmëak epël yema. “Arpim kön wi kosang yenewas pötak ne ompyaö yanuwat.” ³⁰ Pël maan piarpim itöörar nga ngëna. Pël ëën Yesuuk kosang panë wesak epël yema. “Omnaröen ök manganok.” ³¹ Pël maan piarip së Yesu pim pël elmëa pöta ngönte yang pörekë omnaröen ök maan yang pörek pangk ë pet ira.

³² Ten kaalak ka pöt sëp wesak kan yesën omën narö omën urmerapök elmëen ngön won sak wëa namp Yesuu naë wak waisa. ³³ Pël ëën

Yesuuk urmer pöp waö ë momëën omën ngön won sak wëa pöpök ngön yaan omnarö kat wiak yaan sak epël ya. “Elei, tiar omën ke epël nent Israel yanggerak oröön itnaangkën äaut.”
³⁴ Pël yaan Parisi ngönën omnaröak epël yema. “Urmeraröa kaöapök kaamök elmëen urmerarö waö ë yemomë,” pël yema.

Yesuuk omnaröen yaköm elmëa

³⁵ Yesu pi ten pim ruuröaring ka kotre kaö poutë imeë pitëm ngönën tupötë ngönën rë moulööre Anutuuk wa ngaöök nimëepna ngön ompyaö pöt ök maö, këlangönre yauman ke nentere nent ompyaö mowasö pël elmë imaut. ³⁶ Pël yeem pi omën selap pan itenak pitën kön wiin pol sëpsëp ngarangk wonöröa ök kön irikorring wë weëre kosang won wëen itenak pitën yaköm kön wia. ³⁷ Pël äak pim ruurö tenën epël yenia. “Ya lupöök kaömp kë kësang pan köp sak wë. Pël äaap ya omnaar kopët. ³⁸ Pötaanök ar ya Pepapön kimang man. Pël ëen puuk ya omën munt narö koirak wes mëen këet wa rongan ëepnaan.”

10

Yesuu ngön yaaö omën 12 pöröa yapinöt

(Maak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Yesuuk ten pim ru 12 pöröen ngön niaan sëen urmerarö waö ë mëere këlangönre yauman ke nentere nent ompyaö mowasö pël ëënëak weëre kosang ninaut. ² Ten pim ngön yaaö omën 12 pöröa yapinöt epot. Wotöököp Saimon yapin nent Pita piire ën pim nangap Entru, Semsre pim nangap Son, Sepeti pim ruar, ³ ën Pilipre Patolomiu, Tomasre Matiu takis yewaup neere Sems Alpiasë ruupre Tatias, ⁴ Saimon Selot pël yamëëa pöp pi ngaan Rom kamanëp sëp mowasëpënëak aima omën tok pötakaanëp piire ën Yutas Keriot kakaanëp ënëmak Yesuun kup mowiipnaap.

Yesuuk pim ngön yaaö omën 12 pöröen ya ngön mëëa

(Maak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Ten omën 12 pöröen Yesuuk epël niak wes nimëën saut. “Ar omën ngönën wonöröa naë sëere Sameria omnaröa ka kaöatë së orö pël ëënganok. ⁶ Om Israel omën pol sëpsëp ngarangk won ëen repak yes pöröa ök äa pöröa naëëkëer sën. ⁷ Pël äak ar yesem pöt ngönën epël ök man. ‘Anutuuk tiar wa ngaöök nimëepna akunet yok temanöm yes.’ ⁸ Pël yeem yauman omnarö ompyaö mowasöore omën wel wiaurö wal ë moulmë, omën kësë äaurö ompyaö mowasöore urmerarö omën naröa lupötëaan waö ë momë pël elmëen. Nem weëre kosangöt sum won yanging. Pötaanök arta tapël sum won omnarö kaamök elmëen. ⁹ Ën monat arim kërötë waulak sënganok. ¹⁰ Ar kan kourakë kaömp waulönëak këröt wak sënganok. Ar ulpëenre ing kör muntatre sungköratta wak sënganok. Pöt ar omnarö ya yamëngkën yok pangk kaamök elniak kaömp nimpnaat. ¹¹ Ar ka kaö naöök ma kot nentak së oröak wet rëak pitëm songönöt nampön pëel mëak kat wiin ompyaö sant niwasëpnaap ëen pöt piiring wë olëak sënëetak sëp wesak sën. ¹² Ar ka nenta kakaati yeilëem pöt omën pörök wëauröen, ‘Anutuuk ompyaö elniip,’ pël ök man. ¹³ Pël ëen pit sant niwasëpna pöt Anutuuk arim ngön manë pöl pit ompyaö elmëepnaat. Ën pit sant naniwasën ëepna pöt arim ngön Anutuuk ompyaö elmëepënëak mëëan pöt pitëm naë kë naarööpan. Arimënt wak sënëet. ¹⁴ Ën ka naöök ma nentak omën narö sant niwesak arim ngönte kat nawiin yaëen pöt ar pörök sëp wesak yesem pit utpet ëen Anutuuk kangiir kasëng mampnaat pöt pet elmëak ing porpor elmëak arim ingötëaan yangre ulölöt kërë pörök moolan. ¹⁵ Ne yaap pan niamaan. Ngaanëer Sotomre Komora ka pöteparë omnarö pit utpet ëeima. Pötaan akun kaöaöök Anutuuk Sotomre Komora omnarö pitëm

utpetatë kangut mampnaat. Ën omën ar sant naniwasën eëpna pörö utpet pan eën Sotomre Komora omnaröa kangut kaö wesak mampnaat.”

Könöm ke nentere nent orööpnaata ngönte

(Maak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶ “Kat wieë. Pol sëpsëp ruurö kent toköröa öngpök wes namëën yaautak nook ar kööre toköröa öngpök wes nimëën së önëen yeë. Pit utpet niwasëpënëak eëpnaat. Pötaanök ar pol reraupë yaë pöl it nganga yeem int ekëpë wë pöl wiap eën. ¹⁷ Ar omnaröen ngarangk këëkë eën. Pit ar kaöaröa naë niulëen pitök maan ngönën tupötë pës nimööpnaat pötaanök. ¹⁸ Ar nem ru sak wë pötaanök pitök ar yang ngarangkre omën omp ak naröa naë ngön yaatak niulëepnaat. Pël eën ar pitre omën ngönën wonöröa eöetak nem ngönte tekeri wesak manëët. ¹⁹ Yang ngarangköröa naë niulëen tol anet ëak kön selap eënganok. Akun pötak ngön anëët Anutuuk arim lupötë niwiipnaat. ²⁰ Pël eën ngön anë pöt arimtok naëngan, arim Pepapë Pulöök tekeri wes nimpnaat.

²¹ “Omën naar nanëpök nangapëen kup mowiin mëmpnaat. Ën pepapökta ruupëen kup mowiin mëmpnaat. Ën koröngre ruuröak ëlre pepaarëen kup mowiin mëmpnaat. ²² Ar nem ru sak wë pötaan omën pourö ya sangën eën kööre tok elniipnaat. Pël eëpnaatak omën weë sak wëak wel wiipnaarö Anutuuk kama öpnaat. ²³ Ar kak nerek wëen nga elniin pöt kas nerekël sën. Ne yaap niamaan. Ar kak nerekaan waö elniin pöt nerekël kas sënëët. Israel kaatë wii saal ar sa pet nairën wiaan Omën Këep ne oröömaap.

²⁴ “Runga pep kaatak nampök pim pepap il newaspan. Ën inëen ru nampök tapël pim ngarangkëp il newaspan. ²⁵ Runga pep kaatakëp pim pepapë mëngkre mëngk wëen pangk eëpnaat. Ën inëen ruupta pim ngarangkëpë mëngkre mëngk wëen

pangk eëpnaat. Pitök ne arim kaöapön utpet wesak neak neen, ‘Pielsepul urmeraröa kaöap,’ pël neea. Pötaanök pitök il wesak ar nem ruuröen utpet panë wesak niapnaat.”

Tiar Anutuunökëer kas eëpa

(Luk 12:2-7)

²⁶ “Pitën kas eënganok. Pöt epël. Omën ngep eën wia pipot wiakaim wi naöpanëët. Ënëmak wëlël eën omnarö itaampnaat. Ën ëlëep wia pipot wi naöpanëët. Pipot tekeri sëpnaat. ²⁷ Nem arën koutak ök yeniak pipot ëwaatak ök an. Ën ngön laöök ök yeniak pipot omnaröa tekarak wë kaö wesak an. ²⁸ Ar omën könöp utpet newasën koröpö pëen nimëmpnaaröen kas eënganok. Anutu es parëaöök niulëak könöpre koröpö pout kö niwasëpna pöpönökëer kas eën. ²⁹ Omnarö tiar int sëpër naar 1 toea pötak sum eëpenaat int ke pëlöröakaan namp köntak wel wiak yangerak nengentiipan. Anutuuk aanak pël eëpnaat. ³⁰ Ar omnarö pöt, arim kepön epötönta pi ewat wë. ³¹ Pötaanök ar kas eëngan. Pöt Anutuuk kön wiin arim sumatök int kot pöröaat il yemowas. Pötaanök omën nant arim naë köntak naaröpan. Puuk aanak orööpnaat.”

Yesuu yapinte aöre piin yak mowasö pël yaauta ngönte

(Luk 12:8-9)

³² “Namp pi omnaröa eöetak, ‘Ne Yesuu ënëm yeë,’ pël apna pöp nookta kangiir nem Pep kutömweri wë pöpön, ‘Pi nemop,’ pël memaat. ³³ Ën namp pi omnaröa eöetak neen yak newasëpna pöp nookta nem Pep kutömweri wë pöpë eöetak piin yak mowasumaat.”

Yesu pi tiar kom elniipënëak waisa

(Luk 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ “Arök ne yangerakë ngaat won wasumëak waisan wasngan. Ne arim naë ngaat won wasumëak newaisën. Ne ar neen kön wi kosang wesak wëaurö omën neen pël naalnëen wëauröa naëaan kom elniin pit kööre tok elniipënëak waisaup. ³⁵ Nook

elmëen ruupök pepapëen kööre tok èere korömpök èlëpëen kööre tok èere koröng lëlamöpök èl lëlamöpëen kööre tok è pël èëpënëak waisaup. ³⁶ Omën ka kopëtetak wëaurö neneraan kööre tok èëpnaat.

³⁷ “Omën namp pim èlre pepaarëen kent panë yeem neen kent panë naën èëpna pöp yok pangk nem omnamp pël naëpan. Èn namp pim run-gaaröaan kent panë yeem neen kent panë naën èëpna pöp yok pangk nem omnamp pël naëpan. ³⁸ Èn namp pi, ‘Ne Yesu pimëen wel wiima pöt pangk èëmaap,’ pël wesak pim këra yetapër wak nem ènëm naalnëen èëpna pipop nem omnamp pël naëpan. ³⁹ Namp pim wëwëet keimön èak öpna pöt pim wëwëet kö sëpnaat. Èn namp nemëen yak wëwëet këëpöt wasëpna pöt pim wëwëet ompyaö orö morëëpnaat.”

Omën narö ompyaö kangut öpnaata ngönte

(Maak 9:41)

⁴⁰ “Omën ar sant niwasëpna pöp ne elnëëpnaap. Èn omën ne sant newasëpna pöp Anutu nem wes nemëaup elmëëpnaap. ⁴¹ Omën namp tektek ngön yaaö namp pim ngësë yewaisën pi tektek ngön yaaup pël wesak sant mowasëpna pöt pi tektek ngön yaaupë ompyaö kangit piiring öpnaap. Èn namp omën wotpil namp pim ngësë yewaisën pi wotpil yaaup pël wesak sant mowasëpna pöt pi omën wotpilëpë ompyaö kangit piiring öpnaap. ⁴² Èn omën namp omën pas nampön itenak pi nem ruup pël wesak i èpët nëmpënëak kelöntak kol mampna pöp pi Anutuuk yaap ompyaö kangit mampnaap.”

11

Sonök Yesuu ngësëël ngön wes mëa (Luk 7:18-35)

¹ Yesuuk ten pim ruuröen wetete ngön pöt ök ni pet irak pörek sëp wesak ka munt pörek wieëa pötë ngönën ök mëak rë moulö saut.

² Son i yamëaup wii kaatak om wë Kristoë yaauta ngönte kat wiak pim

ru naar wes mëen waisa. ³ Pël èak piaripök piin epël mëak pëel yema. “Waisëpënëak aan kor wakaimaup ni tapöp ma muntapön kor ön?”

⁴ Pël maan omën pöaar wais ök maan Yesuuk kangiiir piaripön epël ök yema. “Arip së Sonön omnant arpim itaampööre kat wi yeë epotön ök man. ⁵ It ngaapörö it nganga së, ing il tëaurö ompyaö sak kan è, kësë èaurö ompyaö së, katun yaurö kat nganga së, welarö wal è ulmë, ngöntök yaurö ngön ompyaut ök maan kat wi, pël yeë epotön ök man. ⁶ Omën namp nemëen yak pim kön wi kosang yewesaut irikor naën yaë pipop èrëpërëp èëpnaap.”

⁷ Pël maan piarip yesën Yesuuk omnaröen Sonë songönte ök yema. “Ar ngaan yang omën wonrek kalaö naö kent möön sak waisak yaëen itaampunëak saurö ma? Won, Son pi pöta ök won. ⁸ Ma ar omën ulpëen ke nalëp mëaö nampön itaampunëak saurö ma? Won, omën ulpëen ke nalörö mëa pörö omën omp aköröa ka ompyautë wëetak Son pi ulpëen ke nalörö namëen wëaup. ⁹ Ma ar omën ke tolëëlöpön itaampunëak saurö? Ar tektek ngön yaaö nampön itaampunëak saurö ma? Ar yok pël èan. Ne ök niamaan. Epop tektek ngön yaaö tapöpök pim ya yamëngka pötök tektek ngön yaaö muntaröa ya yamëngka pöt il yemowas. ¹⁰ Pöt omën pöpëenök ngönëntak epël retëng èa.

‘Kat wi. Ne omën nem ngönte waup wes mëen wet rapnaat.

Puuk nim kanö ningësëpnaat.’

¹¹ Ne yaap niamaan. Son puuk yangerakë omën pourö il yemowas. Pël èaap omën Anutuuk wa ngaöök yamë pöröak pi il yemowas. Pitëm naëaan koturöakta pi il yemowas. ¹² Ngaan Son i yamëaup pim ngës rëak ngönën ök èa pötakaan wais peene e wë eptak omën utpet ke nentere nent yaaö naröak Anutu pim wa ngaöök nimëak wë pötak ilapënëak weë yengenti. ¹³ Mosesre tektek ngön yauröak Anutuuk wa ngaöök

nimeëpënëak äa ngön pöt aö aö wais Sonë oröak wë eptak kë yaarö. ¹⁴ Æn ar pitëm ngönöt kat wiak taë wasënëak pöt Sonön pi Elia pitëm waisëpënëak äa tapöp pël wasënëet. ¹⁵ Katringëpök ngön epët kat wiip.

¹⁶ “Ne ar akun eptak wëauröen oröp nentak ök elniim? Ar run-gaaröa ökörö. Rungaarö pit ka tomök ngasam yeem pitëm karuröen epël yema.

¹⁷ ‘Ten intö tang yamöön ar tan naurön yeë.

Ten ingre tan yaan ar ingre ya ilak naën yeë.’

¹⁸ Ar tapël yaaurö. Son pi wais wain i nanën wë akun nantë kaömp ngës olëak wëen ar piin, ‘Pi urmer-apring wë,’ pël aiman. ¹⁹ Æn peene Omën Këep ne wais iire kaömp yenën ar epël aim. ‘Iteneë. Omën epop wain iire kaömp kaö yenëp. Pi takis yewaöre saun omnaröa karip,’ pël aim. Pël äaap Anutu pim ewat pöt arim naë wieëanëen ar tenip sant el-nian tapön.”

Yesuuk Kalili omnaröen pepanöm ngön mëäa

(Luk 10:13-15)

²⁰ Akun pötak Yesu pim wet rëak ka nantë ya retëng weëre kosang mëngkën itenak lup kaip natiin äa pöröen epël mëak nga yema.

²¹ “Yakömpe, Korasin omnaröen. Yakömpe, Pesaita omnaröen. Nem retëng weëre kosangöt arim naë elnia pöl Taisia Saiton omnaröen elmëanëen pit ngaanëer pitëm lupöt kaip tiak ulpëenre poë koröp sinöt äak ka kosöt kolak pitëm koröpök wa mëan tapön. ²² Pötaanök epël niamaan. Akun kaöaök Anutuuk Taisia Saiton omnarö pitëm utpetatë kangut mampnaat. Æn ar pöt, utpet pan ëen pitëm kangut kaö wesak nimpnaat. ²³ Æn Kapaneam omnarö, ar kutömweriil isën ma? Won, ar es parëaök ngemanëet. Nem retëng weëre kosangöt arim naë elnia pöl Sotom omnaröaan elmëanëen pitëm ka kaö pö kö nasën peene

om wieëan tapön. ²⁴ Pötaanök epël niamaan. Akun kaöaök Anutuuk Sotom omnarö pitëm utpetatë kangut mampnaat. Æn ar pöt, utpet pan ëen pitëm kangut kaö wesak nimpnaat.”

Yesuu naë së kë sëpenaat

(Luk 10:21-22)

²⁵ Akun pötak Yesuuk Pepapön epël ök mëäut, “O Pep, ni kutömre yang poutë pepap. Niin yowe yeniak. Ni omën ewatöröaan nim ngönëntë ëlëep yaalmëaup. Æn kön nawiin yaauröaan pet yaalmëaup. ²⁶ Mak, Pep nim kentök pël yaaup.” ²⁷ Pël mëak omnaröen epël yema. “Pepak omnant pout ne nenaut. Pötaanök omnarö pit ne Anutuu Ruupë songönten köpël wë, Pepakëer ewat wë. Æn Pepenta tapël wia. Omnarö piin köpël wë, Ruupökëer ewat wë. Pötaanök Ruupök omën nampön Pepapë songönten ök maan yok pangk ewat sëpnaat. ²⁸ Ar Anutuu ngönte ngaarëk önëetaan ya kaö mëneimeë këlangön kat wieim wëaurö nem ngësë waisën. Pël ëen nook niaan kë sënëen. ²⁹ Ar nem inëen ru sak neering ya mëneim wë nem naëaan ewatöt ön. Pöt epël. Ne ya wiap yaaupök nemtën wak irëak wëen arim saunatë könöm pöt won sëen lup kengkën sak önëet. ³⁰ Omnant arim ëënëak ök niain pöt ompyaut, könöm won pangk ëënëet.”

12

Kë yesa akun ngëëngkta ngönte

(Maak 2:23-28; Luk 6:1-5)

¹ Wë kë yesa akun nentak ten Yesuring rais yaöökë lup yesem këënëen ulöp nant töak söngsöng äak naut. ² Pël yaëen Parisi omnaröak itenak Yesuun epël yema. “Kat wi. Nim ruurö kë yesa akun ngëëngkötë naënëel yaë.” ³ Pël maan kangiir epël yema. “Ar Tewitre pim omnaröa këen wë äa pöt ar sangk kelak kat nawiin yaaurö ma? ⁴ Tewitre pim omnarö pit Anutuu ngönën tup kaöeta kakaati së kaömp Anutuu ëöetak wieëa pöt kiri ar yaaurökëer nëmpnaan piire omën pas pim naë

wëaurö nëmpanëak nga yaaut wa na. ⁵ Ma Mosesë ngön kosangtak lup epël wia pöt ar sangk kelak kat nawiin yaaurö ma? Kiri ar yaaurö Anutuu ngönën tup kaöetak kët kë yesa akun ngëëngkötë ya yamëngkem kë yesa akunatë nga wieëa pöt ilën saun naën ë yaë. ⁶ Ne niamaan kat wieë. Arim ëöetak e taua epopök tup kaöet il yewas. ⁷ Ngönëntak ngön nent epël wia. ‘Ne ar nemëën animaurö kiri ar elnëënëëten kaaö. Nem kentöök ar omnarö yaköm ëak ompyaö elmëënëëtenök kent yaë.’ Ar ngön pöta songönte ewat wëanëën omën ketre saun wonöröen nga nemaan ëan tapön. ⁸ Omën Këep ne kë yesa akun ngëëngk pöta pepap. Pötaanök nem kentöök akun eptak nem ruuröen omnant ëëpnaa memaat.”

Kë yesa akun ngëëngk nentak Yesuuk omën mores kël wa namp ompyaö mowesa

(Maak 3:1-6; Luk 6:6-11)

⁹ Pël mëak pörekaan pitëm ngönën tuptak së ilëaut. ¹⁰ Pël ëën omën namp pim mor nas kël waup pörek wëa. Pël ëën pitök Yesuun morök elmëak ngön yaatak ulmëëpënëak epël pëël yema. “Tiar yok pangk kë yesa akun ngëëngktak ompyaö wasëpen ma won?” ¹¹ Pël maan epël mëëaut. “Arim naëaan namp pim pol sëpsëp namp kë yesa akun ngëëngk nentak yang öngöpöök ilëaan sëp wasëpen ma? Pël naëpan, öpnaat. ¹² Sëpsëp pöp omën pasip. Ën omnarö tiar këërö. Pötaanök kë yesa akun ngëëngktak yok pangk ompyaö wasëpenaat.” ¹³ Pël mëak pi omën pim mores kël wa pöpön epël yema. “Nim mores el më.” Pël maan pim mores el mëën kaalak muntasi ök ompyaö yes. ¹⁴ Pël yaëen Parisi omnarö ka tomök së wa top ëak pit tol ëak Yesu mëmpën pöta ngönte kopëta wesa.

Yesu pi Anutuu inëënëp

¹⁵ Yesu pi pitëm ngönte ewat wëak pörekaan yesën omën selap pim ënëm waisa. Pël ëën pi yauman omën pourö ompyaö mowesak ¹⁶ pitën

omën muntaröen piin ök mepanëak nga yema. ¹⁷ Pël yaëen tektek ngön yaaö Aisaia pöpë ngön epël ëa pöt kë oröaut.

¹⁸ “Epop nem inëën ruup, nem yaö mëëaup.

Ne piin kent pan ëak ya kë yes.

Nem Pulö pim naë wes mëën pim rangk wë weëre kosang mangkën

nem ngön wotpilte omën ngönën wonöröen ök mapnaat.

¹⁹ Pi omnaröaring ngön nga elööre ngön ëak aö,

omnarö pim ngönte ka tomök kat wi pël naëpan.

²⁰ Omën kalaö pötöp möautë ök këlangön kat yawiaurö pi utpet nemowaspan, kaamök elmëën ompyaö sëpnaat.

Ën omën es wëlëngö riipënëak yaë pöl wiap panë yaauröeta puuk elmëën wel nawiipan, kaamök elmëën weë sak öpnaat.

Pi kosang ngentiak ya mëngkën Anutuu wotpil yaautak omën muntat il wasëpnaat.

²¹ Pël ëën omën ngönën wonöröak piin kön wi kosang wesak kor öpnaat.”

Omën naröak Yesuun Pielsepulök kaamök yaalmë pël mëëa

(Maak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² Wë ënëmak omën narö omën urmer nampök elmëën it il tëëre ngön won së pël ëa namp Yesuu naë wak waisa. Pël ëën ompyaö mowasën omën pöp ngön aöre it nga së pël ëaut. ²³ Pël ëën omnarö pöten itenak yaan sak epël ya. “Elei, epop Tewitë ëap, Anutuu Yaö Mëëaup, tiarim ngarangk elniipnaap ma?” ²⁴ Pël yaan Parisi omnarö pöten kat wiak epël yema. “Kaar angan. Omën epop urmeraröa kaöap Pielsepul puuk kaamök elmëën waö ë yamë.” ²⁵ Pël yemaan pi pitëm lupötë itenak yema. “Yang nerakë omnarö pitëm naë nga oröön nener mënak kom ëak wë weëre kosangring naön ëëpnaat. Ën omën ka naöök wëaurö ma ka kopët

nentak wëaurö tapël nener mënak kom ëëpna pöt repak sëën omën won wiaapnaat. ²⁶ Tapël Seten pimtök ne kaamök elnëën pim urmerarö waö ë yemomëanëën pimtök pimënt mëngkën pim weëre kosangöt won san tapön. ²⁷ Ar neen, 'Pielsepul puuk kaamök elmëën urmerarö waö ë yamë,' pël aim. Pötaanök arim ngön pipët yaap yeëanëën arim ruurö pitta Pielsepul kaamök elmëën urmerarö waö ë mëan tapön. Pötaanök arim ruurö pitëmtök arim ngön pöt kaar ëan pöt tekeri yewas. ²⁸ Ne pöt, Anutu Pulöök kaamök elnëën urmerarö waö yeë. Pötaanök Anutuu wa ngaöök yanimë pöt arim naë yaarö.

²⁹ "Omën nga namp wëën munt nampök pim kaatak ilëak pim omnant naöpan. Wet rëak omën nga pöp wii tē wiakök pim omnant pout öpnaat. Nga pöp Seten.

³⁰ "Namp ne sant naalnëën yaë pipop kööre tok yaalnë. Namp neering pol sëpsëpörö wa top naën yaë pipop pi sëpsëpörö rep yamë. ³¹ Pötaanök ne ök niamaan. Omën utpet ke nentere nent ëak Anutuun utpet wesak mapna pöt Anutuuk omën utpet pöt poutë kangut yok pangk kërë moolapnaat. Ën namp pi Ngëëngk Pulöön utpet wesak tapël mapna pöp pim saun pöta kangit ent ë nemoolapan. ³² Ën namp pi Omën Këëp neen utpet wesak apna pöp pim saun pöta kangit Anutuuk kërë moolapnaat. Ën namp pi Ngëëngk Pulöön utpet wesak tapël mapna pöp pim saun pöta kangit peeneere ënëm poutë ent ë nemoolapan."

*Këra ompyaöre utpet pötë ngönte
(Luk 6:43-45)*

³³ "Këra ompyaumentëk ulöp ompyaurö utöpnaat. Ën utpetementëk ulöp utpetarö utöpnaat. Këra ëlmenti songönte ulöpöröak war yewas. ³⁴ Kamalöröa morök yaë pöl ar yaaurö. Utpet yaauröak tol ëak ngön ompyaut an? Pël naëngan. Omën namp ke nantre nant pim lupmeri peö ëak wë pöt këmtak war

yewas. ³⁵ Omën ompyaup pim lupmeri kön ompyaut wieë ngön ompyaut ya. Ën utpetap pim lupmeri kön utpetat wieë ngön utpet tapëlöt ya.

³⁶ "Ne ök niamaan. Ënëmak kangiiir ëëpna akunetak Anutuuk omnaröa ngön köntak mosut yaaö pötaan ngön ya mëmpnaat. ³⁷ Arim ngön yaautak arim songön ompyaut tekeri wasën pöt Anutuuk niöpnaat. Ën arim ngön yaautak utpet yaaut tekeri wasën pöt sëp niwasëpnaat."

Omën narö Yesu retëng weëre kosangring nent ëën itaampënëak mëëa.

(Maak 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸ Pël maan ngön kosangötë ngarangköröere Parisi ngönën omën naröak Yesuun epël yema. "Rë yanuulaup, ten Anutu niiring wë ma won pöta songönte ëwat sënaan, ni retëng weëre kosang nent ë. Pël ëën itaampunaan." ³⁹ Pël maan pi epël yema. "Omën peene akun eptak wë eporö ar utpet ëak Anutuun kön wi kosang newasën yaaurö. Ar ya retëngöt yamëngka pöten ke urak yenëak. Pötaanök ne ya retëng nent naëngan, om ngaan tektek ngön yaaö omën Sona pim elmëa pöta ököt pëen pet elniin itaampunëët. ⁴⁰ Ngaan Sona pi i kaö imën kaöpë yaatak këtire röök nentepar nent wakaima pöl Omën Këëp ne këtire röök nentepar nent yangera öngpök ömaap. ⁴¹ Ënëmak Anutu pim ar kom elniipna akunetak Niniwa kakaanörö pit wal ëak arim kön wi kosang newasën yeë pöt war wasëpnaat. Pöt Sona puuk ngönën ök maan lup kaip tia pötaanök. Pël ëaap omën peene wë epop nook Sona il yemowesetak ar nem ngönöt kat nawiin yeë. ⁴² Ënëmak Anutu pim ar kom elniipna akunetak öng ak namp yang we naöökël wakaimaup pi wal ëak arim kön wi kosang newasën yeë pöt war wasëpnaat. Pöt öng pöp yang kaö pantakaan Solomonë naë wais pim ëwat kësangöt kat wiipënëak waisaup pötaanök. Pël ëaap omën

peene wë epop nook Solomon il yemowesetak ar nem ngönöt kat nawiin yeë.”

Urmerap omën namp sèp wesak sè rëak kaalak waisauta ngönte
(Luk 11:24-26)

⁴³ Pël mëak Yesuuk pitën watepang ngön nent epël ök yema. “Urmer namp omën nampökaan oröak sè kosangöök wë urre korumön ap wesak ⁴⁴ epël kön wia. ‘Nem ka ngaan wakaim olëak waisautakë kaalak sumaan.’ Pël kön wiak sè itaangkën ka tapët koore katëp ëak ë rangi ulmëen kos wieëa. ⁴⁵ Pël ëen pi kaalak sè urmer muntarö 7 ëak koirak waisa. Pörö pim ök won, utpet panëerö koirak wais ka kopët taptak wëa. Pël ëen omën pöp pi ngaan utpet kot nent wakaimaupök ënëm sasa pan sa. Tapël Yuta omën utpet peene akun eptak wë eporö ar utpet panë sak önëerö.”

Yesu pim ëlre nangaröa ngönte
(Maak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Yesu pi omnaröen ngön ök maim wëen pim ëlre nang wais ka tomök wë piin ngön ök mapënëak yema. ⁴⁷ Pël ëen omën nampök piin epël yema. “Nim ëlre nang niin ngön ök niapënëak wais ka tomök wë.” ⁴⁸ Pël maan piin kangiir epël yema. “Nem elëp talëp? Nangarö talörö?” ⁴⁹ Pël mëak pim ruurö tenim ngësël mor song ëak kaalak epël yema. “Nem ëlre nang pörö eporö. ⁵⁰ Omën nem Pep kutömweri wëaupë ngön ngaarëk yeö piporö nem ëlre nangarö pël yaë.”

13

Omnant öp olëauta watepang ngönte
(Maak 4:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Kët pötak Yesu pi pim kaatakaan oröak ten pim ruuröaring i kaö ëöök sè wel aisëaan ² omën kësang pan wais pim naë wa rongan yaë. Pël yaëen pi wangaöökë ngaarëk is wel aisëak wëen omnarö i pisöök taueëa. ³ Pël ëaan pi watepang ngön nentere nent mëak nent epël yema. “Omën namp

pim yaak sè omnant öpöt olëa. ⁴ Pël ëen nant kamtaöök ngentiin intöröak oröak na. ⁵ Ën nant këlöökë rangk ngentia. Pël ëen yanget kõnyangap wiaan yak teënt oröa. ⁶ Pël ëen ketëp ngaarëk apër maan öp pöt kotön saap wak umön rëa. Pöt misënöt kotut pötaanök. ⁷ Ën nant nönötë öngpök olëa. Pël ëen nönöt oröak ngep ëen sësë ëa. ⁸ Ën nantökëer yang kolap-tak olëa. Pël ëen pötökëer aprak kë kësang pan uta. Kengk nemorëet 100, nemorëet 60, nemorëet 30 pël uta. ⁹ Katringëpök ngön epët kat wiip.”

Yesu pi watepang ngöntaan mëëa
(Maak 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰ Pël yemaan ten pim ruurö Yesuu naë sè piin epël mëëaut. “Ni tol ëënak pitën watepang ngön yemaan?” ¹¹ Pël maan pi kangiir epël yenia. “Anutu pimtok wa ngaöök nimëak wë ngön ëlëep pöta songönte arënokëer pet yaalni. Ën muntarö puuk pël naalmëen yaë. ¹² Omën namp Anutuuk ngön ompyaö nant mangkën taë wak öpna pöp muntat mangkën pim naë kësang wiaapnaap. Ën namp mangkën taë wes wak naön ëëpna pöp kot weëa tapët Anutuuk kama wa ëp ëen elek öpnaap. ¹³ Nem watepang ngön yemak epëta songönte epël. Pit itöök iteneëak këekë itna naskolön yaurö. Katëepök kat wieëak këekë kön nawiin yaurö. ¹⁴ Tektek ngön yaaö omën Aisaia pöpë ök ëa pöt pitëm naë kë yaarö. Pöt epël. ‘Ar ngön pëen kat wiinëetak songönte ëwat nasëngan.

Pël ëak ar itaampunëetak yok pangk omnantön itnaangkan.

¹⁵ Omën piporö pitëm lupöt kosang saurö, katöt il wariaurö, itöt mëëaurö.

Pit pël naën ëanëen itaampöore kat wiire kön wi pël ëan tapön.

Ën pit pël naën ëanëen nem naë ré olaan ompyaö mowesan tapön,

Anutuuk pël ya.’

¹⁶ “Ar pöt arim itöök omën ngölöpötön itaampöore katëepök

ngön ompyaut kat wi pël yeë pötön ërëpërëp ëënëët. ¹⁷ Ne yaap ök niamaan. Ngaan tektek ngön yaaöre omën wotpilörö kësang omën epotön iteempënëak ëak itnaangkën ëautak ar peene ityaangk. Kat wiipënëak ëak kat nawiin ëautak peene kat yawi.”

Omnant öp olëauta watepang ngön pöta songönte

(Maak 4:13-20; Luk 8:11-15)

¹⁸ “Peene omnant öpöt olëauta watepang ngön niak pöta songönte war wes niamaan kat wieë. ¹⁹ Omnant öpöt kamtöök ngentia pötë ökörö omën narö Anutuuk wa ngaöök nimëepënëak yaë ngön pöt kat wiauröak kön nawiin yaëen ngön Anutuu pitëm lupötë wia pöt Setenök kama wa ëp yaë. ²⁰ Ën omnant öpöt këlöökë rangk ngentia pötë ökörö, omën narö Anutuu ngönte kat wiak ërëpsawi ëak öpnaat. ²¹ Pitëm lupötë misën il natëen. Pötaanök akun kot nent kön wi kosang wesak wëen pitëm Anutuu ngön ngaarëk yeö pötaan omnaröak këlängön kat mowiak utpet mowasën tapëtakëer wil këlök ëëpnaat. ²² Ën omnant öpöt nönötë öngpök ngentia pötë ökörö, omën narö Anutuu ngönte kat wiipnaatak wë koröpöökë omnantön kön selap ëëre monere urömen kentre kaur ëëre omën munt nantön war ë pël yaëen pötök ngep elmëen Anutuu ngönte mos ëëpnaat. ²³ Ën omnant öpöt yang kolaptak ngentia pötë ökörö, omën narö Anutuu ngönte kat wiak këekë kön wiak wëen pitëm wëwëatë kë ompyaut orööpnaat. Narö kë 100, narö kë 60, narö kë 30 pël orööpnaat.”

Ya lupöök nön utpetat oröauta watepang ngönte

²⁴ Pël mëak Yesuuk watepang ngön munt nent pitën epël yema. “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt omën namp pim ya lupöök omnant öp ompyaut ngënta pötakël ök ëëmaan. ²⁵ Pël ëen röök nentak pim kööre tok namp wais nön utpetatë öpöt ompyautë rangk olëak sa. ²⁶ Pël ëen

omën ompyaut oröak këet ütöpënëak yaëen nön utpet pötta oröak kaö sa. ²⁷ Pël ëen omp pöpë inëen ruurö pim naë wais epël mëëa. ‘Kaöap, ni öp ompyaut ya lupöök ngëntauppe. Nön utpetat tol ëak oröa?’ ²⁸ Pël maan epël mëëa. ‘Kööre tok nampök ëa.’ Pël maan pim inëen ruuröak, ‘Ten së nön utpetat ti moolan ma?’ pël mëëa. ²⁹ Pël maan pi kangiir pitën epël mëëa. ‘Won. Ar nön utpetat yatiem omën ompyautta tiinganok. ³⁰ Pout irikor ëak öp. Pël ëen omnant köp sëen öpenaatak nem omën këet öpnaaröen epël memaat. Wet reak nön utpetat tiak ut urak esuwesi moolan. Pël ëak omën ompyaut wa rongan ëak nem kaatak wiin.’ ”

Këra lëlëp kotupre yis pöteparë watepang ngönte

(Maak 4:30-34; Luk 13:18-21)

³¹ Pël mëak Yesuuk watepang ngön munt nent pitën epël yema. “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt këra nementi lëlëp pöpökël ök ëëmaan. Omën nampök lëlëp pöp pim ya lupöök ngënta. ³² Lëlëp pöp kot panëep, omën muntatë lëlëpöröak il yewas. Pël yaëetak oröakökëer pöpök këra muntat il yewas. Pël ëak kësang sak wëen intörö wais morötë ngentiaak ka ëp yawi.”

³³ Pël mëak watepang ngön munt nent epël yema. “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt öng namp yis pöt korupaë kas möautring irikor ëen pötak ekëk yes pötak ök ëëmaan.”

³⁴ Yesu pi watepang ngön kësang omnaröen ök yema. Nent war wesak nemaan, watepang pëen yema. ³⁵ Pël yaëen tektek ngön yaaö nampë ngön epël ëa pöt pim naë kë yaarö.

“Ne watepang ngön ök memaap.

Omnant ngaanëer Anutuuk kutömre yang ket ëa akun pötakaan wais peene e wë eptak ëlëep wiakaima pöt nook tekeri wasumaap.”

Nön utpetat ya lupöök oröauta watepang ngön pöta songönte

³⁶ Yesu omnarö sêp wesak sê kaata kakaati yeila. Pêl êên ten pim ruurö naê sê epêl mēēaut. “Ya lupöök nön utpetat oröautakêl nim watepang ngön yaan pöta songönte ök nia.” ³⁷ Pêl maan kangiir epêl yenia. “Omên öp ompyaut ngênta pöp Omên Kēēp ne epop. ³⁸ Ya pöwer pöt yang epêr. Ên omnant öp ompyaö pöt omên Anutu pim wa ngaöök yamê pörö. Ên nön utpetat omên Setenê ênêm yaêên pim ngarangk yaalmê pörö. ³⁹ Kööre tok öp utpetat olêa pöp Seten, ên omên ompyaö wa pöt akun kaöaö. Ên omên wa wia pörö enselörö. ⁴⁰ Omnaröa nön utpetat tiak esuwesi mera pöta ök akun kaöaöök orööpnaat. ⁴¹ Akun pötak Omên Kēēp nook nem enselörö wes mēên nem wa ngaöök yamê pötak omên utpet yaauröere omên munt narö utpet sêpênêak yaalmêa pörö kama wak ⁴² es kosangwesi moolapnaat. Es kosang pöwesi omnarö ingre ya ilak aimeê kê pötöppötöp aim öpnaarö. ⁴³ Pêl êên akun pötak omên ompyaö saurö pit Anutu pitêm Pepapök wa ngaöök yamêên kêtêpê yema pöl êwa elmêēpnaat. Katringêpök ngön epêt kat wiip.”

Omên nampök uröm ompyaut yangerak êlêēp wieēaut koirauta watepang ngönte

⁴⁴ “Ên Anutu pim omnarö wa ngaöök yamê pöt urömere omên ompyaut ngaanêēr yangerak êlêēp wia pötakêl ök êēmaan. Ênêmak omên munt namp koirak muntarö koirpanêên kaalak êlêēp wia. Pêl êak teêntom êrêpsawiarîng sê pim omên pout menak sumat wak yang lup pöt sum êa.”

Songre sar ompyauta watepang ngönte

⁴⁵ “Ên Anutu pim omnarö wa ngaöök yamê pöt omên songre sar ompyaut ap yewesa pöpêel ök êēmaan. ⁴⁶ Pi songre sar ompyaö panê nent koirak pim omnant pout menak

sumat wak sê songre sar ompyaö pöt sum êa.”

Iir yewaul pöta watepang ngönte

⁴⁷ “Ên Anutu pim omnarö wa ngaöök yamê pöt iirêēp i kaöök olaan imên ke nampre namp ilêa pötakêl ök êēmaan. ⁴⁸ Iir pöêēp imênörö peö êên omnarö weruak êöökêl sa. Pêl êak wêl êak ompyaurö kaputê wesirak utpetarö wa moolêa. ⁴⁹ Pöta ök akun kaöaöök tapêl êēpnaat. Enselöröak wais omên utpetarö ompyauröa naêaan wêl êak kama wak ⁵⁰ es kosangwesi moolapnaat. Es kosang pöwesi ingre ya ilak aimeê kê pötöppötöp aim öpnaat.”

Uröm ngaanre ngolöpöt wieēauta watepang ngönte

⁵¹ Pêl niak tenên epêl pēel yenia. “Ar pöta songönten kön wia ma?” Pêl niaan ten, “Mak,” pêl mēēaut. ⁵² Pêl maan tenên epêl niiaut. “Pöt ompyaö. Ngön kosangötê ngarangk namp Anutuu wa ngaöök yamêautak ilêak wê ngönênte kêêkê êwat saup pi ka pepapê ököp. Ka pep pöp pi uröm ompyaö ngaanre ngolöp pout pim peram wiaurekaan yeö pöl pi ngönên ompyaö ngaanre ngolöp poutepar êwat wêaup.”

Nasaret omnarö Yesuun kaaöre kēēpöt elmêa

(Maak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Yesu pi watepang ngön pöt ök mē pet irak ten pim ruuröaring saut. ⁵⁴ Pêl êak Nasaret pim ka songöntak oröak ngönên tuptak ilêak ngönên ök yemaan omnarö pit yaan sak epêl ya. “Elei, omên epop omên yaap tiarîm karippe. Tarêkaan êwat ompyaö epot wa? Ma talêpök weêre kosang mangkên ya weêre kosang epot yamêngk? ⁵⁵ Tiar piin êwat wêep. Pi ka ök yarêaupê ruuppe. Pim êlêp Maria. Ên yokot pim nangarö Semsre Yosep, Saimonre Yutas pörö. ⁵⁶ Ên koont pim nangaröeta tiarring wê. Pêl êaap pi weêre kosang epot tarêkaan wa?” ⁵⁷ Pêl mêak pit piin kaaöre kēēpöt yaalmêên Yesuuk epêl yema.

“Tektek ngön yaaö namp ka pouté omnaröak piin ping wesak yema. Pël yaautak pimtë kaare yanggerak wëen piiring wëauröak pi kaö nasën wë wesak piin ping wesak nemaan ë yaë.”
⁵⁸ Kak pörekörö pitëm kön wi kosang nemowasën ëautaan ya retëng weëre kosangring nant kësang pitëm naë namëngkën ëaut.

14

Son i yamëaup mëna

(Maak 6:14-29; Luk 3:19-20; 9:7-9)

¹ Akun pötak yang ngarangk kaöap Erot pi Yesu pim yaauta ngönte kat wia. ² Pël ëak pim ya omnaröen epël mëëa. “Omën pipop Son i yamëaup, pi wel wiak wal ëaup yak weëre kosangring ya retëng pipot yamëngk.”
³⁻⁴ Erot pim pël mëëa pöta songönte epët. Ngaan pi pim nanëpë öngöp Erotias pöp wa ëp ëa. Pël ëën Sonök piin epël mëak nga mëëa. “Ni öng pipop wa ëp ëën pangk naën yaë.” Pël mëëa pötaanök Erotök pim ya omën naröen maan pitök Sonë ingre morötë wii tëak wii kaatak moulmëa.
⁵ Pël ëën Erot pi Son mëmpënëak kön wiautak omnaröak piin, “Anutuu tektek ngön yaaö omnamp,” pël yamëëa pötaan kas ëën sëp wesa. ⁶ Pël ëën ënëmak Erotë oröa akunet temanöm sëën këëre imën nëmpënëak omën kaöarö pourö pim naë wa top ëa. Akun pötak Erotiasë koontup omën pöröa ëöetak tan yaurön Erot pi itenak kent kön wia. ⁷ Pël ëak pi koont pöpön epël mëëa. “Ne Anutuu ëöetak kosang wesak niamaan. Ni omën nenten kimang neamë pöt nimpaat.” ⁸ Pël maan pim ëlëpök këk maan epël mëëa. “Son i yamëaup pim kepönö töak söwar neweri wiak wak wais namp. Pël ëën ne pi wel wia pöt ëwat sumaan.” ⁹ Pël maan omën omp ak Erot pi pöt kat wiak ya këlangön kön wia. Pël ëaap pi omnaröa ëöetak ngön kosang wesautaan pim kimang ngönten kat wiak ¹⁰ pim ya omën naröen maan wii kaatak së Sonë kepönö töak ¹¹ söwar neweri wiak wak së koontup mangkën wak

së ëlëp mena. ¹² Pël ëën Sonë ruurö kat wiak së pim sokur wak yang kel weera. Pël ëak wais Yesuun ök yema.

Yesu pi omën 5000 pörö kaömp mena

(Maak 6:30-44; Luk 9:10-17; Son 6:1-14)

¹³ Yesu pi ngön pöt kat wiak ten pim ruuröaring yang pör sëp wesak wangaöök ilëak i kaöök yang omën wonrekël saut. Pël yaëën omnarö kat wiak pitëm kaat sëp wesak tenim ënëm yanggerak waisa. ¹⁴ Pël ëën wangaöökaan oröak së itaangkën omën kësang pan wëen itenak yaköm ëën pitëm yauman omnarö ompyaö yemowas.

¹⁵ Wë wiap kan ten pim ruurö pim naë së epël ök mëëaut. “Omën wonrek wëen wiap kanëën yes. Pötaanök omnarö wes mëën kaatë së kaömp sum ëëp.” ¹⁶ Pël maan Yesuuk epël niaut. “Pit tol ëën sëpën? Arök kaömp meneë.” ¹⁷ Pël niaan epël mëëaut. “Ten tarëkaan mampun? Tenim naë kaömp selap won, kaömp mor nas, ën i kaö imën kopët naar pël ëak wia.” ¹⁸ Maan epël niaut. “Nem naë wak waisëë.” ¹⁹ Pël niak omnaröen maan nönö mö mëak wel aisëaan kaömp mor nas pötring i kaö imënaar wak kutömweriil iteneë Anutuu yowe mëak kaömpöt pelak ten pim ruurö ningkën omnarö menaut. ²⁰ Pël ëën omën pourö nak kep wesak kaut olaan ten wak kër 12 pötë waulön peö yaë. ²¹ Omën kaömp na pörö selap pan, ompörö 5000, ën öngre yokoturö pöt sangk nekelën.

Yesu pi i kaöökë roro sa

(Maak 6:45-56; Son 6:15-21)

²² Kaömp na pet irën Yesuuk ten pim ruuröen epël niak këk niaut. “Ar wangaöök ilëak i kaöökë ëngk komuntakël seë. Pël yaëën ne omnarö wes mëëmaan.” Pël niaan saut. ²³ Pël ëën pi omnarö wes mëën yesën Anutuu ök mapënëak rosiraöök isa. Pël ëën koö olaan pimënt pörek wëen ²⁴ wangaö i kaöökë luptak yesën kentö maap yamöön kaö maat weëre kosangring wangaöök yamö. ²⁵ Pël

ëen ëlpam wal ëëpënëak yaëen Yesu i kaöökë roro tenim ngësë yewais. ²⁶ Pël yaëen itenak ten kas kësang ëak, “Elei, waötöp ëngk yewais,” pël mëak merëk ëaut. ²⁷ Pël ëen pi tapëtakëer tenën epël niiaut. “Arim lupöt weë sëp. Nemtok yewaiserek kas ëëngan.”

²⁸ Pël niaan Pitaak piin epël mëëaut. “Aköp, nimtok yaëen pöt aan ne i kaöökë roro nim naë waisum.” ²⁹ Pël maan, “Wais,” maan Pita wangaöokaan oröak kaöökë roro Yesuu ngësël yes. ³⁰ Pël yeem kentö kësang yamöön itenak kas ëak i kaöökë öngpök yengmëem ngön ëak Yesuun, “Aköp, kaamök elnë,” pël mëëaut. ³¹ Maan Yesuuk tapëtakëer el mëak moresi weë epël yema. “Nim kön wi kosang yewesaut këlok pan yaën. Tol ëënak kön selap yaën?” ³² Pël mëak piarip wais wangaöök ilaan kentö leng yaë. ³³ Pël ëen wangaöök wëaurö ten piin yaya mëak epël mëëaut. “Yaap pan, ni Anutuu Ruup.”

Yesu pi yauman omën kësang Kenesaret yanggerak ompyaö mowesa (Maak 6:53-56)

³⁴ Ten i kaö poö ëngköök së Kenesaret yanggerak oröaut. ³⁵ Pël ëen omën pörek wëaurö Yesuun itenak ëwat sak ngön maan yauman omën yang pörek wëaurö pim naë wak waisa. ³⁶ Pël ëen pit pim ulpëen kautak pëen mësël ëak ompyaö sëpënëak këk yema. Pël maan omën pël ëa pörö ompyaö saut.

15

Anutuu ngön kosangötök ëaröaat il yewas

(Maak 7:1-13)

¹ Parisi ngönën omën naröere ngön kosangötë ngarangk narö Yerusalem kakaan Yesuu naë wais epël yema. ² “Nim ruurö tol ëënak tiarim ëaröa ngön kosangöt ilap yari? Pit ngön kosangötë wieëaul kaömp nëmpënëak mor i nairën yaë.” ³ Pël maan Yesuuk epël yema. “Ar tol ëënak arim ëaröa ngön kosangöt ngaarëk önëak Anutu pimtë ngön kosangöt wa yoolak?” ⁴ Anutuuk kosang wesak epël ëa.

‘Nim ëlre pepaarë ngön ngar wak ompyaö elmë.’ Ën nenteta epël. ‘Omën namp pim ëlëpön ma pepapön utpet wesak mapna pöp mën wel wiip.’ ⁵ Anutuuk pël yaatak ar ngön epël yaaurö. ‘Namp pim ëlre pepaar omën nenten ap yewasën omën pim piarip kaamök elmëëpna pöt pim naë wiaan pöten, “Ne omën epët Anutuun yaö ëaup,” pël mëëaupök pim ëlre pepaarë ikanöök wë kaamök naalmëen pöt pangk yaë.’ ⁶ Ar pël yeem arim ëaröa ngön kosangötë ënëm yeë pötak Anutuu ngönte ke ur yoolak. ⁷ Kaar omnarö aë. Tektek ngön yaaö omën Aisaia pim ngaanëer arimëen ngön ëa pöt kë yaarö. Pöt epël.

⁸ ‘Omën eporö pitëm këmötök neen yaya yenëem lupötök këëpöt yaalnëaurö.

⁹ Pitëm ngönöt nem ngön këëta urtak wiak nener rë yemoulaurö.

Pël yeem neen yaya yenëaan itaangkën mos ë yaë.’ ”

Tiarim lupmer utpet yewas pöta ngönte

(Maak 7:14-23)

¹⁰ Pël mëak Yesu pi omnaröen ngön maan waisën epël yema. “Nem ngön ök niama epët kat wiak kön wi soköleë. ¹¹ Omnant këmtak yen pötök lupmer utpet newasën yaë. Këmtakaan yaarö pötök lupmer utpet yewas.” ¹² Pël maan ten pim ruurö së piin epël mëëaut. “Ni ngön pipot yemaan Parisi omnarö këëpöt kön yawi pöten ni ëwat wëen ma?” ¹³ Maan epël ya. “Këra pout nem Pep kutömweri wëaupök pim ya lupöök nangëntën ëa pipot ti moolapnaat. ¹⁴ Ar Parisi omnaröen kön selap ëëngan. Pit omën it il tëauröa ök yaë. It il tëa naar nampnamp mësak yesem kanö wiaan saarëak parë orööpnaat.” ¹⁵ Pël niaan Pitaak epël yema. “Watepang ngön pipta songönte ök nia.” ¹⁶ Maan Yesuuk epël ya. “E, arta om köpël wëan ma?” ¹⁷ Arim omnant këmtak yen pötök utpet naniwaspan, yaatak sëen ya yaar

pöten ar köpël ma? ¹⁸ Ën këmtakaan yaarö pipotökëer lupmeriaan yaarö. Pipotök lupmer utpet yewas. ¹⁹ Omën lupmeriaan utpet epot yaarö. Kön utpet, yamëngka, öngre omp wëwëet kom yaaö, öngre omp nga yaaö, këkain, kaar, neneren utpet wesak yaaö, ²⁰ pipot lupmeriaan oröak lupmer utpet wasëpnaat. Mor i nairën kaömp yen pötak omnampë lupmer utpet newaspan.”

Kanan yangerakaan öng nampök Yesuun kön wi kosang wesa (Maak 7:24-30)

²¹ Yesu pi ten pim ruuröaring Kenesaret yang pör sëp wesak Taiaare Saiton ka pöörar wieëa yang pörökël saut. ²² Pël èen Kanan yangerakaan ngönën köpël öng namp yang pörök wëaupök wais merëkre ngön ëak Yesuun epël yema. “O Aköp, Tewitë ëap, Anutuu Yaö Mëëaup, urmer namp nem koontupë lupmeri wëen këlangön kaö panë kat yawi. Pötaan ni neen yaköm elnë.” ²³ Pël maan pi kangiir nemaan èen ten pim ruurö pim naë së ke urak epël mëëaut. “Pi tiarim ënëm yewaisem merëkre ngön yaarek wes momëën sëp.” ²⁴ Pël maan Yesuuk kangiir Kanan öng pöpön epël yema. “Anutuuk ne Israel pol sëpsëpöröa ök ëak repak sauröaan pëen wes nemëaup.” ²⁵ Pël maan pi pim naë wais rar rë wesirak epël yema. “Aköp, kaamök elnë.” ²⁶ Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Rungaröa kaömpöt wa ëp ëak kentörö nemangkën ë yaë pöl ni maimap kaamök naalniingan.” ²⁷ Pël maan pi kangiir epël ök yema. “Aköp, yaap yaan. Pël ëaap kentörö pit peparö kaömp yenaurek yenën lupöt ti ngentiin na yaë pöl ni kaamök elnë.” ²⁸ Maan epël yema. “Öng epop, ni kön wi kosang kaö panë yenewasën. Pötaanök nim kent kön yawiin pöt orö nirëëpnaat.” Pël yemaan tapëtakëer koontup ompyaö sa.

Yesuuk yauman omnarö kësang ompyaö mowesa

²⁹ Yesu ten pim ruuröaring yang pör sëp wesak kaalak Kalili i kaöökël së oröak ë kankan rosiraöök së wel aisëaan ³⁰ omën selap pan pim naë oröa. Omën ingöt kël wë, it il tē, kos korar së, ngön won së, yau-man ke nentere nent yaaurö wak wais Yesuu naë rongan ë moulmëen ompyaö mowesaut. ³¹ Pël èen omën ngön won saurö ngön aö, kos korar saurö wotpil së, ing kël waurö kan ing ë, it il tēaurö it nga së, pël yaëen omën kësang pörö itenak yaan sak Israel omnaröa Anutuun yaya yema.

Yesuuk omën 4000 pörö kaömp mena (Maak 8:1-10)

³² Yesu pi ten pim ruuröen ngön niaan pim naë sëen epël niaut. “Ne omën kësang eporöen yaköm kön yawi. Pit neering wë kaömp nanën wëen kët nentepar nent ëak yes. Pötaanök ne pit këen wes mëen kan kourak yesem utpet ëëpanëak ya ngës yaë.” ³³ Pël niaan ten epël mëëaut. “Tiar omën wonrek wë omën kësang eporöa kaömp mangkën pangk nëmpna pöt tarëkaan öpen?” ³⁴ Pël maan Yesuuk, “Arim naë kaömp tolël ëak wia?” pël niaan tenök, “Kaömp 7, ën i kaö imën kopët naar,” pël mëëaut. ³⁵ Maan Yesuuk omnaröen yangerak wel aisapën mëak ³⁶ kaömp 7 pötring i kaö imënaar wak Anutuun yowe mëak pelak ten pim ruurö ningkën omnarö menaut. ³⁷ Pël èen omën pourö nak kep wesak kaut olaan ten wak kër 7 pötë waulön peö yaë. ³⁸ Omën kaömp na pörö selap pan, ompörö 4000, ën öngre yokoturö pöt sangk nekelën. ³⁹ Pörö Yesuuk wes mëen yesën tenring wangaöök ilëak Makatan yangerakël saut.

16

Parisiire Satusi omnaröak retëng it ngolöp nent nent itaampënëak Yesuun mëëa

(Maak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Parisiire Satusi ngönën omën narö Yesuu naë wais piin morök elmëak epël yema. “Ni maan retëng it ngolöp

nent oröön Anutuu naëaan waisan pöt ewat sënaan.”² Pël maan pitën epël yema. “Ar wiap kanötë itaangkën yanget sapiire waö yamëen itenak, ‘Wangam kanök këtëp mapënëak yaë,’ pël ë yeë.”³ Ën wangam kanötë itaangkën yanget mëetmëet yaëen pöt, ‘Kopi pelëpënëak yaë,’ pël ë yeë. Ar mopöök uröamre kepilötön itenak ewat yauröak peene Anutuu yaalni epëta songönten köpël yeë.”⁴ Omën peene akun eptak wë eporö ar utpet ëak Anutuun kön wi kosang newasën yaaurö. Ar ya retëngöt yamëngka pöten ke urak yenëak. Pötaanök ne ya retëng nent naëngan, om ngaan tektek ngön yaaö omën Sona pi i kaö imënëpë öngpök wëen Anutu pim elmëa pöta ököp pëen pet elniin itaampunëet.” Pël mëak pit sëp wesak saut.

Parisiire Satusi omnaröak irikor elmëëpanëak pepanöm mëëa (Maak 8:14-21)

⁵ Ten Yesuu ruurö kaömpöt kat kol wiak piiring i kaöökë ëngk komuntakël së oröak kön wi aut. ⁶ Pël yaëen Yesuuk epël yenia. “Ar Parisiire Satusi omnaröa yisötön ngarangk këëkë ëën.”⁷ Pël niaan ten neneren epël mëëaut. “Tiar kaömp peretöt wak newaisën ëautaan epël yenia.”⁸ Tenimënt neneren yemaan kat men ëak epël yenia. “Arim kön wi kosang yewesaut këlok pan yaaurö, aë. Ar tol ëënak kaömp won pöten yak?”⁹ Ar om neen köpël wë ma? Ne kaömp mor nas wak ulöl wesak omën 5000 pörö mangkën nëen pangk ëaut pöt ar kat kola ma? Pit kep wasën ar kaömp kaut kër tolël ëak waulön peö ëa?”¹⁰ Ën ne kaömp 7 pöteparök wak ulöl wesak omën 4000 pörö mangkën nëen pangk ëaut pöteta ar kat kola ma? Pit kep wasën ar kaömp kaut kër tolël ëak waulön peö ëa?”¹¹ Ar tol ëënak nem ngönten kön nawiin yeë? Ne kaömp peret pöten neniaan. Ar Parisiire Satusi omnaröa yisötön ngarangk këëkë ëën.”¹² Pël niaan ten pim niaa pöta songönten kön wi aut. Pi yis kaömp peretötë

yamëa pöten neniaan, Parisiire Satusi omnaröa ngön kaaröt tenim yaapta öngpök ilapanëak niaa.

Pitaak Yesuun pi Kristo pöt war wes ök mëëa (Maak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Yesu pi tenring Sisaria Pilipai kak naë së oröak tenën epël pëël yenia. “Omnarö pit Omën Këëp neen talëp aim?”¹⁴ Pël niaan epël mëëaut. “Naröak niin, ‘Son i yamëaup,’ pël yaan naröak, ‘Elia,’ naröak, ‘Seremaia ma tektek ngön yaaö namp wes,’ pël aim.”¹⁵ Pël maan epël yenia. “Ën arimtok pöt neen talëp aim?”¹⁶ Pël niaan Saimon Pitaak epël yema. “Ni Kristo, Anutuuk Yaö Niaaup. Ni Anutu wëwëetaringëpë Ruup.”¹⁷ Pël maan Yesuuk epël yema. “Saimon, Sona pim ruup, ni ërëpërëp ëëmëep. Yang omën nampök ngön pipët ök neniaan, nem Pep kutömweri wëaupök yenia.”¹⁸ Pötaanök ne niamaan kat wi. Nim yapinte Pita, pöt kël kosangö. Ën nim nem songönte tekeri yewasën pipëteta kël kosangöökë ököp. Nook maan nem ingre mor saurö kël kosang pöökë rangk tauaan Setenë weëre kosangtak il naniwaspan.¹⁹ Ne Anutuuk wa ngaöök yanimë pötak yeilëauta kiet nimpaat. Pël ëën yangerak omnant yaautön, ‘Pël ëëngan,’ mamë pöt kutömweriita pël naën ëëpnaat. Ën yangerak omnant yaautön, ‘Pël ë,’ mamë pöt kutömweriita pël ëëpnaat.”²⁰ Pël mëak tenën kosang wesak epël yenia. “Ar ne Kristo, Anutuu Yaö Neeaup, pöt omnaröen ök manganok,” pël niaut.

Yesuuk pi weletakaan wal ëëpnaap pöt ök mëëa (Maak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Akun pötak Yesuuk ngës rëak ten pim ruuröen omnant ënëm pim naë orööpnaatë ngönöt war wesak epël yenia. “Ne Yerusalem kak sëen ngarangkri kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröak këlangön kësang kat newiak nemëngkën kët nentepar nent won sëen kaalak weletakaan

wal eëmaap," ngön pöt ök yenia. ²² Pël niaan Pitaak pëentakël koirak sê epël mëak nga yema. "Anutuuk ngarangk elniaan omën ke pipot orö nanirëen eëp." ²³ Maan Yesuuk kaip tiak epël yema. "Seten, ni sêp newesak sê kan newariingan. Nim ngön yaan pipët Anutuu ngönte won, omën ngönte."

²⁴ Pël mëak Yesuuk ten pim ruuröen epël niaut. "Omën namp pi nem ënëm elnëepënëak pöt pimtë könöökë kentöt këepöt weseë, 'Ne Yesu pimëen wel wiima pöt pangk eëmaap,' pël wesak pim këra yetapër waalak nem ënëm eëp. ²⁵ Namp pim wëwëet keimön ëak öpna pöt pim wëwëet kö sêpnaat. Ën namp nemëen yak wëwëet këepöt wasêpna pöt pim wëwëet ompyaö orö morëepnaat." ²⁶ Ën namp yangerakë omnant pout kent ëak weim wëen pötök pim wëwë ompyaut utpet mowasën won sëen omën pötök tolëel kaamök elmëepën? Pël naëpan. Ma namp pim wëwë ompyaut kaalak öpënëak pöt oröpöt kangüir mampën? ²⁷ Omën Këep nem Pepapë ëwaö nem rangk wiaan nem enselörö koirak waisumaap. Pël ëak omën pourö neenem wëwëatë kangut mempaap. ²⁸ Ne yaap pan niamaan. E taua eporö arëkaan narö wel nawiin wëen Omën Këep ne omp ak sak yewaisën itaampun sa."

17

*Yesu pim möönre koröp maim wa
(Maak 9:2-13; Luk 9:28-36)*

¹ Kët 6 ëak won sëen Yesu pi Pitaare Semsre pim nangap Son pörö koirak rosir wali naöök sê pitëmënt wakaima. ² Pël ëak pi pitëm eöetak möönre koröp maim wa. Ën pim këere wot kante këtëpë ök ëwa ëen ulpëenëpta kölam panë tëa. ³ Pël ëaan pit itaangkën Mosesre Elia piarip oröak Yesuring ngönaak yeëa. ⁴ Pël ëen Pita pi Yesuun epël ök mëëa. "Aköp ten eprek wëen ompyaö yaë. Ni kent yaëen pöt ne ka kot nentepar nent ök remaan. Nent nimëen, nent Mosesëen, nent Eliaëen pël ëak ök

remaan." ⁵ Pël yemaan tapët pöt uröam kölam ëwa nempel irë kaka elmëen Anutuuk uröamta öngpökaan epël mëëa. "Epop nem Ruup. Ne piin ya kë sak kent pan yaalmë. Ar pim ngönte kat wiin."

⁶ Ruurö pit ngön pöt kat wiak kas panë ëen yangerak sê ngentiak wot nön ëak wieëa. ⁷ Pël ëen Yesu pi sê pitën ngëen elmëak epël ök mëëa. "Wal eëë. Kas eëngan." ⁸ Pël maan pit we riak itaangkën muntaar won, Yesu pimënt wëa.

⁹ Pit rosiraöökaan yeirëem Yesuuk pitën pepanöm epël mëëa. "Arim omën it köpëlöt ityaangk pöten omnaröen peene ök mangan. Ënëmak Omën Këep ne weletakaan wal ëënak omnaröen ök man." ¹⁰ Pël maan pim ruuröak epël mëak pëel mëëa. "Ngön kosangötë ngarangkörö pit tol ëënak Elia wet rëak oröönak Anutuu yaö mëëaup ënëm orööpnaat pël aim?" ¹¹ Maan pi epël mëëa. "Yaap, Elia pi wet rëak oröak Anutuu yaö neeap nemëen omnant kopëta wasêpënëak äaut. ¹² Pël wiaap ne epël niamaan. Elia pi yok oröak wëen omnarö piin këëkë ewat nasën wë pitëm könöök utpet mowesaut. Pötaanök Omën Këep neenta tapël elnëepnaat." ¹³ Pël maan pit epël kön wia. "Pipët Son i yamëaupön ya."

*Yesuuk yokot nampë lupmeriaan
urmer namp waö ë mëa
(Maak 9:14-29; Luk 9:37-43)*

¹⁴ Omën kësang pan wa top ëak wëen pit wais oröön omën namp Yesuu naë wais rar rë mowesirak epël yema. ¹⁵ "Kaöap, ni nem yokotupön yaköm kön wi. Pi it ngengën yeem imeri ilaöre es kotö pël yaë. ¹⁶ Pël yaëen nim ruuröa naë wak wais ompyaö wasêpënëak maan poprak äaut." ¹⁷ Pël maan Yesuuk epël yema. "O kön wi kosang yewesaut wonörö, aë. Ar lup kosarö. Ar neen kön wi kosang nenewasën yeem ar kön wiin akun tolëel arring wë arim könömöt weim öm?" Pël mëak epël yema. "Yokotup wak wais." ¹⁸ Pël maan wak

waisën Yesuuk urmerapön nga maan kas oröak yes. Pël eën akun tapêtakëer ompyaö saut. ¹⁹ Pël eën ten pëentak së Yesuun, “Ten tol eënak urmerap waö ë momëënëak poprak ëan?” pöten pëel mëëaut. ²⁰ Pël maan epël niiaut. “Arim kön wi kosang yewesaut këlok yaë pötaan poprak ëan. Ne yaap niamaan. Ar kön wi kosang kot panë nent wieëan talte rosir epöön, ‘Ni tiak eprekaan ëngkrek së orö,’ pël maan yok pangk pël eëpën. Ar kön wi kosang kaö newasënë pöt omnant pout pangk eëneët. ²¹ [Urmer ke pilörö weëre kosangring wë. Pötaanök pit waö ë momëënë pöt kan munt naö won, om Anutuun kimang manëak kaömp ngës olëak önë kopët pötakëer waö ë momëënëët.]”

Yesuuk pimtë wel wiak wal eëpnaata ngönte ök maan akun nentepar ëa (Maak 9:30-32; Luk 9:44-45)

²² Eëmak Yesuuk ten pim ruurö wa top ë niulëak epël niiaut. “Omnaröak Omën Këep ne ngaaröa moresi neulëepnaat. ²³ Pël eën pit nemëngkën kët nentepar nent won sëen kaalak weletakaan wal ë neulëepnaap.” Pël niaan ten yaköm panë kön wiiaut.

Yesuuk ngönën tup kaöeta takis mena

²⁴ Eëmak ten Yesu piiring Kapaneam kak së oröön omën Anutuu ngönën tup kaöetaan takis yewa pörö Pitaë naë wais epël mëak pëel yema. “Arim rë yanuulaup ngönën tup kaöetaan takis nawiin yeëa ma?” ²⁵ Pël maan Pitaak, “Won, yawiaup,” pël mëak Yesu kaatak së ilëak ök nemaan wëen pimtök epël mëak pëel yema. “Saimon, ni kön tolëël yawiin? Yang omp akörö pit talöröa naëaan takis yewa? Pitëmtë omnaröa naëaan ma maimaröa naëaan yewa?” ²⁶ Pël maan Pitaak, “Maimaröa naëaan,” pël yemaan Yesuuk epël mëëaut. “Pël yaëen yang omp aköröa karurö pangk takis nemangkën ë yaë. ²⁷ Pël ëaap tepër nemangkën eën pit kön wiin utpet eëpanok i kaöök së tatë olëak i kaö imën wet rëak ömë pöp këm nga

ëak itaangkën sum nent wiaan pöt wak së tepërim könkön takis mamp.”

18

Yesuu ruuröak piin talëpök wotöök sak wë pöten pëel mëëa (Maak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Yesuuk Pitaan pël yemaan akun tapêtak ten pim ruurö naë së epël mëak pëel mëëaut. “Anutuu wa ngaöök yanimë eporö tenëkaan talëpök wotöök wë?” ² Pël maan pi runga nampön ngön maan waisën tenim tekarak tau ulmëak ³ epël yenia. “Ne yaap niamaan. Ar kön kur kaip tiak arimtën kön wiin iraan rungaaröa ök nasën eëne pöt Anutuuk wa ngaöök nanimëëpan. ⁴ Namp pi pimtën kön wiin iraan runga epopë ök sak öpna pöp omën Anutuu wa ngaöök yamëautak wëauröa wotöök sak öpnaap. ⁵ Omën nemëen yak runga kot ke epëlëp sant elmëëpna pipop ne sant elnëëpnaap.”

Utpetatëen këk nemaan eëpenaat (Maak 9:42-48; Luk 17:1-2)

⁶ “Eën omën nampök kot ke epëlöröakaan namp neen kön wi kosang yewesaupön këk maan pim kön wi kosang yewesaut sëp wasëpënëak yaëen pöt pël eëpanëen naröak wet rëak kël kësangö pim mesetak öngö moutak i kaöök moolaan i nak wel wiipna pöt pangk eëpnaat. Pöt omën pöpök maan kot ke epëlöröa namp pim kön wi kosang yewesaut sëp wasën pöt kangiiir utpet kaö panëët pim naë orööpnaat. ⁷ Yaköm. Morök ke nentere nent jaaröön omnarö saun yokoir. Yaap, morök ke nentere nent oröön omnarö saun koirëpnaat. Pël ëaap omën morök elmëen omnarö saun koirëpna pöp tol eëpën? ⁸ Nim moresök ma ingesök utpet nent koirën pöt il olam. Mor kopëtasring ma ing kopëtasring wëwë kosangtak ömë pöt ompyaö. Pouwesiarring wëen Anutuuk es kosangwesi nuulaan pangk naën eëpnaat. ⁹ Eën omën nim itöök itaampëetak weru nuulaan utpet eëmëak

yeem pöt it pö ur olam. It kopët naööring wëwë kosangtak ömë pöt ompyaö. Pourarring wëen Anutuuk es parëaöök wa nuulaan pangk naën ëëpnaat.”

*Sëpsëp kö saupë watepang ngönte
(Luk 15:3-7)*

¹⁰ “Ar ngarangk këëkë ëën. Runga neen kön wi kosang yewesa kot eporöen kön wiin irepan. Ne yaap niamaan. Ensel pitën ngarangk yaaurö kët ëlötë nem Pep kutömweri wëaupë ëöetak wë pitëmëen ya yamëngk. ¹¹ [Omën Këëp ne omën utpet ëäk kö sëpënëak yaaurö koirak ompyaö wasumëak waisaup.]

¹² “Ar kön tolëël yawi? Omën namp pim pol sëpsëp 100 ëäk wëauröak kopët namp kö sëen pöt pi tol ëëpën? Pi ⁹⁹ ompyaö wëa pörö rosiraöök moulmëak kö sak sa pöpön ngaöl ëëpnaat. ¹³ Ne yaap niamaan. Pi ngaöl ë së koirak ⁹⁹ kö nasën ëa pöröaan ya kë nasëpan, ngaöl ëäk koira pöpönökëer ya kë panë sëpnaat. ¹⁴ Pötaanök nem Pep kutömweri wëaupë kentöök pim omën runga kot eporöa ök sak wëauröakaan kopët namp kö sëpnaaten kaaö yaë.”

Kar nampök utpet elniin wotpil wasëpenaata ngönte

¹⁵ “Nim kar nampök utpet elniin pöt ni pim naë së arpimënt wë utpet pöta ngönte an. Pël ëën pi nim ngönte kat wiak ënëm ëën pöt arip lup kopëtemer sak önëët. ¹⁶ Ën nim ngönte kat nawiin ëën pöt ni omën kopët namp ma naar koirak pim naë sën. Pël ëäk ar naar ma naar namp pöröak pim ngönte ëäk wotpil wasën. ¹⁷ Ën pi arim ngönte wa olaan pöt së ingre moröröen ök man. Pël ëën pitëm ngönteta wa olaan pöt piin, ‘Ngönën wonöröere utpet yaauröa ököp,’ pël mëak waö ë mëen.

¹⁸ “Ne yaap niamaan. Ar yangerak wë omnant yaautön, ‘Pël ëëngan,’ manë pöt Anutu kutömweri wëaupökta tapël apnaat. Ën yangerak wë omnant yaautön, ‘Pël ë,’ manë

pöt Anutu kutömweri wëaupökta tapël apnaat.

¹⁹ “Ën nenteta epël niamaan. Arim naëaan omën naar omën nentaa Anutuun kimang manëak lup kopëtemer sak kimang manë pöt nem Pep kutömweri wëaup yok pangk kat wiipnaat. ²⁰ Ar omën naar ma naar nampök nem yapintakël kimang manë pöt ne arim tekarak wë kaamök elniimaat.”

Inëen ru utpetapë watepang ngönte

²¹ Yesuuk pël niaan Pitaak naë së epël yema. “Aköp, nem karip utpet yaalnëen ne akun tolël ëäk pim utpet pöt ent ë moolam? Akun 7 ëäk pël ëën pangk ëëpën ma?” ²² Pël maan Yesuuk epël yema. “Ne akun 7 ëäk pël neniaan, sangk naalngan, om pël ëeim ömëeten yeniak.

²³ “Pöta watepang ngön nent epël niamaan. Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt ne yang omp ak nampë pim inëen ruurö sumat mangkën kangut mampënëak yas mëea pötakël ök ëëmaan. ²⁴ Pi nampön yas maan waisa. Pöp 10 milion kina pël mangkën kangut nemangkën ëa. ²⁵ Pi sum kësang pöta kangiir mon oröpöt mampënëak ap yewasën omp aköpök pimëntre pim öngre ruure omnant pout omnarö menak sum öpënëak mëea. ²⁶ Pël maan inëen ru pöp omp aköpë naë së rar rë wesirak wiap sësë mëak epël mëea. ‘Kaöap, ni yaköm kön newi. Pël ëën ne sapsap nimpö së pet irumaan.’ ²⁷ Pël maan omp aköpök pim kang kësang pöt sëp wesak sëpënëak mëea. ²⁸ Pël ëën inëen ru pöp kaatakaan oröak së kan kourak inëen ru pim kar namp koira. Pim kar pöp puuk 100 kina pël mangkën kangut nemangkën ëaup. Pöp koirak ngerngeröök moröak, ‘Nem kangut peene nan,’ pël mëak këk mëea. ²⁹ Pël maan pim karip rar rë wesirak wiap sësë mëak epël mëea. ‘Ni yaköm kön newi. Pël ëën ne kangut sapsap nimpö së pet irumaan.’ ³⁰ Pël maan pi kat nemowiin wii kaatak moulmëak epël

mëea. 'Nem kangut pout pet irakök oröömëep.' ³¹ Pël ëen inëen ru pim karuröak pim ëa pöten itenak ya këlangön panë ëen së omp aköpön ök mëea. ³² Pël ëen inëen ru mon kësang mena pöpön kaalak yas maan waisën epël mëea. 'Ni inëen ru utpetemor. Nem sum kësangötë kangut ni wiap sësë yenëaan yaköm ëen pout söp wesaut. ³³ Nem niin yaköm elnian pöl tol ëenak nim karipön naën ëaup?' ³⁴ Pël mëak omp aköpök ya sangën ëen wii kaatak moulmëak epël mëea. 'Nem kangut pout pet irakök oröömëep.'"

³⁵ Yesu pi watepang ngön pöt ök ë pet irak tenën epël niaut. "Arim karuröa utpet elniaut yaap ent ë nemoolaan ëënë pöt nem Pep kutömweri wëaupök tapël elniipnaat."

19

*Öng wes yamëauta ngönte
(Maak 10:1-12; Luk 16:18)*

¹ Yesu pi ngön pöt ök ni pet irak ten pim ruuröaring Kalili yanger söp wesak Yotan olëak ëngk komuntakël Yutia yangera kautakël saut. ² Pël ëak wëen omën kësang ënem wais pörek oröön yauman omnarö ompyaö mowesaut.

³ Pël yaëen Parisi ngönën omën narö wais piin morök elmëak epël yema. "Omën namp pim öngöp omën nant ëen yok pangk wes mëepën ma?"

⁴ Maan epël yema. "Ar ngönëntak epël wia pöt sangk kelak kat nawiin yaaurö ma? Anutu pi ngaan omën ket ëepënëak öngre omp pouwaar ket ëa. ⁵ Pël ëak Anutu pi epël ëa. 'Ne ompöpë kosaöökaan öngöp ket ëaut. Pötaanök omp namp pim ëlre pepaar söp wesak öngöpring erën ëen piarip pouwaarök möönre koröp kopëtaö sëpnaat.' ⁶ Anutuuk pël ëa pötaanök piarip naarök erën ëen möönre koröp kopëtaö yes. Anutuuk erën elmëa. Pötaanök omnarök yok pangk kom naën ëepenaat." ⁷ Pël maan pit piin epël yema. "Moses pi tol ëenak epël ëa? 'Namp pim öngöp wes mëepënëak pöt kaöaröa naëaan pep kosangwer

wa öngöp menakök wes mëepnaat,' pël ëa." ⁸ Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. "Moses pim ngön kosangtak arim lup kosangtaanök öng wes mëenëëtaan kuure mak niia. Pël ëaatak ngön pöt won wiaan ngaan panëer Anutu pim öngre omp ket ëa pötak pël ëënëak neniaan. ⁹ Ën nook pöt epël niamaan kat wieë. Namp pi pim öngöp öngre omp wëwëet utpet newasën wëen wes mëak öng muntap koirëpna pöp pi öngre omp wëwëet utpet wesak saun koirëpnaap."

¹⁰ Pël yemaan ten epël mëëaut. "Pil wiaan pöt öng naön öpën seëa." ¹¹ Pël maan epël niaut. "Omën pourö arim ngön pöta ënem pangk naëpan. Om Anutuuk öng naön ëëpënëak mapna pörö pëen arim ngön pöta ënem ëak öng naön ëëpnaat. ¹² Omnaröa öng naön yaaö pöta songön nentere nent wia. Narö pitëm ëlörök mos wilën öng naön ëëpnaat. Narö omën narök öp ilën öng naön ëëpnaat. Narö Anutuu yaat mëmpënëak kön wiak öng naön ëëpnaat. Omën nem ngön epët kat wiak Anutuu yaat mëmpënëak tek öpna pörö yok pangk pël ëëpnaarö."

*Yesuuk rungaarö welaköt elmëa
(Maak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

¹³ Akun nentak omën narö pitëm rungaarö Yesu pim moresiar pitëm rangk mowiak Anutuun kimang mapënëak wak waisa. Pël yaëen tenök nga yemaan ¹⁴ Yesuuk epël niaut. "Nga mangan. Wes mëen nem naë waisëp. Ke pilörö Anutuuk wa ngaök mëepënëak yaö yema pötaanök." ¹⁵ Pël niak pim moresiar pitëm rangk mowiak wes mëak yang pör söp wesak nal saut.

*Omp ulwas omnant kësang
wieëaupë ngönte*

(Maak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Akun nentak omp ulwas namp Yesu naë wais epël yema. "Rë yanuulaup, ne ya ompyaö tol nent mënak wëwë kosangta yaö sum?" ¹⁷ Pël maan Yesuuk epël yema. "Ni tol ëenak ya ompyauten pëel yenëaan? Anutu kopëtapökëer ompyaup. Ni wëwë

kosangtak ömëak pöt Anutuu ngön kosangöt ngaarëk öm.”¹⁸ Maan “Ngön kosang tal nent ngaarëk öm?” pëel yema. Pël maan Yesuuk kangiiir epël yema. “Ni omën mëngkanok. Ni öngre omp wëwëet kom ëënganok. Ni këkain ëënganok. Ni omën muntaröen kaar manganok.”¹⁹ Ni nim ëlre pepaarë ngön ngar öm. Nimtëën lup sant yaën tapël muntaröen elmëëm.”²⁰ Pël maan omën pöpök epël yema. “Pipot nem kotuukaan ë waiseimautöp wëwë kosangtak ömaan munt tal nent ëëm?”²¹ Maan Yesuuk epël yema. “Ni ompyaö sumëak pöt së nim omnant pout menak sumat wak omën omnant wonörö mamp. Pël ëëmë pöt kutömweri omën ompyaut orö nirëëpnaat. Pötaanök pël ëak wais nem ënëm elnëëm.”²² Pël maan omnamp pi pöt kat wiak ya këlangön kön wiak sa. Pöt pi urömere kaar es kësang wieëa pötaanök.

²³ Omën pöp yesën Yesuuk ten pim ruuröen epël niaut. “Ne yaap niamaan. Omën omnant kësang wieëaurö Anutuu wa ngaöök yamëa pöta öngpök ilapnaataan poprak ë yaë.”²⁴ Pöta nokoli nent epël niamaan. Polkamel namp yok pangk wap poë koröp korir yamë pöökë kanöök ilapna pöt kengkënte. Ën omën monere uröm selap wieëauröak Anutuu wa ngaöök yamë pötak ilapna pöt könöm panëët.”²⁵ Pël niaan ten kat wiak weëre kosang won sëen epël mëëaut. “Omën ke pilörö Anutuu wa ngaöök yamëautak neilaan ëëpna pöt omën tolëëlepök yok pangk wëwë kosangtak öpën?”²⁶ Maan Yesuuk tenën it kos ëë epël yenia. “Omnaröak Anutuu wa ngaöök yamëautak ilanë pöt pangk naën ëënëetak Anutuuk yok pangk kanö koir nimpnaat. Pöt pi weëre kosangringëpök omnant pout pangk yaap.”²⁷ Pël niaan Pitaak kangiiir epël yema. “Kat wi. Ten omnant pout sëp wesak nim ënëm elniaut. Pöta kangiiir ten ënëmak oröpöt orö nirëëpën?”²⁸ Maan Yesuuk epël

yenia. “Ne yaap niamaan. Ënëmak omnant pout ngolöp wasën ompyaö sëpna pötak Anutuuk Omën Këëp ne weëre kosang nangkën nem ur kësangtak wel aisëaan ar nem ënëm elnëimauröeta kaö sak ur kësang 12 pötë wel aisëak neering Israel kur 12 pötë ngön ë pet irëpen sa.”²⁹ Omën namp nemëën yak pim kaare yang, öngre ru, sasre nan, ëlre pep, ëmre ya sëp wasëpna pöp Anutuuk kangiiir omën ke pilöt kësang pan tekeri wes mangkën wëwë kosangët pep sëpnaap.³⁰ Wetëëröakaan selap ënëm rapnaat. Ën ënëmaröakaan selap wetë rapnaat.”

20

Wain yaaweri ya mëmpënëak wes mëauta watepang ngönte

¹ Akun nentak Yesuuk watepang ngön nent epël niaut. “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt wain yaawer wieëa nampök pim ya pöweri omnarö ya mëmpënëak wes mëen sa pötakël ök ëëmaan.”² Omën pöp pi kët kopët nentaan 2 kina mampna pöten maan pit kat wiin pangk ëen yaakë wes momëen sa.³ Pël ëen këtëp kosang yesën pi së itaangkën narö pit ka tomök tauwal ëeim wëen epël ök mëëa.⁴ ‘Arta nem yaak së ya mëngkën ne sum ompyaö nimpnaan.’⁵ Pël ëen këtëp luptak wëen së tapël ök mëak kaalak këtëp tingk yewasën tapël ëa.⁶ Pël ëak wiap kan kaalak së itaangkën munt narö ka tomök tauwal yaëen pitta koirak epël mëak pëel mëëa. ‘Ar tol ëënak kët ël epöök ya namëngkën wisën eprek wakaim?’⁷ Pël maan pit epël mëëa. ‘Ten omën nampök ya ngön nent neniaan.’ Maan, ‘Arta nem yaak së ya mëmpunëen sëë, pël mëëa.’

⁸ “Koö yoolaan ya pepap pimënt së pim ya ngarangkëpön epël ök mëëa. ‘Ya omnaröen ngön maan waisën pitëm sumat man. Wet rëak ënëm waisa puorö pitëm sumat man. Pël ëak pitëm rakörö tapël tapël mampö së wetëërö ënëm man.’⁹ Pël maan omën wiap kan oröak ya mëna pörö waisën 2 kina 2 kina mena.”¹⁰ Pël ëak

mampö yesën wet reak ya mäna pörö pit sum isak öpnaat wesa pöt om 2 kina tapël mena. ¹¹ Pël een pitëm sum mena pötaan ya pepapön kaaö ngön meäk epël meëa. ¹² ‘Ënëm ya ngës reaö eporö pit akun kot nent ya mäna. Ën ten kët el epöök kët nga köpël ya mäneimaurö. Pël ëauröak tenim yankingën tapël pit yemangkën. Pöten kaaö.’ ¹³ Pël maan pi kangiir pitëm tekrakaan nampön epël meëa. ‘Ngöntöp, ne niin utpet naalniin. Ne 2 kina nimpa pöten niaan ni kuure mak neeaup. ¹⁴ Pötaanök nim sumet wak së. Nim yanking tapël ënëm waisa eporöeta mampëak kön yawi. ¹⁵ Sumat nemotöp nem kön wiaul naalmëengan ma? Ni tol een nem kësangënten kön wiin utpet yaë?’” ¹⁶ Watepang ngön pöt niak epël yenia. “Pöta ök ënëm Anutuu naë waisauröakaan selap wotöök moulmëepnaat. Ën wet reak waisauröakaan selap tapël ënëm moulmëepnaat.”

Yesuuk pim wel wiak kaalak wal ëepnaata ngönte ök maan akun nentepar nent ëa

(Maak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Yesuuk ten pim ru 12 pöröaring Yerusalem kakë yesem tenën pëen wesak epël niaut. ¹⁸ “Kat wieë. Tiar peene Yerusalem kakë yewais. Pörek sëen Omën Këep ne omnaröak kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröa naë neulëen pit ngön yaatak ne wel wiimëak neak ¹⁹ ngönën köpëlöröa naë wes nemëen pitök ökre was neak pës nemöak këra yetaprak nemöön wel wiak akun nentepar nent won sëen kaalak wal ëëmaap.”

Semsre Son piarip wotöök sëpënëak meëa

(Maak 10:35-45)

²⁰ Pël niaan Sepeti pim öngöpök pim yokot Semsre Son pöaar Yesuu naë wak së rar rë wesirak omën nentaan kimang yema. ²¹ Pël een Yesuuk, “Ni öröptaan kent yaë?” pël maan epël yema. “Ënëmak nim omën poutë kaö sak ömë akunetak nem ru epaar, nim

kopirarë, namp yaapkëel namp katnëel, wel aisëak wë niiring ngarangk ëepnaan kosang wes mamëak yeniak.”

²² Pël maan Yesuuk epël yema. “Arim yenëak pöta songönte ar köpël wë. Ne kelöntak i kakam yaaut yen pöl këlangön kësang kat wiimaap. Pöt arip pangk ëënëëwaar ma?” Pël maan piaripök, “Pangk ëënaawaar,” pël yema. ²³ Maan epël yema. “I kakam pöt pangk nënëet. Pël ëënëetak nem kopirarë yaapkëëlaan katnëel wel aisapnaata ngönte nook naëngan. Nem Pepapök wel aisapënëak yaö meëa pöröakëer wel aisapnaat.” ²⁴ Pël yemaan ten ru 10 pörö Sepeti pim ru aarëen meëa pöt kat wiak ya sangën ëaut. ²⁵ Pël een Yesuuk tenën ngön niaan pim naë sëen epël niaut. “Yang nantë omp akörö pitëm omnarö nga ëak ngarangk yaalmë. Pël yeem pitëm ikanöök ngarangk narö moulmëen pitta tapël omnarö ngarangk yaalmë. ²⁶ Ar pël ëëngan. Arim naëaan namp kaö sak öpënëak pöt pi ar pouröa inëen elniip. ²⁷ Ën namp wotöök sëpënëak pöt pi kot panë sak ar pouröa inëen panë elniip. ²⁸ Pi nem yeë epël ëep. Omën Këep ne omnaröak inëen elnëepënëak newaisën. Nook arim inëen elniak omnarö utpetatë öngpökaan kama niömaan arim kangiir wel wiimëak waisaup.”

Yesuuk omën it il tëa naar ompyaö mowesa

(Maak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Ten Yeriko kakaan yesën omën kësang pan Yesuu ënëm waisa. ³⁰ Pël yaëen omën it il tëa naar kan ëöök wel aisëë Yesuu yesa ngön pöt kat wiak ngön ëak epël yema. “Aköp, Tewitë ëap, Anutuu Yaö Niaaup, ni tenipön yaköm kön niwi.” ³¹ Pël yemaan omnaröak leng ëëpën meäk nga yemaan piarip pöten kat nemowiin ke urak kaalak ngön ëak epël yema. “Aköp, ni Tewitë ëapök tenipön yaköm kön niwi.” ³² Pël maan Yesu pi leng ëak kamtaöök tauëë ngön maan waisën piaripön epël pëel yema. “Arip tol elniimëak yak?” ³³ Maan piaripök epël

yema. “Aköp, ni aan tenip it nga sën.”
³⁴ Pël maan Yesuuk piaripön yaköm
 één pim moresiar piarpim itöörarë
 rangk mowiin tapëtakëer ompyaö sak
 Yesuu ënëm saut.

21

*Yesu pol tongkiipë rangk isak
 Yerusalem kakë sa*
 (Maak 11:1-11; Luk 19:28-40; Son
 12:12-19)

¹ Ten Yesuring Yerusalem kak
 temanöm yesem Petepasi ka Olip
 tomök wieëa pöök oröak Yesuuk pim
 ru naar epël mëak wes yamë. ² “Arip
 ka ëngköök së oröak itaangkën pol
 tongki ruupring namp këraamentëk
 wii ngan ë ulmëen öpnaat. Pipaar
 tapëtakëer wilak mësak waisën. ³ Pël
 yaëen omën nampök pëel yeniaan pöt
 epël man. ‘Aköpök epaarën ya.’ Pël
 maan kat wiak tapëtakëer pëel niaan
 mësak waisënëët.” ⁴ Pël yaëen tektek
 ngön yaaö nampë ngaan ngön ök ëa
 nent kë oröa. Ngön pöt epët.

⁵ “Omën Saion kak wëauröen epël
 man.
 ‘Kat wieë. Arim omën omp aköp arim
 naë yewais.
 Pi pimtën kön wiin nawis, ya
 wiapring pol tongkiipë rangk
 yewais.
 Yaap, pi pol tongki ruupë rangk wel
 aisëak yewais.’ ”

⁶ Maan ru pöaar së Yesu pim ök
 mëëa pöl ëa. ⁷ Piarip pol tongkiipre
 ruup mësak wais piarpim ulpëen
 rangköt përeak pol tongkiipë rangk
 mourön Yesu rangk wel aisëa. ⁸ Pël
 ëak kan yesën omën kësang pan pitëm
 ulpëen rangköt përeak kamtaöök
 mourö yesën naröak ya lupöök së
 kewisat ilak këemre kewis elmë yes.
⁹ Pël ëak omën wet rëak yesauröere
 ënëm yesa pourö ërëpsawi yeem ngön
 ëak epël yema.

“Tewitë ëap, yowe.

Aköpë këm ngöntak yewais epopön
 yaya mëpa.

Anutu ngaarëk wëaup, yowe.”

¹⁰ Pël ë së Yerusalem kak yaaröön
 pörek wëaurö yaan sak epël yema. “E,

pipop talëp?” ¹¹ Pël yemaan omën
 Yesuring yesauröak epël yema. “Epop
 tektek ngön yaaö omnamp, Yesu,
 Kalili yangerak Nasaret kakaanëp.”

*Omën narö ngönën tup kaöetak om-
 nant mampöore sum ë pël ëeim wëen
 waö ë mëa*

(Maak 11:15-19; Luk 19:45-48; Son
 2:13-22)

¹² Yesu pi Anutuu ngönën tup
 kaöeta kakaati së itaangkën om-
 narö omnant ngawi yeem wëen
 itenak pit waö ë momëak omën mon
 ngawingawi yauröa urötere omën
 int ekörö menak sum yewauröa uröt
 kaip ti yemoola. ¹³ Pël ëak pitën epël
 yema. “Ngönën pepeweri Anutuuk
 epël ëa. ‘Nem tup pipten omnaröak
 kimang yenëa kaat pël apnaat.’ Ar
 pipël yaëen këkain yauröa kaata ök
 yes.”

¹⁴ Omën it il tëaare ing il tëaurö
 pim naë waisën ngönën tup kaöetak
 ompyaö mowesaut. ¹⁵ Pël yaëen kiri
 ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë
 ngarangköröak pim ya retëngöt
 mëmpöore rungaaröak piin, “Tewitë
 ëap, yowe,” pël maö yaauten itenak
 pit ya sangën ëen ¹⁶ piin epël yema.
 “Ni pitëm yenia pöten kat wian ma?”
 Maan Yesuuk epël yema. “Mak, ne
 yok kat wia. Pël ëaap ngön nent
 ngönëntak wia pöt ar sangk kelak kat
 nawiin yaurö ma? Pöt epël. ‘Ni
 runga kotre kapaatakörö kengkën
 mowasën pitëm këmötëaan ompyaö
 wesak yaya yenia.’ ” ¹⁷ Pël mëak pit
 sëp mowesak Yerusalem kakaan
 oröak Petani kak së wë koö olaan ka
 uraut.

*Yesuuk maan këra kemment umön
 rëa*

(Maak 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Wangam kanök ka kaöaöökël
 kaalak yesem këen ëa. ¹⁹ Pël ëen
 këra kem kan ëöök wëa nementën
 itaangkën ulöpörö nautön, om epöt
 pëen wëa. Pël ëen pömentën epël
 yema. “Ni kaalak ulöp utnganok.”
 Pël maan kem pöment tapëtakëer saap
 wak umön yarë. ²⁰ Pël yaëen ten
 pim ruurö pöten itenak yaan sak epël

mëëaut. “Kem epment tol ëak teëntom umön yera?” ²¹ Pël maan Yesuuk epël yenia. “Ne yaap niamaan. Ar kön selap ëak yok pangk pël ëëpën ma won pël kön nawiin, kön wi kosang wasënë pöt arökta nem kemmentën maan yaë epël ëënëët. Pöt pëen won. Tomön epöönta, ‘Ni tiak i kaöökël së orö,’ pël maan pangk pël ëëpnaat. ²² Ar kön wi kosang yewesautaring wë Anutuun nem yapintakël omën nenten kimang manë pöt nimpnaat.”

Kaöaröak Yesu ya yamëngkauten pëël mëëa

(Maak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Yesu pi kaalak ngönën tup kaöetak së ilëak omnaröen ngönën ök maim wëen kiri ar yaaö kaöaröere ngarangkörö pit pim naë wais epël mëak pëël yema. “Nim eprek ë yaën pipot talëpë kem ngöntak ëeimën? Talëpök pël ëëm niia?” ²⁴ Pël maan Yesuuk kangiir epël kaip ti mëëaut. “Nookta arën pëël niamaan. Ar këët ök neaan pöt ne talëpë këmtak omnant yeëan pöt ök niamaan. ²⁵ Sonë i mëeima pöt talëpök maan eima? Anutuuk ma pimtök kön wiak eima?” Pël maan pit neneren epël yema. “Tiar tol mapen? ‘Anutuuk,’ pël mepenaatep pi epël niepan. ‘Tol ëënak Sonë ngönten kön wi kosang newasën yeë?’ ²⁶ Ën tiar ‘Sonök’ pël mepenaatep omën pouröak piin, ‘Tektek ngön yaaö namp,’ pël yaaurö yak utpet niwaspan. Pötaan kas yaë.” ²⁷ Pël mëak Yesuun kangiir epël yema. “Ten köpël.” Pël maan Yesuuk epël mëëaut. “Nem yeë epotta talëpök neaan yeë pöt ök neniangan.”

Yokot naarë watepang ngönte

²⁸ Pël mëak Yesuuk ngön nent epël ök yema. “Ar kön tolël yawi? Omën namp pim yokot naar wëa. Pël ëen wetëëpë naë së epël mëëa. ‘Yokotup, ni peene së nem wain yaöök ya mën.’ ²⁹ Pël maan pi, ‘Won, ne pël naëngan,’ pël mëak wë ënëmak lup kaip tiak sa. ³⁰ Pël yaëen pepap pi pim yokot muntapë naë së tapël ök mëëa. Pël maan pi, ‘Mak, ne sumaap,’ pël mëak

nasën ëa. ³¹ Ar kön tolël yawi? Yokot talëpök pepapë ngönte ngaarëk wa?” Pël maan pit, ‘Wetëëp,’ maan Yesuuk epël yema. “Ne yaap niamaan. Takis yewaö utpetere öng omp nga yaaö utpet ke pilöröak ar il niwesak Anutuu wa ngaöök yamëautak ilapnaat. ³² Pöt Son pi wotpil yaauta kanö pet elniipënëak yewaisën ar pim ngönten kön wi kosang newasën yaëen takis yewaö utpetaröere öng omp nga yaauröakëer pim ngönten kön wi kosang wesa. Pit pël yaëen ar itenakök lup kaip tiak tapël naën ëan.”

Wain yaaweri ngarangk utpetaröa watepang ngönte

(Maak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ “Ne watepang ngön munt nent niamaan kat wieë. Omën kaö namp wain ya newer ngëntak ëm ök rëak wain ulöpörö wamp olapna yang öngöpö tëak ngarangk ëëpna ka wali nent ök rëa. Pël ëak ya omnarö ngarangk moulmëak pimënt yang wali nerek së wakaima. ³⁴ Wë köp yesa akunet temanöm sëen tööpënëak inëen narö wes mëen sa. ³⁵ Së oröön ngarangk moulmëaurö pit inëen namp pës möa, namp mën wel wia, namp kël mö wel wia. ³⁶ Pël ëen ya pepapök inëen munt narö kësang wes mëen së oröön tapël elmëa. ³⁷ Pël ëen ënëmak pimtë ru panëëpön, ‘Pit nem ruupë ngönte kat wiak ngaarëk öpnaat,’ pël weseë wes momëen sa. ³⁸ Pël ëen ngarangkörö piin itenak pitëmënt neneren epël mëëa. ‘Omën epop pim pepapë mor kolut pout öpnaap. Pötaanök tiar mëmpa. Pël ëen yaat tiarimëen sëpnaan.’ ³⁹ Pël mëak wain yaaweriaan wa wilëngkëël olëak mëna.”

⁴⁰ Yesuuk ngön pöt mëak epël pëël yema. “Ënëmak wain ya pepap wais ngarangkörö tol elmëëpën?” ⁴¹ Pël maan pitök epël yema. “Pi yaap omën utpet pörö mënak utpet wesak ngarangk munt köp yesa akunatë ulöpörö pi mampna pörö wain yaaweri moulmëëpnaat.”

⁴² Pël mäak Yesuuk kaalak pitën epël yema. “Ngönën pepeweri epël wia pöt ar sangk kelak kat nawiin yaurö ma?

‘Wap omën ka ök yarëauröa wël ë moolëaut Anutuuk ompyaut wesak möör wap wes yewesir.

Anutu pimtok pël yaalmëen ten itaangkën ompyaö panë yaë.’

⁴³ Pël wia pötaanök ne ök niamaan kat wieë. Anutuuk pim omën ompyaut ngaan ar nina pöt arim näëaan kama wak omën maimarö mangkën pit Anutuu könöökë ënëm ëen kë ompyaut pitëm wëwëetak orööpnaat.

⁴⁴ [Omën namp wap epëtak soë urak kawi ngentiipnaap, pi koröp ilak utpet ëepnaap. Ën wapëtak pim rangk ngentiipna pöt, omën pöp ilak unön ëak utpet panë sëpnaap.]”

⁴⁵ Kiri ar yaaö kaöaröere Parisi omnarö pim watepang ngön pöt kat wiak pi pitëmël ko wesak ya pël wesak ⁴⁶ wali öpënëak kön wia. Pël ëautak omën pouröak piin, “Tektek ngön yaaö omnamp,” pël yamëëa pötaan kas ëen sëp wesa.

22

Öngre omp mës mampënëak këere imënyenauta ngönte

(Luk 14:15-24)

¹ Yesu pi kaalak omnaröen watepang ngöntak epël ök yema. ² “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamëaut omën omp ak nampë pim ruup öng mës mampënëak këere imën kaö wa pötakël ök ëëmaan. ³ Pi kaömpöt ar ëak kopëta wes pet irak pim inëen ruurö omën pim wet rëak ngön ök mëëauröa ngësë yas wes mëen sëen pit kat wiak waisëpnaaten kaaö ëa. ⁴ Pël ëen pi kaalak inëen ru munt naröen epël mäak wes mëa. ‘Omën nem wet rëak ngön ök mëëauröen epël man. “Kaömpöt ar ëak kopëta wes wiak wë. Purimakaö kaöaröaring ru ompyauröeta möak omnant pout yok kopëta wes pet iraut. Pötaanök peene wais këere

imën yenem ërëpsawi ëëpa.” ⁵ Pël maan pit së ök maan kat wiak pitëmötön sa. Namp pim yaakë sa. Namp pim uröm kaatakë sa. ⁶ Ën narö inëen ruurö wali wak utpet wesak mëna. ⁷ Pël ëen omën omp aköp pi ya sangën ëen pim nga omnarö wes mëen omën pim inëen ruurö mënaurö mënak pitëm kaaö es kor mëen kot sa. ⁸ Pël ëen pim inëen ru naröen kaalak epël ök mëëa. ‘Këere imën pöt kopëta wes pet irautak omën nem wet rëak yas mëëauröak utpet ëa. ⁹ Pötaanök ar kamtatë yesem omën koirënëerö pouröen wais këere imën nëmpnaan ök man.’ ¹⁰ Pël maan pim inëen ru pörö kamtatë yesem omën koirauröen ök maan ompyaöre utpet pourö së kaatak ilaan peö ëa.

¹¹ “Omën omp aköp pi omën waisauröen itaampënëak kaata kakaati ilëak itaangkën omën namp wa top ke pötë ulpëen yamëaup namëen wëen itena. ¹² Pël ëak epël mëëa. ‘Ngöntöp, ni tol ëen wa top epta ulpëenëp won wais wel aisëaan? Ni pil yaëen pangk naën yaë.’ Pël maan ngön won sak wëa. ¹³ Pël ëen omën omp aköpök pim inëen ruuröen epël mëëa. ‘Omën epop ingre morötë wii tëak koö panëetak wa moolan. Pi pörök wë ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öpnaan.’” ¹⁴ Yesu pi watepang ngön pöt më pet irak epël yema. “Ne yaap niamaan. Anutuu omën selap yas mëëauröakaan kopët naar waisën wël ë yaulmë.”

Takis yaautaan Yesuun morök elmëa

(Maak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Pël maan Parisi ngönën omnarö pit së wa top ëak ngön tol nentak Yesuun nga wiipën pël mäak kopëta wesa. ¹⁶ Pël ëak pitök pitëm ru naröere Erotë omën narö wes mëen wais epël yema. “Rë yanuulaup, ten niin ëwat wë. Ni ngön wotpil yaaup, ngön ompyaö Anutuuk ök ni iaut pëen omën pourö yaap wesak rë yanuulaup. Ni omën isaare irëaurö omnant mööngkraar kangk naalmëen

yaaup. ¹⁷ Pötaanök ni kön tolëël yawiin? Rom omën omp ak Sisa pöp takis mampen ma Anutu pimënt mampen?" ¹⁸ Pël maan Yesuuk pitëm utpet mowasëpënëak yaauten iteneë epël mëëaut. "Kaar, omnarö ar tol ëënak morök yaalnë?" ¹⁹ Mon kël nent wak wais neneë." Pël maan pit nent wak wais yemangk. ²⁰ Pël ëën Yesuuk pitën epël mëak pëël yema. "Könre yapin epot talëpëët?" ²¹ Pël maan pit epël yema. "Sisaëët." Pël maan puuk epël yema. "Sisaën yaö ëa pipot Sisa mampun. Ën Anutuun yaö ëa pipot Anutu mampun." ²² Pël maan pit yaan sak sëp wesak saut.

Weletakaan wal yaauta ngönte
(Maak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Kët pötak Satusi ngönën omën narö Yesuu naë waisa. Omën pörö weletakaan wal naëngan pël yaaurö. Pit wais Yesuun epël mëak pëël yema. ²⁴ "Rë yanuulaup, Mosesök epël ëa. 'Omën namp öng wak ru won wë wel wiin pöt pim nangapök kaalak öng pöp wak wë ru oröön pöt pim nanëpë yaö sëpnaat.' ²⁵ Pël wiaap tenim naë omën nanang narö 7 ëak wakaima. Pël ëaurö nanëpök öng namp wak ru won wë wel wiin nangap öng kapirëp wa. ²⁶ Pël ëën pi tapël wel wiin nang muntap öng kapir pöp wa. Pël pël ë seim omën nanang 7 pörö öng kopët tapöp wak ru won wë wel wi won sa. ²⁷ Pël ëën ënëmak pitëm öng kapirëpta tapël wel wia. ²⁸ Pötaanök omën 7 piporö öng kopët tapöp wauröep wë wal ëëpena akunaöök ni kön wiin talëpë öng sëpën?"

²⁹ Pël maan Yesuuk pitën epël yema. "Ar ngönëre Anutuu weëre kosangöön ëngk ma e weseë irikor ngön yak. ³⁰ Wal ëënë akunaöök ar omnarö öngre omp naëngan. Kutöm enselöröa ök tek önëëro. ³¹ Ën weletakaan wal yaaö pöt ngönëntak Anutuuk epël ëa pöt sangk kelak kat nawiin yaaurö ma? ³² 'Ne Apramre Aisakre Yakop pitëm Anutu.' Ngön pöta songönte epët. Omën pörö wel wiaurö öp sak kutömweri wë.

Pötaanök Anutu pi wel wiauröaap won, öp wëauröa Anutu." ³³ Pël maan kat wiak pim ngönëntaan yaan sa.

Yesuun ngön kosangötë kaöeten pëël mëëa

(Maak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Yesu pi ngön pöt ök maan Satusi omnarö ngön won sa. Pël ëën Parisi omnaröak pöten kat wiak pit pimëën ngön nent kopëta wasëpënëak wa top ëa. ³⁵ Pël ëak pitëm naëaan ngön kosangötë ngarangk nampök piin morök elmëak epël pëël yema. ³⁶ "Rë yanuulaup, Anutuu ngön kosang tal nentak kaöet?" ³⁷ Pël maan epël yema. "Anutu pi nim Aköp. Ni piin lup sant elmëak nim lupre könre kön yawia pipot pout pimëën pëël elmëëm. ³⁸ Pipët Anutuu ngön kosangötë kaöet, muntat il yewas. ³⁹ Pël ëak pöta kar nenteta wia. Pöt epël. Nimtëën lup sant yaën tapël nim karipön elmëëm. ⁴⁰ Ngön pipteparök Mosesre tektek ngön yaauröa ngön kosangöt erën ëak wia."

Yesuuk Parisi omnaröen Kristoë songönten morök elmëa

(Maak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Parisi omnarö wa top ëak wëën Yesuuk pitën epël mëak pëël yema. ⁴² "Ar Kristo, Anutuu Yaö Mëëaupön talëp aim? Pi talëpë ëap?" Maan pitök, "Tewitë ëap," pël yema. ⁴³ Pël maan Yesuuk epël yema. "Yak tol ëënak Ngëëngk Pulöök Tewitën elmëën Kristoon, 'Nem Aköp' pël mëëa? Pöt epël.

⁴⁴ 'Anutu puuk nem Aköpön epël yema.

"Ni wais nem yaapkëetakël öm.

Pël ëaan nimëën kööre tok yaaö piporö nook nim weëre kosangöökë karök moul-mëëmaat."'

⁴⁵ Tewitök piin, 'Nem Aköp' pël mëëaupök tol ëënak Tewitë ëap pël yaë?" ⁴⁶ Pël maan pit ngön pöta kangit mapnaat pangk naën ëën akun pötak ngës rëak pëël muntat mapnaaten kas ëën sëp yewas.

23

Yesuuk omnaröen Parisiire ngön kosangötë ngarangköröa utpet yaautë ënëm ëëpanëak pepanöm mëëa

(Maak 12:38-39; Luk 11:43, 46; 20:45-46)

¹ Akun pötak Yesuuk ten pim ruuröere omnaröen epël ök niiaut. ² “Ngön kosangötë ngarangköröere Parisi ngönën omnarö pit Mosesë urötak wë ngön kosangöt rë yanuul. ³Pötaanök pitëm ök yenia pöt kat wiak ngaarëk ön. Ën pitëm wëwë wë pötak öngan. Pit rë yanulem pitëmënt ngaarëk naön yaë pötaanök. ⁴Pit ngön kosang nantta ar ngaarëk önëak pitëm könöokaan rangk ök niaan ar ngaarëk önëak poprak yaëën pitëmënt kaamök kot nent naën yaë. ⁵ Pitëm omnant yaaut omnaröak itaangkën ompyaö ëëpnaataan yaaurö. Pit ngön kosang lup nant retëng ëak kör koëak kepön upakötë wii ngan ë ütöore moresi tapël ë, ën pitëm ulpëënöröa kautë poë koröp sëtöt ngan ë më pël ëak yaaurö. ⁶ Pit këere imën yena akunatë itëkëël kaöaröa urötë wel aisapnaaten kent yeem ngönën tupötë kakaatiita omnaröa itëkëël wel yaisëaurö. ⁷ Pël yeem omnaröak wa topöök koirak ërëpsawi ngön maöre ‘Rë yanuulaup,’ maö pël ëëpnaaten kent yaaurö. ⁸ Ar pöt omnaröak arën, ‘Rë yanuulaup,’ pël niapnaaten kent ëënganok. Ar ke kopëtalörö, Anutu kopëtap arim Rë Yanuulaup. ⁹ Yang omën nampön, ‘Pep,’ manganok. Arim Pep kopëtap kutömweri wë. ¹⁰ Omnaröak arën, ‘Wotöököp,’ pël niapnaaten kent ëënganok. Arim wotöök kopëtap Kristo nemënt. ¹¹ Arimëën kaö sak wëaupök ar pouröa inëën elniip. ¹² Omën namp pimtök pimtën kön wiin isëpna pöp Anutuuk wak irapnaap. Ën namp pimtën kön wiin irapna pöp Anutuuk wak isak mapnaap.”

Yesuuk Parisiire ngön kosangötë ngarangköröen pitëm kaar yaautaan

nga mëëa

(Maak 12:40; Luk 11:39-42, 44, 52; 20:47)

¹³ “Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi ngönën omën kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar omnarö Anutuu wa ngaöök yamëautak ilapëneak yaëën kan yemowariem arimëntta neilaan yaaurö.

¹⁴ [“Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi omën kaarörö. Ar öng kapiröröa omnant pout arimëën weimeë morök elmëak omnaröak arën kön wiin isëpëneak Anutuun kimang wali yamëëaurö. Ar kangiir akunetak könöm kësangöt koirënëët.]

¹⁵ “Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi ngönën omën kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar omën namp pim ngönënte sëp wesak arim ngönënta ënëm ëëpëneak i kaöök olëak yang kaö poutë yesaurö. Pël yeem arim utpet yaaut pet elmëën pi ënëm panë ëak ar il niwesak arim es parëaöökë sënë pöl piita teëntom së orööpnaat.

¹⁶ “Elei, wotöök it il tëaurö, ar Anutuu kanö omnaröen pet yaalmëem arimënt kan pöök nasën yaaurö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar omnaröen ngön kaar epël yamëëaurö. ‘Omën namp ngön nent kosang wasëpëneak Anutuu ngönën tup kaöetakël utak kosang wasën pöt mos ëëpnaat. Ën namp aini kool ngönën tup kaöeta kakaati ë rangia pötëël utak kosang wasën pöt kë ëëpnaat.’ ¹⁷ It il tëa kaökaurö aë! Tol nentak kaöet? Ngönën tup kaöetak këet ma aini kool kakaati ë rangia pötök këet? Anutuu ngönën tuptakëer kaöet. ¹⁸ Ar tapël ngön kaar epël yamëëaurö’ ‘Omën namp ngön nent kosang wasëpëneak ur Anutuun kiri yawiautakël utak kosang wasën pöt mos ëëpnaat. Ën namp urta rangk kiri wiautëël utak kosang wasën pöt kë ëëpnaat.’ ¹⁹ It il tëa kaökaurö aë! Tol nentak kaöet? Ur Anutuun kiri yawiautak këet ma urta rangk kiri wiautak këet? Urtakëer kaöet. ²⁰ Pël yaë pötaanök omën namp

urtakël utak kosang wesak yemaan pöt urötere kiri wiaut pouteparëël utak kosang wesak yema. ²¹ Ën namp Anutuu ngönën tup kaöetakël utak kosang wesak yemaan pöt ngönën tupëtere tuptak wëaupököl utak kosang wesak yema. ²² Ën tapël namp kutömweriil utak kosang wesak yemaan pöt Anutuu ur kësangëtere pötak wel aisëaupököl utak kosang wesak yema.

²³“Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi omën kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar ëwamre kaëkoöre këenre pöt wa top ëak moresiar wesak kom ëak kopët nent Anutuun yaö yaalmë. Ar omën pas pöt yeemak nokoliil wotpil mëmpööre yaköm ëak ompyaö elmëere Anutuun kön wi kosang wasö ngön kosang kaö pipot ngaarëk naön yeë. Poutepar ëënë pötaar ompyaö. ²⁴ Wotöök it il tëaurö, ar Anutuu kanö omnarö pet yaalmëem arimënt kan pöök nasën yaaurö. Omën namp iiste nëmpënëak yaëen iwal namp ilaan pöt nanëmpan, lë olapnaat. Pël ëëpnaatak pol kamal kësangëp ilaan iistaring köntak nëmpnaat. Tapël ar Anutuu ngön kosangötë ënëm ëënëak kot panë nantë ënëm yeem kaöat sëp yewas.

²⁵“Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi omën kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar kelönre söwaröt kasngaëël pëen i yairem öngpök i nairën ëen kewil wia pöl ar koröpöök ompyaö wasën arim lupötë pöt kainre koröpöökë kentöökë ënëm yaaö pöt peö ëak wë. ²⁶ Parisi omën it il tëaup ni! Wet rëak kelönre söwarötë öngpök iirën kewil won sëpna pöt kasngaëëlta won wiaapnaat.

²⁷“Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi omën kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar omën yangaöökë ökörö. Tomök pöt omnaröak ë rangiin itaangkën ompyaö yaë. Ën öngpök pöt omën kosere söp kampöt wia. ²⁸ Ar tapël arim koröpöök omnaröa ëöetak wotpil koröp oröak

wëen arim lupötë pöt kaar yaaöre utpet yaaut wia.”

Yesuuk Parisiire ngön kosangötë ngarangkörö utpet kangut öpnaat pël mëëa
(Luk 11:47-51)

²⁹“Elei, ngön kosangötë ngarangkre Parisi omën kaarörö. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar tektek ngön yaaö omën ngaanëer wel wiauröa yangaö wa ngölöp weseim wë. Pël yeem wotpil wakaimauröa yangaö ë morangieim wë. ³⁰ Pël yeem ar epël aim. ‘Tenim ëaröa wakaimauuk wakaimanëen pit kaamök ëak tektek ngön yaaö omnarö namëngkën ëan tapön.’ ³¹ Arim ngön yak piptak ar omën tektek ngön yaaö omnarö mëneimauröa ëarö pöt tekeri yewas. ³² Arim ëaröa mëneima kaut wia pöt arök mën pet irën. ³³ Kamal ëlre ruuröa ök utpetarö, arim saunatë kangiir es parëaöök sënë akun temanöm yesën kas tarëk së ëlëëp ilan? Pank pël naëngan. ³⁴ Pötaanök ne niamaan kat wieë. Ne tektek ngön yaaö omnaröere ngön ompyaüt ëwatöröere ngön ompyaö pöt rë nuulöpnaarö arim naë wes nimëëmaat. Pël ëen arök narö mëmpööre këra yetaprak mö pël ëënëët, narö arim ngönën tupötë pës momöak ka nantëaan nantë waö ë momëënëët. ³⁵ Pël ëënë pötak Anutuu omën wotpilörö mënan pöta kangut arim naë orööpnaat. Ngaanëer arim ë nampök ngës rëak Apel mënak mëmpö mëmpö ë wais Sekaraia, Perekaiaë ruup, Anutuu ngönën tup kaöetak kiri yawiautere ngëëngk panë tupta ngeröök mënaut. ³⁶ Ne yaap niamaan. Omën mënauröa kangut ar peene e wë epöröa naë orööpnaat.”

Yesuuk Yerusalem omnaröen yaköm köm mëëa
(Luk 13:34-35)

³⁷ Yesuuk kaalak epël ök yema. “O Yerusalem omnarö, Yerusalem omnarö, yaköm. Ar tektek ngön yaaö omnarö mëmpööre ngönën omën arim naë wes nimëaurö kël mö wel wi pël yaaurö. Ne kët ël epotë kokor

ëlöpë ruurö wereweriarë öngpök wa mäak ngarangk yaalmë pöl ar wa rongan ëak ngarangk elniimëak kent kön wiak pël yaalniin ar kaaö elnëeimauro. ³⁸ Pötaanök ne söp niwasën ar ngarangk won önëet. ³⁹ Yaap, ne epël niamaan. Ar neen itnaangkën wakaim akun kaöaöök neen kaalak itenak epël neanëet. 'Aköpök wes mëen yewais epopön yaya mepa.'

24

Yesuuk Anutuu ngëengki tupët utpet sëpnaat ök mëä

(Maak 13:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Yesu pi ngön pöt ök më pet irak Anutu pim ngönën tup kaötakaan oröak yesën ten pim ruurö naë së ka yal menmen ë seëautön sös mëak pet elmëaut. ² Pël ëen epël niiaut. "Ne yaap niamaan. Omën ompyaö e wiaan ityaangk epot epël wi naöpan. Ënëmak ngaaröak wais tup epët tööl olaan kël naö naöökë rangk wi naöpan, utpet panë sëpnaat."

Yesuuk këlangön ke nentere nent orööpnaata ngönte mëä

(Maak 13:3-13; Luk 21:7-19)

³ Pël niak Yesu pi Olip tomök së wel aisëaan pim ruurö tenimënt naë së epël mëak pëel mëëaut. "Nim ngönën tupët tööl komun ëëpnaat aan pöt taan pël ëëpën? Ën nim kaalak waisën akun pet irëpna pöt temanöm yesën oröpöt oröön ten itenak ëwat sën?" ⁴ Pël maan Yesuuk tenën epël niiaut. "Ar omnaröak lup wa irikor elniipanëen këëkë ngarangk ëen. ⁵ Naröak wais nem yapintakël, 'Ne Kristo,' pël niak omën selap pitëm lup wa irikor elmëëpnaat. ⁶ Ar nga yapinte kat wiak ngarangk ëëë. Kas ëëngan. Akun kaöaö ngolöp yaëen omën pipot wet rëak orööpnaat. ⁷ Omën kur nementëkaanöröak kur nementekël nga ëëpnaat. Ën yang omp ak nampë omnaröak munt nampë omnaröaan nga ëëpnaat. Pël yaëen yang nantë kaömp ngöntök oröeim wëen moup selap mööpnaat.

⁸ Omën pipot om öng namp ru wilëpënëak lel yailën këlangön kat yawi pöta ök ëëpnaat.

⁹ "Akun pötak omnaröak ar wali nuwak naröa naë nuulëen këlangön kat niwiak nimpënaat. Ën yang poutë omnaröak ar nemorö pël weseë arën kööre tok elniipnaat. ¹⁰ Omën pöt yaaröön omën selap pitëm kön wi kosang yewesaut söp wesak pitëm karuröen kup mowiin neneraan kööre tok ëëpnaat. ¹¹ Pël yaëen tektek ngön yaaö kaar omën narö selap oröak omën kësang morök elmëen pitëm kaarötë ënëm sëpnaat. ¹² Pël ëen utpet yaautök ulöl sëen omën selap pitëm lup sant yaaut won sëpnaat. ¹³ Ën omën weë sak wakaim wel wiipna pöp Anutuuk kama öpnaap. ¹⁴ Pël ëen Anutuuk wa ngaöök yanimë pöta ngön ompyaö epët nem omnaröak yang poutë omnaröen ök maan kat wi pet yairën akunet pet irëpnaat."

Omën utpet panëet orööpnaata ngönte

(Maak 13:14-23; Luk 21:20-24)

¹⁵ "Ënëmak omën utpet panëet omnant utpet yewesaut Anutuu ngëengki tuptak wiaan itaampunëet. Omën pöt tektek ngön yaaö namp Taniel puuk orööpënëak ëaut." (Ar ngön epët sangk kelënëerö pöten këëkë kön wiaan.) ¹⁶ "Pël yaëen Yutia yangerak wëaurö kas rosiraöökël sën. ¹⁷ Ka tomök öpnaapök kaata kakaati së omnant öpan. ¹⁸ Ën yaak öpnaapta kak së ulpëenre omnant öpan. ¹⁹ Elei, akun pötak ru kepringre ru kapa yemaurö tol ëëpën? ²⁰ Ar omën kas yaaö pipot kopi akunetakre Anutuu kë yesa ngëengki akunetak orööpanëen Anutuun kimang man. Akun pötë ar yok pangk kas nasëngan pötaanök. ²¹ Akun pötak këlangön kaö panë kat wiipnaat. Ke pil nent kutömre yang oröaurekaan yewaisem e wë eptak naaröön ëaut. Ënëmeta naaröön ëëpnaat. ²² Anutu pi akun pöt mënt wasëpënëak kön wia. Pi pël naën ëa talte omën pourö kö sën. Omën

pim yaö wesauröaan akun pipët mënt wasëpnaat.

23-24 “Akun pötak kaar omën selap oröak naröak pitëmtën, ‘Ne Kristo,’ pël yaan naröak, ‘Ne tektek ngön yaaö omnamp,’ pël niapnaat. Pit omnarö morök elniin pitëm ënëm ëënëak retëng weëre kosangringöt ëëpnaat. Yaap, pit omën Anutuu yaö wesauröeta morök elniak pël ëëpnaat. Pötaanök nampök, ‘Kristo e oröak wë,’ pël yeniaan nampök, ‘Kristo ëngkrek oröak wë,’ pël yeniaan pöt kat mowiinganok. 25 Ne omën pöt naaröön wiaan ök yeniak. Pötaanök ënëmak jaaröön ëngk ma e wasnganok. 26 Ënëmak naröak, ‘Kristo yang omën wonrek jaaröön itenaut,’ pël niaan pöt sëngan. Ën naröak, ‘Kristo ka eptak ëlëëp wë,’ pël niaan pöteta kat wiingan. 27 Omën Këëp ne kent tangarta yamëngk pöl ëëmaap. Kent tangarët kopëter tar elmëen këtëpë yengampiaulaan yeilëaul poutë ëwa ë pet yair. Pipta ök Omën Këëp nem waisuma akunetak tekeri yesën omën pourö neen itaampun sa. 28 Omnantë söp kampaöök wer moön tuparö wa top yaë. Pöta ök ënëmak ne wais utpet yaaurö kangut mempaat.”

*Omën Këëp orööpnaata ngönte
(Maak 13:24-27; Luk 21:25-28)*

29 “Akun pötak omnarö këlangön kat wi pet yairën këtëp röök ulöpnaat. Pël ëën ngoonöpta ngaap yesën ariat kutömweriaan tiak yengentiin kutömweri omën weëre kosangringöt këlok sëpnaat. 30 Pël ëën Omën Këëp nem tekeri suma retëng kësang nent kutömweri jaaröön yang omën pourö itenak kas ëak merek apnaat. Pël yaëen ne weëre kosangre iere kasir nemotring kutöm kepilötë rangk jaaröön itaampnaat. 31 Pël ëën Anutuuk kuup kaö yamëngkën nem enselörö wes mëen së nem omën yaö wesaurö yang we naöökaan naöök, oorekaan öngkrek yang poutëaan koirëpnaat.”

Akun kaöaö temanöm yesën omnant orööpnaata ngönte

(Maak 13:28-31; Luk 21:29-33)

32 “Ar këra wasmentë yaë pöten kön wieë. Këra pöment ëp kërë sak wil yewatën itenak pöt kopi akunet temanöm yes pël yewas. 33 Pöta ök omën yeniak epot jaaröön itenak pöt, ‘Pim waisëpna akunet temanöm sëen waisëpënëak yaë,’ pël wasënëët. 34 Ne yaap niamaan. Omën e wë epörö wel wi won nasën wiaan omën yeniak epot orööpnaat. 35 Kutömre yang eptepar won sëpnaatepar. Ën nem ngön epët won nasëpan.”

Akun kaöaö orööpna akuneten köpël wë

(Maak 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-36)

36 “Omnarö ar omën pötë orööpna akun kë panëeten ëwat naön. Ën ensel kutömweri wëauröere Anutuu Ruup neenta ëwat naön. Pep pimitokëer ëwat wë. 37 Noaë akunetak omnaröa ëa pöl Omën Këëp nem waisuma akunetak tapël ëëpnaat. 38 I ngaampel naaröön wiaan pit iire kaömp në, öngre omp ë pël ëeim Anutu kasëng menak wëen Noa wangaöök ilëa. 39 Pël yaëen pit köpël wëen i ngaampel oröön omën pourö i nak won sa. Pöta ök Omën Këëp nem waisumaatak omnarö köpël wë pitëm omnant yaaut ëeim wëen waisumaap. 40 Akun pötak omp naar ya lupöök wëen namp yeweem namp sëp waisumaap. 41 Ën öng naarta kaömp koröp yokoëem wëen namp yeweem namp sëp wasumaap. 42 Ar Aköp nem waisuma akuneten köpël wë. Pötaanök ngaire wa kom ëeim ön. 43 Ar epël kön wieë. Ka pepap pi kainëpë rö kan waisëpna akuneten ëwat wëanëen itit wë ngarangk ëen kainëp kaat pör menak neilaan ëan tapön. 44 Omën Këëp nem waisuma akunetak ar kön nenewiin wëen pipël ëëm sa. Pötaanök ko ëak ön.”

Inëen ru ompyaupre utpetapë ngönte

(Luk 12:41-48)

45 “Ar inëen ru ompyaupë ök sën. Inëen ru namp kön ompyaö wieë ya ompyaö yamëngkën kaöapök muntarö ngarangk ëëë akunatë kaömp mampënëak moulmëak sa. 46 Ënëmak inëen ruup kaöapë ök mëak sa pöl ëeim wëen kaöap wais itaangkën pöt pi ërëpsawi ëëpnaat. 47 Ne yaap niamaan. Kaöap pi pim omnant pout ngarangk ëëpënëak moulmëëpnaat. 48 Ën inëen ru utpet pöp pi, ‘Nem kaöap pi teënt newaispan,’ pël weseë 49 inëen ru pim karurö tang mööre omën i ngaat nak kön irikor yaauröaring kaömpre i ngawi në pël eim wë 50 pim kaöapë waisëpna akuneten kön nawiin öpna pötak kaöap kaalak waisëpna pöt 51 pi yokot pöp möak utpet wesak kaar omnaröa naë moulmëëpnaat. Pörek omnarö ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öpnaan.”

25

Öng ulwas 10 pöröa ngönte

1 “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt öng ulwas 10 pitëm karip omp koirëpna pöröakël ök ëëmaan. Öng pörö omp namp pim öng yaup koirëpënëak yewaisën pit neenem rampeet wak kan kourak koirëpënëak sa. 2 Öng 5 ëak könringörö, 5 ëak wonörö. 3 Öng kön won pörö pit i kön korat naön, rampeet pëen wak sa. 4 Ën könringöröakëer i kön korat rampeetring wak sa. 5 Pël ëak së kor wëen omp öng koirëpnaap teënt newaisën ëen kor wë ka kom ëen ka ura. 6 Pël ëen röökök lupöök ngön nent ngön ëak epël mëëa. ‘E, öng koirëpnaap yewaisrek wal ëak së koireë.’ 7 Pël maan pit yaan sak wal ëak rampeet mangia. 8 Pël yeem kön wonöröak könringöröen epël mëëa. ‘Tenim rampeet yariirek i nant lë nineë.’ 9 Maan könringöröak epël mëëa. ‘Tol ëak pël ëëpen? I epot tiar pourö pangk naalniipan. Arta uröm kaatak së arimot sum ëëë.’ 10 Pël maan pit yesën omën öng koirëpnaap wais kopëta wesak kor wëaurö koirak sa. Pël ëak

kak së oröak kaata kakaati së ilëak kan wari ulmëak öng koirëpnaapë këere imën neim wëa. 11 Pël ëeim wëen öng kön wonörö së ap wesak ngön ëak öng waupön epël mëëa. ‘Kan të niwi. Kan të niwi.’ 12 Maan epël mëëa. ‘Yaap niamaan. Ne arën it köpël yaningëngk.’”

13 Yesu pi watepang ngön pöt niak kaalak tenën epël niiaut. “Nem kaalak waisuma akunet köpël. Pötaanök ngai ëeim ön.”

Omën mon menaurö watepang ngönte

(Luk 19:11-27)

14 Yesuuk kaalak watepang ngön munt nent epël niiaut. “Anutu pim omnarö wa ngaöök yamë pöt omën kaö nampë ëa pötakël ök ëëmaan. Pi yang wali nerakël sëpënëak pim inëen ruuröen yas mëak pim omnant ngarangk ëeim öpënëak kom ë mena. 15 Pi pitëm ya yamëngkauten kön weswes ëëë kom ëak namp 5000 kina, namp 2000 kina, namp 1000 kina pël meank sa. 16 Pël ëen inëen ru 5000 kina mena pöpök ya kosang mënak 5000 kina tapël koirak. 17 Ën kar 2000 kina mena pöpök ya kosang mënak 2000 kina tapël koirak. 18 Ën kar 1000 kina mena pöp pim kaöapë monat wak së yang kel weera.

19 “Akun wali sëen kaöap kaalak wais pim inëen ruurö mon mena pöt öpënëak wa rongan elmëa. 20 Pël ëen mon 5000 kina mena pöpök naë wais epël mëëa. ‘Nem kaöap, ni mon 5000 kina nenaup. Pël ëen nook ya mënak 5000 kina tapël koiraut.’ 21 Maan kaöapök epël ök mëëa. ‘Inëen ru ompyaup, ni ya ompyaö mënan. Ni omën pasut ngarangk ompyaö ëeiman. Pötaanök nook omën këëta ngarangk niulëëmaan. Neering wë ërëpsawi ëëpa.’ 22 Pël yemaan inëen ru 2000 kina mena pöpökta tapël naë wais epël mëëa. ‘Kaöap, ni mon 2000 kina nenaup. Pël ëen nook ya mënak 2000 kina tapël koiraut.’ 23 Maan kaöapök epël ök mëëa. ‘Inëen ru ompyaup, ni ya ompyaö mënan.

Ni omën pasut ngarangk ompyaö ëeiman. Pötaanök nook omën këeta ngarangk niulëëmaan. Neering wë ërëpsawi ëëpa.' ²⁴ Pël yemaan inëen ru 1000 kina mena pöpökta tapël naë wais epël mëëa. 'Kaöap, ne nim songönte ëwat wë. Ni nga yaaup yak omnant omën muntaröak ngëntën yewetaup. Ni omnant nangëntën yeem omën naröa ngëntaurekaan këet wak yenaup. ²⁵ Pël yaaup yak kas ëen nim 1000 kina nenan pöt wak së yang kel weerak wakaimaut. Pötaanök nim monat kaalak yanging. E.' ²⁶ Pël maan kaöapök epël mëëa. 'Inëen ru utpet wisënëp. Ne omnant omën muntaröak ngëntën watööre omnant nangëntën wë omën naröa ngëntaurekaan këet wa në pël yaaup pël kön wiaup ma? ²⁷ Ni nem songönten pipël ëwat wëak tol ëënak nem monat mon kaatak nawiin ëaup? Pël ëanëen ne wais mon pöt kangitaring wan tapön.' ²⁸ Pël mëak omën pörek wëauröen epël mëëa. 'Ar mon 1000 kina epot piikaan wa ëp ëak mon 10,000 kina wa epop meneë. ²⁹ Namp pi omnant menaut ngarangk ëak wëen pöt muntat erën ëak mangkën ulöl wesak wak öpnaat. Ën namp pi menaut ngarangk naën wëen pöt wa ëp ëen om pas öpnaat. ³⁰ Inëen ru utpet epop wak köö panëetak moolaë. Pël ëen pörek ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öpnaan.'"

Yesuuk kom elniipnaat

³¹ "Wë ënëmak Omën Këep nem ëwaö wak nem enselöröaring waisumaatak kaö sak nem ur kësangtak wel aisëaam sa. ³² Pël ëen yang omën pourö nem iri wa top ë nuulëen sëpsëp ngarangkëpök sëpsëpörö memeeröa naëaan kom yaë pöl ëen rongan nentepar ëëpnaat. ³³ Pël ëen omën ompyaö sëpsëpöröa ökörö nem yaapkëël, utpet memeeröa ökörö katnëël pël ë nuulëëmaat. ³⁴ Pël ëak Omp Ak kësangëp nook yaapkëël önëeröen epël ök niamaap. 'Nem Pepapök ompyaö niwësaurö, ar

wais pim wangaöök nimëëpënëak kutömrë yang naaröön wiaan kopëta wes niwia pötak ilaë. ³⁵ Ne këen wëen ar kaömp nenauro. Iiten yaëen iit nenauro. Maimerakaanëp sant elnëaurö. ³⁶ Ulpëen won wëen nenauro. Yauman yaëen ngarangk elnëaurö. Wii kaatak neulëen wëen wais ëö nenauro.' ³⁷ Pël niaan omën wotpilöröak neen epël neanëet. 'Aköp, ni taan këen wëen itenak kaömp ninan? Ën taan iiten yaëen iit ninan? ³⁸ Ma taan maimerakaanëp sant elnian? Ma taan ulpëen won wëen ninan? ³⁹ Ën taan yauman yaëen ngarangk elnian? Ma taan wii kaatak wëen wais ëö ninan?' ⁴⁰ Pël neaan nook epël ök niamaat. 'Ne yaap niamaan. Ar nem kar pas eporö kaamök elmëan pöt neen elnëan pël yaë.' ⁴¹ Pël niak nem katnëël öpnaaröen epël ök memaat. 'Anutuuk kemp elniauro ar mop wiak es kosangwesi seë. Es pöwes Anutuuk ngaanëer Setenre pim enselöröaan merauwes. ⁴² Pöt epël. Ne këen wëen ar kaömp nenangkën ëaurö. Iiten yaëen iit nenangkën ëaurö. ⁴³ Maimerakaanëp sant naalnëen ëaurö. Ulpëen won wëen nenangkën ëaurö. Yauman yaëen ngarangk naalnëen ëaurö. Wii kaatak neulëen wëen wais ëö nenangkën ëaurö.' ⁴⁴ Pël maan pit neen epël ök neapnaat. 'Aköp, ni taan këen wëere iiten ë, maimerakaan waisööre ulpëen won wë, yauman ëëre wii kaatak wë, pël yaëen itenak kaamök naalniin ëan?' ⁴⁵ Pël neaan pitën epël memaat. 'Ne yaap niamaan. Ar nem kar pas eporö kaamök naalmëen ëan pöt neen elnëan pël yaë.' ⁴⁶ Omën utpet pörö pit kö yesa kak së utpetat ëeim öpnaat. Ën wotpilörö wëwë kosangtak së önëet."

26

*Omën kaöarö Yesu mëmpnaata ngönte ëmön ëa
(Maak 14:1-2; Luk 22:1-2; Son 11:45-53)*

¹ Yesuuk ngön pöt ni pet irak kaalak ten pim ruuröen epël ök niaut. ² “Ar ewat wë. Kët nentepar won sëen Anutuu mait elmëa akunet temanöm sëpnaat. Akun pötak Omën Këep ne omnarök kööre toköröa moresi neulëen këra yetaprak nemööpnaat.”

³ Akun pötak kiri ar yaaö kaöaröere ngarangkörö pit kiri ar yaaö wotöököp, Kaiapas, pim kaatak së wa top ëak ⁴ Yesu ëlëep wali wak mëmpnaata ngönte ëmön ëa. ⁵ Pël yeem pit epël mëëa. “Omnarö tiarring nga elpanok akun kësangtak pël naëngan.”

Öng nampök Yesu i nga kampët lë momëa

(Maak 14:3-9; Son 12:1-8)

⁶ Yesu ten pim ruuröaring Petani kak së orök kësë omën namp Saimon pim kaatak së wëa. ⁷ Pël ëen öng namp kël kep ompyaö nentak i köp nga kamp sum kësangring nent pim naë wak waisa. Pël ëak Yesu kaömp yenën i pöt pim kepönöök lë yemomë. ⁸ Pël yaëen ten pim rurö itenak öngöpön nga ngön epël ëaut. “Pi tol ëënak i sum kaöaring epët pas köntak lë yemomë? ⁹ I pip-tak mon kësang koirën omën omnant wonörö mangkën pangk ëëpnaatep.” ¹⁰ Pël yaan Yesu pi tenim ngönten kön waswas ëë epël niaut. “Ar tol ëënak maan pi ya këlangön kön yawi? Pi neen ompyaö pan yaalnë. ¹¹ Omën omnant wonörö pit akun wali ar-ring wëen ompyaö elmëenëak pöt yok pangk pël ëëneët. Ën ne pöt akun wali ar-ring naön ëëmaap. Pötaanök pim ompyaö yaalnë epët yok pangk yaalnë. ¹² Ne teënt wel wiin yang kel neweerëpnaap. Pötaanök Yuta omnaröa sokutë yaaul nem koröpöön kan yaö elmëak i nga kamp yaaut lë yenemë. ¹³ Ne yaap niamaan. Nem ngönte yang ël epotë aö yesem pöt öng epopë yaalnë epëta ngönte aan omnarö kat wiak kön wiipnaat.”

Yutas pi Yesuun kup mowiipënëak sum wa

(Maak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Pël niaan ten ru 12 pöröakaan namp, yapinte Yutas Keriot kakaanëp, pi kiri ar yaaö kaöaröa naë së ¹⁵ epël ök mëëa. “Ne Yesu arim moresi nilüëen pöt ar mon tolël ëak nampön?” Pël maan pit mon siluwa 30 pöt mena. ¹⁶ Pël ëen akun pötak ngës rëak Yesuun kup mowiipënëak kan ap weseima.

Yesu pi pim ruuröaring Anutuu mait kaömpöt na

(Maak 14:12-21; Luk 22:7-14, 21-23; Son 13:21-30)

¹⁷ Kaömp peret yis namëënöt yena akun ngëëngkët temanöm sëen Yesu ruurö ten pim naë së epël mëak pël mëëaut. “Ka taltak Anutuu mait elmëa akunetak kaömp nëmpenaat ar ëak kopëta wasënëak kent kön yawiin?” ¹⁸ Pël maan epël niaut. “Ar Yerusalem kak së orök omën nem yeniak pöp koirak epël man. ‘Rë yanuulaupök epël yenia. “Nem akun newiaut temanöm yes. Pötaanök Anutuu mait elmëa akunetak nem ruuröaring kaömp ngawi numaat.”’” ¹⁹ Pël niaan ten pim ök niia pöl ëak së Anutuu mait elmëa akunetak kaömp nënaat ar ëak kopëta wesaut.

²⁰ Koö olaan Yesu ten pim ruuröaring kakaati së kaömp yenautak wel aisëak wëa. ²¹ Pël ëak Yesuuk tenën epël niaut. “Ne yaap niamaan. Arim naëaan nampök nemëen kup mowiipnaat.” ²² Pël niaan ten ya këlangön pan ëen pöppöp piin epël mëak pël mëëaut. “Aköp, nook ma?” “Aköp, nook ma?” pël maö saut. ²³ Pël ëen puuk epël niaut. “Neering kaömpöt iistak wariak yen epopök nemëen kup mowiipnaat. ²⁴ Omën Këep ne ngönëntak nemëen ëa kan pöök së wel wiimaap. Ën nemëen kup mowiipna pöp, elei, kangut kësang pan öpnaap. Pim ëlëpök nawilën ëanëen ompyaö ëan tapön.” ²⁵ Pël maan kup mowiipnaap, Yutas Keriot kakaanëp, puukta tapël epël mëak pël yema. “Aköp, nook ma?” Maan, “Ni tapöp,” pël yema.

*Yesuuk ruurö kë mena
(Maak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1
Korin 11:23-25)*

²⁶ Pël mëak ten kaömp yenem Yesuuk kaömp nent wak Anutuun yowe mëak pel ninak epël yenia. “Epët nem mësëpëtak wa neë.” ²⁷⁻²⁸ Pël niak wain kelön nent wak Anutuun yowe mëak ten ninak epël yenia. “Epët nem iit. Il yoolaan Anutuuk omën selap pitëm saunat won yewasem pim sulöp ngolöpët taë yewas. Pötaanök ar pourö wak neë. ²⁹ Ne niamaan kat wieë. Yangerak eprek wain iit peene nëën pet yair. Arring kaalak nanën wë ënëmak akun kaöaöök nem Pepapë naë wain i maim nent nëmpenen ëa.”

³⁰ Ten kaömp na pet irak ngönën tan nent mëak kakaan oröak Olip tomökël saut.

*Yesuuk Pitaë piinyak mowasëpnaaten
ök mëëa
(Maak 14:27-31; Luk 22:31-35; Son
13:36-38)*

³¹ Kan kourak yesem Yesuuk tenën epël niiaut. “Röök eptak ar pourö ne sëp newesak kas sënëët. Arim pël ëënë pöt ngönëntak ngön nent epël wia. ‘Ne sëpsëp ngarangkëp mëngkën sëpsëpörö repak sëpnaat.’ ³² Ne yaap wel wiin weletekaan wal ë neulëën wet réak Kalili yangerak së wëën ar ënëm waisënëët.” ³³ Pël niaan Pitaak epël yema. “Eporö sëp niwesak kas sëpën koröp. Ne pöt, pël naëngan pan.” ³⁴ Pël maan Yesuuk epël yema. “Ne yaap niamaan kat wi. Ni röök eptak kokor ngön naën wiaan akun nentepar nent yak newasumëët.” ³⁵ Pël maan Pitaak kaalak epël yema. “Nimënt yanimëngkem ne nempënëak yaan pöteta yak naniwasën ëëmaap.” Pël yemaan ten pourö tapël mëëaut.

*Yesu pi Kesemani ngësöök së Anu-
tuun kimang mëëa*

(Maak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Pörekaan yesem yang lup nenta yapinte Kesemani pörek së oröak Yesuuk tenën epël yenia. “Ar eprek wëën ne ëngkrek së Anutuun kimang

memaan.” ³⁷ Pël niak Pitaare Sepeti pim ruaar koirak saut. Yesem ngës réak ya këlangön kön wiak ya ngës pan ëa. ³⁸ Pël yeem epël mëëa. “Ne ya këlangön panë yeem wel wiima yangap yaë. Pötaanök kosang newesak neering itiiit öpa.” ³⁹ Pël mëak kot nent ëngkël së ë kosaö yangerak wesirak wë Anutuun kimang ngöntak epël mëëa. “Pep, ni kön wiin pangk ëën pöt këlangön nem naë orööpënëak yaë epot mop wasum. Nem könöök won, nim könöökë wiaul ëëm.” ⁴⁰ Pël më pet irak pim ru naar namp pöröa naë së itaangkën ka uraan Pitaan epël ök mëëa. “Ar neering kot nent itiiit naëngan ma? ⁴¹ Moröktak wiap sënganëën lup itiiit wë Anutuun kimang maë. Arim lupöt kengkën yeëetak koröpöt könöm yaalni.” ⁴² Pël mëak kaalak së Anutuun kimang mëak epël mëëa. “Pep, këlangön epot ilap neriipënëak kön wiin pangk naën ëën pöt yok pangk kat wiimaat. Nim könöökë wiaul ëëm.” ⁴³ Pël më pet irak kaalak pim ru naar namp pöröa naë së itaangkën pitëm itöt könöm yaëën ka ureim wëën itena. ⁴⁴ Pël ëak kaalak së kimang maan akun nentepar nent ëa. Ngön wet réak kimang ngöntak ök mëëa tapët kaalak mëëa. ⁴⁵ Kimang më pet irak ru naar namp pöröa naë së epël mëëa. “Ar om ka könkön ureim wë ma? Peene epët nemëën kup mowiipna akunet temanöm yes. Omën Këëp nemëën kup mowiak omën utpetaröa moresi neulëëpnaat. ⁴⁶ Wal ëën sëpa. Omën nemëën kup mowiipnaap e yaarö.”

*Yutasök Yesu kööre toköröa moresi
ulmëa*

*(Maak 14:43-50; Luk 22:47-53; Son
18:3-12)*

⁴⁷ Yesu pi pël yamëem wëën ten pim ru 12 pöröakaan namp yapinte Yutas pöpring omën kësang pan kiri ar yaaö kaöaröere ngarangköröak maan inre tang wak wais oröaut. ⁴⁸ Yutas Yesu kup mowiipna pöp wet réak pitën epël mëëa. “Ar ëwat sënëën tot numaatak pël yaëën tapöp wesak wali ön.” ⁴⁹ Pël mëak pi teëntom Yesuu naë

wais, “Aköp, ni e wëen ma?” pël mëak tot yen. ⁵⁰ Pël ëen Yesuuk epël yema. “Ngöntöp nim ëëmëak waisan pöl ë.” Pël maan pit wais yeö. ⁵¹ Pël yaëen ten Yesuring wëauröakaan nampök pim öpwer yepatuukaan tëak kiri ar yaaö wotöököpë inëen ru namp möak pim katëep per yoola. ⁵² Pël ëen Yesuuk piin epël yema. “Ni öpwer yepatuuk më. Omën öpwering nga yaë pörö narök kangiiir öp möön wel wiipnaarö. ⁵³ Ne nem Pepapön kimang maan pi teentom ensel kësang pan rongan 12 pöt wes mëen wais kaamök elnëepna pöt ni köpël ma? ⁵⁴ Pël ëemaatep ngönëntak utpet nem naë orööpënëak ëa epot tol ëak orööpën?”

⁵⁵ Pël niak pi öpënëak waisauröen epël yema. “Ar neen ngaap wesak wali neönëak inre tang wak yewais ma? Ne kët ël epotë ngönën tup kaöetak aaring wëaup. Pël ëen ar akun pötë neneön yaurö. ⁵⁶ Pël ëaap omën epot yaaröön tektek ngön yaaö omnaröa ngaanëer retëng ëa pöt kë yaarö.” Pël yemaan ten pim ruurö sëp mowesak kas saut.

Yesu ngön yaatak moulmëa

(Maak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Son 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Ngön kosangötë ngarangköröere kaöarö pit kiri ar yaaö wotöököp, Kaiapas pim kaatak wa top ëak wëen omën Yesu wali wa pörö pi pörök mësak së moulmëa. ⁵⁸ Pël ëen Pita pi ënëmënëm sa. Pël ëak pi kiri ar yaaö wotöököpë kaatak orök ëmöökö kakaati së ilëak pit Yesu tol yaalmë pöt itaampënëak ngai omnaröa tektrak wel aisëa. ⁵⁹ Pël ëen kiri ar yaaö kaöaröere kansol pourö Yesu mëmpnaan omën narök kaar rëak pim utpet ëautön mapënëak ap wesa. ⁶⁰ Pël yeem pimëen ngön kaar kësang pan koiraap pöt könöm naën ëen om ap weseim wëen ënëmëak omën naar pitëm naë së ⁶¹ epël mëëa. “Omën epmor epël ëaumor. ‘Ne Anutuu ngëëngk tup epët tööl olëak kaalak kët nentepar nent ök remaap,’ pël yaan kat wiaumor.” ⁶² Pël maan kiri ar yaaö wotöököpök

wal ëak Yesuun epël ök mëëa. “Pitëm nimëen ngön ya epëten tol yewasën? Ni kangiiir nent naëngan ma?” ⁶³ Pël maan Yesu ngön nemaan wëen kiri ar yaaö wotöököpök kaalak epël ök mëëa. “Ne Anutu wëwëetaringëp pim ëöetak pëel niamaan kosang wesak am. Ni Anutuu Yaö Niiaup, Kristo, Anutuu Ru tapöp ma?” ⁶⁴ Pël maan Yesuuk kangiiir epël mëëa. “Nimtë yaan pi tapët. Pötaanök ne niamaan kat wieë. Ënëmëak Omën Këep ne Anutu weëre kosangëp pim yaapkëel wel aisëak kutöm kepilötë rangk yewaisën it nengempun sa.” ⁶⁵ Pël maan kiri ar yaaö wotöököp ya utpet pan ëen pimtë ulpëenëp keli olëak pim omnaröen epël ök mëëa. “Pi Anutu il yemowasem utpet wesak ya. Tol ëen omën munt narö piin ngön mapnaaröen kaalak ap weseim öpen? Ar pim Anutuun utpet wesak ya pöt yok kat wia. ⁶⁶ Ar tol yak?” Pël maan epël mëëa. “Pi utpet yaarek wel wiip.” ⁶⁷ Pël mëak pim këere wot kantik wasöp ngës menak momöa. Ën narök kerëmteparë mor kaë yemomöem ⁶⁸ utpet wesak epël mëëa. “Kristo, omën ni yanimö pöpë yapinte ök a.”

Pitaak Yesuun yak mowesa

(Maak 14:66-72; Luk 22:56-62; Son 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Pita pi ka tomök ëmöökö kakaati wel aisëaan inëen koont nampök pim naë së piin epël mëëa. “Namp ni, Yesu Kalili yangerakaanëp piiring wëaup.” ⁷⁰ Pël maan pi omnaröa ëöetak yak wesak epël mëëa. “Ne nim yaan pipten ëngk ma e yewas.” ⁷¹ Pël mëak ëm kanrak orööpënëak yaëen inëen koont munt nampök itenak omën naë wëauröen epël mëëa. “Omën epop Yesu Nasaret kakaanëpring wëaakë yaaup.” ⁷² Pël yemaan Pita pi yak weseë kosang wesak epël mëëa. “Anutuu ëöetak ne piin köpël.” ⁷³ Pël maan wë ngöpngöp yaëen omën pim naë wëaurök së piin epël mëëa. “Ten nim ngön köngkömööön kat yawi. Ni yaap pim toktakaanëp.” ⁷⁴ Pël yemaan Pita

pi kosang panë wesak ngön köntak epël mëëa. “Ne Anutuu ëöetak omën pöpön köpëlëp.” Pël maöataring kokor ngön ëa. ⁷⁵ Pël ëën Pita pi Yesuu epël mëëa pöt kön wia. “Ni kokor ngön naën wiaan akun nentepar nent yak newasumëep,” pël mëëa pöten kön wiak yaköm pan ëën së ing kaö ëa.

27

Omnarö Yesu Pailatë naë wak sa
(Maak 15:1; Luk 23:1-2; Son 18:28-32)

¹ Ëlpam walën kiri ar yaaö kaöaröere ngarangk pourö wa top ëak Yesu mëngkën wel wiipnaata ngönte kosang wesa. ² Pël ëak maan wii tëak mësak së Rom yang ngarangk Pailat pöpë naë moulmëa.

Yutas wel wia
(Ngön 1:18-19)

³ Wel wiipënëak kosang wesa pöt Yutas kup mowiaup kat wiak tol ëënak ëan pël kön wiak ya utpet ëën siluwa mon 30 ëak mena pöt wak së kiri ar yaaö kaöaröere ngarangkörö kaip ti menak epël mëëa. ⁴ “Ne utpet ëak saun wonöpön kup niwiin mëmpunëak yeë.” Maan pit epël mëëa. “Tol ëën tenën yeniaan? Pipët nimtëetep.” ⁵ Pël maan monat Anutuu ngönën tup kaöetak moolëak së kaö töa. ⁶ Pël ëën kiri ar yaaö kaöaröere ngarangkörö siluwa mon pöt wa rongan ëak epël mëëa. “Mon epot kup niwiak waut. Pötaanök ke epëlöt ngönënëën yawiautak wiipenaataan nga wia.” ⁷ Pël mëak pit ngön ë kopëta wesak omën kamaatëaanörö yang kel weerëpënëak omën yang kaap ket yaaupë yang lup nent sum ëa. ⁸ Pël ëa pötaanök yang lup pöta yapinte omën iita yanget pël ya. ⁹ Pël ëën tektek ngön yaaö namp Sere-maia pim ngaanëer ngön ëa pöt kë oröa. Ngön pöt epët. “Israel omën narök siluwa mon 30 pöt omën sum ëëpënëak kosang wiak mena pöt pit kaalak wa. ¹⁰ Pël ëën aköpë ök neea pöl pit sum pötring omën yang kaap ket yaaupë yang lup nent sum ëa.”

Pailatök Yesuun pëël mëëa
(Maak 15:2-5; Luk 23:3-5; Son 18:33-38)

¹¹ Yesu pi Rom yang ngarangkëpë ëöetak tauaan epël mëak pëël mëëa. “Ni Yuta omnaröa omën omp aköp ma?” Maan, “Yok yaan pi tapët,” pël mëëa. ¹² Pël maan kiri ar yaaö kaöaröere ngarangköröak pimëën ngön ya yamëngkën pi kangüir nemaan ëa. ¹³ Pël yaëën Pailatök epël mëëa. “Omnaröa ngön yaatak nimëën ngön ke nentere nent ya pöt kat nawiin ma?” ¹⁴ Pël maan Yesu pi ngön kangut nemaan pan yaëën yang ngarangkëp pi yaan sa.

Pailatök Yesu këra yetaprak mööpënëak mëëa

(Maak 15:6-15; Luk 23:13-25; Son 18:39-19:16)

¹⁵ Krismakiatë akun kësang pötak yang ngarangkëp pi omnarök omën namp wii kaatakaan wes mëëpënëak maan pöt wes më pël yeëa. ¹⁶ Akun pötak omën namp yapinte Parapas pöp wii kaatak wë pöt omën pourö ëwat wëa. ¹⁷ Pötaanök omnarö wa top ëak wëën Pailatök epël mëëa. “Talëp wes nimëëmëak aim? Parapas ma Yesu yapin nent Kristo yemak pöp?” ¹⁸ Yuta omën kaöarö Yesuun om pas kaaö kön wieë wii kaatak moulmëa pöt pi ëwat wëak pël mëëa.

¹⁹ Yang ngarangkëp pi ngön pöt më pet irak pim ngön ë pet yaira urtak wel aisëaan pim öngöpök ngön nent epël wes mëa. “Ni omën wotpil puopë ngönte pet irngan. Ne peene wangarëtak piin itenak ya këlangön pan kön yawi.” ²⁰ Pël yaëën kiri ar yaaö kaöaröere ngarangköröak omnaröen Parapas wes mëak Yesu mëmpnaan mapënëak këk mëëa. ²¹ Pël ëën yang ngarangkëp pi kaalak epël mëak pëël mëëa. “Epaarëkaan talëp wes nimëëmëak aim?” Maan pitök, “Parapas,” pël mëëa. ²² Pël maan epël mëëa. “Ën Yesu, yapin nent Kristo pël yemak epop tol ëëm?” Maan epël mëëa. “Pi këra yetaprak möön wel wiip.” ²³ Pël maan pi kaalak epël mëëa. “Omën epop utpet oröp nent

ëa?” Maan ngön ë olëak epël mëëa. “Këra yetaprak möön wel wiip.”

²⁴ Pël maan Pailat pi wiap yemowasem itaangkën pim ngönte kat nemowiin yeem ngön kaëp kësang yaan pi maan iit kol mangkën Yesu mëmpna saunet pim naë won pöt pet elmëëpënëak pim moresiar i yairem epël mëëa. “Omën wotpil epopë mëmpnaata saunet nemëën nasën, arimëën yes.” ²⁵ Maan pit këm top ëak epël mëëa. “Pim mëmpnaata saunet tenre tenim ëaröaan wiaap.” ²⁶ Pël maan Parapas pëël elmëak Yesu pol koröp wapötringöök momöak këra yetaprak mööpënëak ngaaröa ngësë wes momëa.

Nga omnarö Yesuun ökre was elmëa (Maak 15:16-20; Son 19:2-3)

²⁷ Yang ngarangkëpë nga naröak Yesu mësak së ngarangkëpë kaatak ulmëak maan nga omën pourö pim naë wa rongan ëa. ²⁸ Pël ëak pim ulpëënëp përe moolëak ngaaröa ulpëën köp möa namp momëa. ²⁹ Pël ëak wii këmampön ulte ket ë mowaëak kalaö naö mangkën mor yaapkëësi sungkör ëak taueëa. Pël ëën pim naë së ököök elmëak rar rë wesirak epël mëëa. “Yowe, Yuta omnaröa omp aköp.” ³⁰ Pël mëak waasöp ngës menak sungköröa wa ëp ëak kepönöök momöa. ³¹ Ngaaröak ököökre waswas pël elmëak ngaë ulpëënëp përeäc kaalak pimtëëp më moulmëak këra yetaprak mööpënëak mësak sa.

Yesu këra yetaprak möa (Maak 15:21-32; Luk 23:26-43; Son 19:17-27)

³² Pit kan yesem kamtaöök omën namp Sairini kakaanëp, pim yap-inte Saimon, pöp koirak Yesu këra yetapër wak sëpënëak këk maan wak sa. ³³ Pël ëak pit yang lup nenta yap-inte Kolkota, tiarim ngöntak Kepön Kos pël yamëëa pötak së oröa. ³⁴ Pël ëak pit wain iitaring kakam yaaut irikor ëak mangkën na pet ëak kaaö ëa. ³⁵ Pël ëën pit pi këra yetaprak möak pim ulpëënëre poë koröpöt wak ngasamtak wiak talëpök öpën pöten

itena. ³⁶ Pël ëak pörek wel aisëak piin ngarangk ëa. ³⁷ Pël ëak “Omën epop Yesu, Yuta omnaröa omën omp aköp,” ngön yaatak pimëën ngön pël ëa pöt këra welingweri retëng ëak kepön löötak mö ulmëa. ³⁸ Pël ëak pit ngaare këkain omën naar, namp yaapkëël, namp katnëël mö ulmëa. ³⁹ Pël ëën omnarö sak waisak yeem piin sömre ëlakëër kepön keke elmëak ⁴⁰ epël mëëa. “Ni, ‘Anutuu ngëëngk tupët tööl olëak kaalak akun nentepar nent öc remaap,’ pël ëauppe nimtë koröpö kaamök ë. Ni yaap Anutuu Ruup pöt këra yetaprakaan ent ëak ira.” ⁴¹ Pël yemaan kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröere kaöarö pit tapël ökre was elmëak epël mëëa. ⁴² “Pi omën muntarö kaamök yaaupök pimtëën poprak yaë. Pi yaap Israel omnarö tiarim omën omp aköp pöt peene këra yetaprakaan ent ëak irap. Pël ëën tiar itenak piin kön wi kosang wasëpenaan. ⁴³ Pi Anutuun kön wi kosang yewasem, ‘Ne Anutuu Ruup’ pël yaaup. Pötaanök Anutuuk kent yaalmëa pöt ent ë moulmëëpnep.” ⁴⁴ Pël yemaan ngaare këkain omën pöaarökta tapël utpet wesak mëëa.

Yesu wel wia (Maak 15:33-41; Luk 23:44-49; Son 19:28-30)

⁴⁵ Këtëp luptak 12 kilok pötak wëën yanget köö olëak wiaan së wiap kan 3 kilok oröa. ⁴⁶ Pël ëën 3 kilok këtëp tingk wesak yengmaan Yesu pi ngön ëak epël mëëa. “Eli, eli, lama sapaktani?” Pöt tiarim ngöntak epël. “Nem Anutu, nem Anutu, ni tol ëënak sëp yenewasën?” ⁴⁷ Pël yemaan omën pörek taueëaurö pit pöten kat wiak epël mëëa. “Kat wieë. Omën epop Eliaan merëc yema.” ⁴⁸ Pël yemaan pitëkaan namp pöömpö së i kaö kelwer wak wain i som yaautak wariak këkalëp kautak wa téak Yesu nëmpënëak mena. ⁴⁹ Pël yaëën naröak epël mëëa. “Kora, Elia pi wais kaamök elmëëpën ma won pöten iteempa.” ⁵⁰ Pël yemaan Yesu pi kaalak merëc kaö ëak pim könöp wes mëak wel wia.

⁵¹ Wel yawiin ngönën tup kaöetak poë koröp kësang ngeröök uteëaumpel oorekaan luptak keliak nempelnem-pel ëa. Pël yaëën yanger moup yamöön kël kësangöt luptak weling wera. ⁵² Pël yaëën omën yangatta këm nga ëën Anutuu omën ngaan wel wia narö selap weletakaan wal ëa. ⁵³ Pël ëën Yesu wet rëak weletakaan wal ëënak pit omën yangat sêp wasak ka ngëengki Yerusalem pöök sê oröak wëën omën narö selap pitën itena.

⁵⁴ Nga omën wotöököpre omën piiring Yesu ngarangk wëa pörö yanger moup yamöön omnant oröa pötön itenak kas kësang pan ëak epël mëëa. “Yaap, epop Anutuu Ruup.”

⁵⁵ Yesu yamöön öng Kalili yangerakaan pim ënëm yewaisem kaömpre omnant kaamök elmë ima pörö kamaarek wë iteneëa. ⁵⁶ Öng pël ëa pöröakaan narö eporö. Maria Matala kakaanëpre Maria muntap Semsre Yosep pöaarë ëlëpre, Sepeti pim ruareë ëlëp piporö.

Yesu yang kel weera
(Maak 15:42-47; Luk 23:50-55; Son 19:38-42)

⁵⁷ Wiap kanök Arimatia kakaan omën uröm kësang wieëa namp yapinte Yosep pöp sa. Pi Yesuu ru namp. ⁵⁸ Puuk Pailatë naë sê Yesuu sokuren ök mëëa. Pël maan Pailatök pim onnaröen sokur mampënëak ök mëëa. ⁵⁹ Pël ëën Yosep pi sokur wak poë koröp kölam ompyaö naöök kör koëak ⁶⁰ wak sê pimtëën wesak kël öngöp ngolöp tëa naöök wiak kël kaö naö kur kaip tiak kanrak il wari ulmëak sa. ⁶¹ Pël ëën Maria Matala kakaanëpre Maria muntap piarip naë wel aisëak ngarangk wëa.

Ngaarö yangaöök ngarangk wakaima

⁶² Kë yesa akun ngëengktakëën omnant kön yaëën ëlpam walën ngëengki akun pöt oröön kiri ar yaaö kaöaröere Parisi ngönën onnarö wa top ëak Pailatë naë sê epël mëëa. ⁶³ “Kaöap, kaar onnamp pim öp wë epël ëaö pöten ten kön yawi. ‘Ne

wel wiak kët nentepar nent won yesën kaalak wal ëëmaap.’ ⁶⁴ Pötaanök pim ruuröak sê sokur kékain wak sê ëlëëp wiak kaar ‘Wal ëa’ epanok ni maan nga onnarö pit yangaöök sê ngarangk wëën kët nentepar nent won sêp. Pim ngaan kaar, ‘Ne Kristo,’ ëa pöt wiaan kaalak ‘Weletakaan wal ëëmaap,’ ëa epët rangk sëën kaö sëpan. Pötaanök yeniak.” ⁶⁵ Pël maan Pailatök epël mëëa. “Ar nga onnarö mësak sê moulmëën këëkë ngarangk ëëp.” ⁶⁶ Pël maan pit ngaaröaring sê këlööké rangk kë il mowiak ngaarö ngarangk öpënëak moulmëa.

28

Yesu wal ëa
(Maak 16:1-10; Luk 24:1-12; Son 20:1-10)

¹ Kë yesa akunet pet irën Sante wangam kan ëlpam walëpënëak yaëën Maria Matala kakaanëpre Maria muntap piarip itaampënëak yangaöökë sa. ² Yesën moup kësangpel möön Aköpë ensel namp kutömweriaan irëak këlö wa pëlëër wiak rangk wel aisëëa. ³ Pim möönre koröpö kent tangarötë ököp, ën ulpëënëp kölam panë tëaup. ⁴ Pël ëën ngarangk wëaurö pit itenak kas kësang ëak reireë urak it köpköp tiak sê ngentiak wieëa. ⁵ Pël ëën öngaar sê oröön enselëpök epël mëëa. “Arip kas ëëngan. Ne ewat wë. Arip Yesu këra yetaprak möaupön itaampunëak waisan. ⁶ Pël ëanëp eprek won wiaap. Pim ngaan ök niia pöl ëak wal ëa. Wais, ur koseten iteneë. ⁷ Pël ëak sê pim ruuröen epël ök maë. ‘Yesu pi weletakaan wal ëa. Pël ëak wet rëak Kalili yangerak sê wëën ar ënëm sê itaampunëët.’ Ngön kot pi tapët ök yeniak.” ⁸ Pël maan piarip teëntom yangaöökaan kaip tiak ërëpsawi kaö ë ruuröen ök mapënëak sa. ⁹ Yesën Yesu kan kourak koirak, “Yowe” mëëa. Pël ëën piarip pim naë sê tok oriak ingesiarë moröak yaya mëëa. ¹⁰ Pël ëën Yesuuk piaripön epël mëëa. “Kas ëëngan. Arip sê nem karuröen Kalili

yangerak wais neen itaampnaan ök man.”

Yangaöök ngarangk wakaimauröa ngönte

¹¹ Öng pöaar yesën nga omën yangaöök ngarangk wakaimauröakaan narö kak sê kiri ar yaaö kaöaröen omnant yangaöök oröön itena pötön ök mëea. ¹² Pël ëen pit ngarangkörö wa top ë ulmäak ngön ë kopëta wesak nga omnarö sum kësang menak ¹³ epël mëea. “Ar omnaröen epël man. ‘Rö kan ten ka uraan pim ruurö wais sokur këkain wak ëlëep wia.’ ¹⁴ Ngön pöt yang ngarangkëp kat wiak nga yaalniin pöt tenök wiap mowasën nga sêp wasëpnaat.” ¹⁵ Pël maan ngaarö pit mon pöt wak sê pitëm mëea pöl ëa. Pël ëen ngön kaar pöt Yutia yangerak kaö wesak om aim wë.

Yesu pim ruuröen ya ngön mëea

(Maak 16:14-18; Luk 24:36-39; Son 20:19-20)

¹⁶ Ten ru 11 pörö Kalili yangerak sê Yesuuk ngaan rosir naö pi koirënëak ök niia pöökël saut. ¹⁷ Sê piin itenak narö yaya yemaan narö kön selap ëaut. ¹⁸ Pël yaëen Yesu tenim naë wais epël yenia. “Kutömweriire yangerakë weëre kosang pout Anutuuk ne nen pet iraut. ¹⁹ Pötaanök ar yang ël epotë yesem omën ke nampre namp pourö nem ingre mor sêpnaan ngönën ök maim ön. Pël yeem Pepere Ruupre Ngëëngk Pulö tenim yapintak i momëen. ²⁰ Pël ëak nem ngön ök niiaöre rë niulö pël elnieim pöt rë moulön ënëm ëëp. Ne niamaan kat wieë. Ne kët ël epotë arring wëen akun kaöaö temanöm sêpën sa.”

Maak

Yesu pi wel wiak kutömweri sēen wē krismaki 35 pōta ök won sēen Maak puuk Yesuu ngön ompyaō epēt retēng ēa. Maak yapin nent Son pöp Yerusalem kak wilēn wē Pitaare Pool kaamök elmēa. Pi Rom onnarōaan retēng ēa. Rom onnarō pöt, weēre kosangötön kön wiin ompyaō yaaurō yak pi Yesuu ya retēng weēre kosangring mēneimauta ngönte retēng ēa.

Pöt epēl wia.

Ngön ompyaut ngēs rēaut 1:1-13

Yesuu Kalili yangerak ya mēnaut 1:14-9:50

Kalili yangerakaan Yerusalemē saut 10:1-52

Yerusalem kak Yesuu naē orōaut 11:1-15:47

Yesu wal ēaut 16:1-8

Yesuu eō pet elmēaut 16:9-20

Son i yamēaupök ngönēn ök maima (Matiu 3:1-12; Luk 3:1-18; Son 1:19-28)

¹ Yesu Kristo Anutuu Ruup pim ngön ompyaut ngēs rēak epēl orōa. ² Aisaia Anutuu tektek ngön yaaupök epēl retēng ēa.

“Kat wi. Ne omēn nem ngönte waup wes mēen wet rapnaat.

Puuk nim kanō ningēsēpnaat.

³ Yang pultakaan omēn nampök epēl ya.

‘Aköpēen kanō wotpil weseē. Ngēsak ompyaō panē weseē.’”

⁴ Aisaia pim retēng ēa pöl Son i yamēa pöp yang pultak orōak ngön epēl ēa. “Arim utpetat sēp wasēn ne ar i nimēēmaan. Pēl ēēn Anutuuk arim utpetat ent ē nuulapnaan.” ⁵ Pēl maan Yutia yangrakaanre Yerusalem kakaan omēn narō selap pim naē sē ngön kat wiak pitēm ketre saunat tekeri wesak ök maan Sonök Yotan imeri i momēa.

⁶ Son pöp pim ulpēen kosangēp pol kamel epötök ket ēak mēak wēa. Pēl ēak pol koröpök yepat ket ēaō naō urēea. Ēn pim kaōmp pöt ngēntre mop pēen neima. ⁷ Ngönte pöt epēl ök maima. “Omēn nem ēnēm waisēpna

pöp pim weēre kosangtak nemēt il wasēpnaap. Ne utpet epopök pim ing korōtepar wii nemowilnganēp. ⁸ Ne i yaaptaring yanimē. Puuk pöt Ngēēngk Pulōök nimēēpnaat.”

Sonök Yesu i momēa

(Matiu 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ Akun pötak Yesu Nasaret kak Kalili yangerakaan sē orōon Sonök Yotanēk i momēa. ¹⁰ Pēl ēēn ime-riaan yaaprem itaangkēn kutömwer kēm nga ēēn Pulō ekēpē ök sak pim rangk irēa. ¹¹ Pēl yaēen kutömweriaan ngön nent epēl mēea. “Ni nem Ruup. Ne nimēen ya kē sak niin kent panē yaalni.”

Setenök Yesu morök elmēa

(Matiu 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Pēl yemaan Pulōök tapētakēer yang omēn wonrekē wes mēen sa. ¹³ Pōrek sē akun 40 wēen Setenök morök elmēeima. Pi animaurōa tektrak wēen enselörōak kaamök elmēeima.

Yesu pim yaat ngēs rēa

(Matiu 4:12-17; Luk 4:14-15)

¹⁴ Son wii kaatak moulmēen wēen Yesu pi Kalili yangerak sē orōak Anutuu ngön ompyaut war wesak epēl ök mēea. ¹⁵ “Akun temanōm yesēn Anutuuk peene wa ngaōök nimēēpnaan yaē. Pōtaanök lup kaip tiak ngön ompyaut wak taē weseē.”

Yesuuk ru kong nent pimēen koirā

(Matiu 4:18-22; Luk 5:1-11)

¹⁶ Yesu pi Kalili i kaō pōökē pouuk yesem itaangkēn omp nanang naar, Saimonre nangap Entru, piarip i kaō pōök iir yoolaan itena. Piarip i kaō imēnörō korak wes mēak mon wa pēl eim wēa. ¹⁷ Pēl ēēn epēl mēea. “Arip nem ēnēm waiseē. Pēl ēēn nook arpm i kaō imēnörō yewan pi tapēl onnarōeta onēen niulēēmaan.” ¹⁸ Pēl maan piarip tapētakēer piarpim iiröt om wiak pim ēnēm sa. ¹⁹ Pēl ēēn pi kot nent ēngkēl yesem itaangkēn omēn nanang munt naar Semsre nangap Son, Sepeti pim ruaar, piarpim wangaōökē rangk iiröt ompyaō yewasem wēen itena. ²⁰ Pēl ēak piaripön ngön maan piarpim pepap Sepeti pim ya

omnaröaring wangaöök wëen sêp mowesak Yesuu ënëm sa.

*Yesuuk urmerap waö ë momëa
(Luk 4:31-37)*

²¹ Pël ëak pit Kapaneam kak sê oröak kêt kê yesautak Yesu pi Yuta omnaröa ngönën tuptak sê ilëak ngës rëak ngönën ök mëëa. ²² Pël yaëen omnarö pim ngöntaan yaan panë sa. Pi pepapök öngpököt wa kotiak maan ngön kosangötë ngarangköröa ngön yaaut il mowesa. ²³ Pël yaëen akun tapëtak ngönën tup pöta kakaati omën urmerap pim lupmeri wëaö nampök Yesuun ngön ëak epël mëëa. ²⁴ “Elei, Yesu Nasaretanëp. Ni ten tol elniim? Ni utpet niwasumëak waisan koröp. Ne niin ëwat wë. Ni Anutuu naëaan Omën Ngëëngkëp.” ²⁵ Pël maan Yesuuk urmer pöpön ngön kosang mëak epël mëëa. “Ni ngön angan. Omën pipop sêp mowesak oröak sê.” ²⁶ Pël maan urmerap orööpënëak omnamp mök ë moolaan sê ngentiak wiaan ngönëer oröak sa. ²⁷ Pël ëen omnarö yaan panë sak neneren epël mëëa. “Elei, epët oröpët? Ngön epët maim nent. Weëre kosangring maan urmeraröeta pim ngön ngaarëk yëo.” ²⁸ Pël ëen ngön pöt ulöl sak Kalili yanger pangk ëa.

*Yesuuk Pitaë lëlamöp ompyaö mowesa
(Matiu 8:14-15; Luk 4:38-39)*

²⁹ Akun pötak ngönën tuptakaan oröak Semsre Sonring Saimonre Entru piarpim kaatakë sa. ³⁰ Pël ëak Saimon pim öng lëlamöp yauman koröp es nga yeem wiaan teënt Yesuun ök mëëa. ³¹ Ök maan pim naë sê moresi moröak wal ë moulmëen tapëtakëer koröp es nga pöt won sëen kaömp ar ë mena.

*Yesuuk omën selap ompyaö mowesa
(Matiu 8:16-17; Luk 4:40-41)*

³² Wiap kan pötak këtëp yeilaan omën kak pörök wëaurö pit omën yauman yaauröere urmerarö pitëm lupötë wëaurö pourö pim naë wak sa. ³³ Pël ëen kak pörökörö ka kanrak sê

rongan ëa. ³⁴ Pël ëen yauman ke nentere nent yaaurö ompyaö mowesak urmerarö selap waö ë momëa. Pël ëak urmerarö pim songönte ëwatörö yak tekeri wesak apanëak nga mëëa.

*Yesu pi Kalili yangerak ngönën ök maö sa
(Luk 4:42-44)*

³⁵ Röök nginömööring ëlpam këëkë newalën wiaan wal ëak yang lup omën won nentak sê Anutuun ök mëëa. ³⁶ Pël ëen Saimonre pim karurö piin ap wasö ënëm sê ³⁷ koirak epël mëëa. “Omnarö niin ap yewas.” ³⁸ Pël maan epël mëëa. “Tiar ka munt temanöm wia pötëeta ngönën ök maö sêpa. Ne ya pöt mëmpëak waisaup.” ³⁹ Pël mëak Kalili yangerak ka wieëa pötë sê ngönën tupötë ngönën ök maöre urmerarö waö ë më pël ëeim wakaima.

*Yesu pi omën kësë ëa namp ompyaö mowesa
(Matiu 8:1-4; Luk 5:12-16)*

⁴⁰ Omën kësë ëa namp pim naë sê rar rë mowesirak epël mëëa. “Aköp, ni ompyaö newasumëak pöt yok pangk ompyaö newasumëet.” ⁴¹ Pël maan Yesu pi piin yaköm ëen mores el mëak pim rangk mowiak epël mëëa. “Pël elniimëak yeëerek ompyaö sê.” ⁴² Pël maan tapëtakëer pim kësëat won sa. ⁴³ Pël ëen teënt wes yamëem pepanöm mëak epël ök mëëa. ⁴⁴ “Epël yaalni epta ngönte omnaröen ök manganok om el wesak sê nim koröpö kiri ar yaaö nampön pet elmë. Pël ëak omnarö nim ompyaö san pöt ëwat sêpnaan Moses pim ngön kosangta wia pöl kiri ar ëëm.” ⁴⁵ Pël ëen Yesu pi ka kaöatë yoolök naaröön ëlëep omën wonötë wëen omën nalaan nal wëaurö pim naë seima.

2

*Yesuuk omën kosat kël wa namp ompyaö mowesa
(Matiu 9:1-8; Luk 5:17-26)*

¹ Wë ënëmak akun nentak Yesu pi kaalak Kapaneam kak sê oröak ka nentak sê wëen ka peparö kat wiak

2 pim ka wëa pötak sê wa top ëak peö ëën ka kanëreta il wariak wëa. Pël ëën Yesuuk pitën ngönën ök yemaan 3 omën mor kong nent pöröak omën kosat kël wa namp urtak wiak wak sê oröa. 4 Pël ëak pim naë mowipënëak omën selap peö ëak wëen pomp ëak kaata ngaarëk is Yesuu wëaurek ka möör wak omnamp urtaring wes mëen irëa. 5 Pël ëën Yesu pitëm kön wi kosang yewesauten itenak omën kosat kël wa pöpön epël ök mëëa. “Nem ruup, ne yok nim saunatë kangut ent ë yanuulak.” 6 Pël yemaan ngön kosangötë ngarangk pörök wëa narö kat wiak epël kön wia. 7 “Elei, omën epop pi oröp ëënak epël ya? Pi, ‘Ne yok nim saunatë kangut ent ë yanuulak,’ pël yemaan Anutuu yapinte wa ngep yaalmë. Ya pöt Anutu pimtëetep.” 8 Pël yaëen Yesu pitëm könötön pim könöök itenak epël mëëa. “Arim lupötë tol ëënak kön ke pil yawi? 9 Nem omën kosat kël waupön, ‘Nim saunatë kangut ent ë yanuulak,’ ngön pël yemak pöt kengkënte. Pöt ar ngön pöta këet tekeri nasën ëën nem ngön pöt yaap ma kaar pël newasngan. Ën nem omnampön, ‘Wal ëak sê,’ ngön pël yemak pöt könömët. Pöt nem ngön pöta këet tekeri sëen ngön pöt yaap ma kaar pël wasënëet. 10 Pötaanök ar ne kaar wonöp Omën Këep e yangerak wë weëre kosang wak saunatë kangut ent ë yemoolak pöten ewat sënëak epël ök yemaan iteneë.” Pël mëak kosat kël wa pöpön epël mëëa. 11 “Ne epël nia-maan kat wi. Ni wal ëak korumönte wak nim kaatakë sê.” 12 Pël maan pi wal ëak tapëtakëer korumönte wak pit pouröa itöök kan sa. Pël ëën yaan sak Anutuun ping wesak epël ök mëëa. “Tiar omën ke epël nenten itnaangkën ëaut.”

*Yesuuk Liwai pimëen koirä
(Matiu 9:9-13; Luk 5:27-32)*

13 Yesu pi pël ëak kaalak i kaö ëöökël yesën omën selap pim ënëm sëen ngönën ök mëëa. 14 Pël ëak pörëkaan sê Liwai, Alpias pim ruup, pim mon yewaö kaatak wëen itenak epël ök

mëëa. “Nem ënëm elnë.” Pël maan pi wal ëak pim ënëm sa.

15 Pël ëak Yesuun yas maan pim kaatak sê wel aisëak kaömp yenën takis yewaöre utpet yaaö munt narö kësang piire pim ruuröaring kaömp ngawi na. Omën ke pilorö kësang pan pim ënëm sa pötaanök. 16 Pël ëën Parisi omën ngön kosangötë ngarangk naröak itaangkën pi omën utpet yauröere takis yewauröaring kaömp ngawi yenën pim ruuröen epël mëak pëel mëëa. “Arim rë yanuulaup, pi tol ëënak omën takis yewauröere utpet omnaröaring kaömp ngawi yen?” 17 Pël maan Yesu kat wiak kangiir epël mëëa. “Omën yauman wonörö rota ngësë nasën. Yauman-ringörökëer rotaaröa ngësë sa yaë. Ne omën pitëmtën kön wiin wotpilörö pël yewas pörö lup kaip tiipnaan memëak newaisën. Won, omën pitëmtën kön wiin saun yaurö pël yewas pörö ngön ök maan lup kaip tiipënëak waisaup.”

*Kaömp ngës yoolëauta ngönte
(Matiu 9:14-17; Luk 5:33-39)*

18 Akun pötak Sonë ruuröere Parisi omnaröa ruurö kaömp ngës olëak wëa. Pël ëën omën narö Yesuu naë sê epël mëak pëel mëëa, “Sonë ruuröere Parisi omnaröa ruurö kaömp ngës olëak wë. Ën nim ruurö tol ëënak pël naën yaë?” 19 Pël maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Omën namp öng öpënëak yeem pim karuröaring wëen karuröak yaköm ëën kaömp ngës olëak öpën ma? Won. Pitring wëen kaömp ngës olëak naöpan. 20 Ënëmak omën naröak pi wak kama ulmëen akun pötakökëer pim karurö yaköm ëën kaömp ngës olëak öpnaat. Pöl pit ne kama neöpna pötakökëer nem ruurö neen yaköm ëën kaömp ngës olëak öpnaat.

21 “Omën namp poë koröp ngölöpöökëen kaö nent ilak ulpëen ngaanëpë keliaurek wiak korir namëëpan. Pël ëëpna pöt poë koröp ngölöp pötak ulpëen ngaanëp weruun ilak kaak sëpnaat. 22 Ën omën namp

i kep pol koröpwerring ket ëa ngaan pötak wain i ngolöpët kolön yok pangk naëpan. Pël ëëpna pöt wain i pöt kep wetak pol koröp pöt sak il ngentiin iit orö sëpnaat. Pël ëën pol koröpwerta utpet ëëpnaat. Pötaanök wain i ngolöpët kep ngolöptak lë mëëpna pötak pangk ëëpnaat.” Yesuu pël mëëa pöta songönte epët. Mosesë ngön kosang ngaanötre pimtë ngön ngolöpöt pangk irikor naëpan pötenök mëëa.

*Akun kë yesauta ngönte
(Matiu 12:1-8; Luk 6:1-5)*

²³ Kë yesa akun ngëëngk nentak Yesure pim ruurö pit rais yaöökë lup yesem ruurö ulöp narö töa. ²⁴ Pël yaëën Parisi naröak piin epël mëëa. “Kë yesa akun ngëëngktak pitëm ya yamëngk pipotön pepanöm wia. Pit tol ëënak yaë?” ²⁵ Pël maan Yesuuk epël ök mëëa. “Tewitre pim omnaröa kaömp won wë këënëën ëa pöt ar sangk kelak kat nawiin yaaurö ma? ²⁶ Apaiata pim kiri ar yaaö wotöök sak wëa akunetak Tewit pi Anutuu ngönën tup kaöeta kakaati së kaömp Anutuu ëöetak wieëa pöt kiri ar yaauröakëër nëmpanan omën pasurö nëmpanëak nga yaaut wak pimënt nak pim omnarö karut mangkën na. Pöt ar sangk kelak kat nawiin yaaurö ma?” ²⁷ Pël mëak epël mëëa. “Anutu pi omnarö kaamök ëëpënëak akun kë yesaut ket ëa. Pi akun kë yesaut kaamök ëëpënëak omnarö ket naën. ²⁸ Pötaanök Omën Këëp ne kë yesa akun ngëëngk pöta pepap. Nem kentöök akun eptak nem ruuröen omnant ëëpnaan memaat.”

3

*Yesuuk omën kël wa namp ompyaö mowesa
(Matiu 12:9-14; Luk 6:6-11)*

¹ Akun nentak Yesu pi kaalak ngönën tupta kakaati ilëak itaangkën omën mores kël wa namp wëa. ² Pël ëën omnarö pit Yesuuk akun ngëëngktak ompyaö wasën pöt ngön yaatak ulmëëpënëak ngai yeem wëa. ³ Pël ëën puuk omën mores kël wa

pöpön epël mëëa. “Wal ëak wais itëkëël tau.” ⁴ Pël mëak omnaröen epël pëël mëëa. “Kë yesa akun ngëëngktak omnarö ompyaö elmëëpen ma utpet elmëëpen? Omnarö ompyaö mowasëpen ma utpet mowasëpen?” Pël maan pit nerek nemaan. ⁵ Pël yaëën pi pitëm lup kosang yaauten ya këlangön ëën nga it nalnal elmë pet irak omën pöpön epël mëëa. “Nim mores el më.” Maan mores el mëën kosang sa. ⁶ Pël ëën Parisi omnarö ka tomök së tapëtakëër Erotë omnaröaring pit tol ëak Yesu mëmpën pöta ngönte kopëta wesa.

Omnarö i kaöök wa rongan ëa

⁷ Yesu pi pim ruurö koirak i kaöök së wëën Kalili yangerakaan omën selap pan pitëm ënëm sa. Pörö pëën won, Yutia yangerakaanre ⁸ Yerusalem kakaan, Itumia yangerakaanre i Yotanë ëngk komuntakëlaanre Taiaare Saiton ka pöörarëaan omën selap pan pim yaautön kat wiak së oröa. ⁹ Pël ëën omën selap pörö pi ngepre un elmëëpanëak pim ruuröen wang naö temanöm wes ulmëëpënëak mëëa. ¹⁰ Omën selap pan ompyaö mowesa. Pötaanök omën ëmpölre yaumanörö pi mësël elmëëpënëak së ngepre un elmëëpanëak wangaöön mëëa. ¹¹ Pël ëën omën urmeraröaringöröak Yesuun itenak pim ingrak rar rë wesirak ngön ëak epël mëëa. “Ni Anutuu Ruup.” ¹² Pël yemaan pit pim songönte tekeri wesak apanëak kosang wesak nga mëëa.

Yesuuk pim ngön yaaö omën 12 pörö wa ulmëa

(Matiu 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Wë akun nentak pimënt rosir naöök së wë pim ru öpënëak kent kön wiauröen yas maan pim naë së rongan ëa. ¹⁴ Pël ëën omën 12 pörö ru wesak piiring wë ngönën ök maöre ¹⁵ urmerarö waö ë momë pël ëëpënëak mëëa. ¹⁶ Pim omën 12 ëak wa ulmëa pörö eporö. Saimonön yapin ngolöpët Pita mëëa. ¹⁷ Pël ëak Sems Sepeti pim ruupre nangap

Son, piaripön yapin ngolöpët Poane-sis mēea. Tiarim ngöntak tangre kaō pōta ökaar pël apenaat. ¹⁸ Ën Entruure Pilip, Patolomiuure Matiu, Tomasre Sems Alpiasē ruup, Tatiasre Saimon Selot pël yamēea pöp pi ngaan Rom kamanēp sēp mowasēpēnēak aima omēn tok pōtakaanēp piire ¹⁹ Ën Yutas Keriot kakaanēp Yesuun kup mowi-naap.

Yesure Pielsepulē ngönte
(*Matiu 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10*)

²⁰ Yesu pi kaatak sē wēen omēn kēsang pan kaalak wa top yaēen pit ruurōa kaōmp nēmpna mopēt won ēa. ²¹ Pël yaēen pim ēlre nang kat wiak, “Kōn irikor yaalmē,” pël mēak koirēpēnēak sa.

²² Pël ēen ngōn kosangötē ngarangk Yerusalem kakaan sa pōrōak epël mēea. “Urmerarōa kaōap, Pielsepul, pim lupmeri wēen pöpē weere kosangōök urmerarō waō ē yamē.” ²³ Yemaan wa top elmēak ngōn nokoliil nent epël mēea, “Setenök tol ēak pimēt waō elmēepēn? ²⁴ Yang nerakē omnarō pitēm naē nga orōon nener mēnak kom ēak pōt naōn ēēpnaat. ²⁵ Ën ka kopēt nentak wēaurō tapël nener mēnak kom ēēpna pōt repak sēen ka kosaō wiaapnaat. ²⁶ Tapël Setenök werak pimēt mōak waō elmeēpna pōt pangk kosang sak naēn ēēpnaat. Pi kō sēpnaat. ²⁷ Omēn nga namp wēen munt nampök pim kaatak ilēak omnant naōpan. Wet rēak omēn nga pöp wii tē wiakök pim omnant pout öpnaat. Nga pöp Seten.

²⁸ Ne yaap niamaan kat wieē. Omēn utpet ke nentere nent ēak Anutuun utpet wesak mapna pōt Anutuuk omēn utpet pōt poutē kangut yok pangk kērē moolapnaat. ²⁹ Ën namp pi Ngēengk Pulōon utpet wesak tapël mapna pöp pim saun pōta kangit ent ē nemooolapan, om kosang wiaapnaat.” ³⁰ Ngōn pipēt, “Pim lupmeri urmerap wē,” mēea pōtaanök pil mēea.

Yesuu ēlre nangarōa ngönte
(*Matiu 12:46-50; Luk 8:19-21*)

³¹ Ngōn pipot ök yamēem wēen pim ēlre nang ka tomök sē wē orōöpēnēak kakaatiil ngōn wes mēa. ³² Pël ēen Yesu pi omnarōa öngpök wēen epël ök mēea. “Nim ēlre nang tomök wē niin ya.” ³³ Pël maan Yesuuk epël mēea. “Nem ēlre nang talörō?” ³⁴ Pël mēak omēn wirō wa taap elmēak wēa pōrōen iteneē epël mēea. “Nem ēlre nang pōrō eporō. ³⁵ Omēn Anutuuk kem ngōn ngaarēk yeō piporō nem ēlre nangarō pël yaē.”

4

Omnant öpöt olēauta watepang ngönte
(*Matiu 13:1-9; Luk 8:4-8*)

¹ Yesu pi kaalak i kaō öök sē kēekē wesak ngōnēn ök mēea. Pël yaēen omēn kēsang pan pim naē wa rongan ēa. Pël ēen pi wangaōökē ngaarēk is wel aisēak wēen omnarō yangerak wēa. ² Pël ēaan watepang ngōn nentere nent yamēem nent ngēs rēak epël mēea. ³ “Niamaan kat wieē. Omēn namp pim yaak sē omnant öpöt olēa. ⁴ Pël ēen nant kamtaōök ngentiin intörōak orōak na. ⁵ Ën nant kēlōökē rangk ngentia. Pël ēen yanget könyangap wiaan yak teent orōa. ⁶ Pël ēen kētēp ngaarēk apēr maan öp pōt kotōn saap wak umōn rēa. Pōt misēnōt kotut pōtaanök. ⁷ Ën nant nōnötē öngpök olēa. Pël ēen nōnöt orōak ngep ēen sēsē ēak mos ēa. ⁸ Ën nantökēer yang kolaptak olēa. Pël ēen pōtökēer aprak ulōl sak kē kēsang pan uta. Kengk nemorēet 30, nemorēet 60, nemorēet 100 pël uta.” ⁹ Ngōn pipēt maō sē epël mēak pet ira. “Katringēpök ngōn epēt kat wiip.”

Yesu pi tol ēēnak watepang ngönöt mapēnēak mēea
(*Matiu 13:10-17; Luk 8:9-10*)

¹⁰ Omnarō sa pet yairēn pimēt wēen pim ru 12 pōrōere omēn munt piiring wēaurō pim watepang mēeaütē songōnötōn pēel mēea. ¹¹ Pël ēen epël mēea. “Anutu pimtök wa

ngaöök nimëak wë ngön ëlëep pöta songönte arënökëer pet yaalni. Ën omën muntarö pit pöta songönte kat wiipanëak watepang ngön ök yak. ¹² Pit Anutuu naë rë olaan pitëm saunatë kangut kërë olapan itöök itaampënaatak këeten yok pangk itnaampan ma katëepök kat wiipnaatak songönten këekë kön nawiipan.”

Omnant öpöt olëauta watepang ngönta songönte
(*Matiu 13:18-23; Luk 8:11-15*)

¹³ Pël mëak epël mëëa. “Watepang niak pöta songönten ewat nasën ma? Pël yaëen tol ëak watepang ngön pout niaan ewat sën? ¹⁴ Omnampë öpöt olëa pöt ngönën öpöt olëa. ¹⁵ Öpöt kamtaöök ngentia pötë ökörö pit ngönën kat wiak wa lupmeri wiin Seten tapëtakëer wais wak sëpnaat. ¹⁶ Ën öpöt këlöökë rangk ngentia pötë ökörö pit ngönën kat wiak tapëtakëer kent kön wiak wak öpnaat. ¹⁷ Pël ëak lupötë misën il natëën. Pötaanök akun kot nent kön wi kosang wesak wëen pitëm Anutuu ngön ngaarëk yeö pötaan omnaröak këlangön kat mowiak utpet mowasën tapëtakëer wil këlok ëëpnaat. ¹⁸ Öpöt nönötë öngpök ngentia pötë ökörö pit ngönën kat wiipnaatak ¹⁹ wë koröpöökë omnantön kön selap ëëre monere urömen kentre kaur ëëre omën munt nantön war ë pël yaëen pötök ngep elmëen ngönën mos ëëpnaat. ²⁰ Ën öpöt kolaptak ngentia pötë ökörö pit ngönën kat wiak wak wëen pitëm wëwëatë kë ompyaut orööpnaat. Narö kë 30, narö kë 60, narö kë 100 pël orööpnaat.”

Esuwesingönte
(*Luk 8:16-18*)

²¹ “Talëpök esuwes mangiak wak së kapita öngpök mëëre urta ikanöök wi pël ëëpën? Pël naëpan. Urta ngaarëk wesiren ëwa ëëpnaat. ²² Omën ëlëep wia pipot wi naöpanëët. Pipot tekeri sëpnaat. Ën ngep ëen wia pipot wiakaim wi naöpanëët. Ënëmak

wëlël ëen omnarö itaampnaat. ²³ Katringëpök ngön epët kat wiip.” ²⁴ Pël mëak epël mëëa. “Ar nem ngönöt këekë wesak kat wieë. Arök omnant omnaröaan elmëenë pöt Anutuuk tapël kaip ti nimpnaat. Pël ëak muntat kaö wesak nimpnaat. ²⁵ Namp Anutuuk ngön ompyaö nant mangkën taë wak öpna pöp muntat mampnaap. Ën namp mangkën taë wes wak naön ëëpna pöp kot weëa tapët Anutuuk kama wa ëp ëen elek öpnaap.”

Omnant öpöt olaan jaaröauta watepang ngönte

²⁶ Yesu pi ngön nent epël mëëa. “Anutuu wa ngaöök yanimë pöt epël. Omën namp pim yaak omnant öpöt olapnaat. ²⁷ Pël ëak rö kan ka uröore këtek wal ëak wë pël yeem rëngap jaaröön pöta songönte köpël öpnaat. ²⁸ Yanger pintok kaamök elmëen rëngap orööpnaat. Wet rëak rëngap orööpnaat. Pörekaan ëp wilëpnaat. Pörekaan këet ütöpnaat. ²⁹ Pël ëak köp sëen omnamp tööpnaat. Këet yatöa akunet temanöm yes.”

Këra lëlep kotupë watepang ngönte
(*Matiu 13:31-32, 34; Luk 13:18-19*)

³⁰ Yesuuk omnaröen ngön nent epël ök mëëa. “Anutuu wa ngaöök yanimë pöt tolëelte? Ne oröp nantë ök ëak am? ³¹ Pipët këra lëlep nampë ökök. Lëlep pöp kot panëep, omën muntatë lëlepöröak il yewas. ³² Pël yaëetak oröakökëer pöpök këra muntat il wesak wap wiak wëen intörö wais ngentia ket kosöptak wëëre ka ëp wi pël yaë.”

³³ Yesu pi watepang ngön nentere nent mëak ngönën ök maima. Pitëm ewat sëpnaat ök maima. ³⁴ Nent war wesak nemaan, watepang pëen maima. Pimtë ruuröaring pëen wëakëer war wesak ök maima.

Kentöök Yesuu ngönte ngaarëk wa
(*Matiu 8:23-27; Luk 8:22-25*)

³⁵ Kët taptak wiap kanök pim ruuröen epël mëëa. “Tiar i kaö olëak ëngk komuntakël sëpa.” ³⁶ Pël

maan omën kësang pörek wëen sêp mowesak teëntom piiring wangaöök ilëak yesën wang munt nant ënëm sa. ³⁷ Yesën kent kësang panë möak kaö maat wangaöök ilëak peö ëëpënëak ëa. ³⁸ Pël yaëen Yesu pimënt wangaöökë kasngaël ngan rerekta rangk ka uraan it moilak epël ök mëëa. “Rë yanuulaup, tiar kö sêpenëak yeëp ya ngës naën ma?” ³⁹ Pël maan wal ëak kentöön nga mëak i kaöön epël ök mëëa. “Ni leng ëak wia.” Pël maan kentö leng ëen i kaö wiap sa. ⁴⁰ Pël ëen pitën epël mëëa. “Ar oröpëen kasiin sak yeë? Arim kön wi kosang yewesaut won ma?” ⁴¹ Pël maan pit yaan sak neneren epël mëëa. “Elei, omën epop tal namp apen? Puuk kentre i kaö maatön nga maan pim ngönte ngaarëk yeöp.”

5

Yesuuk omën nampökaan urmerarö waö ë mëa
(*Matiu 8:28-34; Luk 8:26-39*)

¹ Pit i kaö olëak ëngk komuntakël Kerasa yangerak sê oröa. ² Pël ëak wangaöökëan yaaröön omen urmerap pim lupmeri wëaö namp omën yangaöökëan sê pi koirä. ³ Omën pöp omën yangaöök wë nga yaëen ingre morötë wii yaapötökre seenötök të yemowiin pangk naën yaaup. ⁴ Omnaröak kët ël epotë ingre morötë wii yaapötök tëëre seenötök të pël ëen wii yaapöt il olëak seenötta tapël il olëak wëen omnarö moröpënëak yaëen pangk naën yaaup. ⁵ Pi rö kanre këtëk poutë omën yangaöökre rosiratë ka ureim wë ngön ë olëak aimeë pimtök pimtë koröpö kël möeimën utpet ëaup. ⁶ Omën pöpök kamaarek wë Yesuun itenak pöömpö sê rar rë wesirak yaya yamëem ⁷ ngön ëak epël mëëa. “Yesu ni Anutu Ngaarëk Panëëpë Ruup. Ni ne tol elnëëm? Ne Anutuu ëöetak niamaan. Ni këlängön nangkan.” ⁸ Yesuuk, “Urmerap ni, omnampökaan oröak se,” pël ök mëëa pötaanök. ⁹ Pël ëak Yesuuk pim yapinten pëël maan epël mëëa. “Nem yapinte Selap. Ten

selap wë pötaanök.” ¹⁰ Pël mëak ke urak kimang epël mëëa. “Ten yang epër sêp wasënaataan waö elnëëngan.” ¹¹ Pël ëen yang pörek tangitak pol narö kësang lupönöök wëa. ¹² Pël ëaan urmerarö pit Yesuun ke urak epël kimang mëëa. “Ni ten wes nimëen polöröa öngpök ilenaan sën.” ¹³ Pël maan Yesuuk kuure mak maan urmerarö pit omën pöpökaan oröak sê polöröak ilëa. Pël ëen polörö pöömpö sê parëaöök oröak sê i kaöök ilëak i nak wel wia. Pol pörö selap 2000.

¹⁴ Pël ëen pol ngarangkörö kas sê kaare yang pörekë omën wëauröen ök më pet ira. Pël ëen omnarö itaampënëak sa. ¹⁵ Pël ëak omnarö pit pöten itaampënëak Yesu naë sê oröak itaangkën omën urmerarö selap piikaan oröak sa pöp könö koirak poë koröp urak Yesu naë wel aisëaan itenak kas ëa. ¹⁶ Pël yaëen itenauröak omën urmerarö wakaima pöpë ngönteere polöröa ngönte poutepar ök mëëa. ¹⁷ Pël ëen pit Yesu pitëm yanger sêp wesak sêpënëak ke urak mëëa.

¹⁸ Yesu wangaöök yeilaan omën urmeraröaring wakaima pöp piiring sêpënëak ke urak mëëa. ¹⁹ Pël yaëen Yesuuk ke mourak epël mëëa. “Nim kak sê nimoröaring wë Aköpë nim naë retëng kaö elniak sant yaniwas pipta ngönte ök mam.” ²⁰ Maan omën pöp Tekapolis yangerak ka 10 pötë Yesuuk pim elmëa pöt pout ök maö sa. Pël ëen pit kat wiak yaan sa.

Yesuuk Sairasë koontupre öng namp ompyaö mowesa
(*Matiu 9:18-26; Luk 8:40-56*)

²¹ Pël ëak Yesu pi wangaöök ilëak ëngk komuntakël sê oröak i pisöök ngentiak wëen omën kësang pim naë sê oröak wa top ëa. ²² Pël yaëen ngönën tupta ngarangk namp yapinte Sairas pi Yesu naë sê pim ingrak tok oriak ²³ kosang wesak epël mëëa. “Nem koontup wel wiipënëak yaë. Pötaanök ni wais moresi mor wëen ompyaö sak öp.” ²⁴ Pël maan

kat wiak yesën omën kësang pan pim ënëm yesem pi il mowari yesa.

²⁵ Pël yaëen pitëm tekarak öng namp öng yauman ëeim wëen krismaki 12 ëak won saup wëa. ²⁶ Öng pöp rotaaröak ya mëngkën pangk naën om këlangön kat wieim wëa. Pël yeem pim sumat meneimën won sa. Pël ëen yaumante won nasën om ëeim wëa. ²⁷ Öng pöpök Yesuu yaauta ngönte kat wiak omnaröa tekarak wë Yesuu kasngaël së pim ulpëenëpök mësël elmëa. ²⁸ Pöt, “Ne om pim ulpëenëpök mësël elmëema pöt ompyaö sumaat,” pël wesakök ëa. ²⁹ Pël elmëen tapëtakëer won sëen kat men ëen pim koröpö taë sa. ³⁰ Pël ëen Yesu pim weëre kosangö won yesem yaan kat men ëak omnaröa tekarak kaip tiak, “Talëpök nem ulpëenëpök mësël yaalnë,” mëak pëel mëea. ³¹ Maan ruuröak epël mëea. “Omnarö selap wë naröak mök ë yanimëerek, ‘Talëpök neek mësël yaalnë?’ pël angan.” ³² Yemaan Yesu pi pöt talëpök yaalmë pöt ewat sëpënëak omnaröen it nalaan nal elmëa. ³³ Öngöp pi pöt pim koröpök retëng oröa pöten itenak kas kön wiak reireë urak Yesuu naë së pim ingrak tok oriak pim songönte war wesak ök mëea. ³⁴ Pël maan puuk epël mëea. “Koontup aë, nimtë kön wi kosang yewesautak ompyaö yesën. Pötaanök ya kë sak së ompyaö öm.”

³⁵ Öng pöpön pël yamëem wëen omën narö ngarangkëpë kaatakaan së ngarangkëpön epël mëea. “Nim koontup wel wiaarek këpök rë yanuulaup koirak waisngan.” ³⁶ Pël yemaan Yesu kat mowieë ngarangkëpön epël ök mëea. “Kön selap ëenganëp om kön wi kosang newas.” ³⁷ Pël mëak omën muntaröen nga mëak Pitaare Semsre nangap Sonringörö pitëment sa. ³⁸ Së ngönën tupta ngarangkëpë kaatak oröak omën selap pan pit ingre këlël aö ngön kaëp kaö aim wëen itena. ³⁹ Pël ëak kakaati së omnaröen epël mëea. “Ar tol ëënak ingre ya ilak aö epël

yeë? Koontup wel nawiin om ka ura.” ⁴⁰ Pël yemaan sömre ëlak yeëa. Pël ëen pit koö ë mëen yaaröön ëlre pepaaring pim ruurö pëen koontupë wieëa pörek ilëa. ⁴¹ Pël ëak koontupë moresi moröak epël mëea. “Talita kumi.” Pöt tiarim ngöntak, “Koontup, ni wal ëëmëak yeniak,” pël apenaat. ⁴² Maan tapëtakëer koontup wal ëak sak waisö ëa. Koont pöpë krismakiat 12 pël won saup. Pël ëen omnarö itenak yaan utpet sa. ⁴³ Pël yaëen omnaröen ök mepanëak kosang wesak nga mëak koontup kaömp mangkën nëmpënëak mëea.

6

Nasaret omnarö Yesu kasëng mena (Matiu 13:53-58; Luk 4:16-30)

¹ Yesu pi kaare yang pör sëp wesak pimtë ka songöntakël yesën pim ruurö ënëm sa. ² Së wëen ngëengak akunet temanöm sëen ngönën tuptak së ngönën ök mëea. Pël ëen omën selap kat wiak yaan sak epël mëea. “Elei, omën epët tarëkaan orö morëa? Ewat kësang eppel talëpök rë moula? Pël ëak pim retëng kaö yaaö pöt kaö panë maimal yaë. ³ Tiar piin ewat wë. Pi ka ök yarëaupë ruup. Pim ëlëp Maria. Yokot pim nangarö Semsre Yosep, Saimonre Yutas pörö. Eñ koont pim nangaröeta tiaring wë.” Pël mëak piin kaaöre këepöt elmëa. ⁴ Pël yaëen Yesuuk epël mëea. “Tektek ngön yaaö namp ka nantëeröak piin ping wesak yema. Pël yaautak pimtë kaare yangerak wëen piiring wëauröak kaö nasën wë wesak piin ping wesak nemaan ë yaë.” ⁵ Kak pörekörö pitëm piin kön wi kosang nemowasën äutaan ya retëng weëre kosangring nant kësang pitëm naë namëngkën ëa. Om yauman omën kopët nampnamp pim more-siar rangk mowiak ompyaö mowesa. ⁶ Pël ëak pitëm piin kön wi kosang nemowasën ëa pötaan yaan sa.

Yesuuk pim ru 12 pörö ya nga wes mëa (Matiu 10:5-15; Luk 9:1-6)

Yesu pi ka muntatë ngönën ök maö seima. ⁷ Pël yeem pim ru 12 pöröen yas maan sëen urmerarö waö ë momëepënëak weëre kosang menak ngës réak kom ëak naar naar pël pël ëak wes momëa. ⁸ Pël ëak kan kourakë omnant wak sëpanëak nga mëak sungkörat pëen wak sëpënëak mëëa. Kaömpre kërre monere pöt wak sëpanëak mëëa. ⁹ Ing körötökëer mëak ulpëënaarta pouwaar mëëpanëak nga mëëa. ¹⁰ Pël mëak epël ök mëëa. “Kak nerek së oröak ka ilanë piptak pëen wë olëak oröak sën. ¹¹ Kak nerek së oröön ngöntre kar elniak arim ngönöt kat nawiin yaëen pöt kasëng menak ing porpor elmëak arim ingötëaan yangre ulölöt ka pöök kërë moolëak sëen pitëmtë songönöt kön wiipnaan.” ¹² Pël maan pit së lup kaip tiipënëak ngönën ök mëëa. ¹³ Pël yeem urmerarö selap waö ë momëëre yauman yaaurö selap tapël i kolapöt wa momëak ompyaö mowasö pël ëa.

*Erotök maan Son mëna
(Matiu 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9)*

¹⁴ Yesuu yaauta ngönte aö aö yesem yang omp ak Erot pim naë oröön kat wia. Omën naröak epël mëëa. “Omën pipop Son i yamëaup pi wel wiak wal ëaup yak weëre kosangring ya retëng pipot yamëngk.” ¹⁵ Narëak Yesuun, “Elia,” pël mëëa. Ën naröak, “Pi tek-tek ngön yaaö ngaan wakaimauröa ök namp.” ¹⁶ Pël yemaan Erot pi kat wiak epël mëëa. “Won, Son nem ngernger ilaup pi tapöpök weletakaan wal ëak wë.” ¹⁷⁻¹⁸ Erot pi wet réak pim nanëp Pilipë öngöp, Erotias, wa ëp ëa. Pötaanök Sonök Erotön epël ök mëëa. “Ni nim nanëpë öngöp wa ëp ëan pöt yok pangk naën.” Pël maan Erotök Sonë nga mëëa pötaan pi wali wak wii tëa. ¹⁹ Erotias Sonë piin nga mëëautaan ya sangën kön wiak mëëpënëak kan ap wesak sëp wesa. ²⁰ Erot pi pöt Sonön kön wiin omën wotpilre ompyaup pël weseë piin kasinkasin ëak mait elmëa. Pël yaëen yak Erotias pi namëngkën ëa.

Pël yaëen Erot pi Sonë ngönöt kat wiak ëngk ma e wesak kön selap ëa. Pël yeemak kat wiipnaataanta kent ëa.

²¹ Wë ënëmak Erot pim wila akunet temanöm sëen pim ngarangköröere nga omën wotöököröere Kalili yangerakaan omën kaöarö wa top elmëak këere kaömp mena. Pël yaëen Erotiasë Son mëmpna kanö oröa. ²² Pit wa top ëak wëen Erotias pim koontup pitëm ëöetak së tan yaura. Pël yaëen Erotre piiring wëaurö itenak kent kön wia. Pël ëak Erotök koontupön epël mëëa. “Ni omën nenten kent ëen aan pöt nimpaat. ²³ Pël mëak Aköpë ëöetak kosang wesak epël mëëa. “Omën pasutön aan pöt nimpaat. Ën nem yangereta kom ëak kaö ner nimpëak aan pöt pangk nimpaat.” ²⁴ Pël maan koontup së ëlëpön epël mëak pëel mëëa. “Ne omën oröpötön mam?” Maan ëlëpök mëëa. “Son i yamëaup pim kepönöön ma.” ²⁵ Pël maan koontup pi pöömpö omp aköpë naë së epël mëëa. “Ni Son i yamëaup pim kepönö peene tapëtakëer söwarweri wiak nampëak kent yaë.” ²⁶ Pël maan omp aköp pi ya utpet kön wia. Pël ëaap kaöapre omën piiring wëauröa ëöetak ngön kosang wesak ök mëëa pötaan kuure mak mëëa. ²⁷ Pël ëak teënt nga omën namp Sonë kepönö wak waisëpënëak mëëa. Pël ëen pi wii kaatak së Son ngernger ilak ²⁸ kepönö söwarweri wiak wak së koontup mangkën wak së pim ëlëp mena. ²⁹ Pël ëen Sonë ruurö kat wiak së sokur wak së yang kel weera.

*Yesuuk omën 5000 pörö kaömp mena
(Matiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Son 6:1-13)*

³⁰ Yesuu ngön yaaö omnarö ya nga ë im olëak kaalak së pim naë wa top ëak pitëm ya mëmpöore ngönën ök maö imautë ngönöt ök mëëa. ³¹ Pël ë pet irën omën selap yesën yewaisën yaëen kë sëere kaömp në ëëpna mopö won yaëen ruuröen epël mëëa. “Tiarimënt omën wonrek së kë

sëpa.” ³² Pël mëak pitëmënt wangaöök ilëak yang omën wonrekël sa.

³³ Pël yaëen omën selap pitëmtok itenak ewat sak ka poutëaan i kaö pouuk kan pöömpö së wet reak oröa. ³⁴ Pël ëen Yesu pi wangaöökaan oröak omën selap pan wëen itenak sëpsëp pep wonöröa ök wakaima pötaan yaköm kön wiak ngës reak ngönën ngönöt selap ök mëea. ³⁵ Pël yaëen könöp wali yesën itenak ruuröak Yesuu naë së epël mëea. “Tiar yang omën wonrek wëen könöp wali yesrek ³⁶ ni omnarö wes mëen ka wia pötë së kaömp sum ëak nëmp.” ³⁷ Maan Yesuuk epël mëea. “Arök nant meneë.” Pël maan ruuröak mëea. “Ten së 200 kina pötak kaömp sum ëak wais mampunëak yaan ma?” ³⁸ Maan epël mëea. “Arim naë kaömp tolël ëak wiaarek së iteneë.” Maan pit së itenak, “Kaömp mor nas, ën i kaö imën kopët naar pël ëak wia,” pël mëea. ³⁹ Pël ëen omnaröen nönö mö mëak rek mëak wel aisapënëak mëea. ⁴⁰ Pël maan pit rek nemor 100, nemor 50 pël pël ëak wel aisëa. ⁴¹ Pël ëen Yesu pi kaömp mor nas pötring i kaö imënaar wak kutömweriil iteneë Anutuun yowe mëak pelak omnarö kom ë mampënëak ruurö mena. Pël ëak i kaö imën pöarta tapël kom ë mampënëak mena. ⁴² Pël ëen pit pourö nak kep wesak ⁴³ kaut olaan wak kër 12 pötë waulön peö ëa. ⁴⁴ Omën kaömp na pörö selap pan, ompörö 5000.

*Yesu i kaöökë roro sa
(Matiu 14:22-23; Son 6:15-21)*

⁴⁵ Kaömp na pet irën tapëtakëer Yesuuk pim ruurö wes mëen wangaöök ilëak ëngk komuntak Pesaita kakël wet reak yesën pimënt omnarö wes mëa. ⁴⁶ Pël ëen yesën pimënt Anutuun ök mapënëak rosiraöök isa. ⁴⁷ Pël ëen koö yoolaan wangaö i kaö luptak yesën pimënt wëa. ⁴⁸ Pël ëak pi itaangkën kentö sëpnaalaan yamöön pit weë ngentiak poprak yaëen ëlpam walëpënëak yaëen kaöökë roro së pitëm naë oröak il mowasëpënëak ëa.

⁴⁹ Pël yaëen pit itenak kas kësang ëak, “Elei, waötöp ëngk yewais,” pël mëak merëk ëa. ⁵⁰ Pit pourö itenak kas kësang ëen pël ëa. Pël yaëen teënt epël mëea. “Nemtok yewaiserek kas ëëngan.” ⁵¹ Pël mëak pitëm naë wangaöök ilaan kentö leng ëa. Pël ëen pit yaan sak ngön won sak wëa. ⁵² Pöt kaömp mena pöta songönte ëngk ma e wesa pötaan pitëm lupöt om il wariak wëa.

*Yesu pi Kenesaret yangerak omnarö ompyaö mowesa
(Matiu 14:34-36)*

⁵³ I kaö olëak Kenesaret yangerak së oröak wangaö leng ë ulmëa. ⁵⁴ Pël ëen wangaöökaan yaaröön tapëtakëer omnarö Yesuun itenak ⁵⁵ kaatë pöömpö së yaumanörö urötring wak Yesuu wëautëel kat wiak pötëel seima. ⁵⁶ Pël ëen ka kaöre kot Yesuu yesautë yauman omnarö wak së ka tomök mowiin pim ulpëen kautak pëen mësel ëak ompyaö sëpënëak kék mëea. Pël maan omën pël ëa pörö ompyaö sa.

7

*Yuta omnaröa ëaröa yaautë ngönte
(Matiu 15:1-9)*

¹ Parisi ngönën omën naröere ngön kosangötë ngarangk narö Yerusalem kakaan Yesuu naë së wa rongan ëa. ² Pël yeem pim ruuröakaan narö kaömp nëmpënëak ngön kosangta wieëaul mor i nairën kewilring kaömp yenën itena. ³ Parisiire Yuta omën pourö kaömp nëmpënëak pöt pitëm ëaröa ngön kosangta wieëaul mor iirakök yenaurö. ⁴ Pötaanök sum yaaurekaan pitëm kaatë së oröak mor i nairën kaömp nanëmpan. Pöt pëen won kapre kelönre omnant pout iirak pitëm ëaröa ngön kosangta wieëaul yaurö. ⁵ Pötaanök Parisiire ngön kosangötë ngarangkörö pit Yesuun epël mëea. “Nim ruurö pit tol ëënak tenim kaöaröa ngön kosangöt ilak pitëm moröt i nairën omnant wak yen?” ⁶ Maan epël mëea, “Kaar omnarö aë. Tektek ngön yaaö omën

Aisaia pim ngaanëer arimëen ngön ëa pöt kë yaarö. Pöt epël.

‘Omën eporö pitëm këmötök neen
yaya yanëem
pitëm lupötök këepöt yaalnëaurö.

⁷ Pitëm ngönöt nem ngön këëta urtak
wiak nener rë yemoulaurö.

Pël yeem neen yaya yenëaan
itaangkën mos ë yaë.’

⁸ Ar Anutuu ngön kosangöt moolëak
arimtë ngönöt kosang wesak wak
wëaurö.”

⁹ Pël mëak epël mëëa. “Arim ëaröa
ngön kosangöt ulöl wesak aö imeë
Anutuu ngön kosangöt utpet wesak
komun yauraurö. ¹⁰ Mosesök kosang
wesak epël ëa. ‘Nim ëlre pepaarë
ngön ngar wak ompyaö elmë.’ Ën
nenteta epël. ‘Omën namp pim ëlëpön
ma pepapön utpet wesak mapna pöp
mën wel wiip.’ ¹¹ Mosesök pël yaatak
ar ngön epël yaaurö. ‘Namp pim
ëlre pepaar omën nenten ap yewasën
omën pim piarip kaamök elmëëpna
pöt pim naë wiaan pöten, “Ne omën
epët Anutuun yaö ëaup,” yemaan’
¹² arök pim ëlre pepaarë ikanöök wë
kaamök elmëëpna pöt il yemowari-
aurö. ¹³ Ar pël yeem arim ëaröa ngön
kosangötë ënëm yeë pötak Anutuu
ngönte ke ur yoolak. Pël yeem omën
utpet munt nantta yaaurö.”

*Yenautök omnaröa lupöt utpet
newaspan*

(Matiu 15:10-20)

¹⁴ Yesu pi pël mëak kaalak om-
naröen ngön maan sëen epël ök mëëa.
“Ar pourö nem ngön ök niama epët
kat wiak kön wi sokoleë. ¹⁵ Omën
nëen yaatak yes pipötök lupmer
utpet newasën yaë. Lupmeriaan
yaarö pötök lupmer utpet yewas.
¹⁶ [Katringëpök ngön epët kat wiip.]”

¹⁷ Pël mëak omnarö wëen kaata
kakaati yesën ruuröak watepang
ngön pötaan pëël mëëa. ¹⁸ Pëël
maan Yesuuk epël mëëa. “E, arta
om köpël wëan ma? Omën nëen
yaatak yes pipötök tol ëak lupmer
utpet niwasëpën? ¹⁹ Pipot lupmeri
nasën, yaatak sëen ya jaar pöten
ar köpël ma?” Yesu pim ngön pöt,

yenautök utpet naniwaspan pël
mëëa. ²⁰ Pël mëak yal menak epël
mëëa. “Lupmeriiaan omnant apër
yaarö pötök utpet yaniwas. ²¹ Omën
lupmeriaan yaarö pöt epot. Kön
utpet, öngre omp nga yaaö, këkain,
omën yamëngka, öngre omp wëwëet
kom yaaö, ²² war, omën utpet panëet,
morök, omën kewilringöt, keimön,
omnaröen utpet wesak yaaut, iep
inging, irikor. ²³ Omën utpet pipötök
omën lupmeriiaan apër oröak lup-
mer utpet yaniwas.”

*Pinisia köpël öng namp Yesuun kön
wi kosang wesa*

(Matiu 15:21-28)

²⁴ Yesu kaare yang pör sëp we-
sak Taia kak naë së oröak ka nenta
kakaati ilëak omnarö pim wëaut kat
wiipanëak ëlëëp wëaup tol ëak ëlëëp
öpën? ²⁵ Tapëtakëer öng namp pim
wëaut kat wia. Öng pöp pim koontup
lupmeri urmerap wëaup yak Yesu
naë së pim ingrak tok oria. ²⁶ Öng
pöp pi maim Siria yangerak Pinisia
yangerakaanëp. Pöpök pim koon-
tupökaan urmerap waö ë mëëpënëak
ke urak mëëa. ²⁷ Pël ëën Yesuuk
epël mëëa. “Rungarö kaömp nak
kep ëëpënëak ëaut. Pötaanök run-
garöa kaömpöt wa ëp ëak kentörö
nemangkën ë yaë pöl ni maimap
kaamök naalniingan.” ²⁸ Pël maan
öngöpök kangiir epël mëëa. “Aköp
yaap yaan. Pël ëaap kentörö run-
garö kaömp yenën ikanöök wë lupöt
ti ngentiin na yaë pöl ni kaamök
elnë.” ²⁹ Pël maan Yesuuk epël mëëa.
“Ni pil yaan nim koontupökaan waö
ë yamëerek së.” ³⁰ Pël maan öngöp
kaatak së itaangkën pim koontup
urmerap piikaan oröak sëen ompyaö
ka uraan itena.

*Yesu pi omën ngön won katun
namp ompyaö mowesa*

³¹ Yesu pi Taia kakaan kaip tiak
Saiton kak il wesak Kalili i kaöökë
naë Tekapolis yangerak ka 10 ëak
wieëa pörek së oröa. ³² Pël ëën
omën ngön won katun namp pim naë
mësak së mores rangk mowiipënëak

ök mēea. ³³ Pēl ēēn omēn pōp omnarōa naēaan mop nentakēl mēsak sē ulmēak pim mor wotō kat kanōök mowiak waasōp ngēsak yangapōök wa momēak ³⁴ kutōmweriil iteneē ēm mēak omnampōn epēl mēea, “Epata.” Tiarim ngōntak, “Kat kan tē.” ³⁵ Maan katēep kan tēēn yangapōōta kaip tiin ngōn yaap ēa. ³⁶ Pēl yaēēn Yesu pi pōta ngōnte kaō wesak apanēak nga mēea. Pi kosang wesak yemaan pit ke ur moolēak aō sēēn kaō sa. ³⁷ Pit yaan panē sak epēl mēea. “Omnant pout ompyaō wes pet yair. Katunōrō kat nga mowasōore ngōn wonōrō ngōn nga mowasō pēl yaē.”

8

Yesuuk omēn 4000 pōrō kaōmp mena

(Matiu 15:32-39)

¹ Akun pōtak omēn kaō pan pim naē wa top ēak wē kēēn wēēn ruurōen ngōn mēak epēl mēea. ² “Ne omēn kēsang eporōen yakōm kōn yawi. Pit neering wē kaōmp nanēn wēēn kēt nentepar nent ēak yes. ³ Pit kēēn wes mēēn pōt kan kourak yesem utpet ēēpnaat. Narō yang waliitēaan waisaurō.” ⁴ Pēl maan ruurōak epēl mēea. “Pultak wēep kaōmpōt tarēkaan koirak omēn selap eporō mangkēn pangk ēēpēn?” ⁵ Pēl maan Yesuuk, “Arim naē kaōmp tolēl ēak wia?” pēl maan, “Kaōmp 7,” pēl mēea. ⁶ Pēl maan omnarō wel aisapēn mēak kaōmp 7 pōt wak Anutuun yowe mēak pelak ruurō mangkēn omnarō mena. ⁷ Pēl ēak i kaō imēn kopēt naar wieēa pōaar tapēl wak yowe mēak omnarō mampēnēak mēea. ⁸ Pēl ēēn omēn pourō nak kep wesak kaut olaan wak kēr 7 pōtē waulōn peō ēa. ⁹ Omēn kaōmp na pōrō selap pan, 4000. Nēēn wes mēēn kaalak yesēn ¹⁰ tapētakēer ruurōaring wangaōök ilēak Talmanuta yangerak sē orōa.

Parisi omnarōak retēngtaan mēea
(Matiu 16:1-4; Luk 12:54-56)

¹¹ Pōrek wēēn Parisi omnarō Yesu naē sē orōak kutōmweri retēng nent orōon itaampēnēak morök elmēak

kēkre tō mēak piiring ngōn nga ela. ¹² Pēl ēēn pi ya kēlangōnring ēm mēak epēl mēea. “Omēn peene akun eptak wē eporō ar tol ēēnak ya retēngēt ēēmēak yak? Ne yaap niamaan kat wieē. Ne utpet ke piloro arimēēn ya retēng nent naalniingan.” ¹³ Pēl mēak sēp wesak wangaōök ilēak ēngk komuntakēl sa.

Parisiire Erotē omnarōa yisōtē ngōnte

(Matiu 16:5-12)

¹⁴ Yesem ruurō kaōmpōt kat kol wiak sa. Pēl ēēn om kopēt nent wangaōök wieēa. ¹⁵ Pēl ean Yesuuk pitēn pepanōm mēak epēl mēea. “Ar Parisiire Erotē omnarōa yisōtōn ngarangk kēēkē ēēn.” ¹⁶ Pēl maan pitēmēt neneren epēl mēea. “Tiar kaōmp peretōt wak newaisēn ēautaan epēl yenia.” ¹⁷ Pitēmēt pēl yaan kat men ēak epēl mēea. “Kaōmp peretōt kat kol wiak waisan pōten tol ēēn neneren yemak? Ar songōnten ēwat nasēn ma? Ar kōn tektek nasēn wē ma? ¹⁸ Ar iteneēak omnant kēēkē itnaangkēn ēēre katōt wēak ngōnōt kēēkē kat nawiin yeē ma? Nem omnant yeē pōten kat kolak wē ma? ¹⁹ Ne kaōmp 5 pōt kom ēak omēn 5000 pōrō mangkēn nēēn kaut om wiaan wak kēr tol ēak waulōn peō ēa?” Pēl maan, “12,” mēea. ²⁰ Ēn kaōmp 7 ēak kom ēak omēn 4000 pōrō mangkēn nēēn kaut om wiaan kēr tol ēak waulōn peō ēa?” Pēl maan, “7,” mēea. ²¹ Pēl maan epēl mēea. “Pōten ar om kōn tektek nasēn wē ma?”

Yesuuk Pesaita kak omēn it il tēa namp ompyaō mowesa

²² Yesure ruurō Pesaita kak sē orōak wēēn omēn narōak omēn it il tēa namp Yesu naē wak sē mēsēl elmēēpēnēak ke urak mēea. ²³ Pēl ēēn omēn it il tēaupē moresi wak kaōökē wilēngkēēl sē ulmēak itōōrarē waasōp mongēsak mores kepōnōök mowiak pēl mēea. “Omnantōn ityaangkēn ma?” ²⁴ Maan it il tēaupōk it ngaulak epēl mēea, “Ne omnarōen itaangkēn kēraatē okōrō sak waisak yaē.” ²⁵ Pēl maan Yesuuk pim mores itōōrarē

mowiin ompyaö sa. Ompyaö sak itöörar nga ngëna. Pël ëak omnant kamaarekre naë wieëa poutön këëkë pan itena. ²⁶ Pël ëën Yesuuk, “Ka epöök ilangan,” pël mëak pim kaatakë wes mëen sa.

Pitaak Yesuu songönte war wes mëëa

(Matiu 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Yesu pi pim ruurö koirak Sisaria Pilipai kakë naë ka kot wieëa pötëël sa. Kamtaöök yesem Yesuuk epël mëak pëël mëëa. “Omnarö neen talëp aim?” ²⁸ Pël maan epël mëëa. “Naröak niin, ‘Son i yamëaup,’ pël yaan naröak, ‘Elia,’ naröak ‘Tektek ngön yaaö namp wes,’ pël aim.” ²⁹ Pël maan epël mëëa. “Ën arimtok pöt neen talëp aim?” Pël maan Pitaak epël mëëa. “Ni Kristo, Anutuuk Yaö Niiaup.” ³⁰ Pël maan omnaröen pim songönte ök mapanëak nga mëëa.

Yesuuk pimtë wel wiipna ngönte war wes mëëa

(Matiu 16:21-28; Luk 9:22-27)

³¹ Akun pötak Yesuuk ngës rëak war wesak epël mëëa. “Omën Këëp ne wë ënëmak këlangön kësang kat newiire ngarangkre kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangöte ngarangkörö pit kasëng nemenak nemëngkën wel wiak kët nentepar nent yangaöök wieë wal ëëmaap.” ³² Ngön pöt war wesak ök mëëa. Pël ëën Pitaak pëëntak koirak së ngës rëak nga mëëa. ³³ Pël ëën kaip ti ruuröa ngësël iteneë Pitaan nga mëak epël mëëa. “Seten, ni sëp newesak së kan newariingan. Nim yaan pipët Anutuu ngönte won, omën ngönte.”

³⁴ Yesu pi omën selap pörek wëauröere pim ruurö wa top ë ulmëak epël ök mëëa. “Omën namp pi nem ënëm elnëepëneak pöt pimtë könöökë kentöt këëpöt weseë, ‘Ne Yesu pimëen wel wiima pöt pangk ëëmaap,’ pël wesak pim këra yetapër waalak nem ënëm elnëëp. ³⁵ Namp pim wëwëet keimön ëak öpna pöt pim wëwëet kö sëpnaat. Ën namp nemëëne nem ngön ompyautaan yak wëwëet

këëpöt wasëpna pöt pim wëwëet orö morëëpnaat. ³⁶ Ën namp yangerakë omnant pout kent ëak weim wëen pötök pim wëwë ompyaut utpet mowasën won sëen omën pötök tolëël kaamök elmëëpën? Pël naëpan. ³⁷ Ma namp pim wëwë ompyaut kaalak öpënëak pöt öröpöt kangiir mampën? ³⁸ Namp pi omën utpet ëak Anutuun kön wi kosang newasën yaaö eporöa tekarak wë nemëntre nem ngönëntaan kön wiin öö ëëpna pöp pi Omën Këëp nook nem Pepapë ëwaö nem rangk wiaan nem ensel ngëëngkörö koirak wais oröak piin kaaö elmëëmaap.

9

¹ Ne yaap pan niamaan. E taua eporö arëkaan narö wel nawin wëen Anutuu wa ngaöök nimëëpna pöt weëre kosangring jaaröön itaampun sa.”

Yesu pi möönre koröp maim wa
(Matiu 17:1-13; Luk 9:28-36)

² Kët 6 ëak won sëen Yesu pi Pitaare Semsre pim nangap Son pörö koirak rosir wali naöök së pitëmënt wakaima. Pël ëak pi pitëm ëöetak möönre koröp maim wa. ³ Ulpëenëp kölam panë tëen ëwa elmëa. Pöt yang omnaröa naënganëël ëa. ⁴ Pël ëën pit itaangkën Eliaare Moses piarip oröak Yesuring ngönaak yeem wëa. ⁵ Pël yaëen Pita pi köpël yak Yesuun köntak epël mëëa. “Kaöap, ten eprek wëen ompyaö yaë. Pötaan ka kot nentepar nent ëak ök renaan, nent nimëen, nent Mosesëen, nent Eliaëen ëak.” ⁶ Ruurö pit yaan sak reireë yaurem Pita pi köntak pël mëëa. ⁷ Pël yaëen tapët pöt uröam kölam ëwa nempel irë kaka elmëen Anutuuk uröamta öngpökaan epël mëëa. “Epop nem Ruup. Ar pim ngönte kat wiin.” ⁸ Pël maan pit it nalaan nal ëak itena pöt Yesu pimënt wëa.

⁹ Pit rosiraöökaan yeirëem Yesuuk pitën pepanöm epël mëëa. “Arim omën it köpëlöt ityaangk pöten omnaröen peene ök mangan. Ënëmak Omën Këëp ne weletakaan wal ëënak omnaröen ök man.” ¹⁰ Maan ruurö

pit ngön pöt yak wesak wë pitëmënt neneren epël mëëa. “Weletakaan wal ëëpna pöt tol nent?”¹¹ Pël mëak Yesuun epël mëak pëël mëëa. “Elia wet rëak waisëpnaap ngön kosangötë ngarangkörö pit tol ëënak pël aim?”¹² Pëël maan epël ök mëëa. “Yaap, Elia pi wet rëak oröak Anutuu Yaö Neeaup nemëën omnant kopëta wasëpënëak äaut. Pötaanök ‘Omën Këëpön utpet wesak mëak këlangön kat mowiipnaat,’ ngönëntak pël retëng ëa pöta songönte tol nent?”¹³ Eliaan pöt epël ök yeniak. Pi yok oröak wëën omnaröak pitëm kentöök utpet mowasëpënëak ngönëntak ëa pöl elmëaup.”

*Yesuuk yokot nampökaan urmerap waö ë momëa
(Matiu 17:14-21; Luk 9:37-43)*

¹⁴ Pit rosiraöökaan ru muntaröa naë së itaangkën omën selap pitëm naë oröak wëën ngön kosangötë ngarangk narö pitring ngön nga yaalem wëa.¹⁵ Pël yaëen omën pörö Yesuun itenak yaan sak tapëtakëër së koirak yoöre ërëp mëëa.¹⁶ Pël ëën pi epël mëak pëël mëëa. “Ar tol ëënak ngön nga yaal?”¹⁷ Maan omën pöröakaan nampök oröak epël mëëa. “Rë yanuulaup, urmer ngön won sa nampök nem yokotup utpet yemowasënak wak yewais.¹⁸ Yokot epop urmerapök kët ël epotë mök ë moolaan ngentiak këmtakaan kepop yaaröem këët namp-namp mënak ingre mor kosang sak wiaakë yaë. Pël yaëen nim ruuröa naë wak wais waö ëëpënëak ök maan pit ök ëën pangk naën yaë.”¹⁹ Maan Yesuuk epël ök mëëa. “O omën kön wi kosang yewesaut wonörö, aë. Ar neen kön wi kosang nenewasën yeem kön wiin akun tolëël aaring wë arim könömöt weim öm? Yokotup nem naë wak waisë.”²⁰ Pël maan yokotup wak yesën urmerap Yesuun itenak tapëtakëër yokotup mök ë yangerak moolaan rikrik yaurem wieë kepop yangësa.²¹ Pël yaëen Yesuuk pepapön epël mëak pëël mëëa. “Epët akun taltak orö morëa?” Maan pepapök

epël ök mëëa. “Kotuukëër.²² Urmer epop yokotup utpet wasëpënëak esuwesiire imeri wa yemoolëaup. Ni pöta weëre kosang wiaan pöt tenipön yaköm kön niwiak kaamök elni.”²³ Maan Yesuuk epël mëëa. “Weëre kosangtaan yaan. Pötaan niamaan kat wi. Namp pi kön wi kosang yewesautaring öpna pöp omnant pout yok pangk ëëpnaap.”²⁴ Pël maan tapëtakëër rungaapë pepapök ngön ë olëak epël mëëa. “Ne kot nent kön wi kosang yaniwas. Nimtok nem kön wi kosang yewesaut wiapre kor epët kosang newas.”²⁵ Pël yemaan Yesuuk omën selap pim naë së yaaröön urmerapön nga mëak epël mëëa. “Ngön won katun epop, ngön kosang yeniak. Ni oröak kama së kaalak waisngan.”²⁶ Pël maan urmerap ngön kaëpëër oröak sëpënëak yokotup wa moolaan ngentiak wel ök wiak wieëa. Pël ëaan omnarö itenak, “Wel wia,” pël mëëa.²⁷ Pël yemaan Yesuuk yokotup moresi moröak wal ë tau moulmëa.²⁸ Pël ëak kaata kakaati yeilaan pim ruurö pëëntak së epël mëak pëël mëëa. “Ten tol ëak waö elmëënëak poprak ëan?”²⁹ Maan epël ök mëëa. “Urmer ke pipëlörö omën nentak won, kimang ngöntak waö ë momëët.”

*Yesuuk pim wel wiipna ngönte ök maan akun nentepar ëa
(Matiu 17:22-23; Luk 9:43-45)*

³⁰ Pit yang pör sëp wesak Kalili yangerak së oröak sa. Pöt omnarö piin kat wiipanëak ëlëep sa.³¹ Yesem ruuröen epël mëak rë moula. “Omnaröak Omën Këëp ne ngaaröa moresi neulëen pit nemëngkën ket nentepar nent won sëen kaalak weletakaan wal ëëmaap.”³² Pël maan pit ngön pöt kat wiak ëngk ma e ëën pëël mapënëak ëak kas ëën sëp wesa.

*Wotöök wëauta ngönte
(Matiu 18:1-5; Luk 9:46-48)*

³³ Pël ëën yesem Kapaneam kak së oröa. Pël ëak kakaati së ruuröen pëël mëëa. “Ar kamtaöök oröp morëënök neneren mëëaurö?”³⁴ Pël maan pit

om ngön won sak wëa. Pöt pit kamtaoök yesem, “Talëpök wotoök wë,” pël mëak neneren maö seima pötaanök. ³⁵ Pël ëen wel aisëak ruurö wa top elmëak epël ök mëëa. “Namp pi wotoök öpënëak pöt muntaröa kasngaël wë inëen elmëep.” ³⁶ Pël mëak runga kot namp wak pitëm tekraak tau moulmëak moresök kaamök elmëë epël mëëa. ³⁷ “Omën nemëen yak runga kot ke epëlöp sant elmëepna pipop ne sant elnëepnaap. Neen sant elnëepa pöpök nemënt won, nem wes nemëaupönta sant elmëepnaap.”

Utpetatëen këkre tö yaauta ngönte
(Luk 9:49-50; Matiu 18:6-9; Luk 17:1-2)

³⁸ Sonök Yesuun epël mëëa. “Rë yanuulaup, ten itaangkën omën namp nim yapintak urmerarö waö ë yamëen itenaut. Pël ëaupök omën pöp tiarim ënëm naën yaë. Pötaanök tenök pël ëëpanëak kan mowariaut.”

³⁹ Maan Yesuuk epël mëëa. “Kan mowariingan. Namp nem yapintak retëng ke pipëlöt yaaupök tol ëak kengkën sak neen utpet wesak apën? ⁴⁰ Tiarim yaat komun naurön ëëpnaapök tiarim karip kaamök yaalniaup pël sak öpnaap. ⁴¹ Ne yaap niamaan. Nampök ar Kristoë omnarö pël wesak i pëente nimpna pöt kangit won naëpan.

⁴² “Namp pi kot ke epëlöröakaan namp neen kön wi kosang yewesaupön këk maan pim kön wi kosang yewesaut sëp wasëpënëak yaëen pöt pël ëëpanëen naröak wet rëak kël kësangö pim mesetak öngö moutak i kaöök moolaan i nak wel wiipna pöt pangk ëëpnaat. Pöt omën pöpök maan kot ke epëlöröa namp pim kön wi kosang yewesaut sëp wasën pöt kangiir utpet kaö panëet pim naë orööpnaat. ⁴³ Pël ëak nim moresök utpet nent koirën pöt il olam. Mor kopëtasring wëwë kosangtak ömë pöt ompyaö. Pouwesiarring wëen Anutuuk parëaöök es kosangwesi niolaan pangk naën ëëpnaat. ⁴⁴ [Parëaöökë ngëëpörö wel nawiipanëerö. Esuwesta nariinwes.] ⁴⁵ Ma nim

ingesök utpet nent koirën pöt il olam. Ing kopëtasring wëwë kosangtak ömë pöt ompyaö. Pouwesiarring wëen Anutuuk es parëaöök niolaan pangk naën ëëpnaat. ⁴⁶ [Parëaöökë ngëëpörö wel nawiipanëerö. Esuwesta nariinwes.] ⁴⁷ Ën omën nim itoök itaampëetak weru nuulaan utpet ëëmëak yeem pöt it pö ur olam. It kopët naööring Anutuuk wa ngaöök yanimë pötak ömë pöt ompyaö. Pourarring wëen Anutuuk es parëaöök wa niolaan pangk naën ëëpnaat. ⁴⁸ Parëaöökë ngëëpörö wel nawiipanëerö. Esuwesta nariinwes. ⁴⁹ Tomunat yenautë yoola pöl esuwesök omën pouröa rangk olapnaat. ⁵⁰ Tomun pöt ompyaut. Pël ëautak pim misëngö won sak wiaan tol ëak kaalak misëng wasën pangk ëëpën? Ar tomuneta ök sak wë neneraan mayaap ëeim ön.”

10

Öng wes yamëauta ngönte
(Matiu 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Yesu pi pörekaan Yutia yangerere Yotan ëngk komuntakël së oröa. Pël ëak pörek wëen omën selap pan kaalak pim naë së oröa. Pël ëen pim yaaö pöl kaalak ngönën ök mëak rë moula.

² Pël yaëen Parisi naröak së morök elmëak pëël mëëa. “Omën namp pim öngöp wes mëen pangk ëëpën ma?”

³ Maan Yesuuk epël mëëa. “Moses pi pöta ngönte tolëel niaa?” ⁴ Pël maan pit epël mëëa. “Namp wes mëëpënëak pöt pep kosangwer menak wes mëëpnaat. Moses pi pötaan kuure mak niaut.” ⁵ Maan Yesuuk epël mëëa. “Moses pi arimtë lup kosang yaataan yak ngön kosang pipët retëng ë nina. ⁶ Pël ëaap songöntak Anutuuk omën ket ëëpënëak öngre omp pouwaar ket ë ulmëa. ⁷ Pël ëa pötaanök omp namp pim ëlre pepaar sëp wesak öngöpë naë rë olaan ⁸ piarip möönre koröp kopët naö pël sak wë. Ngönte pël wia pötaanök piarip pouwaar won, kopëtap pël sak

wë. ⁹ Anutuuk erën ë ulmëa pötaanök omnaröak pangk kom naëngan.”

¹⁰ Pël mëak kakaati së wë ruuröak Yesuun tapten pëel maan ¹¹ songönte epël ök mëëa. “Omp namp pim öngöp wes mëak muntap öpna pöp pi öngre omp wëwëet kom ëak saun koirëpnaap. ¹² Ën öng namp pim ompöp sëp wesak muntap koirëpnaap pi tapël öngre omp wëwëet kom ëak saun koirëpnaap.”

*Yesu pi rungaarö welaköt elmëa
(Matiu 19:13-15; Luk 18:15-17)*

¹³ Omnarö pitëm rungaarö Yesuuk pim mores pitëm rangk mowiak welaköt elmëëpënëak wak yesën pim ruuröak pitën nga mëëa. ¹⁴ Pël yaëën pi itenak kön wiin utpet sëën ya këlangön kön wiak epël mëëa. “Nga mangan. Wes mëën naë waisëp. Ke pilorö Anutuuk wa ngaöök momëëpënëak yaö yema pötaanök. ¹⁵ Ne yaap niamaan. Namp pi runga kot eporöa Anutuun kön wi kosang yewesa pöl naën ëëpna pöt Anutuu wa ngaöök yamëautak yok pangk neilaan ëëpnaat.” ¹⁶ Pël mëak pit moröëë pim mores pitëm rangk mowiak welaköt elmëa.

*Omën omnant kësang wieëaupë
ngönte*

(Matiu 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷ Yesu pi pörök sëp wesak sëpënëak yaëën omën namp pöömpö së pim naë oröak ingrak tok oriak epël mëak pëel mëëa. “Tenim rë yanuula ompyaup, ne tol ëak wëwë kosangta yaö sum?” ¹⁸ Maan Yesuuk epël mëëa? “Tol ëënak neen, “Ompyaup,” pël yenëaan? Anutu kopëtapökëër ompyaup. ¹⁹ Ni ngön kosangöt epël kat yawiaup. Ni omën mëngkanok. Öngre omp wëwëet kom ëënganok. Ni këkain ëënganok. Ni omën muntaröen kaar manganok. Ni muntarö morök elmëak pitëm omnant wa ëp ëënganok. Ni nim ëlre pepaarë ngön ngar öm.” ²⁰ Pël maan omnamp pi mëëa. “Rë yanuulaup, pipot pout nem kotuukaan ë waiseimaut.” ²¹ Pël maan Yesu pi pöpön iteneë piin kent ëën epël ök mëëa.

“Kopët nent wia pöt ëëm. Ni së nim omnant menak sumat wak omën omnant wonörö këëpöt wes man. Pël ëën kutömweri omnant kosangöt orö nirëëpnaan. Pël ëak wais nem ënëm elnë.” ²² Pël maan omnamp pi urömere kaar es kësang wieëaup yak këëpöt sak ya utpetaring sa.

²³ Yesën Yesu kaip ti ruuröen iteneë epël ök mëëa. “Omën monere uröm kaö wieëaurö Anutuu wa ngaöök yamë pötak ilapënëak pomp ë yaë.”

²⁴ Pël maan ruurö pit ngön pöt kat wiak yaan sak yaëën kaalak rangk epël mëëa. “Nem ruurö, Anutuu wa ngaöök yanimë pötak yeila pöt omën könöm panëët. ²⁵ Pol kamel namp yok pangk wap poë koröp korir yamë pöökë kanöök ilapna pöt kengkën. Ën omën monere uröm kësang wieëauröak Anutuu wa ngaöök yamë pötak ilapna pöt könöm panëët.”

²⁶ Pël maan ruurö pit kat wiak yaan panë sak epël mëëa. “Omën ke pilorö Anutuu wa ngaöök yamëautak neilaan ëëpna pöt omën tolëëlëpök wëwë kosangtak öpën?” ²⁷ Maan ruuröen it kos ëëë epël mëëa. “Omnaröak pangk naëngan. Pël ëënëëtak Anutu ke nentere nent yaaupök omën ke pilötë kanöt koirëpnaataan poprak naëpan.” ²⁸ Pita pi ngön pöt kat wiak Yesuun epël mëëa. “Kat wi. Ten omnant pout sëp wesak nim ënëm elniaut.” ²⁹ Maan Yesuuk epël mëëa.

“Ne yaap niamaan. Namp pi kaare yang, sasre nan, ëlre pep, koröngre ru, ëmre ya pöt nemëënre nem ngön ompyautaan yak sëp wasëpna pöp ³⁰ pi omën kangut kësang pan öpnaap. E yangerak wë kaare yang, sasre nan, ëlre pep, koröngre ru, ëmre ya omën pipot kööre tokë rangk orö morëëpnaat. Pël ëak wë ënëmak akun kaöaöök wëwë kosangët öpnaap. ³¹ Pël ëak pöt wetëëröakaan selap ënëm rapnaat. Ën ënëmaröakaan selap wetë rapnaat.”

*Yesuuk pim wel wiipna ngönte ök
maan akun nentepar nent ëa
(Matiu 20:17-19; Luk 18:31-34)*

³² Pël mëak kan yesem Yesuuk wet rëak Yerusalemë kanöököl yesën sa. Pël yeem pöl ko wesak yesën pit yaan sa. Pël ëak ënëm imaurekaan kas kön wial sa. Pël yaëen pim ru 12 pöröen pëlëer wa top elmëak omnant pim naë orööpnaatön war wesak epël ök mëea. ³³ “Kat wieë. Tiar peene Yerusalem kakë yewais. Pörek sëen Omën Këep ne omnaröak kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröa naë neulëen pit ngön yaatak ne wel wiimëak neak ngönën köpëlöröa naë wes nemëen ³⁴ pitök ökre was neak waasöp ngës nenak pës nemöak këra yetaprak nemöön wel wiak akun nentepar nent won sëen kaalak wal ëëmaap.”

Semsre Son piarpim kaö sak öpënëak kimang mëëauta ngönte
(*Matiu 20:20-28*)

³⁵ Sepetii ruaar, Semsre Son, piarip Yesuu naë së epël mëea. “Rë yanuulaup, tenip omën nenten kimang niaan nimpëak kent kön yawi.” ³⁶ Maan, “Tol elniimëak yak?” mëak pëel mëea. ³⁷ Pël maan piarip epël mëea. “Ni kat wiin wë ënëmak nim weëre kosang ierre kasiröök tenip nim kopirarë, namp yaapköel namp katnëel, wel aisëeë ngarangk öpenaat.” ³⁸ Pël maan Yesuuk epël mëea. “Arpim yenëak pöta songönte arip köpël wë. Ne kelöntak i kakam yaaut yen pöl këlangön kësang kat wiimaap. Pöt arip pangk ëënëëwaar ma? Ën omnaröak i yanimë pöl këlangön kësang kat newiipnaap. Pöt arip pangk ëënëëwaar ma?” ³⁹ Maan epël mëea. “Yok pangk pël ëënaawaar.” Maan Yesuuk epël mëea. “Nem i kakam numa pöt arip yaap nënëëwaar. Ën i nemëepna pöt yaap pël ëënëëwaar. ⁴⁰ Pël ëënëëtak nem kopirarë yaapköëlaan katnëel wel aisapnaata ngönte nook naëngan. Pël ëëpënëak yaö mëëauröakëer wel aisapnaat.” ⁴¹ Pël yaëen ru munt 10 pörö kat wiak Semsre Son piaripön kön wiin utpet ëa. ⁴² Pël yaëen Yesuuk wa top elmëak epël ök mëea. “Yang

nantë omp akörö pitëm omnarö nga ëak ngarangk yaalmë. Pël yeem pitëm ikanöök ngarangk narö moulmëen pitta tapël omnarö ngarangk yaalmë. ⁴³ Arim naë pël orööpan. Arëkaan namp kaö sak öpënëak pöt ar pouröa inëen elniip. ⁴⁴ Ën arëkaan namp arim wotöök sëpënëak pöt pi kot panë sak ar pouröa inëen panë elniip. ⁴⁵ Pi nem yeë epël ëëp. Omën Këep ne arök inëen elnëenëak neiraan. Nemtok inëen yaat mënak omën pouröa kangiir nem wëwëet këepöt wes nimpëak irëaup.”

Yesuuk Yeriko kak omën namp it nga mowesa

(*Matiu 20:29-34; Luk 18:35-43*)

⁴⁶ Yesure ruurö kak së oröak ka pö il wesak yesën pitëm ënëm omën kësang sa. Pël yaëen omën il tëa omnant won namp kan ëöök wel aisëak wëa, yapinte Patimias Timiasë ruup, ⁴⁷ puuk, “Yesu Nasaret kakaanëp yes,” yemaan kat wiak ngës rëak ngön ë olëak epël mëea. “Yesu Tewitë ëap, ni neen yaköm kön newi.” ⁴⁸ Pël yemaan omnaröak leng ëëpën mëak nga yemaan pi kat nemowiin ke urak kaalak ngön ëak epël mëea. “Ni Tewitë ëapök neen yaköm kön newi.” ⁴⁹ Ngön yemaan Yesu kat wiak kamtaöök leng ëak taueë epël mëea. “Maan waisëp.” Pël maan omnaröak it il tëaupön epël mëea. “Ngön yeni-aarek kosang sak wal ëak wais.” ⁵⁰ Pël maan pi ngön pöt kat wiak tapëtakëer pim kelte er olëak wal ëak Yesuu naë sa. ⁵¹ Së oröön epël mëak pëel mëea. “Tol elniimëak yaan?” Maan it il tëaupök epël mëea. “Aköp, ni aan ne it nga sum.” ⁵² Maan Yesuuk epël ök mëea. “Nimtë kön wi kosang yewesautak ompyaö yesënrek së.” Pël yemaan tapëtakëer itöorar nga sëen Yesuu ënëm sa.

11

Yesu pi pol tongkiipök Yerusalem kak së oröa

(*Matiu 21:1-11; Luk 19:28-40; Son 12:12-19*)

1 Pörekaan yesem Yerusalem kak temanöm wesak Olip rosiraöök Petepasiire Petani ka pöteparë së oröak Yesuuk ru naar wes mäak² epël mëä. “Arip ka ëngköök së oröak tapëtakëer itaangkën pol tongki ru namp omnaröa wel naisaanëp wii ngan ë ulmëen öpna pipop wilak mësak waisën. ³Yawilën omën nampök aripön, ‘Oröp ëënëak yeë?’ pël yeniaan pöt epël man. ‘Aköpök epopön ya. Teënt kaalak wes mëen waisëpnaat.’” ⁴Pël maan ruaar piarip së pol tongki ruup ka kanrak temanöm wii të ulmëen wëen koirak wila. ⁵Yawilën omën pörek wëauröak itenak epël mëä “Aë, arip tol ëënëak yawil?” ⁶Pël yemaan Yesuu ngön mëä pöt ök maan kat wia. ⁷Pël ëen Yesuu naë mësak së pitëm ulpëenörö përeäk rangk wiin Yesu wel aisëa. ⁸Pël ëen omën selap pitëm ulpëenöt përeäk kamtaöök mourö yesën naröak ya lupöök së kewisat ilak këemre kewis elmë sa. ⁹Pël ëak omën selap, narö wetëere narö ënem, pël yeem ngön ëak epël maö sa.

“Yowe.

Aköpë këm ngöntak yewais epopön
yaya mëpa.

¹⁰ Tiarim ëap Tewit pim wa ngaöök
mëa pöta ököt orööpënëak yaë.

Pötaan ërëpsawi ëëpa.

Anutu ngaarëk wëaup, yowe.”

¹¹ Pël elmë Yerusalem kak së oröak Yesu pi ngönën tup kaöeta kakaati së ilëak omnant itenak ëwat sak yanget wiap yoolaan pim ru 12 pörö koirak Petani kakë sa.

*Yesuuk kemmentën nga maan
umön rëa*
(*Matiu 21:18-19*)

¹² Ëlpamök Petani kakaan wal ëak yesem Yesu këen elmëa. ¹³Pël ëen kamaarekaan itaangkën kem nement ëp wileä. Pël ëen uta wesak naë së ap wesa. Ulöp yauta akunet temanöm nasën yak ëpöt pëen wëa. ¹⁴Pël ëen itenak epël mëä. “Niikaan ulöpörö ütön omnarö kaalak nanën panë ëëpnaat.” Pël yemaan ngön pöt pim ruurö kat wia.

*Yesuuk ngönën tup kaöeten
muumöngk mëä*

(*Matiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Son 2:13-22*)

¹⁵ Pël ëak Yerusalem kak së oröak Yesu pi ngönën tup kaöeta kakaati së itaangkën omnarö omnant ngawi yeem wëen itenak pit waö ë momëak omën mon ngawingawi yauröa urötere omën int ekörö menak sum yewauröa uröt kaip ti moolëa. ¹⁶Pël elmëak ngönën tup kaöetak omën ke pilöt wak sëpanëak nga mëä. ¹⁷Pël elmëak epël mëä. “Ngönën pepeweri Anutuuk epël ëa. ‘Nem tup pipten yang ël epotë omnaröa kimang yenëa kaat pël apnaat.’ Ar pipël yaëen këkain yauröa kaata ök yes.” ¹⁸Pël yaëen kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangkörö pit itenak, “Tol ëak mëngkën won sëpën?” pël mëak neneren mëä. Pël ëak, “Omën pourö pim ngönëntaan yaan sak yaurö,” pël mëak kas ëen sëp wesa. ¹⁹Pël ëak wiap kan Yesure ruurö pit ka kësangö sëp wesak sa.

*Kemmenti umön rëauta songönte ök
mëä*

(*Matiu 21:20-22*)

²⁰ Ëlpamök kemmenti wëa pörek kaalak së itaangkën këra pöment umön rëak wëa, misënötëaan ëpötë pout. ²¹Pël ëen Pita itenak ngön mëä pöt kön wiak epël mëä. “Aköp itan. Këra kem nim umön rapënëak mëan pöment umön rëak wëëp.” ²²Pël maan Yesuuk epël mëä. “Ar Anutuun kön wi kosang weseim ön. ²³Ne yaap niamaan. Nampök tomön epöön, ‘Tiak i kaöökël së orö,’ pël yamëem kön selap ëak yok pangk pël ëëpën ma won pël kön nawiin pim ök mëä pöt kë orööpnaat pël kön wi kosang wasëpna pöt kë orööpnaat. ²⁴Pötaanök ök niamaan. Ar omën nentaan kön wiak Anutuun kimang manë pöt, ‘Yok wa,’ pël weseë kön kosang yawiin orö nirëëpnaat. ²⁵Kimang manëak omën nampë saunat arim naë wiaan pöt won wes moolan. Pël yaëen arim Pep kutömweri wë pöpök arimot tapël ent ë nuulapnaat.

26 [Ën ar omnaröa saunat won wes nemoolan eëne pöt Pep kutömweri wë pöpök arimot nemoolaan eëpnaat.]”

Yesure wotöökörö neneren morök elmëa

(Matiu 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Yesure ruurö pit kaalak Yerusalem kak së oröak Yesu ngönën tup kaöeta kakaati së wëen kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröere kaöarö pit pim naë së oröak²⁸ epël mëak pëël mëëa. “Nim eprek ë yaën pipot talëpë këm ngöntak eëimën? Talëpök pël eëm niia?”²⁹ Maan Yesuuk kaalak epël mëëa. “Ne ngön kopët nent pëël niamaan. Ar këët ök neaan pöt ne talëpë këmatak omnant yeëan pöt niamaan. ³⁰ Sonë i mëëima pöt talëpök maan eima? Anutuuk ma pimtök kön wiak eima? Aan kat wiim.”³¹ Pël maan pitëmënt neneren epël mëëa. “Tiar tol mapen? ‘Anutuuk,’ pël mapenaatep pi epël niepan. ‘Tol eënak Sonë ngönten kön wi kosang newasën yeë?’ ³² Ën, ‘Son pimtök,’ pël mapenaatak pöteta omën pourö Sonön tektek ngön yaaö omën këëp pël yamëëa pötaan kas ëa.”³³ Pël mëak Yesuun kangiiir epël mëëa. “Ten köpël,” maan Yesuuk epël mëëa. “Nookta ne talëpë këmatak yeëan pöt ök neniangan.”

12

Wain ya ngarangk utpetaröa watepang ngönte

(Matiu 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ Yesu pi watepang ngönöt apënëak ngës rëak nent epël mëëa. “Omën namp wain ya newer ngëntak ëm ök rëak wain ulöpörö wamp olapna yang öngöpö tëak ngarangk eëpna ka wali nent ök rëa. Pël ëak ya omnarö ngarangk moulmëak pimënt yang wali nerek së wakaima. ² Pël ëak wë kë jaaröa akunet temanöm sëen inëen ru namp ulöp narö öpënëak ngarangk moulmëauröa naë wes mëen së oröön ³ tang möak waö elmëen elek kaalak sa. ⁴ Sëen ya pepapök kaalak inëen ru muntap wes mëen sëen kepönöök möak utpet

mowesa. ⁵ Pël eëen pi kaalak muntap wes mëen së oröön mëna. Pël eëen kaalak muntarö wes mëen së oröön ngarangköröak nga elmëak narö tang möak narö mëna. ⁶ Pël eëen pimtë ru ulööpök kopëtap pimënting wëaup pim ngönte ngaarëk öpnaat wesak wes mëa. ⁷ Pël eëen ngarangkörö piin itenak pitëmënt neneren epël mëëa. ‘Omën epöp pim pepapë mor kolut pout öpnaap. Pötaanök mëmpa. Pël eëen yaat tiarimëen sëpnaan.’ ⁸ Pël mëak mënak pim sokur ya lupöökaan wilëngkëël moolëa.” ⁹ Pël mëak Yesuuk epël mëëa. “Yaaweri pepapök ngarangkörö tol elmëëpën? Pi oröak ngarangk pörö mënak pim ya lupöök ngarangk ompyaö narö moulmëëpnaat. ¹⁰ Ngönën pepeweri ngön epël wia pöt sangk kelak kat nawiin yaurö ma?

‘Wap omën ka ök yarëauröa wël ë moolëaut

Anutuuk ompyaut wesak möör wap wes yewesir.

¹¹ Anutu pimtök pël yaalmëen itaangkën ompyaö panë yaë.’”

¹² Yesu pi pël maan wotöökörö pit watepang ngön pöt kat wiak pi pitëmëen ko wesak ya pël wesak wali öpënëak kön wia. Pël ëautak omnaröen kas eëen sëp wesak sa.

Yesuun takis yemengkautaan morök elmëa

(Matiu 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Yuta omën wotöököröak Parisi-ire Erotë omën narö Yesuun morök elmëëpënëak wes mëa. ¹⁴ Pël eëen pit Yesu naë së oröak epël mëëa. “Rë yanuulaup, ten nim songönte ëwat wë. Ni ngön kaar naën, yaap panëët yaaup. Ni isaare irëa pouröen omnant mööngkraar kangk naalmëen yaaup, omën ompyaut pëen Anutuuk ök niiaut omën pourö yaap wesak rë yanuulaup. Pötaanök ni aan kat wiin. Sisa takis monat yemangk pöt pangk yeë ma won? ¹⁵ Sisa pöp takis mam-pen ma Anutu pimënt mam-pen?” Pël yemaan Yesu pi pitëm morök yaalmëa pöten itenak epël mëëa. “Ar tol eënak morök yaalnë? Mon kël nent neneë.”

16 Pël maan nent mangkën pëel mëëa. “Könre yapin epot talëpëët?” Maan pit epël mëëa. “Sisaëët.” 17 Pël maan puuk epël mëëa. “Sisaën yaö ëa pipot Sisa mampun. Ën Anutuun yaö ëa pipot Anutu mampun.” Pël maan pit yaan sa.

*Weletakaan wal yaauta ngönte
(Matiu 22:23-33; Luk 20:27-40)*

18 Pit yesën Satusi ngönën omën narö Yesuu naë sa. Pit weletakaan wal yaaö pöt won wia pël yaaurö. Pit së oröak epël mëak pëel mëëa. 19 “Rë yanuulaup, Moses pi tiarimëën ngön kosang nent epël retëng ëaap. ‘Omën namp öng wak ru won wë wel wiin pöt pim nangapök kaalak öng pöp wak wë rungaap oröön pöt pim nanëpë yaö sëpnaat.’ 20 Pël ëën omën nanang narö 7 ëak wakaima. Pël ëaurö nanëp öng namp wak ru won wë wel wia. 21 Pël ëën nang pim rakëp öng tapöp wak ru won wë wel wia. Pël ëën ënëmak nang 3 pöpök öng tapöp wak ru won tapël wë wel wia. 22 Pël ëaap omën 7 eporö pit öng kopët tapöp wak ru won wë wel wiin ënëmak pitëm öng kapirëpta tapël wel wia. 23 Pötaanök omën 7 piporö öng kopët tapöp wauröep wë wal ëëpna akunaöök talëpë öng sëpën?” 24 Pël maan Yesuuk pitën epël mëëa. “Ar ngönëntre Anutuu weëre kosangöön ëngk ma e weseë irikor ngön yak. 25 Weletakaan wal ëënë akunaöök ar omnarö öngre omp naëngan. Kutöm enselöröa ök tek önëörö. 26 Ën weletakaan wal yaauta ngön pöt, Moses pi këra kotumentëk es wëlëng yokotön itenak sëën Anutuu ngön ök mëëa pöt ar sangk kelak kat nawiin yaaurö ma? Ngön pöt epët. ‘Ne, Apramre Aisakre Yakop pitëm Anutu.’ 27 Anutu pi wel wiauröaap won, öp wëauröa Anutu. Ar irikor ngön yak.”

*Yesuun ngön kosang kaöeten pëel mëëa
(Matiu 22:34-40; Luk 10:25-28)*

28 Pit Yesuring neneren ngön kaip tiktik maim wëën ngön kosangötë ngarangk namp naë së kat wiin Yesu

pi këëkë wesak kaip ti yemaan kat wiak epël mëak pëel mëëa. “Ngön kosang taltak kaöet?” 29 Maan Yesuuk epël mëëa. “Ngön kosang kaöet epël wia. ‘Israel omnarö, ar kat wieë. Anutu tiarim Aköp, pi kopëtap Omp Ak Këep. 30 Pötaan nim lupmerre könöpre kön yawiautere weëre kosang pipot nem Omp Ak, Anutuun muumöngk wasën wiaap.’ 31 Pöta kar nent epël wia. ‘Nimtëën lup sant yaën tapël nim karipön elmëëm.’ Ngön kosang piptepar kaöetepar, muntat il yewas.” 32 Pël maan ngön kosangötë ngarangkëpök epël ök mëëa. “Rë yanuulaup, ni ngönte aan kat wiin kë panë yes. Anutu pi yaap Omp Ak kë kopëtap. Pim ök namp naön. 33 Pël ëak piin lupre kön yawiaare weëre kosangöt muumöngk pëel elmëëre ën nimtëën yaën tapël nim karipëën lup sant elmëëmëët piptak Anutuun kiri ke nentere nent ar yaaö pöt il yewas.” 34 Pël maan Yesu kat wiin omnamp kön tektekring yemaan kat wiak epël mëëa. “Ni Anutuu wa ngaöök nimëëpna pöta temanöm yesën.” Pël maan akun pötak omnarö Yesuun pëel mapnaaten kas ëën sëp wesa.

*Yesu pimtök Kristoon pëel mëëa
(Matiu 22:41-46; Luk 20:41-44)*

35 Yesu pi ngönën tup kaöetak ngönën ök yamëem epël mëak pëel mëëa. “Ngön kosangötë ngarangkörö pit tol ëënak Kristo pi Tewitë ëap pël aim? 36 Ngëëngk Pulöök Tewitën maan epël ëa.

‘Anutu puuk nem Aköpön epël yema.

“Ni wais nem yaapkëetak öm.

Pël ëaan nimëën kööre tok yaaö piporö nook nim weëre kosangöökë karök moulmëëmaat.” ’

37 Tewit pimtök piin, ‘Nem Aköp,’ pël mëëaupök tol ëënak Tewitë ëap pël yaë?” Pël yemaan omën ngönën tup kaöetak wëaurö kat wiin misëng pan ëa.

Yesuuk ngön kosangötë ngarangköröa maöökë rangk wi naöpan, utpet panë pepanöm mëëa

(Matiu 23:1-36; Luk 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Yesu pi ngön ök maö yesem yal menak epël mëëa. “Ar ngön kosangötë ngarangköröa utpetatön ngarangk këëkë ëën. Pit ulpëën waliit mëak wa topöök omnarö koirak ërëpsawi ngön mapnaaten kent yaaurö. ³⁹ Pël ëäk ngönën tupötëëre këëre imën akunatë itëkëël omën kaöaröa urötë wel aisapnaaten kent yaaurö. ⁴⁰ Pit pël yeem öng kapiröröa omnant pout pitëmëën weimeë morök elmëak omnaröak pitën kön wiin isëpënëak Anutuun kimang wali yamëëaurö. Omën ke pilörö pit kangüir akunetak könöm kësangöt koirëpnaat.”

Öng kapir omnant wonöpë ngönte
(Luk 21:1-4)

⁴¹ Yesu pi ngönën tupta kakaati mon yawia urta ngësngësöök wel aisëëe itenaan omnarö mon yawia. Pël yaëën omën mon kësang wieëa selap së mon kësangöt wia. ⁴² Pël yaëën öng kapir omnant won namp pi mon kot köp möa nentepar wia. ⁴³ Pël yaëën Yesuuk pim ruuröen ngön mëak epël ök mëëa. “Öng kapir omnant won epopë mon yawi eptak omën muntaröaat il yewas. ⁴⁴ Omën monaringörö pit ëlöt wiaan kopëtetepar yawi. Ën öng kapir epop pi omnant wonöpök pim wieëaut wiak won pan wesak wë.”

13

Yesu pi ngönën tup kaöet utpet sëpnaata ngönte ök mëëa

(Matiu 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Yesu ngönën tuptakaan oröak yesën pim ru nampök epël ök mëëa. “Elei, ru yanuulaup itan. Ngönën tup epët kël kosangötök taë panë wesak ök rëaap. Ompyaö pan.” ² Maan Yesuuk epël mëëa. “Peene itaangkën kësangpel ök rëaan itenak yaan pippel epël wi naöpan. Ënëmak ngaaröak wais tup epët tööl olaan kël naö

maöökë rangk wi naöpan, utpet panë sëpnaat.”

Këlangön akunet orööpnaata ngönte
(Matiu 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ Ngönën tup pöt nal komuntakël wiaan Yesu Olip tomök së wëën Pitaare Sems, Sonre Entru pit së Yesuun pëentak epël mëak pëël mëëa. ⁴ “Omën nim yaan pöt akun taltak orööpën? Akun pöt temanön yesën oröpöt oröön ten itenak ëwat sën?” ⁵ Pël maan Yesuuk ngës rëak epël mëëa. “Ar omnaröak lupöt wa irikor elniipanëën këëkë ngarangk ëën. ⁶ Naröak wais nem yapintakël, ‘Ne Kristo,’ pël niak omën selap pitëm lup wa irikor elmëëpnaat. ⁷ Ar nga yapinte kat wiak kas ëëngan. Akun kaöaö ngolöp yaëën omën pipot wet rëak orööpnaat. ⁸ Omën kur nementëkaanöröak kur nementekël nga ëëpnaat. Ën yang omp ak nampë omnaröak munt nampë omnaröaan nga ëëpnaat. Pël yaëën moupötta tapël we naöökël së möak naöökël pël ëëpnaat. Pël yaëën kaömp ngöntök kësangpel orööpnaat. Pipot öng nampë ru wilëpënëak lel yailën këlangön kat yawi pöta ök ëëpnaat.

⁹ “Ar omnaröen ngarangk këëkë ëën. Pit ar kaöaröa naë niulëën pitök maan ngönën tupötë pës nimööpnaat pötaanök. Ar nem ruurö pël weseë pitök ar yang ngarangkre omën omp ak naröa naë ngön yaatak niulëëpnaat. Pël ëën pitëm ëöetak nem ngönte tekeri wesak manëët. ¹⁰ Akun pöt teënt pet nairpan. Wet rëak ngön ompyaut yang ël epotë pangk ë pet irëpënëak ëaut. ¹¹ Pötaanök ngön yaatak yanuulëën ngön tol nant man pël ëäk kön selap ëënganok. Akun pötak Anutuuk arim lupötë anëët ök niapna pipot an. Pël ëën anë pöt arim ngönöt pël naëpan, Ngëëngk Pulöökë ngönöt pël ëëpnaat. ¹² Omën naar nanëpök nangapëën kup mowiin mëmpnaat. Pëpapökta ruupëën kup mowiin mëmpnaat. Ën koröngre ruuröak ëlre pepaarëën kup mowiin mëmpnaat. ¹³ Ar nem ru sak wë pötaan

omën pourö ya sangën eën kööre tok elniipnaat. Pël eëpnaatak omën weë sak wëak wel wiipnaarö Anutuuk kama öpnaat.”

Omën utpet panëet omnant utpet yewesauta ngönte

(Matiu 24:15-28; Luk 21:20-24)

¹⁴ “Ënëmak omën utpet panëet omnant utpet yewesaut wiaapanëak nga ëaurek wiaan itaampunëet.” (Ar ngön epët sangk kelënëerö pöten këékë kön wiaan.) “Pël yaëen Yutia yangerak wëaurö kas rosiraöökël sën. ¹⁵ Pël yeem ka tomök öpnaapök kaata kakaati së omnant öpan. ¹⁶ Ën yaak öpnaapta kak së ulpëenre omnant öpan. ¹⁷ Elei, akun pötak ru kepringre ru kapa yemenauro tol eëpën? ¹⁸ Ar omën kas yaaö pipot kopi akunetak orööpanëen Anutuun kimang man. Akun pötak ar yok pangk kas nasëngan pötaanök. ¹⁹ Akun pötak këlangön kaö panë kat wiinëet. Ke pil nent Anutuu kutömre yang ket ëaurekaan yewaisem e wë eptak naaröön ëaut. Ënëmeta naaröön eëpnaat. ²⁰ Aköp pi akun pöt mënt wasëpënëak kön wia. Pi pël naën ëa talte omën pourö kö sën. Omën yaö wesauröaan akun pipët mënt wasëpnaat. ²¹⁻²² Akun pötak kaar omën selap oröak naröak pitëmtën, ‘Ne Kristo,’ pël yaan naröak, ‘Ne tektek ngön yaaö omnamp,’ pël niaapnaat. Pit omnarö morök elniin pitëm ënëm eëneak retëng weëre kosangringöt eëpnaat. Yaap, pit omën Anutuu yaö wesauröeta morök elniak pël eëpnaat. Pötaanök nampök, ‘Kristo e oröak wë,’ pël yeniaan nampök, ‘Kristo ëngkrek oröak wë,’ pël yeniaan pöt kat mowiingan. ²³ Ne omën pöt naaröön wiaan ök yeniak. Pötaanök ënëmak jaaröön ëngk ma e wasnganok.”

Omën Këepë orööpnaata ngönte

(Matiu 24:29-31; Luk 21:25-28)

²⁴ “Akun pötak omnarö këlangön kat wi pet yairën këtëp röök ulöpnaat. Pël eën ngoonöpta ngaap yesën

²⁵ ariat kutömweriaan tiak yengentiin kutömweri omën weëre kosangringöt këlok sëpnaat. ²⁶ Pël yaëen Omën Këep ne weëre kosangre iere kasir nemotring kutöm kepilötë jaaröön itaampnaat. ²⁷ Pël eën nem en-selörö wes mëen së nem omën yaö wesaurö yang we naöökaan naöök, oorekaan öngkrek, kutömre yang kauteparëëlaan wa top elmëepnen ëa.”

Këra wasmentë ngönte

(Matiu 24:32-35; Luk 21:29-33)

²⁸ “Ar këra wasmentë yaë pöten kön wieë. Këra pöment ëp kërë sak wil yewatën itenak kopi akunet temanöm yes pël yewas. ²⁹ Pöta ök omën yeniak epot jaaröön itenak pöt, ‘Pim waisëpna akunet temanöm sëen waisëpënëak yaë,’ pël wasënëet. ³⁰ Ne yaap niamaan. Omën e wë epörö wel wi won nasën wiaan omën yeniak epot orööpnaat. ³¹ Kutömre yang eptepar won sëpnaatepar. Ën nem ngön epët won nasëpan.”

Omën Këepë akunet köpël wë pöta ngönte

(Matiu 24:36-44; Luk 17:26-30, 34-36)

³² “Omnarö ar omën pötë orööpna akun kë panëeten ëwat naön. Ën ensel kutömweri wëauröere Anutuu Ruup neenta ëwat naön. Pep pimtökëer ëwat wë. ³³ Ar nem waisuma akuneten köpël wë. Pötaan ngarangk ëak ngaire wa kom ëeim ön. ³⁴ Omën namp ka wauret wiaan yang wali nerek sëpënëak pim inëenörö ngarangk moulmëak neenem ya ngönöt mëak kaata ngarangkëp ngai eëpënëak mapnaat. ³⁵ Pöta ök arimtë wëwëat ngarangk këékë ëeim ön. Ka pepap pi wiap kanök ma röök lupöök ma röökre ëlpamën yaëen ma wangam kanök orööpën pöten köpël wë pötaan ngarangk ëeim ön. ³⁶ Ar om ka ureim wëen teënt wais oröön yaan sënganëen. ³⁷ Ngön epët ar omën pouröen ök yeniak. Ngarangk këékë ëeim ön.”

14

*Yesu mëmpënëak kup wia
(Matiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Son
11:45-53)*

¹ Kaömp yis namëenöt yenaare Anutuu mait elmëa akunetepar temanöm sëpënëak yaëen kët nentepar wiaan kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangkörö Yesu ëlëep wak mëmpënëak ngön ë kopëta wesa. ² Pël yeem epël mëëa. “Omnarö pit tiarring nga elpanok akun kësangtak pël naëngan.”

*Öng nampök Yesu i köp nga kampët
lë momëa
(Matiu 26:6-13; Son 12:1-8)*

³ Yesu pi Petani kak Saimon kësë ëaup pim kaatak së ilëak wëa. Pël ëak kaömp yenem wëen öng nampök i köp nga kamp ompyaö sum kësangring nent kep ompyautaring wak së reak kepönöök pout lë momëa. ⁴ Pël yaalmëen omën pörek wëauröakaan naröak neneren këepöt ngön epël mëëa. “Omën sum kësangringët oröp ëen utpet yewas? ⁵ I kamp ompyaö piptak mon 300 kina il wesak koirën omën omnant wonörö mangkën pangk ëëpnaatep.” Pël mëak öng pöpön ngön kosang mëëa. ⁶ Pël yemaan Yesuuk epël mëëa. “Pël mangan. Ar tol ëënak maan pi ya këlangön kön yawi. Pi neen ompyaö pan yaalnë. ⁷ Omnant wonörö pit akun wali arring wëen sant elmëënëak pöt yok pangk pël elmëënëët. Ne pöt, arim naë akun wali naön ëëmaap. ⁸ Öngöp pi pim elnëëpnaal yaalnë. Ne teënt wel wiin yang kel neweerëpnaat. Pötaan tiarim yeë pöl nem koröpöön kan yaö yaalmë. ⁹ Ne yaap niamaan. Ngön ompyaut yang ëlötë aö sëen pangk ëëpnaal öng epopë nem koröpöön kan yaö yaalmë epta ngönteta aö sëen pangk ëëpnaat.”

*Yutasök Yesuun kup mowiipënëak
mëëa
(Matiu 26:14-16; Luk 22:3-6)*

¹⁰ Akun pötak Yesu ru 12 pöröakaan namp yapinte Yutas Keriot kakaanëp puuk kiri ar yaaö kaöaröa

naë së piin kup mowiipënëak war wesak ök mëëa. ¹¹ Pël ëen pit kat wiak ya kë sak sum mampënëak mëëa. Pël maan pi Yesuun kup mowiipënëak kan ap weseima.

*Yesure ruurö mait kaömp na
(Matiu 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-
23; Son 13:21-30)*

¹² Kaömp peret yis namëenöt yena akun ngëëngktak Anutuu mait elmëautaan kiri sëpsëporö yamöa akunet temanöm yesën Yesu ruuröak piin epël mëak pëel mëëa. “Ka taltak së Anutuu mait elmëa akunetak kaömp nempenaat ar ëak kopëta wasënëak kent kön yawiin?” ¹³ Pël maan ru naarën epël mëak wes mëa. “Arip kak së oröak omën namp i kepit wak wëen koirak pöt pim ënëm sën. ¹⁴ Pël ëak kaatak yeilaan pöt ilëak ka pepapön epël ök man. ‘Rë yanuulaupök, “Nem ruuröaring ka taltak Anutuu mait elmëauten kön wiinaan kaömp nën,” pël ya, pël man. ¹⁵ Pël ök maan ka kaö ngaarëk nent urre korumön ëak ompyaö wesauten pet elniin pötak tiarimëen kaömp ar ëak kopëta wasën.” ¹⁶ Pël maan ruar kak së oröak mëëaul ëak mait kaömpöt ar ëak kopëta wesa.

¹⁷ Wiap kan Yesu pi ru 12 pöröaring ka pötak së ilëa. ¹⁸ Pël ëak kaömp yenem Yesuuk epël ök mëëa. “Ne yaap niamaan. Arëkaan nampök neen kup mowiipnaat. Neering kaömp yenem wë eporö arëkaan.” ¹⁹ Maan ruurö pit ngës reak pöppöp epël mëak pëel mëëa. “Aköp, nook ma?” “Aköp, nook ma?” pël maö sa. ²⁰ Pël maan mëëa. “Ru 12 arëkaan namp neering kaömp peret iistak wariak mangkën yen epopök. ²¹ Omën Këep ne ngönëntak nemëen ëa kan pöök së wel wiimaap. Ën nemëen kup mowiipna pöp, elei, kangut kësang pan öpnaap. Pim ëlëpök nawilën ëanëen ompyaö ëan tapön.”

*Kë mena
(Matiu 26:26-30; Luk 22:14-20; 1
Korin 11:23-25)*

²² Pit kaömp yenem Yesuuk kaömp nent wak Anutuun yowe mëak

pel menak epël mëëa. “Epët nem mësëpëtak wa neë.” ²³ Pël mëak wain kelön nent wak Anutuun yowe mëak mangkën pourö na. ²⁴ Yenën mëëa. “Epët nem iit. Arimëën il yoolaan Anutuuk sulöp ngolöpët taë yewas. ²⁵ Ne yaap niamaan. Yangerak eprek wain iit peene nëën pet yair. Arring kaalak nanën wë ënëmak akun kaöaöök Anutuu naë wain i maim nent nëmpenen ëa.”

Yesu pi Pitaë yak mowasëpnaaten ök mëëa

(Matiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Son 13:36-38)

²⁶ Pit kaömp na pet irak ngönën tan nent mëak kakaan oröak Olip tomökël sa. ²⁷ Kan kourak yesem Yesuuk epël mëëa. “Peene eptak ar pourö ne sëp newesak kas sënëët. Arim pël ëënë pöt ngönëntak ngön nent epël wia. ‘Ne sëpsëp ngarangkëp mëngkën sëpsëporö repak sëpnaat.’ ²⁸ Ne yaap wel wiin weletakaan wal ë neulëën wet réak Kalili yangerak së wëën ar ënëm waisënëët.” ²⁹ Pël maan Pitaak epël mëëa. “Eporö sëp niwesak kas sëpën koröp. Ne pöt, pël naëngan pan.” ³⁰ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Ne yaap niamaan. Peene röök eptak kokor ngön nentepar naën wiaan ni akun nentepar nent yak newasumëët.” ³¹ Maan Pitaak epël mëëa. “Nimënt yanimëngkem ne nempënëak yaan pöteta yak naniwasën ëëmaap.” Maan ru pim karurö kaamök ëak tapël mëëa.

Yesu pi Kesemani ngësöök Anutuun ök mëëa

(Matiu 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Pörekaan yesem yang lup nenta yapinte Kesemani pörek së oröak Yesuuk ruuröen epël mëëa. “Ar eprek wëën ne ëngkrek së Anutuun kimang memaan.” ³³ Pël mëak Pitaare Semsre Sonringörö koirak sa. Yesem ngës réak ya këlangön kön wiak ya ngës pan ëa. ³⁴ Pël yeem epël mëëa. “Ne ya këlangön panë yeem wel wiima yangap yaë. Pötaanök kosang newesak neering ititit öpa.” ³⁵ Pël mëak kot nent ëngkël së ë kosaö yangerak

wesirak këlangön akunet Pëpapök kat wiin pël naën ëëpnaat ëën pöt mop mowiipënëak kimang mëëa. ³⁶ Pël yeem epël mëëa. “Pep ni omnant poprak naën yaaup. Pötaanök ni kön wiin pangk ëën pöt këlangön nem naë orööpënëak yaë eptak mop wasum. Nem könöök won, nim könöökë wiaul ëëm.” ³⁷ Pël më pet irak kaalak së itaangkën ka uraan Pitaan epël mëëa. “Saimon, ni tol ëënak ka uraan? Kot nent neering ititit naëngan ma? ³⁸ Moröktak wiap sënganëën lup ititit wë Anutuun kimang maë. Arim lupöt kengkën yeëetak koröpöt könöm yaalni.” ³⁹ Pël mëak kaalak së kimang mëëa tapët kaalak mëëa. ⁴⁰ Kimang më pet irak kaalak së itaangkën ka ureëa. Pit ka urakaim olëak wal ëën pangk naën ëën ngön nent nemaan ëa. ⁴¹ Pël ëën kaalak së kimang mëak waisën akun nentepar nent sëën epël mëëa. “Ar om ka könkön ureim wë ma? Peene epët nemëën kup mowiipna akunet temanöm yes. Omën Këëp nemëën kup mowiak omën utpetaröa moresi neulëëpnaat. ⁴² Wal ëën sëpa. Omën nemëën kup mowiipnaap e yaarö.”

Yesu wali wa

(Matiu 26:47-56; Luk 22:47-53; Son 18:2-12)

⁴³ Yesu pi pël yamëem wëën pim ru 12 pöröakaan namp yapinte Yutas pöpring omën kësang pan kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröere kaöarö maan inre tang wak së oröa. ⁴⁴ Yutas Yesuun kup mowiipna pöp wet réak pitën epël mëëa. “Ar ewat sënëën tot numaatak pël yaëën tapöp wesak wali wak taintaë wesak wak sën.” ⁴⁵ Pël mëak pi teëntom Yesuu naë së, “O Aköp,” pël mëak tot na. ⁴⁶ Pël yaalmëën itenak wak kosang wesa. ⁴⁷ Pël yaëën ru piiring wëauröakaan nampök pim öpwer yepatuukaan tëak kiri ar yaaö wotöököpë inëën ru namp möak pim katëëp per olëa. ⁴⁸ Pël yaëën Yesuuk epël mëëa. “Ar neen ngaap wesak ne wali neönëak inre tang wak yewais ma? ⁴⁹ Ne kët ël eptak ngönën tup

kaöetak arring wëaup. Pël èen ar akun pötë neneön ëaurö. Pël ëaap epël yaalnëen ngönën pepeweri nemëen retëng ëa pöt kosang yes.”⁵⁰ Pël yemaan pim ruurö sêp mowesak kas sa.

⁵¹ Pël yaëen yokot ulwas namp poë koröpö pëen ureëaup pim ënëm yesën ⁵² wali wëen poë koröpö wil menak kas poömpö sa.

Yesu kiri yaaö wotöököpë kaatakël mësak sa
(*Matiu 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Son 18:13-14, 19-24*)

⁵³ Pit Yesu mësak kiri ar yaaö wotöököpë naë sê wëen kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröere kaöarö wa top ëa. ⁵⁴ Pël èen Pita pi ënëmënëm sa. Pël ëak kiri ar yaaö wotöököpë ka tomök oröak ëmööké kakaati sê ilëak pit Yesu tol yaalmë pöt itaampënëak ngai omnaröa tekarak wel aisëak es mor yesa. ⁵⁵ Pël èen kiri ar yaaö kaöaröaere kansol pourö Yesu mëmpnaan omën naröak kaar rëak pim utpet ëautön mapënëak ap wesa. ⁵⁶ Pël yeem omën selap pan pimëen kaar maan pitëm ngön pöt mëngkre mëngk naën ëa. ⁵⁷ Pël yaëen omën naarök kaar epël mëëa. ⁵⁸ “Ten epël aan kat wiaut. ‘Ne ngëengk tup omën moresök ök rëa epët tööl olëak kët nentepar nent omën moresök ök nerapanë nent ök remaat.’” ⁵⁹ Pöteta aan mëngkre mëngk naën ëa. ⁶⁰ Pël èen kiri ar yaaö wotöököpök pitëm tekarak wal ëak Yesuun epël ök mëëa. “Pitëm nimëen ngön ya epëten tol yewasën? Ni kangiir nent naëngan ma?” ⁶¹ Pël maan Yesu pi nerek wak nemaan wëen kiri ar yaaö wotöököpök epël mëak pëël mëëa. “Ni Kristo Yaya Yemak pöpë Ruup ma?” ⁶² Pël maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Nimtë yaan pi tapët. Pötaanök ne niamaan kat wieë. Ènëmak Omën Këep ne Anutu weëre kosangëp pim yaapkëël wel aisëak kutöm kepilötë yewaisën it nengempun sa.” ⁶³ Pël maan kiri ar yaaö wotöököp ya utpet pan èen

pimtë ulpëenëp keli yoolëem pim omnaröen epël ök mëëa. “Tol èen omën munt narö piin ngön mapnaaröen kaalak ap weseim öpen?” ⁶⁴ Pi Anutu il yemowasem utpet wesak yaan ar yok kat wia. Ar tol yak?” Pël maan epël mëëa. “Pi utpet yaarek wel wiip.” ⁶⁵ Pël mëak naröak ngës rëak waasöp ngës menak itöörarë ngep elmëë möak, “Talëpök yanimö?” pël mëak polisörö mangkën pitök wak möa.

Pitaak Yesuun yak wesa
(*Matiu 26:67-75; Luk 22:56-62; Son 18:15-18, 25-27*)

⁶⁶ Pita pi ka tomök ëmööké kakaati wëen kiri ar yaaö wotöököpë inëen koont nampök sê ⁶⁷ itaangkën Pita es mor yesën itenak epël mëëa. “Namp, ni Yesu Nasaret kakaanëpring wëaup.” ⁶⁸ Pël maan pi yak wesak epël mëëa. “Ne nim yaan pipten ëngk ma e yewas.” Pël mëak ëm kanrak yaaröön kokor ngön ëa. ⁶⁹ Pël èen inëen koontup piin itenak kaalak omën naë wëauröen epël mëëa. “Yaap, pitëkaan omën namp epop.” ⁷⁰ Pël maan pi kaalak yak wesa. Pël ëak akun kot nent wë olëak omën pim naë wëauröak epël mëëa. “Ni yaap pitëm toktakaanëp, Kalili omnamp.” ⁷¹ Pël yemaan Pita pi kosang panë wesak ngön köntak epël mëëa. “Ne Anutu eöetak omën arim yak pipopön köpëlëp.” ⁷² Pël yemaan kokor ngön aan nentepar ëa. Pël èen Yesuuk ngön epël mëëa pöt kön wia. Kokor akun nentepar ngön naën wiaan akun nentepar nent yak newasumëep mëëa pöten kön wiak yaköm èen ing kaö ëa.

15

Yesu Pailatë naë wak sa
(*Matiu 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Son 18:28-38*)

¹ Èlpam walën kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröere kaöaröere kansol pourö wa top ëak Yesuu mëmpnaata ngönte kosang wesa. Pël ëak wii tëak naröak mësak sê Pailatë naë moulmëa. ² Pël èen Pailatök epël mëak pëël mëëa. “Ni Yuta omnaröa omën omp aköp ma?”

Maan “Yok yaan pi tapèt,” pël mëëa. ³ Pël yemaan kiri ar yaaö kaöarö pit ngön kësang panë kosang wesak ök mëëa. ⁴ Pël yaëën Pailat pi Yesuun epël mëak pëël mëëa. “Pit nimëën ngön könöm wesak yaan tol ëënak kat wieëak nerek naën yaën?” ⁵ Pël maan Yesu pi ngön kangut nemaan pan yaëën Pailat pi yaan sa.

Pailatök Yesu mëmpënëak mëëa
(*Matiu 27:15-26; Luk 23:13-25; Son 18:39-19:16*)

⁶ Krismaki poutë akun kësang pötak yang ngarangkëp pi omnaröak omën namp wii kaatakaan wes mëpënëak maan pöt wes më pël yeëa. ⁷ Akun pötak omën namp wii kaatak wëa yapinte Parapas. Puuk omën muntaröa wotöök wëak nga yaalem namp mëna. Pël ëën pötaan wii kaatak ulmëa. ⁸ Pël ëën omën selap pit Pailatë naë së wa rongan ëak krismaki poutë yaalmëaul elmëepënëak ök mëëa. ⁹ Pël ëën Pailatök epël ök mëëa. “Yuta omnarö arim omp aköp mait elmëak wes nimëëmaan. Kat wiin pangk yaë ma?” ¹⁰ Yuta omën kaöarö Yesuun om pas kaaö kön wieë wii kaatak moulmëa pöt pi ëwat wëak pël mëëa. ¹¹ Pël maan kiri ar yaaö kaöaröak omnaröen Parapas Yesu urtak wilak wes mëepnaan mapënëak kék mëëa. ¹² Pël yaëën Pailatök kaalak epël mëak pëël mëëa. “Pël ë kosang yewas pöt arim omp ak pël yemak pöp tol ëëm?” ¹³ Maan elek wiak mëëa. “Pi këra yetaparak wel wiip.” ¹⁴ Maan epël mëëa. “Omën epop utpet oröp nent ëa?” Maan rangkrangk ngön ë olëak epël mëëa. “Këra yetaparak wel wiip.” ¹⁵ Pël maan Pailat pi pitëm kentöt pet irëpnaak yak Parapas wes mëa. Ën Yesuun pöt maan pol koröp wapötringöök momöak këra yetaparak mööpënëak ngaaröa ngësë wes momëa.

Ngaaröak Yesuun ököökre waswas elmëa
(*Matiu 27:27-31; Son 19:2-3*)

¹⁶ Pël ëën ngaarö pit Yesu mësak oröak së yang ngarangkëpë ka kaö

nerak ulmëak maan nga omën pourö pim naë wa rongan ëa. ¹⁷ Pël ëak ngaaröa ulpëën köp möa namp momëak wii öng oröauuk ul ket ëa nent kepönöök mowaëa. ¹⁸ Pël elmëak rar rë mowesirak epël mëëa. “Yowe, Yuta omnaröa omp aköp.” ¹⁹ Pël mëak kalaö naööring kepönöök momöak waasöp ngës menak rar rë mowesirak ngëëngk yemowesaul ököök elmëa. ²⁰ Ököökre waswas pël elmëak ulpëën köp möaup përeak kaalak pimtëep më moulmëak këra yetaparak mööpënëak mësak sa.

Yesu këra yetaparak möa
(*Matiu 27:32-44; Luk 23:26-43; Son 19:17-27*)

²¹ Kamtaöök yesem omën namp koirak yapinte Saimon, Sairini kakaanëp, Alesantaare Rupas pi-arpim pepap. Pi yaakaan yewaisën koirak kék maan Yesu këra yetapër waalën sa. ²² Yesem yang lup nenta yapinta Kolkota, tiarim ngöntak Kepön Kos pötak, së oröa. ²³ Pël ëak wain iitaring i kön kat yokola nent irikor ëak nëmpënëak mangkën kaaö ëa. ²⁴ Pël ëën pit këra yetaparak möak pim ulpëënre poë koröpöt narö nant öpënëak ngasamtak wia. ²⁵ Pit këtëp kot nent luptakël yaaprën 9 kilok pötak möa. ²⁶ Pël ëak pim kepön löötak epël retëng ëa. “Epop Yuta omnaröa omën omp aköp.” ²⁷ Pël ëak ngaare këkain omën naar, namp yaapkëël namp katnëël, mö ulmëa. ²⁸ [Pël ëën ngönëntak epël ëa pöt kë oröa. “Omën utpet yaauröa rongantak ulmëaup.”] ²⁹ Pël ëën omnarö sak waisak yeem piin sömre ëlakëër kepön keke elmëak epël mëëa. “Aë, ni, ‘Anutuu ngëëngk tupët tööl olëak kaalak akun nentepar nent ök remaap,’ pël ëauppe ³⁰ nimtë koröpö kaamök ëëm. Ni yaap Anutuu Ruup pöt këra yetaprakaan ent ëak ira.” ³¹ Pël yemaan kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangkörö pit tapël ökre was elmëak neneren epël mëëa. “Pi omën muntarö kaamök yaaupök pimtëën poprak yaë. ³² Pi

Kristo, Israel omnarö tiarim omën omp aköp pöt këra yetaprakaan ent ëak irap. Pël ëen tiar itenak piin kön wi kosang wasëpenaan." Pël yemaan omën ngësnngës mö ulmëa pöarta tapël utpet wesak mëëa.

Yesu wel wia
(*Matiu 27:45-56; Luk 23:44-49; Son 19:28-30*)

³³ Këtëp luaptak 12 kilok pötak wëen yanget koö olëak wieë sê 3 kilok ëa. ³⁴ Pël ëen 3 kilok këtëp tingk wesak yengmaan Yesu pi ngön ëak epël mëëa. "Eloi, eloi, lama sapaktani?" Pöt tiarim ngöntak epël. "Nem Anutu, nem Anutu, ni tol ëenak ne sëp yenewasën?" ³⁵ Pël yemaan omën pörek tauëëaurö pit pöten kat wiak epël mëëa. "E kat wieë. Eliaan merëk yemaap." ³⁶ Pël yaan omën namp pöömpö sê i kaö kel newer wain i som yaautak wariak këkalëp kautak wa téak Yesu nëmpënëak yemangkem epël mëëa. "Kora. Elia pi wais kaamök elmëëpën ma won pöten iteempa." ³⁷ Pël yemaan Yesu pi merëk kaö mëak wel wia.

³⁸ Wel yawiin ngönën tup kaöetak poë koröp kësang ngeröök uteëaumpel oorekaan luaptak keliak nempel-nempel ëa. ³⁹ Pël ëen ngaaröa wotöököp Yesu pim koëel tau wëaup pi itaangkën Yesu wel wiin epël ëa. "Omën epop yaap Anutuu Ruup."

⁴⁰ Yesu yamöön öng Kalili yangerakaan pim ënëm yesem kaömpre omnant kaamök elmë ima pörö kamaarek wë iteneëa. Öng pël ëa pöröakaan narö eporö. Maria Matala kakaanëpre Maria muntap Sems kotupre Yose pöarë ëlëpre Salomi pörö. ⁴¹ Pit Kalili yangerakaan Yesuu ënëm inëen elmë imaurö. Pitëmënt pëen won, öng munt naröeta Yesuring sê Yerusalem kak wakaima.

Yesu yang kel weera
(*Matiu 27:57-61; Luk 23:50-56; Son 19:38-42*)

⁴² Kë yesa akun ngëëngkët ëlpamökëen wiaan omnant kön yaaö akuneta wiap kanök Yosep Arimatia kakaanëp sa. ⁴³ Pi kansolöröa wotöök

wë Anutuu wa ngaöök nimëëpnaaten kent kön wieimaup. Puuk kas kön nawiin Pailatë naë sê Yesuu sokuren ök mëëa. ⁴⁴ Pël ëen Pailat pi teënt wel wia pöten yaan sak nga omnaröa wotöököpön yas maan sëen pëel mëëa. ⁴⁵ Pël ëen nga omnaröa wotöököpök "Teënt wel wia," pël maan kat wiak Yosepön sokur öpnaaten kuure mak mëëa. ⁴⁶ Pël maan Yosep pi sê poë koröp kölam naö sum ëak sê Yesuu sokur yetaprakaan ent ëak poë koröp pöök kör koëak wak sê pimtëen wesak kël öngöp tëa naöök wiak kël kaö naö kur kaip tiak kanrak il wari ulmëa. ⁴⁷ Pël yaëen Maria Matala kakaanëpre Maria Yoseë ëlëp piarip itena.

16

Yesu wal ëa
(*Matiu 28:1-8; Luk 24:1-12; Son 20:1-10*)

¹ Kë yesa akunet pet irën Maria Matala kakaanëpre Maria Semsë ëlëpre Salomiiringörö pit Yesuu sokurak kolap köp nga kamp ompyaut wa mëëpënëak sum ëak kopëta wesa. ² Pël ëak Sante ëlpam yewalën oröak kan kourak yesën këtëp apra. ³ Pël ëen yangaö temanöm yewasem neneren epël mëëa. "Yangaöökë kanrakaan këlö talëpök wa pëlëer niwiipën?" ⁴ Pël mëak itaangkën kël kësang pö wa pëlëer wieëa. ⁵ Pël ëaan yangaöök ilëak itaangkën omp ulwas namp ulpëen kölam waliip mëaup yaapkëel wel aisëaan itenak yaan sa. ⁶ Pël yaëen epël mëëa. "Yaan sëngan. Ar Yesu Nasaret kakaanëp yetaprak möaupön itaampunëak waisan. Pi eprek won wia. Yok wal ëa. Ur koseten iteneë. ⁷ Ar sê pim ruuröere Pitaan ök man. 'Pi Kalili yangerakël arimëen wet rëak sëpënëak ök niaaup. Pörek sê itaampun.'" ⁸ Pël maan öngörö kas utpet ëak reireë urö yangaöökaan oröak kas pöömpö sa. Pël ëak kas panë ëen omnaröen ök nemaan ëa.

Yesuuk Maria Matala kakaanëp öö pet elmëa
(*Matiu 28:9-10; Son 20:11-18*)

⁹ [Yesu pi Santeetak ëlpam yewalën wal ëak wet reäk Maria Matala kakaanëp ngaan urmer 7 ëak waö ë momëa pöp ëö pet elmëa. ¹⁰ Pël ëën së piiring wëaö muntarö ingre ya ilak aim wëen ök mëëa. ¹¹ Pël ëën Yesu pi wal ëak wëen öngöp itena ngön pöten kat wiin kë won ëa.

Yesuuk ru naarën ëö pet elmëa

(Luk 24:13-35)

¹² Akun nentak ingre mor sauröakaan omën naar kak nereké sëpënëak yesën kan kourak möönre koröp maim wak ëö pet elmëa. ¹³ Pël elmëen piarip së ru muntaröen ök maan kat wiin tapël kë won ëa.

Yesuuk ru 11 pöröen ëö pet elmëa

(Matiu 28:16-20; Luk 24:36-49; Son 20:19-23)

¹⁴ Ënëmak ru 11 pörö wa top ëak kaömp neim wëen ëö pet elmëa. Pël ëak wal ëak wëen itenauröak ök maan pitëm lupöt il wariak wëen kön wi kosang nemowasën ëa pötaan kos elmëa. ¹⁵ Pël elmëak epël ök mëëa. “Ar yang ël epotë yesem omnaröa wëaul ngön ompyaut ök man. ¹⁶ Kön wi kosang yewesautaring i mëëpnaap pi kutömweri yaö sëpnaap. Kön wi kosang yewesaut wonöp pi pöt es parëaöökëen yaö sëpnaap. ¹⁷ Kön wi kosang yewesautaring öpnaarö nook weëre kosang mangkën retëng ke nentere nent epël ëëpnaarö. Nem yapintak urmerarö waö ë momëëpnaat. Ngön köngköm ngolöpöök apnaat. ¹⁸ Kamalörö moröak mësël ëëpnaat. I nak wel yawiaut nëen utpet nemowaspan. Yauman yaauröa rangk pitëm moröt mowiin ompyaö sëpnaat.”

Yesu kutömweri isa

(Luk 24:50-53; Ngön 1:9-11)

¹⁹ Aköp Yesu pi ngön pipël ök më pet irën Anutuuk wak kutömweri isa. Pörek së pim yaapkëetakël wel aisëak wë. ²⁰ Pël ëën pit kaare yang ël epotë pim ngönte aö sa. Pël yaëën Aköpök kaamök elmëak retëng nentere nent yaalmëem pim ngön yaaö pöt yaap pël pet elmëa.]

Luk

Yesu pi wel wiak kutömweri sēen wē ēnēmak Luk puuk Yesuu ngön ompyaō epēt retēng ēa. Luk pi ngaan root yaatak wakaimaupök Pool kaamök elmēa. Pi Yuta omēn wonöp, köpēl omnarōakaanēpök Krik omnarōaan retēng ēa. Krik omnarō pöt, wotpil yaauten kön wiin ompyaō yaaurō yak pi Yesuun wotpil yaapöp pōta ngönte retēng ē mena. Pi omnarōen Yesuuk yaköm yaalni pöt pet elmēa. Luk pi Ngön Yaaō Omnarōa Ya Mēmpeimauta Ngönteta retēng ēa.

Pöt epēl wia.

Son i yamēaupre Yesuu wilauta ngönte 1:1-2:52

Son i yamēaupē ya mēnaut 3:1-20

Yesu i momēen morök elmēaut 3:21-4:13

Yesuu Kalili yangerak ya mēnaut 4:14-9:50

Kalili yangerakaan Yerusalemē saut 9:51-19:27

Yerusalem kak Yesuu naē orōaut 19:28-23:56

Yesuu wal ēak kutömweri isaut 24:1-53

Luk puuk Tiopilas pöpēen pep epwer retēng ēa

¹ O omēn kaōap Tiopilas, tenim tekrakaan omēn selap pörōak Anutuuk elmēen tenim naē omnant orōa pötön ökre was retēng ēaut. ² Pit omēn wet rēak omnant orōön itena pörōa kēmötēaan ngön kat wiak retēng ēaut. ³ Pēl yaēen nem itena pörōen pēel mēak songönöt kēekē kat wiaut. Pötaanök wotpil wesak nimēen ē yanging. ⁴ Ni kat wiak wet rēak omēn muntarōak ök niaan kat wian epot yaap tapöt pēl wasumēak retēng ē yanging.

Ensel nampök Sonē wilēpnaaten Sakaraiaan ök mēea

⁵ Erot pim Yuta omnarō ngarangk ēak wēa akun pōtak kiri ar yaaō omēn namp wēa yapinte Sekaraia pöp Eron pim kurmentēkaanörōa naēaan Apaisa pim toktakaanēp. Ēn

pim öngöp Elisapet piita Eron tapöpē kurmentēkaanēp. ⁶ Piarip Anutuu ēōetak wotpil wē pim ngön kosang pout ngar weim wakaima. ⁷ Pēl ēak Elisapet pi ru köpēlēp yak piarip ru won wē ulöp sa.

⁸ Sekaraiaare kiri ar yaaō pim karurō pit Anutuu ngönēn tup kaōetak sē ilēak Anutuu ēōetak neenem yaat mēmpō yesem ⁹ Sekaraia puuk ka ngerō ngēengktak sē köp nga kaampöt kiri ar ēak koulöp wes mēēpēnak pitēm yaaul wēl elmēen sa. ¹⁰ Pēl yaēen akun pōtak omēn yaap sa pörō pit tomök wa top kēsang ēak Anutuun kimang maim wēa. ¹¹ Pēl ēen Sekaraia pi itena pöt Aköpē ensel namp köp nga kaampöt kiri ar yaaō pōta wē yaapkēöökēl tauaan itenak ¹² kas kaō ēak rēerēē ura. ¹³ Pēl yaēen enselēpök epēl mēea. “Sekaraia, ni kas ēēngan. Anutu pi nim kimang ngönte kat wia. Pötaanök nim öngöp Elisapet pi nim yokot namp wilēpnaat. Pēl ēen pim yapinte Son pēl mam. ¹⁴ Pēl ēak ni ya kē sak ērēpērēp yaēen omnarōeta pim orōöpna pötaan ērēpērēp ēēpnaat. ¹⁵ Pi Aköpē ēōetak kaō sak wē wain iire i nga muntat nanēmpan. Pim ēlēpē yaatak wēen Ngēengk Pulō pim lupmeri peō ēēpnaap. ¹⁶ Puuk Israel omēn selap pan lup kaip motiin Anutu pitēm Aköpē naē rē olapnaat. ¹⁷ Pi Eliaē ēa pöl weere kosang wak Aköpē wotōök rapnaap. Puuk peparōa könöt kaip motiin rungaarōaring lup yal mampnaat. Pēl ēen omēn ngön wa olēolē yaaurōeta tapēl elmēen wotpil wēaurōa könöt kat mowiipnaat. Pēl elmēen omēn pörō Aköpē waisēpnaataan ko ēak öpnaat.” ¹⁸ Pēl maan Sekaraia pi enselēpön epēl mēea. “Ten öngöp pouwaar ulöpaar. Pötaanök nim ngönta kēet orōöpnaalēn kön nawiin yeē.” ¹⁹ Pēl maan enselēpök kangiir epēl mēea. “Ne Kepriel, Anutuu ēōetak wē piin inēen elmēeim wēaup. Pimtok ngön ompyaō epēt ök niamēak wes nemēen waisaup. ²⁰ Pēl ēen ni kat

wiak kön wi kosang newasën yaën. Pötaanök ngön won sak wëen nem ngön yeniak pipot kë oröönak kaalak ngön amëët.”

²¹ Sekaraia pi ka ngerö ngëëngktak akun wali wëen omnarö kor wë kön selap ëa. ²² Pël ëeim wëen ënëmak kakaatiaan oröak ngönaak mapënëak poprak ëa. Pël ëen omnarö pit epël kön wia. “Pi ka ngëëngkta kakaati omën it ngolöp nent itena koröp.” Pël ëen pi ngön apënëak pomp ëak more-siarëring ök elmëa.

²³ Ënëmak Sekaraia pim ngönën tup kaöetak ya yamëngka akunet pet irën kaalak kakë sa. ²⁴ Pël ëen ënëmak Elisapet ru kepring sa. Pël ëak ëlëëpëlëëp ëeim wëen ngoon mor nas won sa. Pël ëen epël mëëa. ²⁵ “Aköp pi kaamök elnëak omnaröa ëöetak nem ëöempel won newesak rungaap yenangk.”

Ensel nampök Yesu wilëpnaaten Mariaan ök mëëa

²⁶ Elisapet pöp ru iirak ëaan ngoon mor nas nasiaan namp won sëen Anutuuk ensel Kepriel pöp wes mëen Kalili yangerak ka naö yapinte Nasaret pörökë sa. ²⁷ Pörök öng ulwas namp wëa yapinte Maria pi omp namp Yosep piin yaö elmëen wëa. Yosep pi Tewit pim körööp. ²⁸ Pël ëen Kepriel pi Maria pim naë së epël mëëa. “Yowe, Aköp pi nimëen ya ërëp ëak niiring wë.” ²⁹ Pël maan Maria pi kat wiak ya ngës ëen epël kön wia. “Tol ëënak yoöre ërëp epël yenëa?” pël kön wia. ³⁰ Pël ëen enselëpök epël ök mëëa. “Maria, ni kas ëëngan. Anutu pi nimëen ya ërëp yaë. ³¹ Nim yokot kepring sak wilumë pipop yapinte Yesu pël mam. ³² Puuk omën kaö sak öpnaap. Pël ëen omnaröak piin yaya mëak Anutu kaö panëëpë Ruup pël mapnaap. Pël ëen Anutuuk pim körööp Tewit pim ëaul yangerakë omnaröa kaö wes moulmëëpnaap. ³³ Pi Yakopë ëere köröörö ngarangk ëak wakaim öpnaap. Pël ëen pim wa ngaöök nimëëpna pöt won nasëpan.” ³⁴ Pël maan Maria enselëpön epël mëëa. “Tol ëak pël ëëm? Ne omp

wonöppe.” ³⁵ Maan enselëpök kangiiir epël mëëa. “Ngëëngk Puloök nim naë wais Anutu ngaarëkëp pim weëre kosangët nim rangk niwiin kaamök elniipnaat. Pël ëen nim ru wilumë ngëëngk pöpön omnaröak Anutuu Ruup pël apnaat. ³⁶ Kat wi. Nim karip Elisapet pi ulöp saupök ru kepring wë. Ngaan, ‘Pi ru nawilpanëëp,’ pël aimautak peene pöt pi ru kepring wëen ngoon mor nas nasiaan namp ëak yes. ³⁷ Anutu pi omën nant ëëpënëak poprak naën yaaup.” ³⁸ Pël maan Mariaak kangiiir epël mëëa. “Ne Anutuu inëen koontup. Pötaanök yaan pil elnëëp.” Pël maan enselëp pi sëp wesak sa.

Maria pi Elisapeten itaampö sa

³⁹ Maria pi akun tapëtakëer wal ëak Yutia rosir omnaröa kak nerekël sa. ⁴⁰ Pël ëak Sekaraia pim kaata kakaati së ilëak Elisapeten yoöre ërëp mëëa. ⁴¹ Pël yemaan Elisapet pi Mariaë yoöre ërëp pöt kat yawiin ru Elisapet pim yaatak wëaö pöp elë ëa. Pël ëen Ngëëngk Pulö Elisapet piik ilëak peö ëa. ⁴² Pël ëen ngön ëak Mariaan epël mëëa. “O öng epop, ni öng muntaröa ök won. Anutu pi niin ompyaö yaalni. Ën nim ru wilumë pöpta ompyaö elmëëpnaat. ⁴³ Ne ompyaö talëpëen nem Aköpë ëlëpök nem naë yewaisën? ⁴⁴ Yoöre ërëp ngön neaan kat yawiin nem yaatak wëaupta kat wiak ërëpsawi ëak elë yaë. ⁴⁵ Ni Aköpë ngön ök niia pöt kë rapna pöten kön wi kosang yewasën. Pötaan ërëpsawiarëng ömëëp.”

Mariaak ërëpsawi ngön mëëa

⁴⁶ Pël maan Maria pi epël mëëa. “Nem lupmerök Aköpë yapinte wak yawis. ⁴⁷ Ën nem könöpök Anutu ne utpetetakaan yeneö pötaan ërëpsawi yaalmë. ⁴⁸ Pi ne pim inëen koont pasip sant yaalnë. Pötaanök omën peene wë eporöere ënëm orööpnaarö pitök neen, ‘Anutuuk ompyaö yaalmë,’ pël apnaat.

49 Anutu weëre kosangëp puuk retëng epët yaalnë.

Pötaan pim yapinte ngëëngk wia.

50 Pi omën pim iri wëaurö sant yaalmëaup.

Omnaröa öpnaal sant pöt pangk ëak wiaapnaat.

51 Pim moresök ya kosang mënak omën pitëmtëen wak isak yaurö wa moolaan yes.

52 Pi yang omp ak weëröeta wa moolëak

omën yapin wonörö pitëm yapinöt wak isak yema.

53 Pi omën ngöntök yaaö omnant wonörö ulöl wes yemangk.

Ën ulöpre moupring wëaurö ngöntök yemowas.

54-55 Pi tiarim ëaröen Apramre pim ruure ëarö kaamök elniipënëak kosang wesak ök mëëa.

Pötaanök pi pim ngön kosang wesa pöten kön wiak Israel pim ya omnarö kaamök elnieim wë.”

56 Maria pi Elisapetring wëen ngoon naar namp ëak won sëen kaalak pim kakë sa.

Elisapetök Son wila

57 Elisapet pim akunet temanöm sëen yokot namp wila. 58 Pël ëen omën kaköröere nanangarö pit Aköpë sant elmëa pöt kat wiak piiring top ëak ërëpsawi ëa.

59 Wë akun 7 ëak won sëen 8 pötak pit yokotup Anutuun yaö wesak pim koröp kaut ilëpënëak wa top ëa. Pël ëak pit Sekaraia pim pepapë yapin ngamp mapënëak mëëa. 60 Pël maan ëlëpök ke urak epël mëëa. “Won, tiar pim yapinte Son pël mepa.”

61 Pël maan pit epël mëëa. “Nim nanang nampë yapinte pil won wia.”

62 Pël mëak pepapön mor ök elmëak yapin talte mapën pöten pëel mëëa.

63 Pël ëen pi kël wësap naöön kimang elmëen wa mangkën puuk, “Yapinte Son,” pël retëng ëen pit yaan sa. 64 Pël ëen tapëtakëer pim këmët kengkën sëen ngönte orö rëen Anutuun yaya mëëa. 65 Pël ëen kak pörök wëaurö pit yaan sak pöta ngönte ka poutë ök maö

yesem Yutia yangerak rosiratë ka wieëa pötëeta ök aö sëen pangk ë pet ira. 66 Pël ëen omën pöt kat wia pörö om ngön pöt kön wieim wë Aköpök weëre kosang mena pël wesak epël mëëa. “Yokotup kaö sak tol ëëpën?”

Sekaraiaak tektek ngön mëak Aköpön yaya mëëa

67 Ngëëngk Pulö Sonë pepap Sekaraia pim lupmeri peö elmëen tektek ngön epël mëëa.

68 “Tiar Aköp, Israel omnaröa Anutu pim yapinte wak isak mapa.

Puuk tiar kaamök elniak utpetetakaan ent ë yanuulë.

69 Pim inëen ruup Tewit pim kurmentëkaan namp tiar utpetetakaan niöpënëak

omën weëre kosangring pöp tau yaulmë.

70 Omën pöpön ngaanëer pim tektek ngön yaaö ngëëngköröen ök maan pitëm këmötëaan epël aimaut.

71 Aköpök tiarim kööre toköröere këëpöt yaniwëaurö pitëm naëaan ent ë nuulëëpnaat.

72 Pi ngaanëer ngön ngëëngk kosang wes mena pöten kön wieë

tiarim ëarö lup sant elmëeima.

73 Pim ngön kosang wes mena pöt tiarim körööp Apramön epël mëëa.

74-75 ‘Ne ar neen akun poutë ompyaöre wotpil wë kas naën inëen elnëenëen

arim kööre toköröa naëaan kama niömaat.’

76 Ën yokot epop, ni wet rëak Aköpëen kan ngësum.

Pël ëëmë pötak omnaröak niin, ‘Anutu Ngaarëkep pim tektek ngön yaaup,’ pël niapnaat.

77 Ni Anutuuk pitëm utpetatë kangut kërë moolëak utpetetakaan öpnaat pël ök maan kat wiipnaat.

78 Anutu pi tiarimëen sant yaaup.

Pötaan pël elniipnaat.

Pi kutömweriaan namp tiarim naë wes mëen puuk këtëpë yema pöl ëwa elniipnaat.

⁷⁹ Pël èèn omèn koutak wëauröere wel wiipënëak yaaurö ëwa elniak mayaap kanöök niulëen öpenaat.”

⁸⁰ Ènëmak yokot Son pöp kaö sëere könö kaö së pël ëa. Pël ëak yang omèn wonrek së wakaim wiak pim ya mëmpna akunet temanöm sëen Is-rael omnaröa naë orö tekeri sa.

2

Yesu wila (Matiu 1:18-25)

¹ Akun pötak Rom yang omp ak Sisa Okastas puuk omèn pim iri wëauröa yapinöt öpënëak ngön kosang wia. ² Ya pöt ngaan namëngkënte, Sairinias pim Siria yangerak yang ngarangk ëak wëaö akun pötak ngës rëa. ³ Pël èèn omèn pourö pit yapin wiipënëak pitëm ka songönötë sa.

⁴ Yesën Yosep pi Tewit pim körööpök Kalili yangerak Nasaret pörek wëa. Pötaanök Yutia yangerak Tewit pim kak Petelem pörekë sa. ⁵ Sëpënëak pim öng yaup Maria pöpta yapin wiipënëak koirak piarip pouwaar sa. Maria pöp ru kepringëp. ⁶ Pël ëak wëen Maria pim ru wilëpna akunet temanöm sa. ⁷ Pël èèn pim yokot wetkaalëp wila. Pël ëak poë koröp kautak kör koëak pol purmakaöröa kaömp umweri öngpök mowiin wieëa. Su kaat omèn peö ëa. Pötaanök ur ap wesak purmakaö kaatak së wëa.

Enselöröak pol sëpsëp ngarangköröen ök mëëa

⁸ Petelem kak pörekë naë omèn narö pitëm pol sëpsëpörö rö kan koinë ngarangk eim wëa. ⁹ Pël èèn Aköpë ensel namp pitëm naë së oröön Aköpë ëwaöök pitëk ëwa elmëen kas kaö ëa. ¹⁰ Pël yaëen enselëpök epël mëëa. “Ar kas ëëngan. Kat wieë. Ne arimëen ping ngön ompyaut wak yewais. Yang poutë omnarö kat wiak ërëpsawi ëënëët. ¹¹ Peene öng nampök Tewitë kak eprek rungaap yawil pipop ar omèn pourö utpete-takaan niöpnaap. Pi Aköp Kristo, Anu-tuuk Yaö Mëëaup. ¹² Itenak yaap ëa

wasënëëtaan wetete niamaan. Poë koröpöök kör koëak pol purmakaöröa kaömp umweri wiaan itaampunëët.”

¹³ Pël maötaring ensel muntarö kësang pan tapët pöt pitëm karipë naë oröak Anutuun yaya mëak epël mëëa.

¹⁴ “Anutu Ngaarëkëp pim yapinte wak isëp.

Omen pim lup sant elmëaurö pitëm naë mayaap wiaap.”

Pol sëpsëp ngarangkörö Yesuun itena

¹⁵ Enselörö pit kaalak kaip tiak kutömweri sëen sëpsëp ngarangkörö pit neneren epël mëëa. “Tiar Petelem kak së oröak Aköpë ök yenia pipten iteempa.” ¹⁶ Pël mëak pit teëntom pan së Mariaare Yosep koirak itaangkën öngaap poë koröpö kör koëak pol purmakaöröa umweri wiaan itena. ¹⁷ Pël ëak yokot pöpëen ngön ök maan kat wia pöt ök mëëa. ¹⁸ Pël èèn omèn pörek wëa pörö pourö pit sëpsëp ngarangköröa ngön ök mëëa pöt kat wiak yaan sa. ¹⁹ Èn Maria pöt ngön pöt kat wiak pim lupmeri wa wiak om kön wieima. ²⁰ Pël èèn pol sëpsëp ngarangkörö pit kaalak yesem enselëpök rungaapëen ök mëëa pöl itaampööre kat wi ëa pötëen Anutuun yaya maima.

Yesuun yapin mëëa

²¹ Yesu wilën wieë akun 7 ëak won sëen 8 pötak pit pim koröp kaut ilak yapinte Yesu mëëa. Yapin pöt pi yaatak won wiaan enselëpök ök mëëaut.

Simionre Ana piarpim ngönte

²² Mariaare ruup piarip kak wë piarpim iirëpna akunet temanöm yesën Moses pim ngön kosangöt ngar wak Yosepring Yerusalem kak së yokotup Aköpëen yaö mowasëpënëak wak sa. ²³ Pöt Aköpë ngön kosang epël wia pöt ngar wak pël ëa. “Yokot wetkaalörö wilën pöt Aköpëen yaö mowasën.” ²⁴ Pël ëak piarip Aköpë ngön kosangöt ngar wak Aköpëen yaö mowasëpnaataan int ek naar kiri ar ëëpënëak wak sa.

²⁵ Yerusalem kak omën namp wakaima yapinte Simion. Pi omën wotpil ngönëringëpök omën Israel omnarö utpetetakaan moöpna pöpön kor wëen Ngëëngk Pulö piring wakaima. ²⁶ Ngëëngk Pulöök ngaan piin epël ök mëëa. “Ni wel nawiin om wëen Aköpë Yaö Mëëaup, Kristo, oröön itenakök wel wiimëët.” ²⁷ Omën pöp Ngëëngk Pulöök elmëen Anutuu ngönën tup kaöetak sê wëa. Pël ëen Yosepre Maria piarip rungaap wak ngön kosangta wieëaul elmëëpënëak ngönën tupta kakaati sa. ²⁸ Pël ëen Simion pi Yesu wak kapariak epël mëak Anutuun yaya mëëa.

²⁹ “Aköp nim neaan pöt yok kē yaarö. Pötaanök nuuk aan ne ya kē sak wë wel wiimaan.

³⁰ Nem itöök nim omën ten utpetetakaan niöpënëak yaan pöpön ityaangk.

³¹ Aköp ni omën pouröak piin itaampunëak ko ë ninaup. ³² Puuk kopël omnaröa lupöt ëwa yaalmë.

Ën Israel nim omnarö tenim yapinte wak yawis.”

³³ Yokotupön pël yemaan ëlre pepaar piarip kat wiin pölöppölöp ëa.

³⁴ Pël ëen Simion pi welaköt elmëak yokotupë ëlëp Mariaan epël mëëa. “Yokot epopë naë Israel omnarö pit komre kap ëëpnaap. Pël ëak narö pim naëaan kawi ngentiipnaat. Ën narö pim naë tauak kosang sëpnaat. Puuk sowi mowiin omnarö pimëen ngön utpet apnaat. ³⁵ Pit pël yemaan pitëm kön ëlëëpöt yoolök wasëpnaat. Pël yaëen nimëntta ya këlängön ëak yaköm kön wiimëët.”

³⁶ Tektek ngön yaaö öng namp wëa yapinte Ana. Pi Panuel pim koontup, Asa pim kurmentëkaanëp. Pim öng ulwasöök omp wak wëen krismaki 7 ëak sëen ³⁷ wel wiin öng tek wakaima. Pim krismakiat 84. Öng ulöp pöp pi akun poutë ngönën tup kaöet sëp newasën këtëkre rö kan poutë Anutuun yak kē ngës olëak wë kimang maim wakaima. ³⁸ Öng pöp pi akun

pötak pitëm naë sê Anutuun yokotupëen yaya mëak Yuta omën Anutuuk pit utpetetakaan moöpënëak kor wakaimauröen yokotupë ngönte ök mëëa.

Yosepre Mariaare Yesu mësak Nasaret kakë sa

³⁹ Yosepre Maria piarip Aköpë ngön kosangta wieëa pöl omnant poutë pet irak kaalak Kalili yangerak Nasaret kakë sa. ⁴⁰ Pël ëak yokotup kaö sak weëre kosang wak ëwat kaöempelring wëen Anutu pimëen ya kē sa.

Yesu kotupök Anutuu ngönën tup kaöetakë sa

⁴¹ Yesu ëlre pepaar piarip Anutuu mait elmëa akun poutë Yerusalem kak seim yeëa. ⁴² Pötaanök piarpim yaaul Yesu krismakiat 12 ëak won saupök mësak pit pourö sa. ⁴³ Pël ëak wë ngëëngk akunet pet irën kaalak kakë sëpënëak yokotup Yerusalem kak om wëen piarip pöten köpël yak sa. ⁴⁴ Pël ëak yesem yokotup omën karuröaring yes wesak kët pöt seim wiap kan piarpim kar pöröa naë ap wesa. ⁴⁵ Pël ëak pitëm naë ap wes pet irak kaalak Yerusalem kak ap wasëpënëak sa. ⁴⁶ Pël ëak ap we-seim wëen akun nentepar nent ëak won sa. Pël ëen ënëmak ngönën tup kaöeta kakaati sê itaangkën pörök rë yemoulauröa tekarak wel aisëë pitëm ngönöt kat wiak songönötön pëel maim wëa. ⁴⁷ Pël ëen omën pim ngön kat wia pörö pit pim ngön kaip ti mampöore ëwat yaautaan itenak yaan sa. ⁴⁸ Pël ëen pim ëlre pepaar piin itenak yaan sak ëlëpök epël mëëa. “Yokot epop, tol ëënak tenipön epël yaalniin? Ten pep yaköm ë sak niin ap wasö imep.” ⁴⁹ Pël maan kangiir epël mëëa. “Oröpmorëenök neen ap wasö im? Arip köpël ma? Ne nem Pepapë kaatak wëep.” ⁵⁰ Pël maan piarip ngön pöt kat wiak ëngk ma e wesa. ⁵¹ Pël ëen ëlre pepaaring pit kaalak Nasaret kak sê wë piarpim ngön ngar weim wakaima. Ën ëlëp pöt pi omën itenak kat wia pöt pim lupmeri wa wiak kön wieima. ⁵² Pël

ëen Yesu pi wë kaö sak pim ëwatte ompyaö ëa. Pël ëen Anuture omnarö piin itaangkën pangk ëa.

3

Son i yamëaup pim yaat ngës rëa
(*Matiu 3:1-12; Maak 1:1-8; Son 1:19-28*)

1-2 Son, Sekaraiä ruup, pi yang omën wonrek wëen Anutuuk ya ngön mëea. Akun pötak omën eporöak yang ngarangk eim wëen Anutuuk pël mëea. Rom omp ak Taipirias Sisa pi Rom yang pör ngarangk ëak wëen krismaki 15 ëak won sa. Akun pötak Pontias Pailat pi Yutia yanger ngarangk ëëëa. Ën Erot pi Kalili yangera kaö sak wëen pim nangap Pilip pi Ituriaare Trekonaitas yangera kaö sak ngarangk ëa. Ën Laisenias pi Apilini yanger ngarangk ëëëa. Ën Anasre Kaiapas piarip kiri ar yaauröa wotöök wëa. Akun pötak Anutuuk Sonön ya ngön mëea. ³ Pël ëen pi i Yotanë we naöökaan naöök yesem Anutuuk omnaröa saunatë kangut ent ë moolapnaataan lup kaip tiin i momëëpënëak ök maima. ⁴ Pöta ngönte tektek ngön yaaup Aisaia puuk epël ngönëntak retëng ëa pöt Son pim naë kë oröa.

“Yang pultakaan omën nampök epël ya.

‘Aköpëen kanö wotpil weseë.

Ngësak ompyaö panë weseë.

⁵ I kön pipotta yang rë ngep ëëë.

Pël ëak rosir kotre kaö pipotta pout mëngkën iri rëëp.

Kan pek wia pipotta wotpil weseë.

Pël ëak kamtaöök kël wia pipotta wa moolëak won weseë.

⁶ Pël ëen omën pourö Anutuuk utpetetakaan yaniö pöten itaampenaan.’”

⁷ Omën kësang Sonök i momëëpënëak pim naë sëen epël mëea. “Kamalöröa morök yaalni pöl ar yaaurö. Ar kön wiin nem naë waisën i nimëëma pöt Anutuuk nga elniipënëak ya pöt naalniipan. ⁸ Ar lup kaip tiak wëwë pötakël önë pötakëer omnaröak arën itaangkën lup kaip tian pël ëëpnaat.

Arimtë könöök epël angan. ‘Ten Apramë köröörö,’ pël angan. Ar kön wi kosang newasën wë, ‘Ten Apramë köröörö,’ pël anë pöt pangk naën. Ne niamaan kat wieë. Anutu pi apënëak pöt yok pangk aan kël epotök Apramë körö koröp orööpnaat. ⁹ Anutuuk iner këra songöntak wia. Këra nement ulöp ompyaö nautön ëëpna pöt ku tiak es marën kotöpnaat.”

¹⁰ Pi pël maan pit piin pëel mëea. “Elei, ten tol ëen?” ¹¹ Pël maan puuk kangiir epël mëea. “Omën namp pim ulpëen naar wiaan pöt omën wonöp namp mamp. Ën namp kaömpöt selap wiaan pöt tapël muntap nant mamp.”

¹² Takis yewa omën naröeta i mëëpënëak sa. Pël ëak pi ngön pöt maan kat wiak epël mëea. “Rë yanuulaup, ten tol ëen?” ¹³ Maan puuk epël mëea. “Ar omnaröa naëaan takis önëak pöt ngarangköröa niia pil pëen ön. Arök arimëen kaut önganok.”

¹⁴ Pël maan nga omën naröeta kaalak pëel mëea. “Ën ten tol ëen?” Pël maan puuk epël mëea. “Arta omnarö mööre kaar ëak sumat wë pël ëënganok. Ar arimtë ya yamëngkauta sumat pëen weë. Muntat önëak kent ëëngan.”

¹⁵ Son pi pël maan omnarö pit ërëpërep ëak pimëen kön selap ëak epël mëea. “Epop Yaö Mëëaup Kristo tapöp koröp.” ¹⁶ Pël yaan pit pouröen epël ök mëea. “Omën nem ënëm waisëpna pöp pim weëre kosangtak nemët il wasëpnaap. Ne utpet epöpök pim ing korötepar wii nemowilnganëëp. Ne i yaaptaring i yanimë. Puuk pöt ar Ngëëngk Pulö nimëen esuwesi ök arim utpetat kotak won sëpnaat. ¹⁷ Pi pim kat yaurautaring wais kat ur rongan ëak kaömp ompyaut wa pim kaömp kaatak wiipnaat. Pël ëak unönre söksök pöt wa top ëak es kosangwesi moolaan kot sëpnaat.”

Erotök Son wii kaatak moulmëa

¹⁸ Son pi ngön pöt ök mëak wa korkor ngön munt nantre ngön ompyaut omnaröen ök mëea. ¹⁹ Pël

ëak yang ngarangk kaöap Erot pi utpet nant yaaupök pim nanëpë öngöpta wa ëp ëa pötaan ngön kosang mëëa. ²⁰ Pël ëa pöta rangk saun kaö panëët Son wii kaatak moulmëa.

Yesu i mëa

(Matiu 3:13-17; Maak 1:9-11)

²¹ Son pi wii kaatak nemoulmëën wiaan omnarö i momëak Yesuta i momëa. Pël ëën pi Anutuun kimang yemaan kutömwer këm nga ëën ²² Ngëëngk Pulö int ekëpë ök sak Yesuu rangk irëa. Pël yaëën kutömweriaan ngön nent epël mëëa. “Ni nem Ruup. Ne niin ya kë sak kent pan yaalni.”

Yesuu ëere köröörö

(Matiu 1:1-17)

²³ Yesu pi pim krismaki 30 ëak won sëën pim yaat ngës rëa. Pël yaëën omnaröak piin kön wiin Yosepë ruup pël ëa.

Yosep pöp Ilai pim ruup.

²⁴ Ilai pöp Matat pim ruup.

Matat pöp Liwai pim ruup.

Liwai pöp Melkai pim ruup.

Melkai pöp Sanai pim ruup.

Sanai pöp Yosep pim ruup.

²⁵ Yosep pöp Matataias pim ruup.

Matataias pöp Emos pim ruup.

Emos pöp Neam pim ruup.

Neam pöp Eslai pim ruup.

Eslai pöp Nakai pim ruup.

²⁶ Nakai pöp Meat pim ruup.

Meat pöp Matataias pim ruup.

Matataias pöp Semen pim ruup.

Semen pöp Sosek pim ruup.

Sosek pöp Sota pim ruup.

²⁷ Sota pöp Soanan pim ruup.

Soanan pöp Resa pim ruup.

Resa pöp Serapapel pim ruup.

Serapapel pöp Sialtiel pim ruup.

Sialtiel pöp Nerai pim ruup.

²⁸ Nerai pöp Melkai pim ruup.

Melkai pöp Etaï pim ruup.

Etaï pöp Kosam pim ruup.

Kosam pöp Elmatam pim ruup.

Elmatam pöp Er pim ruup.

²⁹ Er pöp Yosua pim ruup.

Yosua pöp Eliesa pim ruup.

Eliesa pöp Sorim pim ruup.

Sorim pöp Matat pim ruup.

Matat pöp Liwai pim ruup.

³⁰ Liwai pöp Simion pim ruup.

Simion pöp Yuta pim ruup.

Yuta pöp Yosep pim ruup.

Yosep pöp Sonam pim ruup.

Sonam pöp Elaiakim pim ruup.

³¹ Elaiakim pöp Melia pim ruup.

Melia pöp Mena pim ruup.

Mena pöp Matata pim ruup.

Matata pöp Netan pim ruup.

Netan pöp Tewit pim ruup.

³² Tewit pöp Sesi pim ruup.

Sesi pöp Opet pim ruup.

Opet pöp Poas pim ruup.

Poas pöp Salmon pim ruup.

Salmon pöp Nason pim ruup.

³³ Nason pöp Aminatap pim ruup.

Aminatap pöp Atmin pim ruup.

Atmin pöp Anai pim ruup.

Anai pöp Esron pim ruup.

Esron pöp Peres pim ruup.

Peres pöp Yuta pim ruup.

³⁴ Yuta pöp Yakop pim ruup.

Yakop pöp Aisak pim ruup.

Aisak pöp Apram pim ruup.

Apram pöp Tera pim ruup.

Tera pöp Neo pim ruup.

³⁵ Neo pöp Serak pim ruup.

Serak pöp Reu pim ruup.

Reu pöp Pelek pim ruup.

Pelek pöp Epe pim ruup.

Epe pöp Sela pim ruup.

³⁶ Sela pöp Kenan pim ruup.

Kenan pöp Apaksat pim ruup.

Apaksat pöp Sem pim ruup.

Sem pöp Noa pim ruup.

Noa pöp Lamek pim ruup.

³⁷ Lamek pöp Metusala pim ruup.

Metusala pöp Inok pim ruup.

Inok pöp Saret pim ruup.

Saret pöp Malalel pim ruup.

Malalel pöp Kenan pim ruup.

³⁸ Kenan pöp Inos pim ruup.

Inos pöp Set pim ruup.

Set pöp Atam pim ruup.

Atam pöp Anutu pim ruup.

4

Setenök Yesu morök elmëa

(Matiu 4:1-11; Maak 1:12-13)

1 Yesu pi Ngëengk Pulöök pim lupmeri peö ëak mësak Yotan imer sêp wesak yang omën wonrekë sa. 2 Pël ëak wë kët 40 ëak won sëen Seten pim naë sê oröak morök elmëa. Akun pötak pi kaömp won pan ëa. Pël ëen akun pöt won sëen këen wel wia. 3 Pël yaëen Setenök epël mëea. “Ni Anutuu Ruup. Pötaanök kël epotön maan kaömp sëen në.” 4 Pël maan Yesuuk kangiir epël mëea. “Ngönëntak epël wia. ‘Kaömp pöt pëenök omnaröa wëwëet nanimpan.’” 5 Pël maan Seten pi Yesu mësak rosir naöök is moulmëak tapëtakëer yangerakë omën poutön pet elmëak 6 epël mëea. “Yang epotë omën nantre nant pötë weëre kosang nem naë wiaan namp ngarangk elmëepnaataan mempëak pöt mempaat. Pötaanök ni ngarangk ëëmëetaan nimpëak yeë. 7 Pötaanök ni nem iri ilëak yaya neamë pöt omën epot pout nimëen sêpnaat.” 8 Maan Yesuuk kangiir epël mëea. “Ngönëntak epël wia. ‘Aköp Anutuun yaya mam. Pimënt kopëtapön inëen elmëem.’” 9 Pël maan Seten pi kaalak Yesu mësak Yerusalem kak sê ngönën tup kaöeta möröök moulmëak epël mëea. “Ni Anutuu Ruup. Pötaanök eprekaan öngkrek sörok ola. 10 Pöta ngönte ngönëntak epël wia. ‘Anutu pi pim enselöröen maan ni ngarangk elniipnaat.’ 11 Ën ngönën nenteta epël wia. ‘Këilötök nim ingesi niwalpanëen pitök morötök akaak elniipnaat.’” 12 Pël maan Yesuuk kangiir epël mëea. “Ngönën nenteta epël wia. ‘Aköp Anutuun kaamök elniipnaaten ököök elmëengan.’” 13 Pël maan Seten pi morök ke nentere nent elmë pet irak akun nentakëen wesak sa.

Yesu pi Kalili yangerak pim yaat ngës rëa

(Matiu 4:12-17; Maak 1:14-15)

14 Yesu pi Pulöök weëre kosang kaamök elmëen Kalili yangerakël kaalak sa. Pël ëen pim ëa pöta ngönte yang pörök sa pet ira. 15 Pël ëen ngönën tupötë ngönën ök yemaan omën pourö pim yapinte ngar wa.

Nasaret omnarö Yesu kaseng mena

(Matiu 13:53-58; Maak 6:1-6)

16 Yesu pi Nasaret kak pim kotuuk wakaimaurekë sa. Pël ëak pim yaaul kë yesa akun ngëengktak ngönën tup-tak sê ngönënte sangk kelëpënëak wal ëa. 17 Pël ëen nampök Aisaia pim ngönën pepewer mangkën wilak epël retëng ëaö pöt koira.

18 “Aköpë Pulö neering wë.

Pim ngön ompyaut omën omnant wonöröen ök mamëak yenëa.

Pi ngön epël ök mamëak wes nemëen waisaut. ‘Ar wii kaatak wëaurö, nook wil niulëen kan sënëet.

Ën ar it ngaap wëaurö, nook ompyaö niwasën nga sënëet.’

Pi këlangön kat wieim wëaurö pitëm këlangön yemengkauröa naëaan wil moulmëen sêpënëak wes nemëaut.

19 Pi Aköpë omnarö utpetetakaan moöpëna akunet temanöm yes pötenta ök mamëak wes nemëaut.”

20 Yesu pi ngön lup pöt sangk kelak pepewer kaalak köö möak ya omnamp menak wel aisëa. Pël ëen omën ngönën tup pötak wëa pörö pourö piin it kos elmëëa. 21 Pël ëen ngës rëak epël ök mëea. “Ngönën lup sangk kelën kat yawi pipët peene kë yaarö.” 22 Pël maan pit piin kön wiin isën kön selap ëak pim këmtakaan ngön ompyaut oröa pöten yaan sak neneren epël mëea. “E, tiar piin ëwat wëep. Pi Yosepë ruuppe.” 23 Pël maan Yesuuk kangiir epël mëea. “Tiar akun poutë, ‘Rotap nimtë yaumantë won wasum,’ pël yaaurö. Pöta ök arök neen, ‘Pi yaap ma kaar ya,’ pöt itaampunëak waswas ngön pöt an koröp. Pël neak arök kaalak, ‘Nim Kapanëam kak ya mëngkën kat wian pöt nimtë wëaö eprekta pël namëngkan ma?’ pël an koröp.”

24 Pël mëak epël mëea. “Ne yaap niamaan. Tektek ngön yaaö nampök ngönte aan pimtë ka songöntakörö kat nawiin yaaurö. 25 Ne yaap niamaan kat wieë. Arim köröörö tektek ngön

yaaup Elia pim ngönten kat nawiin één Anutuuk maan kopi nepelén wiaan krismaki 3 ngoon 6 éak won sèen kaömp ngöntök kèsang pan yang poutè wiakaima. Akun pötak öng kapir kèsang Israel yanggerak wè kaömp ngöntök wakaima. ²⁶Pël yaèen Anutuuk Elia pitèm naè wes namèen, Saiton yanggerak Sarepat kak öng kapir kopèt namp wèa pöpè ngèsèl wes momèen sa. ²⁷Pöta ök, tektek ngön yaaup Ilaisaè wakaima akunetak Israel omnaröa naè omèn selap kèsè éak wakaima. Omèn pörö pitèm naèaan namp ompyaö nemowasèn won. Neaman Siria yangerakaanèp pi kopètapökèer ompyaö mowesa.”

²⁸Pël maan omèn ngönèn tupta kakaati wèaurö pit ngön pöt kat wiak ya sangèn pan éa. ²⁹Pël één wal éak Yesu moröak kaöökè wilèngkèèl sa. Pitèm ka pö tomönta rangk wieèa. Pötaanök pit pi wak paréaöök moolapènéak sa. ³⁰Pël één Yesu pi pitèm teköök ilèak kö sak sa.

*Yesuuk urmer namp waö ë momëa
(Maak 1:21-28)*

³¹Yesu pi Kalili yanggerak ka naöökè yapinte Kapaneam pörek sè kèt kë yesa akun ngèèngktak omnaröen ngönèn ök mëea. ³²Pël één pit kat wiin pi pepapök öngpököt wa kotiak yemaan kat wiak yaan sa. ³³Pël één ngönèn tup pöta kakaati omèn urmerap pim lupmeri wèaö namp puuk Yesuun ngön éak epèl mëea. ³⁴“Elei, Yesu Nasaretaanèp. Ni ten tol elniim? Ni utpet niwasumèak waisan koröp. Ne niin éwat wè. Ni Anutuu naèaan Omèn Ngèèngkèp.” ³⁵Pël maan Yesuuk urmer pöpön ngön kosang mëak epèl mëea. “Ni ngön angan. Omèn pipop sèp mowesak oröak sè.” Pël maan urmer pöp utpet nemowasèn, om oröak sèpènéak pi kutpat è omnaröa teköök moolèak oröak sa. ³⁶Pël één pit yaan panè sak neneren epèl mëea. “Elei, ngön epèt tol nent? Pi weère kosangring urmeraröen ngön maan kat wiak oröak kas yesèp.” ³⁷Pël mëak pit pöta

ngönte aö sèen yang pörek ka wieèa pötè sa pet ira.

Yesuuk Pitaë lèlamöp ompyaö mowesa

(Matu 8:14-15; Maak 1:29-31)

³⁸Yesu pi ngönèn tuptakaan oröak Saimonè kaata kakaati sa. Pël éak itaangkèn Saimonè öng lèlamöp yauman koröp es nga kaö nent yeem wieèa. Pël yaèen pit puuk kaamök elmèèpènéak mëea. ³⁹Pël één Yesu pi öng yauman wieèaupè naè sè tauèè yaumanten nga mëea. Pël één öngöp pi tapètakèer koröp es nga pöt won sèen wal éak kaömp ar è mena.

Yesuuk omèn selap ompyaö mowesa

(Matu 8:16-17; Maak 1:32-34)

⁴⁰Kèt yeilaan omnarö pitèm kar yauman ke nentere nent yaurö mèsak pim naè sèen pim moresiar pitèm rangk mowiak yaumanöt ompyaö mowesa. ⁴¹Pël yaèen urmerarö pit omèn naröakaan oröak yesem ngön éak epèl mëea. “Ni Anutuu Ruup.” Pöt pit pi Kristo, Yaö Mèèaup, pöten éwat wèa. Pötaanök pim songönten ök mapanéak nga mëea.

*Yesu pi ka nantè ya mëmpö sa
(Maak 1:35-39)*

⁴²Èlpam walèn Yesu pi kaöökèaan oröak yang lup omèn won nentak sè wèen omnarö pit ap wasö sè koirak pi sèpanèak mëea. ⁴³Pël één Yesu pi epèl mëea. “Ne Anutuu omnarö wa ngaöök nimèèpna ngön ompyaö pöt ök niamèak wes nemèaup. Pötaanök omèn ka muntatèèröenta ök maö sum.” ⁴⁴Pël mëak Yuta omnaröa ngönèn tup wieèa pötè ngönèn ök maima.

5

Yesuuk maan Pita i kaö imènorö kèsang pan wa

(Matu 4:18-22; Maak 1:16-20)

¹Akun nentak Yesu pi Kenesaret i kaöökè pisöök wèen omèn kèsang pan pit Anutuu ngönte kat wiipènéak sè wa rongan éak pi kör mokoèa. ²Pël één i pisöök pörek wang kot naöörar wieèa. Pepaar pöt wi ulmèak sè iiröt

iireim wëa. ³ Pël èen Yesu pi Saimon pimöökë ngaarëk isak Saimonön kot nent mök ë i kaöökël mëepënëak mëak pöök wel aisëak wë omnaröen ngönën ök mëëa.

⁴ Pël ë pet irak Saimonön wangaö kaalak i kaöökël mök ë mëak iiröt olëak i kaö imën narö waulöpënëak mëëa. ⁵ Pël maan Saimonök kangiiir epël mëëa. “Kaöap, ten röök epöök weë ngentiak pël ëeim imën namp naön ëautep nim ngöntak kaalak olamaan.” ⁶ Pël mëak pit iiröt olaan imën kësang pan ilëak peö èen iiröt ilëpënëak ëa. ⁷ Pël èen pit pitëm karurö wang muntaöök wëauröen kaamök elmëepënëak moresring waiseë elmëen së kaamök ëak wangaöörarë wiin könöm menak i kaöök ilapënëak ëa. ⁸ Pël èen Saimon Pita pi pöten itenak Yesuu ingrak tok oriak epël mëëa. “O Aköp, ne utpetapök sëp newesak së.” ⁹ Pöt piire omën pörek wëa pörö pit imën kësang pan wa pöten yaan sak pël mëëa. ¹⁰ Pël maan Sepeti pim ruaar Semsre Son, Saimon pim karaar, piaripta tapël yaan sa. Pël èen Yesuuk Saimonön epël mëëa. “Ni kas ëëngan. Ènëmak nim i kaö imënörö yewan pi tapël omnaröeta ömëët.” ¹¹ Pël maan pit wangaöörar weruak së i pisöök më ulmëak pitëm omnant pout sasa sëp mowesak Yesuu ënëm elmëa.

Yesuuk omën kësë ëa namp ompyaö mowesa

(Matiu 8:1-4; Maak 1:40-45)

¹² Yesu pi kak nerek së wëen omën namp pim koröp pou kësë ëaup Yesuun itenak pim naë së tok oriak ë koset yangerak elak wë epël mëak kimang mëëa. “Aköp, ni ompyaö newasumëak pöt yok pangk ompyaö newasumëët.” ¹³ Maan Yesuuk moresiar pim rangk mowiak, “Pël ëëmëak yeërek, ompyaö së,” pël maan tapëtakëer pim kësëat won sa. ¹⁴ Pël èen Yesuuk ngön kosang mëak epël mëëa. “Epël yaalni epëta ngönte omnaröen ök manganok om el wesak së nim koröpö kiri ar yaaö nampön pet elmë. Pël ëak omnarö

nim ompyaö san pöt ëwat sëpnaan Moses pim ngön kosangta wia pöl kiri ar ëëm.” ¹⁵ Pël maan Yesu pim elmëa pöta ngönte ka poutë kat wi pet irak omën kësang pan pim ngön kat wiire yaumanöt won wasö pël ëëpënëak pim naë së oröa. ¹⁶ Pël yaëen pi yang omën wonrekël së Anutuun kimang mëëa.

Yesuuk omën kosat kël wa namp ompyaö mowesa

(Matiu 9:1-8; Maak 2:1-12)

¹⁷ Kët nentak Yesu pi omnaröen ngönën ök maim wëen ka poutë Kalili yangerakaanre Yutia yangerakaanre Yerusalem kakaan omën ngön kosangötë ngarangk naröere Parisi ngönën omën narö pitta pörek wel aisëak wëen Aköpë weëre kosangöök Yesu kaamök elmëen yauman omnarö ompyaö mowesa. ¹⁸ Pël yaëen omën narö omën kosat kël wa namp urweri wiak wak naë së kakaati ilëak Yesuu naë mowiiipënëak itaangkën omën kësang pan peö ëak wëa. ¹⁹ Pël èen pit yaumanëp wak kakaati sëpënëak omnaröaan kan pomp ëak kamöröökë ngaarëk is kamörö kan wesak omën pöp urtaring wes mëen yangerak omnaröa tektrak Yesuu naë ngemëa. ²⁰ Pël èen Yesu pi pitëm kön wi kosang yewesautön itenak epël mëëa. “Ngöntöp, ne yok nim saunatë kangut ent ë yanuulak.” ²¹ Pël yemaan omën ngön kosangötë ngarangköröere Parisi omnarö neneren epël mëëa. “Omën epop pim oröptak Anutu wa iri yemowas? Omën nampök yok pangk omën muntapë saunatë kangut ent ë nemoollangan. Ya pöt Anutu pimtëëtep.” ²² Pël yaan Yesu pi pitëm lupötön itenak epël mëëa. “Ar tol èënak kön pil yawi? ²³ Nem omnampön, ‘Nim saunatë kangut ent ë yanuulak,’ ngön pël yemak pöt kengkënte. Pöt ar ngön pöta këët tekeri nasën èen nem ngön pöt yaap ma kaar pël newasngan. Èn nem omnampön, ‘Wal ëak së,’ ngön pël yemak pöt könömët. Pöt nem ngön pöta këët tekeri sëen nem ngön

pöt yaap ma kaar pël wasënëet. ²⁴ Pötaanök ar ne kaar omën wonöp Omën Këep e yangerak wë weëre kosang wak saunatë kangut ent ë yemoolak pöten ewat sënëen epël ök yemaan iteneë.” Pël mëak kosat kël wa pöpön epël mëëa. “Ne epël niamaan kat wi. Ni wal ë korumönte wak nim kaatakë së.” ²⁵ Pël maan tapëtakëer pitëm itöök wal ë pim korumönte wak pim kaatakë yesem Anutuun yaya mëëa. ²⁶ Pël ëen omën pourö itenak yaan panë sak Anutuun ping wesak epël mëëa. “Peene ten omën it ngolöp nenten ityaangk.”

*Yesuuk Liwaiën yas mëëa
(Matiu 9:9-13; Maak 2:13-17)*

²⁷ Yesu pi kaatakaan oröak yesem takis yewa omën namp yapinte Liwai pöp pim takis yewa kaatak wëen itenak epël mëëa. “Ni nem ënëm elnë.”

²⁸ Pël maan Liwai pi wal ëak pim onnant pout sëp wesak Yesuu ënëm sa.

²⁹ Liwai pi Yesuun sis nëmpënëak kaömp ar ëak takis yewa pim kar naröere omën munt naröen maan pim kaatak së piaripring kaömp na.

³⁰ Pël ëen Parisi onnaröere pitëm ewat onnarö pit Yesuu ruuröen epël ök mëëa. “Ar tol ëënak omën takis yewauröere saun onnaröaring iire kaömp ngawi yen?” ³¹ Pël maan Yesu kangiir epël mëëa. “Omën yauman wonörö rota ngësë nasën. Yauman-ringörökëer rotaaröa ngësë sa yaë.

³² Ne omën pitëmtën kön wiin wot-pilörö pël yewas pörö lup kaip tiipnaan memëak newaisën. Won, ne omën pitëmtën kön wiin saun yaaurö pël yewas pörö ngön ök maan lup kaip tiipënëak waisaup.”

*Ngës olëak wëauta ngönte
(Matiu 9:14-17; Maak 2:18-22)*

³³ Yesuuk pël maan pit kangiir epël mëëa. “Sonë ruurö pit Anutuun yak kaömp ngës olëak wë kët poutë Anutuun kimang më yaë. Ën Parisi tenim ruuröeta tapël ë yaë. Ën nim ruurö pöt kaömp nëëre i në pël ëeim.” ³⁴ Maan Yesuuk pitëm pim karuröaan kaaö ngön mëëa pöten kat

wiak kangiir epël mëëa. “Ar yok pangk omën namp öng öpënëak yeem pim karuaröaring wëen pöt karuröen, ‘Kaömp ngës olëak weë,’ pël maan pit kat wiipën ma? Won pan. ³⁵ Peene wë omën öng öpna pöp pim karuröaring akun wali naön ëëpnaat. Pi peene wëen ënëmak omën naröak pi wak kama ulmëen akun pötakökëer pim karurö yaköm ëen kaömp ngës olëak öpnaat.” Pöl pit ne kama neöpna pötakökëer nëm ruurö neen yaköm ëen kaömp ngës olëak öpnaat.

³⁶ Yesu pi watepang ngön pil mëak kaalak munt nent epël mëëa. “Omën namp pim ulpëen ngolöpöpökaan lup nent ilak ngaanëpök wiak korir namëëpan. Pël ëëpna pöt ulpëen ngolöpöp utpet wasën ngolöpöp köpöpring ngöntre kar naën ëëpnaat. ³⁷ Ën omën namp i kep pol koröpwerring ket ëa ngaan pötak wain i ngolöpët kolön yok pangk naëpan. Pël ëëpna pöt wain i pöt kep wetak pol koröp pöt sak il ngentiin iit orö sëpnaat. Pël ëen pol koröpwerta utpet ëëpnaat. ³⁸ Pötaanök wain i ngolöpët kep ngolöptak lë mëëpna pötak pangk ëëpnaat. ³⁹ Omën namp wain i ngaante yenaupök ngolöpta songönte köpël ëak nanën ëëpnaat. Pël ëëpnaatak ngaante ewat wë pöt pëen kent ëak nëmpnaat.” Yesuu pël mëëa pöta songönte epët. Mosesë ngön kosang ngaanötre pimtë ngön ngolöpöt pangk irikor naëpan pötenök ya.

6

*Kë yesa akun ngëëngkta ngönte
(Matiu 12:1-8; Maak 2:23-28)*

¹ Kë yesa akun ngëëngk nentak Yesure pim ruurö pit rais ya neweri lup sa. Pël ëak ruurö pit ulöp narö töak söngsöng ëak na. ² Pël yaëen Parisi naröak pitën epël mëëa. “Kë yesa akun ngëëngktak arim ya yamëngk pipotön pepanöm wia. Tol ëënak yeë?” ³ Maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Ar Tewitre pim onnaröa këen wë ëa pöt sangk kelak kat nawiin

yaaurö ma? ⁴Tewit pi Anutuu ngönën tup kaöeta kakaati sê kaömp Anutuu ëöetak wieëa pöt kiri ar yaauröakëer nêmpnaan omën pasurö nêmpañak nga yaaut wak pimënt nak pim omnarö karut mangkên na. Pöt ar sangk kelak kat nawiin yaaurö ma?" ⁵Pël mëak epël mëëa. "Omën Këep ne kë yesa akun ngëengki pöta pepap."

Kë yesa akun ngëengki nentak Yesuuk omën namp ompyaö mowesa (Matiu 12:9-14; Maak 3:1-6)

⁶Kë yesa akun ngëengki nentak Yesu pi kaalak ngönën tupta kakaati sê omnaröen ngönën ök yamëem pörek omën namp pim mor yaapkëes kël waup wëen itena. ⁷Pël ëen ngön kosangötë ngarangköröere Parisi ngönën omnaröak Yesuuk akun ngëengktak ompyaö wasën pöt ngön yaatak ulmëepënëak ngai yeem wëa. ⁸Pël ëen pimtök pitëm lupötë itenak omën mores kël wa pöpön epël mëëa. "Ni wal ëak wais omnaröa itëkëel tau." Pël maan omën pöp wal ëak sê pörek taua. ⁹Pël ëen Yesuuk epël mëëa. "Ne arën pëlpël niamaan. Tiar yok pangk kë yesa akun ngëengktak omnarö ompyaö elmëepen ma utpet elmëepen? Yauman omnarö ompyaö mowasëpen ma mëmpen?" ¹⁰Pël mëak pitën nga it nalnal elmë pet irak omën pöpön epël mëëa. "Nim mores el më." Maan omnamp pi pël ëen mores kosang sa. ¹¹Pël ëen pit ya këlangön utpet ëen pitëmënt wa top ëak neneren epël mëëa. "Tiar Yesu epop tol elmëepen?" pël mëëa.

Yesuuk pim ngön yaaö omën 12 pörö il ulmëa

(Matiu 10:1-4; Maak 3:13-19)

¹²Akun pötak Yesu pi Anutuun ök mapënëak rosir naöökël sa. Pël ëak röök pötak ök maim wëen ëwa tëa. ¹³Pël ëen ëlpam walën pim ruuröen yas maan sëen pi pitëm naëaan omën 12 ëak il moulmëak pitëm yapinten pim ngönte yaaö omnarö pël mëëa. ¹⁴Nampë yapinte Saimon pöpön Yesuuk yapinte Pita pël mëëa. Ën namp Entru pöp Saimon pim

nanpap. Ën naröa yapinöt Semsre Son, Patolomiuure ¹⁵Matiu, Tomasre Sems Alpiasë ruupre Saimon Selot pël yamëëa pöp, ¹⁶Yutas Sems pim ruupre Yutas muntap Keriot kakaanëp, ënëmak Yesuun kup mowiipnaap.

Omën selap pan wëen Yesuuk ya mëna

(Matiu 4:23-25)

¹⁷Yesu pitring rosiraöökään ëëtöök sê oröak pim ruurö selap pan pitring tauaan omën selap Yutia yangeraakaanre Yerusalem kakaanre i kaö ëöök Taiaare Saiton ka pöteparëaan narö pit pourö wa top ëa. ¹⁸Omën pörö pit Yesuuk ngönën ök maan kat wiire pitëm yaumanöt won wasö pël ëepënëak sa. Pël ëen Yesuuk omën urmerarö pitëk wëauröeta ompyaö mowesa. ¹⁹Pël ëen omën pourö pit itaangkën weëre kosangö pim naëaan sëen ompyaö sëpën seëa pöt itenak pitta ompyaö sëpënëak kent ëen piik morring ngëen elmëepënëak ök ëa.

Ërëpsawiarang wëautere yaköm ë sak wëauta ngönte

(Matiu 5:1-12)

²⁰Yesu pi pim ruuröen iteneë epël mëëa. "Omnant wonörö ar Anutuuk wa ngaöök yanimë. Pötaanök ërëpërëp ëënëët.

²¹"Omën peene këen ëeim wëaurö ar ënëmak kep ëënëët. Pötaan ërëpërëp ëënëët.

"Omën peene ingre këlël aim wëaurö ar ënëmak sôm anëët. Pötaan ërëpërëp ëënëët.

²²"Ënëmak omnarö pit arën Omën Këep nemorö pël niak nga elniak kasëng nimampnaat. Pël ëak ngön utpet niak arim yapinöt utpet pan wesak niapnaat. Pël ëen ar pöten ërëpërëp ëënëët. ²³Ngaan pitëm ëarö tektek ngön yaauröen pil elmëaurö. Pötaanök pit ar pël yaalniin pöt, 'Ënëmak kutömweriaan kangut kësang önaat,' pël weseë ya kë sak ërëpërëpring tan urön.

²⁴"Ën monere urömaringörö ar omnant weimaurö, yakömpe. Ar kutömweri kaalak munt nant naöngan.

²⁵ “Kaömp nak kepring wakaimaurö, pepapök yaköm yaalni tapël arta yakömpe. Ar kèèn eim önèèt. yaköm elmèèn.”

“Söm aim wakaimaurö, yakömpe. Ar ingre ya ilak aim önèèt.

²⁶ “Omèn peene omnaröak arim yapinöt ping wesak yaurö, yakömpe. Ngaan arim ëaröak tektek ngön kaarkaar yauröen tapël elmëa.”

Kööre tokörö lup sant yaalmëauta ngönte

(Matiu 5:38-48)

²⁷ “Nem ngönte kat yawiaurö arën ök niamaan. Arimèèn kööre tok yaalniaurö lup sant elmèèn. Utpet yaalniaurö ompyaö elmèèn. ²⁸ Omèn ar utpet niwasëpënëak ngön yaurö Anutuuk ompyaö mowasëpnaan kimang man. Ën arimèèn ökre was yaalniauröaan Anutuun kimang man. ²⁹ Omèn nampök kerëm nentak yanimöön pöt nenteta nimööpnaan mowasum. Ulpëen rangkëp yeön pöt iriipön nga elmëënganok. ³⁰ Namp niin omèn nantön kimang niaan mamp. Nampök niikaan wa ëp ëen kaalak nimpënëak ke urak manganok. ³¹ Ar omnaröak omnant elniipënëak kent kön yawi pipël arökta pitëmèèn elmèèn.

³² “Arim kar lup sant yaalniaurö kangiir lup sant elmèènë pöt pangk naëpan. Omèn saunaringörö pitta lup sant tapël elmë yaë. ³³ Ën omèn ompyaö yaalniaurö kangiir ompyaö elmèènë pöt pangk naëpan. Omèn saunaringörö pitta ompyaö tapël elmë yaë. ³⁴ Ën ar omnarö kangut nimpënaak pël wesak omnant mampunë pöt pangk naëpan. Omèn saunaringörö pitta omnarö kangiir tapël mampënaak pël wesak omnant men yaë. ³⁵ Ar pöt, arimèèn kööre tok yaalniaurö lup sant elmëak ompyaö elmèèn. Ar omnarö omèn kangutëen kön wiak mengkanok. Pël ëënë pötak kangut kaö pan wak Anutu Ngaarëképë ru sënëët. Pöt pi omèn pimèèn yowe nemaan yaaöre utpet yaalmëa pöröaan kësangën yaaup. Ar Anutuu ru sënë pötaan pim ök tapël omnarö elmèèn. ³⁶ Arim

Ngön ë pet yauröa yaë pöta ngönte

(Matiu 7:1-5)

³⁷ “Ar omnarö kom ëak ngön ë pet yaurapë yaë pöl ëënganok. Pël ëënë pöt Anutuuk ngön ë pet yaurapë yaë pöl naalniipan. Ar omnarö ngön ë pet yaurapë yaë pöl könöm mangkanok. Pël ëënë pöt Anutuuk ngön ë pet yaurapë yaë pöl könöm naningkën ëëpnaat. Ar omnaröa saunatë kangut kërë moolan. Pël ëënë pöt Anutuuk arimotë kangut kërë nuulapnaat. ³⁸ Ar omnarö kësangën yaalmèèn Anutuuk ar tapël elniipnaat. Pöt arim ëënë pöt il wesak kësang panë wesak wa top elniipnaat. Pöta ök omnaröen elmèènë pöt Anutuukta ar elniipnaat.”

³⁹ Pël mëak Yesu pi yal menak wa- tepang ngön nent epël mëëa. “Omèn it il tëa naar piarip yok pangk namp- namp mësak sëpën ma? Won, pël naëpan. Piarip pouwaar kanö wiaan saarëak së parë orööpnaat. ⁴⁰ Runga pep kaatak nampök pim pepap il newaspan. Pi omnant ewat sa pet irak pim pepapë ök sëpnaat. ⁴¹ Ni tol ëënak nim karipë itöök ulöl kot- ten iteneëak nimtëöökë këra elten kön nawiin yaën? ⁴² Nimtëöök om wiaan ni tol ëak karipön epël maan pangk ëëpën? ‘Ngöntöp, ni kat newiin ne nim itöök ulöl wia pipët niömaan.’ Kaar omnamp, ni nimtë itöök këra elte wia pipët wakök nim karipë itöök ulöl wia pipët wëen pangk ëëpnaat.”

Këraatë songönte

(Matiu 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ “Këra ompyaumentëk ulöp ut- petarö nautpan. Ën këra utpete- mentëk ulöp ompyaurö nautpan. ⁴⁴ Këraamenti songönte ulöpöröak war yewas. Wëleri ëër nautpan. Ën rakësaöök kasu nautpan. ⁴⁵ Omèn ompyaup pi pim lupmeri kön ompyaut wieëa. Pötaanök omnant ompyaö yaë. Ën omèn utpetap pim lupmeri kön utpetat wieëa. Pötaanök

pi utpetat yaë. Omën namp ke nentere nent pim lupmeri peö ëak wë pöt këmtak war yewas.”

Ka ök yarëauta songön nentepar wia

(Matiu 7:24-27)

⁴⁶ “Oröp ëën, ‘Tenim Aköp,’ pël yeneemak nem ngönte kat nawiin ëeim? ⁴⁷ Omën nem naë wais ngönte kat wiak nem këm ngön ngar öpna pipopön omën eptak ök ëën ar ëwat sënëën. ⁴⁸ Omën pipop pi omën ka weit ök rëaupë ököp. Omën pöp pi pim kaat ök rëëpënëak wap waliit ilak pongön tëak wes mëen ngemaan yang menak taintaë wesa. Pël ëën kopi akunaöök i nga urak tööl noolaan ëa. Pöt omën pöp pi taintaë pan wesak ök rëa. Pötaanök kosang ëa. ⁴⁹ Ën omën nem ngönte kat wiak ngar naön ëëpna pipopön omën kaat mangkimangki ök rëa pöpëel ök ëëmaan. Omën pöp pi ka wapöt taë newasën ëa. Pötaanök kopi akunaöök i nga urak tööl olaan yanggerak ngentiak utpet pan ëa.”

7

Yesuuk Rom nga omnaröa wotöököpë inëënëp ompyaö mowesa
(Matiu 8:5-13)

¹ Yesu pi ngön pöt omnaröen ök më pet irak Kapaneam kak së oröa. ² Pörek Rom nga omnaröa wotöök nampë inëën namp yauman kaö pan yeem wel wiipënëak ëa. Wotöököp piin kent yaaup. ³ Pël ëën wotöököp pi Yesu pim yaauten kat wiak Yuta kaö narö pi koirak waisën pim inëën ruup ompyaö mowasëpënëak wes momëa. ⁴ Pël ëën pit Yesuu naë së oröak kosang wesak epël mëëa. “Omën pöp ompyaö yaaup. Pötaanök ni kaamök elmë. ⁵ Pi tiar Yuta omnarö lup sant elniak tiarim ngönën tupët ök rëaup.” ⁶ Pël maan Yesu pitring së kaata temanöm yesën nga wotöököp pim kar narö epël ök mapënëak wes mëen sa. “Aköp mosëp. Ne ompyaup talte ni nem kaatak waisum? ⁷ Ne nemtëën kön wiin pangk naën ëën nim ngësël waisumataan pomp yeë. Pötaanök ni

om pirek wë këm pëentak aan nem inëën ruup ompyaö sëp. ⁸ Ne omën isauröa ikanöök inëën yaaup. Ën nem iri nga omnarö wë. Pötaanök nook nampön, ‘Së,’ maan sëpnaat, nampön, ‘Wais,’ maan waisëpnaat, ën nampön, ‘Pël ë,’ maan pël ëëpnaat. Pötaanök nim naë weëre kosang wieëaup pöten ne kön wiin ni maan nem inëën ruup yok pangk ompyaö sëpnaat.” ⁹ Pël maan Yesu pi kat wiak yaan sak kaip ti omën pim ënëm yesa pöröen epël mëëa. “Ne ök niamaan. Israel omnarö arim naë kön wi kosang yewesa epël nent nokoirën ë yeë.” ¹⁰ Pël maan nga wotöököpë karurö pit kaalak kaatak së itaangkën inëën ruup ompyaö sak wëa.

Yesuuk yokot namp weletakaan wal ë moulmëa

¹¹ Wë akun nentak Yesu pi ka nenta yapinte Nain pörekë yesën pim ruuröaring omën kësang pan piiring sa. ¹² Pël ëën kak temanöm yesën öng kapir namp pim yokot kopëtap wëa pël ëëëaup wel wiin yang kel weerëpënëak omën pourö wak kakaan kan kourak koira. ¹³ Pël ëak Yesu pi öng pöpön itenak yaköm ëën epël mëëa. “Ing angan.” ¹⁴ Pël mëak naë së umkekët mor wëën wak sa pörö leng ëak tauaan epël mëëa. “Yokot epop, ni wal ëëmëak yeniak.” ¹⁵ Pël ök maan welap wal ëak ngön ëa. Pël ëën Yesuuk pim ëlëpring öpënëak mëëa. ¹⁶ Pël ëën omnarö pöten itenak kas ëën Anutuun yaya mëak epël mëëa. “Tektek ngön yaaö kaö namp peene tiarim tekarak jaarö.” Pël yemaan naröak epël mëëa. “Anutu pim omnarö kaamök elniipënëak yewais.” ¹⁷ Pël ëën Yesu pim ëa pöta ngönte Yutia yang pour pangk ëën yang naë wieëa pötë sa.

Sonök Yesuu ngësë ru naar wes mëa
(Matiu 11:2-19)

¹⁸ Sonë ruurö pit Sonön Yesuu ëa pöta ngönte ök mëëa. ¹⁹ Pël maan Son pi ru naar ngön maan sëën Aköpön epël pëlpël mapënëak wes mëa. “Waisëpënëak aan kor wakaimaup

ni tapöp ma muntapön kor ön?”
²⁰ Pël mäak wes meën omën pöaar Yesuu naë së oröak epël mëëa. “Son i yamëaup puuk niin epël pëel nianëak wes yanimë. ‘Waisëpënëak aan kor wakaimaup ni tapöp ma muntapön kor ön?’ ”

²¹ Akun pötak Yesu pi omën yau-man ke nentere nent yaaurö ompyaö mowasöore omën urmeraröaring wëaurö urmerarö waö ë momëere omën it il tëaurö it nganga mowasö pël ëeim wëa. ²² Pël ëen omën pöaar së ök maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Arip së Sonön omnant arpim itaampöore kat wi yeë epotön ök man. It ngaapörö it nganga së, ing il tëaurö ompyaö sak kan ë, kësë ëaurö ompyaö së, katun yaaurö kat nganga së, welarö wal ë ulmë, ngöntök yaaurö ngön ompyaut ök maan kat wi, pël yeë epotön ök man. ²³ Omën namp nemëen yak pim kön wi kosang yewesaut irikor naën yaë pipop ërëpërëp ëëpnaap.”

²⁴ Pël maan omën Sonë wes mëa pöaar yesën Yesuuk omnaröen Sonë songönte epël mëëa. “Ar ngaan yang omën wonrek kalaö naö kent möön sak waisak yaëen itaampunëak saurö ma? Won, Son pi pöta ök won. ²⁵ Ma omën ulpëen ke nalëp mëaö nampön itaampunëak saurö ma? Won, omën ulpëen ke nalörö mëa pörö omnant kësangring omën omp aköröa ka ompyautë wë. Son pi ulpëen ke nalörö namëenëp. ²⁶ Ma ar omën ke tolëëlëpön itaampunëak saurö? Ar tektek ngön yaaö nampön itaampunëak saurö ma? Ar yok pël ëan. Ne ök niamaan. Pi tektek ngön yaaö tapöpök pim ya yamëngka pötök tektek ngön yaaö muntaröa ya yamëngkaut il yemowas. ²⁷ Omën pöpëenök ngönëntak epël retëng ëa. ‘Kat wi. Ne omën nem ngönte waup wes meën nimëen wet rapnaat. Puuk nim kanö ningësëpnaat.’

²⁸ Ne ök niamaan. Son puuk yanger-akë omën pourö il yemowas. Pël ëaap omën Anutuuk wa ngaöök yamë pöröak pi il yemowas. Pitëm naëaan

koturöakta pi il yemowas.” ²⁹ Omën yaapöröere takis yewaurö pit makre ku mäak epël mëëa. “Mak, Anutu pi ompyaö yaaup.” Pöt Sonök wet rëak pit i momëa. Pötaanök pël mëëa. ³⁰ Ën Parisi ngönën omnaröere ngön kosangötë ngarangkörö pit Sonök i momëepnaaten kaaö yeem Anutuu kan ompyaö pet yaalmë pö kasëng mena.

³¹ Pit pël yaëen Yesuuk epël mëëa. “Ne ar akun eptak wëauröen oröp nentak ök elniim? Ar talöröa ökörö? ³² Ar rungaaröa ökörö. Rungaarö pit ka tomök ngasam yeem neneren epël yema.

‘Ten intö tang yamöön ar tan naurön yeë.

Ten ingre tan yaan ar ingre ya ilak naën yeë.’

³³ Ar tapël yaaurö. Son i yamëaup pi wais wain i nanën wë akun nantë kaömp ngës olëak wëen ar piin, ‘Pi urmerapring wë,’ pël aiman. ³⁴ Ën peene Omën Këep ne wais iire kaömp yenën ar epël aim. ‘Iteneë. Omën epop wain iire kaömp kaö yenëp. Pi takis yewaöre saun omnaröa karip,’ pël aim. ³⁵ Pël ëaap Anutu pim ëwat pöt arim naë wieëanëen ar tenip sant elnian tapön.”

Öng utpet nampök Yesuu ingesiarë i köp nga kamp nent lë momëa

³⁶ Parisi ngönën omën nampök Yesu piiring kaömp nëmpënëak yas maan pim kaata kakaati së kaömp yenem wëa. ³⁷ Pël ëen kak pörök öng utpet namp Yesu Parisi omnampë kaatak kaömp yenem wë pöt kat wiak i köp nga kamp nent kep ompyautaring wak sa. ³⁸ Pël ëak Yesuu kasngaël së pim ingrak taueë ing ëa. Pël ëen ing lelapöt pim ingesiarë ngentiin pim kepön ëptak kol mowesak ingesiar tot nak i köp nga kamp pöt lë momëa. ³⁹ Pël yaëen Parisi omën Yesuun yas mëëa pöp itenak kön epël wia. “Pi tektek ngön yaaö namp ëanëen öng epopë songönten ëwat ëan tapön. Öng epop saun öngöp.” ⁴⁰ Pël

kön yawiin Yesu pim kön pöt itenak epël mëëa. “Saimon, ne ngön nent ök niamaan kat wi.” Maan Saimonök epël mëëa. “Rë yanuu-laup, ök a.” ⁴¹ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Omën naar piarpim sum kangit wiaapnaat. Namp 500 kina, namp 50 kina. ⁴² Piarip sum pöt kangiir mampënaat pangk naën ëa. Pël ëen mon pepap piarpim kangiir mampëna pöt sêp mowesa. Ni kön wiin omën pöaarëkaan talëpök mon pepapön lup sant elmëëpën?” ⁴³ Pëël maan Saimonök epël mëëa. “Ne omën sum kangit selap sêp mowesa pöpön kön yawi.” Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Ni pangk yaan.” ⁴⁴ Pël mëak kaip ti öngöpön itneë Saimonön epël mëëa. “Ni öng epopön itenaan ma? Ne nim kaatak waisën ni ingesiar iirömaan iit nenangkën. Pël ëen öng epop pim ing lelaptak nem ingesiar i neirak kepön ëptak kol yewas. ⁴⁵ Ne waisën ni sant elnëak tot nenenën ëaup. Pël ëen öng epopök nem ingesiar tot yen. ⁴⁶ Ni nem kepön ëptak iit wa nenemëen yaëen öng epopök ingesiarë i köp nga kampët wa yenemë. ⁴⁷ Pötaanök öng epopë lup sant kësang yaalnë pöta songönte ök niamaan. Pim utpetat kësang pan pötë kangut kërë moolëaut. Namp pi nook pim saun kotta kangit kërë moolema pöt pim lup santeta kot tapël elnëëpnaat.” ⁴⁸ Pël mëak Yesu pi öngöpön epël mëëa. “Nim saunatë kangut kërë niolëaut.” ⁴⁹ Pël yemaan omën piiring kaömp neim wëaurö pit kön epël wesa. “Saunatë kangut yakërë epop pi omën ke tolëëlöp?” ⁵⁰ Pël ëen Yesuuk öngöpön epël mëëa. “Nimtë neen kön wi kosang yewesautak utpetetakaan yaniö. Pötaanök ya kë sak sê öm.”

8

Öng narö Yesuu ënëm sa

¹ Akun kot nent won sëen rangkël Yesu pi ka kotre kaö poutë ngön ompyaut ök mëak Anutuuk wa ngaöök nimëëpna pöta ngönte ök maö yesën pim ru 12 pöröeta piiring

sa. ² Pël yaëen öng narö Yesuu ngaanëer urmerarö pitëkaan waö ë mëëre yauman ompyaö mowasö ëa pörö pitta Yesuring sa. Namp Maria Matala kakaanëp urmerarö 7 ëak waö ë momëa pöp. ³ Namp Soana ngarangk namp Susa Erotë kaatak wëaup pim öngöp. Ën namp Susana piporöere öng munt narö pit Yesuring yesem Yesure ruurö sumre omnant kaamök elmë sa.

Omnant öpöt yaakyoolëauta ngönte (Matiu 13:1-9; Maak 4:1-9)

⁴ Ka poutëaan omën selap pan sê wa top ëen Yesuuk watepang ngön nent epël ök mëëa. ⁵ “Omën nampök pim yaak omnant öpöt olëa. Pël ëen nant kamtaöök ngentiin omnaröak kan sê waisö yeem ing mësak pötöp rep olaan intöröak wa na. ⁶ Ën nant këlöökë ngaarëk ngentia. Pël ëaut oröak yang kolapët won ëen umön rëa. ⁷ Ën nant nönötë öngpök olëa. Pël ëen nönöt oröak ngep ëen sësë ëa. ⁸ Ën nantökëer yang kolaptak olëa. Pël ëen pötökëer aprak kë kësang pan, kengk nemorëet 100, nemorëet 100 pël uta.” Yesu pi pël mëak ngön ëak epël mëëa. “Katrëngëpök ngön epët kat wiip.”

Yesu pim watepang mëëauta songönte

(Matiu 13:10-17; Maak 4:10-12)

⁹ Pël maan ruuröak Yesu pim watepang ngön pöta songönten pëël mëëa. ¹⁰ Pëël maan Yesuuk epël mëëa. “Anutu pimtök wa ngaöök nimëak wë ngön ëlëëp pöta songönte arënökëer pet yaalni. Ën omën muntarö pit pöta songönte kat wiipanëak watepang ngön ök yak. Pit Anutuu naë rë olaan pitëm saunatë kangut kërë olapan itöök itaampënaatak këëten yok pangk itnaampan ma katëëpök kat wiipnaatak songönten këëkë kön nawiipan.”

Omnant öpötëen watepang ngön ëa pöta songönte

(Matiu 13:18-23; Maak 4:13-20)

¹¹ “Watepang ngön niak pöta këët epët. Anutu pim ngöntak omnant

öpöt yoolak pötë ök yaë. ¹² Omnant öpöt kamtaöök ngentia pötë ökörö, omën narö ngönën kat wiak Anutuun kön wi kosang wasën utpetetakaan moöpanëak Setenök pitëm lupötëaan wa yemoola. ¹³ Ën öpöt këlöökë rangk ngentia pötë ökörö, omën narö ngönte kat wiak ërëpsawi ëak öpnaat. Pitëm lupötë misën il natëën. Pötaanök akun kot nent kön wi kosang wesak wëen morököt oröön wil këlök ëëpnaat. ¹⁴ Ën öpöt nönötë öngpök ngentia pötë ökörö, omën narö ngönën kat wiipnaatak wë koröpöökë omnantön kön selap ëëre monere urömen kentre kaur ëëre omën munt nantön war ë pël yaëen pötök ngep elmëen ngönën këët mos ëëpnaat. ¹⁵ Ën öpöt yang kolaptak ngentia pötë ökörö pit ngönën kat wiak lupöt ompyaö wesak wak wëen pitëm wëwëatë kë ompyaut koirëpnaarö.”

Esuwes mangiak ëlëep yawiauta ngönte

(Maak 4:21-25)

¹⁶ “Omnarö esuwes mangiak kapita öngpök mëere urta ikanöök wi pël naengan. Ngaarëk wesirën ëwa ëaan omën kakaati waisëpnaarö ëwa pöön itaampnaat. ¹⁷ Omën ëlëep wia pipot wi naöpanëët. Pipot tekeri sëpnaat. Ën ngep ëen wia pipot wiakaim wi naöpanëët. Ënëmak wëlël ëen omnarö itaampnaat. ¹⁸ Ar nem ngönöt këëkë wesak kat wieë. Omën namp Anutuuk ngön ompyaö lup nant mangkën ompyaö wesak öpna pöp muntat kësang wesak mampnaat. Ën namp naön wë wak wë wes öpna pöt wa ëp ëëpnaat.”

Yesure ëlre nang pitëm ngönte

(Matiu 12:46-50; Maak 3:31-35)

¹⁹ Akun nentak Yesuu ëlre nang pit Yesuun itaampënëak sa. Pël ëen omnarö kësang pan peö ëen pit om pëlëer wëa. ²⁰ Pël ëen omën nampök epël mëëa. “Nim ëlre nang niin itaampënëak wais tomök wë.” ²¹ Maan kangiir epël mëëa. “Omën

Anutuu ngönöt kat wiak ënëm yaë piporö nem ëlre nangarö pël yaë.”

Yesuuk kent kaöaöön nga maan leng ëa

(Matiu 8:23-27; Maak 4:35-41)

²² Kët nentak Yesure pim ruurö pit wang naöök ilëak pitën epël mëëa. “Tiar i kaö olëak ëngk komuntakël sëpa.” Pël mëak sa. ²³ Yesem Yesu pi itkaan ëen ka ura. Pël ëen kent nempel möön i kaö maat wangaöök ilaan utpet ëak i kaöök ilapënëak ëa. ²⁴ Pël ëen pit Yesuu naë së it moilak epël mëëa. “Rë yanuulaup, tiar kö sëpenëak yeë.” Pël maan pi wal ëak kentöore kaö maatön nga maan kentö leng ëen kaö maat wiap sa. ²⁵ Pël ëen pitën epël mëëa. “Ar oröpmorëen neen kön wi kosang newasën yeë?” Pël maan pit yaan sak kas ëak neneren epël mëëa. “Omën epop tal namp apen? Puuk kentre kaö ma pöteparën nga maan pim ngönte ngar yeöp.”

Yesuuk omën kaökaö yaaö nampökaan urmerarö waö ë mëa

(Matiu 8:28-34; Maak 5:1-20)

²⁶ I kaö olëak së Kalili ëngk komuntakël Kekesa yangerak së oröa. ²⁷ Pël ëak pörek wangaö leng ë ulmëak wëen ka pöökaan omën namp pitëm naë sa. Omën pöp pim lupmeri urmerarö wëen akun wali yool wakaimaup. Akun wali urmer pörö omën pöpök taintaë wakaima. Pël ëaan omnaröak kët poutë ngarangk këëkë elmëeimeë wii weistring wii motëeima. Pël ëaap omën pöp pi wii pötta wil moolaima. Pël ëak urmer pöröak omnamp mësak omën wonrekë seima. Pi kakaati ka naurönöp, omën yangaöök pëen wëaup. ²⁸ Omën pöpök Yesuun itenak merëk mëak pim ingesiare së ngentiak epël mëëa. “Yesu ni Anutu Ngaarëk panëëpë Ruup. Ni ne tol elnëëm? Ne këlängön nangkanëak kimang yeniak.” ²⁹ Pöt Yesuuk urmeraröen ngön ök maan orööpënëak yeem urmeraröak ngön pil mëëa. ³⁰ Pël ëen Yesuuk pim yapinten pëel maan epël mëëa. “Nem

yapinte Selap.” Pöt urmer selap piik ilëak wakaima pötaanök. ³¹ Pël èen urmer pöröak Yesuun ngön ëak epël kimang mëä. “Ni ten es parëaöökël waö ë nimëengan.” ³² Yang pörök tangitak pol narö kësang lupönöök wëa. Pël èen urmerarö pit es pari-aöökël sëpanëak kas èen Yesuun ke urak epël kimang mëä. “Ni ten om wes nimëen polöröa öngpök ilenaan sën.” Pël maan Yesuuk kuure mak mëä. ³³ Pël èen urmerarö pit omën pöpökaan oröak së polöröak ilëa. Pël èen polörö pöompö së parëaöök oröak së i kaöök ilëak i nak wel wia.

³⁴ Pël èen pol ngarangkörö pit itenak kas së ngön pöt ök maan kaare yang pörökë omën wëaurö pangk ë pet ira. ³⁵ Pël èen omnarö pit pöten itaampënëak Yesuu naë së itaangkën omën urmerarö piikaan oröak sa pöp könö koirak poë koröp urak Yesuu naë wel aisëaan pit itenak kas ëa. ³⁶ Pël èen omën pöten itena pöröak Yesuu omën urmerarö lupmeri wakaimaup ompyaö mowesa pöta ngönte omnaröen ök mëä. ³⁷ Pël èen Kekesa yang pörökë omën pörö pim ëa pöten kas èen Yesu pi pitëm yanger sëp wesak sëpënëak maan kaalak wangaöök ilëa. ³⁸ Pël yaëen omën urmerarö piikaan waö ë momëa pöpök Yesuring sëpënëak ke urak kimang mëä. Pël èen Yesuuk kaalak wes mëak epël mëä. ³⁹ “Nim kak së omnaröen Anutuu nim naë retëng kaö elniak sant yaniwas pipta ngönte ök mam.” Pël maan omën pöp pim kak së omën pörök wëauröen Yesuuk pim elmëa pöt pout ök maima.

Yesuuk öng namp ompyaö mowesak Sairasë koontup weletekaan wal ë moulmëa

(Matiu 9:18-26; Maak 5:21-43)

⁴⁰ Omnarö pit Yesu kaalak sëpënëak yaëen kor wëen së oröön omën pourö wa top ëak ërëpsawi elmëa. ⁴¹ Pël èen ngönën tupta ngarangk namp Sairas pi Yesuu naë së pim ingrak tok oriak kosang wesak kimang epël mëä. “Ni nem kaatak wais,” pël mëä. ⁴² Omën pöp pim koont kopëtap krismaki 12

ëak saup wëa pöp yauman kaö pan wel wiipënëak yeëa.

Yesu piiring yesën öngre omp kësang pan pi il mowaria. ⁴³ Pël èen pitëm tekarak öng namp öng yauman ëeim wëen krismaki 12 ëak saup wëa. Pël yaëen rotaaröakta kaamök elmëen pangk naën ëa. ⁴⁴ Öng pöp Yesuu kasngaë së pim mores ulpëenëpök mësël elmëen tapëtakëer won sa. ⁴⁵ Pël yaëen Yesu kat men ëak pël mëä. “Talëpök mësël yaalnë?” Pël maan pit wonwon yemaan Pitaak epël mëä. “Kaöap, omnarö tetang menak wëep naröak mësël yaalniip oröpmorëen yaan?” ⁴⁶ Maan Yesuuk epël mëä. “Won, omën nampök mësël elnëen nem weëre kosang nant piik yesën kat men yeë.” ⁴⁷ Pël maan öngpöp pi itaangkën pim songönte tekeri yewasën reireë urak Yesuu naë së pim ingrak tok oriak omnaröa itöök pim yaumanta songöntere mësël ëlmëak teëntom ompyaö sa pöta ngönte war wesak ök mëä. ⁴⁸ Pël èen Yesuuk epël mëä. “Koontup aë, nimtë kön wi kosang yewesautak ompyaö yesën. Pötaanök ya kë sak öm.”

⁴⁹ Pi pël yamëem taprek om wëen omën namp ngarangkëpë kaatakaan së ngarangkëpön epël mëä. “Nim koontup wel wiaarek këpök rë yanu-ulaup koirak waisngan.” ⁵⁰ Pël maan Yesu pi ngön pöt kat wiak kangiir ngarangkëpön epël mëä. “Ni kon selap ëenganëp om kön wi kosang newas. Pël èen nim koontup ompyaö sëpnaan.” ⁵¹ Pël mëak kaatak së oröak omën muntaröen kakaati sëpanëak nga mëak Pitaare Sonre Semsre koon-
tupë ëlre pepaar pitëmënt piiring koontupë wieëaurekë sa. ⁵² Pël ëak öngre ompörö koontupëen ingre ya ilak kësang yaan Yesuuk epël mëä. “Ar ing angan. Koontup pi wel nawiin om ka ura.” ⁵³ Pël maan pit wel yaap wiaup pël kön wiak söm ëa. ⁵⁴ Pël yaëen Yesu pi koontupë moresi wak epël mëä. “Koontup aë, ni wal ë.” ⁵⁵ Maan pim könöp kaalak së ilaan tapëtakëer teëntom wal ëa. Pël èen

kaömp mampënëak ök mēēa. ⁵⁶ Pël ēēn ēlre pepaar pōten itenak yaan panē sa. Pël yaēēn Yesuuk omēn orōa pōta ngōnte omnarōen mepanēak nga mēēa.

9

Yesuuk pim ru 12 pōrōen ya ngōn mēēa

(Matiu 10:5-15; Maak 6:7-13)

¹ Yesu pim ru 12 pōrōen yas maan sēēn urmerarō waō ē momēēre yauman yaaurō ompyaō mowasō pël ēēpënëak weēre kosang mena. ² Pël ēak Anutuuk wa ngaōök nimēak wē pël maōre yaumanōrō ompyaō mowasō pël ēēpënëak pit wes momēa. ³ Wes momēēpënëak yeem epël ngan rē mena. “Ar kan kourakē omnant wak senganok. Sungkōrere kērre kaōmpre monere pōtring ulpēēn naar wak senganok. ⁴ Kak nerek sē orōak ka ilanē piptak pēēn wē olēak sēn. ⁵ Nerek sē orōōn pit ka naningkēn ēēn pōt ing porpor elmēak arim ingōtēaan yangre ulōlōt kērē ka pōök moolan.” ⁶ Pël maan sa. Pël ēak ka poutē yesem ngōnēn ök maō yauman omnarō ompyaō mowasō pël ē sa.

Erot pi Yesuu ngōnte kat wia

(Matiu 14:1-2; Maak 6:14-29)

⁷ Omēn omp ak Erot pi Yesuu omnant yaaō pōtōn kat wiak ēngk ma e wesa. Pōt omēn narōak Yesuun Sonōk weletakaan wal ēak wē yaē pël mēēa pōtaanōk. ⁸ Ēn narōak tapël, “Eliaak orōak yaē koröp,” yemaan narōak, “Tektek ngōn yaaō ngaan wakaimaurōakaan nampök wal ēak yaē koröp,” pël mēēa. ⁹ Pël yemaan Erot pi epël mēēa. “Son pōp nook maan ngernger ilauppe. Talēpök yaauten ne kat yawi?” Pël mēak Yesuun itaampënëak kent elmēa.

Yesuuk omp 5000 ēak kaōmp mena

(Matiu 14:13-21; Maak 6:30-44; Son 6:1-13)

¹⁰ Yesuu ngōn yaaō pim wes mēa pōrō pit ya nga im olēak kaalak sa. Pël ēak pitēm ya mēmpōore omnant ē ima pōtōn ök mēēa. Pël ēēn pit koirak kak pōrek sēp wesak

ka nenta yapinte Pesaita pōrek sē pitēmēt öpënëak sa. ¹¹ Pël ēēn omnarō pōten kat wiak kaalak pim ēnēm sē orōōn Yesu pitēm itenak ngōntre kar elmēak Anutuuk wa ngaōök nimēak wē pōta ngōnte ök mēak yauman-ringōrō ompyaō mowesa. ¹² Pël ēeim wēēn wiap kanök kētēp yeilaan ru 12 pōrō pim naē sē epël mēēa. “Tiar omēn wonrek wē. Pōtaanōk ni omnarōen maan repak yang eprek ka wieēautē sē kaare kaōmp koirēp.” ¹³ Pël maan Yesuuk epël mēēa. “Arök kaōmp meneē.” Maan pit epël mēēa. “Tenim naē kaōmp selap won, kaōmp mor nas ēn i kaō imēn kopēt naar pël ēak wia. Ma ten kak sē omēn selap eporōa kaōmp nant sum ēēnēak yaan ma?” ¹⁴ Ompōrō selap pan 5000. Pōtaanōk pël mēēa. Pël maan Yesuuk pitēm epël ök mēēa. “Ar omnarōen ök maan pit kom ēak rongan 50 50 pël wel aisap.” ¹⁵ Pël maan ruurō pit pël elmēēn omēn pourō wel aisēa. ¹⁶ Pël ēēn Yesu pi kaōmp mor nas pōtring i kaō imēnaar wak kutōmweriil iteneē Anutuun yowe mēak pelak omnarō kom ē mampënëak ruurō mena. ¹⁷ Pël ēēn omēn pourō nak kep ēak kaut olaan ruurō wak kēr 12 pōtē waulōn peō ēa.

Pitaak Yesuun Kristo mēēa

(Matiu 16:13-19; Maak 8:27-29)

¹⁸ Akun nentak Yesu pi pimtē ruurōaring pēēn wē kimang ya mēna. Pël ēak pitēm epël mēak pēēl mēēa. “Omnarō neen talēp aim?” ¹⁹ Pël maan pit kangiir epël mēēa. “Narōak niin, ‘Son i yamēaup,’ pël aim. Ēn narōak pōt, ‘Elia,’ pël yaan narōak, ‘Tektek ngōn yaaō ngaan wakaimaurōakaan nampök wal ēa,’ pël aim.” ²⁰ Maan Yesuuk epël mēēa. “Ēn arimtok pōt talēp aim?” Pël maan Pitaak kangiir epël mēēa. “Ni Kristo, Anutuuk Yaō Niaup.”

Yesu pi pimtē wel wiak wal ēēpna ngōnte ök mēēa

(Matiu 16:20-28; Maak 8:30-9:1)

²¹ Pël maan Yesuuk pitēm Pitaē ngōn mēēa pōt omnarōen ök mepanēak nga

mëea. ²² Pël mëak yal menak epël mëea. “Omën Këep ne wë ënëmak këemre këlangön kësang kat wiire ngarangkre kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangkörö pit kasëng nemenak nemëngkën wel wiak akun nentepar nent kaalak wal ëëmaap.”

²³ Pël mëak omën pouröen nent epël mëea. “Namp pi nem ënëm el-nëepënëak pöt pimtë könöökë kentöt këepöt weseë, ‘Ne Yesu pimëen wel wiima pöt pangk ëëmaap,’ pël wesak pim këra yetapër kët poutë waalak nem ënëm ëëp. ²⁴ Namp pim wëwëet keimön ëak öpna pöt pim wëwëet kö sëpnaat. Ën namp nemëen yak wëwëet këepöt wasëpna pöt pim wëwëet ompyaö orö morëëpnaat. ²⁵ Ën namp yangerakë omnant pout kent ëak weim wëen pötök pim wëwë ompyaut utpet mowasën won sëen omën pötök tolëel kaamök elmëëpën? Pël naëpan. ²⁶ Namp pi nemëntre nem ngönëntaan omnaröa ëöetak ëö ëëpna pöp ënëmak Omën Këep ne nem Pepapre ngëengki enselöröaring pitëm ëwaat nem rangk elaan nem kutöm ëwaöring oröak piin kaaö elmëëmaap. ²⁷ Ne yaap niamaan. E taua eporö arëkaan narö wel nawiin om wëen Anutuu wa ngaöök nimëëpna pöt jaaröön itaampun sa.”

*Yesu pi möönre koröp maim wa
(Matiu 17:1-13; Maak 9:2-13)*

²⁸ Yesu pi ngön pöt mëak wë kët 8 ëak won sëen Pitaare Sonre Semsre pël ëak pit koirak Anutuun ök mapënëak rosir naöökë sa. ²⁹ Pël ëak ök yemaan ë kosaö maim koröp oröön ulpëenëpta kölam panë tëen ëwa elmëa. ³⁰ Pël ëen omën naar oröak piiring ngönngön ëa yapintepar Mosesre Elia. ³¹ Piarip kutöm ëwaöring oröak wë Yesu pi Anutuu yaö mëea pöl Yerusalem kak së wel wiipna pöta ngönte piiring aim ³² wëen Pitaare karaar pit kakom pan yaëenak ke urak it nganga sak itaangkën Yesuu ëwaö wiaan omën pöaar piiring tauaan itena. ³³ Pël ëen

piarip Yesu wil moulmëak sëpënëak yaëen Pita pi köpël yak Yesuun köntak epël mëea. “Kaöap, ten eprek wëen ompyaö yaë. Pötaanök ten ka kot nentepar nent ëak ök renaan, nent nimëen, nent Mosesëen, nent Eliaëen ëak.” ³⁴ Pël yemaan tapët pöt uröam nempel iri kaka elmëen pit kas ëa. ³⁵ Pël ëen uröam pömpelë öngpökaan ngön epël oröa. “Epop nem Ruup, piin yaö mëeaup. Pötaanök ar pim ngönte kat wiin.” ³⁶ Pël ëen pit ngön pöt kat wieë itaangkën Yesu pimënt tauaan itena. Pël ëak pit omnant pitëm itaampöore kat wi ëa pöt tapëtakëer omnaröen ök nemaan om yak wesak wakaima.

*Yesuuk yokot namp urmerap piik
wëen waö ë momëa
(Matiu 17:14-21; Maak 9:14-29)*

³⁷ Ëlpam walën rosiraöökaan nge-maan omën kësang pan Yesu kan kourak koirak. ³⁸ Pël ëak omën pöröa tekrakaan nampök epël mëea. “Rë yanuulaup, ni nem yokotupön iteempëek yak kosang wesak kimang yeniak. Pi kopëtapök yaë pötaanök. ³⁹ Urmerapök pi taintaë wak wëen këlël aim wë. Pël ëak pöpök pi kutpat ë moolaan ngentiak ing elre mor el ëak wieë kepeep yangësem wiaakë yaë. Pël ëen këlangön panë yemengkem wil nemoulmëen yaëen ⁴⁰ nim ruuröak waö ë momëëpënëak kosang wesak kimang maan pitök waö ëen pangk naën ëaut.” ⁴¹ Pël maan Yesuuk epël mëea. “O kön wi kosang yewesaut wonörö, aë. Ar lup kosarö. Ar neen kön wi kosang nengewasën yeem kön wiin akun tolëel aaring wë arim könömöt weim öm? Nim yokotup nem naë wak wais.” ⁴² Maan yokotup wak yesën urmer pöpök kutpat ë moolaan ngentiak ing elre mor el ëak wiaan Yesuuk urmerapön ngön kosang mëak yokotup ompyaö mowesak pim pepap kaalak mena. ⁴³ Pël ëen omnarö Anutuu weëre kosang pöten itenak yaan sa.

Yesu pi kaalak pim wel wiipnaata ngönte ök mēea

(Matiu 17:22-23; Maak 9:30-32)

Pit Yesuu äa pöten om kön wieim wēen Yesuuk pim ruuröen yas mēak epël mēea. ⁴⁴ “Ar ngön epël kēēkē kat wieë. Omnaröak Omën Kēēp ne ngaaröa moresi neulēēpna akunet temanöm yes.” ⁴⁵ Yesuuk pit ngön pöta songönten kön wiipanēak elēēp mowesa. Pël eēn pit ngön pöt kat wiak ēngk ma e eēn pēēl mapēnēak äak kas eēn sēp wesa.

Kaö sak wēauta ngönte

(Matiu 18:1-5; Maak 9:33-37)

⁴⁶ Ruurö pit, “Tiarim naēaan talēpök kaö sak wē,” pël mēak pitēmēt ngön nga ela. ⁴⁷ Pël yaēen Yesu pi pitēm kön pöten itenak runga kot namp wak pim naē tau ulmēak ⁴⁸ pitēm epël mēea. “Omën namp nemēen yak runga kot ke epēlēp ompyaö elmēēpna pipop ne elnēēpnaat. Ne elnēēpna pipop nem wes nemēaup elmēēpnaat. Arim tekrakaan namp, ‘Ne irēak wē,’ pël apna pipop pi isak öpnaap.”

Omën namp arim yaaut utpet newasēn eēpna pipop arim karip

(Maak 9:38-40)

⁴⁹ Pël maan Sonök epël mēea. “Kaöap, ten itaangkēn omën namp nim yapintak urmerarö waö e yamēen itenaut. Pël äaupök omën pöp tiarim ēnēm naēn yaē. Pël eēn tenök pël eēpanēak kan mowariaut.” ⁵⁰ Pël maan Yesuuk piin epël mēea. “Ar kan mowariingan. Omën namp arim yaat komun naurön eēpna pipop arim karip.”

Sameria omnaröak Yesu ka ne-mangkēn äa

⁵¹ Yesu pi Anutuuk pi koirak kutömweri sēpna pöt temanöm yesēn kosang weseäak Yerusalem kakē sēpēnēak mēea. ⁵² Pël äak omën narö wes mēen wet rēak sē Sameria yangerak ka naöök sē oröak Yesuun kaare omnant kopēta wasēpēnēak mēea. ⁵³ Pël maan omën pörö pit Yesu Yerusalem kakē sēpnaat ewat wē

yak pi sant nemowasēn äa. ⁵⁴ Pël eēn Yesuu ruaar Sonre Sems piarip pöten itenak epël mēea. “Aköp, tenip maan kutömweriaan esuwes irē pit kotöpēn ma?” ⁵⁵ Maan kaip ti nga mēea. ⁵⁶ Pël äak pit kak nerekö sa.

Yesuu ēnēm eēpenaata ngönte

(Matiu 8:19-22)

⁵⁷ Yesēn kan kourak omën nampök epël mēea. “Nim yasumēētē ne ēnēm elniimaap.” ⁵⁸ Maan Yesuuk epël mēea. “Kent tokörö pit pitēm ka yauraut wia. Ēn intörö pitta pitēm ka epöt wia. Pël äaap Omën Kēēp nem ka uröma kaat won.” ⁵⁹ Pël mēak Yesuuk omën nampön epël mēea. “Ni nem ēnēm e.” Pël maan kangiir epël mēea. “Aköp, ni yok pangk kat newiin wet rēak sē nem pepap yang kel weerum.” ⁶⁰ Maan Yesuuk epël mēea. “Sēp was. Omën nem ngönte ngaarēk naön yaaö pöröak yok pangk wel pitēm karurö yang kel weerēpnaat. Ēn ni pöt sē Anutuuk wa ngaöök nimēak wē pöta ngönte ök ma.” ⁶¹ Pël maan omën munt nampök epël mēea. “Aköp, ne nim ēnēm elniimaaten kent yaē. Pël äaap ni kat wiin wet rēak kak sē nem karurö mor menak waisum.” ⁶² Maan Yesuuk epël mēea. “Omën namp pi Anutuu yaatak wē wēwē ngaanten yaköm eēpna pöpök Anutu pim wa ngaöök mēak wēäö pöta yaat yok pangk namēmpan.”

10

Yesuuk omën 70 äak ngönēn yaatak wes mēa

¹ Ēnēmak Aköp pi omën munt 70 äak kom e ulmēak pim ēnēm sēpnaal ka kotre kaö poutē naar kak nereköēn naar kak nereköēn pēlpēl äak wet rēak wes mēen sa. ² Wes mēēpēnēak yeem epël mēea. “Ya lupöök kaömp kē kēsang pan köp sak wē. Pël äaap ya omnaar kopēt. Pötaanök ar yesem pöt ya Pepapön kimang man. Pël eēn puuk ya omën munt narö koirak wes mēen kēēt wa rongan eēpnaan. ³ Seē. Yesem epël kön wieë. Pol sēpsēp ruurö kent toköröa öngpök wē pöl

nook ar omnaröa öngpök wes nimëen sê öneën yee. ⁴Pötaanök monere kërre ing kërre pöt wak senganok. It womp-womp eënganëen kan kourak yesem omnarö koirak ngönaak manganok. ⁵Ar ka nentak sê ilanë piptak wet reak epël man. ‘Anutuuk öngre omp ka eptakörö mayaap elniip.’ ⁶Pël eën ka pötak omën mayaap namp wëa pöt arim mayaap ök mëea pöt pim naë orööpnaat. Won eën pöt arim mayaap pöt arimtë ngësël kaip tiak waisëpnaat. ⁷Ya omnarö pit pitëm ya yamëngkauta kangiiir omnant yok pangk yeö. Pötaanök ar ya omnarö arim ka öne pötak pëen wëen kaömpre iire pöt pit ningkën pöt yok pangk nën. Pël ëak ar ka paspas eënganok. ⁸Kak nerek sê oröön sant niwesak kaömp ningkën pöt nën. ⁹Pël ëak kak pörekë yauman omnarö ompyaö mowesak, ‘Anutuuk wa ngaöök nimëepënëak yaë,’ pël man. ¹⁰Ën ar kak nerek sê oröön pit sant naalniin eën pöt ar ka tomök sê tauëë epël man. ¹¹‘Ar kön wiak “Ten utpet yeë,” pël wasënëëk yak arim ka epöokaan yangre ulöl tenim ingötë el menaut kaalak kërë arimtëen yanulak. Pötaanök ar këekë kön wieë. Anutuuk wa ngaöök nimëepnaaten kaaö yee.’ ¹²Ne niamaan kat wieë. Ngaanëer Sotom kakörö pit utpet ëeima. Pötaan akun kaöaöök Anutuuk Sotom kakaanörö pitëm utpetatë kangut mampnaat. Ën ka ke pilötë pörö utpet pan eën Sotom omnaröa kangut kaö wesak mampnaat.”

Yesuuk ka nantë omën lup kaip natiin ëauröaan yaköm ngön mëea (Matiu 11:20-24)

¹³“Yakömpe, Korasin omnaröen. Yakömpe, Pesaita omnaröen. Nem retëng weëre kosangöt arim naë elnia pöl Taiaare Saiton omnaröen elmëanëen pit ngaanëer pitëm lupöt kaip tiak ulpëenre poë koröp sinöt ëak ka kosöt kolak pitëm koröpöök wa mëan tapön. ¹⁴Pötaanök wë ënëmak akun kaöaöök Anutuuk Taiaare Saiton omnarö pitëm utpetatë

kangut mampnaat. Ën ar pöt utpet pan eën pitëm kangut kaö wesak nimpnaat. ¹⁵Ën Kapaneam omnarö, ar kutömweriil isën ma? Won, ar es parëaöök ngëmanëët.” ¹⁶Pël mëak Yesuuk pim ruuröen epël mëea. “Arim ngönöt kat wiipna piporö nem ngönte kat wiipnaat. Ar kasëng nimampna piporö ne kasëng nemampnaat. Ne kasëng nemampna piporö wes nemëaupta kasëng mampnaat.”

Ya omën 70 pörö kaalak waisa

¹⁷Omën 70 pörö ya nga im olëak kaalak ërëpsawiarung sê oröak Yesuun epël mëea. “Aköp, ten nim yap-intak urmerarö waö elmëen tenim ngönöt kat yawi.” ¹⁸Maan epël mëea. “Ne itaankën Seten pim weëre kosang won sëen pi kent tangaarötë yaë pöl kutömweriaan wais yengenti. Pötaanök ar peene urmerarö waö yaalmë. ¹⁹Kat wieë. Ne yok weëre kosang ninaut. Pötaanök ar kamalre körngap pörö ing mësaan kööre toköp Seten pim weëre kosang pötak ar il naniwaspan ma këere nga nentak utpet naniwaspan. ²⁰Ar pöt, urmerarö arim ngönöt kat wia pötaan ërëpsawi eëngan. Won, ar Anutuuk arim yap-inöt kutömweri wa yawi pötaanökëer ërëpsawi ëëë.”

Yesu pi ërëpsawi ëak pim Pepapön yaya mëea

(Matiu 11:25-27; 13:16-17)

²¹Akun pötak Ngëëngk Pulöök Yesu kaamök elmëen ërëpërëp kësang ëak Pepapön epël mëea. “O Pep, ni kutömre yang poutë Pepap. Niin yowe yeniak. Ni omën ëwatöröaan nim ngönënte ëlëep yaalmëaup. Ën kön nawiin yaauröaan pet yaalmëaup. Mak, Pep nim kentöök pël yaaup.” ²²Pël mëak omën pouröen epël mëea. “Pepak omnant pout ne nenaut. Pötaanök omnarö ne Anutuu Ruupë songönten köpël wë, Pepakëer ëwat wë. Ën Pepenta tapël wia. Omnarö piin köpël wë, Ruupökëer ëwat wë. Pötaanök Ruupök omën nampön

Pepapë songönten ök maan yok pangk ewat sêpnaat.”

²³ Pël mëak Yesu pi kaip tiak ruurö pitëmtën epël mëëa. “Omën it ngolöpöt arim ityaangk epötön ërëpërëp ëënëët. ²⁴ Ne ök niamaan. Ngaan tektek ngön yaaöre yang omp akörö kësang pit omën epötön itaampënëak ëak itnaangkën äautak ar peene ityaangk. Kat wiipënëak ëak kat nawiin äautak peene kat yawi.”

Sameria omën nampök pim kööre toköp ngarangk elmëa

²⁵ Omën ngön kosangöt ewat nampök Yesuun morök elmëepënëak epël mëëa. “Rë yanuulaup, ne tol ëak wëwë kosangta yaö sum?” ²⁶ Maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Ngön kosangöt pepeweri tolëël wiaan sangk kel yaaup?” ²⁷ Pël maan omën pöpök epël mëëa. “Anutu pi nim Aköp. Ni piin lup sant elmëak nim lupmerre könre weëre kosangre kön yawiaare pipot pout pimëën pëel elmëak nimtëën lup sant yaën tapël nim karipön elmëëm pël wiaap.” ²⁸ Maan Yesuuk epël ök mëëa. “Yok pangk yaan. Pël ëëmë pötak wëwë kosangta yaö sumëët.”

²⁹ Pël maan omën pöp pi pimtën wak isëpënëak Yesuun epël mëëa. “Ën nem karip talëp?” ³⁰ Maan Yesuuk watepang ngön nent epël ök mëëa. “Yuta omën namp Yerusalem kakaan Yeriko kakë sëpënëak yesën këkain yaaö naröak kamtaöök koirak mën olëak pim ulpëenre omnant wak sëen wel wiipënak eim wieëa. ³¹ Pël ëën kët pötak kiri ar yaaö namp kan tapöök së itaangkën wiaan keker elmëak sa. ³² Pël ëën Liwai ngönën omën kiri ar yaaö kaata inëën namp kan tapöök së oröak itenak keker elmëak sa. ³³ Pël ëën Sameria omën namp Yuta omnaröa kööre toköröa naëaanëp pi kan tapöök së oröak omën pöpön itenak yaköm pan ëa. ³⁴ Pël ëën naë së mën ilautë kolapötire wain iit wa momëa. Pël ëak kör mokoëak wa pim pol tongkiipë rangk ulmëak mësak së su ka nentak moulmëak ngarangk yeem

ka ura. ³⁵ Pël ëak wangam kanök sëpënëak sum 2 kina pöt su ka pöta pepap menak epël mëëa. ‘Ni omën epop ompyaö wesak ngarangk ëëm. Nim sum nant pimëën won wesän ëën pöt nem kaalak waisumaatak kangit nimpaat.’”

³⁶ Yesuuk watepang ngön pöt më pet irak ngön kosangöt ewat pöpön epël mëëa. “Omën naar namp pöröakaan talëpökëer omën këkainöröak mëna pöpë karip yaë?” ³⁷ Pël maan omën pöpök mëëa. “Mënaup sant mowesa pöp.” Maan Yesuuk kangiir epël mëëa. Niinta së tapël ëëm.”

Mataare Maria piarpim ngönte

³⁸ Yesure pim ruurö pit së kak nerek oröön öng nampë yapinte Mata puuk Yesu pim kaatak koirak së ulmëak sant mowesa. ³⁹ Pël ëën Mataë nang namp wëa yapinte Maria pöpök Yesuu naë së pim ingrak wel aisëak wë ngönën yaan kat wia. ⁴⁰ Pël ëën Mata pimënt kaömp kësang ar yeem pangk naën ëën kön selap ëak Yesuu naë së epël mëëa. “Aköp, nem nangap pi ne wil neulëak sëën nemënt kaömp ar yeë. Pöten ni kön wiin yok pangk yaë ma? Ni maan ne kaamök elnëep.” ⁴¹ Pël maan Yesuuk piin epël mëëa. “Mata, Mata, ni kaömp kësang ar ëëmëëtaan kön selap ëak ya ngës yaën. ⁴² Pël ëaap ar omën kopët nent ëënë pöt pangk. Maria pi omën kopët ompyaö tapët yaë. Pötaanök sëp waspanok mangan.”

11

Kimang yamëëauta ngönte (Matu 6:9-15; 7:7-11)

¹ Akun nentak Yesu pi nal së Anutuun ök maima. Pël ëak pet irën ruuröakaan nampök epël mëëa. “Aköp, Son pi pim ruuröen Anutuun ök mapënëak rë mouleima pöl nuuk ten nent rë nuul.” ² Maan Yesuuk epël ök mëëa. “Ar Anutuun ök manëak pöt epël man: ‘Pep, nim yapinte ngëëngk wiaap. Ni wais wa ngaöök nimë.

³ Kët poutë tenim kaömpöt nimp.

⁴ Tenim saunatë kangut kërë nuula.
Tenök omnaröa saun tenimëen
yaalni pötë kangut tapël kërë
yemoolak pötaanök.

Moröktak nuulëenganok,' ”

⁵ Pël mäak Yesuuk kaalak yal menak pim ruuröen epël mëea. “Arim naëaan nampök röök ulöpöök së pim karip ka uraan it moilak epël mapnaat. ‘Ngöntöp, ni kaömp nemesiar nemes äak nan. ⁶ Nem kar namp kan im wais nem naë oröön kaömp mempaat won.’ ⁷ Pël maan ka pepap pi wal äak epël mapnaat. ‘Ni tol ëen ka uraan it yeneilën? Kaat kan wariaan rungaaröeta ka uraap. Yok pangk kaömp naningkan sa.’” ⁸ Pël mäak Yesuuk yal menak epël mëea. “Ka pepap tol ëepën? Ne niamaan kat wieë. Pi ‘Nem ngöntöpök ya,’ pël wesak nemampan. Om pim ke urak mapna pötaan omnant pim mapna pöt mampnaat. ⁹ Pöta nokoliit niamaan. Kimang maim olëak omën këet önëet. Ngaöl ëeim së këet koirëneët. Kanwer körangkörung maimën të niwiiipnaat. ¹⁰ Anutuun kimang yamëëauröak omnant yeö. Ngaöl yaaurö Anutuu naëaan këet yokoir. Kanweri körangkörung yamëëauröaan Anutuuk të yemowi. ¹¹ Arim naëaan namp pim ruupök animauten maan kamal utpet namp wa mampën ma? ¹² Ma kokor ngeepön maan körngap namp wa mampën ma? Won. ¹³ Ar omën utpetaröak arim rungaarö omën ompyaut men yeë pöl arim Pep kutömweri wëaup puuk il niwesak Ngëengk Pulöön piin kimang maan nimpnaat.”

Omën naröak, “Pielsepul pöpök Yesu kaamök ëen ya yamëngk,” pël mëea (Matiu 12:22-30; Maak 3:20-27)

¹⁴ Yesuuk omën urmerapök elmëen ngön naën wëaö namp waö ë momëen oröak sëen ngön yaap yaan omnarö itenak yaan sa. ¹⁵ Pël yaëen naröak epël mëea. “Pi urmeraröa kaöap Pielsepul puuk kaamök elmëen urmerarö waö ë yemomë,” pël mëea.

¹⁶ Pël yaëen naröak Anutu piiring wë ma won pöten itaampënëak kutöm retëng nent ëepën mäak morök elmëa. ¹⁷ Pël yaëen pi pitëm lupötë itenak mëea. “Yang nerakë omnarö pitëm naë nga oröön nga elak kom äak wëen weëre kosangring naön ëepnaat. Ën ka naöök wëaurö pit tapël kom elmëen repak sëen ka kosaö wiaapnaat. ¹⁸ Pöta ök Setenë omnarö pit kom äak pitëmënt nga elëpna pöt tol äak pim yaat kosang sëpën? Ar neen, ‘Pielsepulök kaamök elmëen urmerarö waö ë yamë,’ pël yak. Arim ngön pöt yaap ëanëen nemorö waö ë mëan tapön. ¹⁹ ‘Pielsepul puuk kaamök elmëen urmerarö waö ë yamë,’ pël aim. Pötaanök arim ngön pipët yaap yeëanëen arim ruurö pitta Pielsepul kaamök elmëen urmerarö waö ë mëan tapön. Pötaanök arim ruurö pitëmtok arim ngön pöt kaar ëan pöt tekeri yewas. ²⁰ Ne Anutu weëre kosangöök urmerarö waö yeë. Pötaanök Anutuu wa ngaöök yanimë pöt arim naë yaarö. ²¹ Omën nga namp, Seten, pim raëëp wak tupre ka pimtak ngarangk äak öpna pöt pim omnant muumöngk wiaapnaat. ²² Pël äaap omën nga munt namp weëre kosangringëp nook wais il mowesak raare inre tang pim kosang wesak weëa pöt wa ëp äak pim omnant pout kom äak omën muntarö mempaat. ²³ Namp ne sant naalnëen yaë pipop kööre tok yaalnë. Namp neering pol sëpsëpörö wa top naën yaë pipop pi sëpsëpörö rep yamë.”

Urmerap kaalak waisëpna pöta ngönte

(Matiu 12:43-45)

²⁴ Pël mäak Yesuuk pitën watepang ngön nent epël ök mëea. “Urmer namp omën nampökaan oröak së kosangöök wë urre korumön ap wesak epël kön wia. ‘Nem ka ngaan wakaim olëak waisautakë kaalak sumaan.’ ²⁵ Pël kön wiak së itaangkën ka tapët koore katëp äak ë rangi ulmëen kos wieëa. ²⁶ Pël ëen pi kaalak së urmer muntarö 7 äak koirak waisa. Pörö pim ök won, utpet panëero

koirak wais ka kopët taptak wëa. Pël èèn omèn pöp pi ngaan utpet kot nent wakaimaupök ènèm sasa utpet pan sa. Pöta ök namp pim lupmeri ne won kos wiaapna pöt pi ènèmak utpet pan èèpnaat.”

Èrèpsawiarung wëauta ngönte

²⁷ Yesu pi pël yemaan öng nampök omnaröa tekrakaan ngön èak epël mëëa. “Niwilak kapa nina pöpön kön wiin èrèpsawi yaë.” ²⁸ Maan Yesuuk epël mëëa. “Pipët yaap yaan. Nook pöt, Anutuu ngönte kat wiak wak wë piporöen kön wiin èrèpsawiarung yaë.”

Omèn narök Yesu ya retëng nant mëmpënëak mëëa

(Matiu 12:38-42; Maak 8:12)

²⁹ Omèn kësang pan pim naë së wa top yaëen pi pitën epël mëëa. “Omèn peene akun eptak wë eporö ar utpetarö. Ar ya retëngöt yamëngka pöten ke urak yenëak. Pötaanök ne ya retëng nent naëngan, ngaan Sona pim elmëa pöta ököp pëen pet elniin itaampunëët. ³⁰ Sona pim naë omèn oröa pipët Niniwa kak wëauröaan Anutuuk pitën retëng pipët pet elmëa. Pipta ököp Omèn Këep nem elnëëpna pipët akun eptak wë eporö arën retëng pet elniimaat. ³¹ Ènèmak Anutuu omèn kom elniipna akunetak öng ak namp yang we naöökël wakaimaup pi wal èak arim kön wi kosang newasën yeë pöt war wasëpnaat. Pöt öng pöp yang kaö pantakaan Solomonë naë wais pim èwat kësangöt kat wiipënëak waisaup pötaanök. Pël èaap omèn peene wë epop nook Solomon il yemowasetak ar nem ngönöt kat nawiin yeë. ³² Ènèmak Anutuu omèn kom elniipna akunetak Niniwa kakaanörö pit wal èak peene wë eporö arim utpetat tekeri wasëpnaat. Pöt Niniwa omnarö pit Sonaak ngönën ök maan kat wiak lup kaip tiaurö pötaanök. Pël èaap omèn peene wë epop nook Sona il yemowasetak ar nem ngönöt kat nawiin yeë.”

Tiarim lupötë ëwa wiaap (Matiu 5:15; 6:22-23)

³³ “Ar esuwes mangiak karök wiire kapita öngpök më pël naëngan. Ngaarök wesirën ëwa èaan omèn kakaati waisëpnaarö ëwa pöön itaampnaat. ³⁴ It pipöörar arim koröpöökë rampewes. Arim itöök omnant itenak kön ompyaut yawiin pöt arim lupötë rampewesi yaë pöl ëwa ompyaö èaapnaat. Èn arim itöök omnant itenak kön utpetat yawiin pöt arim lupötë koö olëaapnaat. ³⁵ Pötaanök arim lupötë ëwa wia pipët koö olapanëen ngarangk këëkë èèn. ³⁶ Pël èèn arim lupötë kout won, èwaat pëen wiaan pötak esuwesi yaë pöl ëwa elniaan önëët.”

Yesuuk Parisi omnaröere ngön kosangötë ngarangkörö pitëm utpet yaaut war wesa

(Matiu 23:1-36; Maak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Yesu pi ngön pöt më pet irak wëen Parisi ngönën omèn nampök kaömp nëmpënëak yas maan pim kaatak së ilëak wel aisëa. ³⁸ Pël èèn omèn pöp itaangkën Yesu Yuta omnaröa yaaul kaömp akunetak i nairën èa pöten kön wiin pangk naën èa. ³⁹ Pël yaëen Yesuuk itenak epël ök mëëa. “Ar Parisi omnarö kelönre söwarre pöt kasngaëël pëen i yairem öngpök i nairën èèn kewil wia pöl ar koröpöök ompyaö wasën arim lupötë pöt kainre utpet yaaut peö èak wë. ⁴⁰ Kaökaurö aë. Anutu omnantë koröpöt ket èaup pi lupötta ket naën èa ma? Ar pöt, arim koröp pëen kölam wasënëak kent yeëetak Anutu pöt, tiarim lupötta kölam sëpenëak kent yaë. ⁴¹ Ar arim lupötëaan kësangën yaat mëmpunë pötak arim lupötë kout won sëpnaat.

⁴² “O Parisi omnarö, yakömpe. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar èwamre kaëkoöre këenre pöt wa top èak more-siar wesak nokoliil nent Anutuun yaö yaalmë. Ar omèn pas pöt yeemak nokoliil omèn ompyaut èëre Anutuun lup sant elmë pöt naën yeë. Poutepar

ëenë pötaar ompyaö. ⁴³ O Parisi omnarö, yakömpe. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar ngönën tupötë kakaati sê omnaröa itëkëel wel aisanëeten kent yaaurö. Pël ëak omnarö wa ronganöök koirak ërëpsawi ngön niapnaaten kent yaaurö. ⁴⁴ O yakömpe. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar omnarö yangaöökë ongpök weera pöta ök. Pël ëaan omnarö utpet wia pöten köpëlek roro sak waisak yaë.”

⁴⁵ Yesu pi ngön pöt maan ngön kosangötë ngarangk nampök epël mëëa. “Rë yanuulaup, nim ngön pipët tenta yaniö.” ⁴⁶ Maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “O ngön kosangötë ngarangkörö, yakömpe. Arta arim naë könöm nant orööpnaat. Ar ngön kosang nant pit ngar öpënëak arim könöokaan mangkën pit ngar öpënëak këlangön kat yawiin arimënt kaamök naën yee. ⁴⁷ Yakömpe. Arim ëaröak tektek ngön yaaurö mënaut. Pël ëen arök pitëm yangaö wa ngolöp wesak ë yemorangi. ⁴⁸ Pël yeem arim ëaröa eima pötön kön wiin ompyaut yaë. Pitök tektek ngön yaaurö mëngkën wel wia. Ën arök yangaö ë yemorangi. ⁴⁹ Pötaanök Anutu ewatëpök epël ëaut. ‘Ne tektek ngön yaauröere nem ngön yaaö omnarö pitëm naë wes mëen narö këlangön kat mowiire narö mëmpö pël ëëpnaat.’ ⁵⁰ Ar arim ëaröa eima pötön kön wiin ompyaut yaë. Pötaanök omën ngaan tektek ngön yaaurö mëmpö waiseima pöröa saunatë könömët akun eptak wë eporö ar önëët. ⁵¹ Ngaanëer arim ë nampök ngës rëak Apel mënak mëmpö mëmpö ë wais Sekaraia pi kiri ar yaaö kaata kakaati mënaut. Pötaanök ne niamaan kat wieë. Mëneima pöta könöm pöt peene ar akun eptak wë eporöa naë pet irëpnaat. ⁵² O ngön kosangötë ngangkörö, yakömpe. Arim naë könöm nant orööpnaat. Ar ngönën kat yawiauröa kanö il yemowariaurö. Arimëntta kan pöök nasën wë omnarö sëpanëak kan yemowariaurö.”

⁵³ Ngön pöt mëak yesën ngön kosangötë ngarangköröere Parisi

ngönën omnarö ngës rëak pim ököök ë yesem morök elmë sa. ⁵⁴ Pël yeem pim këmtakaan ngön nent kat wiin korar aan pöt pötak utöpënëak ngarangk këëkë pan ëa.

12

Kaarötön ngarangk ëëpenaata ngönte

(Matiu 10:26-27)

¹ Omën selap pan Yesuu naë wa top ëak teptep ëak naröa ingötë rangk naröaat mësäak wëa. Pël ëen Yesuuk pim ruuröen wet rëak epël mëëa. “Parisi omnarö pit kaar yaaurö. Yis kaömp peret ket yaaö pöt korupaë kas möautë öngpök ëlëëp repak yes pöl pitëm kaar yaaö pöt repak yes. Pötaanök arim naë repak waispanëen ngarangk këëkë ëen. ² Omën ngep ëen wia pipot wiakaim wi naöpanëët. Ënëmak wëlël ëen omnarö itaampnaat. Ën ëlëëp wia pipot wi naöpanëët. Pipot tekeri sëpnaat. ³ Pötaanök arim koutak ngön yak pipot omnarö pit ëwaatak kat wiipnaat. Ën arim kaata kakaati ngön laöök yak pipot ënëmak omnaröa tektrak wë kaö wesak orööpnaat.”

Omën kopët nampönökëer kas elmëëpa

(Matiu 10:28-31)

⁴ “Ngöntörö, ne niamaan. Ar koröpö pëen nimëmpnaaröen kas ëëngan. Pit pël ëak rangkël munt nant naalniipan. ⁵ Ën arim kas ëënë pöpön nook ök niamaan. Ar Anutu nimënak ënëmak kaalak es parëaöök wa nuulapna pöpönökëer kas ëen. ⁶ Omnarö tiar int sëpër mor nas pörö 2 toea pötak sum ëëpenaatak Anutu pi int kot ke pëlöröenta kat nokolön yaaup. ⁷ Ën omnarö ar pöt, arim kepön ëpötönta ewat wëaup. Pötaanök ar kas ëëngan. Anutuuk kön wiin arök int koturöa sum pöt il mowasën arën kat nokolön yaaup.”

Yesuu yapinte apenaata ngönte
(Matiu 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 “Ne niamaan kat wieë. Namp pi omnaröa eöetak, ‘Ne Yesuu enëm yeë,’ pël apna pöp Omën Këep nookta kangiir Anutuu enselöröa eöetak, ‘Pi nemop,’ pël amaap. 9 Ën namp pi omnaröa eöetak neen yak newasëpna pöp nookta Anutuu enselöröa eöetak piin yak mowasömaap. 10 Namp pi Omën Këep neen utpet wesak apna pöp pim saun pöta kangit Anutuuk kërë moolapnaat. Ën namp pi Ngëengk Pulöön utpet wesak tapël mapna pöp pim sauneta kangit ent ë nemoolapan. 11 Ën omnaröak ngönën ngarangköröere yang ngarangköröa naë mës nuwak së ngön yaatak ni- ulëepënëak yaëen pöt ngön nokoliit tolël menet ëak kön selap eënganok. 12 Akun pötak ngön anë pöt Ngëengk Pulöök tekeri wes nimpnaat.”

Mon omën kaökaupë ngönte

13 Omnarö pitëm tekraakan nampök Yesuun epël mëëa. “Rë yanuulaup, nem nanëp pi tenpim pepapë mor kolöt pimënt wak wë. Pötaan ni ök ma. Pël eën nent kom ëak ne nampnaan.” 14 Maan Yesuuk epël mëëa. “Talëpök ne arim ngön ë pet iröore omnant kom ë pël eëmëak yaö neea? Pël naëngan.” 15 Pël mëëak yal menakpitën epël mëëa. “Ar ngarangk eën. Ar omnantëën kentre kaur eënganok. Omnarö pitëm omën kësang wa pipotök wëwëet koir nemangkën yaaut.” 16 Pël mëëak watepang ngön nent epël mëëa. “Omp ak namp pim yaak kaömp kësang pan oröa. 17 Pël eën pi epël kön wia. ‘Ne kaömp kaat wonöp. Oröptak kaömp epot wa wiim? 18 Ne epël eëm. Kaömp kaat töölak kaö wes ök rëak nem kaömpre omnant pout wa wiimaan. 19 Pël ëak epël kön wiimaat. Peene akun eptak nem kaömpre omnant kësang pan wia. Pötaanök akun wali wak wë në pël eëimeë ërëpsawaring kë seim ömaat.’ 20 Pël maan Anutuuk epël mëëa. ‘Kaökaup, ni röök eptakëër wel wiimëep. Talëpök kopëta wes wian pöt öpën?’” Pël mëëak Yesuuk ngön kaut epël mëëa. 21 “Omën

narö Anutuu naëaan ulöpre mouppöt pitëm lupötë won wiaan yangaakë omnant ulöpre moupring öpna pörö omën pöpë ök sëpnaat.”

Koröpöökë omnantëën kön selap naën ëëpa

(Matiu 6:25-34)

22 Pël mëëak Yesuuk pim ruuröen epël mëëa. “Pötaanök ne niamaan. Ar arim wëwëetaan kön selap ëak epël anganok. ‘Tiar kaömp tarëkaan öpen?’ Ën koröpöönta kön selap ëak epël angan. ‘Oröpötök kör koëpen?’ 23 Kaömp pöt këet won, wëwëetakëër këet. Ën ulpëenre poë koröp pöt këet won, koröpöökëër këö. 24 Ar intöröen kön wieë. Pit kaömpöt ngëntöore wa peram wi pël naën yaauröak Anutuuk kaömp koir mangkën neim wë. Omnarö arök intörö il yewas. Pötaanök pi ngarangk elniipnaat. 25 Ma arim naëaan nampök weëre kosang wia pöt yok pangk pimtë wëwëeten kön selap ëak kot nent wali wasëpën sa ma? Won. 26 Arök kot ke pëlöt naënöröak tol eënak omën muntatëën kön selap yeë? 27 Ar polpol puutön kön wieë. Pit pitëm ulpëenre poë koröpötëen waur naën yaë. Pël yaëetak ne niamaan. Omp ak Solomon pi omnant kësang wieëaupök ë rangiak wakaima. Pël ëaap pim ë rangiatök polpol pu pötëet il nemowasën. 28 Këra pu ompyaut ya lupöök peene jaarö, ëlpamök tiak es marën won sëpnaat pël yewas pipotta Anutuuk maan ompyaut jaarö. Kön wi kosang panë newasënörö ar pöt, Anutuuk koröpöökë kaamököt nin yaë. 29 Pötaanök ar iire kaömp nënë pötön kön selap eëngan. 30 Yangerak köpël omnarö pit omën pipotëen kön kësang wia. Pël ëaap arim Pepap ar wëwë koirënëen iire kaömp nënë pöten kön wia. Pötaanök omën pötëen kön selap eëngan. 31 Ar pöt, Anutuuk wa ngaöök nimëëpnaataan weë ngentiin. Pël eën puuk omën pipotta koir nimpnaat.”

Kutömweri omën ompyaut wa top ëëpenaata ngönte

(Matiu 6:19-21)

³² “Sëpsëp rongan kot epët ar kas ëengan. Pep pi ar wa ngaöök nimëepënëak kön wiin pangk yaë. ³³ Arim omnant pout sum ëak mon kangiir önë pöt wonörö meneë. Pël ëak ar mon weë panëët wak wëen utpet nasëpanëët. Titi tëere kain wë pël naëpanëët. Mon pöt arimëen kutömweri wiaapnaat pötaanök. ³⁴ Arim omën ompyaut wia pörekël könötta wiaapnaat.”

Lup itit öpenaata ngönte

³⁵ “Ar poë koröp mënt wes urak es rangiak kopëta weseë. ³⁶ Ar pël ëak inëen omën narö pitëm kaöap wa topöökään wais kanwer körang elmëen të mowiipënëak kor wakaima pöta ök ëë. ³⁷ Pël ëen inëen ruurö ka naurön wiaan wais itaangkën pöt pit ërëpsawi ëëpnaat. Ne yaap niamaan. Kaöap pi poë koröp mënt wes urak urötë wa moulmëak kaömp nëmpnaataan inëen elmëëpnaat. ³⁸ Ën pi röökö lupöök ma ëlpam walëpënëak yaëen pit ka naurön wëen wais itaangkën pöt pit ërëpsawi ëëpnaat. ³⁹ Ar epël kön wieë. Ka pepap pi kainëpë waisëpna akuneten ëwat wëanëen pi itit wë ngarangk ëen kainëp kaat pör menak neilaan ëan tapön. ⁴⁰ Omën Këëp nem waisuma akunetak ar kön nenewiin wëen pipël ëëm sa. Pötaanök ko ëak ön.”

Inëen ru ompyaupre utpetapë ngönte

(Matiu 24:45-51)

⁴¹ Yesu pi ngön pöt maan Pitaak epël mëëa. “Aköp, ni watepang ngön pipët tenimëntëen ma ten omën pouröaan yaan?” ⁴² Pël maan Aköpök epël mëëa. “Ar inëen ru ompyaupë ök sën. Inëen ru namp kön ompyaö wieë ya ompyaö yamëngkën kaöapök pim karurö ngarangk ëëë akunatë kaömp mampënëak moulmëak sa. ⁴³ Ënëmak inëen ruup kaöapë ök mëak sa pöl ëeim wëen kaöap wais itaangkën pöt pi ërëpsawi ëëpnaat. ⁴⁴ Ne yaap niamaan. Kaöap pi pim omnant pout ngarangk ëëpënëak moulmëëpnaat. ⁴⁵ Ën inëen ru pöp pi,

‘Nem kaöap pi teënt newaispan,’ pël weseë inëen koont yokot muntarö tang mö kaömpre i ngaat nak kön irikor ëeim wë ⁴⁶ pim kaöapë waisëpna akuneten kön nawiin öpna pötak kaöap kaalak waisëpna pöt pi yokot pöp möak utpet wesak omën ngön wa yoolëauröa naë moulmëëpnaat.

⁴⁷ “Inëen ru namp pim kaöapë këm ngönten ëwat wëak kangk naën kat koko öpna pöp kaöapök pës kaö panë mööpnaat. ⁴⁸ Ën ru namp kaöapë këm ngönten köpël wë omnant pës mööpna salöt ëëpna pöp kaöapök pës kaö namöön ëëpnaat. Pötaanök nem kaalak waisuma pötak ko ëak ön. Namp pi omnant kësang mampnaap këët kësang tapël koirën pangk ëëpnaat. Ën namp pi ya kaö tapël menaupök kosang ngentiak ya kaö mëmpna pöp kësang tapël koirën pangk ëëpnaat.”

Yesu pi omnarö kom elniin kööre tok ëëpenëak irëaup (Matiu 10:34-36)

⁴⁹ “Ne esuwes marën ulölöt yokot pöta ök ar omnarö kom elniimëak yangerak waisaup. Pötaanök esuwes teëntom wëlëng kotöpnaaten kent yaë. ⁵⁰ Ne këlangön kat wiimëak ëautak pël naën wë. Pötaan ya ngësring wë pet irumaaten kent yaalnë. ⁵¹ Arök ne yangerakë ngaat won wasumëak waisan wasngan. Ne omnarö kom elniin kööre tok ëëneëk waisaup. ⁵² Pötaanök peene ngës rëak ka nentak omën mor nas önëerö ar kom elniin naar namp ëak nal naar nal pël ëak neneraan kööre tok ëëneët. ⁵³ Epël ëëneët. Pepapök ruupön kööre tok yeëa. Ruupök pepapön kööre tok yeëa. Ëlëpök korömpëen kööre tok yeëa. Korömpök ëlëpëen tapël yeëa. Pël yaëen öng lëlamringaarta nampnampön kööre tok ëëpnaat.”

Omën orööpnaatön ëwat sëpenaata ngönte

(Matiu 16:2-3; Maak 8:11-13)

⁵⁴ Yesuuk pël mëak omën pouröen epël mëëa. “Ar uröam yewariin itenak, ‘Kopi waisëpënëak yaë,’ pël yaan

yok wais yaë. ⁵⁵ Ën yanget ompyaö ëak yesën itenak, 'Kët mapnaan yaë,' pël yaan yok kët më yaë. ⁵⁶ Kaar omnarö, ar mopöök uröamre kepilötön itenak ewat yaauroak tol ëen akun wë eptak Anutu pim yaauta songönten köpël yee?"

Omën nimëen ngön apnaapring ngönte wotpil wasum

(Matiu 5:25-26)

⁵⁷ "Tol ëenak utpetre ompyaö pötepar kom naën yee? ⁵⁸ Ni ngön yaatak sumëak yeem pöt wet reak niiring ngön wieëaupring ë kopëta wasum. Ni pël naën së niiring ngön wieëaupök ë pet yairaupë naë niulëen puuk ë pet irak polisöröa naë niulëen pitök wii kaatak niulëëpan. ⁵⁹ Ne niamaan kat wi. Ni pörek wë teënt naaröongan. Nim karipë kangut pout pet ir olëakök oröömëep."

13

Omnarö lup kaip natiin ëëpena pöt kö sëpenaat

¹ Akun pötak omën naröak Yesuu naë së epël mëëa. "Kalili yangerakaan omën narö ngaan animaö iit Anutuu kiri ëëpënëak yaëen Pailatök maan pim ngaaröak mëngkën wel wia." ² Maan Yesuuk kangiir epël mëëa. "Ar epël kön wiingan. 'Pitëm saunat Kalili omën muntaröaat il yemowasën yak mëngkën wel wia,' pël wasnganok. ³ Won, arta lup kaip natiin ëënë pöt tapël wel wiinëet. ⁴ Ën ngaan Yerusalem kak Siloam ka waliimpel töolak omën 18 ëak ngep ëen wel wia pöröeta pitëm saunat Yerusalem omën muntaröaat il yemowasënak ëa wasngan. ⁵ Won, arta lup kaip natiin ëënë pöt tapël wel wiinëet."

Këra ulöp nautön yaauta watepang ngönte

⁶ Yesu pi ngön pöt mëak watepang ngön nent epël mëëa. "Omën namp pim ya lupöök kem nement ngëntën wëa. Pël ëen ënëmak ulöpörö tööpënëak së itaangkën won wieëa. ⁷ Pël ëen inëen yaaupön epël ök mëëa.

'Krismaki nentepar nent pötë öngpök këra epment töömëak wais itaangkën won yaë. Pi këpök yang kolapöt yen. Pötaanök ni ku ti ola,' pël mëëa. ⁸ Pël maan inëen ruupök epël mëëa. 'Pël ëënganëp om öp. Pël ëen krismaki kopët epëta öngpök nook songöntak yang inin ëak pol yaat köm lëëmaat. ⁹ Pël ëen krismaki ootak utöpna pöt yok pangk. Nautön ëëpna pöt ku tiimëet.'"

Yesuuk kë yesa akun ngëëngk nentak öng namp ompyaö wesa

¹⁰ Yesu pi kë yesa akun ngëëngk nentak ngönën tup nentak së omnaröen ngönën ök mëëa. ¹¹ Pël yaëen omnaröa tekarak öng namp urmerap piik wëen yauman sësë eim wëen krismaki 18 ëak won saup wëa. Öng pöp kasngelö pak ëak wë wotpil tau naön yaaup. ¹² Pël ëen Yesuuk öng pöpön ngön mëak epël mëëa. "Öng epop, nook nim yaumante wa yoolak." ¹³ Pël mëak moresiar pim rangk mowiin tapëtakëer wotpil sak Anutuun yaya mëëa. ¹⁴ Pël yaëen ngönën tup pöta ngarangkëp Yesuuk akun ngëëngktak ompyaö yemowasën itenak ya sangën ëen omnaröen epël mëëa. "Kët 6 pipot ya akunat. Pötaanök ar ompyaö niwasëpënëak pöt akun pipotë waisën. Ën akun ngëëngktak pipotëen waisngan." ¹⁵ Pël maan Yesuuk kangiir epël mëëa. "Kaar omnarö ar, akun ngëëngkötë ar pol purmakaöre tongkiiröa kaatak së kan të mowiak mësak sëen i na yaë. Ar kön wiin arim animaurö pël yaalmëem ya yamëngk pipët ompyaut pël yewas. ¹⁶ Pël ëaap öng epop pöt tiar Yuta omnaröa kar namp Apramë ëapök Setenök krismaki 18 pötë öngpök wii motëak wakaima. Pötaanök nook akun ngëëngktak wil yemoulmëep pangk naën yaë ma?" ¹⁷ Pël maan pimëen kööre tok yaurö pit ëö sa. Ën omën ëlörö pöt pim ya ompyaö yamëngka pötëen ërëpërëp ëa.

*Këra lëlëpre yis pöteparë ngönte
(Matiu 13:31-33; Maak 4:30-32)*

¹⁸ Yesu pi yal menak epël mëëa. “Anutuu wa ngaöök yanimë pöt tolëelte? Ne oröp nantë ök eëm? ¹⁹ Pipët këra lëlëp nampë ököt. Omën nampök lëlëp pöp pim yaak së ngëntën oröak kaö sak wëën intörö wais morötë ngentiak ka ëp yawi.”

²⁰ Pël mëak munt nent epël mëëa. “Anutuu wa ngaöök yanimë pöten oröptak ök eëm? ²¹ Pöt yis pöta ököt. Öng nampök yis pöt korupaë kas möautring wa irikor eën pötak ekek sëpnaat.”

*Kan koturakë ngönte
(Matiu 7:13-14, 21-23)*

²² Yesu pi Yerusalemë sëpënëak yesem ka kotre kaö poutë ngönën ök maö sa. ²³ Pël yaëën omën nampök pëël mëak epël mëëa. “Aköp, Anutu pi omën kopët nampnamp utpetetakaan öpën sa ma?” Maan Yesuuk pitën epël mëëa. ²⁴ “Ar kan koturak ilëak wëwë kosangta kanöök sënëëtaan weë panë ngentiin. Ne niamaan. Omën selap pan kan pörak ilapënëak weë ngentiipnaatak pourö neilapan. ²⁵ Ka pepap pi pim kaat kan wariak öpnaat. Pël eën ar tomökël wë pomp ëak tauëë körang elmëak epël manëët. ‘Aköp, tenimëën kan tē niwi.’ Pël maan puuk epël niapnaat. ‘Ne arën köpël. Ar tarëkaanörö?’ ²⁶ Pël niaan ar epël manëët. ‘Ten niiring kaömpre i ngawi naut. Ni tenim kak wais rë nuuleimënte.’ ²⁷ Pël maan puuk epël niapnaat. ‘Ne arën köpël. Ar tarëkaanörö? Utpet omnarö, ar mop newiak kama seë, pël niapnaat. ²⁸ Pël eën ar itaangkën Apramre Aisakre Yakopre tektek ngön yaaurö pit Anutuu naë wëën itaampunëët. Ën ar pöt kaaö yaaurö. Pötaanök tomökël wë ingre ya ilak aimeë kë pötöppötöp aim öneët. ²⁹ Pël eën omën yang we naöökaan naöök, këtëp yengampiaulaanre yeilëaulaan pourö wais Anutuu naë wel aisëëë kaömp neim öpnaat. ³⁰ Kat wieë. Tiar yang omnaröa naëaan kot narö kutömweri

së kaö sëpnaat. Ën kangiir kaö narö kot sëpnaat.”

*Yesuuk Yerusalem omnaröen
yaköm ngön mëëa
(Matiu 23:37-39)*

³¹ Akun taptak Parisi omën narö së Yesuun epël mëëa. “Yang omp ak Erot pi ni nimpënëak ya. Pötaanök ni eprek sëp wesak nal së.” ³² Maan Yesuuk epël mëëa. “Ar kaalak së kent tok utpet pöpön epël man. ‘Yesuuk pimtën epël ya. Pi akun eptak omën urmerarö wëaurö waö ë momëak yauman omnarö ompyaö mowesak akun kot nent won sëën pet irëpnaap pël ya,’ pöt man. ³³ Peeneere ëlpamök yesem muntetak Yerusalem kak oröömaap. Pöt tol eënak? Tektek ngön yaaö namp Yerusalem kak naaröön wiaan namëngkën eëpnaat.” ³⁴ Pël mëak pimtëën epël mëëa. “O Yerusalem omnarö, Yerusalem omnarö, yaköm. Ar tektek ngön yaaurö mëmpöore ngönën omën arim ngësë wes nimëaurö kël mö wel wi pël yaaurö. Kët ël epotë ne kokor ëlëpë ruurö wereweriarë öngpök wa mëak ngarangk yaalmë pöl ar wa rongan ëak ngarangk elniimëak kent kön wiak pël yaalniin ar kaaö elnëeimauro. ³⁵ Pötaanök ne sëp niwasën ngarangk won öneët. Ne yaap niamaan kat wieë. Ar it nengangkën wakaim akun kaöaöök neen kaalak itenak epël neanëët. ‘Aköpök wes nimëën yewais epöpön yaya mepa.’”

14

*Yesuuk omën namp kë yesa akun
ngëëngk nentak ompyaö mowesa*

¹ Kë yesa akun ngëëngk nentak Yesu pi Parisi omën kaö nampë kaatak së kaömp yenën omnarö pit iteneëa. ² Pël yaëën omën koröpö pön mena namp pim naë wëa. ³ Pël eën Yesuuk itenak ngön kosangötë ngarangköröere Parisi omnaröen epël mëak pëël mëëa. “Tiar yok pangk akun ngëëngktak yauman omnarö ompyaö mowasëpen ma

won?" ⁴ Pël maan pit om ngön won sak wëen omën pöp moröak ompyaö mowesak wes mëen sa. ⁵ Pël ëen pitën epël mëea. "Arim naëaan namp akun ngëengktak pim rungaap ma pol namp yang öngöpöök ilëaan söp wasëpën ma yok pangk akun ngëengktaptak öpën?" ⁶ Pël maan pit kangiir mapënaat ap wesak söp wesa.

Omnarö irëak öpenaat

⁷ Yesuuk omën kaömp nëmpënëak së wëa narö itkëel wel aisapënëak yaëen itenak watepang ngön nent epël mëea. ⁸ "Ni omën nampë këere imëntak yas niaan së pöt itkëel wel aisanganok. Pël ëëmë pöt omën yapinring namp ni il niwasëpna pöp waisën pöt ⁹ omën yas niia pöpök epël niapnaat. 'Ni itkëel ur epët omën epop man.' Pël niaan ëö kaö sak kasngaëel së ömëet. ¹⁰ Ën nampök pim këere imën nentak yas niaan së pöt kasngaëel pan wel aisam. Pël ëen këere imën pepapök wais itenak epël niapnaat. 'Ngöntöp, ni itkëel wais wel aisa.' Pël niaan ni omën muntaröa ëöetak itkëel wëen niin kön wiin isëpnaat. ¹¹ Namp pi pimtën kön wiin isëpna pöp Anutuuk wak irapnaat. Ën namp pimtën kön wiin irapna pöp Anutuuk wak isëpnaat."

Këere imën nëmpënëak yas mëeauta ngönte

¹² Pël mëak omën yas mëea pöpön epël mëea. "Ni këere imën numëak nim ngöntre kar, sasre nanre nim kak omën mon wieëa piporöen yas manganok. Ni pitën mamë pöt pitök kangiir niin yas niak kangut nimpnaat. ¹³ Pötaanök pël ëënganëp. Ni këere imën ar ëak pöt omën omnant won, ingre mor il tëaare it il tëa piporöen yas mam. ¹⁴ Omën ke pilöröakëer kangut nanimpan. Pötaanök ni ërëpsawi ëëmëet. Om wiaan wë ënëmak omën ompyaüröa weletakaan wal ëëpna akunetak Anutuuk nim kangut nimpnaat."

Këere imën kaö ëauta watepang ngönte
(*Matiu 22:1-10*)

¹⁵ Yesu pi pël maan kaömp yenaürö pit kat wiak pitëm naëaan nampök epël mëea. "Omën Anutuuk wa ngaöök mëaan piiring kaömp nëmpna pörö ërëpsawi ëëpnaarö." ¹⁶ Pël maan Yesuuk ngönaak nent piin epël ök mëea. "Omën nampök këere imën kaö nent nëmpënëak omën kësang pan yas mëea. ¹⁷ Pël ëak nëmpëna akunet temanöm sëen pim inëen ruup wes mëen së yas mëeauröen epël mëea. 'Yok waiseë. Omnant pout yok wa kön ë pet iraut.' ¹⁸ Pël maan pit pourö omën pasutëel utak om öpënëak nampök epël mëea. 'Ne yang nent sum ëaut yak pötak wer yeneön sumaan yeë. Pötaanök nemop newaisngan sa.' ¹⁹ Pël yemaan nampökta tapël mëea. 'Ne pol purmakaö moresiar ya kaamök elnëepënëak waut yak së ya ökre was ë pet ëëmaan yeë. Pötaanök nemop ne newaisngan sa.' ²⁰ Yemaan nampök epël mëea. 'Ne peene tapët öng waup. Pötaan newaisngan sa.' ²¹ Pël maan inëen ruup së pim kaöapön ök mëea. Pël ëen kaöap pi kat wiak ya këlangön ëen inëenëpön epël mëak kaalak wes mëa. 'Ni teënt së kaatë omën omnant won ingre mor il tëaare it il tëa piporö pourö koirak nem kaatakë waisum.' ²² Pël maan inëen ruup pim mëea pöl ëak së kaöapön epël mëea. 'Kaöap, nim aan pöl ëautep omnarö pangk naën ur nant om wiaap.' ²³ Maan kaöapök kaalak epël mëea. 'Ni kan kaö poutë së pël ëak wilëngkë kaatë së öngpök ilëak omën pouröen këkre tö mëak koirak wais ulmëen nem kaat peö ëëp. ²⁴ Ne niamaan kat wi. Omën wet rëak nem yas mëea piporö nem kaömp pöt nanëmpan pan.'" Yesu pi watepang ngön pipët yamëem yas maan pim naë sëpnaaten kaaö yaaurö kutömweri piiring kaömp nanën ëëpën pël mëea.

Yesuu ënëm ëëpënaata ngönte
(*Matiu 10:37-38; 5:13; Maak 9:50*)

²⁵ Omën kësang pan Yesuring sa. Pël ëen pi kaip ti pitën itneë epël mëea. ²⁶ "Omën namp nem ënëm ëëpënëak

pim ëlre pep, öngre ru, sasre nan pimoröen kent ëak neen kaaö elnëepna pipop ma pimtë koröpöökë wëwëeteta kasëng nemangkën ëëpna pipop nem ruup pël nasëpan. ²⁷ Pötaanök omën namp pi, 'Ne Yesu pimëën wel wiima pöt pangk ëëmaap,' pël wesak pim këra yetapër wak ënëm naalnëen ëëpna pipop nem ruup pël nasëpan. ²⁸ Arim naëaan namp pim ka kaö nent ök rapën pël kön wiak pöt wet rëak monet ka pöt pangk ëëpën ma won pöten sangk kelëpnaat. ²⁹ Ën pël naënrek köntak wap wesirak mormor ë yesem luptak së pangk naën ëën sëp mowasën om wiaan pöt omnarök itenak ökre was epël mapnaat. ³⁰ 'Omën epop pi kaat ök rapënëak ngës rëaupök pet nairën ëa.' ³¹ Ën yang omp ak namp pi yang omp ak munt nampring nga elëpënëak wet rëak pimëntë nga omnaröa saarëet sangk kelën pimtëet 10,000, ën muntapëet 20,000. Pël ëën pimënt kön wiipnaat. Pi yok pangk muntapring nga elëpën ma won pöten kön wiipnaat. ³² Pël ëak pi kön wiin pangk naën ëën pöt pim kööre toköp kamaarek wëen omën narö wes mëen së ngön ëak nga pöt wiap wasëpnaat. ³³ Pötaanök arim naëaan omën namp pi pim omnant pout kasëng nemangkënëpök nem ru nasëpan.

³⁴ "Tomun pöt omën ompyaut. Pël ëautak pim misëngö won sak wiaan tiar tol ëak kaalak misëng wasën pangk ëëpën? Pël naëngan. ³⁵ Tomun ke pëltak ya lupöök olaöre purmakaö yaatring irikor ë pël naëngan om moolapenaat. Katëëpringëpök ngön epët kat wiip." Pöta ök tapël narö yaap Yesu pim ënëm naën ëëpna pöt Anutuuk wa moolapnaat.

15

Sëpsëp kö saupë watepang ngönte (Matiu 18:12-14)

¹ Akun nentak omën takis yewaare utpet yaaö munt narö Yesuuk ngönën ök yemaan kat wiipënëak pim naë sa. ² Pël yaëën Parisi omnaröere ngön

kosangötë ngarangkörö pit Yesuun yak këepöt ngön mëak epël mëëa. "Omën epop omën utpet yaurö ngöntre kar elmëak kaömp ngawi yen."

³ Pël yemaan Yesu pimënt kat wiak watepang ngön nent epël mëëa. ⁴ "Ar nampë pol sëpsëpörö 100 ëak wëauröak kopët namp kö sëpnaat. Pël ëën sëpsëpöröa pepap pi 99 pörö we naöökël kaömp neim wëen pi we naöökël kö sa pöpön ngaöl ë së koirëpnaat. ⁵ Pël ëak ya kë sak wa kuröpweri waalak ⁶ kak së orök karuröen ngön ëak epël ök mapnaat. 'Nem sëpsëp epop kö sëen ngaöl ë së koirak yewais. Pötaanök ërëpsawi ëëpa.' ⁷ Ne ök niamaan kat wieë. Pöta ök omën wotpil 99 pörö lup kaip tiipënëak kön nawiin yaurö omën kutömweri wëaurö pitëmëen ërëpsawi kotkot yaë. Ën utpet kopët epop lup kaip yati pötaan kutömweri wëaurö ërëpsawi kaö yaë."

Mon kö sauta watepang ngönte

⁸ "Öng namp pi mon 1 kina wak wëen 10 toea nent kangk ngentiin pöt pi kalaö rangiak kakaati katëp ilak këëkë panë ap wesak koirëpnaat. ⁹ Pël ëak pim karuröen epël mapnaat. 'Nem 10 toea irikor ëën ap weseim pöt peene yokoir. Pötaanök ërëpsawi ëëpa.' ¹⁰ Ne ök niamaan kat iweë. Pöta ök omën utpet kopëtap lup kaip tiin Anutuu enselörö ërëpsawi yaë."

Yokot pim pepap sëp wesak maimerekë saupë watepang ngönte

¹¹ Yesu pi pël mëak munt nent epël mëëa. "Omën namp pim yokot naar wëa. ¹² Wë yokot ënëmapök pepapön epël mëëa. 'Nim monere uröm tenpimëen yaö ëan pöt kom ëak nemëen ëaut nan.' Pël maan pepapök pim omnant pout kom ëak yokotaar mena. ¹³ Pël ëën akun kot nent wë yokot ënëmap pi pimot wak yang wali nerekël sa. Pörek së wë omnantëen kentre kaur ëak pim monat pout won wes olëa. ¹⁴ Pël ëak omnant pout won wesak wëen ënëmak yang pörek këen kësang nempel oröa.

Pël een pi ngöntök panë een ¹⁵ yang pörek omën nampë naë së wëen omën pöpök pim polöröa ngarangk moulmëen wakaima. ¹⁶ Pël ëak polöröa kaömp karut mangkën nak kep eëpën wesak itaangkën pötta nemangkën ëa. ¹⁷ Pël een pi kön tektek sak epël kön wia. ‘Nem pepapë inëen ruurö kaömp kësang pan neim wëen ne eprek wë këenëen wel wiimëak yeë. ¹⁸ Pötaanök nem pepapë ngësë kaalak sumaat. Së oröak epël memaat. ‘Pep, ne Anutüre niire ëak utpet elniaut. ¹⁹ Pötaanök peene pöt nim ru panëep pël neangan. Om nim inëen ru newasën ömaat.’ ²⁰ Pël wesak wal ëak pim pepapë ngësël sa. Seim së kak temanöm yesën pepap itenak ya utpet een naë së kapariak tot na. ²¹ Pël een ruupök epël mëea. ‘Pep, ne Anutüre niire ëak utpet elniaut. Pötaanök peene pöt nim ru panëep pël neangan.’ ²² Pël maan pepapök pim inëen ruuröen epël mëea. ‘Ar teëntom nem ulpëen wali ompyaup momëak mor ëngö wak wais moresi momëak ing körtëpar wak wais ingesiarë momëak pël ëëë. ²³ Pël ëak purmakaö ru ompyaö mësëpringëp möëë. Pël een ar ëak yenem ërëpsawi eëpenaan. ²⁴ Nem ruup wel wia wesaupök kaalak waisa. Irikor ëaupök kaalak orö yarë.’ Pël mëak pit ërëpsawi ëa.

²⁵ “Wëen yokot kaöap pi yaak wakaim olëak kaalak wais kaat temanöm yewasem kat wiin intö ngönre tanre pöt yeëa. ²⁶ Pël een inëen ru nampön maan sëen, ‘Tol ëënak ya?’ pël mëak pëel mëea. ²⁷ Pël maan puuk epël mëea. ‘Nim nangap kaalak waisa. Pi irikor ëak saupök kaalak wais oröa. Pötaanök arpim pepapök maan purmakaö ru ompyaö mësëpringëp möak ar ëak yen.’ ²⁸ Pël maan pi kölöp ëak kakaati sëpnaaten kaaö ëa. Pël een pepapök wais wiap wesak ngön ök mëea. ²⁹ Pël een pi kangiir epël mëea. ‘Kat wi. Ne krismaki selap pan nim naë pas ya mëneimeë nim ngön nent wa noolaan ëaut. Pël een ni pol meme ru namp

nem karuröaring ërëpsawi ëëmaan nenangkën ëaupök ³⁰ nim ru pipmor pi öng paspas yaauröaan nim omnant pout won wes olëak kaalak waisën ni pimëenökëer purmakaö ru ompyaö mësëpringëp yamöön.’ ³¹ Pël maan pepapök epël mëea. ‘Yokot epop, ni kët ël epotë tepër wëaup. Pötaanök nem omnant epot pout nimot. ³² Ën nim nang epop wel wia wesaupök kaalak waisa. Irikor ëaupök kaalak orö yarë. Pötaanök tiar pimëen ërëpsawi een pangk yaë.’ ”

16

Ngarangk utpetapë watepang ngönte

¹ Yesuuk pim ruuröen ngönaak nent epël ök mëea. “Omën omp ak namp pim inëen ru omnant ngarangk yaaö namp wëa. Pël een wë akun nentak omnaröak omp aköpön epël mëea. ‘Nim omnant ngarangk yaaup pi nimot köntak pentak yaë,’ pël mëea. ² Pël maan kat wiak omnant ngarangk yaaupön yas mëak epël mëea. ‘Ni tol yaëen omnarö nimëen yaan kat yawi? Pöta songönte iteempaana nem omnant nim ngarangk yaën pötë pepewer wak wais nan. Ke pilëpök nem omnant ngarangk naëngan.’ ³ Pël maan inëen ru omnant ngarangk yaaup pim könöök epël wesa. ‘Nem kaöapök nem omnant ngarangk yaauten nga neak wes nemëen tol ëëm? Ne yang kelumaata weëre kosang won. Ën sumatön kimang memaatenta ëö yaë. ⁴ Peenök nem eëmaaten kön yokoir. Pël eëma pötak nem kaöapök wes nemëen pöt kaamök elmëëmaaröa naë sëen sant elnëëpnaat.’ ⁵ Pël kön wiak omën pim kaöapë naë kangut wieëauröen ngön maan pöppöp waisa. Pël een wet rëak waisaupön pëel mëea. ‘Nem kaöapë kangut nim naë tolëël wia?’ ⁶ Maan pi epël mëea. ‘Kolap tram 100,’ pël mëea. Pël maan ngarangkëpök pep nent menak epël mëea. ‘Nim pep eptak 100 pöt kërëak 50 retëng ë.’ ⁷ Pël mëak nampön pëel mëea. ‘Nim

naë nem kaöapë kangut tolëel wia?' Pël maan puuk epël mëëa. 'Rais kër 100,' pël mëëa. Pël maan pep nent menak epël mëëa. 'Ni eptak 100 pöt kërëak 80 retëng ë,' pël mëëa. ⁸ Pël ëën kaöap pi ngarangk utpet pöpë ewat ëa pöten itenak piin ping wesak mëëa. Pöt tol ëënak? Omën yangerakë omnantön kentre kaur yaaurö pit pitëm omnant ngarangk ëëpënëak pitëm ewat pöt omën Anutuu ëwaatak wë pöröa ewatöt il yewas.

⁹ "Pötaanök ne niamaan. Ar tapël monere uröm omën pasut omnarö menak ngöntre kar réak önë pötak omën pas pöt pet irën Anutuuk yas niaan wëwë kosangta kaatak së önëët. ¹⁰ Ën namp pi omën pasut ompyaö wesak ngarangk ëëpna pöp omën ompyautta tapël ompyaö wesak ngarangk ëëpnaat. Ën namp omën pasut ompyaö wesak ngarangk naën ëëpna pöp omën ompyautta tapël ompyaö wesak ngarangk naën ëëpnaat. ¹¹ Ar yangerakë monere uröm pasut ompyaö wesak ngarangk naën yaëen talëpök omën këët arök ngarangk ëëneën nimpën? ¹² Ar omnaröaat yaam ninaut ompyaö wesak ngarangk naën yaëen Anutuu yaö niia pöt naningkën ëëpnaat. ¹³ Inëen ru kopëtapök kaö naarë inëen naëpan. Pi nampön kaaö yaalmëem nampön ngöntre kar elmëëpnaat. Won ëën pöt, nampë naë ré olëak wë namp kasëng mampnaat. Pötaanök arta tapël Anutuu yaatere monere uröma yaat mëngkre mëngk namëngkan."

Yesuuk Parisi omnaröen pepanöm mëëa

(Matiu 11:12-13; 5:31-32; Maak 10:11-12)

¹⁴ Yesu pi ngön pöt maan Parisi omnarö pit monere urömen kent yaaurö yak kat wiak ökre was mëëa. ¹⁵ Pël yemaan Yesuuk epël mëëa. "Arimtok arimtën omnaröa itöök ping wesak yaaurö. Pël ëaap Anutuuk arim lupötë ityaangk. Omnaröak ompyaut pël yewas pipot Anutuuk itaangkën kömkëenring yaë.

¹⁶ "Moses pim ngön kosangötre tektek ngönöt im wais Son pim naë oröak pet ira. Ën Sonë naëaan wais peene wë epëtak pöt Anutu pim wa ngaöök nimëak wë pöta ngön ompyaut yaan omën pourö kat wiak pötak ilapënëak weë yengenti. ¹⁷ Wë ënëmak kutömre yang epraar won sëpënëak pöt yok pangk won sëpnaat. Ën ngön kosang pöt nent won nasëpan, pout om wiaapnaat.

¹⁸ "Omp namp pi pim öngöp wes mëak munt namp öpna pöp pi öngre omp wëwëet kom ëak saun koirëpnaat. Ën namp pi munt nampë öng wes mëaup öpna pöp pi öngre omp wëwëet kom ëak saun koirëpnaat."

Mon omnampre Lasaras piarpim ngönte

¹⁹ "Mon omën namp wakaima. Pël ëaup pi akun poutë ulpëen retëngretëng ëa ompyaut mëak wë kaömp ompyaut neim wakaima. ²⁰ Pël ëën omën elek yaaö namp wëa yapinte Lasaras. Pöp koröp pouuk ëmpöl pep saup pi mon omnampë kaata kanra naë wëen ²¹ mon omën pöp kaömp yenën lupöt ngentiin wa nëmpënëak kön wieim wëaakë yeëa. Pël yaëen kentöröak wais pim ëmpölöt öngör neim yeëa. ²² Pël ëën wë elek yaaö omën pöp wel wiin enselöröak koirak së Apramë naë moulmëa. Pël ëën wë mon omën pöpta wel wiin yang kel weera. ²³ Pël ëën pi es parëaöök së wë këlangön kaö kat yawiem ool itaangkën Apram maimerek wëen Lasaras pim naë wëa. ²⁴ Pël ëën mon omën pöpök Apramön ngön ëak epël mëëa. 'Pep, ni neen yaköm kön wiak Lasaras wes mëen wais pim mor wotö iitak wariak nem yangapöök wa nemëen kot nent ëp sëp. Ne esuwesi öngpök wë këlangön kaö kat yawi.' ²⁵ Pël maan Apramök epël mëëa. 'Nem ruup, ni kön wi. Ni ngaan yangerak wë omën ompyaut ëeim wëen Lasaras pi pöt utpetat pëen eima. Pötaanök peene pöt pi kak eprek wais ya kë sak wëen ni kangiiir këlangön kat yawiin. ²⁶ Pël

ëaap Anutuuk tiarim tekarak parë naö wiau wia. Pötaanök eprekaanörö pipël yeiraan pirekaanörö epël yaaprën pël naëngan.’²⁷ Pël maan mon omnampök epël mëëa. ‘Pep, ne kosang wesak ök yeniak. Ni Lasaras wes mëën nemoröa naë sëp.’²⁸ Nem nangarö mor nas wë. Pötaanök Lasaras pi së pitta eprek wais këlangön kat wiipanëen nga map.’²⁹ Pël maan Apramök epël mëëa. ‘Won. Pit Mosesre tektek ngön yaauröa ngön pitëm naë wia pipot kat wiip.’³⁰ Maan mon omnampök epël mëëa. ‘Apram nem pepap, pöt pangk naëpan. Omën wel wiaö nampök weletakaan wal ëak së ngön ök mapna pöt pit kat wiak lup kaip tiipnaat.’³¹ Pël maan Apramök kaalak epël ök mëëa. ‘Pit Mosesre tektek ngön yaauröa ngönöt wa olapna pöt weletakaanëpök wal ëak së mapna pöteta wa olapnaat.’ ”

17

Utpetatök kön wi kosang yewesaut utpet yewas

(Matiu 18:6-7, 21-22; Maak 9:42)

¹ Yesuuk pim ruuröen ngön nent epël ök mëëa. “Morök ke nentere nent oröön omnarö saun koirëpnaat. Pël ëaap omën morök elmëen omnarö saun koirëpna pöp tol ëëpën? Yaköm. ² Omën ke pilëpök runga kotup morök elmëen saun koirpanëen ar kël kaöaö wii ngan ëak omën pöpë mesetak öngö moutak i kaöök moolaan i nak wel wiipna pöt ompyaö. ³ Ar ngarangk këëkë ëën. Arim kar namp saun yokoirën pöt nga man. Pël ëën pi lup kaip tiin pöt saun pöta kangit ent ë moolan. ⁴ Pël ëën arim kar namp pi kët kopët nenta öngpök akun 7 ëak utpet elniak akun 7 tapël arim naë wais, ‘Ne lup kaip yati,’ pël niaan pöt ar pim saun pötë kangit ent ë moolan.”

Kön wi kosang yewesauta ngönte

⁵ Yesuu ngön yaaö omnarö pit Yesuun epël mëak kimang mëëa. “Ni tenim kön wi kosang yewesaut kaö wes nin.” ⁶ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Ar kön wi kosang yewesa

kot panë nent wieëan talte këra kaö epmentën, ‘Ni kaam tiak i kaöökë öngpök së orö,’ pël maan yok pangk kat wiak pël ëëpën.”

Inëen yaauta ngönte

⁷ “Arim tekraakaan nampë inëen ruupök ya lupöök së yang mëmpën ma polörö ngarangk ëëpën pël ëeim olëak yewaisën yok pangk epël mam ma? ‘Ni kakaati wais kaömp numëen,’ pël mam ma? ⁸ Pël naëpan. Pi epël mapnaat. ‘Ni nem kaömpöt ar elnëem. Pël ëak poë koröpö mënt wes urak kaömpre iit wak waisën numaan. Pël ëën ënëmak nimtëet ar ëak numëen.’ ⁹ Pi inëen ruup pim ngan rë menaul ëa pötaan yowe mapën ma? Yok pangk pël naëpan. ¹⁰ Pötaanök arim naë tapël ëëpnaat. Anutuu ya ngön niaut ë pet irak pöt epël an. ‘Ten inëen ru katkoko yaaurö. Ya ngön niaut pëen yaaurö,’ pël an.”

Yesuuk omën kësë ëa moresiar pörö ompyaö mowesa

¹¹ Yesu Yerusalem kakë sëpënëak Kalili yanger nal, Sameria yanger nal pël ëaan teköök sa. ¹² Pël ëak së kak nerek oröön omën kësë ëa narö moresiar pörö pit kamtaöök së koirak pëlëer tauëë ¹³ ngön ëak epël mëëa. “Yesu, Kaöap, ni tenën yaköm kön wi.” ¹⁴ Pël maan pi pitën epël mëëa. “Ar së kiri ar yaauröen arim koröpöt pet elmëen pit ar ompyaö san pël apnaat.” Pël maan yesem koröpöt ompyaö sa. ¹⁵ Pël ëën pitëkaan kopët namp pi pim koröpöön itaangkën ompyaö sa. Pël ëën kaalak së ngön ë olëak Anutuun yaya mëëa. ¹⁶ Pël ëak Yesuu ingesiarë së tok oriak ë koset yangaak wesirak wë yowe mëëa. Omën pöp Sameria yangerakaanëp. ¹⁷ Pël ëën Yesuuk epël mëëa. “Omën moresiar ompyaö sauröp 9 pörö tarëk wë? ¹⁸ Pit kaip tiak së Anutuun yoöre ërëp mapnaaten kön nawiin. Katkoko ëak sëën Sameria yangerakaan omën maim epop pimënt waisa.” ¹⁹ Pël mëak omën pöpön epël mëëa. “Nimtë kön wi

kosang yewesautak ompyaö yesënrek wal ëak së.”

Anutuuk wa ngaöök nimëëpnaata ngönte

(Matiu 24:23-28, 37-41)

²⁰ Parisi ngönën omnaröak Yesuun, “Anutu taan wa ngaöök nimëëpën?” pël mëak pëel mëëa. Maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Anutuu wa ngaöök nimëëpnaa pöt yoolök pël yaalniin itnaangkan. ²¹ Kat wieë. Anutu pi peene arim tekarak wë wa ngaöök yanimë. Pël yaëën naröak, ‘Anutuu wa ngaöök yanimë pöt e jaarö,’ pël yaan naröak, ‘O ëngk jaarö,’ pël naëpan.”

²² Pël mëak ruuröen epël mëëa. “Wë ënëm akun nent temanöm sëen ar këlélre ngön epël anëët. ‘Omën Këep jaaröön ten itaampun,’ pël anëëtak yok pangk itnaangkan. ²³ Pël yaëën akun pötak naröak, ‘Eprek jaaröök iteneë,’ pël yeniaan naröak, ‘Ëngkrek jaaröök iteneë,’ pël yeniaan kat wiak pitëm ënëm ëënganok. ²⁴ Kent tangarët kopëter tar elmëen yang poutë ëwa ë pet yair. Pipta ök Omën Këep nem waisuma akunetak pël ëëm sa. ²⁵ Pötaanök omën peene wë eporö kasëng nangkën këëmre këlängön kësang kat wiimaat. ²⁶ Noaë akunetak omnaröa ëa pöl Omën Këep nem waisuma akunetak tapël ëëpnaat. ²⁷ Pit iire kaömp në, öngre omp ë, pël ëeim Anutu kasëng menak wëen Noa wangaöök yeilaan i ngaampel oröön omën pourö i nak won sa. ²⁸ Lot pim naëëta tapël ëaut. Omnarö iire kaömp në, omnant sumre kap ë, ëmre ya ë, ka ök raö, pël ëeim Anutu kasëng menak wëa. ²⁹ Pël ëen Lot pi Sotom kak sëp wesak yesën akun tapëtak kutömweriaan esutre kël es ngaat kopiitë yepel pöl ëen omën pourö won sa. ³⁰ Pöta ök omnarö tapël eim wëen Omën Këep nem tekeri suma akunetak tapël ëëpën sa.

³¹ “Akun pötak omën ka tomök öpnaapök kakaati së pim omnant öpan. Ën yaak öpnaapta tapël kaalak kakë sëpan. ³² Ar Lot pim öngöp

Anutuu ngön wa olëak wel wia pöten kön wieë. ³³ Omën namp pi pim wëwëet keimön ëëpnaa pöt pim wëwëet kö sëpnaat. Ën namp pim wëwëet këëpöt wasën pöt orö morëëpnaat. ³⁴ Ne niamaan kat wieë. Akun pötak omën naar rö kan ur kopëtetak ka uraan namp yeweem namp sëp wasumaat. ³⁵ Öng naarta kaömp koröp yokoëem wëen namp yeweem namp sëp wasumaat. ³⁶ Ën omp naar ya lupöök wëen namp yeweem namp sëp wasumaat.” ³⁷ Pël maan ruuröak epël mëak pëel mëëa. “Tarëk pël ëëpën?” Maan Yesuuk omën piin kön wi kosang newasën yauröa këlängön kat wiipnaataan kön wiak watepang ngön nent epël mëëa. “Omnantë söp kampaöök wer moön tuparö wa top yaë.”

18

Öngöp ngön ë pet yairaupön kimang mëëauta ngönte

¹ Yesuuk pim ruuröen kaaö köpël kimang maim öpënëak watepang ngön nent epël mëëa. ² “Kak nerek ngön ë pet yaira namp wëa. Omën pöp pi Anutüre omën pouröen kas naën yaaup. ³ Kak taprek öng kapir namp wëaup pi kët poutë omën pöpë naë së, ‘Nemëen kööre toköpëen ngön yaatak kaamök elnëem,’ pël më yeëa. ⁴ Pël ëeimën omën pöp pim lupmeri epël kön wia. ‘Ne Anutüre omën pouröen kas naën yaauppe. ⁵ Öng kapir epop ke urak neaim. Pötaanök kaalak wais neaan kaaö kön wiingönëen kaamök elmëëmaat.’ ”

⁶ Yesu pi ngön pöt mëak kaalak epël mëëa. “Ar ngön ë pet yaira utpetapë ngön ök yeniak epëten kön wieë. ⁷ Ën Anutuun tol yewes? Omën pimëen yaö wesaurö kët kanaan rö kanë piin kimang maim wëen kaamök naalmëëpan ma? Ma kat wiak kat nawiin koröp oröak öpën ma? Pël naëpan. ⁸ Ne niamaan. Pi teënt kaamök elmëëpnaap. Omën Këep nem

waisuma akun pötak yangerakë omnaröa naë kön wi kosang yewesaut koirum ma won?”

Parisi omnampre takis yewaö omnampë watepang ngönte

⁹ Omën narö pitëmtok pitëmtën kön wiin wotpilörö pël kön wieë muntaröen wak irëak ya pöröaan Yesuuk watepang ngön nent epël mëä. ¹⁰ “Omën naar piarip ngönën tup kaöetak së Anutuun ök mapënëak sa. Namp Parisi ngönën omën namp, namp takis yewa namp. ¹¹ Pël äak Parisi omnampök taueë pimtën weseë epël mëä. ‘O Anutu, ne omën naröa ök wonöp. Pötaanök niin yowe yeniak. Pit këkain eëre omën utpet nant ë, öngre omp wëwëet utpet wasö pël yaaurö. Ne pitëm ök wonöp. Pël äak omën takis yewa epopë ök wonöp. ¹² Pël äak sant poutë akun nentepar pöteparë kaömp ngës olëak wëaakë yaaup. Pël yeë omnant koirak pöt wa top äak moresiar wesak nokoliil nent nimëen yaö yaalniaup.’ ¹³ Pël yemaan takis yewa pöp pëlëer taueë kutömweriil itaampnaaten eö eën tok oriak epël mëä. ‘O Anutu, ne saun omnamp. Pötaan yaköm kön newi.’ ¹⁴ Kat wieë. Takis yewaup pi Anutuuk pim saunatë kangut won wes moolëak piin, ‘Omën wotpilëp,’ pël maan kaalak pim kaatakë sa. Ën Parisi pöp pim saunatë kangut om wiaan sa. Omën namp pimtök pimtën wak isak apna pöp Anutuuk wak irapnaap. Ën namp pimtën kön wiin irapna pöp Anutuuk wak isak mapnaap.”

Yesuuk runga koturö welaköt elmëa

(Matiu 19:13-15; Maak 10:13-16)

¹⁵ Omnarö pit pitëm runga koturö Yesuuk pim mores pitëm rangk mowiak welaköt elmëepënëak wak yesën pim ruuröak pitën nga mëä. ¹⁶ Pël eën Yesuuk rungaaröen ngön mëak pim ruuröen epël mëä. “Nga mangan. Wes mëen nem naë waisëp. Ke pilörö Anutuuk wa ngaöök mëepënëak yaö yema pötaanök. ¹⁷ Ne

yaap niamaan. Namp runga kot eporöa Anutuun kön wi kosang yewesa pöl naën eëpna pöt Anutuu wa ngaöök yamëautak yok pangk neilaan eëpnaat.”

Ngarangk monere urömaringëpë ngönte

(Matiu 19:16-30; Maak 10:17-31)

¹⁸ Ngarangk nampök Yesuun pëlpël mëak epël mëä. “Rë yanuula ompyaup, ne tol äak wëwë kosangta yaö sum?” ¹⁹ Maan Yesuuk epël mëä. “Tol eënak neen, ‘Ompyaup,’ pël yenëaan? Anutu kopëtapökëer ompyaup. ²⁰ Ni ngön kosangöt epël kat yawiaup. ‘Ni öngre omp wëwëet kom eënganok. Ni omën mëngkanok. Ni këkain eënganok. Ni omën muntaröen kaar manganok. Ni nim ëlre pepaarë ngön ngaröm.’” ²¹ Maan ngarangkëpök epël mëä. “Nem kotuukaan pipot ë waiseimaut.” ²² Pël maan Yesu pi ngön pöt kat wiak epël mëä. “Kopët nent wia pöt eëm. Ni së nim omnant menak sumat wak omën omnant wonörö këepöt wes man. Pël eën kutömweri omnant kosangöt orö nirëepnaan. Pël äak wais nem ënëm elnë.” ²³ Pël maan omën pöp pi monere uröm kaö panë wieëaup yak ngön pöt kat wiak ya utpet ëa. ²⁴ Pël yaëen Yesu itenak epël mëä. “Omën monere uröm kaö wieëaurö Anutuu wa ngaöök yamë pötak ilapënëak pomp ë yaë. ²⁵ Pol kamel namp wap poë koröp korir yamë pökë kanöök ilapna pöt kengkën. Ën omën monere uröm kësang wieëauröak Anutuu wa ngaöök yamë pötak ilapna pöt könöm panëet.” ²⁶ Pël maan omën ngön pöt kat wia pöröak epël mëä. “Omën ke pilörö Anutuu wa ngaöök yamëautak neilaan eëpna pöt omën tolëelëpök wëwë kosangët öpën?” ²⁷ Maan Yesuuk epël mëä. “Omnaröak omnant pangk naën eëne pipot Anutuuk yok pangk eëpnaat.” ²⁸ Pël maan Pitaak epël mëä. “Kat wi. Ten omnant pout sëp wesak nim ënëm elniaut.” ²⁹ Maan Yesuuk kangiir epël

mëëa. “Ne yaap niamaan. Namp pi Anutu wa ngaöök yamëauta yaat mëmpënëak pim kaare öngre ru, sasre nan, ëlre pep pörö söp wasëpna pöt ³⁰ pi peene akun epöök kangut selap wak wë ënëm akunaöök wëwë kosangët öpnaap.”

Yesuuk pimtë wel wiak wal ëëpnaaten ök maan akun nentepar nent ëa

(Matiu 20:17-19; Maak 10:32-34)

³¹ Yesu pi pim ruurö wa top elmëak epël mëëa. “Kat wieë. Tiar Yerusalem kakë yewais. Pël ëën Omën Këëp nemëën tektek ngön yaauröak ngön epël retëng ëa pöt kë rapnaat. ³² Pit ne newak ngönën köpëlöröa moresi neulëën pitök ökre was neak utpet newesak waasöp ngës nampnaat. ³³ Pël ëak pës nemöak mën wel newiin akun nentepar nent yangaöök wieë kaalak wal ëëmaap.” ³⁴ Pël maan ngön pöta songönte ilëëp ilaan pit ëngk ma e wesak ëwat nasën ëa.

Yesuuk omën it il tëa namp ompyaö mowesa

(Matiu 20:29-34; Maak 10:46-52)

³⁵ Yesu pi yesem Yeriko kak temanöm së itaangkën omën it il tëa namp kan ëöök wel aisëëë monatön kimang maim wëa. ³⁶ Pël ëak pi kat wiin omnarö yesem yaan omën muntaröen epël mëëa. “Pit tol yaë?” ³⁷ Maan pitök epël mëëa. “Yesu Nasaretöpök yewais.” ³⁸ Pël maan pi ngön ëak epël mëëa. “Yesu, Tewitë ëap, ni neen yaköm kön newi.” ³⁹ Pël yemaan omën wet rëak yesauröak leng ëëpën mëak nga yemaan pöten kat nemowiin ke urak kaalak ngön ëak epël mëëa. “Ni Tewitë ëapök, neen yaköm kön newi.” ⁴⁰ Pël maan Yesu pi leng ëak kamtaöök taprek taueë epël mëëa. “Nem ngësël wak waisëë.” Maan mësak sëën piin epël mëak pëël mëëa. ⁴¹ “Nook ni tol elni-imëak yaan?” Maan puuk epël mëëa. “Aköp, ni aan ne it nga sum.” ⁴² Pël maan Yesuuk epël mëëa. “It nga së. Nimtë neen kön wi kosang yewesautak ompyaö yesën.” ⁴³ Pël yemaan

tapëtakëer itöörar nga sëën Yesu ënëm yesem Anutuun yaya mëëa. Pël yaëën omën pörek wëaurö pöten itenak pitta Anutuun yaya mëëa.

19

Sakias pim ngönte

¹ Yesu pi Yeriko kak së oröak el wesak sëpënëak yaëën ² kak pörekaan omën takis yewauröa ngarangk namp wëa yapinte Sakias. Pöp pi mon kaö wieëaup. ³ Pi Yesu möönre koröp itaampënëak kent elmëa. Pël ëaap pi omën mëntëp yak omën muntaröak il mowariin pomp ëak itnaangkën ëa. ⁴ Pël ëak wet rëak pöömpö së, “Eprek yewaisën itampaatak,” pël wesak këra nementë ngaarëk isa. ⁵ Pël ëën Yesuuk pörek së oröak ngaarëk itenak epël mëëa. “Sakias, teënt ira. Ne peene nim kaatak wais ömaat.” ⁶ Pël maan pi ya kë sak këraamentëkaan irë ngentiak Yesu koirak pim kaatakë sa. ⁷ Pël yaëën omën pörek wëaurö pit pöten itenak kaaö mëak epël mëëa. “Pi tol ëënak saun omnampë naë së ilëak wë,” pël mëëa. ⁸ Pël ëën Sakias pi Yesu naë taueë epël mëëa. “Kaöap, ni kat wi. Nem omnant kom ëak tok nentepar wesak nent omën omnant wonörö mempaat. Pël ëak omnaröen morök elmëak monat waut pötë kangiir peene nook il wesak maim oorek mempaan.” ⁹ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Omën epop niinta Apram pim körööp yak Apram pim ök Anutuun kön wi kosang yewasën. Pötaanök niire nim kaatakörö Anutuuk utpetetakaan yaniö. ¹⁰ Ne Omën Këëpök omën epopë ök Anutuu naëaan kö saurö wa rongan ëak ompyaö mowasumëak waisaup.”

Inëën ru moresiar mon wa pöta wa tepang ngönte

(Matiu 25:14-30)

¹¹ Yesu pi ngön pöt ök maan omnaröak kön epël wia. “Pi Yerusalem kak temanöm yewasën Anutu peene wa ngaöök nimëëpnaan yaë,” kön pël yewasën Yesuuk itenak yal menak

watepang ngön nent epël mëëa. ¹² “Omp kaö namp yang wali nerak sëën omp ak wes moulmëën wë kaalak waisëpënëak sa. ¹³ Pi sëpënëak yeem pim inëën ru moresiar pöröen yas maan waisën mon 20 kina, 20 kina pël pangkpank menak epël mëëa. ‘Ar mon epot wak ya mënak kaö wes wiak wëën waisumaat.’ ¹⁴ Pël mëak yesën pim kaatak narö kaaö ëak piin epël mapënëak omën narö pim ënëm wes mëëa. ‘Ten nuuk omp ak sak ngarangk elniimëëten kaaö.’ ¹⁵ Pël maan pi së wëën pit pi omp ak wes moulmëën wakaim olëak kaalak waisa. Pël ëak inëën ru mon menak sa pöröen ngön ëak epël mëëa. ‘Ar nem mon ninak san pötök ya mëngkën muntat tolëël koirak wë pöten itaampaan.’ ¹⁶ Pël maan nampök wet réak wais epël mëëa. ‘Kaöap, ne nim mon 20 kina nangkën pötak nook ya mëngkën 200 kina pël oröa.’ ¹⁷ Pël maan epël mëëa. ‘Inëën ru ompyaup, ni ya ompyaö mënan. Ni omën pasut ompyaö wesak ngarangk ëan. Pötaanök nook ka moresiar pötë ngarangk niulëëmaan.’ ¹⁸ Pël ëën inëën ru munt nampök wais epël mëëa. ‘Kaöap, ne nim mon 20 kina nangkën pötak nook ya mëngkën 100 kina pël oröa.’ ¹⁹ Maan omp aköpök epël mëëa. ‘Nook, ni ka mor nas pötë ngarangk niulëëmaan.’ ²⁰ Pël maan inëën ru munt nampök wais epël mëëa. ‘Kaöap, nim mon 20 kina nangkën pöt e wia. Ne poë koröp kautak kör koë wiak wakaimaut e wia. ²¹ Ne niin itaangkën ni nga yaaup yak muntaröa naëaan omnant yewaup. Ni omnant omën muntaröak ngëntën yewetaup. Pötaanök niin kas ëak kö sëpanëak poë koröp kautak kör koë wiak wakaimaut.’ ²² Maan omp aköpök epël ök mëëa. ‘Ni inëën ru utpetap. Nimtë ngön yaan taptak nimënt utpet ëaup pël yeniak. Ni neen, “Nga yaaup yak muntaröa naëaan omnant wëëre omnant omën muntaröak ngëntën watö pël yaaup,” pël yenëaan pöt yaap. ²³ Ni nem songönte pipël ëwat wëak tol ëënak

nem monet mon kaatak nawiin ëaup? Pël ëanëën ne wais kangitarang wan tapön.’ ²⁴ Pël mëak omën pörök wëauröen epël mëëa. ‘Ar mon 20 kina epët piikaan wa ëp ëak 200 kina wa epop meneë.’ ²⁵ Pël maan pit epël mëëa. ‘Kaöap, pi yok 200 kina waap.’ ²⁶ Maan puuk epël mëëa. ‘Ne niamaan kat wieë. Namp pi omnant menaut ngarangk ëak wëën pöt munt nant erën wes mempaat. Ën namp pi menaut ngarangk naën tapët wak wëën pöt wa ëp ëën om pas öpnaat. ²⁷ Peene pöt, nem kööre tokörö nook pitëm omp ak sumaaten kaaö ëa pörö mësak wais nem itöök mëngkën wel wiip.’ ”

Yesu pi pol tongkiipë rangk wel aisëak Yerusalem kakë sa
(*Matiu 21:1-11; Maak 11:1-11; Son 12:12-19*)

²⁸ Yesu pi ngön pöt më pet irak Yerusalem kakël ko wesak wet réak isa. ²⁹ Pël ëak yesem Olip tomök is oröak Petepasiire Petani ka pöteparë temanöm yesem ru naarën epël mëak wet réak wes momëa. ³⁰ “Arip ka ëngköök së oröak öngpök së itaangkën pol tongki ru namp omnaröa wel naisaanëp wii ngan ë ulmëën öpna pipop wilak mësak waisën. ³¹ Arip së pël yaëën omën nampök aripön, ‘Oröp ëënëak yawil?’ pëël yeniaan pöt epël man. ‘Aköpök epopön ya.’ ” ³² Pël maan piarip së itaangkën Yesuu mëëa pöl ëëëa. ³³ Pël ëën itenak yawilën tongkiipë peparöak itenak epël mëëa. “Arip oröp ëënëak yawil?” ³⁴ Maan piaripök mëëa. “Aköpök epopön yaanak yeë.” ³⁵ Pël mëak Yesuu naë mësak së tongkiipë rangk pitëm ulpëënöt përe mourak Yesu wa ngaarëk moulmëa. ³⁶ Pël ëën wel aisëak yesën ulpëënöt përeëak kamtaöök mourö sa. ³⁷ Pël ëën Olip tomökaan ngemë Yerusalem kak temanöm yewasën omën pimëën saö rongan pötak wëauröak pim ya it ngölöpöt yaaö pötëën ngön ëak epël maö Anutuun yoöre ërëp mëëa.

³⁸ “Yowe.

Omën omp aköp Aköpë këm ngöntak yewais epopön yaya mepa.

Kutömweri mayaap wiaap.
Anutu Ngaarëkép pim yapinte wak
isak mepa.”

³⁹ Ëlak wiak pël yemaan Parisi omën narö pitëm öngpök wëauröak Yesuun epël mëëa. “Rë yanuulaup, nim ruuröen pël epan ma.” ⁴⁰ Pël maan Yesuuk mëëa. “Ne niamaan kat wieë. Pit yaya yenëa pöt ompyaö ya. Leng ëëpna pöt kël epotök yaya neapnaat.”

*Yesuuk Yerusalem omnaröaan ing
ëa*

⁴¹ Yesu pi pël mëak yesem Yerusalem kaökë tomök së oröak kakën itenak yaköm ëën ing yeem epël mëëa. ⁴² “Yerusalem wëaurö, ar peene eptakëer mayaap önë kanöön ëwat wë talte yok pangk ön. Pël ëaap kan pö ëlëëp wia. Pötaanök itnaangkën yeë. ⁴³ Kat wieë. Wë akun nentak arim kööre toköröak wais taap elniak ëm ket ëak kaö poutë il niwariipnaat. ⁴⁴ Pël ëak arimëntre arim ruurö pourö won niwesak arim kaat töölak wapötta ti olaan ur kosat wiaapnaat. Pöt tol ëënak? Anutuuk kaamök elniipënëak wes nemëen arim ngësë yewaisën köpël ëak kaaö ëan. Pötaanök pël elniipnaat.”

*Yesu ngönën tup kaöetakaan omën
narö waö ë momëa*

*(Matiu 21:12-17; Maak 11:15-19;
Son 2:13-22)*

⁴⁵ Yesu pi ngön pöt më pet irak ngönën tup kaöeta kakaati së itaangkën omnarö omnant ngawi yeem wëen itenak pit waö ë yemomëem epël mëëa. ⁴⁶ “Ngönën pepeweri Anutuuk epël ëa. ‘Nem ka pipët kimang yenëa kaat pël ëëpnaat.’ Ar pipël yaëen këkain yaauröa kaata ök yes.” ⁴⁷ Pël ëak pi akun poutë ngönën tup kaöetak së omnaröen ngönën ök maim wëen kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröere omën kaöarö pit mëmpënëak kanten ngaöl ëa. ⁴⁸ Omën pourö pim ngönëntaan pim naë rë olëak wëen sëp wesa.

20

*Yesure ngarangkörö neneren pëël
elmëa*

(Matiu 21:23-27; Maak 11:27-33)

¹ Kët nentak Yesu pi ngönën tup kaöetak së omnaröen ngönën ök maim wëen kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangköröere kaöarö pit së epël mëëa. ² “Nim eprek ë yaën pipot talëpë këm ngöntak ëeimën? Talëpök pël ëëm niia?” ³ Pël maan Yesuuk kangiir pitën epël mëëa. “Nookta arën kangiir nent pëël niamaatak ök nean. ⁴ Sonë i mëëima pöt talëpök maan eima. Anutuuk ma pimtök kön wiak eima?” ⁵ Pël maan pitëmënt neneren epël mëëa. “Tiar tol mapen? ‘Anutuuk,’ pël mepenaatep pi epël niepan. ‘Tol ëënak Sonë ngönten kön wi kosang newasën yeë?’ ⁶ Ën, ‘Son pimtök,’ pël mepenaatep omnarö pit Sonön. ‘Pi tektek ngön yaaö namp,’ pël weseë kël nimööpan.” ⁷ Pël mëak Yesuun kangiir epël mëëa. “Sonë i mëëima pöta songönten ten köpël.” ⁸ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Nookta ne talëpë këmtak yeëan pöt neniangan.”

*Wain ya ngarangk utpetaröa wa-
teping ngönte*

(Matiu 21:33-46; Maak 12:1-12)

⁹ Yesu pi ngön pöt ök mëak wa-teping ngön nent omnaröen epël mëëa. “Omën namp wain ya newer ngënta. Pël ëak ya omnarö ngarangk ëëpënëak moulmëak pimënt yang wali nerek së wakaima. ¹⁰ Pël ëak wë kë yaaröa akunet temanöm sëen ngarangk moulmëauröak ulöp narö tö mampënëak inëen ru namp wes mëen sa. Së oröön pit möak waö elmëen elek kaalak sa. ¹¹ Pël ëen pepapök kaalak munt namp wes mëen sëen pöpta möak utpet mowesak waö elmëen elek tapël sa. ¹² Pël ëen pepapök kaalak wa ngolöp wesak wes mëen sëen pöpta këlangön kat mowiak ke ur mëen elek sa. ¹³ Pël ëen ya pepap pi epël wesa. ‘Ne tol ëëmete? Nem ru ulöpöököp wes mëëmaan. Pit yok pangk pim ngönte kat wiak ngar

öpën koröpok.’ 14 Pël ëak wes meën sëen yaakë ngarangkörö piin itenak pitëmënt neneren epël mëëa. ‘Omën epop pim pepapë mor kolut pout öpnaap. Pötaanök mëmpa. Pël ëen yaat tiarimëen sëpnaan.’ 15 Pël mëak pit wain yaaweriaan wa wilëngkël moolëak mëna.” Yesu ngön pöt mëak epël pëël mëëa. “Yaaweri pepapök ngarangköröen tol elmëepën? 16 Pi wais ya ngarangk pörö mënak pim ya lupöök ngarangk ompyaö narö moulmëepnaat.” Pël maan pit ngön pöt kat wiak epël mëëa. “Won. Pël ëëpan.” 17 Pël yaan Yesu pi pitën iteneë epël mëëa. “Ngönën pepeweri ngön nemëen epël wia pöt tol nentaanök? ‘Wap omën ka ök yarëaurök wël ë moolëaut Anutuuk ompyaut wesak möör wap wes yewesir.’

18 Omën namp wap epëtak söë urak kawï ngentiipnaap pi koröp ilak utpet ëëpnaap. Ën wapëtak pim rangk ngentiipna pöt omën pöp ilak unön ëak utpet panë sëpnaap.”

Yesuun Sisa takis yemengkauten pëël mëëa

(Matiu 22:15-22; Maak 12:13-17)

19 Pël maan ngön kosangötë ngarangköröere kiri ar yaaö kaöarö pit Yesu pim wain ya ngarangk utpetaröaan watepang ngön mëëa pöt pitëmël ko wesak yemaan kat wiak mor öpënëak ëakök omnaröen kas ëen sëp wesa. 20 Pël ëak Yesu morök Rom yang ngarangkëpë moresi moulmëepënëak it wawaö ëeim wëa. Pël ëëë omën narö wes meën Yesuu naë së ngönën kat yawia koröp orök wë ngön nent maan pöt öpnaat weseë Yesuun morök elmëak epël mëëa. 21 “Rë yanuulaup, ten niin ëwat wë. Ni ngön wotpil yaaup, omnaröenta wotpil wesak ök yeniaaup. Ni omën isaare irëaurö omnant mööngkraar kangk naalmëen yaaup, omën ompyaut pëen Anutuuk ök niaut omën pourö yaap wesak rë yanuulaup. 22 Pötaanök ni kön wiin Rom omp aköp Sisa takis mampen

ma Anutu pimënt mampen?” 23 Pël maan pitëm morök yaalmëa pöten itenak epël mëëa. 24 “Mon kël nent koirak neneë. Könre yapin epot talëpëët?” Pël maan pit epël mëëa. “Sisaëët.” 25 Pël maan puuk epël mëëa. “Omnant Sisaën yaö ëa pipot Sisa mampun. Ën Anutuun yaö ëa pipot Anutu mampun.” 26 Pël maan omnaröa itöök pi aan wali öpna nent nokoirën ëa. Pël ëak pit kaip ti mangkën kat wiak yaan sak këm ur wariak wëa.

Weletakaan wal yaauten Yesuun pëël mëëa

(Matiu 22:23-33; Maak 12:18-27)

27 Akun nentak Satusi ngönën omën narö Yesuu naë sa. Omën pörö weletakaan wal yaaö pöt won wia pël yaauro. 28 Pit së Yesuun epël mëëa. “Rë yanuulaup, Moses pi tiarimëen ngön kosang nent epël retëng ëaap. ‘Omën namp öng wak ru won wë wel wiin pöt pim nangapök kaalak öng pöp wak wë ru oröön pöt pim nanëpë yaö sëpnaat.’ 29 Pël wiaap omën nanang narö 7 ëak wakaima. Pël ëaurö nanëp öng namp wak ru won wë wel wia. 30 Pël ëen nang pim rakëp öng tapöp wak wë wel wia. 31 Pël ëen ënëmak nang 3 pöpök öng tapöp wak ru won tapël wë wel wia. Pël ëaap omën 7 eporö pit öng kopët tapöp wak ru won wë wel wia. 32 Pël ëen ënëmak pitëm öng kapirëpta tapël wel wia. 33 Pötaanök omën 7 piporö öng kopët tapöp wauröep wë wal ëëpna akunaöök talëpë öng sëpën?”

34 Maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Peene yangerak wë epök öngre omp yeë. 35 Ën wë ënëm akun kaöaöök Anutuuk kat mowiin wëwë kosangtak weletakaan wal ë rëëpnaarö pit yok pangk öngre omp naëpan. 36 Anutuuk pit weletakaan wal ë moulmëepnaat. Pötaanök pit pim ru sak enselöröa ök wë kaalak wel nawiipan. 37 Weletakaan wal ëëpena pöta ngönte Mosesök ngönën pepeweri retëng ëaut. Këra kotumentëk es

wëlëng koteima pöta ngöntak Anutuuk piin epël mëëa. 'Ne Apramre Aisakre Yakopre pörö pitëm Anutu.'³⁸ Omën wel wia pourö Anutuuk wëwëetaring wë pël wesa. Pötaanök Anutu pi wel wiauröaap won. Pi omën öp wëauröa Anutu."³⁹ Pël maan ngön kosangötë ngarangk naröak, "Rë yanuulaup, ni aan ompyaö yes," pël mëëa.⁴⁰ Pit kaalak pëël mapnaaten kas ëën sëp wesak pipët pëën mëëa.

Yesuuk Kristo pötaan Parisi omnaröen pëël mëëa

(Matiu 22:41-46; Maak 12:35-37)

⁴¹ Pël ëën Yesu pi epël mëak pëël mëëa. "Tol ëënak, 'Kristo, Yaö Mëëaupön pi Tewitë körööp' pël aim?⁴² Tewit pimtök Sam pep pöweri tan nent epël ëa.

'Anutu puuk nem Aköpön epël yema.

"Ni wais nem yaapkëetakël öm.

⁴³ Pël ëaan nimëën kööre tok yaaö piporö nook maan nim weëre kosangöökë karök moul-mëëmaat."

⁴⁴ Tewit pimtök piin, 'Nem Aköp,' pël mëëaupök tol ëënak Tewitë ëap pël yaë?"

Ngön kosangötë ngarangköröa ngönte

(Matiu 23:1-36; Maak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵ Pël mëak Yesu pi omnaröa ëöetak pim ruuröen ngön epël ök mëëa.⁴⁶ "Ar ngön kosangötë ngarangköröa utpetatön ngarangk ëën. Pit ulpëen waliit mëak wa topöök koirak ërëpsawi mapnaaten kent yaaurö. Pël ëak ngönë tupötëëre këere imën akunatë omën kaöaröa urötë wel aisapnaaten kent yaaurö.⁴⁷ Pit pël yeem öng kapiröröa omnant pout pitëmëen weimeë morök elmëak omnaröak pitën kön wiin isëpënëak Anutuun kimang wali yamëëaurö. Omën ke pilörö pit wë kangiir akunetak könöm kësangöt koirëpnaat."

21

Öng kapir nampë Anutuun kiri wiauta ngönte

(Maak 12:41-44)

¹ Yesu pi ngönë tup kaöetak wë we riak itaangkën omën monaringörö pit Anutuun monat kiri yawia.

² Pël yaëën Yesu pi itaangkën öng kapir omnant won nampta pim mon kot köp möa nentepar wia.

³ Pël yaëën Yesuuk itenak epël mëëa. "Ne yaap niamaan. Öng kapir omnant won epopë mon yawi epëtak omën muntaröaat il yemowas.

⁴ Omën monaringörö pit ëlöt wiaan kopëtetepar yawi. Ën öng kapir epop pi omnant wonöpök pim wieëaut wiak won pan wesak wë."

Yesuuk ngönë tup kaöet utpet sëpnaata ngönte ök mëëa

(Matiu 24:1-2; Maak 13:1-2)

⁵ Yesu pim ru narö pit ngönë tup kaöetak këlöt retëng ke nalre nal ëak ök rëëa pötön itenak aöre mon Anutuun kiri mowia pötë ngönöt aö pël ëeim wëën Yesuuk epël mëëa.

⁶ "Wë akun nent temanöm sëën omën ityaangk epot epël wi naöpan. Ënëmak ngaaröak wais tööl olaan kël naö naöökë rangk wi naöpan, utpet panë sëpnaat."

Yesuuk könöm nentere nent orööpnaat pël mëëa

(Matiu 24:3-14; Maak 13:3-13)

⁷ Pël maan pit epël mëak pëël mëëa. "Rë yanuulaup, nim yaan pöt akun taltak orööpën? Akun pöt temanöm yesën oröpöt oröön ten itenak ëwat sën?"

⁸ Pël maan Yesuuk epël mëëa. "Ar omnaröak lup wa irikor elniipanëen këëkë ngarangk ëën. Pit morök elniak naröak nem yapintak wais, 'Ne Kristo,' pël aöre naröak, 'Kristo pim orööpna akunet yok temanöm yes,' pël yeniaan pitëm ënëm elmëëanganok.⁹ Ar nga yapinte kat wiak kas ëëngan. Akun kaöaö ngolöp yaëën omën pipot wet réak orööpnaat."

¹⁰ Pël mëak yal menak epël mëëa. "Omën kur nementëkaanöröak kur

nementékël nga eëpnaat. Ën yang omp ak nampë omnaröak nampëeröaan nga eëpnaat. ¹¹ Pël yaëen moup kësang pan yangerak mööpnaat. Pël ëak yang we nantë këenre yauman kaöat orööpnaat. Pël yaëen mopöök oorek omën retëng ke nentere nent yaaröön ar kas eëneët. ¹² Omën pöt naaröön wiaan pit wet rëak wa niulëak këlangön kat niwiipnaat. Pël ëak ngön kaatë së niulëak wii kaatë niulëepnaat. Pël ëak omën omp akre yang ngarangköröa naë niulëepnaat. Ar nem yapinte wak wë pötaanök pël elniipnaat. ¹³ Akun pötak ar nem songönten ök manëët. ¹⁴ Ar epël kön kosang wiaan. Ar wa nanuulëen wiaan tol man pël ëak kön selap eënganok. ¹⁵ Nemtok arim këmötë ngön anëëtë wetetöt nimpaaat. Pël ëak ompyaö elniin kööre tokörö arim ngönöt wak irëak ke ur noolepan. ¹⁶ Arim ëlre pep, sasre nan, ngöntre kar, pöröak arim kööre toköröen kup mowiin arim tekrakaan narö nimpënaat. ¹⁷ Pël ëak nem yapinte wak wë pötaan omën pourö ya sangën ëak kööre tok elniipnaat. ¹⁸ Nook ngarangk elniak wëen ar kö nasëngan pan, arim ngan ep naööta mop nerapan. ¹⁹ Weëre kosangring wakaim olëak wëwë kosangët önëët.”

Yesuuk Yerusalem kaö utpet eëpnaata ngönte ök mëëa

(Matiu 24:15-21; Maak 13:14-19)

²⁰ “Ar itaangkën ngaarö Yerusalem kaö taap yawiin pöt ka töölak utpet wasëpna akunet temanöm yes pël wasëneët. ²¹ Pël ëak Yutia yangerak wëaurö ar kas rosiraöökël sën. Yerusalem kak wëaurö ar kaö sëp wasën. Ën yang nantë wëaurö ka kaöaöökël sëngan. ²² Ngönëntak retëng ëa pöt kë rapnaan Anutuuk akun piptak kangut wes mëen orööpnaat. ²³ Elei, öng ru kepringöröere ru kapa yemenaurö, tol eëneëerö? Akun pötak Anutuuk omnaröen ya sangën elmëen yangerakë omnarö këlangön kaö panë kat wiipnaat. ²⁴ Ngaaröak narö öp wesir olapnaat, narö moröak

wii tëak wak pitëm kaatë së inëen wesak ulmëak öpnaat. Pël ëak ngönën köpëlörö pit Yerusalem kaö utpet weseim wëen Anutu pimtë akun mampna pötak sëak pet irëpnaat.”

Omën Këëp orööpnaata ngönte (Matiu 24:29-31; Maak 13:24-27)

²⁵ “Këtre ngoonre ari pötë omën it köpëlöt yaaröön yangerak i kaö maat kësangöt yamöön omnarö kas kaö eëpnaat. ²⁶ Pël yaëen kutömwer ëtëp eëen ariat tiak yesën omnarö yangerak omnant orööpna pötaan kor wë kas kaö panë ëak it köpköp tiak së wiaapnaat. ²⁷ Pël yaëen Omën Këëp ne nem weëre kosangre iere kasir nemotring kutöm kepiltak yaaröön itaampnaat. ²⁸ Omën ke pöt yaaröön, ‘Anutuuk niöpna akunet temanöm yes,’ pël wesak wal ë tauëë we riak itaampun.”

Këra nantön itenak akunet ewat yes pöta watepang ngönte

(Matiu 24:32-35; Maak 13:28-31)

²⁹ Pël mëak watepang ngön nent epël mëëa. “Ar këra wasre munt nantön itenak wa weswes ë yeë. ³⁰ Ar itaangkën këre sak wil yewatën itenak kopi akunet temanöm yes pël yewas. ³¹ Pöta ök omën yeniak epot yaaröön itenak pöt, ‘Anutu wa ngaöök nimëëpënëak yaë,’ pël wasën. ³² Ne yaap niamaan. Omën e wë eporö wel wi won nasën wiaan omën yeniak epot orööpnaat. ³³ Kutömre yang eptepar won sëpnaatepar. Ën nem ngön epët won nasëpan.”

Pim ruuröen wa korkor ngön ök mëëa

³⁴ “Ar iire kaömp na olëölë imeë yangerakë omnantëen kön selap pötëen lupre kön arimot wes mëak wëen akun kaöaö kalaapöökë yaë pöl teënt pan niöpanëen ngarangk këëkë ëeimeëak ön. ³⁵ Akun kaö pöt yang ël epotë wë eporö ar pouröa naë orö nirëepnaat. ³⁶ Pötaanök ar ket el epotë ngaire wa kom eimeë Anutuun kimang ngaangan maim ön. Pël eëen omën könöm orööpënëak yeniak pöt yaaröön Anutuuk weëre

kosang ningkën ing mës ngep äak Omën Këep nem ëoetak tauanëët.”

³⁷ Akun poutë Yesu pi këtëköte ngönën tup kaöetak omnaröen ngönën ök maim olëak pöt rö kanötë Olip tomöntak së ka ur pël ëeima. ³⁸ Pël ëen omnarö pit ngönën kat wiipënëak wangam kan röökëerötë ngönën tup kaöetak pim naë seima.

22

Yutasök Yesuun kup mowiipënëak kosang wes mena

(*Matiu 26:1-5, 14-16; Maak 14:1-2, 10-11; Son 11:45-53*)

¹ Kaömp peret yis namëenöt yena akun ngëëngkët pitök Anutuuk mait elmëaut pël yamëëa pöt temanöm sa. ² Pël yaëen kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangkörö pit omnaröen kas ëen Yesu ëlëep mëmpëna kanten ap weseima. ³ Pël yaëen Seten pi Yutas Keriot kakaanëp pim lupmeri ilëa. Pöp Yesuu ru 12 pöröakaanëp. ⁴ Pël ëen kiri ar yaaö kaöaröere ngönën tup kaöeta polisöröa naë së Yesuun kup mowiak pitëm moresi ulmëepnaata ngönte pitring ëa. ⁵ Pël ëen pit ërëpërëp äak mon mampnaata ngönte ë kopëta wesa. ⁶ Pël ëen Yutas pi makre ku mëak ngës rëak akun nentak omnarö Yesu ent ë mëen pimënt wëen kup mowiipna kan ap weseima.

Ru naar mait elmëa akun ngëëngktakëen kaömp kopëta wesa

(*Matiu 26:17-25; Maak 14:12-21; Son 13:21-30*)

⁷ Kaömp peret yis namëenöt yena akun ngëëngktak Anutuu mait elmëautaan kiri sëpsëpörö yamöa akunet temanöm sa. ⁸ Pël ëen Yesuuk Pitaare Sonön epël mëak wes mëëa. “Arip së mait elmëauten kön wiipënaan kaömpöt kopëta wes wiin. Pël ëen ten waisën nëmpënaan.” ⁹ Pël maan piarip epël mëëa. “Ka taltak kopëta wes wiinëak kent kön yawiin?” ¹⁰ Maan puuk kangiiir epël mëëa. “Kat wieë. Arip kak së oröak itaangkën omën namp i kepit wak wëen koirak pöt pim ënëm së ka ilapnaatak ilan.

¹¹ Pël äak ka pepapön epël man. ‘Rë yanuulaupök, “Ne nem ruuröaring ka taltak Anutuuk mait elmëauten kön wiinaan kaömp nën?” pël ya,’ pël man. ¹² Pël ök maan ka kaö ngaarëk nent urre korumön äak ompyaö wesauten pet elniin pötak kaömp ar äak kopëta wasën.” ¹³ Pël maan piarip së mëëaul äak mait kaömpöt ar äak kopëta wesa.

Mait kaömp nak kë mena

(*Matiu 26:26-30; Maak 14:22-26; 1 Korin 11:23-25*)

¹⁴ Nëmnpna akunetak Yesure pim ngön yaaö omnarö pit kakaati së kaömp yenautak wel aisëak wëa. ¹⁵ Pël äak Yesuuk epël ök mëëa. “Nem këlangön kat wiima akunet temanöm yenewas. Pötaanök wet rëak mait kaömp epët arring ngawi numaataan kent pan yaalnë. ¹⁶ Ne yaap niamaan kat wieë. Ne mait kaömp epët kaalak nanën wë Anutuu wa ngaöök nimëepnaatak kaömp pöta këët tekeri sëen numaat.” ¹⁷ Pël mëak wain kelön nent wak Anutuun yowe mëak epël mëëa. “Ar epët wak ngawi neë. ¹⁸ Ne niamaan. Yangerak eprek wain iit peene nëen pet yair. Arring kaalak nanën wë ënëmak Anutuuk wa ngaöök nimëak wëen piiring nëmpënen ëa.” ¹⁹ Pël mëak kaömpöt wak Anutuun yowe mëak pelak epël mëak mena. “Epët nem mëëepët. Ar kaamök elniipnaan këeröt wes nimpaat. Pötaanök nënëel neen kön wieim ön.” ²⁰ Kaömp pöt nëen wain kelönte wak tapël äak epël mëak mena. “Wain i epët sulöp ngolöpta nem iit. Wain i epëtak ne wel yawiem nem iit olama pötaan Anutuu omnaröaring sulöp ngolöp pöt kosang yewas pöt pet yaalni. ²¹ Iteneë. Omën kup newiak kööre toköröa moresi neulëepnaap neering kaömp ngawi yen. ²² Omën Këep ne pöp nem Pepapë kan yaö neeaöök së wel wiimaap. Ën nemëen kup mowiipna pöp, elei, pi kangut kësang pan öpnaap.” ²³ Pël maan ngön yaaö omnarö pit, “Talëpök ëëpnaaten ya,” mëak neneren pëel mëëa.

Ruurö pit pitëm naëaan talëpök isëpën pötaan ngön nga ela

²⁴ Ruurö pit, “Talëpök tiarim naëaan isak wë,” pël mëak ngön nga ela. ²⁵ Pël yaëen Yesuuk epël mëëa. “Yang omp akörö pit omën pitëm iri wëaurö ngarangk elmëimeë pitök kangiir pitëmëen ping wesak, ‘Kaamök yaaurö,’ pël mapënëak kent yaaurö. ²⁶ Ar pël ëënganok. Ar pöt, kaöarök koturöa ök sak ön. Ën wotöökörök inëen yaauröa ök sak ön. ²⁷ Ma ar aë. Talëpök isa? Wel aisëë kaömp yen pöpök ma ar ëak korak wais yemangk pöpökëer isa? Wel aisëë kaömp yen pöpökëer. Pël ëaap ne pöt, arim tekarak wë inëen yaauröa ök koröp orök wëaup.

²⁸ “Akun poutë këemre këlangön pöt nem naë yaaröön ar sëp newasën yaaurö. ²⁹ Nem Pëpapök ar wa ngaöök nimëëmëak wes nemëaut nook ar tapël wa ngaöök momëënëak yeniak. ³⁰ Ne wa ngaöök nimëak wëen ar neering këere kaömp ngawi neimeë omp aköröa urötë wel aisëë Israel kur 12 pötëaanöröa ngönte ë pet irënëet.”

Yesuuk Pitaë piinyak mowasëpnaaten ök mëëa

(Matiu 26:31-35; Maak 14:27-31; Son 13:36-38)

³¹ “Saimon, Saimon kat wi. Seten pi raisatë koröp koëak wël yeë pöl ar morök elniipënëak ya. ³² Pël ëen nook nim kön wi kosang yewesaut won sëpanëak kaamök elniak Anutuun kimang mëëaut. Pötaanök ni ënëmak kaalak kaip tiak pöt nim karurö taë mowasum.” ³³ Pël maan Pitaak epël mëëa. “Aköp, ni weletak ma wii kaatak yesën pöt ne tepër sëpëaap.” ³⁴ Maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Pita ne niamaan kat wi. Ni peene rök epëtak kokor ngön naën wiaan akun nentepar nent ëak neen won-won mamëep.”

Kërre monere öpre pötön mëëa

³⁵ Pël mëak pim ruuröen epël mëëa. “Ngaan ne ar wes yanimëem, ‘Monere kërre ing kërre pöt wak sëngan,’ pël

niiaut. Pël ëa akun pötak omën nantön elek ëaurö ma won?” Pël maan pit, “Won,” mëëa. ³⁶ Pël maan kaalak epël mëëa. “Peene pöt nga akunaö yaaröön namp monet wiaan pöt pangk waap. Ën namp kërëep wiaan pöt yok pangk wetaap. Ën namp öpwer won ëen pöt ulpëen rangkëp përe omnamp mangkën öpwer kangiir mamp. ³⁷ Ne niamaan kat wieë. Ngönën pepeweri ngön epël ëa pöt nem naë kë orööpnaan yaë. ‘Pit pi utpetap wesak utpetaröa öngpök moulmëaup.’ Ngön nemëen retëng ëa pipot kë orööpnaat.” ³⁸ Maan ruurök epël mëëa. “Kaöap, ni itan. Ten öp neweriar wia.” Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Ngönte sëp weseë.”

Yesuuk Kesemani ngësöök së kimang maima

(Matiu 26:36-46; Maak 14:32-42)

³⁹ Pël mëak wë olëak kakaan orök pim ë yaaul Olip tomöntakël yesën ruurö ënëm sa. ⁴⁰ Pël ëak së oröön Yesuuk ruuröen epël mëëa. “Ar moröktak wiap sënganëen kimang maë.”

⁴¹ Pël mëak këlotë mööna yaë pöl ëak së rar rë wesirak Anutuun kimang epël mëëa. ⁴² “Pep ni kat wiin pangk ëen pöt këlangön nem naë orööpënëak yaë epot keker elnëep. Nem könök won, nim kentökë wiaul ëëm.” ⁴³ Pël yemaan kutömweriaan ensel namp irë pim naë orök kosang mowesa. ⁴⁴ Pël ëen Yesu pi lupmer këlangönring wë ke urak kimang yemaan köömöt omën iitë ök sak orök yangaak il ngentia.

⁴⁵ Kimang më pet irak wal ëak së pim ruuröen itaangkën pit piin yaköm pan ëen ka uraan ⁴⁶ epël mëëa. “Ar tol ëënak ka ureim? Moröktak wiap sënganëen wal ëak Anutuun kimang maë.”

Yesu kööre toköröa moresi moulmëa

(Matiu 26:47-56; Maak 14:43-50; Son 18:3-12)

⁴⁷ Pël yamëem wëen omën kësang pan pim naë oröa. Pël ëak pim ru 12 pöröakaan namp Yutas pöp Yesu tot nëmpënëak pim naë sa. ⁴⁸ Pël ëen

Yesuuk epël mëëa. “Yutas, ni Omën Këep neen kup mowiin nempëna pötaan tot yenenën ma?”⁴⁹ Pël ëën pim ruurö pit omën orööpënëak yaaö pöten itenak piin epël mëëa. “Aköp, ten öp möön ma?”⁵⁰ Pël mëak pitëm naëaan nampök kiri ar yaaö wotöököpë inëen ru namp möak pim kat yaapkëep per olëa.⁵¹ Pël ëën Yesuuk itenak epël mëëa. “Ar sëp weseë.” Pël mëak omën pöpë katëep moröak ompyaö mowesa.⁵² Pël ëäk Yesu kiri ar yaaö kaöaröere ngönën tup kaöeta polisöröere kaöarö pi öpënëak sa pöröen itenak epël mëëa. “Ar neen ngaap wesak wali neönëak inre tang wak yewais ma?”⁵³ Ne kët ël epotë ngönën tup kaöetak arring wëaup. Pël ëën ar akun pötë neneön ëaurö. Pël ëaap peene akun epët arim akunet. Akun eptak kouta weëre kosangët tekeri yaarö.”

Pitaak Yesuun wonwon mëëa.
(*Matiu 26:57-58, 69-75; Maak 14:53-54, 66-72; Son 18:12-18, 25-27*)

⁵⁴ Pël maan pit Yesu wali wak kiri ar yaaö wotöököpë kaatakë sa. Pël ëën Pita pi ënëmënëm sa.⁵⁵ Pël ëäk itaangkën ngaarö ëmöökë kakaati së ilëak ka tomök es merak mor yesem wëen Pita pi pitëm tekarak së wel aisëa.⁵⁶ Pël ëäk es ëwaöök wel aisëaan inëen koont nampök piin itneë epël mëëa. “Omën epopta Yesuring wëaup.”⁵⁷ Pël maan Pitaak wonwon mëak epël mëëa. “Koont epop, ne piin köpëlëp.”⁵⁸ Pël mëak kot nent wëwë yaëen kaalak omën nampök piin itenak epël mëëa. “Ni-inta pitëkaan nampök.” Pël maan Pitaak epël mëëa. “Omp epop, ne wonöp.”⁵⁹ Pël mëak wë ngöpngöp yaëen kaalak omën munt nampök kosang wesak mëëa. “Yaap, omën epopta Yesuring wëaup. Pi Kalili om-namp.”⁶⁰ Maan Pitaak mëëa. “Omp epop, ne nim ngön yaan pipten ëngk ma e yewas.” Pël maötaring kokor ngön ëa.⁶¹ Pël ëën Aköp kaip ti Pitaan itena. Pël ëën Pita pi Aköpë ngön epël mëëa pöten kön wia. “Ni peene rök epëtak kokor ngön naën

wiaan akun nentepar nent ëäk neen wonwon mamëep.”⁶² Ngön pël mëëa pöten kön wiak ya ilak sëen tomökël së ing kaö pan ëa.

Ngaaröak Yesuun ökre was mëak tang momöa

(*Matiu 26:67-68; Maak 14:65*)

⁶³ Yesu ngarangk wëaurö pit piin ökre was mëak tang momöa.⁶⁴ Pël ëäk itöörarë poë koröpöök kör mokoëak epël mëëa. “Ni tektek ngön yaauppe. Talëpok yanimö?”⁶⁵ Pël mëak ngön utpetat kësang mëëa.

Yesu kansolöröa naë moulmëak ngön ya mëna

(*Matiu 26:59-66; Maak 14:55-64; Son 18:19-24*)

⁶⁶ Ëlpam walën omën kaöarö, kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangkörö, wa top ëäk wë maan Yesu mësak pitëm naë sëen epël mëëa.⁶⁷ “Ni tenën ök nia. Ni Yaö Niiaup Kristo tapöp ma?” Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Ne niamaatep ar kat wiak wa yaap newasngan.⁶⁸ Ën nookta pëel niaan yok pangk ök nenëangan.⁶⁹ Peene pöt Omën Këep ne Anutu weëre kosangëp pim yaapkëel wel aisëaama akunet temanöm yes.”⁷⁰ Maan pit pouröak epël mëëa. “Ni Anutuu Ruup ma?” Pël maan kangiir epël mëëa. “Yok yak pil.”⁷¹ Pël maan pit epël mëëa. “Oröpmorëen ngön ya mëmpen? Pimtë këmtakaan yok aan kat yawi.”

23

Pit Yesu Pailatë naë së ulmëak ngön ya mëna

(*Matiu 27:1-2, 11-14; Maak 15:1-5; Son 18:28-38*)

¹ Omën pourö wal ëäk Yesu mësak Rom yang ngarangkëp Pailatë naë sa.² Pël ëäk Pailatën ngës rëak epël mëëa. “Tenim itöök omën epmor ten omën pourö morök elnieimeë pi omp ak Sisa takis mangkanëak nga niaimeë pimtök pimtën, ‘Ne Kristo Yaö Neeaup,’ pël aöre ‘Ne omën omp aköp,’ pël yaaumor.”³ Pël maan Pailat pi Yesuun pëel mëak epël mëëa. “Ni

Yuta omnaröa omën omp aköp ma?" Maan kangiir epël mëëa. "Yok yaan pi tapët." ⁴ Pël maan Pailat pi kiri ar yaaö kaöaröere omnaröen epël mëëa. "Ne omën epopë saun nent nokoirën." ⁵ Maan pit kosang wesak ke urak epël mëëa. "Pi omnaröen ngön ök mëak lup es nga mowasën Yutia yang pourak akak yes. Pi Kalili yangerak ngës rëak pël ë waisaumorök eprekta tapël yaë."

Pit Yesu Erotë naë së ulmëak ngön ya mëna

⁶ Pël maan Pailat pi pöten kat wiak pitën epël mëëa. "Omën epop Kalili yangerakaanëp ma?" ⁷ Maan pit kangiir mëëa. Pël ëen Pailat pi omën omp ak Erot pim yang ngarangk ëëaurekaanëpök ëa pël wesak akun pötak Erot piita Yerusalem kak wëen yak Yesu wes mëen pim ngësël sa. ⁸ Pël ëen Erot pi Yesuun itenak ërëpërëp ëa. Pöt pi Yesuun yaautön kat yawiem itaampënëak kent kön yawia. Pël ëak pim itöök retëng nent ëen itaampën pël wesak ërëpërëp ëa. ⁹ Pël ëak Yesuun pëel ke nentere nent yemaan Yesu pi ngön kangut nemaan ëa. ¹⁰ Pël ëen kiri ar yaaö kaöaröere ngön kosangötë ngarangkörö pit pim naë së tauak kosang wesak pi utpet ëa pöt mëëa. ¹¹ Pël ëen Erotre pim ngaarö pit piin ököök elmëak ökre was mëëa. Pël ëak ulpëen wali retëngretëng ëa ompyaö namp wa momëak kaalak wes mëen Pailatë ngësë sa. ¹² Erotre Pailat piarip ngaan pöt nampnampön kööre tok yaauwaarök akun pötak ngöntre kar ëa.

Pailat pi Yesu këra yetaparak mööpënëak kat mowia

(Matiu 27:15-26; Maak 15:6-15; Son 18:39-19:16)

¹³ Pailatök maan kiri ar yaaö kaöaröere ngarangköröere omën muntarö wa top ëa. ¹⁴ Pël ëen epël mëëa. "Ar omën epopön, 'Pi omnarö wa irikor yaalmëaup,' pël aö nem naë wak waisan. Pël ëen nook pim songönte tekeri wasëpënëak arim

ëöetak pëel mëëaut. Pël ëautak ne piin kat wiin pim utpet yaëen arim ngön yaatak moulmëan pöt nokoirën yeë. ¹⁵ Erotta tapël ëak kaalak wes mëen waisa. Kat wieë. Omën epop pi utpet tiarim mëmpena nent naën. ¹⁶ Pötaanök ne maan ngaarök om tang pëen möak wes mëëpnaat."

¹⁷ [Krismaki poutë Anutuu mait elmëa akun ngëëngktak Pailatök omën namp wes më yeëa.] ¹⁸ Pël maan pit omën pourö ëlak wiak epël mëëa. "Pipmor mëngkën wel wiip. Parapasökëer wes nimë." ¹⁹ Parapas pöp kak wë omën naröaring nga yaalem namp mëngkën wii kaatak ulmëaup.

²⁰ Pël maan Pailatök kaalak epël mëëa. "Ne Yesu wil momëëmaat." ²¹ Maan pit ngön ëak epël mëëa. "Këra yetaparak möön wel wiip. Këra yetaparak möön wel wiip." ²² Pël maan Pailat pi akun nentepar nent pötak epël mëëa. "Omën epop pi utpet oröp nent ëa? Ne itaangkën pi mëmpena nent naën. Pötaanök ne maan ngaarök tang pëen möak wii kaatakaan wes mëëpnaat." ²³ Pël maan pit ke ur olëak ngön ëak, "Pi këra yetaparak möön wel wiip," pël mëak ngön kaëpre ngön ëak Pailatë ngönte wa irikor ë olëa. ²⁴ Pël ëen Pailat pi pitëm ngön mëëa pöt kat wiak möön wel wiipënëak mëëa. ²⁵ Pël ëak pitëm këk mëëa pötaan omnamp mëngkën wii kaatak ulmëaö pöp wil moulmëak Yesu pitëm kentöök möön wel wiipënëak pëel elmëa.

*Yesu këra yetaparak möa
(Matiu 27:32-44; Maak 15:21-32;
Son 19:17-27)*

²⁶ Pit Yesu mësak yesem kamtaöök omën namp yapinte Saimon, Sairini kakaanëp, pi yaakaan yewaisën koirak wali wak këra yetapër mangkën waalak Yesuun ënëm sa. ²⁷ Pël ëen omën selap ënëm yesem öng narö Yesuun ingre tanëer sa. ²⁸ Pël ë yesën Yesu kaip ti epël mëëa. "Yerusalem öngörö, ar neen ing angan. Arimëntre arim ruuröaanökëer ing aë. ²⁹ Kat wieë. Ënëmak akun

nent temanöm sēen epēl anēēt. ‘O, ōng ru kōpēlōrō. Pit ru wilōōre kapa mampō pēl naēn yaaurō. Pōtaanōk pitōkēēr ērēpērēp yaē,’ pēl anēēt. ³⁰ Akun pōtak rosir kaōatōn, ‘Pelak ngep elnieē,’ pēl mēak kotutōn, ‘Kōr elnieē,’ pēl manēēt. ³¹ Kēra iiringōt es yemarēn pangk naēn yaē pōta ōk ne omēn ompyaō yaaup wel newiinē pōt pangk naēn yaēetak ar wel newiinēak kent yeē. Pōtaanōk kēra umōnōt es marēn pangk yaē pōta ōk ar utpet yaaurōak wel wiinēēt.”

³² Pit omēn utpet yaaō naarta Yesuring mōōpēnēak mēsak sa. ³³ Pēl ēak yang lup nent yapinte “Kepōn Kos” pēl yamēēa pōrek sē orōak pi kēra yetaprak momōa. Pēl ēak utpet omēn naarta, namp yaapkēēl namp katnēēl, mō ulmēa. ³⁴ Pēl ēēn Yesu pi epēl mēak kimang mēēa. “Pep, pitēm yaalnē epot kōpēl wē yaalnē. Pōtaan pitēm saun epotē kangut won mowas.” Pēl yemaan ngaarō pit pim ulpēēnre poē korōpōt wak ngasamtak wiak talēpōk ōpēn pōten itena. ³⁵ Pēl yaēēn omnarō itenaan omēn kaōarō pit epēl mēak ōkre was mēēa. “Pi omēn muntarō kaamōk yaaupōk peene pimtōk pimēt kaamōk ēēp. Pi Kristo, Anutuu Yaō Mēēaup pōt pēl ēēp.” ³⁶ Pēl yemaan ngaarōakta ōkre was mēak naē sē wain i somit menak epēl mēēa. ³⁷ “Ni yaap Yuta omnarōa omēn omp akōp pōt nimtōk nimēt kaamōk ē.” ³⁸ Pēl mēak pim kepōn lōōtak epēl retēng ē ulmēa. “Omēn epop Yuta omnarōa omēn omp akōp.”

³⁹ Pēl yaēēn utpet omēn naar pi-iring mōa pōaar nampōk utpet we-sak epēl mēēa. “Nim ōk pilēpta Kristo ma? Ni yaap pōp pōt nimēt kaamōk yeem tenipta pēl elni.” ⁴⁰ Pēl yemaan ngōntōpōk nga mēak epēl mēēa. “Nim kēlangōn kat yawiin tapēl yaēēp ni Anutuun kas naēn yaan ma? ⁴¹ Tepēr pōt, tepērim saunatē kangiir ompyaō yaalni. Ēn omēn epop pōt, saun wonōp.” ⁴² Pēl mēak Yesuun epēl mēēa. “Yesu nim omp ak sak waisumēetak neen kōn wiim.” ⁴³ Pēl

maan Yesuuk epēl mēēa. “Ne yaap niamaan. Peene tapētakēēr ni neer-ing ngēs ompyauuk ōmēēt.”

Yesu wel wia
(*Matiu 27:45-56; Maak 15:33-41; Son 19:28-30*)

⁴⁴ Kētēp luptak 12 kilok pōtak wēēn kēt itte utpet ēēn yanget kōō olēak wieē sē wiap kan 3 kilok orōa. ⁴⁵ Pēl yaēēn ngōnēn tup kaōetak poē korōp kēsang ngerōōk uteēaumpel luptak keliak nempelnempel ēak sa. ⁴⁶ Pēl ēēn Yesu pi ngōn ēak epēl mēēa. “Pep, nem kōnōp nim moresi yanulē.” Pēl mēak yok wel wia. ⁴⁷ Pēl ēēn ngaarōa wotōōkōp pi omēn orōa pōtōn itenak Anutuun yaya mēak epēl mēēa. “Omēn epop pi yaap saun wonōp.” ⁴⁸ Pēl yaēēn omēn itaampēnēak sē wa top ēa pōrō pit omēn orōa pōtōn itenak yakōm kōn wi kakē sa. ⁴⁹ Pēl yaēēn Yesu pim karurōere Kalili yangerakaan ēnēm sa pōrō pit pēlēēr wē omnant orōa pōtōn itena.

Yesu yang kel weera
(*Matiu 27:57-61; Maak 15:42-47; Son 19:38-42*)

⁵⁰ Omēn namp yapinte Yosep pōp Yutia yangerak ⁵¹ Arimatia kakaanēp, pi omēn ompyaup yak wotpil wē Anutuuk wa ngaōōk momēēpēnēak kor wakaima. Pi kansol wotōōkōrōaring wēaup. Pēl ēaupōk pim karurō Yesu mēmpēnēak ngōn yaan pi nerek wak nemaan ēa. ⁵² Omēn pōpōk Pailatē naē sē Yesuu sokuren ōk mēēa. ⁵³ Pēl ēēn kat mowiin sē yetaprakaan ent ēak poē korōp kōlam ompyaō naōōk kōr kōēak kēl ōngōp naō omnarō wa wiipēnēak tēau wieēa pōrekēl wak sa. Kēl ōngōp pō omēn namp wa nawiinō. ⁵⁴ Pōt kē yesa akun ngēēngkēt ēlpamōk wiaan omnant kōn ēa. ⁵⁵ Pēl ēēn ōng Kalili yangerakaan Yesuring saurō pit Yosepē ēnēm sē omēn yangaōōn itena. Pēl ēak Yosep pi sokur tolēēl yawi pōten itena. ⁵⁶ Pēl ēak kaalak kak sē kolap kōp nga kamp ompyaut Yesuu sokurak wa mēēpnaan wak sēpēnēak

kopëta wes wiak akun ngëëngktak ngön kosangta wieëaul koröp kë sa.

24

*Yesu kaalak wal ëa
(Matiu 28:1-10; Maak 16:1-8; Son 20:1-10)*

¹ Sante wangam kan röökeër pan öngörö kolap köp nga kamp kopëta wes wia pöt wak yangaöökë sa. ² Së oröak itaangkën kël kësang kan wari ulmëaumpel wa olaan kan të wieëa. ³ Pël ëën pit kël öngöpöökë kakaati së itaangkën Yesuu sokur won wieëa. ⁴ Pël ëën ap wesak ëngk ma e wasö yaëën omën naar ulpëën kölam panëpëaar mëauwaar piarpim naë oröak taua. ⁵ Pël ëën öngörö itenak kas ëën tok oriak yangaakël itenaan omën pöaarök epël mëëa. “Ar oröp ëënak öp wëaupön welaaröa naë ap yewas? ⁶ Pi eprek won. Yok wal ëa. Ar pim ngaan Kalili yangerak wë ngön epël ök niaaö pöten kön wieë. ⁷ Pi epël niaaup. ‘Omën Këep ne saun omnaröa naë neulëën pitök këra yetaprak nemöön wel wiak kët nentepar nent yangaöök wieë kaalak wal ëëmaap, pël niaaup.’ ⁸ Pël maan öngörö Yesuu ngaan ngön ök mëëa pöten kön wiak ⁹ yangaöökaan kaalak kak së Yesuu ru 11 pöröere omën muntaröen pitëm omën itaampööre kat wi ëa pötön ök mëëa. ¹⁰ Öng pörö Maria Matala kakaanëpre Soanaare Maria Semsë ëlëpre öng munt naröere pël ëak öng pöröak së Yesuu ngön yaaö omnaröen ök mëëa. ¹¹ Pël ëën pit ngön pöt kat wiak, “Öngre yokot ngön ya,” pël mëak wa yaap newasën ëa. ¹² Pël ëak Pita pi wal ëak pöömpö së yangaöök oröak tok oriak kël öngöpöök itaangkën poë koröp kör koëau pëën wiaan itena. Pël ëak omën oröa pöten kön selap ë kakë sa.

Omën naar Emeasë kanöök Yesuun itena

(Maak 16:12-13)

¹³ Kët tapëtak Yesuu ingre mor sauröakaan naar Emeas kakë sëpënëak sa. Ka pö Yerusalem kak naë 11 kilomita pöta ök wieëa. ¹⁴ Omën

pöaar kamtaöök yesem omnant oröa pötë ngönöt aö yesa. ¹⁵ Pël yaëën Yesu pimënt piarpim naë oröak piaripring sa. ¹⁶ Pël ëën omën pöaar itenak Yesuun pi newasën ëa. ¹⁷ Pël ëën pëel mëak epël mëëa. “Oröp nantëën nampnampön maö im?” Pël maan piarip leng ëak tok orieë yaköm ë sak ëa. ¹⁸ Pël ëak namp Kliopas puuk epël mëëa. “Elei, ka ël epotëaan omën pourö Yerusalem kak wëep ni kopëtapökëer omën pörek oröauten köpël wëën ma?” ¹⁹ Pël maan Yesuuk piaripön pëel mëak epël mëëa. “Pöt tol ëa?” Pël maan piarip kangiir epël mëëa. “Yesu Nasaret kakaanëpë elmëa pöten yak. Pi tektek ngön yaaö namp, Anuture omnaröa ëöetak ngön kosang aöre ya weëre kosangringöt mëmpö pël yaaupök ²⁰ kiri ar yaaö kaöaröere tiarim ngarangköröak Rom yang ngarangkëpë naë wes mëën puuk mëmpënëak maan këra yetaprak möaup. ²¹ Ten pöt, puuk Israel omnarö tiar utpetetakaan niöpnaat pël weseëan pöt pitök möön wel wia pöta ngöntere kët nentepar nent ëën munt nant oröa pötë ngönöt yak. ²² Tenim naëaan öng naröak Santeetak röökeër yangaöök së itenak wais ök niaan yaan saut. ²³ Pit së sokuren ap wesak wais epël niaut. ‘Ten së itaangkën ensel naarök, “Yesu pöp öp sak wë,” pël yenia.’ ²⁴ Pël niaan tenim naëaan omën naar piaripta së yangaöök itaangkën öngöröa aan kat wia tapël itena. Pël ëaap pimtën itnaangkën ëa.’ ²⁵ Pël maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Arip kön won pan. Arip oröp ëënak tektek ngön yaaö omnaröa ngön retëng ëautön kön wi kosang newasën yeë? ²⁶ Kristo Yaö Mëëaup pi këlangön kat wiak kaalak pim ëwaare weëre kosang pimot öpna pöten arip köpël ma?” ²⁷ Pël mëak Moses pim ngön ëa pötak ngës réak tektek ngön yauröak ngönën pepatë pimëën ngön ëa pöt pout ök mëëa.

²⁸ Piaripring kak së oröak el wesak sëpënëak yaëën piarip epël

mëea. ²⁹ “Kètëp ilaan koö olapënëak yaëerek tenipring öpa.” Pël maan piaripring kakaati sa. ³⁰ Pël ëak wë kaömp nëmpënëak wel aisëeë puuk kaömpöt wak Anutuun yowe mëak pelak piarip mena. ³¹ Pël yaëen piarip pörekök kön tektek sak iten sokola. Pël ëen pi ëlëep ilëa. ³² Pël ëen piarpimënt nampnampön epël mëea. “Tepër kamtaöök yewaisem pi ngönën pepatëaan ngön songönöt ök niaan kat wiak ya kë saut.” ³³ Pël mëak akun tapëtakëer wal ëak kaalak Yerusalem kakël sa. Pël ëak pörek së itaangkën ru 11 pöröaring piarpim karurö wëen itena. ³⁴ Pël ëen pitök epël mëea. “Yaap pan, Aköp wal ëak wë Saimonön ë pet elmëen itena.” ³⁵ Pël maan piaripök piarpim kamtaöök yesën ëa pöta ngönte ök mëak kak së kaömpöt yepelën piarpim piin këekë itena pöta ngönteta ök mëea.

Yesuu ruurö pit piin itena
(*Matiu 28:16-20; Maak 16:14-18; Son 20:19-23*)

³⁶ Pit ngön pöt aim wëen Yesu pimënt pitëm tekrak orö rëak epël mëea. “Arim lupötë mayaap wiaap,” pël mëea. ³⁷ Pël ëen pit yaan sak, “Yesuu könöpök yaë,” wesak kas ëa. ³⁸ Pël ëen pi epël mëea. “Ar oröp ëen yaan utpet sak kön selap yeë? ³⁹ Nemënt tapöpök wë. Ar nem ingre morötön iteneë. Pël ëak morö pat ëak këekë it nengëneë. Ne koröpre mësëpring wë. Kön pörö epël wonörö.” ⁴⁰ Pël mëak pim ingre moröt pet elmëa. ⁴¹ Pël ëen pit ya kë sak pim ngönte kat wiak kön wi kosang newasën om yaan sak yeem wëen epël mëak pëel mëea. “Arim kaömp nant eprek wia ma?” ⁴² Pël maan pit i kaö imën kota kaö nent mangkën ⁴³ wak pitëm itöök na.

⁴⁴ Na pet irak epël mëea. “Ne aring wë epël niaimaut. ‘Ngaanëer Mosesë ngön kosangötre tektek ngön yaauröa pepatë ngön wia pipotre tan pep Sam pöweri nemëen ngön ëa pipot pout kë rapënaat,’ pël niiaut.” ⁴⁵ Pël mëak pimtok ngönën pepeweri ngön

wia pöt ök maan kat wiak pitëm lupöt kan tëa. ⁴⁶ Pël ëen Yesuuk epël ök mëea. “Ngönën pepeweri epël wia. ‘Yaö Mëeaup, Kristo, pi këlangön kat wiak wel wiak akun nentepar nent pël wieë kaalak yangaöökaan wal ëëpnaap. ⁴⁷ Pël ëen omnarö lup kaip tiin pitëm utpetat kërë moolapëna pöt pim yapintak ök maan Yerusalem kak ngës rëak aö yesem yang poutë së pet irëpnaat,’ ëaut. ⁴⁸ Pötaanök arim itenan puot tekeri wesak ök man. ⁴⁹ Kat wieë. Nem Pepapök ngaan omnant arimëen yaö niia pöt nook wes nimëemaat. Pötaanök ar om kak eprek wëen kutömweriaan weëre kosang pöt arim naë irapnaat.”

Yesu kutömweri isa
(*Maak 16:19-20; Ngön 1:9-12*)

⁵⁰ Pël mëak pit mësak Petani kak naë së oröak pim moresiar ngaarëk weë pit welaköt elmëa. ⁵¹ Pël yeem wil moulmëak kutömweri isa. ⁵² Pël ëen pit piin yaya mëak ërëpsawi kaö ë kaalak Yerusalem kak së ⁵³ wë kët ël epotë ngönën tup kaöetak wakaimëe Anutuun yaya maim wakaima.

Son

Yesu pi wel wiak kutömweri sèen wë krismaki 60 pöta ök won sèen Sonök Yesuu ngön ompyaö epët retëng ëa. Son pi Yesuu ru 12 pöröakaanëpök omën pouröaan ëa. Pim ngön pöt, omnarö Yesuun kön wi kosang wesak wëwë kosangët öpenëak retëng ëa. Pötaanök Yesuu ya mëna pöta ngönte naën, pim ök mëea pöta ngönte ëa.

Pöt epël wia.

Yesu pi Anutuu Këmët 1:1-18

Son i yamëaupre Yesuu ru wetëero
1:19-51

Yesuu ya mënaut 2:1-12:5

Yerusalem kak Yesuu naë oröaut
13:1-19:20

Yesuu wal ëak öo pet elmëaut 20:1-
21:25

Këm Ngönte wëwëetaringtak omën sak oröa

¹ Ngaan panëer kutömre yang won wiaan Këm Ngön pi wakaima. Këm Ngön pi Anuturing wakaima. Këm Ngön pi Anutu tapöp. ² Ngaan panëer pi Anuturing wë. ³ Piaripök ël epot pout ket ëauwaar. Omën nant kan naöökëlaan naaröön. Won, Anutu puuk Këm Ngön piin maan omën ël epot pout ket ëa. ⁴ Pël ëak pimënt wëwë pepap pël saarëen pim wëwë pötak omnarö piin kön wiipenëak ëwa elnia. ⁵ Ëwa pepap pi ëwa elnieim wë. Pötaanök koutak ëwaat ngep naalmëëpan.

⁶ Omën namp Anutuuk wes mëen oröa yapinte Son. ⁷ Pi ëwa pöta ngönte omnaröen ök maan ëwa pepapön kön wi kosang wasëpënëak oröa. ⁸ Son pi pöp ëwa wonöp pi om ëwa pepapë ngönte ök apënëak oröa. ⁹ Ëwa pep kë pöp pi oröak yangerakë omën pourö ëwa elnia, wë epop.

¹⁰ Anutu puuk Këm Ngön piin maan puuk yangerakë omënere omnant ket ëaup pitring wëënak pit piin ëwat nasën wakaima. ¹¹ Pi pimtë yang songöntak oröak wëënak omnarö pit piin ngöntre kar naalmëen ëa. ¹² Ën

omën ngöntre kar elmëak piin kön wi kosang wesaurö tiar Yesuuk pimëen yaö niwasën wë Anutuu koröngre ru seim wë. ¹³ Tiar omnaröa yaul Anutuu koröngre ru sak naön. Ëlre peparö pitëm kentöök ma könöök pël naën. Anutu puuk elniin pim koröngre ru seim wë.

¹⁴ Këm Ngön pi omën orö reak tenim tektrak wëen ten pim ë rangiatön iteneimaut. Pi komre kolap elnieimeë ngön këet pëen ök niamaup. Ten pim ë rangiat iteneimaö pöt Anutuuk pim ru kopëtap mena.

¹⁵ Son i yamëaup pi ru pöpë songönten war wesak ök mëak epël mëea. “Omën epopön ne ngaan arën epël ök niiaut. ‘Omën nem ënëm yewais pöp puukëer kaöap. Ne naaröön wiaan pi wakaimaup.’” ¹⁶ Pi komre kolap pepap yak tiar pourö pim naëlaan komre kolap kësangën yaalniin nganngan weim wë. ¹⁷ Pöt tol ëënak? Anutuuk tiarimëen tektek ngönöt pëen Moses pim moresi mowiin nina. Pël ëautak Yesu Kristo puuk komre kolap niwesak ngön këet tekeri wes nina. ¹⁸ Omën nampök Anutuun itnaangkëntak pim Ruup pimtökëer Pepapring wëaup. Pötaanök Pepapë songönte war wesak tiarën ök yenia.

Son i yamëaupök war wesak mëea

(*Matiu 3:1-12; Maak 1:1-8; Luk 3:1-18*)

¹⁹ Yuta ngarangk Yerusalem kak wëaurö pit Anutuun kiri ar yaaö naröere Liwai ngönën omën narö Sonë naë wes mëen së epël pëlpël mëea. “Ni talëp?” ²⁰ Pël maan Son pi ngep naën war wesak epël ök mëea. “Ne Yaö Mëëaup, Kristo won.” ²¹ Pël maan pit piin kaalak epël pëlpël mëea. “Ën ni Anutuu tektek ngön yaaö omnamp Elia ma?” Pël maan pi wonwon mëea. Pël maan pit kaalak epël pëlpël mëea. “Ma ni Anutuu tektek ngön yaaö omnamp tenim kor wakaima pöp ma?” Pël maan pi kaalak wonwon mëea. ²² Pël maan pit epël mëea. “Ën ni talëp? Tenim wes nimëauröen së ök menaan. Nim

songönten ök nia. Nimtok nimtëen talëp yamëäup?” ²³ Pël maan Son puuk epël mëäa.

“Ne yang pultak wë ngön ëak epël yaaup.

‘Aköpëen kanö ngëseë.’

Ngaanëer Anutuu tektek ngön yaaö omnamp Aisaia pim tektek ngön ëa pöt nem naë kë yaarö.” ²⁴ Pël maan omën wes mëauröa naëaan Parisi ngönën omën narö pit piin epël pëlpël mëäa. ²⁵ “Ni Kristo won, ma ni Elia won ma ni Anutuu tektek ngön yaaö omnamp tenim kor wakaima pöp won ëen pöt ni tol ëënak omnarö i yamëäup?” ²⁶ Pël maan Son pi epël mëäa. “Ne omnarö i yaaptaring yamëäup. Ën omën namp arim tektrak wëen itnaangkën wë. ²⁷ Ne utpet epopök yok pangk pim ing korötepar wii nemowilngan.”

²⁸ Yotan i pouuk Petani kak Son pim omnarö i mëa lup pötak ngön pöt oröa.

Yesu Anutuu Sëpsëp Ruup

²⁹ Ëlpamök Son pi itna pöt Yesu yewaisën itenak epël mëäa. “Iteneë. Ëngkop Anutuu Sëpsëp Ruup. Kiri ar yaurö sëpsëp ruurö Anutuuk omnaröa ketöt won wasëpënëak pit kiri ar ë yaë ök tapël Anutuuk tiar omnaröa ketöt puuk won niwasëpënëak wes mëen oröaup. ³⁰ Omën pipopönök ne ngaan epël niiaut. ‘Omën nem ënem yewais pöp puukëer kaöap. Ne naaröön wiaan pi wakaimaup.’ ³¹ Nemëntta piin köpëlëp. Pël ëautak ar Israel omnarö piin ëwat sënëak i yanimë.” ³²⁻³³ Pël niak Son pi epël yenia. “Neenta köpël wëënak Anutuu omnarö i momëëmëak neeäupök epël neeaut. ‘Ni omën namp i yemomëën Ngëëngk Pulö irë rangk ngentiak öpna puopök omnarö Ngëëngk Pulö momëëmpnaap.’ Pël neaan ne itaangkën Ngëëngk Pulö int ekëpë ök sak kutömweriaan irë pim rangk ngentiak wëa. ³⁴ Ne pöten itenak war wes niamaan. Yaap, epop Anutuu Ruup.”

Yesuuk ru kong nent koirä

³⁵ Ëlpamök Son pim ru naarring wë ³⁶ itaangkën Yesu kan yesën epël ök yenia. “Iteneë. Ëngkop Anutuu Sëpsëp Ruup.” ³⁷ Pël niaan tenip kat wiak Yesuu ënem saut. ³⁸ Pël ëen Yesu kaip ti itaangkën tenip pim ënem yesën itenak epël pëlpël yenia. “Arip oröp wë yewais?” Pël niaan tenip epël pëlpël mëäaut. “Rë yanuulaup, ni ka taltak wëäup?” ³⁹ Pël maan Yesuuk tenipön epël yenia. “Arip wais iteneë.” Pël niaan tenip piiring së ka wëauten itenak kët taptak piiring wë ka uraut. Tenip wiap kan 4 kilok saut pötaanök.

⁴⁰ Yokot Son pim ngönte kat wiak neering Yesuu ënem sa pöpë yapinte Entru, Saimon Pita pim nangap. ⁴¹ Pi teëntom së pim nanëp Saimon koirak epël ök mëäa. “Tenip Anutuu Yaö Mëäaup Kristo koirak itenaut.” ⁴² Pël mëak Entruuk Saimon koirak Yesuu naë waisa. Pël ëen Yesuuk Saimon piin itenak epël mëäa. “Ni Saimon, Sonë ruup. Ne nim yapinte Sipas yeniak.” Yapin Sipas pötere Pita pötepar tiarim ngöntak kël.

Yesuuk Pilipre Nataniel koirä

⁴³ Ëlpamök Yesu pi Kalili yangerakë sëpënëak kön wia. Pël ëak itaangkën Pilip wëen epël ök mëäa. “Ni nem ruuröaring wë.” ⁴⁴ Pilip pi Entruure Pita piarpim ka songönte Pesaita pörekaanëp. ⁴⁵ Pilip pi së Nataniel koirak epël ök mëäa. “Ngaanëer Anutuuk ngön kosangöt Moses mangkën retëng ëëre tektek ngön yauröa retëng ë pël ëaut kat wieim pöp ten koiraut. Pöp Yesu Yosep pim ruup Nasaret kakaanëp.” ⁴⁶ Pël maan Nataniel pi epël mëäa. “Omën ompyaup ke pëlëp Nasaret kakaan naarööpanpe.” Pël maan Pilipök epël mëäa. “Wais itaampëen.” ⁴⁷ Pël mëak Pilip Nataniel koirak Yesu pim naë waisën itenak pim songönten epël yenia. “Omën yewais ëngköp pi yaap Israel omën yaapöp. Pi morököt wonöp.” ⁴⁸ Pël yeniaan Nataniel pi Yesuun epël yema. “Ni tol ëak nem songönten ëwat wëen?” Pël maan Yesuuk epël yema. “Pilipök ngön

neniaan wiaan ni kem songöntak wëen itenaut.”⁴⁹ Pël maan Nataniel kangiir epël määaut. “O rë yanuu-laup. Ni Anutuu Ruup. Ni Israel omnaröa omën omp aköp.”⁵⁰ Maan Yesuuk kangiir epël ök yema. “Kem songöntak wëen nem itnak niaö kot taptaan kön wi kosang yenewasën. Pötaanök enëmak omën kaöat oröön itaampëet.”⁵¹ Pël mëak Yesuuk kaalak rangk epël yema. “Ne yaap pan niamaan. Enëmak ar itaangkën kutömwer kan tëen Anutuu enselörö Omën Këep nem naë isak yeiraan itaampunëet.”

2

Yesuuk maan i yaaptak wain i sa

¹ Kët nentepar won sëen Kena kak Kalili yanggerak omën namp öng mor mampënëak yaëen Yesu pim ëlëp omën pöpë kaatak wëa. ² Pël ëen Yesure pim ruurö ten këere imën nënëak tenën yas niaa. ³ Pël ëen së wë wain iit won sëen Yesu pim ëlëpök piin epël ök yema. “Pitëm wain iit kos sa.” ⁴ Pël maan Yesuuk epël yema. “Öng epop, ni nem eëma pöten kön selap eëngan. Nem songönte tekeri wasuma akunet naën.” ⁵ Pël maan ëlëpök inëenöröen epël ök yema. “Omën nant ënëak niaan pöt enëm elmëen.”

⁶ Yuta omnarö tenim ngönënta wieëaul kaömp nënëak pöt mor i yairaut. Pötaanök ka pötak yang kap 6 ëak wieëa. Kap nent peö ëaan pöt 20 ma 30 kalen i ke pël wiaapnaat. ⁷ Pël ëen Yesu pi inëenöröen epël ök mëea. “Ar i kolak lë mëen peö eëp.” Pël maan pit kolak wais mëak peö panë ë ulmëa. ⁸ Pël ëen Yesu pi epël ök mëea. “Ar nant kap pötëaan lë mëak wak së këere imën ngarangkëp meneë.” Pël maan pit kolak lë mëak wak së mangkën ⁹ i yaaptak wain i sa pöten kön nawiin ëa. Inëenörö i kolak së mena pörö pitökëer ewat wëa. Pël ëen ngarangkëp pi omp öng koirä pöpön ngön mëak epël mëea. ¹⁰ “Omnaröa yaaul wain i ompyaut mangkën omën pourö nëmpënaatep

tol ëënak ompyaut om wiaan wain i pasit wet rëak ningkën nak kep ëak wëenak enëmak wain i misëng wesaut ëlëep ngep ëak wakaimaut wak yaën? Talëp pël yeëa?” ¹¹ Yesu pim retëng nentere nent eëpna ngës rëak Kena Kalili yanggerak pim weëre kosang pet elniipënëak retëng pipët ëen itenak ten pim ruurö weëre kosangö pim naë wia pël kön wi kosang wesaut.

¹² Enëmak Yesuu ëlre nangre ruurö pël ëak ten Kapaneam kak së oröaut. Pörek së akun wali naön.

*Yesuuk ngönën tup kaöetak omnarö sum ëeim wëen waö ë mëa
(Matiu 21:12-13; Maak 11:15-19;
Luk 19:45-46)*

¹³ Anutuu mait elmëa akun ngëëngkët temanöm yesën ten Yesuring Yerusalem kakë saut. ¹⁴ Pël ëak pörek së Anutuu ngönën tup kaöetak ilëak Yesu pi itaangkën omnarö ka lup nentak wë pol purimakaöre sëpsëpre intre pörö sum ë ën monat ngawingawi ë pël ëeim wëa. ¹⁵ Pël ëen Yesu pi itenak wii koö nenges wak omënere pol purimakaöre sëpsëp pörek wëaurö waö ë mëak mon ngawingawi yaauröa monat wak kömen moolëak urötta kaip ti yemoola. ¹⁶ Pël ëak intörö wak ngawingawi ëeim wëauröen epël yema. “Piporö wak kama seë. Nem Pepapë tup ngëëngk epët uröm kaatë ök wasngan.” ¹⁷ Pël yemaan pim ruurö ten ngönën pepeweri ngön epël retëng ëa pöten kön wiaut. “Ne nim kaat ompyaö wiaapnaataan weë yengenti.” ¹⁸ Yesu pit waö ë momëen ngönënë kaöaröak epël yema. “Nim ten waö yaalniin pöta songönte pet elniimëen retëng weë nent pet elniin itaampun.” ¹⁹ Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Ar tup epët tööl olaan pöt nook kaalak akun nentepar nent ök rëëmaat.” ²⁰ Pël maan pit epël yema. “Akun selap pan krismaki 46 ke pël ök rëautep. Nuuk yok pangk akun nentepar nent kaalak ök ram ma?” ²¹ Yesu pim ngön mëea pöt ngönën tupten nemaan, pimtë koröpöön yema. ²² Pël

ëautak wë ënëmak weletakaan wal ë moulmëa akun pötak pim ruurö ten pim ngaanëer ngön ök niia pöten kön wiaut. Pël ëak ten ngönën pepeweri wieëa pötere Yesuu ök niia pöteparën kön wi kosang wesaut.

Yesu pi omën pouröa songönöt ëwatëp

²³ Anutuu mait elmëa akun ngëengktak Yesu Yerusalem kak wëen omën selap pim retëng weëre kosangring yaaö pötön itenak piin kön wi kosang yemowas. ²⁴ Pël ëen Yesu pi pitëm songönten ëwat wëa. Pötaanök pitëm piin kön wi kosang yemowas pöten yaap newasën yaë. ²⁵ Pël ëen nantön köpël naënëp yak omnaröak ök nemaan wiaan pimtök pitëm lupötë iten pet ira.

3

Yesu pi Nikotimasring ngönngön ëa

¹ Omën namp wëa yapinte Nikotimas, pi Parisi ngönën omën, Yuta omnaröa kaö namp. ² Pi röök nentak Yesuu naë së epël mëëa. “Rë yanuulaup, niin ten ëwat wë. Anutuuk ni ten rë niulömëak wes nimëaup. Anutu omën nampë naë won wiaan yok pangk nim yaën epël retëng it ngolöp nent naëpan.” ³ Pël maan Yesuuk kangiir epël ök mëëa. “Ne yaap pan niamaan. Namp pi ngolöp wesak yawilën wëwë kosangtak öpna pöp Anutuuk wa ngaöök mëëpnaap. Pël naënëpök yok pangk naëpan.” ⁴ Pël maan Nikotimas pi epël mëëa. “Tol ëak omën namp pi kaö saupök ngolöp wesak wilëpën? Ma kot sak kaalak ëlëpë lupmeri ilaan ngolöp wesak wilëpën ma?” ⁵ Pël maan Yesuuk kangiir epël mëëa. “Yaap pan niamaan. Namp pi itere Pulöök elmëen ngolöp wesak yawilën wëwë kosangtak naön ëëpna pöp Anutuuk wa ngaöök namëëpan. ⁶ Omën kepëtakaan wilëpna pöp omën möönre koröp pëen wak öpnaat. Ën Pulöök elmëen ngolöp wesak wilën wëwë kosangtak öpna pöp Pulöökë weëre kosang wak öpnaap. ⁷ Ni nem ngolöp

wesak wilën wëwë kosangtak ön pël ök yeniak pötaan yaan sak ëëngan. ⁸ Kentö pi pimtë yamöaul yamö. Pël ëak omnant pout ëtëp ë yesën nga ngönpel pëen kat yawiin. Ën songönte tarëkaan oröak yewais ma tarëk së pet yair pöt ni köpël wëen. Omën Pulöök elmëen ngolöp wesak wilën wëwë kosangtak öpnaarö pit tapël ëëpnaarö. Ni Pulöökë yaë pöten köpël wëen pötaanök.” ⁹ Pël maan Nikotimas kangiir epël mëëa. “Pöt tol ëak pël ëëpën?” ¹⁰ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Ni Israel omnaröa rë yanuula kaö nampök tol ëënak köpël yaën? ¹¹ Ne yaap pan niamaan. Omnant tenim itenak kat wiak pël yaautön yeniak. Ök yeniaan ar kasëng yemengkaurö. ¹² Ne yangerakë omnantëel niaanakta ar kön wi kosang newasën yeë. Pötaanök kutömweriil ko wesak niamaatep ar pötön köök kön wi kosang newasën ëen sa. ¹³ Arëkaan namp kutömweri nawisën Omën Këëp nemtokëer kutömweriaan yangerakël irëaup. ¹⁴ Ngaan Moses puuk yang pultak kamal könöp ket ëak këarak möak wesir ulmëa pöta ök Omën Këëp ne tapël elnëëpnaat. ¹⁵ Pël ëen neen kön wi kosang newasëpnaarö wëwë kosangtak öpnaarö. ¹⁶ Anutu pi yangerak omnarö lup sant elniak pim Ru kopëtap wes nemëen irëaut. Pötaanök narö ar neen kön wi kosang newasënëerö kö nasëngan, wëwë kosangtak önëerö. ¹⁷ Ruup ne ngön ë pet yairauröa yaë pöl elniimëak won, omnarö utpetetakaan kama niömëak Anutuuk wes nemëen irëaut. ¹⁸ Pötaanök namp pi kön wi kosang newasëpnaap pi ngön ya namp. Ën namp pi kön wi kosang nenewasën ëëpna pöp pi kö sëpënëak ngön ë pet irën wë. Pöt tol ëënak? Anutuu Ru kopëtap neen kön wi kosang nenewasën ëa pötaanök. ¹⁹ Ngön ya mëmpna pöta songönte epël. Yesu pi ëwa pepap yangerak oröak wëenak omnarö pit pim ëwa pöten itaampnaaten kaaö ëen kouten kent ëa. Pöt pitëm wëwëet utpet pötaanök ëwaaten kaaö ëa. ²⁰ Omën utpetat yaaurö pit

ëwaaten kaaö yaë. Pit pitëm yaaut tekeri sëpan pötaan kas ëak ëwaatak naaröön yaë. ²¹ Ën namp pi këet ngar öpna pöp ëwa pöt temanöm wasëpnaap. Pël ëen pim omnant yaaut Anutu pim ngönta ököök ima pöta songönte tekeri sëpnaat.”

Sonök Yesuu songönte war wesak ök mëäa

²² Pël mëak Yesu pi pim ruurö tenring Yutia yangerakël saut. Pörek së wë omnarö i momëaut. ²³ Inon kak, Selim kak naë pörek i kësang wieëa. Pötaanök omnarö sëen Son piita i momëeim wëa. ²⁴ Akun pötak Erot pi Son wii kaatak nemoulmëen wiaan pël ëa.

²⁵ Pörek Sonë ru naröere Yuta omën namp pitëm i yamëa pötaan neneren ngön nga ela. ²⁶ Pël ëak pit Sonë naë së piin epël ök mëäa. “Rë yanuulaup, ni omën namp ngaantak Yotan i pouuk niiring wë pim songönte war wesak ök mëëan pöpön kön wiaan ma? Omën pöpök omën i yemomëen omën pourö pim ngësël sa pet yair.” ²⁷ Pël maan Sonök kangiiir epël mëäa. “Pi yok pangk yaë. Anutuuk omën namp omnant ëëpënëak weëre kosang nemangkën wiaan pimtok yok pangk naëpan. ²⁸ Arimtokëer ewat wë. Ne ngaan epël niiaut. ‘Ne Yaö Mëëaup, Kristo won. Pi tapöpëen wet reak wes nemëaup.’ ²⁹ Omën namp pim öng yaup koirën pöt öngöp pimtë naë së öpnaat. Pël ëen ompöpë karip pi naë wë pim ngöntöpë ngönte kat wiak ërëpërëp ëëpnaat. Pöta ök omnarö Yesuu naë yesën itenak nem lupmer ërëpsawi kaö yeë. ³⁰ Puukëer isëp. Ne irem.”

³¹ Omën ngaarëkaan irëaup pi omnant pout il niwesaup. Omën yangerakaan oröaup pi yangerakaanëp. Pi yangerakë omën epotëel ngön apnaat. Omën kutömweriaan irëaup pi omën epot pout il niwesaup. ³² Pi pim omnant itaampööre kat wi äautön ök yeniaanak omën naröak kat wiak kön wi kosang newasën yeë. ³³ Omën namp pi kat wiak kosang wasëpnaap Anutuu ngönte këet pöt pet yaalmë.

³⁴ Anutu pim wes mëen waisa pipop pim Pulö mangkën peö ëaup. Pötaanök pi Anutuu ngön këet ya. ³⁵ Anutu pi pim Ruup lup sant elmëak ngarangk elniipënëak omnant pout pim moresi mowia. ³⁶ Pötaanök namp pi Ruupön kön wi kosang wasëpna pöp wëwë kosangtak wakaim öpnaap. Namp pi Ruupë këm ngönta ënëm naën ëëpna pöp pi wëwëet naön ëëpnaap. Anutu pim ya këlangönte pim rangk wiakaim wiaapnaat.

4

Yesu pi Sameria öngöpring ngönaak ëa

¹ Akun pötak Parisi ngönën omnarö pit ngön nent epël kat wia. “Yesu pi omnarö kësang pan i momëen pim ënëm yesën Sonë ruurö il yemowas,” pël kat wia. ² Pöt Yesu pi won, pim ruurö tenimënt omnarö i momëeimaut. ³ Pël ëen Yesu pi ngön pöt kat wiak ten Yutia yangerakaan kaip tiak kaalak Kalili yangerakël saut. ⁴ Tenim kan sa pö Sameria yangerak oröak sëëau. ⁵ Pöök yesem Sameria yangerak ka naö Saika pël yamëëa pöök së oröaut. Ka pö Yakop pim ruup Yosep pim yang mena pöra naë wieëa. ⁶ Ka pöökë naë Yakop pim i öngöp ngaanëer tëau wieëa. Ten kan im Yesu koröpön ëen itaangkën këtëp luptak wëen i öngöp pöökë pourak wel aisëak kë yes.

⁷⁻⁸ Kë yesem wëen pim ruurö ten ka pöökë omnaröa ngësë kaömp sum ëënëak saut. Pël ëen pimënt wëen Sameria kak pörekaan öng namp i kolöpënëak sa. Së pim naë oröa. Pël ëen pi öng pöpön iit nëmpënëak kimang mëäa. ⁹ Pël maan öngöpök epël mëäa. “Ni Yuta omnampök yaanëp ne Sameria öngöppe. Tol ëënak neen i kimang yenëaan?” Pim mëäa pöt Yuta omnaröere Sameria omnarö pit omnant ngawi naën yeëa. Pötaanök mëäa. ¹⁰ Pël maan Yesuuk epël ök mëäa. “Ni Anutuu omën ompyaut nimpna pöten ewat wë omën niin i kimang yeniak epop neen ewat wëen talte neen kimang nean nook i omnaröa kol mangkën nak wëwë

kosangta yaö sêpna pôt nimp.” ¹¹ Pêl maan öngöpök epêl mëëa. “Omên kaöap, ni i kepit wonöpök éaanêp öngöp epö wali panëööp nim i won nasên yaaut yaan pipêt tarêkaan öm? ¹² Tenim éap Yakop puuk i öngöp epö têak pimêntre pim ruurêere pim pol sêpsêpre purimakaö pôro neimau. Nuuk Yakop il mowesak i won nasên yaaut koiröm ma?” ¹³ Pêl maan Yesuuk kangir epêl mëëa. “Omên i öngöp epöökaan yena piporö pourö kaalak iiten êépnaarö. ¹⁴ Ên omên nook iit ningkên nênéerö kaalak iiten naengan. I kôlokôta olaim wê pöl arim lupôtê wieê pôtê menmen eim wêên ar wêwê kosangtak önêêrö.” ¹⁵ Pêl maan öngöpök epêl mëëa. “Omên kaöap, i nim yaan pit nan. Pêl êên ne i pipêt nak kaalak iiten naên êëmaan. Pêl êak eprek wais yokola pôt sêp wamaan.”

¹⁶ Maan Yesuuk epêl mëëa. “Ni sê nim ompöp koirak epêl waiseê.” ¹⁷ Pêl maan öngöpök epêl mëëa. “Ne omp wonöp,” maan Yesuuk epêl mëëa. “Nim omp wonöp yaan pipêt yaap. ¹⁸ Ngaan ni omp mor nas waup. Pêl éaupök peene omp namp niiring wê pipop nim omp yaapöp won. Nim ngôn yaan pit yaap.” ¹⁹ Pêl maan öngöpök epêl mëëa. “Ne peene niin êwat yes. Ni Anutuu tektek ngôn yaaö namp. ²⁰ Tenim êarö pit rosir epöök wais Anutuun yaya maimaurö. Ên ar Yuta omnaröak pôt epêl yak. ‘Omnaröa yaya mapena pôrek Yerusalem kak.’” ²¹ Pêl maan Yesuuk epêl mëëa. “Öng epop, ni nem ngönte kat wiak kosang was. Akun nent orööpên sa. Pêl êak tiar rosir epöök wais nem Pepapön yaya nemangan. Ên Yerusalem kak sêeta yaya nemangan. ²² Ar omên arim köpêlötön yaya yamêëaurö. Ên ten Yuta omnarö pôt tenim êwatötön yaya yamêëaurö. Pôt tol êênak? Anutu pim omnarö utpetetakaan kama yewa ya pôt ten Yuta omnaröa naë oröa pôtaanök. ²³ Akun nent temanöm sêpnaat êa pôt yok oröa. Pêl êên

omnarö piin yaap yaya yamêëaö pôro nem Pepapön pitêm lupötök yaap yaya mapnaat. Nem Pepap pi omên ke pêlöröaan kent yaaup. ²⁴ Anutu pi Pulö. Pötaanök omên piin yaya yamêëaurö pit lupötök yaap yaya map.” ²⁵ Pêl maan öngöpök epêl mëëa. “Ne êwat wê. Yaö Mêëaup orööpnaap, pim yapinte Kristo. Pim orööpna akun pôtak omên epot poutêêt war wesak ök niapnaap.” ²⁶ Maan Yesuuk epêl mëëa. “Ne tapöp, niiring ngönaak yak epop.”

²⁷ Yesuuk pêl yamêem wêên pim ruurö ten kaalak sê oröak pim öngöpring ngönaak yeëa pôten itenak yaan saut. Pêl êak nampök öngöpön, “Ni oröpmor omêak yewaisên?” pêl nemaan. Ên Yesuunta, “Oröp êênak öng pipopring ngönaak yaan?” pôt nemaan éaut. ²⁸ Pêl êên öngöpöp i kepit pôrek wiak kak sê omnaröen epêl ök mëëa. ²⁹ “Waiseê. Itaampunêên. Omên namp e wais wê nem ngaan éaö pôt poutön ök yenêa. Omên epop Anutuu Yaö Mêëaup, Kristo koröp.” ³⁰ Pêl maan pit kakaan oröak Yesuu ngêsê waisa.

³¹ Akun pôtak Yesuu ruurö tenök piin ke urak epêl mëëaut. “Rê yanuu-laup, ni kaömp nê.” ³² Pêl maan pi epêl yenia. “Ne nem kaömp ke nampöt wia pôten ar köpêl wê.” ³³ Pêl niaan ten ruurö neneren epêl mëëaut. “Omên nampök kaömp nant wak wais mena koröp.” ³⁴ Pêl yemaan Yesuuk epêl yenia. “Nem kaömpöt epêl. Nem wes nemêaupê ngönte ngaarêk wak pim ya ngôn éaut mëmpa pôtak nem kaömpöt yaë. ³⁵ Ar kêere kaömp önêak epêl aim. ‘Ngon kong nent won sêên kêere kaömp köp sêênak öpen,’ pêl aim. Pêl éautak ne arên ök niamaan. Omnaröen iteneê. Arim kêere kaömp yewaul arök pit nemêên neweê. Nem omên nemêên öma akunet temanöm sa. ³⁶ Ya omên namp kêet yeön ya pepap pi sumat yemangk. Ök tapêl ya omên namp nemêên wê pôp pi kangit mempaat. Pêl êên pim öpna pôro pit wêwê kosangtak öpnaat. Pötaanök omên yangêntaupre yewaup piarip

pouwaar ërëpsawi ë yaë. ³⁷ Pötaanök ngaanëer omën namp pim ngön epël ëa pöt yaapët. ‘Omën namp pi ya ngëntën nampök këët yeö.’ ³⁸ Ne arim ngaan ya mënak nangëntënrekëlök om këët önëëtaan wes yanimë. Ya pöt narök mënak ngëntën kë oröaut. Ar om pep sak këët önëët.”

³⁹ Akun pötak Sameria omën kësang ka pöök wëaurö pit öng pöpë ngönte kat wiak Yesuun kön wi kosang wesa. Pöt öng pöp epël mëëa. “Pi nem ngaan ëaö pöt poutön ök yenëa.” ⁴⁰ Pël ëën Sameria omnarö pim naë wais pitring öpënëak yema. Pël ëën pi akun nentepar pitring wakaimaut. ⁴¹ Pël ëën omën selap pimtë këmtakaan ngön kat wiak piin kön wi kosang wesak ⁴² öngöpön epël mëëa. “Ten nim ngön pëente kat wiak omën epopön kön wi kosang newasën. Tenimtokta pim ngönte kat wiak epël kön yawi. ‘Omën epopök yangerakë omnarö utpetetakaan kama niöpnaap,’ pöt peene kön yawi.”

Yesuuk yang ngarangkepë ya omnamp pim yokotup ompyaö mowesa

⁴³ Akun nentepar won sëën ten Kalili yangerakël saut. ⁴⁴ Pöt Yesu pimtök pimtëën wet rëak tekeri wesak epël ök ëa. “Tektek ngön yaaö namp pimtë kaare yangerak wëën omnarök pi kaö nasën wë wesak piin yaya nemaan ë yaë.” ⁴⁵ Pël ëäk Kalili yangerak së oröaut. Pël ëën Kalili omnarö pit Yesu piin itenak ërëpsawi yaë. Pöt wet rëak pit pourö Yerusalem kak Anutuu mait elmëa akun ngëëngktak wëën pi ya yamëngkën itena. Pötaanök pi sëën ngöntre kar yaalmë.

⁴⁶ Ten Kena kak Kalili yangerak së oröaut. Pörek pimtë ngaan maan i yaaptak wain i sa pörek. Pël ëën kak pörekë naë Kapaneam kak pörek yang ngarangkepë pim ya omën nampë yokotup yauman wieëa. ⁴⁷ Pël ëën pöp pi Yesu pim Yutia yanger sëp wesak Kalili yangerak së yaarö pöt kat wiak pim naë wais orök epël kimang yema. “Nem yokotup yauman

kaö panë yeem wel wiipënëak yaë. Pötaanök ni tepër së nem yokotup ompyaö wasumëak yewais.” ⁴⁸ Pël maan Yesuuk epël yema. “Ar retëng it köpëlöt arim itöök pet naalniin ëën pöt kön wi kosang newasën ëënëërö.” ⁴⁹ Pël maan omën pöpök epël yema. “Kaöap, teënt pan sëpa, nem yokotup wel wiipanok.” ⁵⁰ Pël maan Yesuuk epël yema. “Ni së, nim yokotup öp wëërek.” Pël maan omnamp Yesu ngönte wa yaap wesak kaalak kakë yes. ⁵¹ Pël ëäk pi kan kourak yesën pim inëën ruurö së koirak epël ök mëëa. “Nim yokotup yok öp sak wë.” ⁵² Pël maan pi pitën akun taltak ompyaö sa pöten pëlpël maan pit epël mëëa. “Kusi, kët luptak wëën pim koröp es nga pöt won sa.” ⁵³ Pël maan pepap pi pimënt epël kön wia. “Akun taptak Yesuuk neen, ‘Nim yokotup yok öp öpnaap,’ pël neeautep.” Pël ëäk piire pimorö Yesuun kön wi kosang wesa.

⁵⁴ Yesu pi Yutia yangerakaan Kalili yangerak së orök retëng wëëre kosang pipët kaalak ëën nentepar pël saut.

5

Yesuuk Petesta i kaöök omën namp ompyaö mowesa

¹ Wë akun nentak Yuta omnarö pitëm akun ngëëngk nent temanöm sëën ten Yesu piiring Yerusalem kakë saut. ² Yerusalem kak naë sëpsëpöröa ka kanra ëöök i kaö nent Yuta ngöntak Petesta pël yamëëaut wieëa, pöta ëöök kët kosöp ka mor nas wieëa. ³ Ka pötë omën yauman ke nentere nent yaaurö, it ngaap saare ing il téaöre omën kël wëëre pël ëaurö wë i kaö ëtëp elmëëpënëak kor wakaima. ⁴ Akun nantë Aköp pim ensel namp wes mëën wais i kaö ëtëp elmëën ëtëp yaëën omën wet rëak ilapna pöp pim yaumante won sëpnaat. ⁵ Pël ë yaurek omën namp kët kosöp ka nentak wieëa. Pi yauman eim wëën akun wali pan krismaki 38 pël won saup wieëa. ⁶ Yesu pi omën pöp ka uraan itenak akun wali yauman eimaup

pöten ewat wë omnampön epël yema. “Nim yaumante won sêpênëak kent saan ma?” ⁷ Pël maan yauman omnampök epël yema. “Kaõap, i kaõ etëp yaëënaar omën namp wa neulëpnaap won. Nemtok sumaat pangk naën ëak ilamëak yaëën wet rëak saupök il yenewas.” ⁸ Pël maan Yesuuk epël yema. “Ni wal ë tauak nim korumönte wak kan së.” ⁹ Pël maan tapëtakëër ompyaõ sak pim urte wak kan yes.

Yesu pim omnamp ompyaõ mowesa akun pöt kë yesa akunetak ëa. ¹⁰ Pötaan Yuta omën kaõaröak omën ompyaõ mowesa pöpön epël mëëa. “Peene akun epët kë yesa akunet. Nim korumönte omë pötaan nga wia.” ¹¹ Pël maan omën ompyaõ sa pöpök pitën epël mëëa. “Omën nem ompyaõ newesaupök nem korumönte wak sum pël neeautep.” ¹² Pël maan pit epël pëël mëëa. “Omën talëpök nim korumönte wak sum pël yenia?” ¹³ Pël maan omën ompyaõ sa pöp omën tok kësang ëaan Yesu omën pöröak irikor ëak yesën köpël ëak ëngk ma e wesa.

¹⁴ Ënëmak Yesu pi Anutuu ngönën tup kaõetak së omën pöp koirak epël yema. “Ni ompyaõ saupök kaalak utpetat ëënganok. Pël ëëmë pöt omën könöm nant nim yaumante il niwasëpna pöt nim naë orööpnaat.” ¹⁵ Pël maan omën ompyaõ mowesa pöp Yuta kaõaröa naë së epël mëëa. “Omën ne ompyaõ newesa pöp Yesuuk ëa.” ¹⁶ Pël maan Yuta kaõarö pit pöten kat wiak kë yesa akunetak Yesuuk omnamp këëkë mowesa pötaanök pörök ngës rëak kööre tok elmëak mëmpênëak kent wia. ¹⁷ Pël ëën Yesuuk kangiir epël mëëa. “Nem Pepap pi akun poutë ya yamëngkaup. Pötaanök ne ök tapël yeë.” ¹⁸ Pël maan Yuta kaõarö pit akun pötak Yesu mëmpênëak nga kup ria. Pöt pi pitëm ngön kosang wiaut ilap riak kë yesautak ëa pötaanök. Pi Anutu pim Pep panëëp yamëem Anutuu ök sak pimtëën omnaröen pet elmëa. Pötaanök pit pouteparëën pi

mëmpênëak ngön ë kosang wesa.

Yesuuk pi ya weëre kosangöt wak wë pël ök mëëa

¹⁹ Yesu pi kangiir yema. “Ne yaap pan niamaan. Ruup ne nemtë könöök omën nant naëngan. Nem Pepap yamëngkën iteempa pöt mëmpaat. Pötaanök omnant nem yeë epot nem Pepap yaëënak ök yeë. ²⁰ Nem Pepap ne pim Ruupön kent ëak pimtë omnant yamëngka pout neen pet elnëeim wë. Pël ëak kaalak munt kësang nant pet elnëen pöt epot il wesak mëmpa pötön ar yaan sënëët. ²¹ Nem Pepap pi omën wel wiaurö wal ë moulmëak wëwë yemengkaupök tapël Ruup neenta nem kentöök omën narö wëwë yemengkaup. ²² Nem Pepap pi omnarö ngön yaatak kom naalmëën yaaup. Ngön ya yamëngka pöt pout ne nenaut. ²³ Pötaanök omën narö Pepen yaya mapnaarö, ök tapël Ruup neenta yaya neapnaat. Ën omën Ruup neen yaya nenëaan ëëpnaarö pit Pep nem wes nemëaup piinta yaya nemaan ëëpnaat.

²⁴ “Ne yaap pan arën niamaan. Omën namp nem ngönte kat wiak nem wes nemëaup piin kön wi kosang wasëpnaap pi wëwë kosangtak öpnaap. Ne pi ngön yaatak naulmëëngan. Pi yok wel yawiaurek sëp wesak peene wëwë kosangtak wë. ²⁵ Ne yaap pan arën niamaan. Akun orööpênëak ëa pöt yaarö. Pötaanök omën wëwë kosangtak naön lup wel wiaurö pit peene Anutuu Ruup nem ngönte kat wiipnaat. Pël ëak këëkë kat wiipna pörö wëwëeta öngpök ilapnaan. ²⁶ Nem Pepap pi wëwëeta songönte. Pötaanök pi pim Ruup ne elnëen neenta wëwëeta songön saup. ²⁷ Ne Omën Këëp. Pötaanök ar omnarö ngön ya mënak kom elniimëak weëre kosang nenaup. ²⁸ Ar epëten yaan sak ëëngan. Akunet temanöm yesën omën wel yangaöök wieëaö pourö nem ngönte kat wiak ²⁹ wal ëëpnaat. Omën ompyaõ ëaurö pit wal ëak wëwëetak öpnaan. Ën omën utpetatringörö pit wal ëak nem naë ngön ya mëmpnaat.”

Naröak Yesuu songönte war wesak ök mëä

³⁰ Pël mëak Yesu pi kaalak epël yema. “Ne omën nant nemtë könöök naëngan. Nem Pepapök ëëmëak neea pöl ne omnarö ngön ya yemomëngk. Nem ngön ya yamëngk pöt wotpil panë yeë. Pöt ne nemtë könöök naën, wes nemëaup pim könöök yeë. ³¹ Nem ngön ök yeniak epot nemtë könöökaan nemtok nga ilak yeniak talte ar kat wiak yaap ma kaar wasënëet. ³² Nem Pepapök nem songönte aan yaap ëëpnaat. ³³ Ar ngaan omën narö Sonë naë wes mëen pëel maan puuk nem ya yamëngkautaan ngön këet ök mëä. ³⁴ Nem Pepapök nem songönte ök yaaup yak omën nampök nem songönte ök apëna pötaan ne kön selap naën. Pël yeëetak ar neen kön wi kosang wasën Anutuuk ar utpetatë öngpökaan niöpënëak Sonë nemëen ök niia pöt kön wiinëak ök yeniak. ³⁵ Son pi kalaötë rangiak ëwa yeë pöl omnarö ar ëwa elniin akun kot nent ëwa pöön ërëpsawi ëan. ³⁶ Ar nem songönte ëwat sënëak omën munt nantök pet yaalni. Omën weëre kosang pöt Sonë neekël utak niia pöt il yewas. Omën epot pout mëmpö së mën pet irumëak Pepak neeaut. Pötaanök nem ya yamëngk epot pimtök omnaröen nem songönte pet yaalni. Pël ëen ar itenak neen, ‘Pi Pepapök wes mëen irëa,’ pöt kön wiinëet. ³⁷ Pep, nem wes nemëaup, pimtök nem songönte tekeri wes nina. Ar pim këmtakaan ngön kot nent kat wiire ë kos itempö pël naënörö. ³⁸ Pël ëak pim ngönte arim naë wi naön. Pöt ar Pepak wes mëaup nemëen kön wi kosang newasën yeë. ³⁹ Ar wëwë kosangtak önëak ngönën pepeweri ngön wia pipot pout sangk kelak kat yawiaurö. Ngön pipotök nem songönte war wes yaningk. ⁴⁰ Pël yaëenak arökëer nem naë wais wëwëet önë pötaan kaaö yeë. ⁴¹ Ne omnaröak yaya neapnakök naën. ⁴² Ën arën ne ëwat wë. Arim lupöt Anutuun rë noolaan

wë. ⁴³ Nemtok nem könöök newaisën. Nem Pepapök wes nemëen waisën ar ne sant newesak nem ngönte ngar naön yeë. Ën omën namp pim könöök waisëpna pöpökëer ar pi sant mowesak pim ngönte kat wiinëet. ⁴⁴ Ar arimtok arimtëen neneraan yaya aimeë Anutu kopëtapök yaya niapnaaten kaaö yauröak tol ëak Anutuun kön wi kosang wasën? ⁴⁵ Arök nook Pepa naë arimëen ngön ya mëmpaat wasngan. Moses pim ngön kosang retëng ëaut wia pipotök ar ngön yaatak niulëepnaat. Moses pim ngön kosang retëng ëa pötök, ‘Tiar kaamök elniipnaat,’ pël yewas. Pël naëpan. ⁴⁶ Moses pim ngön retëng ëa pipot nemëen retëng ëaut. Pötaanök ar pim ngön pout kat wiak kosang wesan talte nemotta tapël kat wiak kosang wasën. ⁴⁷ Ar pim ngön retëng ëa pöt kat wiak kosang newasën ëauröep tol ëak nemotta kosang wasën?”

6

Yesuuk omën 5000 pörö kaömp mena

(Matiu 14:13-21; Maak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹⁻⁴ Yesu pi ngön pit më pet irak wë Anutuu mait elmëa akun ngëengk pöt temanöm yesën, Kalili i kaö yapin nent Taipirias pöökë we naöökël saut. Pël ëen omën selap pan pi yau-man omnarö ompyaö yemowasën itenaurö yak pim ënëm waisa. Pël ëen ten Yesu pim ruuröaring rosir naöök is wel aisëak ⁵ itaangkën omën kësang pan yewaisën Yesuuk Pilipön epël yema. “Omën selap eporö kaömp tarëkaan wak mangkën pangk ëëpën?” ⁶ Pöt pimënt pöp pim ëëpnaat kön wieëak Pilipön ököök mëä. ⁷ Pël maan Pilipök epël yema. “Tiar yok pangk mon kësang 200 kina pöta kön kaömp sum ëak mempenaatep pöteta omnarö pangk naëpan sa.” ⁸ Pël maan Yesuu ru namp Entru, Saimon Pita pim nangapök Yesuun epël yema. ⁹ “Yokot omp ulwas namp e wë epop pim naë kaömp kotut mor

nas en i kaö imën kot naar pël äaap epteparök tiar omën selap eporö pangk naëpan sa.”¹⁰ Pël maan Yesu itna pöt nön kësang naö wieëa. Pël èen ten pim ruuröen epël yenia. “Ar omnaröen wel aisapën maë.” Pël niaan omnaröen maan wel aisëa. Omp pörö kësang pan 5000.¹¹ Pël èen Yesuuk kaömp pöt wak Anutuun yowe mäak mampö së pet irak kaalak i kaö imënaar wak tapël äak mangkën pangk äa.¹² Pël èen pit na pet irën Yesu pi ten pim ruuröen epël yenia. “Ar kaömp yenem kaö olëa epot wieë utpet ëëpanok wa top ëë.”¹³ Pël niaan ten kaömp mor nas pöteparë kaut wa top äak kër 12 pötë waulön peö äaut.

¹⁴ Omnarö pit pim retëng äa pöten itenak epël yema. “Omën epop Anutuu tektek ngön yaaö kaöap tiarim kor wakaima pöp yangerak orööpnaat pël aan kat wia tapöp.”¹⁵ Pël mäak pit Yesu moröak pitëm kaö was ulmëepënëak yaëen pimënt itenak kaalak rosiraöökë sa.

*Yesu i kaöökë roro sa
(Matiu 14:22-23; Maak 6:45-52)*

¹⁶ Wiap kan kët yeilaan Yesuu ruurö ten i kaö ëöökël ngemëaut.¹⁷ Pël äak pörök orök wëen Yesu newaisën wiaan koö olaan ruurö tenimënt wangaöök ilëak Kapanëam kakël saut.¹⁸ Pël äak yesën kent kësangpel yamöön kaö maat kësang panë yamöa.¹⁹ Pël èen ten kaö ma ilë luptak 7 ma 8 kilomita pöta ök yesem itaangkën Yesu pi i kaöökë roro wangaöökë naë yewaisën ten itenak kas äaut.²⁰ Pël èen Yesuuk epël yenia. “Nemtok yeëerek kas ëëngan,” pël yenia.²¹ Pël èen ten pi wangaöök wa moulmëënëak yaëen tapëtakëer tenimtë san pörök yaarö.

Omnarö Yesu koirëpënëak ap wesa

²² Èlpamök omnarö i kaöökë ëngk komuntakël wëen sa pörö pit wal ë Yesuun ap wesak epël mëëa. “Kusi rö kan wang kopëtaö wiaan iteëngk pöök Yesu om wëen pim ruurö pitëmënt saut.”²³ Pël yamëem wëen Taipirias kakëlaan wang nant

kusiitak Yesu pim kaömp Anutuun yowe mäak omnarö mangkën na pörök së oröa.²⁴ Pël èen omën Yesu pim kaömp mangkën na pörö pit itaangkën Yesure pim ruurö ten pitëm naë won. Pël èen wang nantë ilëak Yesuun ap wasö Kapanëam kakë waisa.

Yesu pi wëwë koirëpena pöta kaömpët

²⁵ Pörök wais i kaöökë ëngk komuntak Yesu koirak epël yema. “Rë yanuulaup, ni taan epël waisaup?”²⁶ Pël maan Yesu pi kangiir epël yema. “Ne yaap pan niamaan. Ar nem retëng wëere kosangring pet elniin itenan pötaan won, om kaömpöt ningkën nëen kep elnia pötaan pëen neen ap wasö waisan.”²⁷ Ar kaömp lëngë sasa yangerakë epëtaan pëen ya kaö mëngkanok. Kaömp munt arim nak wëwë kosangtak önë pötaan wë ngentiak ya mëmpun. Kaömp pöt Omën Këep nook ar nimpaat. Pöt nem Pepap Anutu puuk ne wëwë kosangët nimpëak yaaö neeaö pöt tekeri wesa. Pötaanök nook ningkën nak wëwë kosangtak önëët.”²⁸ Pël maan pit epël yema. “Ten tol äak Anutu pim yaat mëmpun?”²⁹ Pël yemaan Yesuuk kangiir pitën epël yema. “Anutu pim yaat mëmpunëak pöt pim wes mëen waisaup neen kön wi kosang wasënëët.”³⁰ Pël maan pit kangiir ngön epël yema. “Ni retëng talte yaëen ten itenak nim ngönte kön wi kosang niwasën? Ma ni ya oröpët mëmpëep?”³¹ Tiarim ëarö yang pultak imeë kaömp mana pëenë neima. Pöt ngönëntak epël retëng äa. ‘Pi pit nëmpënëak kutömweriaan kaömp meneima.’”³² Pël mäak Yesu pi kaalak epël yema. “Ne yaap pan niamaan. Moses pi kutöm kaömpöt nemangkën eima. Nem Pepapök kutöm kaömp yaapöt yanging. ³³ Kaömp Anutu pim yanging epët kutömweriaan irëaut. Pötaan omën pourö nak wëwë koirënëak irëaut.”³⁴ Pël maan pit epël yema.

“Kaöap, ni kaömp epët kët poutë ten nineim öm.”

³⁵ Pël maan Yesuuk kangiiir epël yema. “Nemënt tapöpök arim wëwë koirënë pöta kaömpët. Pötaanök omën namp nem naë waisëpnaap pi kaalak këen naëpan. Ën namp pi neen kön wi kosang newasëpna pöp pi iitenta naëpanëep. ³⁶ Ne arën epël niiaut. Ar nem yaautön iteneëak kön wi kosang newasën yeë. ³⁷ Omën pourö Pepak nem ngësël waisënëak niiaurö nem ngësë waisënëët. Pël ëen nem naë waisën nook yok pangk ke nanuurngan. Won pan. ³⁸ Ne nemtë könöök ya mëmpëak kutömweriaan neiraan. Nem wes nemëaup pim könöök ya mëmpëak yangerak wes nemëen irëaut. ³⁹ Pötaanök omën wes nemëaupë kentöök epël ya. Omën nemëen nenaö pörö namp il nanimëengan, won. Akun kaöaöök nenaual wal ë niulëëmaat. ⁴⁰ Nem Pepapë kentöök epël ya. Omën narö it këëkë nengënak ne Anutuu Ruup pöt kön wi kosang newasënëerö ar wëwë kosangtak önëerö. Pël ëen akun kaöaöök nook ar wal ë niulëëmaat.”

⁴¹ Yesu pi pimtök pimtëen, “Ne kaömp tapët kutömweriaan irëaup,” wet reak pël mëëa. Pötaanök Yuta omnarö pit piin ya sangën ëak pimëen kaaö ngön mëëa. ⁴² Pit neneren epël mëëa. “Omën epop Yesu, Yosepë ruuppe. Tiar pim ëlre pepaarën ewat wëep. Pi tol ëënak, ‘Ne kutömweriaan irëaup,’ pël ya?” ⁴³ Pël yemaan Yesuuk epël yema. “Arimënt neneren kaaö ngön mangan. ⁴⁴ Omën namp pi pim könöök nem ngësë newaispan. Nem Pepapök mök ë momëenak nem ngësë waisëpnaat. Pël ëen nook akun kaöaöök wal ë moulmëen wëwëetak öpnaat. ⁴⁵ Anutuu tektek ngön yaaurö pitök nem ngësël waisëpnaaröaan wesak ngön nent ngönëntak epël retëng äaut. ‘Anutu pi omën pourö rë niulöpnaat.’ Pël ëen omën narö Pepa ngönte kat wiak ewat sënë pörö nem naë waisënëët. ⁴⁶ Arim naëaan nampök nem Pepapön it-naangkënörö. Anutuuk wes nemëaup

nookëer nem Pepapön itenaup. ⁴⁷ Ne yaap pan niamaan. Namp pi neen kön wi kosang newasëpnaap pi wëwë kosangtak öpnaap. ⁴⁸ Nemënt kopët tapöpök arim wëwë koirënë pöta kaömpët. ⁴⁹ Ngaanëer arim ëarö pit yang pultak kaömp mana pëenöt neimeë ulöp sak wel wi saurö. ⁵⁰ Ën kutömweriaan kaömp nak kö nasënganëët nem naë epët. ⁵¹ Wëwë kosangta kaömp epët kutömweriaan irëaut. Pötaanök narö ar kaömp pöt nënë pörö wëwë koirënëët. Nem kaömp ar nimpa pöt nemtë mësëpët yangerakë omnarö wëwë koirënëëtaan nimpaat.”

⁵² Pël maan Yuta omnarö pit pitëmënt neneren epël mëak ngön nga yaal. “Omën epop pi tol ëak pim mësëpët tiar ningkën nëmpenëak ya?” ⁵³ Pël yemaan Yesuuk kangiiir epël yema. “Ne yaap pan niamaan. Ar Omën Këep nem mësëpët nëere nem iit në pël naën ëënë pöt wëwëetak naön ëënëët. ⁵⁴ Omën nem iire mësëp nënë pörö ar wëwë kosangtak wëen ënëm akun kaöaöök wal ë niulëëmaarö. ⁵⁵ Pöt tol ëënak wasnganok. Yangerakë kaömp pöt kaömp pasut. Ën nem mësëp epët kaömp panëët, i epët i kë panëët. ⁵⁶ Pötaanök omën narö ar nem iire mësëp pöt në seim önë pörö ar neering wëen ne arring wakaim ömaat. ⁵⁷ Nem Pep wëwë pepapök wes nemëen irëaut. Pötaanök ne pim wëwëetakël wëaup. Ök tapël omën ne neneim önëerö ar nem wëwëetakël wakaim önëët. ⁵⁸ Kaömp kutömweriaan irëa epët arim ëaröa ngaan yang pultak neimeë ulöp sak wel wieima pötaat won. Omën narö kaömp epët nënë pörö akun wali pan wëwëetaring wakaim önëët.”

⁵⁹ Yesu pi Kapanëam kak wë Yuta omnaröa ngönën tupta kakaati ngön pipot ök mëak rë mouleima.

Wëwë kosangtak öpena ngönte Yesuu naë wia

⁶⁰ Pël maan Yesuu ënëm yaaö narö pit ngön pipot kat wiak neneren epël yema. “Ngön epot könöm yesëp. Talëp kat wiipën?” ⁶¹ Pitëmënt

neneren kaaö ngön yemaan Yesu pimtë könöök itenak epël yema. “Ar ngön pipot kat wiin utpet yaë ma? ⁶² Ma ar itenaan Omën Këep ne nem ka songöntakë kaalak isën pöt tol ëënëerö? ⁶³ Pulöök tiar wëwëat yaningk. Omnaröa weëre kosangöök yok pangk pël naëpan. Nem ngön ök yeniak epot kat wiak kosang wasën Pulöök arring wëen wëwëetaring önëët. ⁶⁴ Pël ëënëëtak arim tekrakaan omën narö pit kön wi kosang newasën eim.” Pël mëëa pöt Yesu pi omën pimëën kön wi kosang newasën ëëpnaaröere ën pimëën kup mowiipna pöpön wet rëak ëwat wëa. ⁶⁵ Pël mëak yal menak epël yema. “Songön pi taptaanök epël niiaut. ‘Omën narö nem Pepapök kan mowasëpnaarö pitëmënt nem ngësël waisëpnaat, pël niiaut.”

⁶⁶ Yesu ngön pötaan pim ënëm yaaö narö selap pit pi sëp mowesak sa, piring kaal wak naën. ⁶⁷ Pël ëën Yesuuk ten pim ru 12 pöröen epël pëël yenia. “Arta sëp newesak sën ma?” ⁶⁸ Pël niaan Saimon Pita puuk epël yema. “Aköp ten talëpë ngësë sën? Ten nimtë ngöntakaan wëwë kosangët yeö. ⁶⁹ Pël niaimeë ten niin kön wi kosang wesak ni Anutu pim omën ngëëngkëp pël yaniwas.” ⁷⁰ Pël maan Yesuuk kangiiir epël yenia. “Ne ar yokot 12 ëak wa niulëaut. Tol ëënak arim naëaan namp Setenë ënëm yeë?” ⁷¹ Pël niia pöt pi Yutas, Saimon Keriot kakaanëp pim yokotup piinök niia. Pi Yesu pim ru 12 pörö tenëkaan namp pi pöpök wë ënëmak Yesuun kup mowiipnaap.

7

Yesu nangarö pit piin kön wi kosang newasën ëa

¹ Wë ënëmak Yesu pi kaalak Yutia yangerakël sëpnaaten kaaö ëën Kalili yangerakël sa. Pöt Yuta ngarangköröak pi mëmpënëak nga wëen kat wiak nasën ëa. ² Yuta omnarö akun ngëëngk nent wiire këra ëp ka yaaö akun nent temanöm yesën ³ pim nangaröak epël ök

yema. “Ni kak eprek sëp wesak Yutia yangerakël së. Pël ëak retëng nant yaëën nim ruurö itaampnaan. ⁴ Omën namp pi pim yaautön omnarö itenak kent ëëpënëak pöt ëlëëp naën yaaup. Ni retëng weëre kosangringöt yaaup. Pötaanök pitëm tekrak së wë yoolök pël yaëën omën pourö it ningampnaan.” ⁵ Pim nangarö pitta piin kön wi kosang nemowasën. Pötaan pël yema. ⁶ Pël maan Yesuuk kangiiir epël yema. “Arimtokëër akun pasutë ëënëët. Ën ne pöt nem ya yamëngkaut pet elmëëma akun pöt ngolöp yaë. ⁷ Omën ngönën wonörö pit arimëën yok pangk kööre tok naalniipan. Pit nemëënökëër kööre tok yaalnëaurö. Pöt nook pitëm utpet yaaut war wesak yemak. Pötaanök nemëën kööre tok elnë yaë. ⁸ Pötaanök arökëër tiarim akun ngëëngk pipten itaampunëën seë. Ën ne pöt nem ya yamëngkaut pet elmëëma akunet ngolöp yaëërek peene nasëngan.” ⁹ Pël mëak Yesu pi Kalili yangerak om wakaima.

Yesu pi akun ngëëngktak Yerusalem kakë sa

¹⁰ Wëen nangarö wet rëak wa topöök së wëen ënëmak sa. Omnarö itaampnanëak ëlëëp sa. ¹¹ Pël ëën Yuta ngarangkörö pit wa topöökë öngpök ap wasën won ëën epël mëëa. “Omën pöp tarëk wë?” ¹² Pël yemaan omnarö pit pimëën ngön laaök neneren naröak, “Ompyaö yaaup,” pël yemaan naröak, “Won, pi omnarö lup wa irikor yaalmëaup,” pël mëëa. ¹³ Pöt pit Yuta kaöaröen kas ëën ngaarëk wesak naën ëlëëp pitëmënt pël ëa.

¹⁴ Akun ngëëngk pöta luptak Yesu pi Anutuu ngönën tup kaöeta kakaati së omnaröen ngönën ök yema. ¹⁵ Pël ëën Yuta ngarangkörö pit yaan sak epël mëëa. “Omën epop tiarim pep kaatak neilaanëppe. Pi tol ëak pepeweriaan ngönën songön ëwat sak ök ya?” ¹⁶ Pël maan Yesuuk kangiiir epël yema. “Nem ngön arën ök yeniak epot nemtëët won. Anutuu

ngönötök ök yeniak puuk ne wes nemëen waisaut. ¹⁷ Pötaanök narö ar Anutuu këm ngönta ënëm ënë pörö nem ngön ök yak epotë songönöt ewat sënëet. Pël ëak ar nemtok reäk yeëan ma Anutuuk ök neaan yeëan pöt ewat sënëet. ¹⁸ Omën namp pimtë könöökaan apna pöp pimtök pimtëen koröp ngar wak apnaat. Ën omën namp pi pim wes mëaupë yayaat orööpënëak ya mëmpëna pöpön korar won, wotpil yaë pël mapnaat. ¹⁹ Ngaanëer Moses puuk ngön kosang retëng éaut wiaan ngar naön yaurö. Tol ëënak ne nempunëak yeë?” ²⁰ Pël maan omnaröak kangiir epël yema. “Urmerap nim lupmeri ilëak wëen kaökaö saup. Talëpök ni nimpënëak yaë?” ²¹ Pël maan Yesu pi epël yema. “Ne kë yesa akun ngëëngktak retëng weëre kosang kopëtet ëen ar yaan sak yeë. ²² Moses puuk arim yokoturöa koröp kaut ilënëak niia pipët yaap Mosesök nga ilak neniaan. Ngaanëer arim ëaröak ngës rëaut. Pël éautak Moses puuk rangk niaan kë yesaö akunatë arim yokoturöa koröp kaut ileim yeë. ²³ Ar Moses pim ngön kosangöt ilap ringanëak kön wieimeë arim yokoturö kë yesa akunatë pitëm koröp kaut il yeë. Pël yauröak oröp ëen kë yesa akunetak nook omën yauman wiakaima namp ompyaö yemowas pötaan nemëen ya sangën yeë? ²⁴ Ar itöök itneë ngön köntak angan. Omnant ompyaö wesak kön wi sokolak wotpil kanöökël ë pël ëë.”

Omnaröak Yesuun, “Pi Kristo ma?” pël mëëa

²⁵ Yerusalem kakaan omën naröak epël yema. “Omën mëmpënëak aim pöp e tapöp. ²⁶ Iteneë. Pi yoolök wë ngön ök yeniaan omën kaöaröak pit ke urak nemaan yaëëp. Ma pit kön wiin pi Anutuu Yaö Mëëaup, Kristo tapöp yaë ma? ²⁷ Pël ëaap tiar pim ka songönten ewat wë. Pi Anutuu Yaö Mëëaup Kristo ëanëen tiar pim ka songönten köpël ëan tapön.” ²⁸ Pël maan Yesu pi ngönën tup kaöetak ngönën ök yamëem ngön

ëak epël yema. “Ar yaap neen ewat wë, nem ka songöntenta ewat wë ma? Ar pël naën yeëetak ne nem könöök newaisënëp. Nem Pëpapök wes nemëen waisaup. Pi këëp. Ar piin köpël wë. ²⁹ Ën ne piin ewat wë. Pöt ne ngaan piiring wakaimaupök puuk wes nemëen waisaup.” ³⁰ Pël maan pit wii motëëpënëak kön wiin mor könöm ëa. Pöt pim mëngkën wel wiipna akunet temanöm nasën ngolöp yaëen yak mor könöm ëen sëp wesa. ³¹ Pël ëen omën selap piin kön wi kosang wesak epël mëëa. “Omën epop Anutuu Yaö Mëëaup, Kristo tapöp koröp. Omën munt nampök ënëm oröak pim retëng yaë epot il nemowaspan sa.”

Polisörö Yesu wali öpënëak sa

³² Omnarö ngön laaök pël yemaan Parisi ngönën omnarö kat wiak kiri ar yaaö kaöaröen ök maan polis narö Yesu wak wii tëëpënëak wes mëen sa. ³³ Pël ëen Yesuuk epël yema. “Akun kot nent ne arring wë olëak kaalak nem wes nemëen waisaupë ngësë sumaap. ³⁴ Pël ëen arök yok pangk ngaöl ë wais ne koirak itnaangkan. Ma nem öma pörekta ar pangk newaisngan.” ³⁵ Pël maan Yuta kaöarö pitëmënt neneren epël mëëa. “Pi talël sëen tiar ngaöl ëëpenaaten ya? Ma tiarim kar Krik omnaröaring wëaurö pitëm naë së Krik omnarö rë moulöpënëak ya ma? ³⁶ Pi, ‘Ngaöl elnëënëetak yok pangk koirak itnaangkan,’ pël niak kaalak, ‘Nem së öma pörek ar yok pangk newaisngan,’ pël yenia epëtëp, tol ëënak yenia?”

Yesu pi wëwë kosangta i köloköt yaningk

³⁷ Yuta omnarö pitëm akun ngëëngkët wieë pet irëpënëak temanöm yesën akun nent ngëëngk wesak wa top kaö yeëa. Akun pötak Yesu pitëm tekarak wal ë ngön ëak epël yema. “Omën namp iiten ëen pöt wais nem naëaan iit nëmpnaat. ³⁸ Anutuu ngönëntak wia pöl, ‘Omën narö neen kön wi

kosang newasëpnaarö i yaapötë kölok olaim wë pöl pitëkaan wëwë kosangët oröeim öpnaat.’”³⁹ Yesu pim ngön mëëa pipët Pulöön kön wieëak mëëa. Pi Pul pö omën piin kön wi kosang wasëpna pöröaan wes mëen pitëk ilapnaat weseëak mëëa. Akun pötak Yesu pi pim ë rangi urtak nawisën wiaan Pulö neiraan. Pötaanök mëëa.

Om narö kom ëak tok nentepar sa

⁴⁰ Pël maan omën narö pöten kat wiak epël mëëa. “Omën epop pi yaap Anutu pim tektek ngön yaaup tiarim kor wakaim pöp.”⁴¹ Pël yemaan naröak epël mëëa. “Epop Yaö Mëëaup, Kristo tapöp.” Pël maan naröak epël mëëa. “Kristo puuk pöt Kalili yangerakaan newaispan.⁴² Ngönëntak epël wia. ‘Kristo pöp Tewit pim kurmentëkaan orööpnaap. Pötaanök Tewit pim wakaimaurek Petelem pörek orööpnaat,’ pël ëaut.”⁴³ Pël maan omnarö pit komkap ëen tok nentepar sa. ⁴⁴ Pël ëak naröak Yesu wii motëëpënëak kön wiin mor könöm ëen sëp wesa.

Omën kaöaröak Yesuun kön wi kosang newasën ëa

⁴⁵ Polisörö pit kaalak së Parisi ngönën omnaröere kiri ar yaaö kaöaröa naë oröön, “Ar tol ëënak pi koirak newaisën yeë?” pël mëëa.⁴⁶ Pël maan polisörö pit kangiir epël mëëa. “Ngaan omën epopë ngön ya epël naënte.”⁴⁷ Pël maan Parisi ngönën omnarö pit epël mëëa. “Pi arënta morök elnia ma?⁴⁸ Ten Parisi-ire ngönënë kaöarö nampökta piin kön wi kosang yemowas ma? Won.⁴⁹ Omën ngön kosang wiaut köpël piporö Yesuuk morök elmëen piin kön wi kosang wesa pörö pit Anutuuk kangut elmëen kö sëpnaarö.”⁵⁰ Pël maan pitëm kar namp Nikotimas ngaan Yesu naë sa pöpök pitën epël mëëa.⁵¹ “Ma tiarim ngön kosang nentak omnarö pas ngön yaatak ulmëepen pël wia ma? Won. Pötaanök tiar pim songönten kat wiakök omën pipot elmëëpenaat.”⁵² Pël maan pitök kangiir epël mëëa. “Niinta Kalili

omën namp ma? Ngönëntak ngön wia pipot këëkë sangk kelak ewat së. Anutuu tektek ngön yaaö namp Kalili yangerak naarööpanpe.”

8

Öng utpet yaaö nampë ngönte

¹ [Omën pourö pitëm kaatë repak sëen Yesu pimënt Olip tomökël saut.² Pël ëak pörëkaan ëlpanök röökëer kaalak ngönën tup kaöetakë saut. Pël ëen omën pourö pim ngësë waisën pi wel aisëak pitën ngönën ök yema.³ Pël yaëen ngönënë ngarangköröere Parisi ngönën omnarö pit öng namp ompringëpök omp këkainëpring yaëen itenak mësak Yesu naë wais pitëm tektrak tau moulmëak epël yema.⁴ “Rë yanuulaup, öng epop ompringëpök omp maimapring yaëen itena.⁵ Pël ëautep Moses pim ngön kosangtak pöt öng ke pëlörö kël mö wel wiipënëak ëautep ni tol amte?”⁶ Pitëm mëëa pöt pit pi morök elmëen ngön nent maan ngön yaatak moulmëepënëak kön wiak yema. Pël ëen Yesu pi wel aisëak mor wotöök yangerak retëng yaë.⁷ Pël yaëen pit piin pëel mëak rangkëer yaëen wal ë tauak epël yema. “Arim tekraakaan namp saun wonöp wë pöt puuk wet rëak kël mööp.”⁸ Pël mëak pi kaalak wel aisëak mor wotöök yangerak retëng yaë.⁹ Pël yaëen pit ngön pöt kat wiak ngarangkörö wot raan omën pourö pöp pöp oröak yesem won sa. Pël ëen Yesu pimënt wëen öngöp pim naë taueëa.¹⁰ Pël ëen Yesu pi we riak öngöpön itenak epël pëel yema. “Öng epop, omën ni mës niwak waisaurö pit tarëk wë? Ma pit nampök ni këlangön yaatak niulëepënëak ngön ë pet nairën ëëpën ma?”¹¹ Pël maan öngöpök epël yema. “Kaöap, omën nampök yok pangk pël naalnëëpan.” Pël maan Yesu kangiir epël yema. “Nookta yok pangk ni këlangön yaatak nanuulëengan. Pötaanök ni së wë kaalak utpetat ëenganok.”]

Yesuuk yang omnarö ëwa yaalni

¹² Yesu pi omën ngönën tup kaöetak wëauröen kaalak epël ök yema. “Ne ar yangerakë omnaröaan es ëwa yaalniaup. Pötaanök namp pi nem ënëm elnëëpna pöp koutak kan sak waisak naëpan. Pi ëwaatak ëwa elmëaan wëwëetak öpnaat.” ¹³ Pël maan Parisi ngönën omnarö pit kangiir epël yema. “Nimtok nimtë songönte war wesak aan kat wiak yaap newasën yeë.” ¹⁴ Maan Yesuuk epël yema. “Omën namp pimtök pimtë songönte yaan pöt ar pi yaap ya pël newasngan pöt yaap. Pël ëaatak nemtok nemtë songönte ök yak epët yaap. Ne nemtë kak waisaurekën ëwat wë. Ën kaalak suma pörekënta ëwat wë. Pël ëaap ar nem kakën köpël wë. Ën ne talël sumaaap pötenta ar köpël wë. ¹⁵ Ar pöt yangerakë wëwëetakël kön wieë omnarö ngön yaatak yaalmëaurö. Ne pöt arim yeë pöl ngön yaatak naniulëënganëëp. ¹⁶ Nook omnarö komkap ëëmëak pël ëëma pöt yaapët. Pöt nemënt won, nem Pep wes nemëaup tenip pouwaarök pël ëënaat. ¹⁷ Tiarim ngön kosangtak epël retëng ëaut wia. ‘Omën naar piarip ngön kopët nent, pouwaarök apna pöt yaap pël wasëpenaat.’ ¹⁸ Nemtok nemtë songönte ök yeniaan Pep wes nemëaup puukta kaamök ëak ök yenia.” ¹⁹ Pël maan pit epël yema. “Nim pepap tarëk wë?” Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Ar neen köpël wë. Pötaan nem Pepapönta köpël wë. Neen ëwat sanëën nem Pepapönta ëwat san tapön.”

²⁰ Yesu pi ngönën tup kaöeta ka kaö mon kiri yawiaurek wë omnaröen ngön pipot pout ök maimaut. Pël ëa akun pötak omnarö pit pi wii nemotëën yaë. Pöt pim mëngkën wel wiipna akunet temanöm nasën pötaanök.

Yesuuk, “Ar nem së öma pörek newaisngan,” pël mëëa

²¹ Yesu pi ngön wet rëak ök mëëa tapët ngolöp wesak epël ök yema. “Ne ar sëp niwesak sëën neen ap wasö wais itnaangkan. Arim saunatring

wë wel wiinëët. Pël ëënë pötak nem së öma pörek newaisngan.” ²² Pël maan Yuta kaöarö pit neneren epël mëëa. “Pi tol ëëpënëak, ‘Nem ömaarek ar newaisngan,’ pël ya? Ma pimtok pimënt ënën ëak wel wiipënëak ya ma?” ²³ Pël yemaan Yesuuk kangiir epël ök yema. “Ar yangerakaanörö. Ën ne ngaarëkaanëp. Ar yang eprekaanörö. Ën ne eprekaan wonöp. ²⁴ Pötaanök ne epël niiaut. ‘Ar arim saunatring wë wel wiinëët.’ Ën arën nemtë songönte ök niak pöten kön wi kosang newasën ëënë pötak arim saunatring wë wel wiinëët.” ²⁵ Pël maan pit epël yema. “Ni talëp?” maan Yesuuk epël yema. “Ne tapöp ngaan nem songönte ök niaim tapöp. ²⁶ Ne arim omnant yeë pötë ngönöt selap wia. Pël ëak ök niak arim yaaut ngön ya nimpaat. Pël ëëmaatak omën nem wes nemëaupë yaaut yaap yaaup. Pim neeautök ar yangerak omnaröen tekeri wesak ök niaim.” ²⁷ Pël maan pit pim Pepap Anutuun mëëa pöten kön tektek nasën ëa. ²⁸ Pël ëën Yesuuk epël ök yema. “Ar ënëmak ne Omën Këëp wak ngaarëk nemöönë pötakök nem songönte ök niak pöten kön wi kosang newasënëët. Pël ëak pörekök ne nemtë könöök omnant naën nem Pepapök ök neeautök iman pöten ëwat sënëët. ²⁹ Pep wes nemëën waisaup pi neering wë. Pi ne wil nenemëënëp kët epotë nem omnant yeë epot pim kentöök yeë.” ³⁰ Pël yemaan omën selap pan pim ngön pöt kat wiak piin kön wi kosang mowesa.

Ngön këetak söë niwasëpnaat

³¹ Yesu pi Yuta omën piin kön wi kosang wesa pöröen epël yema. “Ar nem ngönte kat wiak kosang yenewas pöt nem ënëm panë yaalné. ³² Pötaanök ar ngön këët kat wiak ëwat sënë pötak ngön epëtak söë niwasën utpetatë inëën naëngan.” ³³ Pël maan pit ngön kangit epël yema. “Ten Apram pim ëarö. Ten omën naröak pitëm inëën naniwasënöröep. Tol ëënak, ‘Ar söë sënëët,’ pël yeniaan?” ³⁴ Pël maan Yesuuk kangiir

pitën epël yema. “Ne yaap pan ök niamaan. Omën narö utpetat yaë piporö pit utpetatë inëen yaë. ³⁵ Inëen ruup pi inëen yaalmëaupë kaatak sasa naön yaaup. Ën ru panëepökëer pim pepapë kaatak sasa wëaup. ³⁶ Pötaanök narö ar Anutuu Ruup nook söë yaniwas eporö ar söë pëen önëet. ³⁷ Ar Apramë ëarö pöt ne ewat wë. Pël ëaap nem ngönte arim lupötë wi naön. Pötaanök ar ne nempunëak aim. ³⁸ Ne nem Pepapë naëaan omnant itenak ewat saut arën ök yeniaan, arta arim pepapë ök niaut pël yeë.”

Yesuuk, “Arim pepap Seten,” pël mëëa

³⁹ Pël maan pitök kangiiir, “Ten Apramë ruure ëarö,” maan Yesuuk epël yema. “Ar yaap Apram pim ruure ëarö talte pim omnant eima pöl ëen. ⁴⁰ Ne Anutuu naëaan ngön kë kat wiaut ök niaan ar peene ne nempunëak aim. Apram pi ngaan omën ke pil nent naën eimaup. ⁴¹ Ar arim pepapë ëaut yeë,” maan pitök kangiiir epël yema. “Ten kain ru wonörö. Tenim Pep kopëtap Anutu.” ⁴² Pël maan Yesuuk epël yema. “Anutu pöp yaap arim Pepap talte ar ne ompyaö elnëen. Pöt tol ëënak? Ne Anutu piiring wakaim wiak waisaut. Nemtë könöök newaisën. Won. Anutuuk wes nemëen waisaut. ⁴³ Ar tol ëënak nem ök yeniak pötön kön nawiin yeë? Ar nem ngönte kat wiinëëtaan kaaö yeë pöta songönte epël wia. ⁴⁴ Arim pepap Seten. Pötaanök ar pim kentöökë ënëm yeë. Pi ngaanëer omën mëneimaupök om pël ëeim wë. Ngön këet pim naë won. Pötaanök ngön kë yaapët sasa sëp wesak wë. Pi kaar pepap yak kaar yaaup. Pötaanök pim könöökkaan kaar aim wë. ⁴⁵ Ën ne pöt, ngön kë yaapöt ök yeniaanar kön wi kosang newasën ëeim. ⁴⁶ Ar nampök nem saun nent nokoirngan. Ne omën ke pëlëpök ngön yaap këet ök yeniaan tol ëënak kön wi kosang newasën yeë? ⁴⁷ Anutuu ruurö pit pim ngönöt kat yawiaurö. Ar pöt

Anutuu ruurö won. Pötaanök pim ngönöt kat nawiin yeë.”

Yesuuk, “Ne Apram naaröön wiaan wakaimaup,” pël mëëa

⁴⁸ Pël maan Yuta omnarö kangiiir epël yema. “Ten niin, ‘Sameria omën urmerap pim lupmeri ilaan kaökaö saup,’ pël aim yaaut yaap aiman.” ⁴⁹ Pël yemaan Yesuuk kangiiir epël yema. “Urmerap nem lupmeri won. Ne nem Pepapön wak isak yaan ar koröp kolak neaim. ⁵⁰ Ne nemtën wak isak naën. Neen wak isak apna pöp omën namp wë. Pöp Anutu pi tiar wak kom elniipnaap. ⁵¹ Ne yaap pan niamaan. Omën namp nem ngön epët ngaarëk öpna pöp pi wel sasa nawiipan.” ⁵² Pël maan Yuta omnaröak epël yema. “Ten niin ewat yes. Urmerap niik isak wë. Apram wel wiaup. Ën tektek ngön yaaö omnaröeta wel wiaut. Pël ëautep ni epël yaanëp. ‘Omën namp nem ngönta ë pël ëëpna pöp pi wel sasa nawiipan.’ ⁵³ Pël ëautep nuuk Apram tiarim ëap il mowasumëak yaan ma? Pi wel wiaup. Ën tektek ngön yauröeta wel wiautep. Nuukëer talëpë ök sak ömëak yaan?” ⁵⁴ Pël maan Yesuuk kangiiir epël yema. “Nemtok nemtëen wak isak ama pöt pangk naëpan. Nem Pepapök neen wak isak yaaup. Arök, ‘Pi tiarim Anutu pël yemak pöp,’ pël yaatak neen wak isak naën yeë. ⁵⁵ Pël ëaap ar piin köpël wëen nookëer ewat wë. Ën nook arën ne piin köpël pël niamaatep arim yeë pöl kaar niangan. Ne piin ewatëp. Pötaanök pim ngönte ngaar wak ënëm yaaup. ⁵⁶ Tiarim ëap Apram pi nem yangerak oröomaaten ewat sak ërëpre sawi ëa. Anutuuk elmëen pim könöök itenak ya kë sa.” ⁵⁷ Pël maan pitök kangiiir epël yema. “Nim kris-makiat 50 naën wiaap. Ni yaap Apramön itenaup ma?” ⁵⁸ Maan Yesuuk epël yema. “Ne yaap pan niamaan. Ne ngaanëer Apram naaröön wiaan wakaimaup.” ⁵⁹ Pël maan kël korak mööpëneak yaëen Yesu ngönën tupta kakaati ëlëep ilëak oröak saut.

9

Yesu omën it il tēaō namp ompyaō mowesa

¹ Yesure pim ruurō ten kan yesem itaangkën omën namp it il tēaup wēen itenaut. Omën pöp pim pëlöp ëlöpök wilaup wēa. ² Pël ëen ten Yesuu rurōak Yesuun epël pël mēēaut. “Rē yanuulaup, talëpë saunetak omën epop it il tēaup ëlöpökaan orōa? Pimtë saunetak ma pim ëlre pepaarë saunetak epël ëa?” ³ Pël maan Yesuuk kangiir epël yenia. “Pimtë saunetakre ëlre pepaarë saunetak won. Omën epët Anutuu ya yamëngkauta kēet war wasëpënëak omën epop epël orōa. ⁴ Pötaanök këtëp wë epëtakëer Anutu nem wes nemëen waisaup pim yaat mëmpa. Koö olapnaan yaëerek koutak omën nampök ya nent namëngkan. ⁵ Nem yangerak öma pötak ar omnarö ewat sënëen nem es ëwaöök ëwa elniaapnaat.”

⁶ Yesu pi pël niak waasöpët ngësak yangetaring ngawi sak omën pöpë itöörarë wa yemomë. ⁷ Pël ëak epël yema. “Ni Siloam i kaöök së nim itöörar iiröm.” Siloam pöt tiarim ngöntak, “Wes mëen sa,” pël yak pöt. Pël maan së iirën it nga ngënak kaalak waisa. ⁸ Pël ëen omën pim kaköröre ka nantëaan piin ëwatörö, ngaan omnaröen sum kimang yemaan itenauröak pitëmënt neneren epël mēēa. “Omën epop ngaan wel aisëeë omnaröen sum kimang yeniauppe.” ⁹ Pël yemaan naröak mēēa. “Mak, omën epop tapöp.” Pël maan naröak epël mēēa. “Won, omën munt tapöpë ök nampök wë.” Pël yemaan omën pöp pimënt kat wiak mēēa. “Ne tapöp.” ¹⁰ Pël maan pit epël mēēa. “Ni tol ëak itöörar ompyaō saup?” ¹¹ Pël maan puuk kangiir epël mēēa. “Omën pitëm Yesu pël aim pöpök pim waasöptaring yanget ngawi sak itöörarë wa nemëak epël neea. ‘Ni Siloam i kaöök së iiröm,’ pël neaan së iiran pötak nem itöörar ompyaō sak omnantön ityaangk.” ¹² Pël maan pit

epël mēēa. “Omën pöp tarëk wë?” Pël maan pi, “Ne köpël,” pël mēēa.

¹³ Pël maan Yuta omnarö pit omën it il tēak wakaima pöp mësak Parisi ngönën omnaröa naë sa. ¹⁴ Akun Yesuu yanget kaplak ngawi sak omnampë itöörar ompyaō mowesa pöt Yuta omnaröa kē yesa akun ngëengknentakök ëa. ¹⁵ Pötaan Parisi omnarö pit pël mēak epël mēēa. “Tol ëak nim itöörar ompyaō saup?” Pël maan itöörar ompyaō sa pöpök epël mēēa. “Puuk yanget waasöptaring kaplak ngawi sak itöörarë wa nemëen iirën it nga yangëngk.” ¹⁶ Pël maan Parisi omën naröak epël mēēa. “Omën epop akun ngëengket kē sëpënëak ngön kosang wiaut yailën yak ten Anutuuk wes mëen newaisënëp pöt ewat yes.” Pël maan naröak epël mēēa. “Tol ëak omën saunaringöpök retëng ke epël ëëpën?” Pitëmënt neneren pël mēak pitëm wëwëet kom ëa. ¹⁷ Pël ëak pit kaalak omën it il tēa pöpön epël mēēa. “Omën nim itöörar ompyaō niwesa pöpön talëp yemaan?” Pël maan epël mēēa. “Pi tektek ngön yaaö omën namp.”

¹⁸ Yuta kaöaröak omën pöp it il tēak wakaimaupök it nga ngëna pöten kön wi kosang wasëpnaaten kaaö ëen ëlre pepaarën yas mēēa. ¹⁹ Pël ëak epël mēēa. “Epop arpim ruup ma? Ëlöpë yaatakaan it ngaap oröaup ma? Yak tol ëakök peene it nga yangëngk?” ²⁰ Pël maan ëlre pepaar kangiir epël mēēa. “Epop tenpim ruup pöt ewat wë, ëlöpök it ngaapöp wilaup. ²¹ Pël ëaupök peene tol ëak it nga yangëngk pöten tenip köpël. Talëpök itöörar ngaul moulmëa wes pötenta tenip köpël. Ar pimtën pël maë. Pi kaö saupök pimtök pimtë songönten ök niapnaan.” ²² Ëlre pepaar piarip Yuta kaöaröen kas ëënak pël mēēa. Pöt Yuta kaöarö ngön epël kosang wia. Omën nampök Yesuun pi Kristo, Anutuu Yaö Mēēaup pël war wesak apna pöp ngönën tuptakaan yaya mepanëen waö ë mēëpnaat. ²³ Pël wieëa pötaanök ëlre pepaar piarip epël mēēa. “Pi kaö

saupök arimtok pëel maë.”

²⁴ Pël maan pit kaalak omën ngaan it il tëak wakaima pöpön ngön maan akun nentepar sa. Pël ëäk epël mëëa. “Ni Anutuu ëöetak yaap am. Ten omën pipopön ëwat wë. Pi saun omnamp.” ²⁵ Pël maan pi kangiir epël mëëa. “Pi saunaringëp ma won pöt ne köpël. Ën ne omën kopët nentenökëër kön wia. Ne ngaan itöörar ngaap wakaimaup. Pël ëautak peenökëër it nga yangëngk.” ²⁶ Pël maan pit epël mëëa. “Pi tol elnia? Tol ëäk itöörar ompyaö niwesa?” ²⁷ Pël maan pi kangiir pitën epël mëëa. “Ar tol ëënak ök yeniaan kat wiinëëten kaaö yeë? Kaalak tol ëäk niaan kat wiin? Ma arta pim ënëm ëën ma?” ²⁸ Pël maan pit piin utpet wesak epël mëëa. “Nimtokëër omën pömorë ënëm yaaumoröp. Ten pörö Moses pim ngön wia pöta ënëm yaurö. ²⁹ Ten pörö Anutuuk Mosesën ngön ök mëëa pöt ëwatörö. Ën omën pipmorön ten köpëlëp. Talëlaan oröa?” ³⁰ Pël maan omën pöpök kangiir epël mëëa. “Elei, omën epët piita ke nalte. Ar köpël, pi talëlaan waisa wes. Pël ëaupök nem itöörar ompyaö newesaut. ³¹ Tiar ëwat wë. Anutu pi saun omnaröa ngönöt kat nemowiin yaaup. Ën omën namp Anutuun yaya maimëë pim könöökë ënëm yaaupök më yaë pötak pim ngönte kat mowi yaë. ³² Ngaanëër öng nampök ru it il tëa namp wilën omën nampök itöörar ompyaö mowesa pël aan kat nawiin ëaut. ³³ Anutuuk omën epop wes nemomëën ëanëën retëng ke epëlte naën ëan tapön.” ³⁴ Pël maan pitök kangiir epël mëëa. “Nim ëlëpë yaatak saunaring wëën pötaring wil niulëën wakaimaumor. Nuuk yok pangk ten ngönen rë niulömëak yaan ma?” Pël mëak waö ë mëa.

Yesuun kön wi kosang newasën yaurö pit lupmeri it ngaap sak wë

³⁵ Yesu pitëm pimëën pël elmëa ngön pöt kat wiak omën pöp koirak epël yema. “Ni Omën Këëpön kön wi kosang yewasën ma?” ³⁶ Pël maan

omën pöpök epël yema. “Kaöap, Omën Kë pöp talëp? Ni ök nea. Pël ëën ne kön wi kosang wasumaan.” ³⁷ Pël maan Yesuuk epël yema. “Ni yok piin itenaup pöp peene niiring ngönngön yaë epop.” ³⁸ Pël maan omën pöpök epël yema. “Aköp, ne kön wi kosang yaniwas.” Pël mëak pi rar rë wesirak Yesuun yaya yema. ³⁹ Pël yaëën Yesuuk epël yema. “Ne yangerakë omnarö ar kom elniimëak waisaup. Pötaanök omën it ngaap pël yewesaurö pit it nga ngëmpnaat. Ën omën pitëmtok pitëmtën it nga yangënaurö pël yewesaurö pit kangiir ngaap sëpnaat.” ⁴⁰ Pël yemaan Parisi ngönen omën narö pim naë wëaurö pit ngön pöt kat wiak Yesuun epël yema. “Nuuk tenën, ‘Arta it ngaapörö’ pël yeniaan ma?” ⁴¹ Pël maan Yesuuk epël yema. “Arim itöt ngaap talte saunatë kangut won ön. Ar it ngaarö pël yaurö. Pötaanök arim saunatë kangut wiaan ön.”

10

Sëpsëp ëmöökë watepang ngönte

¹ Yesu pi watepang ngön nent epël yema. “Ne yaap pan niamaan kat wieë. Omën namp sëpsëp ëmöök ëm kanërak neilaan maimerek ngaar kaö möak wel rëak öngpök yes pipop pi koröp kosangëp omnant këkain yewaup. ² Ën ëm kanërak yeila pöpökëër sëpsëpöröa ngarangkëp. ³ Pi sëën kanweri ngarangkëpök kan të mowiin ilapnaat. Pël ëäk yapin maan kat wiin mësak orööpnaat. ⁴ Pimorö mësak orö ulmëak pimënt wet rapnaat. Pël ëën sëpsëpörö pit ngön kat yawiaurö. Pötaanök pimtë ngönte kat wiak ënëm sëpnaat. ⁵ Pit omën maimapë ënëm nasëpan. Won, pit piin kas ëëpnaat. Pöt tol ëënak? Pit omën maimaröa ngönötön köpël ëäk pötaan kas ëëpnaat.”

⁶ Yesu pi watepang ngön pöt maan pit pim ngön pitën mëëa pöta songönte ëngk ma e wesa.

Yesu pi sëpsëp ngarangk ompyaup

7 Pël yaëen Yesuuk kaalak epël yema. “Ne yaap pan niamaan. Nemënt tapöp sêpsêpöröa kanwer. 8 Tektek omën kaarkaarörö, nem wet rêak waisa piporö, omnant kékain yaaurö. Pötaanök sêpsêpörö pitëm ngönöt köpël êak kat nemowiin eima. 9 Nemënt tapöpök kanwer. Pötaanök omën namp nem naë wais oröak kakaati ilapna pöp Anutuuk utpetetakaan kama moöpnaap. Pël êen pi ilêak oröak êeimeë kaömp neim öpnaap. 10 Kain omën pöp pas newaispan. Pi sêpsêpörö kain wak mênak utpet wasêpnaap. Ên ne pöp ar omnarö nem naëaan wêwêet önêak waisaut. Pötaanök êrêpsawiarung wêwêetak önêet. 11 Ne sêpsêpöröa ngarangk ompyaup. Pötaanök sêpsêp ngarangk ompyaup pim wêwêet sêpsêpöröaan kêepöt wes mampnaat. 12 Omën sêpsêp pep panêep won, sumetaan pëen ngarangk yaup pi kent tokörö yewaisën itenak sêpsêpörö moolêak kas sêen mênak rep mêepnaat. 13 Pöt pi sêpsêpöröaan kön selap naën, sumetaan pëen yeëa pötaanök. 14-15 Ne sêpsêpöröa ngarangk ompyaup. Pötaanök nem Pepap pi neen êwat wêen ne piin êwat wê. Ök tapël ne nem sêpsêpörö arën êwat wêen ar neen êwat wê. Pötaanök nem wêwêet arimêen kêepöt wes nimpaat. 16 Ên nem sêpsêp munt naröeta wê. Pörö em epöök wonörö. Pötaanök ne pöröeta koirumaap. Pël êen pit nem ngönte kat wiak tok kopët nent êen ngarangk kopëtap nemënt pötaan nemtok ngarangk êëmaan. 17 Nem wêwêet pitëmêen sêp wesak kaalak ömaat. Pötaanök nem Pepap ne lup sant yaalnë. 18 Omën nampök elnêen pangk wel nawiingan. Won. Pöt nemtë könöök wêwêet sêp wasumaat. Ne nem wêwêet sêp wasuma pöta weëre kosangët pangk wia. Ên kaalak öma pöta weëre kosang pöteta pangk wia. Ne pël êëmêak Pepakngan rë nenaat.”

19 Yesu pi pël maan Yuta omnarö ngön pöt kat wiak kaalak kom êak tok

nentepar sa. 20 Pël êak naröak epël mëëa. “Urmerap pim lupmeri ilêak wêen kaökaö yaë. Tol êënak ar pim ngönöt kat mowieim?” 21 Pël maan naröak epël mëëa. “Ngön epët omën urmerapring wêaupë ngönte won. Urmerapring wêaupök yok pangk omën it il tëaurö ompyaö mowasêpen ma?”

Yuta omnarö Yesuun kööre tok elmëa

22 Yuta omnaröa Yerusalem ngönën tup kaöeta kan tëa akunet temanöm sêen pöt ngëengk wesak kê sa yeëa pöt kopiirir akunetak temanöm sa. 23 Pël êen Yesu pi ngönën tup kaö pöta kaö nera yapinte Solomon pöta kakaati yesën, 24 Yuta omnarö pit wais pi tekrak ulmêak tauëë epël yema. “Ni tol êënak nim songönte wa ngep yaëen ten kön selap yeë? Ni yaap Kristo, Anutuu Yaö Niiiaup pöt tenën war wesak ök nia.” 25 Pël maan Yesuuk pitën kangiiir epël yema. “Ne yok ök niiiautak ar kön wi kosang nenewasën yeë. Nem ya yamëngk epot pout nem Pepapë këm ngöntak yeë epotök ne Anutuu Yaö Neeaup pöt tekeri yenewas. 26 Pël yeëetak ar nem sêpsêp toktakaanörö won. Pötaanök ar kön wi kosang nenewasën yeë. 27 Ên nem sêpsêpörö nem ngön kat yawiaurö. Pël êen ne pitën êwat wêen nem ênëm yaaurö. 28 Pël êen nook wêwê kosangët koir mangkën wakaim öpnaarö. Pit kö nasêpan. Won pan. Omën nampökta nem moresiaan wa êp naëpan. 29 Nem Pepapök pit nemêen nenaaurö. Pi weëre kosang panêep omën el pout il wesaup. Pötaanök omën nampök Pepa moresiaan wa êp naëpan. 30 Neere nem Pepap tenip kopëtap.”

31 Pël maan Yuta omnarö pit kaalak këlöt wak pi mööpënëak yaë. 32 Pël yaëen Yesuuk epël yema. “Ne ya ompyaö epot pout Pepa naëaanötök pet elniautep, tol nentaanök ar kël nemöönêak yeë?” 33 Pël maan Yuta omnarö pit nerak wak epël

yema. “Ten ya ompyaö pöt nentaan kön wiakök ni kël nimöönëak naën. Ni omën yaapöpök Anutuun ökre was aimeë nimtën Anutu pël aimën. Pötaanök kël nimöönëak yeë.”³⁴ Pël maan Yesuuk epël yema. “Arim ngönën pepeweri Anutuuk maan retëng äaut omën pim ya yamëngkauröaan epël wia. ‘Ar Anutu nem ökörö.’³⁵ Omën pörö pit ngaan Anutuu ngönte pitëm naë sëen pitën Anutuu urtak wë mëëa ngönën ngön epët kaëngk naën yaë.³⁶ Pël äautak ne pöt, Pep pimtök neen yaö neak wes nemëënak yangerak irëaut. Pötaanök epël yak. ‘Ne Anutuu Ruup,’ pël yakap tol ëënak arök, ‘Ni Anutuun ökre was yaan,’ pël neaim?³⁷ Nem Pepapë yaat namëngkën yeë pöt ar neen kön wi kosang nenewasën ëëneët.³⁸ Ar nem ngönten kön wi kosang nenewasën yeë. Pël yeëetak ne nem Pepapë yaat yamëngk epot pöt Pep neering wëen ne Peparëng wë pöt këëkë ewat sënëën nem ya yamëngk epotön itenak neen kön wi kosang wasën.”³⁹ Pël maan pit kaalak wali öpënëak ëak mor könöm ëën yes.

⁴⁰ Ten Yesuring kaalak së Yotan olëak ëngk komuntakël Sonë ngaan omnarö i momëeima pörek së wakaimaut.⁴¹ Pörek wëen omën selap pim naë wais oröak wë neneren epël yema. “Yaap, Son pi ya retëng nent naën äaut. Ën Son pim omën epopön ngön aim pöt nent kaar won.”⁴² Pël mëak omën pörek wëa pörö narö piin kön wi kosang yewas.

11

Lasaras wel wia

¹ Petani kak omën namp wëa yapinte Lasaras pi pörek yauman wieëa. Pim sasaar Mataare Maria piaripta kak taprekaar.² Ngaan Maria pöpök i köp nga kampët Aköpë ingesiare lë momëak pim kepön ëptaring kol mowesau. Pim nangap Lasaras pi yauman yeëa.³ Pël ëën sasaarök Yesuu ngësël ngön epël wes mëa. “O Aköp, nim kent yaën pöp yauman yaë.”⁴ Pël maan Yesu pi ngön pöt

kat wiak tenën epël yenia. “Yauman pipët pi wel wiipënëak naën. Piptak omnarö Anutuun yaya maimeë pim Ruup neenta yaya neanëët.”

⁵ Yesu pi Mataare Mariaare Lasarasringöröen kent yeëa.⁶ Pël yaaup yak Lasarasë yauman yaaut kat wiak pim kak wëaurek wëen akun nentepar sa.⁷ Pël ëën ten pim ruröen epël yenia. “Tiar kaalak Yutia yangerakë sëpa.”⁸ Pël niaan ten epël mëëaut. “Rë yanuulaup, peene tapët Yuta kaöaröak kël nimööpënëak äautep ni kaalak tapël sëpenëak yaan ma?”⁹ Pël maan Yesuuk epël yenia. “Kët nenta öngpök aöa 12 ëak wia. Pötaanök yanget ëwa wiaan omën namp këtëk kan yesem kawi nengentiipan.¹⁰ Ën omën namp rö kan yesem ëwaat won pötaan kawi ngentiipnaat.”¹¹ Pi ngön pöt niak kaalak ënem tenën epël yenia. “Tiarim ngöntöp Lasaras pi ka uraarek së it moilmaan.”¹² Pël niaan ten epël mëëaut. “Aköp, pi ka urak pöt ompyaö sëpnaat.”¹³ Yesu pi Lasaras wel wiauten yeniaanak tenök pöt ka yaap uraan yenia wesän.¹⁴ Pël yeëan pöt Yesu pi war wesak epël yenia. “Lasaras wel wia.¹⁵ Ne wet rëak pim naë nasën äaut. Ën wel wiak wiaan neen kön wi kosang newasënëëtaan së ya momëmpaat. Pötaanök arim kön wi kosang wasënëëtaan ërëpërëp yeë. Yok peenök pim naë sëpa.”¹⁶ Pël niaan Tomas, yapin nent Ruprup Ëak Wilaup, puuk ten pim karuröen epël yenia. “Sëpa, tiarta piiring erën ëak wel wiipenaan.”

Yesu pi weletakaan wal yaautere wëwëeta pepap

¹⁷ Pël niak ten Yesuring së oröak Lasaras yangaök kët kong nent wieëa pöt ewat saut.¹⁸ Petani kak pörek Yerusalem kak naë 3 kilomita pöta ök wieëa.¹⁹ Pötaanök Yuta omën narö selap pan Mataare Mariaan yaare sër mapënëak së wëa.²⁰ Pël ëën Mata pi Yesu yesën kat wiak koirëpënëak kamtaök tenim naë waisa. Pël ëën Maria pi om kak wëa.²¹ Pël ëën Mata pi wais ten

nikoirak Yesuun epël yema. “Aköp, ni eprek wëanëen nem nangap wel nawiin ëan tapön. ²² Pël ëaap ne niin ëwat wë. Peenta ni Anutuun omën nantön kimang maan pöt yok pangk nimpnaat.” ²³ Pël maan Yesuuk epël yema. “Nim nangap kaalak wal ëëpnaap.” ²⁴ Pël maan Mataak epël yema. “Pim akun kaöaöök ten omën pourö wal ëëna pötak wal ëëpna pöten ne yok ëwat wë.” ²⁵ Pël maan Yesuuk epël yema. “Weletakaan wal yaautere wëwëeta pepap nemënt tapöp. Omën namp neen kön wi kosang newasëpna pöp pi wel sasa nawiipan. Om wakaim öpnaat. ²⁶ Pötaanök omën narö nem naëaan wëwëet wak neen kön wi kosang newasëpna pörö wel nawiipanëerö. Pit om wakaim öpnaarö. Ni pöten kön wi kosang yewasën ma won?” ²⁷ Pël maan Mataak Yesuun epël yema. “Mak Aköp, ne niin kön wi kosang yeniwas. Ni Anutuu Ruup, pim tenën Yaö Niaup Kristo, ngaan Anutuuk yangaak oröömëep pël ëaup.”

Yesu pi ing ëa

²⁸ Mata pi Yesuun pël mëak së pim nangap Mariaan ngön laaök epël mëëa. “Rë yanuulaup pi wais wë niin ya.” ²⁹ Pël maan Maria pi kat wiak teënt wal ëak Yesuu ngësë waisa. ³⁰ Yesu pi kakë nasën, Mataë koira pörek om wëa. ³¹ Pël ëën Maria pi teënt oröak yewaisën Yuta omën pi- aripön yaare sër mapnak së piarpim kaatak wëaurö pit itaangkën Maria pi teënt wal ëak jaaröön yangaöök së ing apënëak yes wesak pit pim ënëm waisa. ³² Pël ëën Maria pi tenim naë wais oröak Yesuun itenak pim naë iri wel aisëak piin epël yema. “Aköp, ni eprek wëanëen nem nangap wel nawiin ëan tapön.” ³³ Pël mëak ing yemaan Yuta omën pim ënëm waisaö pöröeta top ëak ing ya. Pël ëën Yesu pi pöten itenak ya ilak sa. ³⁴ Pël ëak epël yema. “Ar pim sokur tarëk weaurö?” Pël maan pit piin epël yema. “Aköp, së itaampa.” ³⁵ Pël maan Yesu pi ing ya. ³⁶ Pël yaëen

Yuta omnarö pit neneren epël yema. “Iteneë. Omën epop pimëen kent pan kön wieëaap.” ³⁷ Yemaan naröak epël yema. “Omën epop pi it il tëaup ompyaö mowesauppe. Pi kaamök elmëanëen Lasaras wel nawiin ëan tapön.”

Yesu pi Lasaras wal ë moulmëa

³⁸ Yesu pi kaalak ya ilak sëen yangaöök së oröa. Omën pöp kël öngöpöök wi ulmëak kël saulöp naöök ur wari ulmëëa. ³⁹ Pël ëaan Yesuuk epël yema. “Ar kël epö wa pëlëer wieë.” Pël maan omën wel wiaupë sasëp Mata puuk epël yema. “Aköp, pi wel wiin wieë akun kong nent saup yak kamp utpet yaë.” ⁴⁰ Pël maan Yesuuk piin epël yema. “Tol ëënak yaan? Ne wet rëak epël niakat. ‘Ni kön wi kosang wasumë pötak Anutuu weëre kosangët oröön itaampëët,’ pël niakat.” ⁴¹ Pël maan pit këlö wa pëlëer wiin Yesu pi ngaarëkël iteneë epël yema. “Pep, ne niin yowe yeniak. Ne kimang niaan kat yawiaup. ⁴² Ne niin ëwat. Ni kët poutë nem kimang ngönöt kat yawiaup. Ën om omën e taua eporöaan kön wiak pit nuuk ne wes nemëen waisan pöt kön wi kosang wasëpna pötaanök epël yeniak.” ⁴³ Pël mëak pi ngön ëak epël yema. “Lasaras, ni wal ëak orö.” ⁴⁴ Pël maan omën welap wal ëak oröa. Ingre moresiarë wii tëautre ën kepönöök poë koröp kör koëaöre pöt om ëaul ëaan. Pël ëën Yesuuk omnaröen epël yema. “Wil moulmëëë. Pël ëën sëpnaan.”

Kaöaröak Yesu mëmpënëak kup ria (Matiu 26:1-5; Maak 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵ Yuta omën selap Mariaaring wais wëaurö pit Yesuu ëa pöten itenak narö piin kön wi kosang wesa. ⁴⁶ Pël ëën naröak së Parisi ngönën omnaröen Yesuu ëa pöten ök mëëa. ⁴⁷ Pël ëën kiri ar yaaö kaöaröere Parisi omnarö pit kansolörö wa top ë ulmëak epël mëëa. “Omën Yesu pömor retëng it ngolöpöt yaëep tol elmëëpen? ⁴⁸ Pi om pël ëeim wëen tiar

kat koko öpena pöt omën pourö pim naë së rê olëak piin kön wi kosang wasëpnaat. Pël ëën Rom ngaarö wais tiarim omnaröere ngönën tup kaöere pöt utpet niwasëpnaat.”

⁴⁹ Pël yaan pitëm kar namp yap-
inte Kaiapas pöp krismaki pötak kiri
ar yauröa wotöök wëaup puuk epël
mëëa. “Ar kön won pan. ⁵⁰ Epël
kön wieë. Yuta omën pourö kö
sënganëën kopëtapök wel wiipna pöt
ompyaut.” ⁵¹ Pim ngön mëëa pipët
pimtë könöök won, pi krismaki pötak
kiri ar yauröa wotöök wë yak Yesu
kopëtapök Yuta omnaröaan wel wi-
ipna pöten war wesak mëëa. ⁵² Pël
ëaup Yesu pi Yuta omnarö tenimtëën
won, Anutuuk pim omnarö yang ël
epotë wë eporö rongang kopëtet ë ni-
ulëëpënëak pël ëaup. Pöt Kaiapas pi
kön nawiin wë ëa.

⁵³ Pël maan pit kët pötak Yesu
mëmpna ngönte ngës rëa. ⁵⁴ Pël
yaëën Yesu pi Yuta omnaröa itöök sak
waisak naën. Kak pörek sëp mowe-
sak yang omën wonra kautakël kak
nerekë yapinte Iprem pörek së ten
pim ruuröaring wakaimaut.

⁵⁵ Yuta omnaröa Anutuu mait
elmëa akun ngëëngkët temanöm
yesën ka kotutëaan omnarö lup kölam
tëëpënëak wet rëak Yerusalem kakë
sa, pitëm ngön kosangta wieëaul.
⁵⁶ Pël ëën pit ngönën tup kaöeta
kakaati së Yesuun ap wesak pitëmënt
neneren epël mëëa. “Ar tol yewas? Pi
akun ngëëngk eptak newaisën ëëpën
koröp.” ⁵⁷ Pël yemaan kiri ar yaaö
kaöaröere Parisi ngönën omnarö pit
ngön kosang epël wia. “Omën namp
pim wëaurekën ëwat wë pöt ök aan
wali öpenaan.”

12

*Mariaak Yesuu ingesiarë i köp
kaampët lë momëa
(Matiu 26:6-13; Maak 14:3-9)*

¹ Anutuu mait elmëa akunet te-
manöm sëpënëak ngolöp yaëën kët 6
ëak wiaan ten Yesuring Petani kak
së oröaut. Kak pörek Lasaras Yesuuk
weletakaan wal ë moulmëaup pim

kak. ² Pël ëën omën pörek wëaurö
pit Yesuring kaömp ngawi nëmpënëak
kaömp ar ëa. Pël ëak Mata pi kaömp
yokorön Lasaras pi omën Yesuring
wel aisëëë kaömp yena pöröaring
wëa. ³ Pël ëën Maria pi i köp nga
kamp sum kësang yaaö kep kot nent
wak Yesuu ingesiarë lë momëak pim
kepön ëptaring kol yemowas. Pël
ëën i pöta kamppel ka pöt ur wariak
wieëa. ⁴ Pël ëën Yesuu ruurö tenim
naëaan namp, Yutas Keriot kakaanëp,
Yesuun kup mowiipnaap puuk epël
ya. ⁵ “Tiar tol ëënak i köp nga kamp
epët omnarö menak 300 kina wak
omnant wonörö mempen naën?” ⁶ Pi
omën omnant wonöröaan kön nawiin
wë mëëa. Pi mon kërëëp ngarangk
ëëë kain yaaup yakök pël ëëpënëak
mëëa. ⁷ Pël yemaan Yesu pi epël
yema. “Pël mangan. Pi epët nem
yangerak neweerëpna akunetaan
peram wiak wakaimautak yaalnë.
⁸ Omën ngöntök yaaö piporö arring
akun wali öpnaarök ar ënëmak yok
pangk ompyaö elmëëneët. Ën ne pöt,
arring akun wali naön ëëmaap yak
pim ompyaö yaalnë epët yok pangk
yaalnë.”

*Kiri ar yaaö kaöarö Lasaras
mëmpënëak kup ria*

⁹ Yuta omën selap pan Yesu Petani
kak wë pöt kak wiak waisa. Pit Yesu
pimtën itaampënëak won, Lasaras
Yesuuk weletakaan wal ë moulmëa
pöpönta itaampënëak waisa. ¹⁰ Pël
ëën kiri ar yaaö kaöarö pit Lasaras
piita Yesuring mëmpënëak kup ria.
¹¹ Pöt Yuta omën selap pan Lasarasë
ëa pötaan kiri ar yaaö kaöarö kasëng
menak Yesuun kön wi kosang wesa
pötaanök.

*Yesu pi pol tongkiipök Yerusalem
kakë sa
(Matiu 21:1-11; Maak 11:1-11; Luk
19:28-40)*

¹² Ëlpamök omën rongang kësang
Anutuu mait elmëa akun ngëëngktak
wa top ëak wëa pörö Yesu Yerusalem
kak waisëpnaan yaë pöt kat wia.
¹³ Pël ëak pit ërëpërëp yeem këëmre

kewis wak kamtaöök koirëpënëak yewaisem ngön ëak epël ya.

“Yowe.

Aköpë këm ngöntak yewais epopön yaya mepa.

Pi Israel omnaröa omp aköp.”

¹⁴ Pël yemaan Yesu pi pol tongki ru namp koirak rangk wel aisëa. Pöt ngönën pepeweri wieëa pöl ëa.

¹⁵ “Saion kak wëaurö ar kas ëëngan.

Arim omën omp aköp arim naë yewais.

Pi pol tongki ruupë rangk wel aisëak yewais.”

¹⁶ Pël elmëauta songön pöt pim rurö ten akun pötak kön nawiin ëaut. Ënëmak pi kutömweri is ë rangiat wak wëënak ten epël kön wiaut. “Ngaan pimëën ngönën pepeweri wia pöt kë rapënëak omnarök pimëën pël elmëa,” pöt kön wiaut. ¹⁷ Ngaan omën Yesuuk Lasarasën ngön mëak weletakaan wal ë yemoulmëën itena pörök Yesu pim ëa pöten ök maima.

¹⁸ Pël ëën omën kësang pan pim retëng ëa pöt kat wiak pi koirëpënëak kamtaöök waisa. ¹⁹ Pël ëën Parisi ngönën omnarö pitëmënt neneren epël mëëa. “Ar iteneë. Omën pourö pim naë së rë olëak wë. Tiar yok pangk naënganpe.”

Krik omën narök Yesuun itaampënëak mëëa

²⁰ Yuta omnarö akun ngëëngktak Yerusalem kak së Anutuun yaya mapënëak yesën Krik omën narö pitring sa. ²¹ Pël ëak omën pörö pit Pilip, Kalili yangerak Pesaita kakaanëp, pim naë wais epël mëëa. “Ngöntöp, ten Yesuun itaampunëak yewais.” ²² Pël maan Pilip pi së Entruun mëak piarip së Yesuun ök mëëa. ²³ Pël ëën Yesuuk kangüir epël ök mëëa. “Omën Këëp nem kutömweri is ë rangiat öma akunet temanöm yes. ²⁴ Ne yaap pan niamaan. Korupaë öpö yangerak nangëntën ngaarëk wiaapna pöt kopët tapö om wiaapnaat. Ën yangerak ngëntëpna pötak rëngap yaaröön ëlëp moö sëën kaalak kë selap ütöpnaat. ²⁵ Ök tapël namp pi pimtë möönre koröpöön kent

ëëpna pöp kö sëpnaat. Ën namp e yangerak wë pi nemëën yak pim möönre koröpö këëpöt wasëpna pöp wëwë kosang koir mangkën wakaim öpnaat. ²⁶ Pötaanök omën namp nem inëën elnëëpënëak pöt nem ngönte kat wiak ënëm ëëp. Pël ëak nem kak öma pörök nem inëën ru sak öpnaap. Pël ëën nem inëën elnëëpna pöp nem Pepapök ping mowasëpnaat.”

Yesu pimtë wel wiipnaataan ök mëëa

²⁷ Yesuuk pël niak kaalak epël yenia. “Nem lupmer könöm yaëëp tol am? Ma epël mem ma? ‘Pep, nem naë orööpënëak yaë epët wa ap was,’ pël mam ma? Pël mema pöt pangk naëpan. Könöm orö nerëëpënëak waisaut. ²⁸ Pötaanök Pep, ni nim yapinte kaö was.” Yesu pi pël yemaan kutömweriaan ngön nent epël irëa. “Ne nem yapinte kaö wesaut. Pötaanök kaalak kaö wasumaan.” ²⁹ Pël ëën omën piiring taueëaurö pit ngön pöt kat wiak narök epël yema. “Tangre kaö yera.” Pël yemaan narök epël yema. “Ensel nampök piin ngön yema.” ³⁰ Pël yaan Yesuuk nerek wak epël yema. “Ngön pipët nemëën naën. Ar kaamök elniipënëak yaarö. ³¹ Peene Anutuuk omën ngönën wonörö këlangön yaatak niulëak yangerakë kaöap, Seten, pi il mowasëpnaat. ³² Pöt omnarö pit ne yangerakaan wak ngaarëk këraarak nemöönak yang ël epotë omnarö pourö wa nem naë niulëëmaat.” ³³ Pim ngön mëëa pöt pimtë wel wiipnaaten mëëa. ³⁴ Pël ëën omën piiring wëaurö pit epël yema. “Ten ngön kosangtak epël kat wi yeë. ‘Yaö Mëëaup, Kristo pi akun wali wakaim öpnaap.’ Pël wiaap tol ëënak ni epël yaan? ‘Omnarö pit Omën Këëp wa ngaarëk mööpnaat,’ pël yaan. Omën Kë pöp talëp?” ³⁵ Pël maan Yesu pi pitën epël yema. “Nem es ëwa epö arim naë akun kot nent wiaapnaat. Pötaanök ar ëwa elniipnaatak koutak ngep elniipanok sak waisëë. Pöt omën namp koutak yesem pöt,

pim sēpna kön wiaul nasēn ēēpnaat.
³⁶ Pötaanök ēwa elnia epöökēēr pōten kön wi kosang weseē. Pēl ēēnē pōtak ar ēwa pepap nem ingre mor sēnēēt.”

Yuta omnarö Yesuun kön wi kosang newasēn ēa

Yesu pi pēl mē pet irak sē ēlēēp ilaan pit itnaangkēn ēa. ³⁷ Pit ngaanēēr pitēm itōök Yesu pim retēng selap pan yaēēnak piin kön wi kosang nemowasēn eima. ³⁸ Pöt Aisaia pim tektek ngōnte epēl retēng ēa pöt kē orōa.

“Aköp, omnarōa naēaan nampök tenim ngōnte kön wi kosang newasēn yaē.

Ēn Aköp, ni ya yamēngkem nim weēre kosangō pet elmēēn nampökta pōten itenak kön nawiin yaē.”

³⁹ Pēl ēäk pitēm Yesuun kön wi kosang newasēn ēa pōta songōnte Aisaia puuk ngōn nent epēl ēa.

⁴⁰ “Pitēm itōök itaampōöre lupmeri kön wi pēl ēäk

Anutuu naē rē olaan ompyaō mowaspanēäk

Anutuuk pit it ngaap mowesak lupöt kēlōtē ök wes moulmēaurō.”

⁴¹ Aisaia pi Yesuu kutōm ē rangiatōn itneēäk ngōn pipot wet rēäk ēaut.

⁴² Pēl ēaut omēn kaō narō selap pit Yesuun kön wi kosang weseēäk war wasēpnaatep Parisi omnarōäk ngōnēn keimōn elmēēpanēäk kas ēēn yak wesak wakaima. ⁴³ Pit Anutuuk pitēm yapinte wak isēpnaaten kent panē naēn. Omnarō pitēmtok pitēmtē yapinte wak isak mapna pōtenök kent pan ēa.

Yesuu ngōntak omnarō kom elniipnaat

⁴⁴ Yesu pi ngōn ēäk epēl yema. “Omēn namp pi neen kön wi kosang newasēpna pōp nemtēn pēēn naēpan. Pep wes nemēēn waisaup piinta kön wi kosang wasēpnaat. ⁴⁵ Ēn namp neen itnengempēna pōp Pep wes nemēēn waisaup piinta itaampnaat.

⁴⁶ Ne ēwa pepap yak omēn neen kön wi kosang yenewesaurō koutak ōnganēäk ēwa elniimēäk yangerak

irēaut. ⁴⁷ Pötaanök omēn namp nem ngōnte kat wiak ngaar naōn ēēpna pōp ne kēlangōn yaatak moulmēēmēäk ngōn ē pet nairēn ēēmaap. Ne omnarō kēlangōn yaatak moulmēēmēäk neiraan, utpetetakaan kama moömēäk irēaup. ⁴⁸ Omēn namp ne kasēng nemenak nem ngōnten kaaō ēēpna pōp ngōn ē pet yairaurōa ök pi kom elmēēpnaap. Pöt nem ngōn wet rēäk ök yeniak epotök akun kaōaōök ngōn ē pet yairaurōa yaē pōl ēēpnaat. ⁴⁹ Nem ngōn aim epot nemtē könōōkaan naēn. Won, Pep wes nemēaup puuk ök neeautök pim neeaul war wesak ök niaim. ⁵⁰ Pēl ēäk ne ēwat wē. Ar nem Pepapē ngōn ngaar ōnē pöt wēwē kosangēt koir nimpnaat. Pötaanök nem ngōn ök niaim epot pim ngan rē nenautök ök niaim.”

13

Yesuuk pim ruurōa ingöt i moira

¹ Anutuu mait elmēa akun ngēēngkēt temanōm yesēn Yesu pimtē ēēpnaaten epēl kön wia. “Ne yanger sēp wesak nem Pepapē ngēsē suma akunet temanōm yes,” pēl kön wiak omēn pimorō yangerak wēaurō lup sant elnieima. Pim lup sant elnieima pöt om wiaan wel wiipnaat.

² Wiap kanök ten kaōmp neim wēēn Setenök Yutas Keriot kakaanēp, Saimonē ruup, pim lupmeri ilaan Yesu kōöre tokōrōa moresi moulmēēpēnēäk kön wia. ³ Ēn Yesu pi pöt epēl kön wia. “Ne nem Pepapē naēaan irēaup kaalak pim ngēsē sumaap. Pötaanök pi nook omnant pout ngarangk ēēmēäk rē nemēa.”

⁴ Pēl kön wiak kaōmpöt sēp wesak wal ē ulpēēn rangkēp pērē wiak poē korōp sak kol yewas pōp nent wa ura.

⁵ Pēl ēäk Yesuuk iit sōwarweri lē wiak ngēs rēäk ruurōa ingöt i yaniir. Pēl ēäk poē korōp pōtaring kol niwesaut.

⁶ Pēl ē Saimon Pitaē naē sēēn epēl yema. “Aköp, nuuk nem ingesiar yok pangk i neneirngan.” ⁷ Pēl maan Yesuuk epēl yema. “Nem yeē epēten ni kōpēl wēēn. Ēnēmak ēwat sumēēt.”

8 Pël maan Pitaak epël yema. “Nuuk yok pangk nem ingesiar i neneirngan pan.” Pël maan Yesuuk kangiiir epël yema. “Nook i naniir eëma pöt ni neering naöngan.” 9 Pël maan Saimon Pitaak epël yema. “Aköp, ingesiar pëen i neirnganëp, morre kepönre pötta i neir.” 10 Pël maan Yesuuk kangiiir epël yema. “Omën namp koröp pou iirëpna pöp pi ënëm kaalak irëpnaataan ya kaö namëngkën eëpnaat. Om ingesiar pëen kaalak iirëpnaat. Pël ëaap ar kölam tëaurök pourö kölam pëen naön.” 11 Pim pël niia pöt piin kup mowiiipnaap tenring wëen itneëak epël yenia. “Ar pourö kölam pëen naön.”

12 Yesu pi ten pim ruuröa ingöt iir pet irak pim ulpëen waliip wa mëak kaalak tenim naë wel aisëak epël yenia. “Ar nem yaalni epëta songönten ewat wë ma?” 13 Ar neen, ‘Aköp, tenim rë yanuulaup,’ pël neaim pöt yaap, ne arim pöp. 14 Pötaanök ne arim Aköp, rë yanuulaupök arim ingöt iir yanuulë epël arök arim karuröa ingöt i moirën. 15 Arim eëneëel nook peene pet yaalni. Pötaanök nem yaalni epët arök yal menak nem yeë epël eën. 16 Ne yaap pan niamaan. Inëen yaaö nampök pim ngarangkëp il nemowaspan. Ma omën ya nga wes mëen sa nampökta pim wes mëaup il nemowaspan. 17 Ar pipët ewat wë. Pöta ök eëneë pötak ërëpsawiarung eim önëët. 18 Ne ngön epët ar pouröaan neniaan. Omën nemëen wesa pöröen ne ewat wë. Pël ëaap omën epot ngönën pepeweri ngön wia pöt kë rap. Pöt ngönën pepeweri epël wia. ‘Omën neering kaömp yen epöpök neen utpet pan elneëpënëak yaë.’ 19 Omën pöt naaröön wiaan wet rëak ök yenia. Pötaan ënëmak oröön pöt epël kön wiinëët. ‘Pi yaap Kristo pim ök niia tapöt,’ pël kön wiinëët. 20 Ne yaap pan niamaan. Omën namp nem ya ngan rë menak arim naë wes yanimë epop sant mowasënë pöt ne tapël sant newasënëët. En ar ne sant elneëneë pöt nem wes nemëaup tapël sant

elmëenëët.”

Yesu pi Yutasë pimëen kup mowiiipnaaten war wesak mëä
(*Matiu 26:20-25; Maak 14:17-21; Luk 22:21-23*)

21 Yesu pi pël niak ulöp es mokotön epël yenia. “Ne yaap pan niamaan. Arim naëaan namp ngaaröa naë së nemëen kup mowiiipnaat.” 22 Pël niiaan ruurö ten it neneren ëak talëpön ya pël kön wiak ëngk ma e wesaut. 23 Pël ëak ruuröa naëaan ne Yesu pi neen kent yaaup yak pim naë wëen, 24 Saimon Pita puuk kepönööring, “Tol?” elnëak, “Talëpön yaarek pëel maan ök niap,” pël yaalni. 25 Pël elneën ne Yesuu ngësël ko wiak epël mëëaut. “Aköp, talëpön yaan?” 26 Pël maan Yesuuk epël yenëa. “Kaömp kaut iistak mëak mempa pipopön yenia.” Pël neak kaömp kaut iistak mëak Yutas, Saimon Keriot kakaanëp pim ruup, yemangk. 27 Pël eën Yutas kaömp pöt nëen Seten pim lupmeri ilëa. Pël eën Yesuuk epël yema. “Omën nim eëmëak yaën pipët teënt eëm.” 28 Pël ök yemaan ten piiring wëa pörö kat wiak këkë kön nawiin ëaut. 29 Pël ëak ten narök epël kön wiaut. “Yutas pi tiarim mon kërëep wieëaupok akun ngëëngktakëen omën nant wë wes yamë ma ngöntök yaurö omën nant mampënëak wes yemomë,” pël wesaut.

30 Yutas pi kaömp kaö pöt wa nak tapëtakëer kakaatiaan orök rö kan koutak sa.

Kan ngolöpö

31 Yutas pi orök yesën Yesuuk epël yenia. “Peene Omën Këep nem yapin pingët tekeri yaaröön nook Anutuu yapin pingëteta tekeri wes yamë. 32 Omën Këep ne Anutuu weëre kosangöt tekeri yewas. Pötaanök Anutuuk Omën Këep nem weëre kosangöt tekeri wasëpnaat. Akun wali nasën wiaan pël eëpnaat. 33 Nem ruurö, ne akun kot nent arring wë olëak sëen ar neen ap wasënëët. Pötaanök Yuta omnaröen mëä tapët arënta yenia. Nem së öma pörök ar

peene yok pangk newaisngan. ³⁴ Ne kan ngolöpö epël koir yaningk. Ar neneren lup sant ëeim ön. Nem ar lup sant elnieimaa pöl arta arimtok neneraan lup sant ëeim ön. ³⁵ Pël ëënë pöt omnaröak arën itaangkën nem ruurö pël koröp orööpnaat.”

Yesuuk Pitaë yak mowasëpnaat war wes mëä

(*Matiu 26:31-35; Maak 14:27-31; Luk 22:31-34*)

³⁶ Pël yeniaan Saimon Pitaak epël yema. “Aköp, ni talël sum?” Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Nem së öma pörek yok pangk peene newaisngan. Ënëmak waisumëët.” ³⁷ Pël maan Pitaak epël yema. “Aköp, tol ëënak nim ënëm newaisën ëëm? Ne nimëën wel wiimëak pöt yok pangk wel wiimaat.” ³⁸ Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Ni nim wëwëet nemëën këepöt wasumëep ma? Ne yaap pan niamaan. Kokor ngön naën wiaan ni akun nentepar nent yak newasumëët.”

14

Yesu pi tiarim Pepa ngësë sëpena kanö

¹ Yesuuk kaalak yal menak epël yenia. “Ar ya ngës ëëngan. Anutuun kön wi kosang wesak neenta kön wi kosang newasën. ² Pöt tol ëënak? Nem Pepapë kak kaat kësang wia. Pötaanök ne wet rëak pörek së arimëën ur nant kopëta wes ulmëëmaan. Pël naën wieëanëën ne wet rëak ngön pipët arën ök neniaan ëan tapön. ³ Pël ëa pötaanök ne pörek së arim uröt kopëta wes ulmëak ar neering önëën kaalak wais nikoirumaat. ⁴ Ën nem kan suma pöön ar ëwat wë.” ⁵ Pël niaan Tomasök epël yema. “Aköp, nim kan sumë pöön ten köpël. Tol ëak ëwat sën?” ⁶ Pël maan Yesuuk epël yema. “Kan pö nemënt tapöp. Ne ngön këëtere wëwëeta pepap. Kan maim naöök së Pepa naë naaröongan. Nemënt kan kopët tapö. ⁷ Ar wet rëak neen yaap ëwat sanëën nem Pepapönta ëwat san

tapön. Peenök ar piin itenak ëwat yes pël kön wiinëët.”

⁸ Pël maan Pilipök epël yema. “Aköp, ni Pepen pet elniimë pötak ten yok pangk ëënaat.” ⁹ Pël maan Yesuuk epël yema. “Pilip, ne akun wali pan arring wakaimauppe. Ni neen ëwat nasën ma? Omën neen ityaangk pöp nem Pepapönta ityaangk. Oröp ëënak ni epël yaan? ‘Ni Pepen pet elni,’ pël yaan. ¹⁰ Ni, ‘Ne Peparing wëën Pep pi neering wë,’ nem yak pöt kön wi kosang newasën imaup ma? Nem ngön arën ök yeniak epot nemtë könöökään nga ilak ök neniaan. Pep pi neering wë pimtok pim yaat yamëngk. ¹¹ Ar ne Peparing wëën Pep pi neering wë nem ök yeniak epot kat wiak kosang weseë. Pël naën ëak pöt nem ya yamëngk epotön itenak kön wi kosang neweseë. ¹² Ne yaap pan niamaan. Omën namp neen kön wi kosang newasëpna pöp puuk yok pangk nem ya yamëngk epot mëmpnaat. Pël ëak kaö panë wesak mëmpö yesem pim ya pötak nemët il newasëpnaat. Ne Pepa ngësë sumen ëa pötaan pël ëëpën sa. ¹³ Pël ëën ar nem yapintakël kimang neanë pöt Anutuu Ruup nook nem Pepapë weëre kosangöt tekeri wesak yok pangk nimpaat. ¹⁴ Ar nem yapintak neen omën nant ëëmëak kimang neaan pöt pangk ëëmaat.”

Yesuuk Ngëëngk Pulö wes mëëpënëak ök mëä

¹⁵ “Ar ne lup sant elnëënë pötak nem ök yeniak pöl ëënëët. ¹⁶ Pël ëak ne Pepen kimang maan puuk Ël Kaamök munt namp arimëën wes mëëpnaat. Pël ëën akun wali arring wakaim öpnaat. ¹⁷ Ngëëngk Pul pö ngön këët tekeri yewesa pöta Pulö omën ngönën wonöröak itaampöore ëwat së pël naën yaau. Pötaanök pit sant mowesak naön ëëpnaat. Pi peene arring wë arim lupötë wakaim öpnaap. Pötaanök ar piin ëwat wë. ¹⁸ Ne ar sëp niwasën ru wamir sak naöngan. Arim ngësë kaalak waisumaap. ¹⁹ Akun kot nent wia

pöt pet irèn omèn ngönèn wonöröak neen itnaangkèn eëpèn sa. Ën ar pöt neen itaampunëët. Ne öp wëaup. Pötaanök arta öp önëët. ²⁰ Akun pötakök ne Peparang wakaiman, ar neering wëen ne arring wakaiman pöten ewat sënëët. ²¹ Omèn namp nem këm ngönte ngaar wak öpna pöp pi lup sant elnëepnaap. Ën namp lup sant elnëepna pöp nem Pepapök pi lup sant elmëepnaat. Nookta tapël lup sant elmëak nem songönte tekeri wesak pet elmëen itaampnaap.”

²² Yesu pi pël maan Yutas, Keriot kakaanëp won, pim ngampupök epël yema. “Aköp, ni tol eënak nim songönte tenimtën tekeri wes niak omèn ngönèn wonöröaanta pël naalmëen eëmëak yaan?” ²³ Pël maan Yesuuk kangiir epël yema. “Omèn namp ne lup sant elnëepna pöp pi nem ngönta ënëm eëpnaap. Pël eën nem Pepapök pi lup sant elmëen tenip pim naë së piiring önaat. ²⁴ Ën namp pi ne lup sant naalnëen eëpna pöp nem ngönötë ënëm naën eëpnaap. Ngön arim e kat yawi epot nemtëët won. Pep nem wes nemëaupök nangkèn wak waisaut.

²⁵ “Nemënt arring wë ngön epot pout ök yeniak. ²⁶ Ënëmak arim Ël Kaamököp, Ngëëngk Pulö, Pepak nem yapintakël wes mëepna pöök ar rë nilak arim könöt wa ngolöpngolöp niwasëpnaat. Pël eën ar nem ök niaimaö pöt poutön kön wiinëët. ²⁷ Ne ar sëp niwasumëak nem mayaapët ningkèn arring wiaapnaat. Nem pöt omnaröa mayaap pöta ök wontak yaningk. Ar ya ngës ëak kas eëngan. ²⁸ Ar ngön epël ök niaan kat wiaurö. ‘Ne kamaarek së rëak kaalak waisumaat,’ pël niaut. Pep pi kaöap ne il newesauap. Pötaanök ar yaap neen lup sant elnëan talte nem Pepa ngësë suma pöten ërëpërëp eën. ²⁹ Këët naaröön wiaan wet rëak ök yeniak. Pötaan ënëmak oröön itenak ar kön wi kosang newasënëët. ³⁰ Yangerakë kaöap Seten pi waisëpënëak kan ko yaë. Pötaanök ne arën ngön wali neni-

aan eëm sa. Pi wais ne il newewaspan. ³¹ Yangerakë omèn ngönèn wonörö nem Pepapön lup sant yaalmëa pöten itenak kön wiipënëak pim ngön ök neeautë ënëm yaaup. Yok, wal ëak sëpa.”

15

Yesu pi wain ëlweë

¹ Yesu pi ten pim ruuröen ök niak kaalak watepang ngön nent epël ök yenia. “Ne wain këwei ököp. Ën nem Pepap pi wain ya ngësëp. ² Nem lööre morötë nautön eëpna pöt ngësëpök oröak il moolapnaat. Ën mor nant utöpna pöt pi mënt il moolëak ompyaö mowasën selap utöpnaat. ³ Ar pöt, nem ngön ök niaan kat wian pötak ompyaö niwesa. ⁴ Pötaanök nem ar ring eim öma pöl ar neering eim ön. Wain mor nemor ëlwei yal naën pëlëer wë yok pangk nautpan. Ök tapël, arta neering naön eënë pöt kë won eënëët. ⁵ Ne wain songönte. Ar nem moröt. Pötaanök namp neering wëen ne piiring ömaap pim këët selap uteim öpnaat. Ën ar ne sëp newesak wë arimënt omnant pangk naëngan. ⁶ Pötaanök neering naön eëpna pöp ngësëpök wain morötë yaë pöl il moolaan wa top ëak esuwesi yemar pöl elmëepnaat. ⁷ Ar neering wë nem ngönte kat wieim önë pöt ar omèn nenten kimang neaan yok pangk nineim ömaat. ⁸ Pötaanök ar kë selap yautön nem ruurö pöt tekeri yesën önë pöt nem Pepapë weëre kosangöt oröön omnarö itaampnaat. ⁹ Nem Pepapök ne lup sant elnëeim wë pöl nook ar lup sant yaalni. Pötaanök ar nem lup sant pöta öngpök ön. ¹⁰ Ar nem këm ngönta ënëm eim önë pötak nem lup sant pöta öngpök wakaim önëët. Neenta tapël nem Pepapë ngön ngaar weimeë pim lup sant pöta öngpök wëaup.

¹¹ “Ne ngön pipot nem ya ërëpërëp pöt arim naë oröak peö ëak wiaapënëak ök yeniak. ¹² Ne ngön epël niaut. ‘Nem lup sant elnieima pöl ar nener lup sant elmëeim ön,’

pël niaut. ¹³ Omën namp pim karuröaan wel wiipna pöpön, 'Lup sant panë yaë,' pël mepenaat. ¹⁴ Ar nem yeniak pöl eëné pötak nook itaangkën nem ngöntörö pël koröp orööpnaat. ¹⁵ Inëen yaaup pi pim ngarangkepë omnant yaauten köpël wë. Pötaanök nook arën, 'Inëenörö,' pël naniwasën yeë. Nem Pepapë naëaan ngön kat wiaut ök niaimaut. Pötaanök ne arën, 'Nem ngöntörö,' pël yaniwas. ¹⁶ Arök ne arimëen kom ë neneulëen ëaurö. Nookëer ar këet selap uteim önëak yaatak kom ë niulëaut. Pël eën arim kë pöt oröak wiaan ar nem yapintak Pepen omën nantön kimang manë pöt yok pangk nimpnaat. ¹⁷ Ne arën kosang wesak epël yeniak. Ar neneraan lup sant ëeim ön."

Ngönën wonöröak Yesuu ruurö kööre tok elniipnaat

¹⁸ "Ngönën wonöröak kööre tok yaalniin pöt, 'Pit wet reäk Aköpön kööre tok elmëaurö yak tenënta tapël yaalni,' pël wasën. ¹⁹ Ar yaap ngönën wonöröa rongantak wëan talte pitëm karurö pël wesak kent elniipën. Ar pitëm toktak wonörö. Nook pitëm naëaan kama niön pitëm wëwëet sëp wesaurö. Pötaan kööre tok yaalni. ²⁰ Arën nem ngön epël niak pöten kön wiaan. 'Inëen yaaö nampök pim ngarangkep il nemowaspan.' Pit neen kööre tok elnëaut. Pötaan arënta tapël elniipnaat. Pit nem ngönta ënëm yeëa talte arimteta kat wiak ënëm ëëpën. ²¹ Pël ëëpnaatak pit Pep ne wes nemëaup piin köpël ëak kasëng mena. Pötaanök ar nemorö pël wesak kööre tok elniipnaat. ²² Ne yaap pitëm naë oröak ngön ök nemaan ëan talte pitëm saun pötë kangut tekeri nasën ëëpën. Pël ëëpnaatak ök maan kat wiak kaaö ëaurö. Pötaan saunat wiaapnaat. ²³ Omën neen kööre tok yaalnë piporö nem Pepapönta kööre tok yaalmë. ²⁴ Ne ya ke nentere nent omën ngaanöröa naënöt pitëm tekrak mëneimaut. Pël naën ëan talte saunatë kangut pitëm naë naaröön ëëpën. Pël ëëpnaatak pit nem ya mëna pötön

itenak ten Pep pouwaarën kööre tok yaalni. ²⁵ Pël yaë pötak ngönën pepeweri ngaan ngön kosang nent epël ëa pöt kë yaarö. 'Pit pas neen kööre tok elnëaut.' ²⁶ Ël Kaamököp nook nem Pepapë naëaan wes mëen arim ngësë waisëpnaat. Pöp ngön këet tekeri yewesa pöta Pulö Pepapring wëaupök wais nem ngönöt war wesak ök niapnaat. ²⁷ Pël eën pöt arta ngaanëer nem ya ngës rëaurekaan akun wali neering wakaimaurö. Pötaan nem songönte arökta tekeri wesak ök anëët."

16

¹ Yesu pi ten pim ruuröen kaalak epël ök yenia. "Ar kön wi kosang yewesaut sëp wasnganok pël niaut. ² Pit ar pitëm ngönën tupötëaan waö ë nimëëpnaat. Pël ëak kaalak akun nent oröön pit ar mën wel yaniwiem Anutuun kaamök yaalmë pël kaar wasëpnaat. ³ Pit neen köpëlre Pepenta köpël. Pötaanök pël elniipnaat. ⁴ Naaröön wiaan ök yeniak. Pötaanök ënëmak oröön pöt epël wasënëët. 'Pim ngaan ök niia pötak yaarö,' pël wasënëët."

Ngëëngk Pulöökë ya yamëngkaut

"Ne ngaan arëring wë yak ngön pipot ök neniaan ëaut. ⁵ Pël ëautak peene pöt nem wes nemëaupë ngësë sumëak yaëen arim naëaan nampök neen, 'Ni talël sum?' pël nenëaan yeë. ⁶ Ne sëen omën orööpnaaten ök niak pötaan ya ngës yeë. ⁷ Pötaanök ne yaap niamaan. Ne ar sëp niwesak sëen arim naë omën ompyaut orööpnaat. Ne nasën ëëma pöt Ël Kaamököp arim naë newaispan. Ën nem suma pötak nook wes mëen irapnaat. ⁸ Pi irapna pötak ngönën wonörö saunaring wëanre wotpil sak wëan pöta songönte tekeri wes menak ngön ya yamëngkauta songönteta tekeri wes mampnaat. ⁹ Saunaring wëa pöta songönte eptakël tekeri wasëpnaat. Neen kön wi kosang nenewasën yaurö pötakël tekeri wasëpnaat. ¹⁰ Ën wotpil sak wëa pöta songönte eptakël

tekeri wasëpnaat. Ne nem yaat pet irak Pepa ngësë sëen ar kaalak itnaangkën ènëët pötakël tekeri wasëpnaat. ¹¹ Èn ngön ya yamëngkauta songönte eptakël tekeri wasëpnaat. Anutuuk yangerakë kaöap Seten pi këlangön yaatak ulmëepënëak ngön ë pet irak wë pöl pit tapël elmëëpnaat pötakël tekeri wasëpnaat.

¹² “Ngön kësang wiaap ök nia-maatep peene tapëtakëër ar yok pangk ènëm naën ènëen sa. ¹³ Ngön këët tekeri yewesa pöta Pulö irëak ngön këëta songönte pet elniin ëwat sënëët. Pël yeem pim könöokaan rëak nant neniapan. Pepa naëaan kat wiaul war wesak omën ènëm orööpnaatönta ök niapnaat. ¹⁴ Pi nem ngönre omnant wak ök yeniaan nem yayaat orööpnaat. ¹⁵ Pepa omën pout nemot. Pötaanök, ‘Pi nem ngönre omnant wak tekeri wes nimpnaat,’ pël niaut.”

Yesu pi sak kaalak waisëpnaap

¹⁶ “Akun kot nent won sëen ar neen itnaangkan. Kaalak akun kot nent tapël won sëen waisën itaampunëët.” ¹⁷ Pël niaan ruurö tenimtok tenimënt neneren epël mëëaut. “Pi tol èënak epël ya? ‘Akun kot nent won sëen ar neen itnaangkan. Kaalak akun kot nent tapël won sëen waisën itaampunëët,’ pël yaap. Pël niak kaalak, ‘Pepa ngësë sumaat,’ pël yaap. ¹⁸ ‘Akun kot nent,’ pël ya pöt tol nenten ya? Tiar pöta songönten köpël yeë.” ¹⁹ Pël mëak ten Yesuun pëël menëak yaëen pimtok itenak epël yenia. “‘Akun kot nent won sëen ar neen itnaangkan. Kaalak akun kot nent tapël won sëen waisën itaampunëët,’ ar nem pël niak pötaan pëël neanëak yeë ma? ²⁰ Ne yaap pan niamaan. Ar ingre ya ilak kaö panë anëët. Pël yaëen omën ngönën wonörö pit èrëpsawi ëëpnaat. Arim lupöt ya ngës ènëët. Pël ènëëtak pötak kaip tiin èrëpsawi koirënëët. ²¹ Öng namp pi ru wilëpënëak lel yailën këlangön kat wiipna akunet temanöm yesën ya ngës ëëpnaat. Pël

ëen ruup oröön pöt ya ngës pöt won sëen rungaap oröa pötaan ya èrëpërëp kön wi yaë. ²² Pöta ök ar peene ya ngësring wë. Pël yeëetak ne kaalak arën itaangkën ènëmak ar èrëpsawiarung önëët. Pël èen omën nampök arim èrëpsawi pöt wa ëp naalniipan. ²³ Akun pötak arök neen omën nentaan pëël nenëangan. Ne yaap pan niamaan. Ar nem yapintak Pepen omën nentaan manë pöt yok pangk nimpnaat. ²⁴ Ar ngaan omën nent önëëtaan nem yapintak kimang nemaanörö. Pötaanök kimang maan ningkën arim naë èrëpsawi kësang pan oröak wiaapnaat.”

Yesu pi yangerakë omën utpetat il wesa

²⁵ “Ne wet rëak arën watëpang ngön niaut. Èn ènëm pöt kaalak watëpang neniangan. Nem Pepapë songönte tekeri wesak ök niamaat. ²⁶ Akun pötak arimtok nem yapintak Pepen kimang manëët. Nook arimëen kimang mema pöt neniapan yeë. ²⁷ Ar ne lup sant elnëak Pepa naëaan waisaup pöt kön wi kosang yenewes. Pötaan Pepak ar lup sant yaalni. ²⁸ Ne ngaan Pëparing wakaim olëak pi moulmëak e yangerakë waisaup. Pël ëak peene wakaim olëak yangër sëp wesak kaalak Pepa ngësë sumaat.”

²⁹ Pël niaan ruurö ten epël yemak. “Peene pöt watëpang neniapan, tekeri wesak ök yeniaan. ³⁰ Ten peene niin ëwat yes. Omnarök pëlpël neniapan wiaan nim könöök war wesak yaaup. Ni omën poutön ëwatëp. Pötaanök ten peene ni Anutuu naëaan irëaup pöt kön wi kosang yewas.”

³¹ Pël maan Yesuuk kangiir epël yenia. “Yaap, peenök kön wi kosang yewas ma? ³² Kat wieë. Akun orööpnaat pël niak pöt yok oröa. Pël èen ar repak arim kaatë sënëak noolëak sëen nemënt ömaat. Pël ëëmaatak nemënt won. Nem Pepap pi neering wë. ³³ Ar neering wëen arim naë mayaap oröak wiaapënëak niaut. Ar yangerak wë këlangön kat wiinëët. Pël ènëëtak yangerakë omën utpetat

nook il yemowas. Pël yaëen arim lupöt kosang sak ön.”

17

Yesu pim ruurö tiarimëen kaamök elniipënëak kimang mëä

¹ Yesu tenën pël niak we riak kutömweriil iteneë epël yema. “Pep, akunet yok oröa. Pötaanök nook nim yapin pingët tekeri wes mempaat, nuuk nim Ruup nem yapin pingët tekeri wes man. ² Nuuk omën nem naë wa neulëaurö wëwë kosangët koir mampëak ne yangerak omnaröa ngarangk wes neulëaup. ³ Wëwë kosangta songönte epël. Pit ni Anutu këep niin ëwat wë nim wes nemëaup, Yesu Kristo, neenta ëwat öpna pötak wëwë kosangët pitëm naë orö rëepnaat. ⁴ Ne nim ya ngön neaan pöt mënak pet irumëak yeë. Pël yeem yangerak nim yapin pingët tekeri wes yemangk. ⁵ O Pep, ngaan kutömre yang naaröön wiaan ne nim naë wë kutöm ë rangiatring wakaimaut. Pötaanök kaalak peene ë rangi tapët nan.

⁶ “Ne yangerakë omën nim ne nenan pöröen nim songönte ök maimaut. Omën nimëen yaö wesak nem naë wa neulëa pörö nim ngönta ënëm yaë. ⁷ Pël ëak omën ne nenan pöt pout nim naëaanöt pöt pit ëwat yes. ⁸ Ngön pout ne nenan pöt nook pit mangkën yeö. Pël ëak ne nim naëaan waisan pöt pit ëwat sak nuuk ne wes nemëan pötenta kön wi kosang yewas. ⁹ Ne pitëmëen kimang yeniak. Omën ngönën wonöröaan won, omën nim ne nenan pöröaan kimang yeniak. Ni pit nimëen yaö wesaurö pötaanök. ¹⁰ Omën nim piporö tepërimorö. Nem eporö tepërimorö. Pit nem weëre kosangö pet yaalmëen nem yapin pingët orö yarë. ¹¹ Pit pöt yangerakë wëwëet om yal menak öpnaarö. Ën nem yangerakë wëwëet pet yair. Pël ëak ne nim naë waisumaan yeë. Pep, ni ngëëngkëp, nim weëre kosang nenan pötring nuuk ngarangk elmëem. Pël ëen muumöngk öpnaan.

Pël ëak tepërim lup kopëtemer sak wë pöl pitta tapël ëak öpnaat. ¹² Ne pitring wë nim weëre kosang nenan pötring ngarangk elmëen muumöngk wakaimaut. Ne ngarangk yaalmëen namp kö nasën. Nim ngönëntak ëan pöt kë rapënëak kopët namp kö sëpënëak yaö ëan pöpökëer kö sa. ¹³ Ne peene nim ngësë aprumëak yeë. Pötaanök nem ërëpsawiet pitëm lupötë oröak ulöl sak wiaapnaataan yangerak wë ök yeniak. ¹⁴ Ne nim ngönöt ök më pet irën omën ngönën wonörö pit kööre tok yaalmë. Pöt ne omën ngönën wonörö pitëm yaaul naën ök tapël pitta omën ngönën wonörö pitëm yaaul naën. Pötaanök kööre tok yaalmë. ¹⁵ Ne pit yangerakaan omëak kimang neniaan. Omën utpetapë moresiaan ent ë moulmëemëak kimang yeniak. ¹⁶ Ne omën ngönën wonörö pitëm yaaul naën, ök tapël pitta omën ngönën wonörö pitëm yaaul naën. ¹⁷ Nim ngön këetak kom elmëen nimëen yaö sak öpnaan. Nim ngön pöt këet. ¹⁸ Nuuk neen ya ngön neak yangerak omnaröa ngësë wes nemëen pöl nook pit ya ngön mëak omnaröa ngësë wes yemomë. ¹⁹ Nuuk pit ngön këetak kom elmëen nimëen yaö sak öpënëak nook nem wëwëet pitëmëen yaö yemowas.

²⁰ “Ne pitëmëen pëen kimang neniaan. Omën pitëm ngön kat wiak neen kön wi kosang wasëpna pöröaanta yeniak. ²¹ Ne omën eporö pourö lup kopëtemer sak öpna pötaan kimang yeniak. Pep, ni neering wëen nem niiring wë pöl pit tepëring öpënëak kimang yeniak. Pël ëen ngönën wonörö pit pöten itenak nuuk ne wes nemëen waisan pöt kön wi kosang wasëpënëak pötenta kimang yeniak. ²² Pit tepërim lup koptemer sak wë epël pitta tapël sak öpënëak ë rangiat nim ne nangkën pöt nook pit yemangk. ²³ Pit lup kopëtemer panë sak öpnaataan ni neering wëen ne pitring wë. Pël ëen omën ngönën wonörö pit pöten itenak nuuk ne

wes nemëen waisan pöten kön wiak nuuk ne lup sant yaalnëen pöl pit lup sant yaalmë pötenta kön wiipnaat. ²⁴ Pep, omën nim ne nangkën pörö nem kutöm ë rangiat itaampnaan nem ömaarek ten pourö önëak kimang yeniak. Nem kutöm ë rangi pöt ni ngaanëer kutömre yang won wiaan ne lup sant elnëak nenaup. ²⁵ O Pep wotpilëp, omën ngönën wonörö pit niin köpël wëen nookëer niin ëwat wë. Ën omën nem naë wë eporö pit nuuk ne wes nemëen waisan pöten ëwat wë. ²⁶ Ne nim songönte tekeri wes menaut. Pël ëak tekeri wes meneim ömaat. Pël ëen ne lup sant yaalnëen pöl pitta tapël elmëen. Pël ëen ne pitring ömaan.”

18

Yesu Kesemani wëen ngaaröak wali wa
(*Matiu 26:47-56; Maak 14:43-50; Luk 22:47-53*)

¹ Yesu pi kimang ngön pet irak pim ruurö ten koirak i Kitron pömer olëak ëngk komuntakël Olip ya newer wieëa pörekë saut. ² Pörek së wëen Yutas ngaaröen kup mowiipnaap pi Olip ngës pöön ëwatëp yak Yesure ruurö ten ngës pöök kët poutë pörek wa top ë yaaut yak. ³ Pörek së wëen Yutas pi Rom nga naröere kiri ar yaaö kaöaröere Parisi ngönën omnaröa naëaan polis narö koirak nga ë omnant wak es mangiak waisa. ⁴ Pël ëen Yesu pi omnant elmëepna pötön ëwat wëak kepöngk wiak naë së epël pëel yema. “Aë, ar talëpön ap weseim?” ⁵ Pël maan epël yema. “Ten Yesu Nasaret kakaanëp koirënëak yewais.” Pël maan Yesuuk epël yema. “Ne tapöp.” Pël mëak itaangkën Yutas ngaaröen kup yemowiem pit pourö wëa. ⁶ Pël ëen pit pim, “Ne tapöp,” pël mëäa pötaan kasngaë kan së yangaak yengenti. ⁷ Pël ëen kaalak rangk pëel yema. “Aë, ar talëpön ap weseim?” Pël maan epël yema. “Yesu Nasaret kakaanëpön.” ⁸ Pël maan Yesuuk epël yema. “Ne tapöp niakat. Ar nemtën ap yewas pöt omën eporö

om wes momëen sëp.” ⁹ Pi pim wet rëak Anutuun, “Omën nim ne nenan pörö namp ap naön,” pël mëäa pöt kë rapënëak ngön pipët mëäa. ¹⁰ Pël yemaan Saimon Pita pi öpwer wëaup yak yepatuukaan përéak kiri ar yaaö wotöököpë inëen ru namp yapinte Malkas pöp möak pim kat yaapkëep per olëa. ¹¹ Pël ëen Yesuuk Pitaan epël yema. “Öpwer kaalak yepatuuk më. Këlangön Pepak yenangk epot sëp newasngan.”

Pit Yesu wak Anasë naë sa

¹² Pël maan ngaaröere pitëm wotöököpë polisörö pit Yesu wali wak wii tëa. ¹³ Pël ëak pit pi wak wet rëak Anasë naë sa. Pöt Kaiapas pi akun pötak kiri ar yauröa wotöök wëaup Anasë koontup wak wëa. ¹⁴ Kaiapas pöp wetkaal Yuta omnaröen, “Omën pourö kö sënganëen kopëtapök wel wiipna pöt ompyaut,” pël mëäa pöp.

Pitaak Yesuun yak mowesa

(*Matiu 26:69-70; Maak 14:66-68; Luk 22:55-57*)

¹⁵ Ten Saimon Pita pit Yesu wak yesën ënëm saut. Pël ëak kiri ar yaaö wotöököp pi neen ëwatëp yak nemënt Yesuu ënëm kiri ar yaaö wotöököpë ëmööké öngpök ilëaut. ¹⁶ Ën Pita pi om ëm ngësöök taueëa. Pël ëen kiri ar yaaö wotöököpë ëwatëp nook kaalak ka tomök orö öng ëm kanëra ngarangk wëa pöpön mëak Pita koirak öngpök saut. ¹⁷ Pël ëen öng ëm kanëra ngarangk pöpök Pitaan epël yema. “Yesuu ruuröakaan namp ni koröp.” Pël maan Pitaak, “Ne won,” pël yema. ¹⁸ Pël mëak polisre inëen yaurö tomök ëp ëen es merak taueë mor yesa pöröa naë së es mor yes.

Kiri ar yaaö wotöököpök Yesuun pëel mëäa

(*Matiu 26:59-66; Maak 14:55-64; Luk 22:66-71*)

¹⁹ Kiri ar yauröa wotöököpök Yesuun pim ruuröen pëel mëak omnaröen ngönën ök yamëäa pötenta pëel mëäa. ²⁰ Pëel maan kangiir epël mëäa. “Ne omnaröa ëöetak ngön ök

yamëëaup. Yuta omnaröa ngönën tupötëere ngönën tup kaöetak wa top ëak wëen ök yamëëaup. Ëlëep naën. ²¹ Tol ëen neen pëel yenëaan? Nem ngön ök yamëëauröen pëel ma. Pit nem yamëëa pöt ewat wëerek kat mowi.” ²² Pël yemaan polis namp pim naë taueëaupök Yesu mor kaë momöak epël mëëa. “Ni wotöököpön pil mangan.” ²³ Pël maan Yesuuk epël mëëa. “Ne ngön utpet yak pöt utpet pöt war wesak aan ten kat wiinaatep. Yaap yakap oröp ëënak pas yenemöön?” ²⁴ Pël maan pim moresiarë wii motëa pöt om ëaul ëaan Anasök wes momëen kiri ar yaaö wotöököp, Kaiapas, pim ngësë sa.

*Pitaak kaalak Yesuun yak mowesa
(Matiu 26:71-75; Maak 14:69-72;
Luk 22:58-62)*

²⁵ Saimon Pita pi es mor yesem tauaan piiring wëa pöröak epël yema. “Niinta pim ru namp koröpök.” Pël maan pi yak wesak, “Ne won,” pël yema. ²⁶ Pël maan kiri ar yaaö wotöököpë inëen ru namp Pitaë öp möak katëep per olëa pöpë karipök epël yema. “Yaap, ne itaangkën Ölip yaöök piiring wëen itenaut koröp.” ²⁷ Pël maan Pitaak epël yema. “Ne won.” Pël yemaan kokor namp ngön ya.

*Pit Yesu wak Pailatë naë sa
(Matiu 27:1-2, 11-14; Maak 15:1-5;
Luk 23:1-5)*

²⁸ Pit wangam kan röökëer Yesu Kaiapasë naëaan mësak Rom yang ngarangkëpë ka kaöetakë mësak yes. Pël ëak pitëmënt pörö yang ngarangkëpë kaatak lup kewil ëëpanëak kakaati neilan ëa. Pöt tol ëënak? Pit lup kewil ëak pöt Anutuu mait elmëa akun ngëëngktak kaömp nanën ëëpën sa pötaanök. ²⁹ Pël wesak om tomök tauaan Pailat pi pitëm naë së epël pëel yema. “Ar oröpmor ëen omën epop ngön yaatak ulmëenëak mësak yewais?” ³⁰ Pël maan pit epël yema. “Pi utpet naën ëanëen ten pas mësak newaisën ëan tapön.”

³¹ Pël maan Pailatök epël yema. “Arimtok mësak së ngön yaatak ulmëak arim ngön kosangta wieëaul elmëëë.” Pël maan Yuta omnaröak epël yema. “Ar Rom omnarö arim ngön kosangtak tenim naë omën yamëngkautaan nga wia.” ³² Yuta omnarö pit pël yemaan ngaan Yesu pimtok pim këra yetaprak möön wel wiipnaat ngön pël mëëa pöt kë oröa. ³³ Pël maan Pailat pi kaalak kakaati ilë wë Yesuun ngön maan sëen epël mëëa. “Ni Yuta omnaröa omën omp aköp ma?” ³⁴ Maan Yesuuk epël mëëa. “Ngön pit nimtok kön wiak yaan ma omën naröak ök niaan yaan?” ³⁵ Pël maan Pailatök kangüir epël mëëa. “E, ne Yuta omnamp ma? Nimtë omnaröere kiri ar yaaö kaöaröak nem naë mësak wais yanuulëep. Ni tolël ëaup?”

³⁶ Pël maan Yesuuk kangüir epël mëëa. “Nem omnarö wa ngaöök yamëa pöt yangerakaan wonte. Pël ëëëanëen nem ruuröak nga elmëen Yuta omnaröak ne neneön ëan tapön. Nem omnarö wa ngaöök yamëa pöt yangerakaan wonte.” ³⁷ Pël maan Pailatök epël mëëa. “Ën ni omën omp ak namp ma?” maan Yesuuk epël mëëa. “Nim neen omp ak namp pël yenëaan pipët yaap. Ne ngön këët tek-eri wasumëak yangerak wes nemëen nem ëlëpök newilaup. Pötaanök namp pi ngön këëta ënem ëëpna pöp nem këm ngönte kat wiipnaap.” ³⁸ Pël maan Pailatök epël mëëa. “Ngön kë pöt tol nent?”

*Pailatök Yesu këra yetaprak
mööpënëak mëëa*

*(Matiu 27:15-31; Maak 15:6-20;
Luk 23:13-25)*

Pël mëak kaalak tomökël orö epël yema. “Nem piin nga elmëëma utpet nent pim naëlaan nokoirën. ³⁹ Arim yeë pöl ne Anutuu mait elmëa ngëëngk akunetak omën namp wii kaatakaan öpënëak wes nimë yeë. Pötaanök ne ar Yuta omnaröa omën omp aköp wes nimëen sëpën ma?” ⁴⁰ Pël maan pit ngön ë olëak

epël yema. “Pipmor won. Ni Parasökëer wes nimë,” pël yema. Parasapöp pi omnarö mënak pitëmot kain yewaup.

19

¹ Pailatök pim ngaaröen maan Yesu pol koröp wapötringöök momöa. ² Pël äak ngaaröak ökre was meäk wii këmampön ulte ket äak keponöök mowaëak ngaaröa ulpëen köp möa namp wa momëa. ³ Pël elmëak naë së epël mëea. “Yowe, Yuta omnaröa omën omp aköp,” pël meäk mor kaë momöa. ⁴ Pël yaëen Pailat pi kakaatian orö Yuta omnaröen epël yema. “Iteneë. Ne piikaan nga elmëema utpet nent nokoirën. Pötaan arimëntta ewat sënëak wes yanimë.” ⁵ Pël meäk Yesu pi këmampön ulre ulpëen pötring mësak tomök orö ulmëak epël yema. “Omën epopön iteneë.” ⁶ Pël maan kiri ar yaaö kaöaröere polisörö iteneë ëlak wiak epël yema. “Këra yetaparak möön wel wiip. Këra yetaparak möön wel wiip.” Pël yemaan Pailat pi epël yema. “Piikaan nga elmëema utpet nent nokoirën. Pötaanök arimtok wak këra yetaparak momöeë.” ⁷ Pël maan Yuta omnaröak epël yema. “Pimtok pimtën, ‘Ne Anutuu Ruup,’ pël yamëem Anutuu yapinte wa ngep yaë. Pötaanök tenim ngön kosangtak, ‘Pi wel wiip,’ pël ya.” ⁸ Pël yemaan Pailat pi ngön pöt kat wiak kas pan ëa. ⁹ Pël äak kaalak Yesu mësak pim ka kaöeta kakaati ilë epël mëea. “Ni tarëkaan oröaup?” Pël maan Yesuuk kangiir nemaan ëa. ¹⁰ Pël ëen Pailatök epël mëea. “Töl ëënak neen ngön nenëaan yaën? Ne wil niulëemaare këra yetaparak nimöoma poutë weëre kosangët pangk ëaap. Ni pöten köpël ma?” ¹¹ Pël maan Yesuuk kangiir epël mëea. “Anutuuk weëre kosang naningkën ëanëen neen ngep äak nenëaan ëan tapön. Pötaanök omën ne newak nim ngësë wes nemëa pöpë saunetak nimët il yewas.”

¹² Pël maan Pailat pi ngön pöt kat wiak wes momëepënëak yemaan

Yuta omnaröak ngön äak epël yema. “Ni omën pipmor wes mëemë pöt Rom omën omp ak kaöap Sisa ngöntre kar naalmëen ëëmëët. Omën namp pi pimtok pimtën omën omp aköp apna pöp pi Sisa piin kööre tok elmëepnaat.”

¹³ Pël maan Pailat pi ngön pöt kat wiak Yesu mësak tomököl orö ngön ë pet yaira urtak wel aisëa. Ur pöta yapinte Kël Purpurwer. Pöwer Yuta ngöntak Kapata pël yamëea. ¹⁴ Akun pöt Anutuu mait elmëa akun ngëëngtakëen omnant wa kön yaaö këttak yak këtëp luptak wëen Pailatök Yuta omnaröen epël yema. “Arim omën omp aköpön iteneë.” ¹⁵ Pël maan pit ngön äak epël yema. “Pi wel wiip, wel wiip. Këra yetaparak möön wel wiip.” Pël maan Pailatök epël yema. “E, arim omën omp aköp këra yetaparak möömëak yak ma?” Pël maan kiri ar yaaö kaöaröak epël yema. “Ten omën omp ak munt nampta won, Sisa kopëtap.” ¹⁶ Pël maan Pailat pi ngön pöt kat wiak Yesu këra yetaparak mööpënëak ngaaröa naë wes yemomë.

*Yesu këra yetaparak möa
(Matiu 27:32-44; Maak 15:21-32;
Luk 23:26-43)*

¹⁷ Ngארö pit Yesu pimtë këra yetapër menak waalën kakaan mësak yang lup nenta yapinte Kepön Kos, Yuta ngöntak Kolkota, pörekë yes. ¹⁸ Pörek së Yesu këra yetaparak mö yemoulmë. Yesu tekarak, ën omën naar, namp we naöök ë yaulmë. ¹⁹ Pël ëen Pailatök ngön nent epël retëng äak këra yetaparak wi yaulmë. “Yesu, Nasaret kakaanëp, Yuta omnaröa omën omp aköp.” ²⁰ Yesu yetaparak möa yang lup pöt Yerusalem kak naë yak Yuta omnarö kamtaöök kaal wak yeem sangk kel yeëa. Retëng pöt Pailatök Yuta ngöntakre Rom ngöntakre Krik ngöntak poutë wi ulmëaut. ²¹ Pël ëen Yuta omnaröa kiri ar yaaö kaöaröak Pailatën epël yema. “Ni, ‘Yuta omnaröa omën omp aköp,’ pël retëng ëëganëp. Epël ë. ‘Puuk, ‘Ne Yuta omnaröa omën omp aköp,’ pël yaaupok,’ pël retëng ë.” ²² Pël

maan Pailatök epël yema. “Yok retëng ëanrek epël wiaap,” pël yema.

²³ Ngaarö pit Yesu yetaprak mö ulmäak pim ulpëenre poë koröpöt kom ëak kong nent wesak neenemot ëa. Pël ëak pit pim ulpëen waliip omnaröa ket yeem ilak korir namëenëp wa. ²⁴ Pël ëak pit neneren epël ök mëea. “Tiar epop kelinganëp. Om ngasamtak wiak talëpök öpën pöten itaampa.” Pit pël ëen ngönëntak epël ëa pöt kë oröa.

“Pit nem ulpëenre poë koröpöt kom ëak wak ngasamtak wiak talëpök nem ulpëen waliip öpën pöten itena.”

Pël wia pötak ngaarö pit pël ëa.

²⁵ Yesu këra yetapra ingtak öng epël ëak taueëa. Yesu ëlëpre ëlëpë nangapre Maria, Klopasë öngöpre Maria Matala kakaanëp pël ëak taueëa. ²⁶ Pël ëen Yesu pi itaangkën pim ëlëpre ne pim ru kent yaaup, tenip pim naë tauaan ëlëpön epël yema. “Ma, epop nim ruup.” ²⁷ Pël mëak neen epël yenëa. “Epop nim ëlëp.” Pël neaan akun pötak ne Maria mësak nem kaatak së ulmäak ngarangk elmëeimaut.

Yesu wel wia
(*Matiu 27:45-56; Maak 15:33-41; Luk 23:44-49*)

²⁸ Pël mëak Yesu pi pim yaat pet yair pël kön wiak ngönëntak wia pöt kë rapënëak epël ya. “Ne iiten yaë.” ²⁹ Pël yaan pit i kaö kel newer wak wain i som kep nent peö ëak wieëa pötak wariak këkalëp naö yapinte isop pöök wa tëak këmtak yemowas. ³⁰ Pël ëen Yesu i pöt nak epël ya. “Yok pet yair.” Pël ëak kepönö töak ngemaan pim könöp oröön wel yawi.

Nga omën nampök Yesu kalapmorök ingëp wesira

³¹ Anutuu mait elmëa akun ngëengktakëen Yuta omnarö pit omnant wa kön yeëa. Pötaanök pit omën sokur akun ngëengktak këra yetaprak möaurö ngaarëk utaapnaaten kaaö ëen së Pailatën epël mëea. “Ten yok pangk së ing kilöt rë moutak sokur ent ë wiin ma?” ³² Pël maan Pailatök

ngaarö wes mëen së omën Yesu naë möa pöaarë ing kiltepar rë yemout.

³³ Pël ëak Yesuun itaangkën pi yok wel wia ëen ing kiltepar nemoraan yaë.

³⁴ Pël ëautak nga omën kopët nampök ingëper kalapmorök wesirën iire ëröt yaarö. ³⁵ Omën pöt yaëen itenaup

nook arta kön wi kosang wasënëak ngön yaap ök yeniak. Ne ewat wë ngön yaap yeniak. Pötaanök ar kön wi kosang wasën. ³⁶ Ngönëntak epël wia pöt kë rapënëak oröa. “Pit pim kos naö mö narëëpan.” ³⁷ Ën ngönëntak ngön munt nent epël ëa. “Omnaröak pitëm ingëp möea pöpön itaampnaan.”

Yesu weera
(*Matiu 27:57-61; Maak 15:42-47; Luk 23:50-56*)

³⁸ Yesu wel wiin Arimatia kakaan omën namp Yosep ngaan Yesu ru sak wakaimaupök Yuta omën kaöaröen kas ëen ëlëep wëaupök Pailatë naë së Yesu sokur ent ëëpënëak ök mëea. Pël ëen Pailat pi kuure mak maan së sokur ent ëa. ³⁹ Pël ëen Nikotimas ngaan rööknentak Yesu naë sa pöp pi kolap köp nga kamp yaaö kep nent pim könömët 45 kilokram pöta ökök wak sa. ⁴⁰ Pël ëen piarip Yuta omnaröa welarö weerëpënëak yaaul kolap köp nga kamp yaaö pöt wa momëak poë koröpöök kör koëa. ⁴¹ Yesu yetaprak möa yang lup pöta nokoliil ngës naö wieëa. Ngës pöök omën sokut wak së wiipënëak yaö ëa kël öngöp naö wieëa. Pö omën namp nawiinö. ⁴² Pöt Anutuu mait elmëa akun ngëengktakëen Yuta omnarö pit omnant kön yaëen kël öngöp pö naë wiaan yak piarip Yesu sokur wak së weera.

20

Yesu weletakaan wal ëa
(*Matiu 28:1-8; Maak 16:1-8; Luk 24:1-12*)

¹ Santeetak röökéer Maria Matala kakaanëp koutaring omën yangaöökë sa. Pël ëak së itaangkën kël ur wari ulmäaumpel wa olaan kan të wieëa. ² Pël ëen pi itenak pöömpö wais ten Saimon Pitaë naë oröak

epël yenia. “Pit tiarim omp aköp wak sê tarék wia wes? Ten köpël.”
³ Pël niaan ten Pita kaatakaan oröak omên yangaöökê saut. ⁴ Pël äak kan kourak yesem nook Pita ênem rê moolëak ne wet rëak omên yangaöök sê oröaut. ⁵ Pël äak ne öngpök neilaan. Om tok ori öngpök itaangkên Yesuu poë koröp pëenö wieëa. ⁶ Pël äak wëen Saimon Pita pi nem ênem wais omên yangaöökê öngpök sê itaangkên poë koröpö wieëa. ⁷ Pël êen itaangkên poë koröp Yesuu kepönöök kör koëauta wieëa. Pö muntaöring erên äak wi naön. Ponspons äau pëlëer wieëa. ⁸ Pël êen wet rëak sê oröaup nookta öngpök sê itenak kön wi kosang wesaut. ⁹ Pël äa akun pötak Anutuuk ngönëntak, “Pi weletakaan wal ëëpnaap,” pël äa pöt kön nawiin äaut. ¹⁰ Pël äak tenip kaalak kakël saut.

Yesu pi Maria Matala kakaanëp ëö pet elmëa

(Matiu 28:9-10; Maak 16:9-11)

¹¹ Maria pi omên yangaöök om wë ing aim wiak kël öngöpöök tok oriak itena. ¹² Pël äak itaangkên ensel naar ulpëen kölamaar mëëauwaar kël öngöpöökê kakaati Yesuu urtak, namp ingesiarë urtak namp kepönöökê urtak äak wel aisaëëa. ¹³ Pël ëëëaurekaan epël mëëa. “Öng epop, ni tol êenak ing yaan?” Pël maan epël mëëa. “Omnaröak nem Aköpë sokur wa pi nerek wia. Ên ngaöl yeëp pit korak tarék wia wes? Ne pöten köpël.” ¹⁴ Pël mëak kaip ti itaangkên Yesu taueëa. Pël êen Maria pi itenak, “Epop Yesu,” pël newasën äa. ¹⁵ Pël êen Yesuuk epël mëëa. “Öng epop, ni tol êenak ing yaan? Talëpön ap yewasën?” Pël maan Maria pi ngës pöökê pepapök ya wesak epël mëëa. “Kaöap, nuuk pim sokur wak sê nerek wiaup pöt wiaurekên ök nea. Pël êen ne sê ömaan.” ¹⁶ Maan Yesuuk epël mëëa. “Maria.” Pël maan Maria pi kaip tiak Yuta ngöntak, “Raponai,” pël mëëa, pöt tiarim ngöntak, Rë yanuulaup. ¹⁷ Pël maan Yesuuk epël

mëëa. “Ni ne wali neöngan. Ne nem Pepapë ngësë nawisën wë. Pël äaarek ni sê nem karuröen epël ök mam. ‘Ne Anutu nem Pepapë ngësë isumaap. Nem Pep pöp arim Pepap. Ên nem Anutu pöp tapël arim Anutu.’ ” ¹⁸ Pël maan Maria Matala kakaanëp pi wais ten Yesuu ruuröen epël yenia. “Ne omp aköpön itenaut.” Pël niak Yesu ngön piin mëëa pöt tenën ök niiaut.

Yesu pim ruurö ëö pet elmëa

(Matiu 28:16-20; Maak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ Yesuu ruurö ten Sante rö kan Yuta omnaröen kas êen ka kan wari ulmëak kakaati wëen Yesu pi wais tenim tekarak taueë epël yenia. “Arim naë mayaap wiaap.” ²⁰ Pël niak pim kalapre morre pöt pet elniin piin itenak ya kë saut. ²¹ Pël yaëen Yesuuk kaalak epël yenia. “Arim naë mayaap wiaap. Pepak ne wes nemëen waisaut, nook tapël ar wes yanimë.” ²² Pi pël niak pul mën nimëak epël yenia. “Ar Ngëëngk Pulö weë. ²³ Pël äak omnaröa saunat kërë moolaan won sëpnaat. Ên nemokërëen êen pöt om wiaapnaat.”

Yesuuk Tomas ëö pet elmëa

²⁴ Yesu ten pim ru pöröen ëö pet elnia akun pötak tenim kar namp yapinte Tomas yapin nent Ruprup Äak Wilaup, pi won. ²⁵ Pël êen tenök piin epël ök mëëaut. “Ten Aköpön itenaut.” Pël maan Tomas pi epël yenia. “Nemtok nem itöörarök pim more-siarë wap sëëteparën itaampööre mor wotööring morö itaampööre ên kalapmorök ingëp äa seltak mores wesir itaampö pël naën ëëma pöt yaap newasngan.”

²⁶ Wë sant nent won sëen Santeetak Yesuu ruurö ten Tomasring kaalak kakaati wa top äak ka kan wari ulmëak wëen Yesu pi kaalak wais tenim tekarak taueë epël yenia. “Arim naë mayaap wiaap.” ²⁷ Pël niak Tomasën epël yema. “Nim mor wotö nem mores wiak itan. Pël äak mores nem kalapmorök ingëp äa seltak wesir. Pël äak kön selap

ëënganëp kön wi kosang newasum.”
 28 Pël maan Tomasök epël yema. “Ni nem Aköp. Ni nem Anutu.” 29 Pël maan Yesuuk epël yema. “Ni neen itenakök kön wi kosang yenewasën ma? Omën neen itnaangkënöröak kön wi kosang newasëpna pörö ërëpërep ëëpnaarö.”

Son pim pep epwer retëng ëauta songönte

30 Yesu pi tenim itöök retëng selap pan imaut. Pël ëa pöt ne pout pep epweri retëng naën. 31 Ne pi Anutuu Yaö Mëëaup, Kristo, Anutuu Ruup pöt ar kön wi kosang weseimeë pim naëaan wëwë kosangët koirënëëk yak kopët eptepar retëng yeë.

21

Ru 7 pörö i kaöök wëen Yesu ëö pet elmëa

1 Wë akun nentak Yesuu ruurö Taipirias i kaöök së wëen Yesu tenim naë oröa. Ten ru eporö, 2 Saimon Pitaare Tomas yapin nent Ruprup Ëak Wilaup, Nataniel Kena kak Kalili yangerakaanëpre Sepeti pim ruaarre ten Yesuu ru munt naar pël ëak wëen oröa. 3 Wë Saimon Pita pi epël yenia. “Ne i kaöök imën nga ë sumaan.” Pël niaan ten epël mëëaut. “Tiar pourö sëpenaan.” Pël mëak tenta wangaöök ilëak ten pourö së rök pötak animaö namp naön ëaut.

4 Ten i kaöök së wëen ëwa tëak kët mapënëak yaëen itaangkën Yesu pi i pisöök taueëa. Pël ëen ten itenak piin Yesu pël newasën ëaut. 5 Pël yaëen Yesuuk epël yenia. “Nem ruurö ar imën namp koran wesetak?” Pël niaan ten epël mëëaut. “Won pan.” 6 Pël maan pi epël yenia. “Ar wangaöökë ë yaapkeëlöök olaë. Pël ëak narö korönëen.” Pel niaan ten iirëep kaöökë öngpök olaan imënörö kësang pan ilëak peö ëak wëen werunëak poprak ëaut. 7 Pël ëen nook Pitaan epël mëëaut. “Ëngkop Omp Aköppe.” Pël maan Saimon Pita pim ulpëenëp përe wiak ya yamëngkem wëaurekaan Omp Aköpë

yapinte kat wiak ulpëenëp wa mëak i kaöök sörok yoola. 8 Pël yaëen ten wangaöökë ngaarëk së imën iirëep weru wi aut. Pöt i pisö wali won, kot nent temanön, 100 mita pöta ök.

9 I pisöök së el ulmëak itaangkën es newes meraan imënre kaömp nant ar ëëëa. 10 Pël ëen Yesuuk epël yenia. “Ar arim imën peene wan pöröakaan narö wak waiseë.” 11 Pël niaan Saimon Pita pi wangaöökë ngaarëk is iirëep weru i pisöökël yawi. Pël ëak itaangkën imënörö peö pan ëëëa. Pitëm saareet 153 pöt selap pan iirëep ilëpna saltak nailën ëaut. 12 Pël ëaan Yesuuk ten së kaömp nën yenia. Pël ëen ten pourö, “Epop Omp Aköp,” pël wesak tenëkaan nampök Yesuun, “Ni talëp?” pël nemaan ëaut. 13 Pël ëen Yesuuk wais kaömpöt kom ë ninak imënöröeta tapël yaë.

14 Yesu pi weletakaan wal ë wë tenim naë orö nirëen nentepar nent ëa pöt pipët.

Yesuuk Pitaan sëpsëpörö ngarangk ëëpna pötaan akun nentepar nent ök mëëa

15 Ten kaömp na pet irak Yesuuk Saimon Pitaan epël yema. “Saimon, Sonë ruup, nim neen lup sant yaalnëen pöt eporöaat il yemowasën ma won?” Pël maan Pitaak epël yema. “Omp Aköp, yaap ni ëwat wëen. Ne lup sant yaalni.” Pël maan Yesuuk kangiiir epël yema. “Ni nem sëpsëp ruurö ngarangk ëeim öm.” 16 Pël mëak Yesuuk kaalak akun nentak epël yema. “Saimon, Sonë ruup, ni neen lup sant yaalnëen ma?” Maan Pitaak epël yema. “Aköp, yaap ni ëwat wëen. Ne lup sant yaalni.” Pël maan Yesuuk epël yema. “Ni nem sëpsëpörö ngarangk ëeim öm.” 17 Pël mëak kaalak akun munt nentak epël yema. “Saimon, Sonë ruup, ni neen lup sant yaalnëen ma?” Pël maan Pita pi Yesu pim akun nentepar nent, “Ni neen lup sant yaalnëen ma?” pël mëëa pötaan ya ngës ëak epël yema. “Aköp, ni omën poutön ëwat yaaup. Nem niin lup sant yaalni pötenta ëwat wëen.” Pël maan Yesuuk epël yema.

“Ni nem sēpsēpörö ngarangk ēeim öm. ¹⁸ Ne yaap pan niamaan. Ni ngaan ulwas wē kan nim kent kön wiautēel sumēak nimtok nim yepatu urak seimaup. Wē ulöp sumē pōtak nim moresiar elmēak wēen maim nampök wii nitēak nim kaaō ēēmē pōl mēs nuwak sēpnaat.” ¹⁹ Yesu pi ngön pipēt Pitaē wel wiipna akunetak Anutuu yapinte wak isēpnaat pōtakēlök mēēa. Pēl mēak kaalak epēl yema. “Nem ēnēm ēēm.”

Yesuu ru kent yaaup, Son, pim ngönte

²⁰ Yesure Pita piarip yesem Pita pi kaip ti itaangkēn ne piarpim ēnēm yesan. Ne ngaan kaōmp naō akunetak Yesuu naē wel aisēēē piin epēl mēēaut. “Aköp, talēpök niin kup mowiipēn?” ²¹ Pēl ēēn Pitaak neen itenak Yesuun nemēēn epēl yema. “Omp epop tolēl ēēpēn?” ²² Pēl maan Yesuuk kangiir epēl yema. “Nem kentōök pi om wēen ne kaalak waisuma pōt nemtēēt. Ēn ni nem ēnēm ēēm.” ²³ Pēl maan pit repak sē pitēm karurōen epēl mēēa. “Omēn pöp wel nawiin ēēpēn ya,” pēl mēēa. Pēl ēaap Yesu pi pōt, wel nawiin ēēma pōten nemaan. Pi om epēl mēēa. “Nem kentōök pi om wēen ne kaalak waisuma pōt nemtēēt.”

²⁴ Yesu pi neenök ngön pipot ēa. Ne tapöpök ngön epot retēng ē yaningk. Epot pout yaapöt. Nem karurōeta nem epotön yaap ya pēl yewas.

²⁵ Yesu ya ke nentere nent mēneimaut kēsang wiaap. Ne kön wiin pōt pout pepatē wiipena pōt selap pan ēēpnaat.

Ngön Yaaö Omnarö

Yesu wel wiak kutömweri sēen wē krismaki 33 pōta ök won sēen Luk puuk Ngön Yaaö Omnaröa Ya Mēmeimauta Ngön epēt retēng ēa. Pi wet rēak Yesuu ngön ompyaut retēng ēak kaalak epēt ēa. Ngön epēt, Ngēēngk Pulöök kaamök elmēen Yesuu ruuröak ngön ompyaut Yerusalem kak ngēs rēak ök mēak Yutiaare Sameria yang pōtē ök maō sa. Pēl ēak yang nantē ök maō sē pet ira. Pitaē ya mēnauta ngōnte Sowi 1-12 wia, ēn Poolēēt Sowi 13-28 wia.

Pöt epēl wia.

Ngönēn ya mēmpēnēak kopēta we-saut 1:1-26

Yerusalem kak ngönēn ya mēnaut 2:1-8:3

Yutiaare Sameria pōtē ngönēn ya mēnaut 8:4-12:25

Poolē ngönēn ya mēnaut 13:1-28:31

1. Pim ngēs rēak ya mēnaut 13:1-14:28
2. Yerusalem kak ngönēnē wa top kēsangpel 15:1-35
3. Pim ēnēm ya mēnaut 15:36-18:22
4. Pim ēnēm panē ya mēnaut 18:23-21:16
5. Pim wii kaatak ulmēaut 21:17-28:31

Yesu pi Ngēēngk Pulö wes mēpēnēak kup mowia

¹ O Tiopilas,

Ne peene kaalak pep epwer retēng ē yaningk. Nem ngaantak ngön retēng ē nina pōtōn ni ēwat wēen pōt Yesu pim ya mēmpōöre ngönēn aō pēl ima pōtē ngönöt akun pim yaat ngēs rēa ² pōrekaan mēmpō yesem Pepapē akun mowia pōt temanōm sēen pepapök koirak kutömweri isa. Pēl ēen akun pōtak Yesu pi weletakaan wal ēak kutömweri nawisēn wēen Ngēēngk Pulöök kaamök elmēen puuk pim ngön yaaö omēn wet rēak yaō elmēaō pōrōen pitēm ya mēmpnaata ngönöt ök maima. ³ Pēl ēak kēt akun selap 40 ruuröa naē ēō pet elmēeim wakaima.

Pöt pit piin itenak pi yok yaap wal ēak wēa wesakkön wi kosang mowasēpna yak pēl ēak pi wet rēak ruurōen Anutuu songönöt ök maima. Puuk omēn pourō wa ngaaök nimēak wē. ⁴ Pēl ēen akun nentak Yesuu ngön yaaö omnarö pit wa top ēak wēen Yesu pi pitēn ngön kosang wesak epēl ök mēea. “Ar teentom Yerusalem kak sēp wasnganok. Ar eprek om kor ön. Pēl ēen nem Pepapök Ngēēngk Pulö nimpēnēak neen ök neaan nem arēn ök niia pō nimpnaat. ⁵ Ngaan ök niak pōt omēn eptaanök ngaan Son pi i yaaptak öngre ompörō i momēa. Ēn kot nent wē pōt nem Pepapök Ngēēngk Pulöök i ket ēak nimēepnaat.”

Yesu kutömweri isa

(Maak 16:19-20; Luk 24:50-53)

⁶ Akun nentak kaalak Yesu pim ngön yaaö omnarö pit Yesuring Olip tomök sē wē ruurō pit epēl pēlpēl mēea. “Aköp aē, tiarim ēarōa ngaanēer eima pōl ni yok pangk aan Israel omnarö tiarimtok tiarimēt nener ngarangk ēēpen ma won?” ⁷ Pēl maan pi kangiir epēl ök mēea. “Iteneē. Nem Pepap pimtok akun nenten yaō wasēn wia pōtakök omēn puot orōöpnaat. Yaō ēa pōtakök omēn pōt orōöpna akun pōten ar ēwat nasēngan. ⁸ Pēl ēēnēetak ar epēl kön wiaan. Pi weēre kosang kēsang ar nimpēnaat, akun Ngēēngk Pulö arim ngēsē waisēpna pōtak. Pēl ēen ar nem ngōnta omnarö pēl sak wē nem songōnte tekeri wesak Yerusalem omnarōen ök mēak aō aō ē yesem Yutia omēn muntarōen ök mēak om aō yesem Sameria omnarōen ök mēak aō yesem kaare yang nantē sē pet irēp. Pēl ēen omēn pourō neen ēwat sēpnaan.” ⁹ Akun pōtak Yesu pi ngön epot ök mē pet yairēn Anutuuk koirak kutömweri isa. Pēl ēen ruurō pit mopōök iteneim wēen kepēltak is ilēak kö sak sa. ¹⁰ Pi sēen pit ngaarēkēl om iteneim wēen tapētakēer omēn naar pitēm naē orōak taueēa, ulpēen kōlam panēēwaar mēauwaar pōaarök pitēn epēl ök mēea. ¹¹ “Kalili omnarö, ar orōpmorēen mopōökēl we riak

itnakaim? Yesu pi Anutuuk koirak o kutömweri yawis. Pi peene ar itenaan yawis pi tapël kaalak irapnaap.”

Yutasë urtakëp koir ulmëa

¹² Yesu pim ngön yaaö omnarö pit Olip tomökaan kaalak Yerusalem kakë sa. Tomökaan kakë saö pöt wali won, om wan kilomita pöta ök. ¹³ Pël ëäk Yerusalem kaöökë öngpök së oröak el wesak ka wet rëak pitëm së wakaim wiak sa pötak së ilëa. Pël ëäk ka kaö ngaarëkël wieëa pörek së wel aisëak wakaima. Pit omën eporö, Pitaare Son, Semsre Entru, Pilipre Tomas, Patolomiuure Matiu, Sems muntap Alpias pim ruup, pi ire Saimon pi ngaan Rom kamanëp sëp mowasëpënëak aima omën tok pötakaanëp, piire Yutas muntap Sems muntapë ruup. ¹⁴ Pit omën piporö öng naröaring pit pourö wa top ëäk wëa. Maria Yesu pim ëlëp, piire pim yokoturö pit pourö wë Anutuun ök maima.

¹⁵ Akun nentak Yesuu ru 120 porö kaalak wa top ëäk wë Pita pi pitëm tekarak wal ë tauak epël ök mëea. ¹⁶ “Nemorö, Ngëengk Pulöök ngaanëer elmëen omën omp ak Tewit puuk ngönën pepeweri ngön nent retëng ëaö pöt peene kë oröa. Pi Yutas pöp omën Yesu moröpnaarö mësak kan pet elmëen Yesu moröaup piinök ëa. Pöt Yutas pi kawi ngentiin muntap pim urtak sëpna pötenök ëa. ¹⁷ Tiar ëwat wë. Yesu pi Yutas tenring öpënëak mëeaup. Pël ëen Yutas pi tenring ya waup.” ¹⁸ Pi pël ëäk Yesuun kup mowia utpet pöta sumet waup. Pël ëäk pi sum pötaring yang lup nent sum ëa pöt, kawi ngentiak yaat pör menak oröa. ¹⁹ Pël ëen Yerusalem kakë omën pourö pit ngön pöt wak wë yok wel wia wesa. Pël ëäk pit yang pöta yapinte Akeltama pël mëea. Yapin pöta songönte pöt epël, Omën Iita yanget. ²⁰ “Tewit pi tan pep Sam pöweri Yutas pimëen epël retëng ëa.

‘Pim kaat om pas wiaap.

Omën namp pötak öpan.’

Ën Sam pöweri tan munt nentak epël ëa.

‘Omën muntapök pim urtak sak pim ya mëna pöt kaalak mëmp.’

²¹⁻²² Pötaanök tiar omën munt namp pim urtak koir ulmëepenaan, Yesu pim ngön yaaö omnarö 11 tenim naë. Pël ëen puuk Aköp Yesu wele-takaan kaalak wal ëa pöt apnaap. Pötaanök tiar omën namp tiarimtë naëlaan koirëpenaan. Pi ngaan pan tiarring wëen Sonök Yotanëk Yesu i yemomëen itenaupök om wë yewaisem wëen Anutuuk Yesu koirak mopöök kutömweri yawisën itenaö pöpök.”

²³ Pita pi ngön pël ök maan pit omën naar tekeri wesa. Nampë yapinte Yosep, omnaröak Pasap pël yamëea pöp, pim yapin munt nent Sastas pël yamëëaup. Ën nampë yapinte Mataias. ²⁴ Pöaar wël ë ulmëak Aköpön epël ök mëea. “O Aköp, ni omën pouröa lupötön ëwatëp. Pötaanök niin pëlpël yeniak. Omën epaarë naëaan namp ma nampök ya epët wak Yesu pim ngön yaaö omnamp pël sëpnaap? ²⁵ Pël ëäk puuk Yutas pim ya sëp wesa epët mëmpnaan. Pi pöt yok sa, Aköpë pimëen kaare yang yaö elmëaö pörekë.” ²⁶ Pël mëak talëpök isëpënëak itena pöt Mataiasök isa. Pël ëen pit pi il moulmëen Yesu pim ngön yaaö 11 pitring wakaima.

2

Ngëengk Pulö irëa

¹ Yuta omnaröa akun ngëengk kësang nent yapinte Pentikos pël ya pötak Yesuu ingre mor saurö pit ka nentak wa top ëäk wëa. ² Akun pötak pit kakaati wëen omën nempel mopöökaan uure kapkapëer kent ket ëäk teëntom irë pitëm wëa ka pötak ilëak pangk ëäk wieëa. ³ Pël yaëen pit itaangkën omën pitëm tekarak oröa pöt es wilëngre yangap pötë ök sak kom kap ëäk omnaröa rangk ngentia. ⁴ Pël ëäk Ngëengk Pulö Yesuu ingre mor saurö pitëm lupötë ilëak peö ëäk pit weëre kosang kësang kaamök elmëen ngës rëak ka nantëeröa kakë ngönötring ngön ök aima.

⁵ Akun pötak Yuta omën ka wali-itëaanörö Yerusalem kak sê peö äak wëa. Pit ngönëntaan kent äak pitëm kaat sêp wesak sê wëa. ⁶ Pël äak wë pit u pömpelën kat wiak naë sê ityeengka pöt Yesu pim ruurö pit omën sa pöröa ngönötë ngönën ök maan kat wiak yaan sa. ⁷ Pël äak epël mëä. “Elei, omën ngön ya eporö pit pourö Kalili omnaröep. ⁸ Pit tol ääkök aan tiar neenem ngönötë kat yawi? ⁹⁻¹¹ Tiarim kakë ngön ke nentere nent kësang wia. Pël äaatak tiar ka poutë ngönötëel ya kësangöt Anutu pim weëre kosangööring yamëngkauten kat yawi. Itneë. Tiar narö Patia yangrakaanörö, narö Mitia yangrakaanörö, narö Ilam yangrakaanörö, narö Mesopotemia yangrakaanörö, narö Yutia yangrakaanörö, narö Kapatosia yangrakaanörö, narö Pontas yangrakaanörö, narö Esia yangrakaanörö, narö Prisia yangrakaanörö, narö Pampilia yangrakaanörö, narö Isëp yangrakaanörö, narö Lipia yangrak Sairini kak naëaanörö. Tiarim naëaan, narö Rom kakaanörö, Yuta yaapöröere köpël Yuta panëeröa öngpök ilëaurö. Ën tiarim naëaan naröeta Krit kustaakaanörö, narö Arepia yangrakaanörö. Yaap pan, tiarim kakë ngönöt selap wiaatak yok pangk tiarimtë ngönötë Anutu pim weëre kosangring ya yamëngka pöta ngönte ök niaan kat yawi.” ¹² Pël mëak pit yaan sak kön selap äak neneren epël maima. “Elei, pit tol äak epël ya?” ¹³ Pël yemaan naröak ökre wasiin wesak epël mëä. “Pit wain i ngaat nak kön irikor äak ya.”

Pitaak omnaröen ngönën ök mëä

¹⁴ Pitëmënt pël aö yesën Pita pi Yesuu ngön yaaö omnarö 11 pitëm naëaan wal ë tauak maap ngön äak epël mëä. “Yuta omnarö, ar tenim karuröere Yerusalem kak wëaurö, ar këëkë wesak kat wieë. Pël ëen omën e yaarö epëta ngönte ök niamaan. ¹⁵ Arim naëaan naröak ten i nak kön irikor äak wë yak pël aim. Pöt won. Peene wangam kan ngölöp 9 kilok

yaë. Talëp epëtak i nak kön irikor yeëa? ¹⁶ Epët Anutu pim ngaanëer tektek omnamp Soel piin epël ök maan retëng ëa.

¹⁷ ‘Anutuuk epël ya. Ënëm pan yangaakë wëwëet won wasuma akunetak

nem Pulö wes mëen irëak yang poutë omnarö pangk elniipnaat.

Pël ëen arim koont yokoturö pit nem ngön pöt war wesak apnaat.

Ën omp ulwas narö pit pöt, nook wangar ke pëlöt rë moolamaat.

Ën omp ulöpörö pitta nook wangar rë moolamaat.

¹⁸ Yaap, akun pötak nem Pulö wes mëen iraan

inëen öngre ompörö pitök nem ngön ompyaut war wesak ök apnaat.

¹⁹⁻²⁰ Pël ëen akun pötak elmëen mopöök retëng kësang orööpnaat.

Këtëp röök wiipnaat.

Ën ngoonöp pöt, i möak omën iitë yaarö ke pöl koröp orööpnaat.

Pël ëen yangrakta tapël yaaröön ar yaan sak ëenëet.

Es koulöpre es yaapre omën i ököt orööpnaat.

Omën pipot wet rëak orööpnaat.

Pël ëen Aköp nem akun kaöet orööpnaat.

²¹ Pël ëen omën namp pi neen merëk neaan pöt ne pi kama ömaat.’

²² Soel Anutu pim tektek ngön yaaup puuk ngön lup pöt retëng ëa. Pël ëen ënëmak Pita puuk

muntat kaalak yal menak epël ök mëä. “Israel omnarö, ar këëkë

wesak kat wiaan. Ne peene Yesu Nasaret kakaanëp piin ök niamaan.

Anutu puuk omën pipop weëre kosang retëng ke nampre nampöt

tiarim it köpëlöt pet elniipënëak wes nimëaup. Anutu puuk weëre kosang

pöt mangkën wak irëa pöt arim naë oröa. Pël äaut ar yok ëwat wë. ²³ Ën

ngaanëer Anutu puuk Yesu pimëen kön wia pölök arök omën utpet

ngaarö pitëm naë wes mëen pitök këra yetaprak möa. ²⁴ Pël ëen Anutu

puuk weletakaan wal ë moulmëa.

Weleta këlängön ke nentere nent kat wia pötë öngpökaan ent ë moulmëa. Pi weletak kosang sak wii naön ëa. ²⁵ Iteneë. Omën omp aköp Tewit pi ngaanëer pan wetete ngön nent Yesu pim naë omën orööpna pötaan retëng ëa.

'Ne itaangkën Aköp pi neering wëaup. Pi nem naë pan wë.

Pël ëën ne omën nantön kas naëngan.

²⁶ Pötaanök nem lupmer ërëpsawi panë yeë.

Pël ëak ërëpsawi tan yamëem nem koröpwerta omën ompyaut orööpnaataan kor wë.

²⁷ Oröpmorëënök? Ni ne sëp newasën welaaröa wii kaatak öma saltak wal ë neulëan.

Ni nim ya omën ompyaup welaaröa kaöök wieë söp ëëmëak nenëaan ëan.

²⁸ Ni yok wet rëak wëwë ngölöp ompyaut öma pöta kanö pet elnëaup.

Pël ëak akun poutë neering wëën ne ërëpsawi om eim ömaap.' "

²⁹ Pita puuk Tewitë retëng ëa pöt ök më pet irak yal menak epël mëëa. "O karurö, ne ngön epët tekeri wesak ök niamaan, omën omp aköp Tewit pim ngönte. Ngaan panëer pi wel wiin yang kel weerauppe. Pël ëaup pim yanget Yerusalem kak eprek e wiaan iteneim wë epët. ³⁰ Tewit pi Anutu tektek ngön yaaö omnamp Anutuuk piin kosang wesak epël ök mëëa. 'Nim ëaröa naëaan nampök nimtë ök omën omp ak sëpnaat.' ³¹ Tewit pi Anutu pim omnant ëëpna pötön pi wet rëak ëwat sa. Pël ëak Anutuuk Kristo Yaö Mëëaup welaaröa naëaan wal ëëpnaap pöteta ök mëëa. Pël ëak pi epël ök mëëa.

'Anutu pi omën pöp sëp mowasën welaaröa wii kaatak wieë söp naëpanëëp.'

³² Omën pöp Yesu Anutuuk welaaröa naëaan wal ë moulmëën ten itenakök pöta ngönte arën ök niain. ³³ Pël ëaup pi Anutu pim pepapök yok pim yaapkëetakël moulmëën weëre kosang kësang wak wë. Pël ëën Pepapök ngaanëer kup mowia pöl

Ngëëngk Pulö mena. Pël ëautak omnant arim itaampööre kat wi pël yeë epot Yesu pim Ngëëngk Pul ten ninaö pö. ³⁴ Pël ëaap tiar ëwat wëep. Tewit pi pimtëënök ngön epot naën. Pi kutömweri nasënëpök om ngön epot epël ëa.

'Anutu puuk nem Aköpön epël ya.

Ni wais nem yaapkëetakël öm.

³⁵ Pël ëëë neen kor wëën pöt omën nimëën kööre tok yaaö piporö nook maan nim weëre kosangöökë karök ilapnaat.'

³⁶ Pötaanök Israel omnarö ar epël kön wieë. Yesu epop arök këra yetaprak möan pöp Anutu puuk kaö wes moulmëën pi tiarim Kristo pim Yaö Mëëaup pël sak wë."

Omën selap pan lup kaip tiin i momëa

³⁷ Pita pi pël maan omnarö pit pöt kat wiak pitëm lupöt könöm ëa. Pël ëën narö pit Pitaan pëel mëëa. Ën narö pit ngön yaaö omën muntaröen pëlpël mëak epël mëëa. "Karurö, ten tol ëën?" ³⁸ Pël maan Pita pi pitën epël ök mëëa. "Ar neenem utpet yaaut kasëng mampun. Pël ëën Anutuuk arim ketöt ent elniin ar Yesu Kristo pim ru ulöpökörö pël sak önë pötaan ten ar i nimëënaan. Ar pël ëak wëën Ngëëngk Pulö nimpnaat. ³⁹ Pöt oröpmorëënök? Anutu pim ngön kosang wesa pöt epël wia. 'Ne omën epot ningkën pöt arimëntre arim koröngre ruuröere ën omën yang ël epotë wëaurö pourö pangk elniipnaat.' Omën epot Aköp tiarim Anutu puuk omën pourö yas niaan pim naë sëpenaarö tiar nimpnaat."

⁴⁰ Pita pi ngön pöt ök më pet irak kaalak ngön nant kosang wesak epël ök mëëa. "Omën utpet yaauröaring ar pourö kö sënganëën." ⁴¹ Pël maan omën kësang pan pit ngön pöt kat wiak kön wi kosang wesa. Pël ëën Yesu pim ngön yaaö omnarö pitök i momëa. Akun pötak omën i momëa kësang pan, 3000 pörö, pit Aköpök wet rëak kön wi kosang yewesa pöröaring erën ë moulmëa. ⁴² Omën pël ëa pörö

pit Yesu pim ngön yaaö omnarö pitök omnant rē moulöpna pötaan kent pan ēeima. Pit pël ēäk wa top ēäk kaömp ngawi neimeē Anutuun yaya maöre kimang maö pël eima.

Ingre mor saurö ompyaö wakaima

⁴³ Anutu puuk kaamök elmēen pim ngön yaaö omnarö weere kosang ke nentere nent yaēen omnarö pöten itenak yaan seima. ⁴⁴ Pël ēēn omēn wet rēäk Yesuun kön wi kosang wesa pörö pit lup kopētemer sak wē pitēm omnant neenemot wieēa pöt sēp wesak ngawingawi ēeim wakaima. ⁴⁵ Pël ēäk akun nantē pit pitēm yangre omēn nantē sumat wak pöt kaömp sum ēäk omēn ngöntök yaaurö meneima. ⁴⁶ Pël eimeē akun poutē pit Anutu pim ngönēn tuptak wa top ēäk pitēm kaatē kaömp ngawi nē pël eimeē ērēpsawi yaautaring wakaima. Pël ēäk pit lup kopētemer sak wē kaömp ngawi neimeē, Anutuun yaya maima. ⁴⁷ Pël ēēn Yerusalem kak omēn wēaurö pit pitēm wēwē pöten itaangkēn ompyaö pan ēa. Pël ēēn kēt poutē Aköpök omēn muntarö koirak kön wi kosang yewesa pöröaring yal men moulmēa.

3

Omēn ing il tēaup ompyaö mowesa

¹ Kēt nentak wiap kan 3 kilok Yuta omnaröa Anutuun kimang yamēēa akun pötak Pitaare Son piarip Anutu pim ngönēn tup kaöetakē sa. ² Pël ēäk itaangkēn ngönēn tup kaöetak ka kanēr pitök ka kan ompyaur pël yamēēa pöra naē omēn namp ing il tēaup wēa ngaanēer ēlēpē yaatakaan pël ēaup wilaup pi pimtök kan sak waisak pël naēn yaaup. Pi akun poutē omnaröak wak sē moulmē pël yeēa. Pël ēēn omnarö Anutu pim ngönēn tuptak ilēäk jaaröön sumatön kimang maim yeēa. ³ Pël ēaö pöpök Pitaare Son piarip Anutu pin ngönēn tup kaöetak ilapēnēäk yaēēn sum kot nent mampēnēäk mēēa. ⁴ Pël ēēn piarip pörök tauak omēn pöpön it kökö ngēneē Pitaak epël mēēa. “Ni

tenipön itan.” ⁵ Pël maan pi omnant mampēnēäk ya wesak piaripön itena. ⁶ Pël ēēn Pita puuk epël mēēa. “Yaköm, ne kot nim nimpaat won. Pël ēaatak ne omēn maim nent wa pötaar ni nimpaan. Yesu Kristo Nasaret kakaanēp pim weere kosangöök ök niamaan. Wal ēäk kan sē.” ⁷ Pël mēäk Pita puuk mor yaapkēesi moröak kaamök elmēäk wal elmēen tapētakēer pim ingesiar el mö rēen kosat kosang sa. ⁸ Pël ēäk ingesiar ompyaö sēen pi sörok olēäk tauak kan ing ēa. Pël ēäk piaripring Anutu pim ngönēn tup kaöetak ilēäk kaalak kan ing ēäk sörok olēäk Anutuun yowe mēēa. ⁹ Pël ēēn omēn Anutu pim ngönēn tup kaöeta kakaati wēaurö pit itena pöt pi kan ing ē Anutuun yaya yamēēa. ¹⁰ Pël ēēn pit itenak epël mēēa. “E, omēn epop pi Anutu pim ngönēn tup kaöeta ka kan yapinte ompyaur pörök wē sum kimang yaaup,” pël mēēa. Pël mēäk pit omēn pöpön itenak pim naē öröa pöten yaan sa.

Pitaak Anutuu ngönēn tup kaöetak ngönēn ök mēēa

¹¹ Omēn pöp pi Pitaare Son ent ē moulmēäk sēpnaaten kaaö ēa. Pël ēäk pi piaripring mor yal ēäk Anutu pim ngönēn tup kaöetak purpur omnarö pitēm ēapē yapin ngamp Solomon pël yamēēauweri wēen omnarö pit yaan sak sē pitēm naē wa top ēa. ¹² Pël ēēn Pita pi pitēn itenak epël mēēa. “O Israel nem karurö, ar epēten yaan sak ēēngan. Tenip tenpimtē weere kosang nentak omēn epēt naēn. Arök tenpim ngönēn wak wēaö pötaan omēn epop ompyaö sa wesak tenipön itaangkan. Won. ¹³ Omēn epēt Anutu pimtök yaē. Anutu, pöp pi tiarim ēarö Apramre Aisakre Yakop pitēm yaya maima pöp, tiarim Anutu, puuk pim inēēnēp, Yesu, pim weere kosangöt tiarēn pet yaalni. Pöp ngaan arök kaöaröa naē wes momēēnak pimēēn ngön ya mēnaup. Pël ēäk Rom yang ngarangkēp Pailat pi mangkēn puuk kan wes momēēpēnēäk ēa pöt ¹⁴ arök kosang ngentiak omēn

wotpil ompyaö pöp kasëng menaurö. Mak, ar ke urak Pailatën maan Yesu pim urötak omën yamëngkaup wii kaatakaan kan wes mëen sa. ¹⁵ Pël ëen arim ngöntaan pitök tiarim omën wëwë ompyaut yaningkaup mëna. Pël ëaupök Anutu puuk weletakaan wal ë moulmëen wëwëetaring wëen tenip itenaut. Pötaanök pöta ngönte ök aim wë. ¹⁶ Tenip Yesuun kön wi kosang yewasën pim weëre kosangööring omën epop ompyaö yemowas. Yaap, Yesu pi tenip piin kön wi kosang wasënëak kaamök elnia pötak omën epop arim itöök ompyaö sak wë.

¹⁷ “Ngöntre karurö, ne arën ewat wë. Arre arim kaöaröak Yesuun utpet elmëaurö. Pël ëautak ar pim songönte ewat nasën wë yak pël elmëaurö. ¹⁸ Pël ëaap Anutu pim ngaanëer tektek ngön yaaö pöröen ök maan tekeri wesa pöt kë oröa. Pi ngaan epël mëea. ‘Kristo Anutu pim Yaö Mëëaup pi këlangön kaö pan kat wiipnaap.’ ¹⁹ Pël mëea pötaanök ar arim lupöt kaip tiak Anutu pim ë pël elmëen. Pël ëen arim saunat won niwasëpnaan. ²⁰ Pël ëak wë ënëmak Anutu puuk ulöpre moup elniak arim lupöt weëre kosang niwasëpnaan. Pël ëak kaalak Yesu Anutu puuk tiarim kama niöpënëak Yaö Mëëaö pöp arim naë wes mëepnaan. ²¹ Pël ëëpnaatak pi kutömweri om wë Anutu pim ngolöp ngolöp wasëpna akun mowia pöten kor wë. Pël ëëpënëak ngaanëer Anutuuk tektek ngön yaaö omën ngëëngköröen ök maan tekeri wesa. ²² Pöt Moses puuk nant epël ëa. ‘Anutu, tiarim Aköp, puuk tektek ngön yaaö namp wes mëen waisëpnaat. Pöp arimtë naëaan namp. Pël ëen Anutu pi neen yaö elnëa ke pëlëp. Ar pim ngön apna pipöt pout ngar ön. ²³ Ën omën Anutu pim tektek ngön yaaö omnampë ngön kat nawiin ëëpna pörö Anutu pim omnaröaring naöpan. Pit kö sëpnaat.’ ²⁴ Moses puuk ngön pël retëng ëa. Pël ëen Anutu pim tektek ngön yaaö omën muntarö Samuelre pim kasngaël pöröen ngön ök maan tekeri

wesa pöt peene tiarim tektrak yaarö. ²⁵ Ngön epot Anutu puuk tektek ngön yaaö omnaröen maan pitök pitëm këmötëaan ngaanëer retëng ëen wiakaimautök peene tiarim naë këet yaarö. Tol ëënak wasngan. Ar pitëm kurmentëkaanörö. Pötaanök ngön kosang wia epët Anutu puuk arim ëaröaan ëaö epët ar pouröaan yes. Kat wieë. Anutu puuk Apramön epël ök mëea. ‘Ne nim ëere köröörö ulöpre moup elmëen yangerak omën pourö pangk ë pet irëpnaat.’ ²⁶ Pël ëak Anutu pi pim Inëënëpön yaö mëak wes mëen wet rëak arim ngësë waisa. Pi ulöpre moup elniin arim utpet yaaut sëp wasënëak waisa.”

4

Pit Pitaare Son ngön yaatak moulmëa

¹ Pitaare Son piarip omnaröen ngön ök maim wëen kiri ar yaauröere Anutu pim ngönën tup kaöeta polisöröa ngarangkëpre Satusi ngönën omnarö piarpim naë sa. ² Pit së kat wiin piarip Yesu pim wel wiak weletakaan wal ëa pöta ngönte ök mëak tiarta wel wiak tapël wal ëëpenaarö omnaröen pël ök maim wëen pit së kat wiak piarpimëen ya sangën kön wia. ³ Pël ëak këtëp irë ilapënëak yaëen yak om moröak ëlpamök ngön ya mëmpënëak wii kaatak moulmëa. ⁴ Ën piarpim ngön ök maima omën pöröa naëaan omën kësang pan saareet 5000 pörö Yesuun kön wi kosang wesa.

⁵ Ëlpamök ngönënë ngarangköröere kaöaröere ngön kosangötë ngarangk yaaurö pit pourö Yerusalem kak wa top ëa. ⁶ Anas kiri ar yaauröa wotöököp piire Kaiapas, Sonre Alesantaare Anas pim kurmentëkaanörö pit pourö wa top ëak wëa. ⁷ Pël ëak wa top pötak Pitaare Son piarip pitëm tektrak tau moulmëak pël pël mëea. “Arip talëpön maan pimtök pimtë weëre kosang ningkënak omnamp ompyaö wesauwaar? Ma talëpë yapinte mëak ompyaö wesauwaar?”

8 Pit pëel maan Pita pi Ngëengk Pulö pim lupmeri peö ëen epël ök mëea. “Omën kaöere ngarangkörö, 9 ar tenpim omnamp ngaanëer ing il tēaup ompyaö mowesan pöten pēlpēl yeniak. 10 Pötaanök arēn ök niaan Israel omnarö ar pourö ēwat seē. Yesu Kristo Nasaret kakaanēp pim weere kosangöök omën arim tekrak taua epop ompyaö sak wē. Arök Yesu Kristo pöp kēra yetaprak möön wel wiaupök Anutuuk weletakaan wal ē moulmēa. 11 Ngönēntak ngön nent epël wia.

‘Wap omën ka ök yarēauröa wēl ē moolēaut

Anutuuk ompyaut wesak möör wap wes yewesir.’

Wap pöta yapinte Yesu. 12 Pi tapöpök tiar niwak wēwē ompyautak niulēēpnaap. Yang epera rangk omën wē eporö tiarim naēaan nampök tiar niwak wēwē ompyautak niulēēpna pöten yaö neniaan. Yesu pimēnt kopēt tapöp.”

13 Pël maan ngönēn ngarangkörö pit yaan panē sa. Pöt Pitaare Son piarip kaö wonaar. Pël ēak piarip ēwat kaatak neilaanaarök wa top kaöetak ngön apnaaten kas köpēl weere kosangring ök mëea. Pël ëen pit piaripön epël wesa. “Piarip Yesuring wē weere kosang epël wa,” pël wesa. 14 Pël ēak pit itaangkēn omën ingesiar ompyaö mowesa pöp piarpim naē yaap tauaan itenak ngön kangiir mapnaat pangk naēn ëen sēp wesa. 15 Pël ēak omën kaöarö pitēmēnt ngönaak apēnēak piarip ka ngerö nentakēl wes momēa. 16 Pël ēakök pitēmēnt ngön epël ē kopēta wesa. “Tiar omën epaar tol elmēēpen? Omën Yerusalem kak wēa porö pit epël kön wia. ‘Omën weere kosang epēt omnarö yok pangk naēnganēēt. Retēng piarpim yaē epēt tiar yak newasngan.’ Ngarangkörö tiar piarpim ēa pöt kaar newasngan. 17 Kopētet om ulöl sak sēpan pötaanök tiar ngön ē kosang wasēn piarip kaalak Yesu pim ngönte naēn ēēpnaan.”

18 Pël mëak pit kaalak piaripön yas maan koirak sē tau moulmëak Yesu pim ngönte omën muntaröen ök mapanēak nga mëea. 19 Pël maan Pitaare Son piarip tauēē Pitaak ngön kangit epël mëea. “Arimtok omën eptepar kom ēak iteneē. Kan taltakēer ompyaut? Ten arim ënēm ëen ma Anutu pim ënēm ëen? Pël ēautak ten Anutuu ënēm ëēna pöt arim ënēm naēngan. 20 Tenip yok pangk pim ngönte anaaten kaaö naēngan. Omnant Yesu pim yaēēn tenpim itenak kat wiak pël ēaö pipot tenip yok pangk ngep naēngan.” 21-22 Omën Anutuuk pim ingesiar ompyaö mowesa pöp pim krismakiat omën naar ulpēēn il wesaup pöp pi ulwas wonöp. Pël ëen omnarö pit Anutuuk omën pöp ompyaö mowesa pötaan Anutuun yaya mëea. Pötaanök ngönēnē kansolörö pitök piarip kēlangön kat mowiipēnēak itaangkēn kan won ëen ap wesak piarip kaalak omnaröen ngön ök mepanēak nga mëak wes mëen sa.

Ingre mor saurö pit ngönēn ök apnaataan weere kosang öpēnēak Anutuun kimang mëea

23 Pitaare Son piarip wes mëen kaalak piarpimoröa naē sē kiri ar yaaö kaöaröere ngönēnē ngarangköröa ngön mëeaö pöt ök mëea. 24 Pël ëen kat wiak pit pourö kön kopētaö wesak Anutuun epël ök mëea. “Nuukēer kaöap, ni kutömwer ket ēak pöweri omnant mowian. Pël ēak yanger ket ēak porak omnant moulmēan. I kaö ket ēak i kaöökē omnant moulmēan. 25 Ni ngaan panēer Ngëengk Pulö elmēēn tenim ēap omën omp aköp Tewit nim inēen ngaanēpön maan ngön nent epël retēng ēa.

‘Tol ëēnak köpēlörö neen ya sangēn ēa?’

Ēn tol ëēnak omnarö nemēēn kup riipēnēak ēa?

26 Yang omp aköröere wotöökörö ne Aköpre nem Yaö Mëeaup nga elniipēnēak wa rongan ēa.’

²⁷ Ngön pöta kēēt peene e yaarö. Pöt oröpmorēēn? Yerusalem ka kaö eprek omēn omp aköp Erot piire Pontias Pailatre köpēl omnarö pit Israel omēn kaöaröaring wa top ēak Yesuun nga elmēēpēnēak ēa. Pi nim Inēēn ompyaup ni ngaan ya yaö mēēaup. ²⁸ Pit wa top ēak omnant orööpēnēak ngaan nim kopēta wes menan pöpön nga kupre wap wieima. Pēl ēeim wēēn omnant orööpēnēak ēan pöt nimtē weēre kosangöök elmēēn oröa. ²⁹ Pötaanök ten peene ni tenim Aköpön kimang yeniak. Omnarö pit nga kup yari pötaanök ni ten nim inēēnörö kaamök elniaan kas köpēl nim ngön ompyaut war wesak ök menaan. ³⁰ Ni kaamök elniaan yauman omnarö ompyaö mowesak weēre kosang it ngolöp ke nampöt nim inēēn ru ngēēngkēp Yesu pim weēre kosangöök mēmpunaan.”

³¹ Pit Anutuun ngön pil ök maö sē pet yairēn ka pitēm wēa pöt moup ket ēak möa. Pēl ēēn Ngēēngk Pulö pitēm lupötē ilēak peö ēēn pit Anutuu ngönte kas köpēl omnaröen ngēs rēak ök maö sa.

Ingre mor saurö pit lup kopētemer sak wakaima

³² Akun pötak omēn Yesuun kön wi kosang wesa pörö pit lup kopētemer sak pitēm naēaan nampök epot nemtēēt pöt naēn. Won. Pitēm omnant pout ngawi wiak wakaima. ³³ Pēl ēak Yesuu ngön yaaö omnarö weēre kosang kēsang wak pitēm Aköp Yesu weletakaan wal ēa pöten omnaröen ök maan Anutuuk omēn piin kön wi kosang wesa pörö komre kolap kaö elmēēn pit ompyaö wakaima. ³⁴⁻³⁵ Pēl wakaimēē pitēm tekrakaan nampök omēn nentaan ngöntök naēn. Pit tol ēakök pēl eima wasngan. Pitēm naēaan nampök kaare yangatē sumat wak pöt Yesu pim ngön yaaö omnarö pitēm naē wak sē mangkēn kom ēak ngöntök yaaurö meneima.

³⁶ Akun pötak omēn namp pim yapinte Yosep pi pitring wakaima. Omēn pöpön Yesu pim ngön yaaö omnarö pitök pim yapin nent Panapas pēl

maima. Yapin pöta songönte Omnarö Lup Ketumön Yemowesaup. Pi Yuta omnamp Liwai pim kurmentēkaanēp Saipras kustak wilaup. ³⁷ Omēn pöp pim yang lup nent omnarö menak sumat wak ngön yaaö omnaröa naē sē kom ē mampēnēak mena.

5

Ananiasre Sapaira

¹ Panapas pi pēl ēa. Ēn omēn pöröa naē öngre omp naar wēa. Ompöpē yapinte Ananias. Ēn öngöpē yapinte Sapaira. Ananias puuk pim yang lup nent omnarö menak sumat wa. ² Pēl ēak kaö nent yoolök wasēpēnēak kaö nent ēlēēp wia. Pēl ēēn pim öngöp piita ēlēēp wia pöten kön wiin ompyaö ēa. Pēl ēēn pi sum kaö nent wak sē ngön yaaö omnarö menak, e tapēt pēl mēēa. ³ Pēl ēēn Pitaak piin epēl ök mēēa. “Ananias, Seten puuk nim lupmer utpet panē niwasēn Ngēēngk Pulöön morök elmēēmēak nim yangeta sumat wak kaö nent ēlēēp wian. ⁴ Ni wet rēak yanget sum naēn wieēa akun pötak yang pöt nimtēēt pēl wieēa. Ēn ēnēmak ni yang pöt omnarö menak sumat ningkēn wan pöt nimtēēt. Oröpmorēēnök ni sum kaö nent ēlēēp wiak ngön kaar ēaup? Nim ngön kaar pipēt ten omnaröen pēēn nenian, Anutuun kaar yemaan.” ⁵⁻⁶ Pēl maan Ananias pi ngön pöt kat wiak wel wiak sē ngentia. Pēl ēēn yokoturö pit kat wiak sē pim sokur poē koröpöök kör koēak wak sē yang kel weera. Pēl ēēn omnarö pit ngön pöt kat wiak kas kaö panē ēa.

⁷ Kot nent wē ngöpngöp ēak 3 aöa pēl won yesēn pim öngöp Sapaira pim ompöp wel wia pöten kat nawiin yak Pita pim kaata kakaati sē ilēa. ⁸ Pēl ēēn Pita pi epēl pēlpēl mēēa. “Arip yangeta sumet epēt pēēn wauwaar ma?” Pēl maan öngöpök epēl mēēa. “Yok nim wan pi tapētep.” ⁹ Pēl maan Pita puuk epēl mēēa. “Aripök Aköpē Pulöön morök elmēēnē pöten kön wiin kengkēn sa ma? Kat wiaam.

Omën nim ompöp yang kel weeraurö pit ka kanrak pi yawir niinta niöpnaat.”¹⁰ Pël maan tapëtakëer öngöpta wel wia. Pël een yokoturö pit kaalak wak së pim ompöpë naë moweera.¹¹ Pël een Yesuu ingre mor sauröere omën muntarö ngön pöt kat wia porö pourö kas kësang panë ëa.

Retëng it köpëlöt mëna

¹² Akun pötak Yesu pim ngön yaaö omnarö pit weëre kosang it ngölöpöt kësang omnaröaan elmëa. Pël een omën Yesuun kön wi kosang wesa porö pit Anutuu ngönën tup kaöetak purpur omnarö pitëm ëapë yapin ngamp Solomon pël yamëëauweri wa top ëak Anutuun ök maim wakaima.¹³ Pitëmënt pëen pël ëeim wëen omën muntarö pitëm wëwëatön itenak pit ompyaö wëaurö pël yamëëaurö yak pitring öpnaaten kas ëeima.¹⁴ Pël ëaatak omën kësang pan Aköpön kön wi kosang wesak pim ingre moröröaring yal mena.¹⁵ Pël een Yesuu ngön yaaö omnarö pit pitëm yaat om mëmpö yesën omnarö pit pitëm yauman omnarö wak së kamtaöökë kan ëöök urötring wi moulmëa pöt pit epël mëakökëa. “Pita pi kamtaöök yesem pim moresök moröpnaat. Ën nent pöt pi yesën pöt pim könöpök pitëm rangk ilap riak sëen ompyaö sëpnaat.” Pit pël mëak wak së mowieima.¹⁶ Pël een Yerusalem kak we naöökaan naöökë ka pötëaan yauman omnaröere omën pitëm lupötë urmerarö wëaurö pourö wak së Yesu pim ngön yaaö omnarö pitëm naë oröön waö ë momëak ompyaö mowesa.

Ensel nampök ngön yaaö omnarö wii kaatakaan ent ë moulmëa

¹⁷ Ënëmak kiri ar yaaurö pitëm wotöököpre omën piiring wëaurö pitëm yapinte Satusi, pit Yesuu pim ngön yaaö omnaröa yaaö pötön itenak war kön wiak ya sangën een utpet mowasëpënëak kön wia.¹⁸ Pël ëak së ngön yaaö omnarö wak wii kaatak moulmëen utpet yaauröaring wëa.¹⁹ Pël een rö kan Anutuu ensel

nampök wii kaata kanwer të mowiak ngön yaaö omnarö wël ëak mësak orö epël ök mëëa.²⁰ “Ar Anutu pim ngönën tup kaöetak së wëwë ngölöpta ngönte omnaröen ök man.”²¹ Pël maan pit ngön pöt ngar wak wëen këtëp ngampi yoolaan ngönën tup kaöetak ilëak ngës rëak omnarö rë moula.

Pit pël ëeim wëen kiri ar yaauröa wotöököpre pim omnarö pit Yuta omën kaöaröen yas maan ngönënë kansolörö wa top ëa. Pël ëak wii kaata kaöapë ngësël ngön wes mëa, Yesu pim ngön yaaö omnarö wii kaatakaan koirak waisëpënëak.²² Pël ëaatak ngönënë polisörö pit wii kaata kakaati së itaangkën Yesu pim ngön yaaö omnarö pit won wieëa. Pël een pit kaalak ngönënë ngarangköröa naë së pitën ök mëëa.²³ “Ten wii kaatak së itaangkën kan ngarangkörö wëen ka kanötta om wari sëëa. Pël ëaan ten koirënëak kakaati së itaangkën won wieëa.”²⁴ Pël maan ngönën tup kaöeta polisöröa kaöapre kiri ar yaauröa wotöököp pöt kat wiak kön selap wiak neneren epël mëëa. “Pitëm yaë pipëtakaan oröpöt orööpënëak yaë?”²⁵ Pël aö yeem wëen omën namp pitëm wa topöök së epël ök mëëa. “Kat wieë. Arim omën wii kaatak ulmëan porö pit ngönën tup kaöeta kakaati së omnaröen ngönën ök maim wë.”²⁶ Pël maan polis ngarangkëpre pim koturö pit së Yesuu ngön yaaö omnarö koirak sa. Pit koirak yewaisem tang nemomöön, omnaröak pit kël momööpanëak kas ëa.

Ngön yaaö omnarö pit ngönënë kansolöröen kas naën, ngön ök mëëa

²⁷ Pit Yesu pim ngön yaaö omnarö koirak kakaati së ngönënë kansolöröa naë tau moulmëen tauaan kiri ar yaauröa wotöököpök pitën epël pëël mëëa.²⁸ “Ten arën Yesuu ngönte anëëtaan nga nenian ëan ma? Ma arök kön wiin pöt omën pasit yaë ma? Yerusalem omnaröen ngön pöt ök maan pitök tenën Yesu möan pël apna pöten ar kent yeë.”²⁹ Pël maan

Pitaare karurö pit kangiir epël mëëa. “Ten yok pangk ar yang omnaröa ngönte ngar naöngan. Ngön Anutu pim ök niia pöta ënëm ëënaat. ³⁰ Arök Yesu këra yetaprak möön wel wia. Pël ëaupök tiarim ëere körööröa Anutu puuk weletakaan wal ë moulmëa. ³¹ Pël ëäk Anutuuk koirak së pimtë naë ulmëen pim yaapkëetakël wë. Pël ëën Anutu puuk kaö wes moulmëen tiarim kepönöök wë kaamök elniak Israelörö tiarim kanöökël pourö wa nuulëen utpetat kasëng mam-punëen. Pël ëën Anutuuk arim utpetat wa moolapnaat. ³² Ngön pöt tenök ök yeniaan Ngëëngk Pulöökta omën pötön war wesak yenia. Anutuuk omën pim ngönte kat yawiauröten Pulö yangingk.”

Kameliel pi ngönënë kansolöröen ngön yaaö omnarö kön wialök elmëepënëak mëëa

³³ Ngönënë ngarangkörö ngön pöt kat wiak ya sangën ëën Yesuu ngön yaaö omnarö mëmpënëak ëa. ³⁴ Pël yaëen Parisi omën kaö namp Moses pim ngön ë kosang wesaut rë yemoulaup pi pitëm tekrak wëa, pim yapinte Kameliel. Pit omën pöpön kön wiin ompyaö yaaup. Puuk ngönënë ngarangköröa tekrakaan wal ëäk Yesuu ngön yaaö omnarö ka kaö nerakël wes momëen sa. ³⁵ Pël ëën pitën epël ök mëëa. “Israel omën nem karurö, tiar omën eporö omën nant elmëepenëak pöt kön wialök elmëëpenaan. ³⁶ Kat wieë. Ngaan panëer won, peen peen omën namp wakaima yapinte Tiutas. Pimtok pimtën kön wiin, ‘Ne omën kaöap,’ pël wesak omnaröen maan omën kësang 400 ke pël ëäk yang ngarangkëpön nga elmëepënëak sa. Pël ëën narö pitök pi mëngkën pim iri wëaurö pit pim ngön pöt sëp wesak repak sa. ³⁷ Pël ëën kaalak Yutas Kalili omnamp puuk omën muntarö wak Rom yang ngarangkëpëen nga elmëa. Pël ëa akun pötak yang ngarangkëp pi ka poutë omnaröa yapinöt wë yesën ngaarö pitök pöpta mëna. Pël

ëën pim iri wëauröeta pim ngönte sëp wesak repak sa. ³⁸ Pël ëaut pötaanök Yesuu ngön yaaö eporöen tiar mop mowiak itöök elmëaapa. Pitëm ngön epot omën pëenök yeëa pöt won sëpnaat. ³⁹ Ën omën puot Anutuuk kaamök elmëen pim weëre kosangöök yeëa pöt tiarök yok pangk il nemowasngan. Pötaanök mowëen it mongënaapa. Tiar pël yeem Anutu pimtën nga elmëënganok.”

Ngön yaaö omnarö Yesuu yapinta-taan ëö sëpna pöten ërëpërëp ëa

⁴⁰ Pël maan ngönënë kansolörö pit Kameliel pim wes mëen sëpënëak ëa pöt ngar wa. Pël ëäk pit Yesuu ngön yaaö omnarö koirëpënëak maan koirak sëen ngönën ngarangköröak polisöröen maan pës möön epël mëëa. “Ar kaalak Yesu pim ngönte omnaröen ök manganok.” Pël mëak wes mëen sa. ⁴¹ Pël ëäk Yesuu ngön yaaö omnarö pit wa toptakaan oröak yesem ërëpsawi ëa. Pöt Anutuuk pitëm ya mëna pöten itaangkën yok pangk ëën pit Yesuu ngöntaan yok ëö mongawisëpnaat pël wesa. ⁴² Pël ëäk kët ël epotë pit ka yaapötëëre Anutu ngönën tup kaöetak së omnaröen Yesu Anutu pim Yaö Mëëaup ngön ompyaö pöt ök maima.

6

Pit omën 7 ëäk ngön yaaö omnarö kaamök ëëpënëak moulmëa

¹ Akun pötak Yuta omën narö Yesuu ingre mor saurö selap sak wë tok nentepar pitëm tekrak kom kap oröa. Pöt Krik ngön yaauröak Yuta ngön yaauröen kaaö ngön mëak epël mëëa. “Kët poutë omën omnant ngöntök yaaurö kaömp yemangkem ar Krik ngön yaauröa öng kapirörö ompyaö wesak nemangkën ë yeë.” ² Pël ëën Yesu pim ngön yaaö omnarö 12 pöröak Yesuu ingre mor sauröen yas maan së wa top ëën epël ök mëëa. “Kat wieë. Kaömpre monat kom yaaö ngön pötak tenim ya mëmpuna kanöt il yeniwari pipët pangk naën yaë. Tenim ya kë pöt Anutu pim

ngönte omnaröen ök nianëak äaut.
³ Karurö, ar peene arim naëaan omën
 7 äak kom ë moulmëen pitök omnant
 kom ëëpëna ya pöt ngarangk ëëp.
 Pit omën Ngëëngk Pulö pitëm lupötë
 wieëa könringöröak moulmëen. ⁴ Pël
 ëen tenimtokëer kët ël epotë Anu-
 tuun ök maimëe pim ngönte tekeri
 wesak ök niainm önaan.” ⁵ Pël maan
 omën pourö ngön pöten kent äak
 omën eporö ulmëa. Wet rëak Stiwen
 omën pöp pi Anutuun kön wi kosang
 pan yewesaup Ngëëngk Pulö pim lup-
 meri peö äaö pöp moulmëa. Pël äak
 namp Pilip, namp Prokoras, namp
 Naikena, namp Taimon, namp Pame-
 nas, namp Nikolas Antiok kakaanëp,
 pi köpël omnamp ngës rëak Israel om-
 naröa ngönën wak wëaö pöt yaaup.
 Pël äak Yesuun kön wi kosang we-
 saup. Pit omën piporö moulmëa. ⁶ Pël
 äak pit Yesu pim ngön yaaö omnaröa
 naë moulmëen pitëmëen Anutuun ök
 mëak pitëm moröt kepönötë mowiak
 welaköt elmëa.

⁷ Anutu pim ngönte ulöl sëen
 Yerusalem kak omën wëaurö pitëm
 naëaan selap pan Yesu pim ru sa. Pël
 ëen kiri ar yaauröa naëaan selap pitta
 Yesuun kön wi kosang wesa.

Yuta omnarö pit Stiwen wali wa

⁸ Stiwen pi Anutuuk komre kolap
 elmëak ngönënë weëre kosang ke
 nentere nent kaamök elmëen retëng
 weëre kosang omnaröa yok pangk
 naënganëet omnaröa tekrak mëneima.
⁹ Pël yaëen omën narö Stiwen pim
 yaaö pötön kaaö ëeima. Omën pörö pit
 tok nentak wë Yuta omnaröa ngönën
 tup nent, yapinte wii natëenöröa ka
 pötak wa top ëeima. Omën pörö pit
 Alesentriaare Sairini kakaanörö. Ën
 narö Silisiaare Esia yangrakaanörö.
 Pit së wa top äak Stiwenring ngön
 nga ela. ¹⁰ Pël äaap Pulöök kaamök
 elmëaan yak pitök pi il nemowasën
 ëa. ¹¹ Pël ëen pit omën naröak
 Stiwen pimëen ngön mööngk rëak
 mapëna yak sum elmëen pitök ngön
 mööngk rëak epël mëëa. “Pi Moses
 tiarim ëapre Anutuun pim këmtakaan

utpet wesak yaan ten kat wiäut.”
¹² Pël maan omën pörö pit omën
 yaapöröere ngönënë ngarangköröere
 ngön kosangötë ngarangkörö pit es
 nga mowesak Stiwenë naë së moröak
 wais ngönënë kansolöröa tekrak tau
 moulmëa. ¹³ Pël äak omën ngön kaar
 apnaaröeta piiring tau moulmëen
 kaar epël mëëa. “Omën epop pi akun
 poutë Anutuu ngönën tup ngëëngk
 epëtere Mosesë ngön kosangötön
 utpet wesak yaaup. ¹⁴ Ten kat wiin
 pi epël ya. ‘Yesu Nasaret kakaan
 pipopök ngönën tup epët tööl komun
 äak Mosesë ngaantak tiarim ëarö
 ngön mena pötë urtaköt wiipnaat.’”
¹⁵ Pël maan ngönën ngarangk kaöarö
 pourö pit Stiwen pim ë kosaöön
 it kökö mongnaan ëwa panë tëak
 enselöröa ë kos koröp oröa.

7

Stiwen pi ngönënë kansolöröen ngön ök mëëa

¹ Pël ëen kiri ar yaauröa wotöököpök
 Stiwenën epël pëlpël mëëa. “Ngön e
 ya epët kaar ma yaap?” ² Pël maan pi
 kangiir epël ök mëëa. “Nem pepere
 karurö, ar nem ngön epët kat wieë.
 Anutu, ëwa pepap, pi ngaanëer tiarim
 ëap Apram pi Mesopotemia yangerak
 om wëënaar Anutu pi pim naë oröak
 epël ök mëëa. ³ ‘Ni nim omënerë
 kaare yanger sëp wesak nem yang
 pet elniima pörek së öm.’ ⁴ Pël maan pi
 Kaltia yang pör sëp mowesak ka kaö
 naö Aran pörek së wëen pim pepap
 wel wia. Pël ëen ënëmak Anutu puuk
 wes mëen kaalak yang Israel omnarö
 tiarim wë eprekël waisa. ⁵ Pël äaap
 Anutu pi yang lup nent pimtëen
 panë wesak, ‘Epët nemët,’ pël apna
 nent wël ë nemangkën ëa. Won pan.
 Anutu pöp om epël kosang wes ök
 mëëa. ‘Ënëmak yang epër nimpaat.
 Pël ëen nim ruure ëarö oröak pep sak
 öpnaat.’ Pël mëëaö akun pötak Apram
 pim öngöp ru nawilën ëa. ⁶ Pël ëen
 Anutuuk kaalak ngön munt nent epël
 ök mëëa. ‘Nim ruure ëarö yang maim
 nerek së wëen omën pörek wëauröak

ngarangk elmëen ya pas mëneim sum won öpnaat. Pël ëen pörekörö pitök këlangön ya pas mangkën krismaki 400 pil wakaimpënaat. ⁷ Pël ëen ënëmak nook omën pit këlangön kat mowiipna pipörö ngön ya mëmpaat. Pël ëen ënëmak nim ruure ëarö pit yang pör söp wesak yang eprek wais wë neen yaya neaimpënaat. ⁸ Pël mëak Anutuuk Apramre ëaröaan pim ngön kosang wes mëea pöt pet elmëepënëak Apramön pim ruure ëaröa koröp kaut ilëpënëak ök mëea. Pël ëen omnarök koröp kaut ila pöten itenak Anutu pim Apramön ngön kosang wes mëea pöten kön wiipnaan. Pël ëen wëak pim öngöp yokot namp wila yapinte Aisak wë akun 7 ëak won sëen 8 pötak koröp kaut ila. Pël ëen Aisak puuk wë pim ruup Yakop wilak tapël elmëa. Pël ëen Yakop puukta wë pim ruurö 12 pörö tapël elmëa. Pël ëen pöröak wë 12 tapël ëak pitëm naëaan Israel omnarö tiarim kur 12 ëak oröa.

⁹ “Yakopë ruurö pit omp kaö sak wë Yosepëen këepöt kön mowia. Pël ëak pi omën narö mës menak sumat öpënëak kön wiak mangkën pit koirak Isöp yangrakë sa. Pi pörek së inëen ru sak wë waur eima, sum won. Pël ëen Anutuuk pi söp nemowasën, ¹⁰ könöm nant pim naë jaaröön Anutu puuk ngarangk elmëeima. Pël ëak Anutuuk pi ël kaamök elmëak kön tek-tek kaö mangkën Pero Isöp yang omën omp aköp pim naë wëen piin itaangkën ompyaö ëen kaö wes moulmëen puuk Isöp yang ngarangkëpë yaat ngarangk ëa. Pël ëak wë Pero pim kaata yaat pour pi ngarangk ëak wakaima. ¹¹ Pël ëen wë ngöntök kësang nempel Isöpre Kanan yangrak oröak wiaan omnarö kaömpëen utpet ë yesën Israel tiarim ëaröeta tapël ëa. ¹² Pël yeem Yakop pi kat wia pöt Isöp yangrak omnarök wet rëak akun pötaan kaömpöt wa kön wiaut wia. Pël maan pi ngön pöt kat wiak tiarim ëarö pim ruurö ngës rëak wes mëen Isöp yangrak së kaömp wak waisa. ¹³ Pël ëak wais wë akun nen-

tak kaalak sa. Së oröön Yosepök nanöröen epël ök mëea. ‘Ne arim nangap Yosep.’ Pël yemaanak Pero piita Yosepë nanöröen ewat sa. ¹⁴ Pël ëen Yosepök nanöröen epël ök mëea. ‘Ar së tiarim pepap Yakopön maan wais eprek Isöp tiarim karuröaring öpenaan.’ Yakopë omën kurmentëkaan pörö 75. ¹⁵ Yakopre pim kuröökaan pörö Isöp yangrak së wë ulöp sak we pöök wel wia. ¹⁶ Pël ëen ënëmak pit pouröa kosat wak së omën yangaöökë wieëaurek Sekem pörek weera. Yang pör ngaanëer Apram puuk Emo pim omnaröa naëaan sum ëa.

¹⁷ “Israel omnarö pit Isöp yangerak wë ulöl sa. Pël ëen Anutu pim Apramön yang yaö mëea pörekë söpënëak Isöp yanger söp wasëpna akun mena pöt temanöm sa. ¹⁸ Pël ëa akun pötak Isöp omën omp ak munt namp oröa, pöp Yosepön köpëlëp. ¹⁹ Omën pöpök Israel tiarim ëere köröröen morök elmëak epël maima. ‘Ar ru wilak pöt wak së pëlëer mowiin. Pël ëen wel wiipnaan.’ ²⁰ Pël maan akun pötak Moses pi pim ëlëpök wilak itaangkën pim möönre koröp ompyaö ëen itenak ëlëpök ngarangk ëak kapa yemangkën ngoon naar namp won sa. ²¹ Pël ëen ëlëp pi yang ngarangkëpë ngönte ngar wak Moses wak së pëlëer mowia. Pël ëen yang ngarangkëpë koontupök së koirak pim ru ket ëak ngarangk elmëeima. ²² Pël eim wëen Moses pi kaö sak wë Isöp omën kaöaröa naëaan kön tektek wak kaö panë sa. Pël ëak pi ya kësangöt wak ngön weere kosangringöt pitën ök maima.

²³ “Wë ënëmak krismaki 40 ëak won sëen Israel omën pim karurö kaamök elmëepënëak kön wia. ²⁴ Pël ëak pi yesem itna pöt Isöp omën nampök Israel omën namp möa. Pël ëen pi pim karip kaamök ëak Isöp omnampë utpet elmëa pöta kangiir Isöp omnamp mëna. ²⁵ Pël ëa pöten Moses pi epël kön wia. ‘Nem omnarö pit neen epël kön wiipnaat. “Anutuuk pi kaamök elmëen tiar Israel omnarö Isöp yangrakaan nikoirëpënëak yaö mëeaup,”

pël kön wiipnaat.' Pël ëa pöt pit pël kön nawiin ëa.

²⁶ "Ka urak wangam kanök Israel omën naar nga yaalën pi ngeröök yaalmëem epël mëëa. 'Arpimënt tapaarök yeëerek nga elngan.' ²⁷ Pël maan omën ngöntöp ngep ëak yamöa pöpök Moses mök ë moolëak epël mëëa. 'Talëpök ni tenim kaö sak wë ngön ë pet irumëak niia? ²⁸ Ma nim peen kusi Isëp omnamp mënan pöl kaalak neenta nemëmpëak yaan ma?' ²⁹ Pël maan Moses pi ngön pöt kat wiak yang pör sëp wesak Mitian yangerak kas së wakaim wë öng namp wak yokot naar wila.

³⁰ "Moses pi yang pörek wëen kris-maki 40 ëak won sëen akun nentak yang pultak Sinai tomök ikanöök këra kot nementëk es wëlëng yokota. Pël ëen Anutu pi enselëpë ök sak es wëlëngöökë öngpök wëen ³¹ Moses pi pöten itenak yaan sak itaampënëak naë yesën Aköpök epël ök mëëa. ³² 'Ne nim ëarö Apramre Aisakre Yakop pitëm Anutu.' Pël maan Moses pi yaan sak reireë urak kaalak itaampnaaten kas ëa. ³³ Pël yaëen Aköpök epël ök mëëa. 'Ne ngëëngkëp yang eprek wë. Pötaan yang nim tauaan pipët welakët yak kan wariaarek nim ing korötepar përe ola. ³⁴ Ne itaangkën Isëp omnaröak nem omnarö utpet moweseim wë. Pël ëen ne kat wiin pit ya utpetaring wë neen merëk neaim wë. Pötaanök ne pitëm könömöt ent ë moolamëak yewais. Wal ë. Wes nimëen Isëp yangerakë sumëen.' "

³⁵ Stiwen puuk kaalak epël ök mëëa. "Moses pi ngaanëer Israel omnarö pitök pim ngönte wa moolëak epël mëëa. 'Talëpök ni tenim kaö sak wë ngön ë pet irumëak niia?' pël mëëa. Pöt pit omën pöp Anutuuk Israel omnarö pit ngarangk ëak këemre këlangönë öngpökaan ent ë moulmëepënëak yaö maan wëen enselëpök këra kotumentëk es wëlëngöökaan ök mëëa pöten pit köpël pötaanök. ³⁶ Pël ëak Moses puuk omën pörö mësak yesem Isëp

yangerakaan i kaö Köp Möauukaan yang pultakë pötë yesem retëng ke nampöt mëneim wëen kris-maki 40 ëak won sa. ³⁷ Pël ëak Moses puuk Israel omën pimoröen epël ök mëëa. 'Anutu tiarim Aköp puuk tektek ngön yaaö namp wes mëen waisëpnaat. Pöp arimtë naëaan namp. Pël ëen Anutu pi neen yaö elnëa ke pëlëp,' pël mëëa. ³⁸ Moses pi tapöp ngaan yang pultak omnaröaring wa top ëak wakaima. Pi akun pötak tiarim ëaröaring wëen ensel Sinai tomök ngön ök mëëa pöp piarip pouwaar wëa. Pël ëëëak Moses pi Anutu pim naëaan pim ngön lëngë nasëpanë pöt wak tiarimëen mena. ³⁹ Pël ëënak tiarim ëarö pit Moses pim ngön pipët wa olëak kaalak Isëp yangerakël sëpënëak ëa. ⁴⁰ Pël ëak pit Moses pim nanëp Eron pim naë së oröak epël mëëa. 'Moses pi tiar Isëp yangerakaan mësak wais eprek niulëak pi talël sa wes? Ten köpël yaëerek nuuk omën kön nent ket ë nin pötak tenim omp ak sak wotöök rëak mës niwak sëpnaan.' ⁴¹ Pël mëak akun pötak purimakaö ru kön namp ket ëak animaö narö möak kön kaar pöpëen kiri ar ë mowiak pitëmtë omën ket ëaö pötaan ërëpsawi elmëeima. ⁴² Pël eim wëen Anutuuk mopöök omnant wia epot këtre ngoonre ari puotön yaya mapënëak pit kasëng momena. Omën pipot Anutu pim tektek ngön yaaö omën nampök epël retëng ëa.

'Israel omnarö ar yang pultak imeë kris-maki 40 ëak sa.

Akun pötak animaö kiri ar ëëiman.

Pël ëan pöt nemëen won.

⁴³ Ar wet rëak omnant arimtë ket ëautön yaya maimaurö.

Pël ëak ar omp ak kaarëp Molok pim poë koröp ngönën tup kaarkaarte tiak wak

pötaring omp ak kaarëp Repan pim ari kön-te wak sa pël eimaurö.

Pötaanök peene nook ar kama niwak wes nimëen maimerek Papi-lon yangrakë sënëen.'

⁴⁴ "Tiarim ëarö pit yang pultak wakaima akun pötak poë koröp ka nent Anutu pi pitring wë pöta

ökre waste tiak wak ima. Ka pöt Anutu pimtök Mosesën ök rapnaal pet elmëen ök reäk wak ima. ⁴⁵ Pël ëen ënëmak tiarim ëaröak poë koröp ka pöt pitëm peparöa naëaan wak Yosuaaring imeë yang munt ner Anutuu omën yang pörek wëaurö waö ë momëa pörek së oröa. Pël ëaut poë koröp ka pöt om wiakaim wiaan yang omën omp aköp Tewit pi oröa. ⁴⁶ Pël ëen Tewit pim wëwëeten Anutu kent elmëa. Pël ëen Tewit pi Anutuun epël kimang mëea. ‘Ne yok pangk ni, nem ëap Yakop pim Anutu, nimëen ngönën tup ompyaö nent ök ram ma?’ ⁴⁷ Pël mëëautak omën omp aköp Solomon, Tewit pim ruup, puuk ka pöt ök rëa. ⁴⁸ Pël ëaap Anutu O Ngaarëkep pi ka omën moresök ök yera epotë pëen naöpanëpön tektek ngön yaaö omnampök pël ëa.

⁴⁹ ‘Aköp pi epël ëa. Ne kaöap kutömweri wë omën pout ngarangk ëäk wëaup.

Ën yang pipër nem weëre kosangöökë iri wia.

Pötaanök arök yok pangk ka nent nem wel aisëëë kë sumaan ök nen-erangan sa.

⁵⁰ Iteneë. Nemtok nem omën ket ëaö epot pout il wesak wë.’ ”

⁵¹ Stiwen puuk kaalak kansolöröen epël ök mëea. “Arim lupötë wa olëere kön utpet pötök peö ëäk wë köpël omën ket ëäk Anutuu ngönte kat nawiin yaaurö. Ar ket ël epotë Ngëengk Pulöökë ngönötta wa olaim wëaurö. Tiarim ëarö pit pim ngönöt wa olaimaurö. Arta tapël yeë.

⁵² Yaap, tiarim ëarö pit Anutu pim tektek ngön yaaö omnarö pitëm naëaan nampöp sa wasngan. Pourö utpet mowesa. Pit omën wotpil waisëpnaapön tektek ngöntak war wesak ëaö pörö pourö mënak won wesaurö. Pël ëauröak peene arökta omën wotpil tapöp ngaaröa naë wes mëen mëna. ⁵³ Tiar tapöröak Anutuu naëaan ngön ë kosang wesa pöt öpenëak enselöröak tiarim ëaröen ök mëëautak arta ngön pötë ënëm naën yeë.”

Pit Stiwen kël möön wel wia

⁵⁴ Stiwen pi pël maan ngönënë kansolörö pit ngön pöt kat wiak ya sangën ëen kë ruru kön wia. ⁵⁵ Pël ëen Ngëengk Pulö pim lupmeri ilëak peö ëa. Pël ëen pi we riak itena pöt Anutuu naë ëwa kësangpel ëaan Yesu Anutu pim yaapkëetak tauaan itena. ⁵⁶ Pël ëäk Stiwen pi pitën epël ök mëea. “Kat wieë. Ne peene itaangkën kutömwer kan tëen Omën Këep pi Anutu pim yaapkëel tauaan ityaangk.” ⁵⁷ Pël yemaan kansolörö pit Stiwen pi Anutuu yapinte ngep yaë wesak kat wiipanëäk kat ur wariak ngön kaëpre ngön ëäk wal ëäk së moröak ⁵⁸ weruak Yerusalem ka pöökë wilëngkëel koliil së olëak kël momöa. Pël ëäk omën pimëen ngön aima pöröak pitëm ulpëenöt përeäk omp ulwas nampë yapinte Sool pim naë rongan ë ulmëa. ⁵⁹ Pit pi kël yemomöön Stiwen pi kimang ngöntak Aköpön epël ök mëea. “O nem Aköp Yesu, ni nem könöp kama neö.” ⁶⁰ Pël mëak rar rë wesirak ngön ëäk epël mëea. “Aköp, ni omën utpet yaalnë eporö kangit mangkan.” Pi ngön pil ök më pet irak wel wia.

8

Sool pi Yesuu ingre mor saurö utpet moweseima

¹⁻² Sool pi Stiwen mëngkën ya kë sa. Pël ëen omën ngönën kat wiaurö pitök pim sokut wak së yang kel weera. Pël ëäk pit ingre ya ilak aima. Pël ëa akun pötak Yerusalem kak omën wëa pöröak ngës reäk Yesuu ingre mor saurö mëmpö waö ëäk rep momëen Yutia yangrakaan Sameria yangrakë sa. Pël ëen Yesu pim ngön yaaö omnarö pitëmënt Yerusalem kak wakaima. ³ Pël ëaan Sool pöpök Yesu pim ingre mor sa pörö utpet mowesak pitëm kaatë kakaati ilëak öngre omp pourö moröak wii tëäk wak së wii kaatak ulmëa.

Pit Sameria kak ngön ompyaut ök mëea

⁴ Yesu pim ingre mor rep momëen saö pörö pit neenem yesautë pim

ngönte ulöl wesak ök maö sa. ⁵ Pël ë yesën Pilip pi Sameria kak së omnaröen Kristo Anutuu Yaö Mëëaup pim ngönte ök mëëa. ⁶ Pël yemaan omën kaö pan pim naë wa top ëak retëng omnaröa it köpëlöt ëaö pötön itenak pim ngönöt këëkë pan kat wieima. ⁷ Pël yaëën omën selap urmerarö pitëm lupötë wëa pörö waö ë mëën merëkre ngönëër oröak sa. Pël yaëën omën kosat kël waare kan utpet yaaö pourö ompyaö panë sa. ⁸ Pël ëën omën Sameria kak wëaö pörö Pilip pim ëa pöten itenak ërëpsawi kaö pan ëa.

⁹ Akun pötak kak taprek omën namp wëa pim yapinte Saimon pi kempre pölang pöt ëwat panëëp. Pël ëën Sameria kak pörökë omnarö pit pim yaaö pöten yaan sa. Omën pöp omnaröen pi pitëm kaöap pël maim yeëa. ¹⁰ Pël ëën kak pörökë omën kotre kaö pourö pit pim ngön mëëaö pöten këëkë pan kat wiak epël maima. “Omën epop pi weëre kosang kaö pan wak Anutuu naëaan irëa.” ¹¹ Yaap, pit akun wali pim yaaö pötön itenak yaan sak pim ngön yaaut këëkë kat wieima. ¹² Pël eim wëënak Pilip pi waisak Anutu pi omnarö wa ngaöök nimëak wë pöpë ngön ompyaö pötre Yesu Kristo Anutu pim Yaö Mëëaup pim ngön ompyaö pöteta ök maan omën narö piin kön wi kosang wasën Pilip pi omën pörö i momëa. ¹³ Pël ëën Saimon piita Yesuun kön wi kosang wasën Pilipök i momëën Pilipring wakaima. Pël ëak pi Pilipë retëng kësang ke nalöt yaaö pötön itenak yaan sa.

¹⁴ Yesu pim ngön yaaö omnarö pit Yerusalem kak wë Sameria omnarö Anutuu ngönte wak wëa pöt kat wiak Pitaare Son wes mëën itaampö sa. ¹⁵⁻¹⁷ Pël ëak pitëm naë së oröak itaangkën pit Aköp Yesu pim ru ulöpöökörö pël sak wëa pötaan i momëën wëa. Pël ëaap itaangkën Ngëëngk Pulö pitëm naë neiraan wieëa. Pël ëën Pitaare Son piaripök Ngëëngk Pulö pitëm lupötë ilapna pötaan kimang mëak

piarpim moresiar pitëm kepönötë rangk mowiin Ngëëngk Pulö pitëm lupötë ilëa. ¹⁸ Pël ëën Saimon pi Yesu pim ngön yaaö omnaarë moresiar omnaröa kepönötë yemowiin Ngëëngk Pulö pitëm lupötë ilëa pöten itenak pi weëre kosang pöt piarpim naëaan sum ëëpënëak kimang mëëa. ¹⁹ “Arpim weëre kosang wa pipët nampun. Pël ëën nookta omnaröa kepönötë nem moresiar mowiin Ngëëngk Pulö pitëm lupötë ilapnaan.” ²⁰ Pël maan Pita pi epël mëëa. “Ni korar pan yaanëp. Nim sum pötak yok pangk Anutuu naëaan Pulö sum ëëm wesak yaan. Pötaanök nim sumetaring utpet kak sumëët. ²¹ Anutu pi nim lupmeri itaangkën yok pangk naën. Pötaanök ni tenring ya epëtak naön ëëm sa. ²²⁻²³ Yaap, ne niin ëwat wë. Nim lupmer warre kaur pömpelök peö ëak wiaan utpetatök par elniak wë. Pötaanök ni pipot kasëng menak Aköpön kimang maan puuk nim utpetatë saunat lupmeri wia pipot won niwasëpnaan.” ²⁴ Pël maan Saimon pi piaripön epël mëëa. “Arip nemëën Aköpön kimang maë. Pël ëën omnant nim yenëaan pöt nem naë kaalak naaröön ëëpnaan.”

²⁵ Pitaare Son piarip ngön weëre kosangringöt pël ök mëak Yesu naëaan ngön kat wia pöt ök mëak Yerusalem kakë sa. Yesem Sameria yangera öngpök ka wieëa pötë ngön ompyaut ök maö sa.

Pilipök Itiopia omnampön ngön ompyaut ök mëëa

²⁶ Ënëmak Aköpë ensel nampök së Pilipön epël ök mëëa. “Wal ëak ëngkël së Yerusalemëlaan kan Kasa kakël sa pipöök sum.” Kan pö yang pultak yesau. ²⁷⁻²⁸ Pël maan Pilip pi wal ëak sa. Yesem itaangkën omën kaö namp Itiopia yangerakaanëp piita kan tapöök yesa. Omën pöp Itiopia yangerak öng aköp yapinte Kantesi pim kaatere ya omnaröa ngarangkëp, pi Yerusalem kak së Anutuun yaya mëak kakë sëpënëak kar pol osöröak weruak yaaö naöök wel aisëak yesem

Aisaia Anutuu tektek ngön yaaup pim pep retëng ëauwer sangk kelö yesa. ²⁹ Pël yaëen Anutuu Pulöök Pilipön epël ök mëëa. “Ni kar osöröa weruak yes ëngköökë naë së.” ³⁰ Pël maan Pilip teëntom së itaangkën omën pöp Aisaia pim pep ngaan retëng ëa pöwer sangk kelö yesa. Pël ëën pi omën pöpön pëël mëëa. “Ni ngön sangk yaalën pita songönten ewat wëen ma won?” ³¹ Pël maan pi kangiir epël ök mëëa. “Omën nampök pet naalnëen ëëpna pöt ne tol ëäk ewat sum? Pötaanök ni nem naë wais wel aisëak ök nea.” ³² Pël maan Pilip pi karöökë ngaarëk is wel aisëak omën pöpë ngönën pepeweriaan sangk kelö yesa pöten kat wia. Pöt epël.

“Omnaröa sëpsëpörö mööpënëak wak yes pöl elmëa.

Sëpsëp ruuröa ëpöt ilëpënëak yaëen këlël naën yaë pöl ngön won sak wëa.

³³ Omnarö pit pi ngep ëäk utpet elmëak ngön yaat wotpil wesak namëngkën ëa.

Pit pim wëwëet won pan wes moolaan pim yangerakë wëwëet won sa.

Omnarö pitök pim ru wilëpnaaröen itnaampan.”

³⁴ Omën kaö pöpök Pilipön epël pëlpël mëëa. “Omën epop ngön epot pimtëen ya ma omën nampëen ya?” ³⁵ Pël maan Pilipök ngön kangit ök mëëa. Pi ngës rëak Anutu pim ngönën pepeweriaan omën kaöap pim sangk kela pöt war wesak Yesu pim songönte pim ngön ompyaö pöt ök mëëa. ³⁶ Pël ëäk kamtaöök om yesem omën kaö pöpök i kaö naöön itenak Pilipön epël ök mëëa. “Itan. I kaö nent ëngk wiaap. Ni yok pangk ne i nemëem ma won?” ³⁷ [Pël maan Pilip pi epël mëëa. “Nim lupmerök Yesuun kön wi kosang wasën pöt ne yok pangk i nimëemaat.” Pël maan pi epël mëëa. “Ne Yesu Kristoon pi Anutuu ruup pöt kön wi kosang yewas.”] ³⁸ Pël mëak pi karaö leng ëëpën maan leng ë ulmëen piarip i kaöötak ngemë Pilipök i momëa.

³⁹ Pël ëäk piarip i kaöötakaan yaaprën Aköpë Pulöök Pilip kama wak yang maimerekël sa. Pël ëën omën kaöap pi Pilipön itnaangkën ëäk pim sëpënëak sa pöl yesem ërëpërëp kaö ë sa. ⁴⁰ Ën Pilip pi itaangkën pi Astot kak wëa. Pël ëäk Astot il mowesak kan yesem kamtaöök ka wieëa pötë Anutuu ngön ompyaut ök maö yesem Sisaria kak së oröa.

9

Sool pi lup kaip tiak ingre mor sa (Ngön 22:6-16; 26:12-18)

¹ Sool pi Aköp Yesu pim ingre mor saurö mëmpënëak ngön kosang wia. Pël ëäk pi kiri ar yaauröa wotöököpë naë së ² pep nant Yuta omnaröa ngönën tupötë ngarangk Tamaskas kak wëauröaan retëng ëëpënëak maan pël ëäk Sool mena. Pep pötë ngön epël retëng ëa. Sool pi omën öngre omp Yesuu ingre mor saurö koirak wii tëäk Yerusalem kakë wak sëpënëak wiak mena. ³ Pël ëën Sool pi sa. Seim Tamaskas kak temanöm yewasën kutömweriaan ëwa naö teënt pan ire piik ela. ⁴ Pël ëën pi yangerak së ngentiak kat wiin ngön nent epël mëëa. “Sool, Sool, ni tol ëënak ne utpet neweseimën?” ⁵ Pël maan pi kangiir epël mëëa. “Aköp ni talëp?” Pël maan pi epël ök mëëa. “Ne Yesu. Ni kët ël epotë ne utpet neweseimën. ⁶ Wal ëäk Tamaskas kak së orö. Pël ëën omën nampök nim omën ëëmë pöt ök niapnaat.” ⁷ Pël yemaan omën Soolring kan pöök yesaö pörö pit yaan sak ngön wonök tauëë pit ngön yamëëa pöt yok kat wieëak omën ngön pöt yaaö pöpön itnaangkën. ⁸ Pël ëën Sool pi yangerakaan wal ëäk it ngaulak omnantön itaampënëak ëa pöt pangk naën. Pël ëën omnaröak mor yal ëäk Tamaskas kak së moulmëa. ⁹ Pël ëën akun nentepar nent om it ngaap sak wakaima. Pël yeem iire kaömpre omnant nanën.

¹⁰ Tamaskas kak pörök Yesuu ingre mor saö namp wëa yapinte Ananias. Pi wangarötë yemangk ke pël

ëak itaangkën Aköp pim naë së ëö pet elmëak epël ök mëëa. “Ananaias.” Pël maan pi kangiir epël mëëa. “Aköp, ne e wëep.” ¹¹ Pël maan Aköpök piin epël mëëa. “Ni wal ëak kan naö yapinte Wotpil kan pöök së Yutas pim kaatak oröak pitën epël pël pël mam. ‘Omën namp Tasas kakaanëp yapinte Sool pi wë ma?’ ¹² Omën pöp pi wangerötë yemangk ke pël ëak itaangkën omën namp pim yapinte Ananaias pöpök së pim moresiar kepönöök mowiin pim itöörar kaalak ompyaö sa pël itena.” ¹³ Pël maan Ananaias pi kangiir epël mëëa. “Aköp, omnaröak omën pipopön aan kat wiaut. Pi nim omnarö Yerusalem kak wëaurö utpet yemowesau. ¹⁴ Pël yaaupök kiri ar yaauröa kaöarö pitök maan pi omën niin yaya yeniaurö wii tëepënëak Tamaskas kakë waisa.” ¹⁵ Pël maan Aköpök epël mëëa. “Ni pim ngësë së. Omën puop pi nem ngönte wak köpël omënere yang omp aköröere Israel omnarö arën ök niapënëak yaö mëëaut. ¹⁶ Pötaanök nemtok pim ënëmak nem ngönte aö yesën këemre këlangön orö morëëpna pötönta ök memaat.” ¹⁷ Pël maan Ananaias pi së ka pötak ilëak pim moresiar Sool pim kepönöök mowiak epël mëëa. “Sool, nem karip, Aköp Yesu kamtaöök koirak ngön ök niia pöpök nook nim itöörar nganga sëen Ngëëngk Pulö nim lupmeri ilëak peö ëëpënëak wes nemëen yewais.” ¹⁸ Pël maötaring omën pim itöörarë pe ëëëa pömpel ilak ungvön it nganga sa. Pël ëak wal ë tauaan Ananaias puuk i momëa. ¹⁹ Pël ëënak Sool pi kaömp nak weëre kosang wa.

Sool pi Tamaskas kak ngönën ök mëëa

²⁰ Sool pi Yesuu ingre mor saurö Tamaskas kak wëaö pöröaring akun nentepar ma nentepar nent wë teëntom Yuta omnaröa ngönën ka wieëautë ilëak Yesuu songönte war wesak omnaröen epël ök mëëa. “Yesu pi Anutu Ruup.” ²¹ Pël maan omnarö pit kat wiak yaan sak epël mëëa.

“Elei, omën epop pi Yerusalem kak omën Yesuun yaya yamëëauröan nga yaaupök kaalak eprek wais tapël ëak wii tëak wak kiri ar yaaö kaöaröa ngësë sëpënëak waisaupök tolël ëak epël ëa?” pël mëëa. ²² Pël ëaap Sool pi weëre kosang pan wesak Yesu pi Kristo Anutu pim Yaö Mëëaup pöta ngönte ök maan Yuta omën Tamaskas kak wëaurö pit ngön kangit mapnaat won ëa.

²³ Wë akun wali yesën Yuta omën ngönënë ngarangkörö pit wa top ëak Sool mëmpënëak ngön ëa. ²⁴ Pöt pi kat wiak wëen omnarö pit Tamaskas ka pöök kël ëmööké ëm kanrak kët kanaan rö kanë Sool mëmpënëak nga wieima. ²⁵ Pit pël ëaan röök lupöök omën pim karuröak Sool mësak së kolöm ëp kër naëëpök waulak ëm kë kanöök wii ngan ëak wilëngkëel wes momëen ngemë ngentiak oröak sa.

Sool Yerusalem kak wakaima

²⁶ Yerusalem kak së Yesuu ruröaring yal mampënëak ëen pit pim Yesuu ru sak wëa pöten kaar yema wesak pit piin kas elmëa. ²⁷ Pël ëen Panapas pi Sool koirak Yesuu ngön yaaö omnaröa naë sa. Pël ëak Panapas puuk Sool pim kamtaöök yesem Aköpön itaangkën ngön ök maan Tamaskas kak së kas köpël omnaröen Yesuu ngönte ök mëëa pöten Yesuu ngön yaaö omnaröen ök mëëa. ²⁸ Pël ëen Sool pi pitring wë Yerusalem kak we naöökaan naöök kas naën Yesuu ngönte ök maima. ²⁹ Pël eimeë Sool pi Yuta omën Krik ngön yaauröaring ya mëmpöore ngön nga elö pël eim wëen pit kangiir pi mëmpënëak nga kup rieima. ³⁰ Pël yaëen pim ingre moröröak kat wiak Sool koirak Sisaria kak së wes mëen Tasas pim kakë sa.

³¹ Akun pötak Yutiaare Kaliliire Sameria yang pötë omën Yesuu ingre mor saurö pitëm naë mayaap oröak wiakaima. Pël ëaan pit Aköpë ikanöök wëen Ngëëngk Pulöök kaamök elmëen weëre kosang wak ulöl sak wakaima.

Pita pi Inias ompyaö mowesa

³² Pita pi yang poutë Anutuu ingre mor sauröa wëwëatön wa kom ë sak waisak eima. Akun nentak pi Anutuu omnarö Lita kak wëaurö pitëm naë së oröa. ³³ Pël ëak itaangkën omën namp ingre mor kël waup yapinte Inias pöp wëa. Pi urtak pëen ka urakaimën krismaki 8 ëak won saup. ³⁴ Pël ëen Pita puuk piin epël ök mëëa. “Inias, Yesu Kristo ompyaö yaniwas. Pötaan wal ëak nim urre korumön ompyaö was.” Pël maan tapëtakëer wal ëa. ³⁵ Pël yaëen Litaare Seron ka pöteparë omën pörö pit pöpön itenak lup kaip tiak Aköpë ë pël ëa.

Pitaak Tapita öp wes moulmëa

³⁶ Kak nerekë yapinte Yopa pörek Yesuu ingre mor sa öng namp wëa yapinte Tapita, Krik ngöntak Tokas pël yamëëa. Öng pöp pi kët poutë omnaröaan ompyaö elmëimeë pit omnant ngöntök yaëen pöt kaamök elmëim wëaup. ³⁷ Pël ëak akun pötak öng pöp pi yauman nent koirak wel wia. Pël ëen öngörö pit sokur i moirak wak së ka ngerö ngaarëk nentak së mowia. ³⁸ Yopa kak pörek Lita kak naë wieëa. Pötaan Yesuu ingre mor saurö pit Pita Lita kak wë pöten kat wiak omën naar wes mëen së epël mëëa. “Ni tiarip koirak teënt sëpa.” ³⁹ Pël maan Pita pi wal ëak piaripring sa. Pël ëak ka tomök oröön mësak ka kaö ngaarëktakël isa. Pël ëen öng kaporöröak Pita tekrak ulmëak elre waar ë poë koröpre ulpëen Tokas pim öp wë korir mëak pit menautön pet elmëa. ⁴⁰ Pël ëen Pita pi öngörö waö ë tomökël momëen yaröön rar rë wesirak Anutuun kimang mëëa. Pël ëak sokura ngësël kaip tiak epël ök mëëa. “Tapita, wal ë.” Pël maan öngöp it ngaulak Pitaan itenak wal ë wel aisëa. ⁴¹ Pël ëen Pita puuk moresi moröak wal ë tau moulmëak öng kaporöröere Anutu pim omën muntaröen ök maan ilaan Tapita mës mena. ⁴² Pël ëen Pita pim ëa pöta ngönte ulöl sak sëen omën munt narö kësang pan Yopa kak wëaurö Aköpön kön wi kosang wesa. ⁴³ Pël ëa akun

pötak Pita pi Yopa kak pörek omën pol koröpöt ket ëëpënëak kopëta yewesa nampë yapinte Saimon pöpring akun wali wakaima.

10

Ensel nampök Koniliasën ngön ök mëëa

¹ Sisaria kak omën namp wëa pim yapinte Konilias pi Rom nga omën 100 pöröa wotöököp. Nga omën pörö pit Itali yangerakaan waisa. ² Omën pöp pi ngönënringëp yak pit öngre ruurö Anutuun yaya maim wëaup. Pël ëeimeë omën pöp Yuta omnarö omnantëen ngöntök yaëen kaamök ëak Anutuun ök yamëëaup. ³ Kët nentak wiap kan 3 kilok pötak pi wangarötë yemangk ke pël ëak itaangkën Anutuu ensel nampök së piin epël mëëa. “Konilias.” ⁴ Pël maan pi enselëpön itenak kas ëak pëlpël mëëa. “E Aköp tol ë?” Pël maan enselëpök epël mëëa. “Anutu pi nim kimang ngönöt kat wiak nim omën ngöntök yaaurö kaamök yaalmëan pöten itaangkën ompyaö ëen puuk kangut nimpnaat. ⁵ Pötaanök ni peene omën narö wes mëen Yopa kak së omën namp yapinte Saimon, yapin nent Pita, pöp koirak waisëp. ⁶ Omën pöp pi Saimon yapin ngampup pol koröpöt ket ëëpënëak kopëta yewesaup pim kaatak wë. Ka pöt i kaö ëökël wia pipët.” ⁷ Pël mëak sëen Konilias pi pim inëen ru naarre nga omën ngönënring namp piiring wëaup pöröen ngön maan sëen, ⁸ Konilias pi pitën enselëpë ngön ök mëëa pöt pout ök mëak wes mëen Yopaë sa.

Pita pi wangarötë yemangk pöl ëa

⁹ Omën pörö së ka urak ëlpamök kan kourak yesem së Yopa kak temanöm oröak itna pöt këtëp luptak wëen Pita pi Anutuun ngön mapënëak ka kaö kë yesaur ngaarëkël wieëa pörekël isa. ¹⁰ Pël ëak pi këen pan ëen kaömp nëmpënëak yeëa. Pël ëen pit kaömp kopëta yewasën Pita pi kor wë wangarötë yemangk ke pël ëak itaangkën, ¹¹ kutömwer kan tëen omën

nempel poë koröp kaöatë ök nempel irëa. Kaut kong nent ulöp urak wes meën yangerak irëa. ¹² Pömpelë öngpök animaö ke nampre namp in-tre imën, kamal pörö wëa. ¹³ Pël ëën Pita pi ngön nent epël kat wia. “Pita, ni wal ë narö möak ar ëak në.” ¹⁴ Pël maan Pita pi epël mëëa. “Aköp, ne yok pangk pël naëngan. Omën epot Yuta omnarö tenim naë nga pan wia. Pël ëën ne ngaanta nanën yaaup.” ¹⁵ Pël maan ngön tapët kaalak rangk mëëa. “Anutu pim kaömp numëak nimpëna pipotön nuuk nga wia pël angan.” ¹⁶ Omën pöt akun nentepar nent oröak teënt kaalak kutömweri isa.

¹⁷ Isën Pita pi wel aisëak pim wangerëta ök itena pöta songönten kön wieim wëën Koniliasë naëaan sa pörö pit Saimon pim kaaten pëël maan omnaröak pet elmëen ka pöta ëmööké ëm kanrak së taueë, ¹⁸ epël pëlpël mëëa. “Omën namp yapinte Saimon, yapin nent Pita, pöp eprek wë ma?” ¹⁹ Pël maan Pita pi omën pim naë oröa pöten kön ya mëneim wëën Ngëëngk Pulöök epël mëëa. “Kat wi. Omën naar namp ëak ni nikoirëpënëak waisaurö e wë. ²⁰ Pötaanök wal ëak orö pit koirak pitring së. Nemtok wes meën yewaisrek kön selap ëëngan.” ²¹ Pël maan Pita pi oröak ngemë pitën epël mëëa. “Arim ap weseiman pöp ne epop. Ar tol ëënak yewais?” ²² Pël maan pit kangiir epël mëëa. “Rom nga omnaröa wotöököp yapinte Konilias puuk ten nim ngësë wes nimëen yewais. Omën pöp pi ompyaö panëep Anutuun yaya maim wëaup. Pël ëën Yuta omnarö pit pim wëwëeten itaangkën ompyaö yaaup yak Anutuu ensel nampök ni koirak pim naë sëen nim këmtakaan ngön kat wiipënëak mëëa.” ²³ Pël maan Pita pi omën pörö koirak së piiring ka ura.

Ëlpamök Pitaare omën Yopa kakaan Yesuu ingre mor saurö pit kopëta wesak pitring sa. ²⁴ Pël ëak pit yesem kan kourak së ka nent ura. Wangam kan yesem Sisaria kak së oröa. Pël ëën Konilias pi pim nanang karuröen

ök mëak wa top ëak Pitaan kangk eim wëa. ²⁵ Pël ëën Pita pi së oröak kakaati ilapënëak yaëën Konilias pi koirak ngëëngk mowesak rar rë mowesira. ²⁶ Pël ëën Pitaak Koniliasën epël ök mëëa. “Wal ë. Ne ngëëngkëp won, omën nim karip.” ²⁷ Pël mëak piarip ngönngön aö kakaati ilë itaangkën omën kësang pan wa top ëak wëën Pita puuk pitën epël mëëa. ²⁸ “Ar ten Yuta omnaröa songönten ëwat wë. Ten omën muntaröaring omnant ngawi ëënganëak kan waria. Pël ëautak Anutuuk ne arim naë waisumaaten ngel könöm ëënganëak wangerëtak ök neak pet yaalnë. ²⁹ Pötaanök ne arim ngönte kat wiak wa nanuulaan ngar wak yewais. Pötaanök ne pëlpël niamaan. Oröp ëënak neen ngön neeaurö?”

³⁰ Pël maan Konilias pi kangiir epël ök mëëa. “Ne omën it ngölöp nenten itenak wëën kët akun nentepar nent yes. Pël ëënak niin yas niiaut. Pöt epël. Ne wiap kanök 3 kilok pötak Anutuun kimang maim wëën akun tapëtakëer omën poë koröp kölam panëö wetaö namp nem naë oröak epël ök neeaut. ³¹ ‘Konilias, Anutu pi nim kimang ngönöt kat wiak nim omën ngöntök yaaurö kaamök yaalmëan pöten itaangkën ompyaö ëën puuk ni kangut nimpnaat. ³² Pötaanök ni peene omën narö wes meën Yopa kak së omën namp, yapinte Saimon yapin nent Pita, pöp koirak waisëp. Omën pöp pi Saimon yapin ngampup pol koröpöt ket ëëpënëak kopëta yewesaup pim kaatak wë. Ka pöt i kaö ëöökël wia pipët.’ ³³ Pël neaan ne nim ngësë teëntom ngön wes nimëaut. Pël ëën ni ompyaö ëak tenim naë wais oröön ya kë yes. Pötaanök ten Anutuu ëöetak wais wa top ëak wë. Aköp pi ngön tol nent ök niamëak niia?”

Pita pi Konilias pim kaataköröen ngönën ök mëëa

³⁴ Pël maan Pita pi ngës rëak epël ök mëëa. “Yaap pan. Anutu pi omnarö mööngkraar kangk naalmëen

yaaup. ³⁵ Pi yok pangk omën ke nampre namp, ngön nerre ner pimëen yaya maö ompyaö elmëeim wëäö piporöaan kent yaaup. ³⁶ Anutu pim Israel omnarö tenën ngön ök niiaö pöten ar ewat wë. Pi Yesu Kristo pim ngön ompyaut war wesak ök niia. Pi omën pouröa Aköp pël sak wëen tiar Anutuuk yal mangkën lup kopëtemer sak öpenaat. ³⁷ Ar Son pim omnarö i momëen omën ompyaut oröa pöten ewat wë. Pöt Kalili yangerak oröak Yuta yang poutë ulöl sak sa. ³⁸ Ar yok ewat wë. Anutu pi Yesu Kristo Nasaret kakaanëp yaö mëak pim Ngëengk Pulö elmëen weëre kosang kaamök elmëen pi yang poutë ya ompyaö mëmpö yesem Setenë omën utpet mowesaö pörö ompyaö moweseima. ³⁹ Pël ëen ten pim ngön yaaö omnarö pim Yerusalemre Yuta yang poutë ëa pöt pout iteneim wëen pit pi këra yetaprak momöön wel wia. ⁴⁰ Pël ëen yangaöök wieë kët nentepar nent won sëen Anutuuk wal ë moulmëen omën naröen ëö pet elmëa. ⁴¹ Pël ëaup pi Yuta omën pouröa ëöetak naröön. Ten Anutu pim ngönte anëak yaö niiaurö tenimtokëer piin itenaut. Pi weletakaan wal ëen ten piiring iire kaömp ngawi naut. ⁴² Pël yeem tenën pim ngön ompyaut omnaröen ök maö yesem Anutuuk omën öpre wel pourö pim naë ngön ë pet irëpnaat pöta ngönte omnaröen ök menëak niiaut. ⁴³ Anutu pim tektek ngön yaaö omnaröak epël ëa. ‘Omën namp pi Yesuun kön wi kosang wasëpna pöp pim utpetat Anutuuk Yesuu weëre kosangöök ent ë moolapnaat.’ ”

Ngëengk Pulö köpël omnaröa naë irëa

⁴⁴ Pita pi ngön pöt ök maim wëen Ngëengk Pulö omën pim ngön kat wieim wëäö pöröa naë irëa. ⁴⁵⁻⁴⁶ Pël ëen omën pörök wëa pörö pit omën muntaröa kakë ngönötë aö Anutuun yaya maima. Pël ëen Yuta omën Yesuu ingre mor saurö Yopa kakaan Pitaaring sa pörö pit Anutuuk Ngëengk Pulö köpël omnarö ulöl wes

mëna pöten itenak yaan sa. Pël ëen Pitaak epël ök mëëa. ⁴⁷ “Ngëengk Pulö ngaan tiarim naë irëa pöl peene pitëm naë yeira. Pötaanök tol ëen tiar i nemomëen ëëpen?” ⁴⁸ Pël mëak Pitaak pit Yesu pim ru ulöpöökörö pël sak wëa pötaan i momëëpënëak maan pël ëa. Pël ëak pit Pita pitring wëwë yeem moulmëak sëpënëak mëëa.

11

Pita pi Yerusalem kak ingre mor sauröen ngön ök mëëa

¹ Yesuu ngön yaaö omnaröere ingre mor sa Yutia yangerak wëauröak köpël omën narö pitta Anutuu ngönte wa kosang wesa pël aan kat wiak wëen, Pita pi Yerusalem kakë sa. ² Pël ëen akun pötak Yesuun kön wi kosang wesa narö ngön ë kosang wesautak Anutuun yaö ëak koröp kaut ila pöröak piin epël mëëa. ³ “Ni tol ëënak Anutuun yaö ëak koröp kaut nailënöröa naë së pitring kaömpre omnant ngawi yaën?” ⁴ Pël maan Pita pi omnant pim naë oröa pötön ök mëëa.

⁵ “Ne Yopa kak wë Anutuun ök yemaan wangarötë yemangk ke pël ëak itaangkën omën nempel poë koröp kaöatë ök nempel irëa. Kaut kong nent ulöp urak wes mëen kutömweriaan irë nem naë ngentia. ⁶ Pël ëen ne öngpök itaangkën animaö ke nampre namp kosangöökaan kakë, kamalre int pourö omën pömpelë öngpök wëa. ⁷ Pël ëen ngön nent epël yaan kat yawi. ‘Pita, ni wal ë narö möak në.’ ⁸ Pël neaan ne epël yemak. ‘Aköp, ne pël naëngan. Omën epot Yuta omnarö tenim naë nga pan wia. Pël ëen ne ngaanta nanënp.’ ⁹ Pël maan ngön tapët kaalak rangk kutömweriaan epël yenëa. ‘Anutu pim kaömp numëak nimpëna pipotön nuuk nga wia pël angan.’ ¹⁰ Omën pöt akun nentepar nent oröak kaalak sasa kutömweri isa. ¹¹ Pël ëen akun tapëtak omën naar namp ëak ka nem wëauta ka kauni wais taueëa. Omën pörö pit Sisaria kakaan omën nampök ne koirak sënëak wes mëen

waisa. ¹² Pël een Pulöök neen epël ök yenëa. 'Ni omën eporöaring sum. Köpëlöröak ya wesak kön selap eënganok.' Pël neaan ne omën tiarim kar ingre mor sa 6 ëak neering e taua eporöaring sê Konilias pim kaatak oröak kakaati ilëaut. ¹³ Pël een ensel namp pim kaata kakaati tauaan itaangkên ngön ök mëëa pöt tenën ök yenia. Enselöpök Koniliasën epël ök mëëa. 'Ni peene omën narö wes mëën Yopa kak sê Saimon, yapin nent Pita, pöp koirak waisëp. ¹⁴ Pël een omën pöpök wais Anutuuk kama niön niire nim kaatakörö ompyaö sënë pöta ngönte ök niapnaat.' ¹⁵ Konilias pi enselöpë ngön ök mëëa pöt ök yenia. Pël eënak ne ngës rëak ök yemaan Ngëengk Pulö ngaan tiarim naë irëa pöl pitëm naë yeira. ¹⁶ Pël een ne Aköp pim ngaan ngön ëa pöten kön yawi. 'Son pi i yaaptak omnarö i momëa. Ën ënëmak nem Pepapök Ngëengk Pulöök i ket ëak ar nimëëpnaat.' ¹⁷ Pël ëaut yak Anutuuk akun tiarim Aköp Yesu Kristo piin kön wi kosang wesa pötak tiarim naë kësangën porpor elniaut ök tapël peene pit kësangën yaalmëën nook tol eëen Anutuun kan mowariim?" ¹⁸ Pita pi pël maan pit ngön pöt kat wiak pitëm nga ëa pöt sêp wesak Anutuun yaya mëak epël mëëa. "Anutuuk pit wetete mowasën köpël omnaröeta pitëm utpetat kasëng menak wëwë ngölöpta kanöök yes."

Antiok kak ngönën oröa

¹⁹ Stiwen wel wiin ngönënë ngaaröak Yesu pim ruurö këemre këlangön ke nentere nent wa menak rep momëën narö Pinisia yangerakël yesën, narö Saipras kustakël yesën, narö Antiok kakël yesën, pël ëa. Pël ëak pit pötë sê wë Yuta omnaröen pëen ngönën ök maima. ²⁰ Ën omën narö Saipras kustakaanre Sairini yangerakëlaan Antiok kakël sa pöröak köpëlöröenta Aköp Yesu pim ngön ompyaut ök maima. ²¹ Pël eëen Aköpök omën pim ngön ompyaut ök maima pöröak weëre kosang mangkên omën kësang pan piin kön wi kosang wesak

pim naë rë olëa. ²² Pël eëen Yesuu ingre mor Yerusalem kak wëaurö pit ngön pöt kat wiak Panapas Antiok kakë wes mëën sa. ²³ Sê oröak Anutu pim omnarö ompyaö elmëa pöten itenak ërëpsawi ëak Aköpë naë rë olëak öpënëak kosang wesak ök maima. ²⁴ Panapas pi omën ompyaup, kön wi kosang yewesautere Ngëengk Pulö pim lupmeri peö eëëaup. Pötaanök omën kësang pan Aköpë ingre mor sa. ²⁵ Pël eëen Panapas pi Sool koirëpënëak Tasas kakë sa. ²⁶ Pël ëak koirak kaalak Antiok kakë sa. Pël ëak piarip pörök Yesuu ingre mor sauröaring wë krismaki kopët nenta öngpök omën kësang pan rë mouleima. Pël eëen Antiok kak omën wëa pöröak ngës rëak Yesuu ingre mor saö pöröen yapinte Kristoëërö pël maima.

²⁷ Akun pötak Anutu tektek ngön yaaö narö Yerusalem kakaan Antiok kakë sa. ²⁸ Pël ëaö pöröa tekrakaan omën namp Akapas pi Pulöök elmëen ënëmak yang poutë ngöntök kësangpel orööpna pöta ngönte pitëm tektrak wal ë tauak tekeri wesak ök mëëa. Pël eëen ënëmak Klotias Rom omën omp aköp pim wëa akunetak ngöntök pömpel oröa. ²⁹ Pël eëen Yesuu ingre mor saurö pit neenem sumatéaan kaut ingre mor sa pitëm karurö Yutia yangerak wëa pörö kaamök elmëëpënëak ngön kopëta wesa. ³⁰ Pël ëak sum pöt Panapasre Sool mangkên wak Yerusalem kak sê Yesuu ingre mor sauröa wotöökörö mena.

12

Erot puuk Sems mënak Pita wii kaatak ulmëa

¹ Akun pötak yang omp aköp Erot pi Yesuu ingre mor sa narö utpet mowasëpënëak ngës rëa. ² Pël ëak maan Sems Son pim nanëp öp we-sirën wel wia. ³ Pël eëen pi Yuta omnaröen itaangkên pit pöten kent ëa. Pël eëen kaalak maan Pita wali wak wii tëa. Pël ëa akun pötak kaömp peret yis namëënöt yena akun ngëengkët wia. ⁴ Pël ëa akun tapëtak pit Pita moröak wii kaatak moulmëen wëen nga omën 16 pöröak akun nentak

kong nent pöröak ngarangk yeem kaalak akun nentak kong nent pöröak sē ngarangk yeem pēl eima. Anutuun mait elmēa akunet pet irēnak Erot pi omnaröa itöök ngön yaatak moulmēepēnēak ēa. ⁵ Pēl ēēn pit Pita wii kaatak moulmēak ngarangk pan ēaap Yesuu ingre mor saurö pitök Anutuun kaamök elmēepēnēak kosang wesak kimang maima.

Ensel nampök Pita wii kaatakaan ent ē moulmēa

⁶ Erot pi ēlpamök Pita ngön yaatak moulmēepnaat yak nga omēn naar, namp mor nasring wii motēa, namp nasring motēa. Pēl ēēn rö kan Pita pi arpim tekarak ka uraan nga muntarö ka kanrak ngarangk wēa. ⁷ Pēl ēaan tapētakēer Aköpē ensel namp oröön wii kaata kakaati ēwa kēsang ēa. Pēl ēēn enselēpök kuröpweri moröak yaan mowesak epēl ök mēēa. “Ni teēt wal ē.” Pēl yemaan pim moresiarē wii tēa pōngesiar wilak yangaak ngen-tia. ⁸ Pēl ēēn enselēpök epēl ök mēēa. “Nim poē koröpö taē wes urak ing körötepar wa mē.” Pēl maan Pita pi pēl yaēēn enselēpök kaalak ök mēēa. “Nim ulpēēnēp wa mēak nem ēnēm wais.” ⁹ Pēl maan Pita pim ēnēm oröak wē enselēpē elmēa pōten yaap yeē pēl newasēn, wangar yemangk pēl wesa. ¹⁰ Pēl ēak ngarangk rongan nent il wesak sē kaalak rongan munt nent il wesak sē ka kan aini kosang-pelök warieēa pōmpel pimēnt om tēak yesēn itnal oröak sa. Ka kan pōmpel Yerusalem kakēl ko wesak wieēa. Pēl ēak piarip kamtaöök yesem enselēp pi tapētakēer irikor ēak kö sa. ¹¹ Pēl ēēn Pita kön tektek sak epēl ēa. “Ne peenök kön tektek sak kön yawi. Aköp pi pim ensel namp wes mēēn wais ne Erot pim moresiaanre Yuta omnarö pitēm omnant elnēepēnēak ēa pötēēlaan ent ē yeneulē.”

¹² Pi kön tektek sa pet irak Maria, Son yapin nent Maak, pim ēlēpē kaatakē sa. Ka pötak omēn kēsang pan wa top ēak Anutuun kimang maim

wēa. ¹³ Pēl ēēn Pita pi ka pöta kanrak sē körang körang yaalmēēn inēēn koont namp yapinte Rota pi kanwer motēepēnēak wal ēak orö, ¹⁴ kat wia pöt Pitaē ngön köngkōmō ēa. Pēl ēēn pi ērēpērēp pan ēak teēntom kakaati ilē wēaurōen, “Pita e ka kanrak taua,” pēl mēēa. ¹⁵ Pēl maan pit epēl mēēa. “Ni kaökaö yaan ma?” Pēl maan pi ke urak, “Yaap, e wē,” pēl maan pit epēl mēēa. “Pipop pim enselēpön yaan.” ¹⁶ Pit pēl aim wēēn Pita pöp om ka kanwer körang körang maim tauaan orö kanwer tē mowiak itena pöt Pita ēēn yaan kaö sa. ¹⁷ Pēl ēēn Pita pi pit ngön ngaarēk wesak apanēak moresring angan elmēak Aköpē wii kaatakaan mēsak sē wes momēa pōten ök mēēa. Pēl mēak epēl mēēa. “Ar Semsre pim karurōen ök man.” Pēl mēak Pita pi oröak we naöökēl sa.

¹⁸ Ēlpam walēn ngaarö pit yaan kaö sak Pita talēl sa pēl mēak ap wesa. ¹⁹ Pēl ēēn Erot pi omēn narö wes mēēn Pitaan ap wes pet ira. Pēl ēēn pi nga omēn wii kaatak ngarangk wēaurö koirak omēn pōten pēel maan ök nemaan ēa. Pēl ēēn Erot pi pit mēmpēnēak mēēa. Pēl ēak Yutia yangerakaan Sisaria kakēl sē wakaima.

Erot wel wia

²⁰ Erot pi Taiiare Saiton omnaröaan nga elmēeim wēēn pit pöta ngönte piiring apēnēak wa top ē sē wet rēak Erot pim kaata ngarangkēp Plastas pim naē oröa. Pēl ēak piin ngöntre kar elmēak Erot pim kööre tok wieēa pöt won wasēpēnēak ök mēēa. Pöt tol ēēnak? Pit omēn omp aköp Erot pim yangerakaan kaömp sum yeēa pötäänök. ²¹ Pēl ēak Erot pi omnarö akun mena. Pēl ēak wē akun pöt temanöm sēēn pi ē rangiak pim omp ak urtak wel aisēēē ngön kēsang pan ök mēēa. ²² Pēl yemaan omnarö pit ēlak wiak epēl mēēa. “Omēn epop omēn ngön won, Anutuu apna pöl ya.” ²³ Pēl yemaan Erot pi ngön pöt kat wiak pimtēēn kön wiin isēn Anutuu yapinte wa ngep

ëa. Pötaanök tapëtakëer Anutuu ensel nampök elmëen pim yaatak iwalörö ka ëak mën ilën wel wia.

²⁴ Anutuu ngönte kaö sak ka poutë sa.

²⁵ Pël ëa pötak Panapasre Sool piarpim yaat pet irak Son, yapin nent Maak, pöp koirak pit pourö Yerusalemaan Antiok kakë sa.

13

Soolre Panapas ngönën yaatak wes mëa

¹ Antiok kak Yesuu ingre mor sauröa tekarak tektek ngön yaaöre rë yemoula narö wakaima. Pitëm yapinöt epot. Panapasre Simion yapin nent Koröp Koup, piire Lusias Sairini yangrakaanëp, Maneyen Erot yang omp aköp piiring piarip piarip yaaupre Soolre piporö wakaima.

² Pël ëak ingre mor saurö pit akun nentak Anutuun yaya mapënëak kaömp ngës olëak wëen Ngëengk Pulöök epël ök mëëa. “Ar Panapasre Sool piarip nem ya mëmpënëak mëëaö pöt menak wes momëë.” ³ Pël maan pit kaömp ngës olëak om wë Anutuun kimang mëak pitëm moröt piarpim rangk mowiak welaköt elmëak wes mëen sa.

Soolre Panapas Saipras kustak ngön ompyaut ök maima

⁴ Ngëengk Pulöök wes momëen piarip Son, yapin nent Maak, pöp ya kaamök elmëepënëak koirak piaripring yesem Selusia kak së oröak i kaö wangaöök ilëak së Saipras kustak oröa. ⁵ Pël ëak wangaöökaan ngentiak pit Salamis kak Yuta omnaröa ngönën tupötë Anutuu ngön ompyaut ök maima. ⁶ Pël ëak pit kus pötak ya mëmpö wirö wa pak ëak yesem Pepos kak së oröak itaangkën Yuta omën namp kak pörek pölangre këap ke nentere nent yaaup wëa yapinte Payesu. Omën pöpök omnaröen, “Ne Anutuu tektek ngön yaaup,” pël kaar maima. ⁷ Omën pöp pi kus pötakë Rom yang ngarangkëp Sesias yapin nent Polas piiring ngönt rëak wëa. Yang ngarangk pöp pi ëwat panëep.

Pötaanök Panapasre Sool piarpim këmtakaan Anutuu ngönte kat wiipënëak yas mëëautak ⁸ pölangre këap omën pöp Krik ngöntak Elimas pël yamëëaup pöpök yang ngarangkëp pi Yesuu ngön ompyaut kat wiipanëak piaripön nga mëëa. ⁹ Pël ëen Sool yapin nent Pool pim lupmeri Ngëengk Pulö peö ëak wëen Elimas pöpön nga iteneë epël mëëa. ¹⁰ “Setenë ruup, ni omnant ompyautëen kööre tok yaaup. Ni kaarötëen wot kaö sak wë saun koireim wëaup. Ni Anutu pim ngön yaapöt wak kaip tiktik ëak nimtë könöökaan kaaröt yaaup. ¹¹ Pötaanök peene Anutu pim weëre kosangta songönte nim naë oröön ni itöörar ngaap sak akun nantë ëwaaten itnaangkën ëëmëet.” Pël yemaan tapëtakëer kekil koutë ök nempel itöörarë kaka elmëen pi talëpök mor yal ëak kan pet elmëepënëak eim wakaima. ¹² Pël ëen omën pöten itenak yang ngarangkëp pi Yesuun kön wi kosang wesa. Pël ëen piarip Aköpë ngönte ök yemaan kat wiak yaan sa.

Poolre Panapas Antiok kak Pisitia yangerak ngönën ök mëëa

¹³ Poolre karurö pit Pepos kakaan wangaöök ilëak Peka kak Pampilia yangerakël së wangaöökaan ngentiak Son Maak sëp wesak kaalak Yerusalem kakë sa. ¹⁴ Pël ëen pitëmënt Peka kak sëp wesak Antiok munterek Pisitia yangerak së oröa. Pël ëak pit kë yesa akunetak Yuta omnaröa ngönën tuptak ilëak wel aisëa. ¹⁵ Pël ëen omnarö Moses pim ngön kosangötre tektek ngön yaauröa ngönöt ngönën pepeweri wia pöt nent sangk kelën kat wia. Pël ëak ngönën tup ngarangköröak Poolre Panapas piarpim ngësël ngön epël wes mëa. “Karaar, arip ngön ompyao ten lup taë niwesak ök nianë nent wiaan pöt peene ök niaan kat wiinaan.” ¹⁶ Pël maan Pool pi wal ëak moresring angan elmëak ngës rëak epël ök mëëa. “Ar Israel omnaröere köpël omën ngönën kat wiaurö, ar kat wieë. ¹⁷ Ngaan panëer ten Israelöröa Anutu

puuk tenim èere körööröen yaö elmëen pit akun wali Isëp yangerak yaam wëen Anutuuk kaamök elmëen ulöl panë sa. Pël äaan Anutu pim weëre kosangöök elmëen pit yang pör sëp wesa. ¹⁸ Pël èen Anutu pi pitëm yang pultak eima pötaan könömët wak wëen krismaki 40 äak won sa. ¹⁹ Pël èen ènëmak yang 7 pötë omën Kanan yangerak wëaurö Anutuuk won wes moolëak pitëm yanger Israel omnarö mangkën pit krismaki 450 pël wakaima. ²⁰ Wë ènëmak Israel ngarangk narö moulmëen wë wë è yesem Samuel tektek omën pöp oröa. ²¹ Akun pötak pitëm naë omën omp ak namp orööpënëak maan Anutuuk Pensaminë kurtakaan Kis pim ruup, Sool pöp tekeri wes mangkën pöpök Israel omnarö ngarangk äak wëen krismaki 40 äak won sa. ²² Pël èen Anutu puuk Sool wa moolëak Tewit urtak moulmëa. Pël äak Anutu pi Tewit pimëen epël mëëa. 'Ne Sesi pim ruup Tewit pim wëwëeten itaangkën ompyaö èen kent yaalmë. Pötaanök nem ya ngön mema pöt mëmpnaat,' pël mëëa. ²³ Pël äautak Anutuuk Tewit pim èere körööröa naëlaan Israel omnarö tenim ompyaö niwasëpna namp orööpënëak yaö äa pötak Anutuuk maan Yesu oröa. ²⁴ Yesu naaröön wiaan Sonök Israel omnarö pitëm utpetat kasëng mangkën i momëëpënëak mëëa. ²⁵ Pël äak Son pi pim ya pet irëpna akunet temanöm yesën omnaröen epël ök mëëa. 'Ar neen tol weseim? Ne Anutuu kama niöpënëak Yaö Mëëaö pöp wasngan. Ar kat wieë. Omën namp nem ènëm yewais pöp pi omën kësangëp. Ne utpet epöpök yok pangk pim ing körötepar wii nemowilngan. Omën pöp arim kor wakaima pöp.'

²⁶ "Karurö, Apramë äaröere köpël omën ngönën kat wiaurö, ar kat wieë. Anutuuk tiar utpetatë naëaan niöpëna pöl pet elnia ngön pöt tiarim naë yaarö. ²⁷ Omën Yerusalem kak wëauröere pitëm wotöökörö pit omën pöpë songönten këëkë kön nawiin äa. Pël äak pit tektek

omnaröa ngönöt pitëm kë yesaö akunatë ngönën pepeweri sangk kelak pötë songönötta kön nawiin wel wiipëna ngön yaatak moulmëa. Pöt tektek omnaröak ngön pël èëpnaat äa pöt kë oröa. ²⁸ Pit Yesu pim saun nent nokoirënk om pas Rom yang ngarangkëp Pailatök këk maan möön wel wiipënëak ke urak mëëa. ²⁹ Pit tektek ngön yaaö omnaröa pimëen ngön äa pöt pout elmë pet irak këra yetaprakaan ent äak së yangaöök weera. ³⁰ Pël èen Anutuuk weletakaan wal è moulmëa. ³¹ Omën wet rëak piiring Kalili yangerakaan Yerusalemë sa pörö pit kët selap piin iteneima. Pël äa omën pöröak pöta ngönte Yuta omnaröen ök maim wë. ³²⁻³³ Pël èenak tenök Aköpë ngön ompyaut arën epël ök niaim. Omën pipëten Anutuuk tiarim äaröen ök mëëaut peene pitëm ruure äarö tiarën ök yenia. Pi Yesu wal è moulmëa pötak tan pep Sam pöweri tan 2 pöta lupët epël ya.

'Ni nem Ruup.

Peene kët eptak ne nim Pepap pöt pet yaalmë.'

³⁴ Anutuuk pi weletakaan wal è moulmëaup. Pötaanök kaalak wel wiak söp naëpan. Anutuuk pim ngönte pil ök mëëa.

'Nem Tewiten kup mowia pöt ne wëwë ompyaö pöt nimpaat.'

³⁵ Pël èen tan munt nent Tewit puuk Anutuun epël mëëa.

'Ni nim ya omën ompyaup welaaröa kaöök wieë söp èëpënëak nenëaan äan.'

³⁶ Pël retëng äak omën omp aköp Tewit pi Anutuuk ya ngön mëëa pöt omën pimoröa öngpök mëneim olëak wel wia. Pël èen pit pim èere körööröa naë yang kel weerën pim koröpö yangaöök wieë söp äa. ³⁷ Èn Tewit pim mëëa pöp yangaöök wieë söp naën Anutuuk wal è moulmëaup. ³⁸ Pötaanök ar këëkë ewat seë. Ten arën epël ök niaim. Omën pöpök arim utpetat wa niolëaut. ³⁹ Moses pim ngön kosang pötak arim utpetat ent

ë niolëak ar omën wotpil pël naniwasën. Omën pöpök omën pouröa utpetat ent ë niulaan piin kön wi kosang mowasën puuk, 'Nem omën wotpilörö,' pël niaim wë. ⁴⁰ Pötaanök ar këekë ngarangk yeemak ön, tektek ngön ëa pöt arim naë orööpanëen. Pit epël ëa.

⁴¹ 'Kat wieë, ar Anutuun ökre was yaaurö.

Ar itenak yaan sak wel wiinëen.

Ne omnant arim tekarak eëmaatëp ar yok pangk kön wi kosang newasngan.

Ën omën nampök pöten ök niaan yok pangk yaap ya pël newasngan.' "

⁴² Pool pi ngönën ök mëak piar Panapas kakaatiaan orööpënëak yaëen omnarö pit epël mëea. "Kaalak kë yesa akun muntetak ngön pipot ök nian." ⁴³ Pël mëak ngönën tuptakaan tomökël oröa. Pël ëen Yuta omën naröere kopël ngön kat wia narö pit Poolre Panapas piarpim ënëm sa. Pël ëen piarip ngönën ök mëak pitëm lupöt es nga mowasën pit weëre kosang Anutuu ulöpre moup pötak öpënëak mëea.

⁴⁴ Kë yesa akun muntetak ka pöökë omën pourö Anutuu ngönte kat wiipënëak wa top ëa. ⁴⁵ Omën kësang pan së wa top ëen Yuta omën narö pit itenak piarpimëen ya sangën ëa. Pël ëak Pool pim ngönten wak irëak koröp kolak mëea. ⁴⁶ Pël ëen Poolre Panapas piarip kas köpël ngön epël mëea. "Yaap, tenip Anutu pim ngönte wet rëak ök niaut. Pël ëautak ar kasëng menak Anutuuk wëwë ompyaut nimpëna pöt pangk naën pël pet yaë. Pötaanök tenip ar sëp niwesak köpël omnaröa ngësë sënaat. ⁴⁷ Aköpök ngönën pepeweri epël retëng ëak ten nina pöt yaapët pötaanök.

'Nook ar köpël omnaröa es ëwaö pël wes yanuulë.

Pötaanök ar ëwa ngön pöt yang poutë ök më pet irën pöt Anutuuk pit kama moöpnaat.' "

⁴⁸ Pël maan köpël omnarö pit ngön pöt kat wiak ya kë sak Anutuu ngönten ompyaö pan pël mëea. Pël ëen Anutuu wëwë kosangtaan yaö elmëa pörö piin kön wi kosang wesa. ⁴⁹ Pël ëen Anutuu ngönte yang pörek ulöl sak sa. ⁵⁰ Pël ëen Yuta omën narö pit öng kaöarö ngönën wak wëauröere kak pörekë kaöarö es nga mowasën Poolre Panapas utpet panë mowesak waö elmëen pitëm yang pör sëp mowesak sa. ⁵¹ Pël ëen piarip pitëm utpetat wieëa pötë ökre was ëak piarpim ingesiarëaan yangre ulölöt kerë ngep elmëak Aikoniam kakë sa. ⁵² Pël ëen Yesuu ru Antiok kak wëaurö pit ërëpsawiarëng wëen Ngëëngk Pulö pitëm lupötë peö ëak wiakaima.

14

Poolre Panapas Aikoniam kak ya mëna

¹ Poolre Panapas piarpim Antiok kak ëa pöl kaalak Aikoniam kak pörek ëa. Piarip Yuta omnaröa ngönën tuptak ilëak ngönën ök maan pit piarpim ngön pöten kat wiin ompyaö panë ëen omën kësang pan Yuta omën naröere köpël omën narö pit Yesuun kön wi kosang wesa. ² Pël ëen Yuta omën piarpim ngön wa yoolëaurö pit köpëloröen këk maan Yesuu ingre mor sauröen kaaöre këepöt elmëa. ³ Pël ëen piarip Aikoniam kak akun wali wë Aköpë ngönte ök mapnaaten kas naën Yesuuk weëre kosang kaamök elmëaan retëng ke nentere nent weëre kosang panëët mëna. Piarpim ya ke pël mëna pötak Aköpë lup sant pömpel kësang pan pitëm naë wia pöta ngönte yaapët pet elmëa. ⁴ Pël ëa akun pötak ka pöökë omnarö pit kom ëa. Narö Yuta omnarö pitëm ënëm ëa. Ën narö pit Yesuu ngön yaauwaar piarpim ënëm ëa. ⁵ Pël ëen Yuta omnaröere köpëlorö pit pitëm kaöaröaring wa top ëak Poolre Panapas utpet mowasëpënëak ngön ëak kël mööpënëak mëea. ⁶ Pël ëen piarip kat wiak kas së Likionia yangerak Listraare Tepi ka kaö pöörarë sa. Pël ëak pöörarë naë ka kot

wieëa pötë wa pakpak ëeim wakaima.
 7 Pël ëeimeë Yesuu ngön ompyaut ka pötë ök maim wakaima.

Poolre Panapas Listraare Tepi pöörarë ya mëna

8 Listra kak pörek omp namp ingesiar utpet ëaup wëa. Omën pöp pi ëlëpë yaatakaan pël ëak oröaup yak kan naënëp. 9 Pi wel aisëë Pool ngön ök yaan kat wieëa. Pël ëën Pool pi omën pöpön itaangkën pi Yesuuk ompyaö mowasëpnaat pöt kön kosang wieëa. Pël ëën Pool pi it kökö ngëneë kosang wesak epël mëëa. 10 “Ni wal ëak nim ingesiar mëngkre mëngk mësäak tau.” Pël maan omën pöp pi teëntom wal ëak yok kan ing yaap ëa. 11 Pël ëën Likionia yang pörek wëaurö pit Pool pim ëaö pöten itenak pitëm ngönrak ngön ëak epël aö sa. “Ëlarörö pit omën möönre koröp wak tiarim tekarak oröak wë.” 12 Pël mëak pit Panapas pöpön pitëm ëlar nampë yapinte Sus pöpë ngamp mëëa. Pël ëak Pool pöp pi ngön kaö yaaup pël mëak pitëm ëlar nampë yapinte Emis pöpë ngamp mëëa. 13 Pël ëën pitëm ëlar Sus pöpë tupët ka pöökë wilëngkëël wieëa. Tup pöta ngarangkëpök pol purimakaö omp narö wak këra puut wii mëak öngö moutak ka kaö pöökë ëm kanrak wak së omnaröaring wa top ëak pol pörö möak piarpimëën kiri ar ëëpënëak ëa. 14 Pël ëën Poolre Panapas piarip pöt kat wiak pitëm elmëëpënëak ëa pöten kaaö yaë pël pet elmëak ulpëënaar wa keliak pitëm toköök së ngön ëak epël mëëa. 15 “Ar pël ëëngan. Tenip omën arim karaar. Tenip arën ngön ompyaut omën utpet pipot sëp wasënëak ök niain. Pël ëën ar lup kaip tiak Anutu wëwë pepap pim naë önëak niain. Pi kutömrë yangre i kaö epot ket ëak pötë omën wia epot ket ëaup. 16 Yaap, omnarö pit ngaan pitëmtë könöök omnant yaëën pi it mongnaan ë seima. 17 Pël ëaatak pi akun poutë ompyaö elmëeim wiak pi yaap wë pöt pet elmëeima. Pi mopöök kopiimor elmëën kaömp këët orööpna akunet yemangk. Pël

ëën pöt nak kep ëak wë ërëpsawi eim wë.” 18 Pël mëak piarpimëën kiri ar ëëpënëak ëa pötaan ke panë urak maan sëp wesa.

19 Yuta omën narö Antiokre Aikoniam ka pöörarëaan së omnaröen këk maan pit Pool kël möak wel wia wesak weruak kaöökë wilëngkëël koliil së moolëak kaalak kakë sa. 20 Pël ëën Yesuu ingre mor saurö pit së pi tekarak ulmëak wëën wal ëak kaalak kakë sa. Pël ëak ëlpamök Panapas koirak Tepi kakë sa. 21 Pël ëak piarip ngön ompyaut ök maim wëën ka pöökë öngpök omën kësang pan pit kat wiak Yesuu ënëm ëa. Pël ëën piarip kaalak Listraare Aikoniam kak së wë kaalak Antiok Pisitia yangerak wieëa ka pötakël sa. 22 Yesem Yesuu ingre mor sauröen ngön kosang wesak epël ök maö sa. “Tiar Anutuuk wa ngaöök nimëëpënëak kent yeë pöt wet rëak e wë eprek këëmre këlangönë rangk öpenaat. Pötaanök ar kön wi kosang yewesautak kosang sak ön.” 23 Piarip ök maö yesem ka poutë ingre mor saurö pitëm wotöökörö moulmëak piarip kaömp ngës olëak Aköpön kimang ngöntak mëak pitëm kön wi kosang yewesaup pim naë wa moulmë sa.

Poolre Panapas kaalak Antiok kak Siria yangerakë sa

24 Ënëmak piarip kaalak Pisitia yangerak së oröak yesem Pampilia yangerak së oröa. 25 Pël ëak Peka kak ngönën ök mëak Atelia kak së oröak, 26 wangaö wak kaalak yesem Antiok kak së oröa. Kak pörekök ingre mor sauröak Anutuu lup sant pöta öngpök wa moulmëak wes mëën sa. Piarip ya ngön mëëa pöl mëmpö së pet irak kaalak së piarpim ya ngön wak saö pörek së oröa. 27 Pël ëak ingre mor saurö wa top elmëak Anutuuk kaamök elmëaan piarpim ya mëmpö ima pötë ngönötre ën köpël omnarö Anutuuk kan të mowiin piin kön wi kosang wesa pöta ngönöt ök mëëa. 28 Pël ëak piarip akun wali pan Yesuu ruuröaring pörek wakaima.

15

Ngönënë wa top kësangpel Yerusalem kak oröa

¹ Yesuu omën narö Yutia yanger-akaan sê Antiok kak oröak ingre mor sauröen epël ök maima. “Ar Moses pim ngön ë kosang wesa pöt ngar wak arim koröp kaut nailën ëënë pöt Anutuuk yok pangk kaalak naniöpan.” ² Pël maan Poolre Panapas ngön pöten kaaö ëak piarip pitëmëen ngön kosang kaö pan ëak piaripring ngönngön apanëak nga mëëa. Pël ëen ingre mor saurö pit Poolre Panapas piarip omën naröaring Yerusalem kak sê Yesuu ngön yaauröere wotöökörö pitring ngön pöt wotpil wasëpnaan sëpënëak mëëa. ³ Pël ëak ingre mor saurö pit wes momëen yesem Pinisiaare Sameria yang pötë ingre mor sa pöröen köpël omnarö Yesu pim ënëm sa pöten ök maan pit ërëpërëp pan ëa. ⁴ Pël ëen pit Yerusalem kak sê oröön Yesuu ngön yaaö omnaröere wotöököröere Yesuu ingre mor saö muntarö pit itenak yoöre ërëp kaö mëëa. Pël ëen piarip Anutuuk kaamök elmëaan piarpim ya mëmpö ima pötë ngönöt ök mëëa. ⁵ Pël ëen Yesuun kön wi kosang wesa narö Parisi pöröak wal ëak epël mëëa. “Ar pitëm koröp kaut ilak Anutuun yaö mowesak Moses pim ngön ë kosang wesauta wia pöl ëëpnaan ök maë.”

⁶ Pël maan Yesuu ngön yaauröere wotöökörö pit ngön pöt ëak söë wasëpënëak wa top ëa. ⁷ Pël ëak pit ngön selap aim olëak Pita pi pitëm tekarak wal ë tauak epël ök mëëa. “Nem karurö, ar ëwat wë. Ngaanëër Anutuuk tiar ya kom ë ninak neen köpël omnaröen ök maan pit kat wiak kön wi kosang wasëpënëak neeaut. ⁸ Anutu tiarim lupötön ityeengkaupök tiarimëen elnia pöl Ngëengk Pulö köpël omnarö mena. Pim elmëa pötak pitëmëen ya kë sa pöt pet yaalni. ⁹ Pi tiarën nal elniak pitën nal naalmëëpan. Won. Pit piin kön wi kosang mowesa. Pötaanök pitëm lupöt kölam mowesa. ¹⁰ Pël

yaalniin oröp ëënak ar Anutuun ököök elmëenëak yee? Tiarim ëaröa eima pöl tiarta Moses pim ngön ë kosang wesa pöta ënëm naën yaaurö. Ngön ë kosang wesa pöt tiarim kasngelötë omën könöm nant weta pöl wetak imaut. Pötaanök könöm tapöt kaalak Yesuu ingre mor saurö er mowatngan. ¹¹ Tiar epël kön wi kosang wesaut. Aköp Yesu pim lup sant pötak Anutu tiar niwaupök omën pöröeta yemoö.”

¹² Pita pi pël maan wa topöök wëäö pörö ngön naën wëen Panapasre Pool piarip piarpim ya mëmpö yesën Anutuuk kaamök elmëen köpëlöröa itöök ya retëng nant mëmpö ima pötë ngönte ök maan kat wia. ¹³ Pël ëak Sems pi epël mëëa. “Karurö, ar nem ngönte kat wieë. ¹⁴ Anutu puuk wet rëak köpël omnarö pimtëen wesak mokoira pöta ngönte Saimon yapin nent Pita puuk ök niaan kat yawi. ¹⁵ Anutuu këmtakaan tektek ngön yaaurö pitëm ëa pötëët ök yenia. Pöt epël ëa.

¹⁶ ‘Aköp pi epël ya.

“Ne ënëmak kaalak waisak omën omp ak Tewit pim ka töölak wia pipët köpre mor ëak ka pöta omnant köt sa pipot ngolöp ngolöp wesak wa wesir ul-mëëmaat.

¹⁷ Pötaanök omën muntarö pit ne pitëm Aköp neen ngaöl el-nëëpnaat.

Köpël omën tapörö nemëen wesak yaö wesaurö.”

¹⁸ Aköp ngaanëër pan ngön pöt tekeri wes wiaupök peeneeta tapël ya.’

¹⁹ Pël yaatak ne kön epël yawi. Köpël omën narö lup kaip tiak Anutuu ngësël ko yawi piporö tiarök kaalak könömër nemangkan. ²⁰ Köpëlörö pit omp ak kaarkaaröröaan animaö kiri ar ëak wak në imeë, öngre omp nga ë, animaurö iit orööpanëak nailën om ar ëaut në, ën animauröa iit në, pël eim wë pöt sëp wasëpnaan pep retëng ë mempen. ²¹ Köpëlörö pit Yuta omnarö ya utpet mowesak

omën pipot eëpan. Yuta omnarö pit omën pipot Moses pim pepeweri retëng ëa pötön ngaantakëer iteneë kë yesa akun poutë ngönën tupötë së ilëak sangk kelak kat wieim wë. Pötaanök tiar kan kosang mowari-penaan.”

Pit köpël omën ingre mor sauröa ngësël pep wes mëa

²² Pël mëak Yesuu ngön yaaö omnaröere wotöököröere ingre mor saö muntarö pit ngön kopëta wesak omën naar Poolre Panapasring Antiok kakë sëpënëak yaö mëea. Pël eën Yutas yapin nent Pasapasre Sailas piarip sa. Omën pöaar ingre mor saö pöröa wotöökaar. ²³ Piarip sëpënëak yaëen pep newer epël retëng ëak piarip mena. “Ten Yesuu ngön yaaöre wotöök arim karurö, tenök arimëen pep epwer retëng ë yaningk. Ar köpëlöröa öngpökaan ingre mor sak Antiok kakre Siria yangerakaan Silisia yangrakë wëaurö arën yowe yeniak. ²⁴ Tenim naëaan omën narö wais arën ngön ke nampnampöt ök niak arim könöt wa irikor elnia pöt yaan kat yawi. Piporö tenök arim ngësë wes namëen. ²⁵ Pötaanök ten wa top ëak lup kopëtemer sak omën epaar wes mëen arim ngësë yewais. Piarip Panapasre Pool tiarim kar ompyauwaar piaripring wes momëen yewais. ²⁶ Panapasre Pool piarip tiarim Aköp Yesu Kristo pim yaatak wë kö sëpnaaten kön selap naën yaauwaar. ²⁷ Yutasre Sailas pöaar arim ngësë wes mëen yewais. Pël ëak tenim ngön pepeweri retëng ëan pöt piarpim këmtakaanta ök niapnaat. ²⁸ Ten Ngëëngk Pulööring kön kopëtaö wesak wë. Pötaanök Yuta omnaröa yaë pöl könöm muntat naningkan. Ar omën epotökëer eim ön. ²⁹ Omp ak kaarkaaröröaan kiri ar ëaut nënganok. Ar Animauröa iit nënganok. Animaurö iit orööpanëak nailën om ar ëaut nënganok. Öngre omp nga eënganok. Ar ngarangk këëkë ëak omën pipot keker elmëeim

önë pöt ompyaö önëet. Yowe pan. Ompyaö ön.”

³⁰ Pit pepewer pël ëak mangkën wak Antiok kak së oröön Yesuu ingre mor saurö wa top eën pep pöwer mena. ³¹ Pël eën pep pöweri ngön wieëa pöt sangk kelak pit ngön ompyaö pöt kat wiak ërëpërep kaö ëa. ³² Pël eën Yutasre Sailas piarip Anutu pim tektek ngön yaaö omnaar pël sak wë akun wali pan ingre mor sauröen ngönën ök maim wë taë mowesa. ³³ Piarip Antiok kak pörek akun wali wakaim wiak sëpënëak yaëen ingre mor sauröak kan yaö mëak wes momëen saö pöröa ngësël sa. ³⁴ [Pël ëautak Sailas pi pimtë kentöök Antiok kak om wakaima.] ³⁵ Pël eën Poolre Panapas Antiok kak om wë ingre mor saö naröaring omën muntarö rë mouleim Aköpë ngönente ök maim wakaima.

Poolre Panapas kom ëa

³⁶ Wakaim wiak ënëmak Pool puuk Panapasën epël ök mëea. “Tepër kaalak ka poutë yesem ingre mor sauröen itaampö sëpa. Tepër ngaan pitën ngön ompyaut ök mëëaut. Pötaan pit ompyaö wë ma utpet wë pöten itaampëaan.” ³⁷ Pël maan Panapas pi Son, yapin nent Maak, pöp koirak piaripring sëpënëak maan, ³⁸ Poolök epël mëea. “Omën pipop ngaan Pampilia yangerak së ök ë nimëaup. Pötaan tepërring nasëpan.” ³⁹ Pël mëak piarip ngön nga yaalem wiak kom ëak Panapas pi Maak koirak wangaöök Saipras kustakël sa. ⁴⁰ Pël eën Pool pi Sailas koirak piarip sëpënëak yaëen ingre mor saurö pitök Aköpë lup sant pöta öngpök moulmëak wes mëen sa. ⁴¹ Siriaare Silisia yang pötë yesem ingre morörö taë mowasö sa.

16

Timoti pi Poolre Sailasring sa

¹ Poolre Sailas piarip Tepi kak së wë olëak Listra kak së oröa. Pël ëak itaangkën omën Yesuun kön wi kosang yewesäo namp wëa pim yapinte Timoti. Pim ëlëp Yuta

öngöp tapël Yesuun kön wi kosang yewesaup. Ën pim pepap pöt Krik ompöp. ² Ingre mor sa Listraare Aikoniam ka pöörarë wëa pöröak Timoti piin, “Omën ompyaup,” pël maima. ³ Pötaanök Pool pi Timoti piiring pim yaatak sêpênëak kön wia. Pël ëën Yuta omën ka pötë wë seëaurö pit Timoti pim pepap Krik omnamp yak kön selap ëa. Pöt tol ëënak? Pit Anutuun yaö ëak koröp kaut nailênörö. Pötaanök Pool puuk Timoti koröp kaut ila. ⁴ Pël ëak pit ka poutë yesem Yerusalem kakaan Yesuu ngön yaaö omnaröere wotöököröa ngön ëmön ë mena pöt ingre mor sauröen ök mëak ngar weim öpênëak mëëa. ⁵ Pël ëën ingre mor sauröa kön wi kosang yewesa pöt kaö sêën kët poutë omën muntarö yal mangkën selap sa.

Pool pi Masetonia kak wangerötë yemangk pöl ëa

⁶ Ngëëngk Pulöök Esia yangerak sê ngön ök mapanëak nga maan pit om yesem Prisiaare Kalesia yang pöraarël sa. ⁷ Pël ëak pit Misia yangera kautak sê oröak Pitinia yangera kël sêpênëak yaëën Yesuu Pulöök kan mowaria. ⁸ Pël ëën pit Misia pörekaan el wesak Troas kak sê oröa. ⁹ Pël ëak rö kan Pool wangerötë yemangk pöl ëak itaangkën Masetonia omën namp pim naë wais taueë kosang wesak epël ök mëëa. “Ni i kaö olëak Masetonia yangera wais ten kaamök elniim.” ¹⁰ Pël yemaan Pool pi itenak ten Sailasën ök niaan Anutuuk Masetonia yangera ngön ompyaup ök manëak yas yenia pël wesak sênëak teëntom ko ëaut.

Litia pi Pilipai kak ingre mor sa

¹¹ Ko ëak wangaöök ilëak Troas kakaan Samotres kustak sê oröak ëlpamök Niapolis kak sê oröak, ¹² wangaöökaan ngentiak pörekaan yangera sê Pilipai kak sê oröaut. Ka pö Rom omnaröa wëau, Masetonia yang pörökë ka kaöaö. Pöök ten akun selap selap wë, ¹³ kë yesa akunetak ka ëmööké ëm kanërak wele rëak imeri saut. Ten kat wiin Yuta omnarö

pit pörök Anutuun ök yamëëa. Pël ëaut yak sê itaangkën öng narö wais wëa ëën pitring wel aisëak ngönaak ëaut. ¹⁴ Pël ëën öng pöröa naë Tiatira kakaan öng namp poë koröp köp möömaap ëa ompyaup ket yeem mon yewaup yapinte Litia pi Anutuun yaya yamëëaup. Aköpök lupmer kaip motiin Poolë ngön ök yamëëa pöt këëkë kat wiak kön wi kosang yewas. ¹⁵ Pël ëën piire pim kaatakörö i momëën öng pöpök tenën epël yenia. “Ar neen kön wiin, Aköpë ënëm yes pöt, nem kaatakë waisëë.” Pël niak ke yaurön ten pim ngönte ngar wak piiring saut.

Pit Poolre Sailas Pilipai kak wii kaatak ulmëa

¹⁶ Akun nentak ten yang lup Yuta omnaröa Anutuun ök yamëëautak yesem koont urmerap pim lupmeri wëaö namp koiraut. Urmer pöp piiring wë omën orööpnaatön ök më pël yaaup. Pël ëën omën kësang pan pitëm naë omnant ënëm orööpnaatön puuk itenak yemaan sumat mangkën pim ngarangk yaaurö pit mon kësang pan weim yeëa. ¹⁷ Koont pöp tenim ënëm yewaisem ngön ëak epël aö yewais. “Omën eporö Anutu O Ngaarëképë ya omnarö. Pitök Anutuuk kama niöpna pöta ngönte ök niaaö yaaurö.” ¹⁸ Kët ël epotë pël aimën Pool pi kaaö ëën kaip tiak urmerapön epël yema. “Ne Yesuu weëre kosangööring yeniakerek koont pipop sêp mowesak oröak sê.” Pël maan tapëtakëer koontup sêp wesak oröak yes.

¹⁹ Oröak sêën koontupë ngarangkörö pit itaangkën pitëm ngaanë mon yewa pöl kaalak naöpanëën yeëa. Pël ëën Poolre Sailas moröak ka tomök sê kaöaröa naë ngön yaatak yemoulmë. ²⁰ Pël ëak ngön ë pet yairauröen epël yema. “Iteneë. Yuta omën epaar ieping ëak wëwë utpetat tiarim tekrak wais yawi. ²¹ Pël ëak piarip tiar Rom omnaröa ëënganëak nga wieëaut pet elniak ënëm ëëpenëak yenia.” ²² Pël maan omën ngön pöt kat wia pörö pit pourö el sak

maan ngarangköröak ulpëenaar keli moolëak pitëm nga omnaröen maan pës yemomö. ²³ Pël ëak utpet mowesak wii kaatak moulmëak ka pöta ngarangkëpön këekë pan ngarangkëpënëak ök yema. ²⁴ Pël maan wii kaata ngarangkëp kat wiak wii kaata ka kakaati panëetak së moulmëak ingesiar këra uamngesiarë tep mö mowia.

²⁵ Röök lupöök Poolre Sailas Anutuun kimang mëak rangk tan yemaan wii omnarö kat wiaan, ²⁶ tapët pöt moup kësang nempel möön wii kaata wapöt tiak së yengentiin ka kanöt tëak yesën wii omnaröa morötë wii tëa pötta wilak sa. ²⁷ Pël ëen wii kaata ngarangkëp pi ka ureimaurekaan wal ëak itena pöt wii kaata kanöt të wiaan itenak wii omnarö oröak kas sa pël wesak yepatöökaan öpwer tëak pimtok pimënt wesirëpënëak ëa. ²⁸ Pël yaëen Poolök ngön ëak epël mëëa. “Nimtok nimënt utpet wasngan. Ten pourö e om wë.” ²⁹ Pël maan wii kaata ngarangkëp pim ya omën nampön maan esuwes mangkën wak pöömpö kakaati ilëa pöt kas ëak reireë urö Poolre Sailasë naë së ngentia. ³⁰ Pël ëak piarip koirak tomök orö epël ök mëëa. “O nem kaöaar, ne tol yaal ëënak Anutu pi ne kama neöpën?” ³¹ Pël maan piarip epël ök mëëa. “Ni Aköp Yesuun kön wi kosang wasumë pötak niire nimorö Anutuuk kama niöpnaat.” ³² Pël mëak piarip Aköpë ngönte piire pim kaatak wëauröen ök mëëa. ³³ Pël maan röök tapëtakëër pi piarip koirak së piarpim pës momöaut i moirën teëntom piire pimorö i momëa. ³⁴ Pël elmëen pi piarip koirak pim kaatak së ulmëak kaömp menak piire pimoröa Anutuun kön wi kosang wesa pötaan ërëpsawi kaö ëa.

³⁵ Pël ëak wëen ëlpamök ngön ë pet yairaurö pitök polis narö wes mëen së epël ök mëëa. “Ni omën epaar wes momëen sëpën pël ya.” ³⁶ Pël maan wii kaata ngarangkëp pi ngön pöt kat wiak Poolön epël mëëa. “Ngön ë pet yairaurö pit ne arip wes nimëëmëak

ya. Pötaanök wes nimëëmaatak lup wiaptaring sën.” ³⁷ Pël maan Pool pi polisöröen epël mëëa. “Tenip Rom omën sauwaarök tenpim saun nant wiaan pöt pit yok pangk ngön yaatak niulëak tekeri wasëpnaatep pit köntak tenip pouröa ëöetak niulëak pës nimöak wii kaatak niulëaurö. Pël ëautep peenök kaalak ëlëep wes nimëëpënëak ëa ma? Pël naëngan pan. Pitëmtok waisak wes nimëën oröönaat.” ³⁸ Pël maan polisörö pit piarpim ngön pöt kat wiak së ngön ë pet yairauröen ök maan pit kat wia pöt Rom omnaarök ëa. Pël ëen pitëm utpet elmëa pöten kön wiak kas ëa. ³⁹ Pël ëak pit së yaköm köm mëak wii kaatakan wes mëen oröa. Pël ëen piaripön epël ök mëëa. “Arip yok pangk ka epö sëp wesak sën ma?” ⁴⁰ Pël maan piarip wii kaat sëp wesak Litia pim kaatak së ingre mor sauröen itenak wa korkor ngön mëak sa.

17

Tesalonaika kak Poolre Sailas mööpënëak ëa

¹ Poolre Sailas piarip së Ampipolisre Apolonia ka pöörar il wesak Tesalonaika kak së oröa. Kak pörek Yuta omnarö pitëm ngönën tupët wieëa. ² Pël ëak Pool pim yaaul Yuta omnaröa ngönën tuptak së ilëak ngönën pepeweri ngön wia pöt omnaröaring aima. Pi kë yesa akun nentepar nent pötë öngpök pël eima. ³ Pi Anutuu ngönta songönte werak epël ök mëëa. “Anutuuk Kristo pim Yaö Mëëaö pöp këlangön kat wi yesem wel wiak kaalak wal ëëpënëak mëëaup. Yesu nem peene ök yeniak epop pi Kristo Anutu pim Yaö Mëëaup.” ⁴ Pël maan pitëm naëaan omën narö pit kat wiak wa yaap wesak Poolre Sailas piarpim ngësël rë olëa. Pël yaëen Krik omën Anutuun yaya maim wëaö naröere öng isa narö pitta tapël ëa. ⁵ Pël ëen Yuta omnarö pit pöten itenak ya sangën ëen omën utpet kan paspas eim wëaö naröen maan pitök omën ka pöök wëa muntarö koirak ëlakëlakëer

Sesonë kaatak së Poolre Sailas ngön yaatak moulmëepënëak kaata kanöt të moolëa. ⁶ Pël ëak Poolre Sailas won ëen ap wesak Sesonre ingre mor saö narö koirak ka ngarangköröa ngësë weruak yesem ngön ëak epël maö sa. “Omën pöaar utpet petpet ë ka nantë imauwaarök eprek wais oröön, ⁷ Sesonök pim kaatak koirak së ulmëak wë. Omën pöaar piarip Rom omën omp aköp Sisa pim ngön ë kosang wesaut ilak omën omp ak ngolöp namp yapinte Yesu pim ënëm ëepënëak ök aö yaauwaar.” ⁸ Pël maan ka ngarangköröere omnarö pit ngön pöt kat wiak yaan kaö sa. ⁹ Pël ëak Sesonre piiring wëaurö pitëm naë oröa pöt kaalak orööpanëak pitëm naëaan sumat wak wes mëen sa.

Poolre Sailas Peria kak ya mëna

¹⁰ Rö kan tapöök ingre mor saurö pit Poolre Sailas wes mëen Peria kak së oröak Yuta omnaröa ngönën tuptak së ilëa. ¹¹ Omën pörek wëaurö pit ngön kat yawiaurö, Tesalonaikaaröa ök wonörö. Pit Anutuu ngönte kat wiipënëak kent ëak kët poutë ngön pöten yaap ma kaar pöten itaampënëak ngönën pepat wak iteneima. ¹² Pël ëak Yuta omën naröere Krik öng yapinring naröere omp narö pit selap Yesuun kön wi kosang wesa. ¹³ Pël ëen Yuta omën Tesalonaika wëaurö pit Pool Peria kak wë Anutuu ngönte ök yamëem wëaut kat wiak kak pörek së piarip utpet mowasëpënëak omnaröa könöt irikor mowesak lupöt es nga mowesa. ¹⁴ Pël yaëen ingre mor saurö pit Pool wes momëen i kaöökël sa. Ën Sailasre Timoti piarip Peria kak om wakaima. ¹⁵ Pël ëaan omën Pool mësak saurö pit Atens kak moulmëa. Pël ëak kaalak sëpënëak yaëen Pool pi Sailasre Timoti pim ngësël teëntom sëpënëak maan sa.

Pool Atens kak ngönën ök mëea

¹⁶ Pool pi piaripön kor Atens kak wë itaangkën kak pörek omp ak kaarörö kësang wëen itenak pim yaat utpet

pan ëa. ¹⁷ Pël ëen pi Yuta omnaröa ngönën tuptak së ilëak Yuta omnaröere köpël omën munt Anutuun yaya yamëëa naröaring ngönëntaan aima. Pël ëak pi kët poutë wa top yaaurek së omën pas së wëauröen ngönën ök maima. ¹⁸ Pël ëen Epikuriandre Stoik ëwat omën narö pit piiring ngön nga yaalem pitëm naëaan naröak epël mëea. “Omën ngön paspas aö pipop pi tol apënëak aim?” Pël yemaan naröak epël mëea. “Pi ka nantëeröa omp aköröa ngön nant apënëak niaim koröp.” Pool pi Yesu weletakaan wal ëaup pim ngönënte ök yemaan yak pit pël maima. ¹⁹ Pël ëak pit Pool koirak ngön ök ëak kat yawiaö yang lup nent yapinte Ariopakas pörek së kaöaröa naë ulmëak epël mëea. “Ten nim ngön ngolöp omnaröen ök maimën piten aan kat wiin. ²⁰ Ten nim ngönten kat wiin maim yaë. Pötaanök ngön pita songönte ök aan kat wiinaan.” ²¹ Pitëm Poolön mëea pöta songönte epël. Pit omën suure kak Atens kak wëaö pörö pit akun poutë ngön ngolöpöt ök ëak kat wieima.

²² Pit Pool Ariopakas pörek moulmëak, pëel maan wal ëak kaöaröen epël ök mëea. “Atens omnarö, arim omp aköröen kosang wesak yaya yamëëauten ne ëwat wë. ²³ Ne arim kak yesem itaangkën arim omp ak yaya yamëëauröa kaat wia. Pël ëaan itaangkën omp ak nampë könta rangk retëng nent epël wiaan itenaut. ‘Epët omp ak tiarim köpëlöp pimët.’ Pël ëaan itenaut. Pötaanök arim omp ak köpël wë yaya pas maö iman pöpë ngönte ök yenia. ²⁴ Anutu pi yanger ket ëak yangera rangk omnant wia epot ket ëaup pi kutö mre yangë Kaöap. Pötaanök pi yok pangk ka omnaröa ök rëautak naöpanëep. ²⁵ Pi nantön elek ëen aan omën moresök yok pangk kaamök naalmëënganëep. Piita pimtök omnaröa wëwë pipotre omën pout nineim wëaup. ²⁶ Anutu pi tiarim ë kopetap ket ëaup. Pël ëen piikaan ulöl sak wëen rep nimëak

kaare yang ninaup. Pimtok tiar öpenëak yaö niak niulëaup yak tiar yanger ninak yangerak öpena akunet ninaup. ²⁷ Tiar Anutuun ngaöl ë yesem koirëpenaat pël ëëpenëak epël ket elnia. Pël ëak pi kamaarek naön tiar omën pouröak pangk pangk ëak wëaup. ²⁸ Pël ëa pötaanök puuk tiarim songön ket ëak wëen tiar wëwëetaring wë kan së waisö ëeim wë. Pötak arim naëlaan ëwat omën naröak epël niaim. ‘Tiarta pim ruurö,’ pël niaim wë. ²⁹ Yaap, tiar Anutuu ruurö. Pötaanök tiar piin kön wiin omp ak morökörö kolre siluwaare këlotök omnaröak kön wiak moresring ket ëak pitëmëen ngëengkw mowasö ima pötëel kön nawiingan. ³⁰ Yaap, nganëër omnarö pit köpël wë yak omnant pipot ket ëeima. Pël yaëen Anutu pi pitëm omën wak ima pötön nga nemaan ëa. Ën peene akun eptak Anutuuk yang ël epotë omën pouröen pim ngön kosangët epël ök yenia. ‘Ar arim utpet yaaö pout kasëng menak nem naël waiseë.’ ³¹ Pël ëak pi yang ël epotë omën pourö wotpil niwesak wël ëak kom elniipna yak akun nent wia. Pi nganëër omën namp tiar kom elniipënëak yaö mëëaup. Pi pim ëëpna pöt yaapöt tiar omën pouröen pet elniipënëak omën pöp weletakaan wal ë moulmëa.”

³² Pël maan pit omnamp weletakaan wal ëa pöt kat wiak naröak ökre was mëëa. Ën naröak epël mëëa. “Ni ënëmak omën pipëta ngönte kaalak aan ten kat wiinaan.” ³³ Pël maan Pool pi pit sëp mowesak sa. ³⁴ Pël ëen narö Pool pim ënëm ëak Yesuun kön wi kosang wesa. Pël ëa pörö eporö, namp Taionisias Ariopakas kaöaröa naëaanëp, ën öng namp yapinte Tamaris, piaripre ën piarpim kar narö.

18

Pool pi Korin kak ya mëna

¹ Ënëmak Pool pi Atens kak sëp wesak Korin kakë sa. ² Pël ëak së Yuta omën yapinte Akuila pöp koira. Pi Pontas yangerakaanëpök piar öngöp

Prisila Itali yangerak wë olëak ngaan ngaantakëër së wëa. Pöt Rom omën omp aköp Klotias puuk Yuta omën Rom kak wëaö pourö kan sëpënëak maan sa. Pël ëauwaar piarpim naë Pool pi sa. ³ Pi piaripring ya ngawiap yak piaripring së wë poë koröp ka ök yarëaut ket ëeima. ⁴ Pël ëeimeë Pool pi kë yesaö akunatë Yuta omnaröa ngönën tuptak së ilëak Yutaare Krik omnaröaring Yesuun kön wi kosang yewesauta ngönöt aima.

⁵ Pël eim wëen Sailasre Timoti Masetonia yangerakaan ënëm së oröön Pool pi pim waur muntet sëp wesak akun poutë Yesu pi Kristo Anutu pim Yaö Mëëaup pöta songönte kosang wesak ök maima. ⁶ Pël ëen narö pit kat wiak pim ngönte wa olëak piin utpet wesak maan pi kangiir pim ulpëenëpökaan ulölöt keke ur moolëak epël mëëa. “Ar kö sënë pöta songönte arimtëët, neering ngawi won. Pötaanök ne peene ar sëp niwesak köpël omnaröa ngësë sumaan yeë.” ⁷ Pël mëak Pool pi Yuta omnaröa ngönën tupët sëp mowesak Tisias Sastas pim kaatak së wakaima. Omën pöp pi Anutuun yaya maim wëaup pim kaat Yuta omnaröa ngönën tupta naë wieëa. ⁸ Pël ëen Yuta omnaröa ngönën tupta wotöököp, pim yapinte Krispas, piire pim kaatakörö pit Aköpön kön wi kosang yewasën Korin omën narö pitta Pool pim ngönte kat wiak Aköpön kön wi kosang wasën i momëa. ⁹ Pël ëak röök nentak Pool pi wangerötë yemangk pöl ëen Aköpök ngön nent epël ök mëëa. “Ni kas ëak ngönën ök yamëëaut sëp wasnganok, om ök maim öm. ¹⁰ Ne niiring wëen omën nampök wal ëak ni utpet naniwaspan. Ne omën selapan ka epöök nem ënëm sëpënëak yaö mëëaup pötaanök.” ¹¹ Pël maan Pool pi ka pöök Anutu pim ngönte ök maim wëen ngoon 18 ëak won sa.

¹² Ënëmak Rom yang ngarangk namp, pim yapinte Kalio, pi Krik yang pör ngarangk ëak wëen akun pötak Yuta omnarö pit wa top ëak Pool wali wak së ngön yaatak moulmëak

epël ök mëëa. ¹³ “Omën epop Rom omnaröa ngön kosangöt ilap riak omnaröen Anutuun yaya mapënëak kan maimat pet yaalmë.” ¹⁴ Pël maan Pool pi ngön apënëak yaëen Kalio pi wal ëak Yuta omnaröen epël mëëa. “Yuta omnarö, ar kat wieë. Omën epop Rom ngön ë kosang wesaut ilap riak utpet nant yaëen neen neanë pöt ne yok pangk arim ngönöt kat niwiimaat. ¹⁵ Pël ëëmaatep ar neen ngön nentere nent, yapin ke nentere nent arim ngönëntakël wieëaut aim. O o, arök neen ngön ke pilöt kat wiimaat wesaurö ma? Won pan. Arimtok omën pita ngönte wotpil weseë.” ¹⁶ Pël mëak ngön yaatakaan waö ë momëa. ¹⁷ Pël ëën pit tomök oröön Krik omnaröak Yuta ngönën tupta ngarangkëp yapinte Sostenis, pöp moröak tang möak utpet mowasö yesën Kalio pi om it mongneëa.

Pool pi kaalak Antiok kak Siria yangerakël sa

¹⁸ Pool pi Yesuu ingre mor sauröaring kët selap wë ënëmak pit sëp mowesak Akuilaare pim öngöp Prisila pit naar namp ëak Senkria kakël sa. Pël ëak pörek së Anuturing ngön kosang wesaö pöta këët pet irak pim ngan epët kat ë moolëa. Pël ëak wang Siria yangerakël sëpna naöök sa. ¹⁹ Pël ëak Epesas kak së oröak pit Yuta omnaröa ngönën tuptak së ilëak Pool pi pitring ngönaak wali aim. ²⁰ Pël ëën pit Pool akun wali pitëm naë öpënëak maan, “Pël naëngan,” mëak sëpënëak yeem epël ök mëëa. ²¹ “Ënëmak Anutuuk kaalak arim naë waisumëak neaan pöt waisumaat.” Pël mëak Akuilaare Prisila piarip kak pörek moulmëak pit pouröen yaköm köm mëak sa. ²² Yesem Sisaria kak së oröak Yerusalem kak së ingre mor sauröen yoöre ërëp mëak kaalak Antiok kakël sa. ²³ Pörek së oröak wë akun wali wali sëen Antiok kak pörek sëp wesak ka nantë Kalesiaare Prisia yang pöraarël yesem Yesuu ingre mor sauröen ngönën ök mëak taë mowasö sa.

Apolos pi Epesasre Korin pöteparë ya mëna

²⁴ Omën namp, Alesantria kakaanëp pim yapinte Apolos, pi Epesas kak së wakaima. Omën pöp pi omnant kësang ewat sa pet irak ngönën pepeweri ngön wia pöt pout ewatëp. ²⁵ Omën pöp pi Aköpë elnia kan pöt ewat wë pöta ngönte kosang wesak yaaup. Pël ëak pi Yesu pim songönte apënëak pöt pout mëngkre mëngk yaaup. Pël ëaap pi om Son pim omnarö i momëa pöten pëen ewat wakaima. Ën Yesuu ru ulöpöököp pël sak wë pötaan i momëëpna pöten köpël wëa. ²⁶ Pi ngön pöt kosang wesak Yuta omnaröa ngönën tuptak ök maima. Pël ëën Akuilaare Prisila piaripök koirak së piarpim kaatak ulmëak kan Anutuuk tiarimëen elnia pötön ök maima. ²⁷ Pël ëën Apolos pi Krik yangerakë sëpënëak kent yaë maan Epesas kak ingre mor sauröak kaamök elmëak pep newer Yesuu ingre mor saö Krik yangerak wëauröaan pi sant mowasëpënëak retëng ë mena. Pël ëën pörek së wë Anutuuk lup sant elmëen omën piin kön wi kosang yewesaurö pit ompyaö kaamök elmëeima. ²⁸ Pël eimeë Yuta omnaröa köpël waswas eim wëaut omnaröa itöök ke ur moolëak pepeweri ngön wia pipot Yesu Kristo Anutuu Yaö Mëëa pöp pim ngönte këëkë wesak ök mëëa.

19

Pool pi Epesas kak ya mëna

¹ Apolos pi Korin kak wëen Pool pi yang lup nerak ya mëmpö yesem Epesas kak së oröak itaangkën Yesu pim ënëm yaaö narö wëa. ² Pël ëën pitën epël pëlpël mëëa. “Ar ngaan Yesuun kön wi kosang wasën Anutuuk Ngëëngk Pulö nina ma won?” Pël maan pit ngön kangit epël mëëa. “Ten ngaan Anutuuk Ngëëngk Pulö yemengka pipët kat nawiinörö.” ³ Pël maan Pool pi pitën epël pëlpël mëëa. “Ën ar i mëënëak talëpë ënëm ëaurö?” Pël maan pit epël mëëa. “Ten pörö

Son pim omnaröak i nimëak ngön ni-iaö pöta ënëm yaaurö.”⁴ Pël maan Pool pi pitën epël mëëa. “Son pim i momëa pöt omnarö pit lup kaip tiak pitëm utpetat kasëng mena pötaanök pël elmëa. Pël ëak pi pitën epël ök mëëa. ‘Ar nem ënëm waisëpna pöpön kön wi kosang wasën.’ Omën pöp Yesu.”⁵ Pël maan pit ngön pöt kat wiin Aköp Yesu pim ru ulöpöökörö pël sak wëa pötaan i momëa. ⁶ Pël ëak Pool pi pim moresiarring pitëm kepönötë mowiin Ngëëngk Puló pitëm rangk iraan ngön maimat aö Anutu pim ngönöt tekeri wesak ök mëëa.⁷ Omën pörö pit 12 ëak wëa.

⁸ Pool pi Yuta omnaröa ngönën tuptak ilëak pitring ngönënëën yak aöre elö eim wëën ngoon naar namp ëak ilëa. Pi Anutu pim tiar wa ngaöök nimëa pöt pit kat wiipënëak kent ëa.⁹ Pël ëën omën narö pit lup kosang panë ëak kön wi kosang newasën omnaröa ëöetak Aköpë elnia kan pötön utpet wesak ëa. Pël ëën Pool pi Yesuu ingre mor saurö pit koirak omën kaö namp yapinte Tiranas pim pep kaatak së omnaröaring ngön ngawi aima. ¹⁰ Pi pël eim wëën krismaki nentepar pöteparë öngpök Yuta omënre köpël omnarö pit pourö Esia yangerak wëaurö Aköpë ngönte kat wia.

Siwa pim ruuröa ngönte

¹¹ Anutu pi Pool weëre kosang kaamök elmëaan retëng omnaröa it köpëlöt eima. ¹² Omnarö pit poë koröp kaut Pool piik mësël ëak wak së yauman yaaurö mësël elmëën ompyaö sa. Ën urmerarö wëaurö tapël ëak waö ë momë pël ëeima.¹³⁻¹⁴ Pël ëën Yuta omën Anutuun kiri ar yaauröa wotöök namp pim yapinte Siwa pim ruurö 7 ëak pit kaatë sak waisö imeë omën urmerarö pitëm lupötë wëaurö waö ë momë pël eima. Pël ëak pit Yesuu yapintak urmeraröen ököök mëak epël mëëa. “Ni urmer utpetap, ten Yesu, Pool pim ök aö yaaup, pim weëre kosangtak waö ë yanimë.”¹⁵ Pël maan urmerap epël

mëëa. “Ne Yesuun ëwat wë, Poolönta ëwat wë. Pël ëaap ar tarëkaanörö?”

¹⁶ Pël mëak omën urmerap wëa pöpök akak sak omën ököök eima pörö mëmpö waö elmëak poë koröp pöt keliak moolaan koröp yoolörö kaatakaan oröak kas sa. ¹⁷ Pël ëën Yuta omënre köpël omën Epesas kak wëa pörö pourö omën pöta ngönte kat wiak pit kas panë ëën Aköp Yesu pim yapinte ngar wa. ¹⁸ Pël ëën Yesuun kön wi kosang wesa narö së omnaröa ëöetak pitëm ngaan utpet eima pötön war wesak ök mëëa. ¹⁹ Pël ëak kempre këar nga yaaurö pit pitëm kempre këar pep kësangöt wak së omnaröa itöök war wesak es momera. Pep pötë sumat 50,000 kina ke pëlëet. ²⁰ Pël ëën omën weëre kosangring pöten itenak maan omën muntarö pitëk yal mangkën pitëm lupötë Aköpë ngönte taë sa.

Epesas omnarö pit ngön ë olëak mëëa

²¹ Ënëmak Aköpë Pulöök Poolön ya ngön maan pi Masetoniaare Krik yang pöraarëel ya nga ë yesem kaalak Yerusalem kak orööpënëak mëëa. Pël maan Pool pi pim omnaröen epël mëëa. “Ne pötë sa pet irak pöt Romëelta sumaap.” ²² Pël mëak pi Timotiire Erastas pim kaamökaar pi-ariip Masetonia yangerak wes mëën yesën pi Esia yangerak wakaima.

²³ Akun pötak omën narö selap pan Epesas kak wëaurö pit Aköpë kanöök yesauröaan kööre tok kësang pan elmëa. ²⁴ Pöta songönte epël oröa. Omën namp yapinte Temitrias pi siluwaatring öng ak nampë yapinte Atemis pim ka könöt ket ëeima. Piire pim ya omnarö sum kësang orööpnaak yak ket ëak wes mëeima. ²⁵ Pël yaaurö yak Temitrias pi pim ya omnaröere ën pim ngönt ya tapët yamëna narö pitën yas maan sëën epël ök mëëa. “Karurö, ar ëwat wë. Tiarim omën eptak mon kësang koir yaningkën ompyaö wëaut. ²⁶ Ar Pool piin ëwat wë. Pim yaautön tiar kat yawiaurö. Pi Epesas kak eprekaan Esia yangerakë omnaröen epël ök maim wëaup. ‘Öngre omp

ak kaarkaar omën moresök ket äa eporö kë wonörö. Pool pi pël yemaan omën kësang pim ngön pöta ënëm yaë. ²⁷Tiarim mon wauret utpet ëëpnaaten ne ya ngës yaë. Pël ëën omnaröak ökre was niapanëak. Pötaanök tiar këëkë ngarangk naën ëëpena pöt ngön pöt kaö sak Atemis pim yaya yamëëa kaat utpet wasëpnaat. Pi tiarim öng ak kaöap Esia yangerakre ën yang kaö nantë omnaröa yaya yamëëaup pöt kön nawiipan.”

²⁸Pël maan pit Temitrias pim ngön pöt kat wiak ya sangën ëën ngön ëak epël maima. “Atemis pi Epesas omnarö tiarim kaö panëëp,” pël maima. ²⁹Pël mëak Epesas kak pörekaan omën kësang pan ngön pöt maö së Masetonia yangerakaan Pool pim ya kaamök omën naar Kaiasre Aristakas piarip moröak wak weruak së pitëm wa top kaöaöök moulmëa. ³⁰Pël ëën Pool pi pitëm wa topöök sëpënëak yaëën Yesuu ruurö pitök pörek sëën utpet mowaspanëak kan mowaria. ³¹Pël ëën Esia yangerakaan yang ngarangk Pool pim ngönt naröakta pi wa topöök sëpanëak nga mëak ngön wes mëa. ³²Pël ëën wa topöök wëaö pörö pit kön irikor ëak pitëm wa top äa pöta songönten kön nawiin, narö ngön nent aö yesën, narö nent aö yesën pël eima. ³³Pël eim wëën Yuta omnarö omën namp yapinte Alesanta pöp mök ë momëën wa topöök tauaan pit itenak wa top pöta songönte apënëak yaë wesa. Pël ëën Alesanta pi moresring angan elmëak wa top pöta songönte Yuta omnaröak naente pöt ök mapënëak äa. ³⁴Pël ëën omnarö pit itena pöt, pi Yuta omnampök yeëa ëën pit këm top ëak ngön ëak epël mëëa. “Atemis pi Epesas omnarö tiarim kaö panëëp.” Pël maim wëën aöa nentepar sa.

³⁵Pël ëën ka pöökë omnant komre kap yaaupök omnaröen ngön angan pël mëak epël mëëa. “Epesas omnarö, ar kat wieë. Omën ka nantëerö pit Epesas omnarö tiar öng ak kaöap, Atemis, pim yaya yamëëa kaatere kël ngëëngk mopöökäan irëa

pö ngarangk yeë pöt pit ëwat wë. ³⁶Omën nampök ngön pöt yok pangk wa noolapan. Pötaanök arök pas köntak ëënganëp wiap sak weë. ³⁷Ar iteneë. Omën tiarim wa topöök wak waisan epaar piarip tiarim ngönën tuptakaan omnant kain naön. Pël äak tiarim öng aköpönta utpet wesak naënaar. ³⁸Pötaanök Temitriasre pim mon waur yaurö pit omën nampëën kööre tok wieë pöt ngön yaaö akunetak ngön yaatak moulmëën kat yawiaupök kat wiak wotpil mowasëpnaan. ³⁹Ën ngön nant om wieë pöt yok pangk wa toptak ngön yaaö akunetak äak söë wasënëët. ⁴⁰Pötaanök tiarim wa top epö utpet yeëerek Rom yang ngarangköröak ngön yaatak niulëëpnen äa. Iteneë. Peene wa top epöök ngön kaëpre ngön ë yoolak pötë songön nent won. Pötaan yang ngarangkëp pëël niiaan tol mapen?” ⁴¹Pël mëak omnant komre kap yaaup puuk rep momëën pitëm kaatë sa.

20

Pool pi Masetoniaare Krik yanger-aarë sa

¹Ënëmak ngön kaëpre ngön pöt ë olëak won wesak wëën Pool pi Yesuu ingre mor sauröen yas maan së pim naë wa top ëën pepanöm ngön ök mëak yaköm köm mëak Masetonia yangerakë sa. ²Pël äak pi omën we pöököröa naë yesem ingre mor sauröen ngön kësang mëak lup taë mowasö yewaisem tenim naë Krik yangerak wais yaarö. ³Pël äak pörek wëën ngoon naar namp äak won sa. Pël ëën pi ko äak wangaöök Siria yangerakë sëpënëak kat wia pöt Yuta omnarö pimëën nga wia pël maan kat wiak kaalak Masetonia yangerakël sëpënëak kön wia. ⁴Pël ëën omën ke epëlok Timotiiring Poolë ënëm elmëa. Peria kakaan Sopata, Pirasë ruup, Tesalonaika kakaan Aristakasre Sekantas, Tepi kakaan Kaias, ën Esia yangerakaan Tikikasre Tropimas omën piporö Timotiiring Poolë

ënëm elmëa. ⁵ Pël ëak pit pörö wet rëak Troas kaksë oröak tenën kor wëa. ⁶ Pël ëën Yuta omnaröa kaömp peret yis namëënöt yena akun ngëëngkët won sëen Pilipai kakaan wang naöök ilëak akun mor nas kan kourak yesem won sëen Troas kak oröak pitring sant kopët nent wëen won saut.

Pool pi Troas kak Yutikas öp mowesa

⁷ Wangam kan sënaat yak Sante wiap kan kë nënëak wa top ëak wë Pool pi ngönën wali pan ök maim wëen röök lup yes. ⁸ Ka ngaarëk tenim wa top ëan pötak es rompeet selap uteëa. ⁹ Pël ëën omp ulwas namp yapinte Yutikas pi ulöl kanöök wel aisëë Pool ngönën ök yaan kat men ë wë ka kom eim olëak ka sasa ura. Pël ëak ka kaö wali pan nentepar nent ngaarëk pötakaan kaw ngentiak së yangaak ngentiin oröak itena pöt wel wia. ¹⁰ Pël ëën Pool pi oröak ngemë wa kapariak epël yema. “Ar kön selap ëëngan. Pi öp wë.” ¹¹ Pël mëak Pool pi kaalak kakaati ilëak këët pelak naut. Pël ëak kaalak ngön kaut ök maim wëen ëwa tëen ten saut. ¹² Pël ëën omnarö pit omp ulwas pöp öp wëen mësak së pim kaatak ulmëak pit ya kë pan sa.

Pool pi Troas kak wë olëak Mailitas kakë sa

¹³ Pool pi ten Asos kak së kor ön niak wet rëak wangaöök wes nimëak pimënt yangaak wais kak tenim wëa pörök oröaut. ¹⁴ Pël ëën koirak ten pourö kaalak wangaöök ilëak Mitilini kakë saut. ¹⁵ Pörëkaan yesem ëlpam walën Kaios kuste il wesak kët kopët nent won sëen Semos kustak oröaut. Pörëkaan yesem ëlpam walën Mailitas kak së oröaut. ¹⁶ Pël ëak Pool pi Yuta omnaröa akun ngëëngk kësang nent yapinte Pentikos pël ya pötak Yerusalem kak së omnaröaring wa top ëëpënëak kön wia. Pötaanök Esia yangerakë sëna akunet won ëën Epesas kak il wesak wangaöök el wesak Mailitas kakë saut.

Pool pi Epesas ngarangköröen yaköm kôm mëa

¹⁷ Pool pi pörök wë ingre mor sauröa wotöökörö pim naë wais wa top ëëpënëak Epesas kakël ngön wes mëa. ¹⁸ Pël ëën pit naë wais oröön epël ök yema. “Karurö, ar ëwat wë. Nem ngaan Esia yangerak wais oröak ya ngës rëak mëmpö wais pötön ar ëwat wë. ¹⁹ Yuta omën narö kët ël epotë ne utpet newasëpënëak kan ëël eim wëen ne ya këlangön pötaring wëen nemtë yapinte wak irëak Aköpë yaat yamëngkaup. ²⁰ Pël yeem nem ngön ök niaaöre rë niulö pël yaautë nant ök niak nant ngep naën ne ar kaamök elniak ompyaö sënëëk yak wa topötëere neenem kaatë ök niaaö imaut. ²¹ Ne ngön pöt kosang wesak ar Yuta omënere köpël omnaröen epël niaaimaut. Ar utpetat kasëng menak Anutuu naë rë olëak tiarim Aköp Yesuun kön wi kosang wasënëak ök niaaimaut. ²² Peene pöt ne Yerusalemë sumëak Ngëëngk Pulöök yenëa. Pël ëaap ne pörök së oröp nent koirum wes ne pöten köpël yaë. ²³ Om nem imautë yesën Ngëëngk Pulöök epël neaimaut pöten ëwat wë. ‘Ni wii kaatak wa niulëak këlangön kat niwiipnaat,’ pël neeaimaut. ²⁴ Pël ëaap ne nem koröpöön kön selap naën. Nemëngkën wel wiima pöteta yok pangk. Ne pöt, tiarim Aköp Yesuuk kan yaö neea pöök ulöp ngarngar wë mësaö yesem më pet irumëak kent yaë. Pël ëak Anutu pim ngön ompyaö pötak komre kolap niweseim wë pöta ngönte kaö wes ök amëak kön wia.

²⁵ “Ar kat wieë. Ne ngaan arim tekötë imeë Anutuuk wa ngaöök nimëak wë pöta ngönte ök niaaö imaut. Ën peene pöt ne kön wiin ar kaalak neen itnaangkan. ²⁶⁻²⁷ Pötaanök ne peene war wesak ök niamaan. Akun poutë ne arring wë Anutu tiarim naë ya yamëngk pöta ngönte war wesak ök niaaö imaut. Pël ëak ne pim ngönte amaataan pölöp naënëp. Pötaanök arim tekrakaan namp kö sëpna pöpë songönte nemët won. ²⁸ Ngëëngk Pulöök ar omnarö pol sëpsëp ket ëak ngarangk

elmëenëak nina piporöere arimënt ngarangk këekë ëeim ön. Anutu pimtë Ruupë iitak omën piporö kama wak pim ingre mor wesaurö. Pötaanök ar ngarangk këekë ëeim ön. ²⁹ Ne ewat wë. Ënëmak nem ent ë niulëëma akun pötak omën utpetarö arim tekrak oröak utpet niwesak kent tokoröa sëpsëporö mëmpënëak waö yaalmë pöl elniipën sa. Pötaanök ngarangk këekë ëeim ön. ³⁰ Arimté tekrakaanta narö oröak Yesuu ingre mor saurö ar pitëm ngësël sënëëk yak pitëmtë könötëaan ngön kaar rëak niapnaan yaë. ³¹ Pötaanök ar këekë panë ngarangk ëak nem elnieima pöten kön wieim ön. Ne arring krismaki nentepar nent pötë öngpök kët kanaan rö kanë ngön ompyaut ök niak taë niwasö imeë akun nantë arimëen yaköm ëak ing lelaptaring kaamök elnieimaut.

³² “Peene ne ar Anutuu naë niulëak pimtök ngarangk elniipënëak piin kimang yemak. Pël ëen ar pim naëaan ngön ompyaö poutë weëre kosang pöt pim komre kolaptakaan önëët. Pim ngön pötak kosang niwasëpnaat. Pël ëen omën ompyaö Anutu pim omnaröaan yaö ëaö pöt yok pangk nimpnaat. ³³ Ne monere uröm pötön kaur ëak arën kimang neniaanëp. ³⁴ Ar ewat wëen neenta mor epesiarring ya mënak koirak nemënt weëre nem kaamökörö mampö pël yaaup. ³⁵ Nem pël yeë pötak nook arën ya kosang mënak omnant koirak koröp wiap yaurö kaamök elmëenë pöt pet elnieimaut. Tiar pël yeem pöt Aköp Yesu pim ngön epël mëëa pöten kön wiipenaat. ‘Omnant yemangk pöpë ërëpsawi pötak yeö pöpë ërëpsawi pöt il wasëpnaat.’ ”

³⁶ Pool pi ngön pipöt ök më pet irak ngarangköröaring rar rë wesirak Anutuun ök yema. ³⁷⁻³⁸ Pël ëak pit pim wet rëak epël mëëa pöten kön wia. “Ar neen kaalak itnaangkan,” pël mëëa pöten kön wiak kapariak tot nak ingre ngön elmë mësak së wangaöök yanulë.

21

Pool pi wangaöök Yerusalemë sa

¹ Pit ent ë moulmëak wangaöök ilëak el wesak Kos kustakël saut. Pörekaan yesem ëlpam walën Ros kustak së oröaut. Pël ëak pörekaan Patara kak së oröaut. ² Pël ëak itaangkën wang munt naö Pinisia yangerakë sëpënëak yeëa ëen pöök wamp riak saut. ³ Pël ëak yesem Saipras kuste katnëël wiaan itnal keker elmëak Siria yangerakël yesem Taia kak së leng ë ulmëak kak pörökë urömat të menaut. ⁴ Pël ëen pörök Yesuu ingre mor saurö koirak pitring wë sant nent won sëen Pulöök pit kaamök elmëen Pool Yerusalemë sëpanëak nga yema. ⁵ Pël ëen pörök wëen tenim akunet won sëen kak pörök sëp wesak yesën Yesuu ingre mor sauröere pitëm öngre ruurö ten wes nimëëpënëak kakaan weler rëak i kaö pouuk së rar rë wesirak Anutuun kimang mëëaut. ⁶ Pël ëak neneren yaköm köm mëak ten wangaöök wamp yariin pit kaalak kakë yes.

Akapas Sisaria kak Poolön tektek ngön mëëa

⁷ Wangaöök ilëak Taia kakaan yesem Tolemes kak së oröak Yesuu ingre mor sauröen yoöre ërëp mëak pitring wë ka kopët nent yaur. ⁸ Ëlpamök Tolemes kakaan wal ëak yesem Sisaria kak së oröak ngönën ök yamëëa namp kak pörök wëa yapinte Pilip pim kaatak së piiring wakaimaut. Omën pöp pi Yesuu ngön yaaö omnaröa ngaan omën 7 ëak ya ngön mëëaö pöröakaan namp. ⁹ Pöp koont kong nent wëa. Pit omp naön Anutuu tektek ngön aim wëaurö. ¹⁰ Ten Sisaria kak om wëen Yutia yangerakaan tektek ngön yaaö omën namp pim yapinte Akapas pi wais jaarö. ¹¹ Pël ëak tenim naë wais Pool pim yepatu wak pimtë ingre moresiarë tëak epël ök ya. “Pulöök epël yenëa. ‘Yepat epöökë pepap Yerusalem kak sëen Yuta omnaröak epël elmëak köpël omnarö mampnaat,’ pël ya.” ¹² Pël aan ngön

pöt kat wiak ten ka pöökë omnaröak Pool pi Yerusalemë sëpanëak nga mëëaut. ¹³ Pël maan Pool pi epël yenia. “Oröpmorëënk ingre yailak ëak nem lupmer wa könöm yenewas? Ne Yerusalem kak sëën wii kaatak neulëere nemöön wel wi pël ëëma pöten kas naën. Pöt oröpmorëënk? Omnarö Yesuu ngönte kat wiipëneak kent yaë.” ¹⁴ Pël niaa ten pim könö ilak menaat pangk naën ëën epël yemak. “Aköpë kentöökë ya pil ëëp.”

¹⁵ Akun nant won sëën Yerusalem kakë sëneak ko ëak, ¹⁶ Sisaria kakaan Yesuu ingre mor saö naröaring ten pourö së Saipras kustakaan omën namp yapinte Neson pim kaatak niulëaut. Omën pöp ngaanëer Yesuu ënem eim wëaup.

Pool pi Sems pim naë sa

¹⁷ Yerusalem kak së oröön Yesuu ingre mor sauröak ërëpsawi ëak koir yanuulë. ¹⁸ Pël ëën ëlpamök Poolring Sems pim naë së itaangkën wotöökörö piiring wëa. ¹⁹ Pël ëën Pool pi yoöre ërëp mëak Anutuuk kaamök elmëaan köpëlöröa öngpök ya ke nentere nent mëmpö ima pötë ngönöt ök yema. ²⁰ Pël ëën pit ngön pöt kat wi pet irak Anutuun yaya mëak Poolön epël yema. “Karip, ni ewat wëën, Yuta omën kësang pan, tausen selap narö, Yesuun kön wi kosang wesa. Omën pörö pit Moses pim ngön ë kosang wesauta öngpök ilëak wë. ²¹ Pël ëaap omën naröak nimëën epël ya. ‘Pool pi Yuta omën köpël omnaröa öngpök wëauröen Moses pim ë kosang wesa pöt ngar wak rungaaröa koröp kaut moilööre Yuta omnaröa kan ngaanöök së pël ëëpanëak nga yamëëan,’ pël yaap. ²² Nim eprekë waisauteta pit kat wiaap tiar tol ëëpen? ²³ Pël ëa pötaanök ni tenim niana epël ëëm. Tenim naëaan omën kong nent pit Anutuu ëöetak omën nant naën ëëpëneak ngön ë kosang wesaurö wë. ²⁴ Pötaanök ni omën pöröaring Anutuu ngönën tup kaöetak së pitëm öpna pöl wë ngönëneën kölam tëak öm. Pël ëak ni pit sum elmëën pitök ngönëneën kölam tëak öpëneak

yaaö pöl kiri ar ëak pitëm kepön ëpöt kat ëëpnaan. Pël ëëmë pötak omnarö pitök niin itaangkën ten Yuta omnaröa yaaul ëan pël niwasëpnaat. Pël ëëmë pötak pit itenak omnaröa nimëën ngön aö ima pötön kaar pël wasëpnaat. ²⁵ Ën köpël omën Yesuun kön wi kosang wësauröaan tiar ngaan ngön epël kosang wesak pep retëng ë menaut. ‘Ar omp ak kaarkaaröröaan kiri ar ëaut nënganok. Ar animaurö iit orööpanëak nailën ar ëaut nënganok. Ar animauröa iit nënganok. Ar öngre omp nga ëënganok.’” ²⁶ Pël maan Pool pi omën pörö koirak ëlpamök së Yuta omnaröa ngönëneën kölam tëak öpëneak yaaö pöl ëa. Pël ëak pi Anutuu ngönën tup kaöetak së kiri ar yaauröen kët taltak omën pörö ngönëneën kölam tëa pöta kiri wiipën pël mëëa.

Yuta omnaröak Pool Anutuu ngönën tup kaöetak moröa

²⁷ Akun 7 kosang wesa pöt temanöm yesën Yuta omën Esia yangerakaan naröak Pool Anutuu ngönën tup kaöetak wëën itenak omnaröen kék maan moröë ngön ëak epël mëëa. ²⁸ “Israel omnarö, ten kaamök elnieë. Omën epop kaatë yesem Israel omënere Mosesë ngön ë kosang wesautre Anutuu ngönën tup kaö epëten wak irëak yaaup. Pël ëak nenteta, pi köpël omnarö mësak Anutuu ngönën tup kaö epëtak wais kewil elmë pël yaaup,” pël mëëa. ²⁹ Pöt pit ngaan Tropimas köpël omnamp Epesas kakaanëp piiring ka pöök wëën itenak Yuta omnaröa ngön ë kosang wesaut ilak Poolring Anutuu ngönën tup kaöetak yesaup pël wesak mëëa.

³⁰ Pël maan omën Yerusalem kak wëa pörö pourö lup es nga sak së wa top ëak Pool moröak Anutuu ngönën tup kaöeta kakaatiaan weruak tomök së moulmëak tapëtakëer kanöt waria. ³¹ Pël ëak Pool mëmpëneak omën Yerusalem kak wëaurö pourö lup es nga sak nga yaal ngön pöt Rom nga omnaröa wotöököpë ngësël sa. ³² Pël ëën tapëtakëer pi nga omnaröere

pitëm ngarangkörö koirak teëntom pitëm naë sa. Pël ëen omnarö pit piire pim nga omnaröen itenak Pool tang mööpënëak ëaurekaan sëp wesa. ³³ Pël ëen nga omnaröa wotöököp pi Pool pim naë së wali weë pimoröen epël mëëa. “Omën epop wii weë naöörar motëë.” Pël mëak omnaröen pëël mëëa. “Epop talëp?” ³⁴ Pël maan omën kësang pörek wëaurö pit ngön ëak naröak nent aö yesën naröak nent aö yesën ngaaröa wotöököp pi omën pöta songönten këëkë kat nawiin ëak nga omnaröen maan Pool mësak pitëm kaatakël sa. ³⁵ Pël ëen Pool pi ka pöta riringeweri së tauaan omnaröak mëmpënëak kosang pan ëa. Pël yaëen nga omnarö pit Pool ngar wak sa. ³⁶ Pël ëen omën kësang pan pitëm ënëm yesem ngön ëak epël mëëa. “Pipop mën wel wieë,” pël mëëa.

Pool pi pimtë songönte ök mëëa

³⁷ Nga omnarö pit Pool pitëm kaata kakaati wak ilapënëak yaëen Pool pi pitëm wotöököpön epël pëël mëëa. “Ne niin ngön nent ök niam sa ma?” maan wotöököpök epël mëëa. “Ni Krik ngönör ewat wëen ma? ³⁸ Ne kön wiin ni Isëp omnamp ngaantak pi nga wak yang ngarangkëpëen nga omën kësang pan 4000 pörö nga ë öpöt wak yang pultak mësak saup.” ³⁹ Pël maan Pool pi epël mëëa. “Ne Yuta omnamp Silisia yangerak Tasas ka kepönöokaanëp. Ne yok pangk omnaröen ngön ök mam ma?” ⁴⁰ Pël maan wotöököp pi kuure mak maan Pool pi riringeweri tauëë moresring omnaröen angan elmëen pit ngön leng ëen Yuta ngöntak omnaröen ngön ök mëëa.

22

¹ Pool pi epël ök mëëa. “Pepere kar nemorö, ar kat wieë. Ne saun wonöp pël niamaan.” ² Pël maan pit kat wiaan Pool pi pitëmtë Yuta ngöntak ök yemaan pit ngön kaëp sëp wesak kat kökö wiaan pi epël mëëa.

³ “Ne Yuta omën arim karip. Nem ëlëpök Silisia yangerak Tasas kak newilaup. Pël ëen kotuukëer

Yerusalem kak e taprek Kameliel pim pep kaatak wëen rë neulön omën tiarim ëere körööröa ngön ë kosang wesa pöt pout ewat saup. Pël ëak ar epreköröa yeë pöl neenta Anutuu ënëm ëëmëak kosang ngentieimaup. ⁴ Ne ngaan öngre omp Yesuu kan ngölöp epöök yaaurö mëmpënëak utpet mowesak moröak wii kaatak moulmëeimaup. ⁵ Kiri ar yaauröa wotöököppe Yuta ngönëne kaöarö pitökta niapnaat. Omën pörö pit ne Yesuu ruurö wali ömëak pep newer retëng ë Yuta omën tiarim karurö Tamaskas kak wëaurö mampëak nena. Pël ëen omën pörö wali wak waisën Yerusalem kak eprek këlangön kat mowiipënëak saut.”

Pool pim ingre mor sa pöta songönte ök mëëa

⁶ “Ne seim Tamaskas kak te-manöm yewasën këtëp luptak wëen kutömweriaan ëwa kaöempel teënt pan irë neek yaalnë. ⁷ Pël ëen ne yangerak së ngentiak kat wiin ngön nent epël yenëa. ‘Sool, Sool, ni tol ëënak ne utpet neweseimën?’ ⁸ Pël neaan ne kangiir epël mëëaut. ‘Aköp, ni talëp?’ Pël maan pi epël ök yenëa. ‘Ne Yesu Nasaret kakaanëp. Ni kët ël epotë ne utpet neweseimën.’ ⁹ Pël ëen omën neering sa pörö ëwa pëenpelën itena. Ën omnampë neen ngön neea pöt pit kat nawiin. ¹⁰ Pël ëen ne epël pëlpël yemak. ‘Aköp, ne peene tol ëëm?’ Pël maan Aköpök epël yenëa. ‘Wal ëak Tamaskas kak së orö. Pël ëen omën nampök nim ëëmëak Anutuu yaö ëa pötön ök niapnaat.’ ¹¹ Pël neaan ëwa pömpelök nem itöörar ngaap wes noolaan wëen omën neering sauröak mor yal ëak Tamaskas kak së neulnëa.

¹² “Omën namp kak pörek wëa yapinte Ananias, pi Moses pim ngön ë kosang wesa pötë ënëm yaaup. Omën pöpön Yuta omën ka pöök wëauröak pimëen kön wiin ompyaö yeëa. ¹³ Omën pöpök nem naë wais tauak neen epël yenëa. ‘Sool, nem karip, ni peene kaalak itöörar nganga së,’ pël neaan tapëtakëer nem itöörar

nganga sak piin itenaut. ¹⁴ Pël èen pi epël yenëa. ‘Anutu, tiarim èere körööröa yaya maimaup, pim èëpnaatön ewat sumëak kom ë niulëak pim ya omën wotpilëpön itenak pim këmtakaan ngön kat wiimëak kom ë niulëaup. ¹⁵ Pötaanök ni Anutuu ya omën sak nim omën itenak kat wiak pël èan pipot omën pouröen ök maan kat wiip. ¹⁶ Oröpmorëen kor èëm? Wal ë. Pël èen i nimëen tiarim Kaöapön merëk maan nim utpetat wa niulapnaan.’ ”

Anutuuk Pool köpëlöröa ngësël wes mëa

¹⁷ “Ne kaalak Yerusalem kak wais wë Anutuu ngönën tup kaöetak së kimang yamëem omnant wangartak ityaangk pöl èaut. ¹⁸ Pël èak itaangkën Aköpök neen epël yenëa. ‘Ni eprek wë nem ngönte ök amë pöt omnarö kat wiak kosang newaspan. Pötaanök teëntom sëp mowesak sum.’ ¹⁹ Pël neaan ne kangiir epël mëëaut. ‘Aköp, pit ewat wë. Ne ngaan ngönën tupötë së omën niin kön wi kosang yewesaurö moröak wii kaatak moulmëere pës mö pël eimaut. ²⁰ Pël èen Stiwën nim ngön ompyaut yaaup omën naröak mën wel wiaut. Akun pötak ne iteneë yok pangk yaë wesak pim momënauröa ulpëenöt ngarangk èaut.’ ²¹ Pël maan pi epël yenëa. ‘Ni peenëer sum. Ne kan maim panë nerek köpël omnaröa naë wes nimëëmaan yeë.’ ”

Rom nga omnaröa wotöököpök Pool ngarangk elmëa

²² Yuta omnarö pit kat wiaan Pool pi ngön ök aö së köpël omnaröa ngësël sëpëna ngön lup pöt yaan pit kaaö èak ngön ë olëak epël mëëa. “Mën wel wieë. Omën ke pilëp yang eprek naöpan. Pi öp öpan.” ²³ Pël mëak pit ya sangën kaö èak èlak wiak pitëm ulpëenöt ent èak keke elmëak yangerakaan sumplolöt wes ngaarëk momëa. ²⁴ Pël èen nga omnaröa wotöököpök pim koturöen maan pit Pool kaatak mësak së moulmëa. Pël èen nga omnaröa wotöököpök Yuta omnaröa Pool pimëen ngön ë olëak aö yesa pöta songönten kat wiipënëak pës

kaö pan momööpënëak mëëa. ²⁵ Pël èen pit pës momööpënëak wii yatëen Pool pi nga omnaröa ngarangk namp pim naë tauaan epël ök mëëa. “Arim ngön ë kosang wesautak ngön ë pet nairën wieë yok pangk ne Rom omnamp pës yamöaurö ma? Oröp èënak ne pil elnëeim?” ²⁶ Pël maan nga omnaröa ngarangk pöp pi wotöököpë naë së epël mëëa. “Ni tol elmëëmëak yaën? Omën epop Rom omnamp tiarimënt tapöröep.” ²⁷ Pël maan nga omnaröa wotöököp pi Poolë naë së epël mëëa. “Ni neen ök nea. Ni Rom omnamp ma?” Pël maan Pool pi mak mëëa. ²⁸ Pël maan wotöököpök epël mëëa. “Ne sum kësang panë èak Rom ka pep saup.” Pël maan Pool pi epël mëëa. “Nëm èlre pepaar Rom kakaanaarök ne newilaup. Pötaan neenta Rom tapöp.” ²⁹ Pël maan omën Pool pës möak songönte kat wiipënëak yaurö pit teëntom pan pölöp èak sëp mowesa. Pël yaëen nga omnaröa wotöököp piita kat wiin Pool pi Rom omnampök wii motëa pöt kat wiak kas ëa.

³⁰ Èlpamök nga omnaröa wotöököp pi Yuta omnaröa Poolön nga elmëa pöta songönten kat wiipënëak wii wil moulmëak kiri ar yauröa wotöököröere ngönënë kansolörö wa top ë moulmëak Pool wii kaatakaan pitëm tekrak mësak orö moulmëa.

23

Pool Yuta ngönënë kansolöröen ngön ök mëëa

¹ Pool pi ngönënë kansolöröen nga iteneë epël mëëa. “Karurö, ne Anutuu itöök wëaup. Peene wë epëtenta kat men èen utpet nentaring naön.” ² Pël maan kiri ar yauröa wotöököp Ananias puuk Pool pim naë taueëauröen këm kantik mor kaë mööpënëak këk mëëa. ³ Pël èen Pool pi epël mëëa. “Ni nim koröpöök ompyaö saan lupmer pöt titi tèak utpet èaup Anutuuk nimööpnaap. Ni ngön ë kosang wesauta ököök ne wotpil newasumëak nimënt pöp ngön ë kosang wesa tapët ilak nemööpënëak

këk maan yenemö.”⁴ Pël maan Pool pim naë taueëa pöröak epël mëëa. “Ni Anutu pim kiri ar yaauröa wotöök kaöapön utpet wesak yemaan.”⁵ Pël maan Poolök epël mëëa. “Karurö, pi kiri ar yaauröa wotöököp pöt ne köpël yak mëëan. Ne piin ewat ëen pël nemaan ëan tapön. Ngönëntak omën ngarangk ke pilöröen ökre was mangan yak nga wia pöten ne ewat wë.”

⁶ Pool pi ewat wëen ngönënë kaöaröa naëaan, narö Parisi ngönën yaaurö, narö Satusi ngönën yaaurö pël ewat wë pitën epël ök mëëa. “Ne Parisi omnamp. Nem ëarö tapörö. Ne kön wiin omnarö weletakaan wal ëëpnaat kön kosang wieë ök yaautaan yak ngön yaatak yeneulë.”⁷ Pël maan Parisiire Satusi omnarö pit neneren ngön kaö mëak komkap ëa.⁸ Pit epëtak pël ëa. Satusi omnarö pit weletakaan wal yaaöre omnarö könöpringöröere enselörö wë pötön kon wi kosang newasën yaaurö. Ën Parisiirö pit omën pötön kön wi kosang yewesaurö.⁹ Pötaanök pit neneren ngaare ngön maö yesem Parisi omnaröa naëaan ngön kosangötë ngarangk naröak wal ë taueë ngön ëak epël mëëa. “Ten pim utpet nent nokoirën. Ensel nampök ma kön nampök piin ök maan apna pöt yok pangk.”¹⁰ Pël ëak pit ngaampel kaö wesak yaalën nga omnaröa wotöököp pi omnarö Pool narö nal sak weruak yesën koröp ilak wel wiipanëak kas ëen pim nga omnaröen epël ök mëëa. “Ar pitëm tekarak së Pool wali wak së tiarimtë ka kaöetak ulmëë,” pël mëëa.

¹¹ Röök pötak Aköpök Pool pim naë së oröak epël ök mëëa. “Ni ya ngës ëëngan. Nem ngönte Yerusalem kak eprek war wesak omnaröen ök yemaan tapël Rom kak së ök mam.”

Yuta omnarö Pool mëmpënëak kup ria

¹²⁻¹³ Ëlpamök Yuta omën selap 40 il wesaurö wa top ëak Pool mëmpënëak Anutuu ëöetak ngön ë kosang wesa. Pit pi pan mëmpënëak

pitëm iire kaömp ngës olëak wet reäk pi pan mënakök ënëmak iire kaömp nëmpënëak ngön ë kosang wesa.¹⁴ Pël ëak pit kiri ar yaaö kaöaröere ngönënë wotöököröa naë së epël ök mëëa. “Ten kaömp ngës olëak Pool mënakök kaömp nënëak Anutuu ëöetak ngön ë kosang wesaut.¹⁵ Pötaanök arre ngönënë ngarangkörö nga omnaröa wotöököpë ngësë ngön wes mëak epël ök maë. ‘Ni yok pangk Pool tenim naë wes mëen waisëpën sa ma? Ten pim ngön ëauta songönten këëkë kat wiinaan.’ Pël maan arim ngësë wes mëen yewaisën kan kourak nga wiak mëmpunaan.”

¹⁶ Nga kup yariin Pool pim sasëpë ruup kat wiak nga omnaröa kaata kakaati së Poolön ök mëëa.¹⁷ Ök maan Pool pi nga omnaröa ngarangk nampön ngön maan sëen epël mëëa. “Ni yokot epop wotöök kaöapë naë mësak së. Pël ëen pim ngön nent ök mapnaan.”¹⁸ Pël maan nga omnaröa ngarangk pöp yokotup mësak wotöök kaöapë naë së epël ök mëëa. “Wii omnamp Pool pöpök yokot epop nimëen ngön nent waarek mësak waisën ök niapën pël anak mësak yewais.”¹⁹ Pël maan nga omnaröa wotöök kaöapök yokot pöp moresi wak së pëlëer moulmëak piarpimënt wë ëlëep epël pëel mëëa. “Ni ngön tol nent ök neam?”²⁰ Pël maan yokot pöpök epël ök mëëa. “Yuta omën ngönënë wotöökörö pit ngön kup riak ni ëlpamök Pool pitëm naë wes mëen së pim ngön ëauta songönte këëkë wesak maan kat wiipën pël morök ya.²¹ Pötaanök ni pitëm ngönte kat mowiingan. Pit omën 40 il wesak selap pan kaömp ngës olëak Pool mënakök iire kaömp nëmpënëak Anutuu ëöetak ë kosang wesak Pool kan kourak yesën nga wiak mëmpënëak nim kuure mak mamë pötaan kor wë.”²² Pël maan nga omnaröa wotöök kaöapök yokotupön epël ök mëëa. “Nim ngön ök yenëaan epët omnaröen manganok.” Pël mëak wes mëen sa.

Nga omnaröa wotöököpök Pool

yang ngarangkep Pilis pim ngesë wes mëa

²³ Nga omnaröa wotöök kaöapök ngön maan pim ngarangk naar sëen epël ök mëëa. “Arip nga omën selap pan 200 ëak koirak kaalak omën 70 pol osöröak yesauröere kaalak omën munt 200 ëak ingëpöt wak yaaurö pöröeta koirak rö kan 9 kilok pötak sënëen kopëta wasën. ²⁴ Pël ëak Poolëenta pol os narö koirën. Pël ëak ar ngarangk këëkë elmë yesem Rom yang ngarangkep Pilis pim naë së moulmëen.” ²⁵ Pël mëak nga omnaröa wotöököpök epël retëng ëak mena.

²⁶ “O Pilis, Klotias Lisias nook yang ngarangk ompyaup nimëen pep epwer retëng ë yaningk. Yowe. ²⁷ Yuta omnarö pit omën pipop moröak mëmpënëak yaëen ne kat wian pöt pi Rom omnampök ëa. Pël ëen neere nem nga omnarö tenök pitëm morötëaan wa ëp ëaut. ²⁸ Pël ëak pit songön oröptak utakök Pool mëmpënëak yaë pöta songönte ewat sumëak ngönënë ngarangköröa wa toptak wak së moulmëaut. ²⁹ Pël ëak ne pitëm Poolëen ngön ëaö pöt kat wian pöt Yuta ngönënta ngön ë kosang wesautë wieëaul ëa. Pi omën utpet mëmpö ma wii motë pël ëëpna nent naën. ³⁰ Pël ëen ne kat wiin omën naröak Pool mëmpënëak nga kup riak yaë pël ök yenëa. Pël ëen kat wiakök nim ngesë wes mëen waisëpën yewas. Pël ëak omën pimëen ngön apnaaröen epël ök mëëaut. ‘Ar Sisaria yang ngarangkepë naë sëak ngön aë,’ pël ök mëëaut. Yok nem ngönte pi tapët.”

³¹ Nga omnarö pit pitëm wotöököpë mëëa pöl ëak Pool mësak ngarangk ë yesem rö kan Antipatris kak së oröa. ³² Pël ëak ëlpamök nga omën yangerak yaaurö pit kaalak pitëm kakë yesën pol osöröak yaaurö pitëmënt mësak Sisaria kak së oröa. ³³ Pël ëak yang ngarangkepë naë së pepewer menak Pool moulmëa. ³⁴ Pël ëen yang ngarangkep pi pep pöwer sangk kelak Poolön epël pëel mëëa. “Ni yang lup taltakaanëp?” Pël maan Poolök epël mëëa. “Ne Silisia yangerakaanëp.”

³⁵ Pël maan epël mëëa. “Omën nimëen ngön aimaurö pit waisënak nim ngönten kat wiimaat.” Pël mëak pim nga omnaröen Pool wak së omën omp ak Erot pim ka ngaantak ulmëak ngarangk ëëpënëak mëëa.

24

Yuta omnarö Poolëen ngön ya mëna

¹ Wë kët mor nas won yesën kiri ar yaauröa wotöök kaöap Ananias piire pim ngarangk narö ën ngön yaatak ngön apna omën namp yapinte Tetalas pit pörö Sisaria kak së oröak yang ngarangk kaöap Pilis piin Poolëen ngön ya mëmpna pöta ngönöt ök mëëa. ² Pël ëen Pool pitëm naë wëen yang ngarangkep Tetalasën ngön maan wal ë Poolë ngësël wesak epël mëëa.

“Tenim kaöap Pilis, ni ewat kësangëp yak yoöre ërëp niaanaan. Ni kan ompyaauk niulëak ngarangk elniaan benim yang eprek mayaap wiaan wakaimaut. ³ Pötaanök ten ya ompyautaring wë niin yoöre ërëp yeniak. ⁴ Ne ngön muntat yal menak niaan wali sëpan. Pötaanök ni sant elniak benim ngön kot niana epët kat wi. ⁵ Omën eit epmor, pi omën kööre tok koir mampö yaaumor. Pi Yuta omën kaare yang poutë wëauröa naë öngöpöngöp ëak nga wilö yaaumor. Pël ëak puuk Nasaret ka pepemor pël ya omën pömörë ngönnges wak yaaö pömeriarë kaö sak wëaumor. ⁶ Omën epmor pi Anutuu ngönën tup kaöet kewil elmëëpënëak yaëenak ten waut. [Pël ëak benim ngön ë kosang wesauta wieëaul ngön yaatak moulmëenëak yaëenak, ⁷ nga omnaröa wotöököp Lisias puuk waisak kosang kaö ëak benim moresiaan wa ëp ëaumor. ⁸ Pël ëak Lisias pi omën Poolön ngön apna pörö nim naë wais ök niapënëak mëëaut.] Pël ëen nimtok omën epmorön pëel maan pimtok pimtë këmpelëkaan niaan kat wiimëen. Pi tol yaëenak ten pimëen ngön ya mënan pöt ök niapnaat.”

9 Pël maan Yuta omnarö pitta kaamök äak Poolë ngësäl wesak epël mëä. “Ngön pout yaapöt.”

Pool pimtë songönte Pilisën ök mëä

10 Pël maan yang ngarangkepök Poolön moresring ni a pël elmëen Pool pi epël ök mëä.

“Ne niin ewat wë. Ni yang epëra kaö sak wëen krismaki selap saup. Pötaanök nem ngönte niin ök ni-amëak ërëpsawi yeë. 11 Pöt epël. Ne Yerusalem kak së Anutuun yaya memëak saut. Pörek së wëen akun 12 pëen yes. Ni pitën pëel mamë pöt pit ök niaan kat wiak yaap ëa wasumëet. 12 Akun pötak pit neen itenaan ne Anutuu ngönën tup kaöetak omën nampring ngön nga naalëenëp. Ne omën narö nga elëpënëak Yuta omnaröa ngönën tupötëere ka kaöaöökë öngpök wa top naalmëen äaut. 13 Pitëm ngön nemël wesak aö ngön ya mëmpö pël yaë epot yaap wonötök ya. Kë nentaring aan ni kat wiak wa yaap newasnganëetök ya. 14 Ën nem peene niama epët yaaptak niamaan yeë. Ne kan ngolöpöök yesem Anutu tenim ëaröa yaya maimaö tapöpön yaya yamëëaup. Pël yaëenak pitök itenak ten kan ngolöp epöök yesauröen Yuta ngönën ngaante utpet mowasënëak yeë wesa. Pël äaap ne Mosesre tektek ngön yaauröa retëng äaö pöt pout erën äak itaangkën yaap ëen kön wi kosang wesaut. 15 Ne yaap Anutuun kön wi kosang wesak pimtën kor wë. Ënëmak pimtök omën utpetre ompyaö pourö weletakaan wal ë niulëepna pöten kor wë. Yuta omën eporöeta ten pourö pël kön wi kosang wesa. 16 Ne akun poutë Anutüre omnaröa ëöetak ompyaö ömaataan kosang ngentieim wëaup. Pötaanök nem lupmerën kat men ëen utpetat won.

17 “Ne Yerusalem kak nasën wëen krismaki selap sëen ënëmak omnarö kaamök elmëak mon mampööre Anutuun kiri mowi pël ëëmëak kaalak Yerusalemë saut. 18 Pël äak ne Anutuu ngönën tup kaöetak së ngönënëen

kölam tëak öma pöta kiri yawiem wëen pit neen itenaut. Pël äautep omën selap neering wa top äak wë ngön paspas aim naön. Won. 19 Yuta omën Esia yangerakaan waisa naröakëer pörek wëaut. Pötaanök pit nemëen ngön apënëak ëanëen eprek waisan tapön. 20 Pötaanök omën eporö pitök ne utpet tol nent äak ngönën ngarangköröa ëöetak tauaan itena pöt ök niap. 21 Songön kopët nent wia. Ne ngaan pitëm tektrak tauëë ngön äak epël mëäaut. ‘Ne kön wiin omnarö weletakaan wal ëëpnaat kön wi kosang weseë ök yaautaan peene ngön yaatak yeneulë.’ ”

22 Pool pi pël më pet irën Pilis pi Aköpë kan ngolöpöök yesauröa wëwëatön ewat panë wë Yuta omnarö kor öpënëak epël ök mëä. “Ënëmak nga omnaröa wotöököp Lisias pi waisënak ne arim ngönte pet irumaat.” 23 Pël mëak nga omnaröa ngarangk nampön Pool wii nemotëen kakaati ulmëëpënëak mëä. Pël äak pim karurö itenak omnant mampööre ngarangk elmë pël yaëen nga mepanëak ök mëä.

Pilis pi Pool wii kaatak krismaki nentepar moulmëa

24 Kët akun nant won sëen Pilisre pim öngöp yapinte Trusila Yuta omnaröa naëaanëp piarip pouwaar sa. Pël äak Pilis pi ngön kat wiipënëak Poolön yas mëä. Pël ëen Pool pim naë së omnaröa Yesu Kristo piin kön wi kosang yewesa pölön ök maan kat wia. 25 Pël ëen Pool pi kaalak yal menak omnarö wëwë wotpil öpenaatare utpet ëënganëen ngarangk ëëpenaatre Anutuuk ënëmak tiar ngön yaatak niulnëepnaata ngönte pël äak mëä. Pi pël maan Pilis pi kat wiak kas äak epël ök mëä. “Ni së, ënëmak mop nent oröön ngön niamaatak.” 26 Pim pël mëä pöt, “Ne ngaak Poolön ököök pël elmëen mon nangkën wii kaatakaan wes momëëmakok,” pël weseë akun selap Poolön yas yemaan së piiring ngönngön eima.

27 Ënëmak krismaki nentepar sëen Posias Pestas puuk yangerak ngarangk ëëpënëak Pilis pim urötak sak wëen Pilis pi sëpënëak yeem Yuta omnarö ya kë sëpnaak yak Pool wii kaatak om wëen sa.

25

Pool pi Sisa pim ngönte kat wiipënëak ngön ëäk mëä

1 Pestas puuk pim yanger ngarangk ëëpënëak Sisaria kak së wëen akun nentepar nent won sëen Yerusalemë sa. 2 Pël ëen kiri ar yaaö kaöaröere Yuta ngarangkörö pim naë së Poolë ngësël wesak epël ök mëä. 3 “Ni tenim ngönte kat wiak Pool pipop wes mëen Yerusalemë waisëp.” Pit kamtaöök nga wiak mëmpënëak kaar pël mëä. 4 Pël maan Pestas pi kangiir epël mëä. “Pool pi Sisaria kak wii kaatak om wëen ne akun kot nent kaalak sumaap. 5 Pötaanök arim omën kaöarö neering sënaat. Pël ëäk së omën pöp utpet nent ëa ëen pöt yok pangk pimëen ngön apnaat.”

6 Pël mëak Pestas pi Yerusalem kak pitring wëen kët 8 ma 10 ëäk won sëen kaalak Sisaria kakë sa. Pël ëäk pi ngön kaatak së wë Pool mësak sëpënëak mëä. 7 Pël ëen pi së wëen omën Yerusalemaan sa pörö pim naë tauëë ngön könöm nant pim ngësël wesak mëä. Pël ëaap pitëm Pestasën mëä pöt pi kat wiak yaap wasëpna nant nemaan ëa. 8 Pël ëen Pool pi pitëm ngön pöt ilak kangiir epël mëä. “Ne utpet ëäk Yuta omnarö tenim ngön ë kosang wes wia pöt ilap nariin ma Anutuu ngönën tup kaöetenta utpet nent naënëp. Pël ëäk tiarim omën omp aköp Sisaanta utpet wesak nemaan yaaup.” 9 Pël maan Pestas pi Yuta omnarö wiap mowesak Poolön epël ök mëä. “Ni yok pangk kaalak Yerusalem kak sëen ne pörökök nim ngönte kat niwiimaaten kent yaën ma?” 10 Pël maan Pool pi epël mëä. “Ka e nem taua epët omën kaöap Sisa pim ngön yaaö kaat. E tapëtakökëer nem ngönte kat wiimëet. Ni ëwat wëen ne

Yuta omnarö utpet nent naalmëenëp. 11 Ne utpet nent yaëen pit itenak nemëen ngön ëäk nempëna pötaan ngön won. Yok pangk nempënaat. Pël ëaap pitëm nemëen ngön ya pipot kaar ya. Pötaan yang ngarangk omën nampök pitëm moresi pas wes namëen ëëpnaat. Pötaanök ne Rom omën omp aköp Sisa puuk ë pet irëpënëak yak.” 12 Pël maan Pestas pi pim kaamököröaring ngön ëäk Poolön epël ök mëä. “Ni ngön ë olëak Rom omën omp aköp Sisa puuk nim ngönte pet irëpënëak yaan. Pötaan ne pim ngësë wes nimëëmaan sum.”

Pestas pi Akripan Poolön pëäl mëä

13 Ënëmak akun nant won sëen omën omp ak namp Akripan, piire öng nangap Penaisi, piarip Sisaria kak Pestasën yoöre ërëp mapënëak sa. 14 Pël ëäk wë akun selap selap yesën Pestas puuk Poolë ngönte Akripan epël ök mëä. “Omën namp eprek wii kaatak wë. Pilis pi pim ngönte ë pet nairën ëen om wëaup. 15 Pël ëen ne Yerusalem kak së oröön kiri ar yaaö kaöaröere Yuta ngarangkörö pit nook pim ngönte pet ir olëak mëmpënaan memëak ök yenëa. 16 Pël ëen ne pitën epël ök mëäut. ‘Ten Rom omnarö om pas könömöt omën muntarö nemangkën yaurö. Omën ngönte wieëaup pimënt ngön yaatak tau moulmëen pimëen ngön eaö pöröa ëöetak tauëë ngön apnaat. Pötaanök ten akun mangkën pim ëen pitëm ngön yaatak moulmëa pöta songönte ök niapnaat.’ 17 Pël maan Yuta omnarö wais wëen kau naën wangam kan tapëtakëer ne ngön kaatak së wë pi koirak waisëpënëak mëäut. 18 Pël ëen wais wëen omën pimëen ngön yaaö pörö ngön ëa. Pël ëen ne wet rëak pi utpetat yaaup wesak pit pim utpet ëaö nent apënëak ya wesak kat wian pöt won. 19 Pit pitëmtë ngönën wak wëautaan ngön iraan isën yeemak aö omën namp yapinte Yesu pël yamëëaup wel wiaup pël ya. Ën Poolök pöt öp wë pël ya. 20 Pël ëen ëngk ma e wesak Poolön epël

pël pël määaut. ‘Ni kaalak Yerusalem kak sê nim ngönte pörek pet irum ma?’ ²¹ Pël maan Pool pi kaaö neak wii kaatak wê ënëmak Rom omën omp ak Sisa pim naë sê ngönte ë pet irëpënëak yenëa. Pël ëën ne maan pi wii kaatak om wëën nga omnarö pit ngarangk eim wëën nem pi Sisaapë ngësë wes mëëma pötakök pet irëpënëak määaut.” ²² Pël maan Akripaak Pestas piin epël ök mëëa. “Nemtok omën pipopë ngönte kat wiimëak yeë.” Pël maan Pestas puuk, “Ëlpamök yok pangk kat wiimëet,” pël mëëa.

²³ Ëlpamök Akripaare Penaisi pi- arip ë rangi kësangöt ëak omnaröa itöök wa top kaatak yesën nga omnaröa wotöök kaöaröere kak pörekë omën yapinringörö pourö piaripring kakaati sê wa top ëa. Pël ëën Pestas puuk maan Pool koirak sa. ²⁴ Pël ëën Pestasök pitën epël mëëa. “Omën omp ak Akripaare ar omën e wê epörö peene kat wieë. Ar omën epopön iteneë. Yuta omën selap pan Yerusalem kakaan eprekë wëaurö pit pourö ne omën epop pëël elmëën mëmpëna pötaan aim wê. ²⁵ Pël ëaap ne pim utpet ëa nenten kat wiin mëmpënaata ök naën yaë. Pël ëak pimtök neen pi Rom omën omp ak Sisa puuk pet irëpënëak yenëa. Pötaanök wes mëën sëpnaan yaë. ²⁶ Pël ëak ngön këet ap wesak omp ak kësangëpëen pep retëng ëak wes mëëmaataan poprak yeë. Pötaanök omën epop omp ak Akripa nimëntre arim naë tau yaulmë. Pötaanök arök pim songönte tekeri weseë. Pël ëën pepewer retëng ëak wes mëën sëpnaan. ²⁷ Ne wii omën namp wes mëëmëak pepetak pim songönte wes mëëma pötaar yok pangk ëëpnaat. Ën pël naën ëëma pöt pangk naën ëëpnaat.”

26

Pool pim ngönte Akripaan ök mëëa

¹ Akripa pi Poolön epël mëëa. “Ni nim ngönte yok pangk a,” maan Pool

pim utpet naën pöten apënëak mor ngar wesak epël ök mëëa.

² “Omp ak kësangëp Akripa, ne kat men ëën ompyaö pan yaëën nim ëöetak war wesak Yuta omnaröa nem ngësël wesak aim pöta kangit niamaan yeë. ³ Tiar Yuta omnaröa ngönënenë ngaal witwit ë omnant yeë pöten ni ëwat wëën. Pötaanök ni wiap sak kat wiaan ök niamaan.

⁴ “Nem kotuuk kak wëwë wakaimautre Yerusalem kak sê wakaimaö pöten Yuta omnarö pit ëwat wê. ⁵ Ne ngaan pitring wakaimaup yakneen ëwat wê. Pötaan pitök yok pangk apënëak pöt nem pitëm naë ngönën ya mëñëimautön apnaat. Ne ngaan Parisi omnaröaring wê pitëm yaaö kan pöök imaup Pötak ngönën muntatë wëwëatre yaaut il yewas. ⁶ Ne peene eprek wëën pit nemëën ngön ya yenemëngk. Pöta songönte epël. Anutu pim tiarim ëaröen weletakaan wal ëëpenëak ngön ök mëëaö pöt kön wi kosang wesak këet orööpnaataan kor wëaö pötaanök ngön yaatak yeneulë. ⁷ Tiarim ëarö, kur 12 pötëaan pörö, kët kanaan rö kanë Anutuun yaya maimëë kön wi kosang wesak omën pötön kor wakaima tapël ne yeë. O omën omp aköp, ne pöten kor wëaö pötaanök Yuta omnarö pit nem ngësël wesak aö ne ngön yaatak neulnëim. ⁸ Tol ëënak ar Yuta omnarö Anutuun kön wiin puuk yok pangk omnarö weletakaan wal ë niulëëpna pöt pangk naën pël weseim? Ngön pöt kaar won.

⁹ “Ne ngaanëer Yesu Nasaret kakaanëp pim yapinte wak irapënëak omnant kësang elmëëimaut. ¹⁰ Ne Yerusalem kak ya pöt mëngkën kiri ar yaaö kaöarök neaan Yesuu ingre mor saö narö selap pan wii kaatak moulmëaup. Pël ëën ngön yaatak wëën ne omnarö pitring kaamök ëak mëmpënëak maimaut. ¹¹ Pël eimeë akun selap ngönën tupötë ilëak omnarö Aköpön utpet wesak apëna yak këlangön kësang meneimaut. Pël ëak ya sangën pan ëën ka kamaatëëta tapël utpet mowasumëak seimaut.”

Pool pim ingre mor sa pöta songönte ök mēēa

(Ngön 9:1-19; 22:6-16)

¹² “Ne pël eim wēen kiri ar yaaö kaöaröak Yesuu ingre mor saurö ömēak kosang newesak pep nant nangkēn wak Tamaskas kakē saut. ¹³ O omēn omp aköp, ne kan kourak yesem kētēp luptak wēen itnan pöt kutömweriaan ēwa kēsang kēt ēwaat il wesaö nempel irē neere omēn neering saurö tenēk yaalni. ¹⁴ Pël ēēn ten yangerak sē ngentiak wieē ne kat wiin Yuta ngöntak ngön nent epël yenēa. ‘Sool, Sool, ni tol ēēnak ne utpet neweseimēn? Nim nemēēn pël eimēn pitaan omēn kē nga ket ēa nent ing möak rē niwalēn kēem kat yawiin,’ pël yenēa. ¹⁵ Pël neaan ne kangiir epël mēēaut. ‘Aköp, ni talēp?’ Pël maan Aköpök epël yenēa. ‘Ne Yesu. Ni kēt ēl epotē ne utpet neweseimēn. ¹⁶ Ni wal ē tau. Ne peene ni nem inēēn niwasumēak ēō pet yaalni. Pötaanök ni nem omēn pet yaalni epētere ēnēmak pet elniima pötön omnaröen ök mam. ¹⁷⁻¹⁸ Pël ēēn ne Yuta omnaröere köpël omnaröa morötēaan ent ēniulēēmaan. Köpëlöröa ngēsēl wes nimēēn pitēm naē sē it ngaul moulmēēn kout kasēng menak ēwaatakēl ko wiak Setenē yaat sēp wesak Anutuu ngēsēl rē olapnaan. Pël ēak pit Anutuun kön wi kosang wasēn pitēm utpetat kērē moolaan pit Anutuu yaö mowesauröa ronganta öngpök ilēak öpnaat.’”

Pool pim ya mēnauten Akripan ök mēēa

¹⁹ “Omēn omp ak Akripa, ne kutömweriaan omēn pöt itaampöore ngön kat wi pël ēak wa nemoolaan ēaut. ²⁰ Wet rēak Tamaskas kak ök mēak pörēkaan Yerusalem kak sē ök mēak Yutia yangerak ka wieēa pötē ök maö yesem köpël omnaröenta epël ök mēēaut. ‘Arim utpetat kasēng menak Anutuu ngēsēl ko wiak wēen arim omnant yaautön itaangkēn lup kaip tiauröa yaaul ēēpnaan.’ ²¹ Nem pël ēaö pötaanök Yuta omnaröak ne Anutuu

ngönēn tup kaöetak wēen wali newak nempēnēak ēa. ²² Pël ēaatak Anutu pi ne kaamök elnēaan omēn isaare irēa pouröen ngönēn ök maö imeē tektek ngön yaauröere Moses pitēm ngönötta ök maö imaupök peeneeta e taueē ök yak. ²³ Pit epël ēa. Kristo, Anutuu Yaö Mēēaup, pi kēlangön kat wieim olēak wel wiipēnēak mēēaup. Pël ēak weletakaan wet rēak wal ēak Yuta omēnere köpël omēn pouröaan ēwa ngön pöt tekeri wes mampēnēak mēēaup pitēm ngön pöt kaamök yaaup.”

²⁴ Pool pi pim utpet naēn pöten pël maan Pestas pöpök ngön ēak epël mēēa. “Pool ni kaökaö yaēn. Pep kaatē ilēak ēwat kēsangöt ömēak kön waur eimeē kön irikor ēak kaökaö yaēn.” ²⁵ Pël maan Pool pi epël mēēa. “Ngarangkēp, ne kaökaö naēn. Yaap kön wieē yak. ²⁶ Omēn omp ak Akripa pi omēn epotön ēwat wē. Pötaanök ne kasinkasin naēn ök yak. Omēn epot ēlēēp naaröönöt. Pötaanök ne kön wiin omēn omp aköp piita itenak kat wiak ēak ēwat wē. ²⁷ Omēn omp ak Akripa, ni ngaanēer tektek ngön yaaurö pitēm ngönöt kön wi kosang yewasēn ma? Ne ēwat wēen ni kön wi kosang yewasēn.” ²⁸ Pël maan Poolön epël mēēa. “Ni pil neaim wē akun wali nasēn tapēt ne Yesuu ēnēm ēēma yangap yeē pël yewasēn ma?” ²⁹ Pël maan Pool pi epël mēēa. “Peen ēēmēere ēnēm ēēmē poutepar yok pangk. Ne Anutuun epël yemak. Niire ar omēn ngön epēt kat yawi eporö pourö nem yeē epël Yesuu ēnēm ēēnēak yeniak. Pöt nem wii netēēn wē epël ēēnēēn won.”

³⁰ Pool pi pël maan omp ak Akri-paare Rom yang ngarangkēpre Penaisiire pitring wel aisēaurö pit wal ēak, ³¹ repak yesem pitēmēt neneren epël mēēa. “Omēn epop pi mēmpöore wii kaatak ulmē pël ēēpēna pöta ök naēn.” ³² Pël maan Akripaak Pestasēn epël ök mēēa. “Omēn epop pi omēn omp ak kaöap Sisa puuk pim ngönte kat wiipēnēak ngön nemaan ēēn pöt nuuk yok pangk wes momēēn

sëpnaat.”

27

Pool wangaöök ilëak Rom kakël sa

¹ Pestas pi ten wangaöök Itali yangerakë sënëak yenia. Pël ëen Rom omnarö Poolre wii omën munt narö Sulias mës yemangk. Sulias pöp Rom omën omp ak kaöap Sisa pim nga omën 100 pöröa wotöököp. ² Ten wang naö Atramitiam kakaan waisa pöök wamp riaut. Wang pö Esia yangerak kaö yangapötë sëpnaö. Pël ëen ten Aristakas, Masetonia yangerak Tesalonaika kakaanëp, pi ten pourö saut. ³ Pël ëak ëlpamök Saiton kak së oröak Sulias pi Poolön ompyaö elmëen pim karuröa naë së itenak kaömpre omnant yeö. ⁴ Pël ëak Saiton kak sëp yewasën kent kësangpel weëre kosangring yamöön wangaöökë ngarangkörö pitök wangaö wotpil wesak we kent wonöök Saipras kustakël saut. ⁵ Pël ëak i kaö olëak Silisiaare Pampilia yangeraar ngësngës elmëak yesem Maira kak Lisia yangerak oröak ngentiaut. ⁶ Pörek nga omnarö wotöököpök wang munt naö Alesantria kakëlaan Rom kakël sëpënëak yaëen koirak pöök wamp riaut. ⁷ Pël ëak yesën kent nga yaëen poprak ë yesem akun nant won sëen Naitas kak temanöm wesaut. Pël ëen kentöök kan niwariin Krit kustakël yesem we kent wonöököl Salmoni wot köngkömö temanöm wesaut. ⁸ Pël ëak wang ngarangkörö pit ya kësang mëngkën ten Krit kusta ngësngësöök i kaöök yesem yang lup nenta yapinte Kaö Yangap Ompyaou pël yamëëa naö Lasia ka kaöaöökë naë wieëa pörek së oröaut.

⁹ I kaöök akun wali seimën Yuta omnaröa Anutuuk utpetat won mowasëpënëak kön yawia akunet won sa. Pël ëen kaö ma nga yaaö akunet temanöm sëen wangat sëpënëak pomp yaëen Poolök epël ök yema. ¹⁰ “Ompörö, ne kön wiin peene sëpena eptak omën nant kö sëpenaan yeë. Urömat pëen wasngan. Wangaö

utpet ëen omënere urömere pout i kaöök ilapenaan yeë.” ¹¹ Pël maan nga omnaröa wotöököp pi Poolë ngön pöt kat wiak yaap newasën wangaöökë pepapre ngarangkëpë ngöntepar kat wiak yaap wesa. ¹² Kaö yangap pö kent akunaöök wangatë wiaapna urte wonrek yak omën wangaöök wëaurö Krit kus taptak kaö yangap munt naö yapinte Pinis pörek së önëak ya. Pö këtëpë yeilëaul wieëau yak kentö maap namöön yaaü.

Kent kaöempel möa

¹³ Kaö Yangap Ompyaö pöök wëen i kaöökaan kent ulöl kot nent yamö. Pël ëen pit pipöök kaamök elmëen yok pangk Pinis së orööpnaat wesa. Pël ëak wangaö taë yewesau weruak kopël ngaarëk wiak Krit kus pöta ngësngësöök saut. ¹⁴ Pël ëen akun wali nasën tapët kent kësang nempel kus pötakëlaan yamö. ¹⁵ Pël ëak kent pöök wangaö mök ëak wak yesën ten kaalak i kaöökël wak sënëak ök ëen pangk naën ëen sëp mowesak wëen kentöök niwak saut. ¹⁶ Pël ëen we kent wonöök kus kot nent yapinte Kota pötakël saut. Pël ëak ten wang kot weruak yesaut wa kaöaöökë ngaarëk wiinëak ya kaö mënaut. ¹⁷ Pël ëak wangaöök waur yaaurö wa wang kaöaöökë ngaarëk wiak wang kaöaö kelpanëak wa ngaöök mëak wii yatë. Pël ëak pit Aprika yangerak i kaö kep rorookël sëpanëak kas ëa. Pël ëak poë koröpöt ent ë ulmëen kentöök niwak saut. ¹⁸ Pël ëen ëlpamök kaö maare kent nga kaö ëen wangaöökaan uröm nant ngës rëak yemoola. ¹⁹ Pël ëak yesem wangam kan muntetak pitëmtë morötring wangaöökë omnant wa yemoola. ²⁰ Pël ëen seimeë këtre ngoon nampön itnaangkën kent kësangpel möeim wëen omën pourö kö sënëak yeë wesaut.

²¹ Omnarö akun wali kaömp nanën. Pël ëen Poolök pitëm tekarak së tauak epël ök yema. “Ompörö, ar nem ngön kat wiak Krit kuste sëp newasën ëanëen tiar utpet epot nokoirën ëan tapön. ²² Pötaanök ne epël

niamaan. Ar kosang seë. Tiarkaan namp kö nasengan. Wangaöökëer utpet ëëpnaan yaë. ²³ Ne Anutuu omnamp yak piin yaya yamëëaup. Pötaanök peene rö kan pim ensel nampök nem naë tauëë epël yenëa. ²⁴ ‘Pool, ni kas ëëngan. Nim ngön pet irumëën Rom omën omp ak kaöap, Sisa, pim ëöetak taumëët. Anutu ompyaö yaaup yak nim kimang mëëan pöt kat wiak kaamök elniin niire omën niiring wangaöök wëaurö öp sënëët.’ ²⁵ Ompörö, ne kön wiin Anutuu orööpënëak neea pöt pout kë orööpnaat. Pötaanök ar kosang seë. ²⁶ Ën wang epö kentöök wak kus nentak së moolapnaö.”

²⁷ Sant nentepar won sëën Etria i kaöök wariäl yesem rö kan röök lupöök wangaöök waur yaauröak kat men ëa pöt kus nent temanöm yewasem ëa. ²⁸ Pël ëën pit ökö i kaöök olëak itna pöt 36 mita pël ëa. Ën kot nent yesem wiak kaalak olëak itna pöt 27 mita ëa. ²⁹ Pël ëën këlötë wieëaurek sënganëak kas ëën wangaö leng ëëpënëak wangaö taë yewesa kong nent wangaöökë ëlëerakël yoola. Pël ëak pit këlötön itaampënëak këtëp teënt ngampiipnaataan pitëm omp aköröen kimang mëëa. ³⁰ Pël ëak wangaöök waur yaaurö wangaöökaan kas sëpënëak wang kotte wes mëën i kaöök ngemapënëak yeem ngön kaar wangaö taë yewesa muntat wot karerakëlaan olapën yema. ³¹ Pël ëën Pool pi nga omnaröa wotöököpön epël ök yema. “Wangaöök waur yaaö epörö pit wangaöök naön ëëpna pöt tiar pourö kö sëpenaat.” ³² Pël maan nga omnarö wang kotta wii ngan ëaut il mëën i kaöök yes.

³³ Ëlpam walëpënëak yaëën Pool pi omnaröen kaömp nëmpënëak yema. “Akun wali ya ngësring imeë kaömp nanën waiseimën sant nentepar won yes. ³⁴ Pötaanök këk niamaan. Kaömp neë. Pötak kosang niwasën öp önëët. Kat wieë. Tiar pourö muumöngk öpenaat. Namp kot nent utpet naëngan.” ³⁵ Pël mëak pi kaömp

peret nent wak pitëm ëöetak Anutuun yowe mëak pelak ngës rëak yen. ³⁶ Pël ëën pit pourö ulöp ketumön sak kaömp yen. ³⁷ Ten omën wang pöök ima pörö 276. ³⁸ Kaömp na pet irak pit wangaö kengkën sëpëna yak kaömp kër köpötring munt nant wa i kaöök yemoola.

Wangaö utpet ëa

³⁹ Ëlpam walën wangaöök waur yaaurö pit yang lup pöten köpël yak itaangkën kaö yangap naö i pis pëënö wieëa pöökël wangaö ökre was leng ëëpënëak yaë. ⁴⁰ Pël ëak wii wangaö taë yewesa pöt il momëën öngpök yes. Pël ëën pit këra wangaöökë sëpnaal wotpil wasö yesauraar wil wiak poë koröp wot karërak ngan ë uteëau wëlël ë ulmëak wëën kentöök wak yesën kaö yangapöökël saut. ⁴¹ Yesem wangaö kep roro saurek së wangaöökë wot karër i pisöök elak taë sak wëën kaö maatök kasngaëlaan möön wangaö pötöp repa. ⁴² Pël ëën nga omnarö pit wii omnarö wangaöökaan i kaöök sörok olëak kas sëpanëak mëmpënëak kön wia. ⁴³ Pël yaëën ngaaröa wotöököpök pit Poolre wii omën muntarö mëmpänëak nga yema. Pël ëak ten pouröen ngön ëak epël yenia. “Ar pourö kaö ma yailaut ëwat wë pöt wet rëak i kaöök sörok olëak seë. ⁴⁴ Ën muntarö ar wangaöökaan këra luprak rëaut wak pötë ngaarëk së i pisöök oröëë.” Pël niaan namp utpet naën. Ten pourö muumöngk së karmak oröaut.

28

Pool pi Molta kustak wakaima

¹ Karmak së oröak kat wiin kus pöta yapinte Molta pël ya. ² Kak pörekë omnaröak ompyaö yaalni. Kopi ngës rëak yepelën ëp yaëën pit es mer ulmëak niaan ten pourö esuwesi saut. ³ Pël ëak Pool es nant yangerakaan wa mera pöt kamal namp es nga ëën öngpökaan oröak pim moresi kant mënak wë. ⁴ Pël ëën kak pörekë omnarö pit Poolë moresi kamalöp mënak wëën itenak pitëmënt neneren

epël mëëa. “Omën epop pi omën yamëngkaupök i kaöök yewaisem wel nawiin om öp waisa. Pötaanök kangit orö yemorë.”⁵ Pël mëëaap Pool pöp kamalöp pim moresiaan kërë es momerak won koröp oröak wëaut.⁶ Pël ëën pit pön mampöore wel wiak së ngenti pël ëëpënaat wesak itenaan utpet ke pël nent pim naë naröön ëa. Pël ëën pit kaip tiak neneren epël mëëa. “Omën epop ëlarëpön ëan,” pël mëëa.

⁷ Ka pöta naë yang wieëa pör kus pöta kaöapë yanget. Omën pöpë yapinte Paplias, puuk ten mës nuwak së pim kaatak niulëak ompyaö ngarangk elnieim wëën kët nentepar nent saut.⁸ Pël ëäk pörek wëën Paplias pim pepap pi yauman koröp es ngaare ya wiap më pël yaëën Poolök pim naë së Anutuun kimang mëak mores pim rangk mowiin ompyaö yes.⁹ Pël yaalmëën kus pötakë yauman omën muntarö kat wiak waisën ompyaö yemowas.¹⁰ Pël ëën pit ten ompyaö ngarangk elnieimën wëak kan sëna akunetak kan kourakë kaömpre waatöt wa wangaöök niwiin wak saut.

Pool pi Rom kak së oröa

¹¹ Kus pötak wëën ngoon naar namp ëäk won saut. Pël ëën kent akunaöök Alesantria kakaan wang naö kus pötak wais wiakaima pöök ten niwak saut. Wang pöökë wot karërak yang omp ak nanang naarë yapintepar Kastaare Polas pöaarë konnaar wieëa.¹² Pöök yesem Sairakius kak së oröak wëën kët nentepar nent yes.¹³ Pël ëën kak pörek wil ulmëak wa pak ëäk yesem Risiam kak së oröak kët kopët nent wëën nenta kautak kent ulöl kot nent i kaöökaan yamö. Pël ëën akun nentepar won sëën Putiolai kak së oröak ngentiaut.¹⁴ Pël ëäk pörek Yesuu ingre mor saö narö koirak pitring önëak niaan sant nent wë olëak Rom kakël saut.¹⁵ Ten yesën Yesuu ingre mor saö Rom kak wëaurö pit tenim yesaut kat wiak narö kan kourak wais kaömp yewaurek Apias kak pörek wais yanikoir. Ën narö kan koö

ka nentepar nent ëäk wieëa pörek wais yanikoir. Pël ëën Pool pitën itenak kön ketumön sak Anutuun yowe yema.¹⁶ Pël ëäk Rom kak së oröön yang ngarangköröak Pool pi ka yaaptak öpënëak maan wëën nga omën namp kët poutë ngarangk eim wakaimaut.

Pool pi Rom kak ngön ompyaut ök maima

¹⁷ Kët nentepar nent won sëën Pool pi Yuta omën Rom kak wëauröa kaöaröen ngön maan wais wa top ëën epël yema. “Karurö, ne ngaan Yerusalem kak wakaimaut. Pël ëëë tiarim omnarö utpet nent naalmëën ma ëaröa ngön ë kosang wesa nent wa noolaan. Pël ëautak pit omën epëtaanök ne wii kaatak neulëak Rom yang ngarangkëpë ngësë wes yenemë.¹⁸ Pël ëën Rom yang ngarangkëp pi nem ngönte kat wiak itaangkën nempënaata ök won ëën wes nemëëpënëak ya.¹⁹ Pël ëaap Yuta omnarö pit pöten kaaö ëën ke urak pitëmtok ngön ë pet irëpënëak ya. Pël ëën ne kan munt ëëma nent won ëën ngön ëäk Sisa pimtok nem ngönte ë pet irëpnaat pël mëëaut. Ne Yuta tiarim karuröaan ngön amëak newaisën.²⁰ Pitëm ne elnëa epëta songönte ök niamëak yas niaanak waisan. Nem kentöök omnaröa moresiarë wii netëa epëta songönte ar ëwat sënëak yaalnë. Pöta songönte epët. Anutuuk omën namp tiarimëën yak wes nimëëpënëak maan Israel omnaröa kor wakaima pöpë ngön epëtaanök.”²¹ Pël maan pit epël yema. “Yuta omnarö pitök Yuta yangerakaan nimëën ngön anëak pep wes nanimëën ma nampök nim ngönte wak wais ök niaan nimëën utpet wesak naën.²² Pël ëaatak omën we nantëaanöröak waisak pit omën Yesuu ingre mor sauröen kaaö yaë pël aim. Pötaanök ni omën Yesuu ingre mor sauröaan tolël kön wiaan pöten kat yaniwi.”

²³ Pël mëak akun wiak omën selap pan röökëer Pool pim kaatak wais wa top ëën ngönën songönöt ök maim

wëen këtëp ngemë yeila. Òk maö së Anutu pim tiar wa ngaöök nimëak wë pöta ngönte òk yema. Pël ëak Mosesre tektek ngön yaauröa retëng ëa pötta òk maan pit kat wiak pitën lupöt wal ëen Yesuun kön wi kosang wasëpënëak òk yema. ²⁴ Òk maan kat wiak narö kosang yewas. Ën narö kat wi kosang newasën yaë. ²⁵ Pël ëak pitëmënt ngön ngës wi yesa. Pöt Pool pi wet réak epël yema. “Ngëëngk Pulöök kaamök elmëen ngaanëer tektek ngön yaaup Aisaia puuk ngön këët tiarim éaröen epël òk mëëa.

²⁶ ‘Ni së omën piporöen epël òk ma. Ar ngön pëen kat wiinëetak songönte éwat nasëngan. Pël ëak itaampunëetak yok pangk omnantön itnaangkan.

²⁷ Omën piporö pitëm lupöt kosang saurö, kat il wariaurö, it mësëaurö.

Pit pël naën éanéën itaampööre kat wiire kön wi pël éan tapön.

Pit pël naën éanéën nem naë ré olaan ompyaö mowesan tapön,

Anutuuk pël ya.’

²⁸ Pötaanök kat wieë. Anutuuk tiar utpetetakaan kama yaniö ngön ompyaö pöt köpël omnaröa ngësël yes. Pël ëen pit kat wiipnaat.” ²⁹ [Pël maan Yuta omnarö pitëmënt ngön nga elö yes.]

³⁰ Pool pi Rom kak ka nent pimtok sum ëak wë omën pim naë yesaurö ompyaö moweseim wëen krismaki nentepar sa. ³¹ Pi Anutuuk wa ngaöök nimëa pöta ngönte werak òk mëak Aköp Yesu Kristo, tiarimëen Yaö Mëëaup, pim ngönteta kas köpël omnaröen òk maim wëen nampök kan nemowariin ëa.

Rom

Yesu pi wel wiak kutömweri sêen wê krismaki 27 pöta ök won sêen Pool pi Korin kak wê pep epwer retêng êak öng Pipi pöp mangkên wak sê Rom kakê ingre morörö mena. Rom ka pö Itali yanggerakê ka kaöaö. Pool pi Rom kak sê ngönên ya mênak Yesuu ingre morörö kaamök elmëepênêak kent kön wia. Pötaanök pit êwat sak kopêta wasëpênêak epwer retêng ë mena. Pep epwer Poolök ingre mor, Yutaare omên ngönên köpêl wëaö pöröaan ëa.

Pool pi epêl ëa. Omên pourö, Yutaare ngönên kopêlörö, utpetatê öngpök wê. Omên Yesuun kön wi kosang yewesaurökêër Anutuuk, “Wotpilörö,” pël ya. Omên pörö Ngëengk Pulöök utpetatê öngpökaan ent ë ulmëen Yesuuk yal mênak wëwë ngolöptak wê.

Pöt epêl wia.

Ngön ngës rêaut 1:1-17

Wëwë ngaante 1:18-3:20

Anutuuk utpetetakaan kama niöpnaata ngönte 3:21-4:25

Kristook yal menak wëauta ngönte 5:1-8:39

Anutuu Israel omnaröen elmëepnaata ngönte 9:1-11:36

Ingre moröröa wëwëeta ngönte 12:1-15:13

Ngön mëet 15:14-16:27

Pool pim ya mëneimauta songönte

¹ Ne Pool Yesu Kristo pim ya omnampök pep epwer retêng ë yaningk. Anutuuk neön pim ngön yaaö omên sak wëen pi ne pim ngön ompyaut aim ömëak neulëaup. ² Ngön ompyaö pipot ngaanëër Anutuuk tiarên ök niapênêak tektek ngön yaauröen kosang wesak ök maan ngönên pep ngëengkweri retêng ëaut. ³ Ngön ompyaö pöt, Anutu pim Ruup omên sak Tewit pim kurtakaanöröa naë oröa. ⁴ Pël êak lup kölam wakaima. Pötaanök Anutu pim weëre kosangöök weletakaan wal ë moulmëak pim songönte tekeri wasën tiar, “Yesu

Kristo pi yaap Anutuu Ruup,” pël yewas. ⁵ Anutuuk elmëen Yesu Kristook komre kolap elnëak pim ngön yaaö omên newesa. Pi omên yang kaö poutê wëaurö pim ngön ngaarêk wak Kristo piin ping wasënêak pël ëa. ⁶ Ar Rom kak wëaurö arta Anutuuk pitring Yesu Kristo pim omên sënêak yas niiaurö.

⁷ Rom omnarö ar Anutuuk lup sant elniak yas niaan pim omên sak wëaurö. Ne arimëen ngön epêt retêng ë yaningk. Tiarim Pepap Anutüre Aköp Yesu Kristo piarpim komre kolapre mayaap pöt arim naë wiaap.

Pool pi Rom omnaröen iteempênêak ëa

⁸ Ne wet rëak ngön epêt ök niaan kat wieë. Arim Kristoon kön wi kosang yewesauta ngönte yang poutê omnarök yaan kat yawi. Pötaanök ne arimëen Yesu Kristoon yoöre ërêp yemaan Anutuu naë yes. ⁹ Pöt Anutu nem kosang ngentiak ënëm yeem pim Ruupê ngön ompyaut ök yamëëaupök neen itena. Pi neen êwat wëen ne kêt ël epotê arimëen kimang maim wê. ¹⁰ Ne wet rëak arim naë newaisën wê Anutuuk kön wiin ompyaö ëen kan nent koir nangkên waisumëak kimang maim wê. ¹¹ Nem waisumëak kent yaë pöta songönte epêl. Ne wais rë nuulön Pulöökaan kaamök nant wak kosang sak önêak kent pan yaë. ¹² Pöt nem kentöök arim kön wi kosang yewesautak ne kaamök yaalnëen nem kön wi kosang yewesautak ar kaamök yaalniin pël êak tiarim lupöt taë niwasëp.

¹³ Nem karurö, ar nem songönten ëngk ma e wasnganëen kat wieë. Ne omên maimaröa naë sê ngönên ök maan Anutuu naë rë olëa pöl wet rëak arim naë wais ngönên yaata kê tapêt iteempëak kent kön wieimaut. Pël ëautak akun poutê omên nantök kan newariin arim naë waisumëak poprak ëeimaut. ¹⁴ Anutuuk ngönên ya epêt nenaut yak omên pourö, kakaan kosangöökê êwatre köpêl pourö ne yok pangk ök mam wesaut. ¹⁵ Pötaanök Rom omnarö ngönên epêt

arënta ök niamaataan ya walwal yaalnë.

Ngön ompyaö pöt Anutu pim weëre kosangtaringët

¹⁶ Yaap, ne ngön ompyauten ëö naën yaaup. Pipët tiar omën pourö Anutuun kön wi kosang yewasën ompyaö yaniwas. Pi wet reäk ten Yuta omnarö pël elniak peene ar omën muntaröeta tapël yaalni. ¹⁷ Pöt ngön ompyautak Anutuu tiarim saun won wasën pim ëöetak wotpil wë pöta songönte epël pet yaalni. Tiar ngës reäk Anutuun kön wi kosang mowasën wotpil niwasën kön wi kosang yewesautak öpa. Pöt ngönëntak epël wia. “Omën Anutuun kön wi kosang mowasën wotpil mowasëpna pipop wëwë kosangtak öpnaap.”

Omnarö pit Anutu kasëng mena

¹⁸ Anutuuk omën pi kasëng menak utpet eimeë pim ngön keët ngep yaalmë piporöaan kangiir pim ya sangënte kutömweriaan tekeri yewas. ¹⁹ Pöta songönte epët. Anutu pim songön nant tiarën pet yaalni. Pötaanök pim songön tiar omnaröa itaampena salöt tekeri niwesautak omën utpetat yaë piporö itaampënaaten kaaö yaëen Anutuuk kangiir ya sangën elmëim wë. ²⁰ Ngaan panëer Anutu pim omnant pout ket ëa pörekaan wais peene e wë eptak oröa pim omnant ket ëa pötön ityaangk. Anutu pöp omnaröa itnaangkënëp pim omnant ket ëa pötök pim retëngre weëre kosang pömpel om wiakaim wiaapnaampel pöt tekeri yewas. Pötaanök omnarö pitëm utpetatön, “Epot utpetatok pël newasën,” yok pangk pël naëpan. ²¹ Pöt tol ëen? Pit Anutu wë pöten ëwat wëak won wiaana ëëpna pöl Anutuun ping wesak yoöre ërëp nemaan kön irikor selap pan eim wëen pötök kör mokoëen koö panëetak wëen kön won sak wakaim. ²² Pël ëëë pitëmtën, “Ten ëwatörö,” pël aö pitëmtën ing ti wak ya pötak kaökauröa ök yes. ²³ Pël ëëë Anutu, ëwa pepap wëwëetaringëp,

piin yaya nemaan omën kö yesaut omënere intre imënre kamalre pöröa könöt ket ëak pötön yaya maim wë.

Utpet ke nentere nent eima

²⁴ Pël yaëen Anutu pi pit kasëng mangkën pitëm könötök kentre kaur kësang koirak kentöröa ök eimeë pitëm möönre koröpöt kewil ë pet yair. ²⁵ Omën pël yaë piporö Anutu pim ngön keët kasëng menak pöta kangiir ngön kaarötön yaap wesak omnant Anutu pim ket ëa pötön Anutuu urtak yaya maim wë. Pël ëaap omnarö tiar ket ël epotë Anutuun yaya maim öpa. Yaap.

²⁶ Pit utpet pël yaëen Anutuuk kasëng mangkën kentöröa ök kentre kaur utpet panë eim wë. Öngörö pit Anutuu kan yaö mëëaö pö sëp wesak öng muntaröaring omën ëöaat eim wë. ²⁷ Ën ompöröeta tapël öngörö sëp wesak pitëm lupötë kentre kaur pötök es ket ëak yokotön ompörö pitëmtë pitëmtë utpet panë ëeim wë. Pël yaëen wa irikor pöta kangut lupre koröp poutë yeö.

²⁸ Pit pitëm könötök Anutu moröak öpnaaten kaaö ëa. Pötaanök Anutuuk kangiir pit wil moulmëen pitëmtë utpet pötë ënëm eimeë omën utpet ke nentere nent omnaröa naënganë salöt eim wë. ²⁹ Pit omën utpet ke nentere nent pitëm lupötë peö ëak wia. Pit utpet ëëre korar ë, omnantön kentre kaur ëëre kööre tok ë pël ëeim wë. Pit war ëëre omën mën wel wi, ngön nga elööre kaar aan muntapëët ëp ë, muntarö utpet mowasööre omnaröa ngönöt kain wak kaö wasööre ³⁰ ëöetak ökre was aö pël ëeim wë. Pit Anutuun kööre tok elmëere ngön ë olëak aö, ieping ëëre pitëmtök pitëmtën wak isak aö, utpetatëen kan ngësööre ëlre peparöa ngön wa olaö pël ëeim wë. ³¹ Pit ëwat wonörö, ngön apnaatak pitëmtë ngön pöta ënëm naën yaaurö. Pitëmtë karuröen kent naën eimeë muntaröenta yaköm naën yaaurö. ³² “Omën utpet ke pipot yaaö piporö wel wiipnaat,” Anutu pim ngön

kosang wesa pöt omën piporö pit ngön pöt yok ewat wë. Pël äaap pit köntak utpet ke pilöt yaë. Pël yeem pitëmënt naën, omën muntaröeta tapël yaëen pit itenak ërëpërëp ëak taë yemowas.

2

Anutuu ngön ya yamëngka pöt wotpil panëët

¹ Yaap, omën ke piporö utpetarö. Pël äaap ar Yuta omën narö arimtok arimtën wak isak epël kön yawi. “Eë, omën pörö utpet yaëen Anutuuk kangiir könöm mampna pöt yok pangk yaë.” Pël kön wieë arta utpetat yaaurö. Pötaanök arim utpetatë kangut naön ëënë pöta kan nent won. Ar pitëm yaë pöl yaaurö. Pötaanök ar pit utpet yaë pöt pet yaalmëem arimëntta utpet yaaurö pöt pet yaalni. ² Tiar ewat wë. Anutu pim ngön yaatak omën utpet ke pil yaë piporö pitëm utpetatë kangut mampna pöt yok pangk. ³ Ngöntörö, yaap ar pil kön yawi. Pël äaap arimëntta utpet tapël yeem ar kön wiin Anutuuk arim utpetatë kangut nankingën ëëpën ma? ⁴ Tol ëën? Anutu pi ompyaö elniak akun wali kor wëen kangit teënt nankingën yaë. Ma Anutu pim ompyaö yaalni pöten kön wiin omën pasit yaë ma? Anutu pi arim lup kaip tiinëëtaan ompyaö yaalni ar pöten köpël ma? ⁵ Pël äaap ar lup kosang pan ëak kaip natiin yeë. Ar pël ëeim wëen Anutu pim ya sangën pöt kaö sëen pim ngön yaatak wotpil niwasëpna akun pötak kangut nimpnaat. ⁶ Pöt Anutu pi omnant kom ëak tiarim wëwëatë ökök nimpnaap. ⁷ Tiar narö wëwë kosangtaring ëwaatak wëen Anutuuk yaya niap naataan weë ngentieim öpena piporö wëwë kosangët koir nimpnaat. ⁸ Ën narö pitëmteën kön wieë ngön këët kasëng menak korar ëeim öpna piporö Anutuuk ya sangën kaö pan elmëak kangut mampnaat. ⁹ Këlangönre könöm kësang pipot omën utpet yaë piporö pourö pitëm naë orööpnaat.

Wet rëak Yuta omnaröa naë yaaröön muntaröa naëta orööpnaat. ¹⁰ Ën tiar omën ompyaö yeë pörö Anutuuk elniin mayaaptaring ëwaatak wëen yaya niapnaat. Wet rëak Yuta omnarö pël elniak omën muntarö tapël elmëëpnaat. ¹¹ Anutu pi mööngkraar kangk naën yaaup.

¹² Omën köpël wëa narö Moses pim ngön kosangöt won wë utpet yaë piporö Anutuuk pit pourö ngön kosangöt won om wëen ngön ë pet irën kö sëpnaarö. Ën Yuta omën Moses pim ngön kosangötring wë utpet yaë piporö Anutuuk ngön kosang pötë wieëa pöl pitëm ngönöt ë pet irën kö sëpnaarö. ¹³ Pöta songönte epët. Omën Moses pim ngön kosangöt kat pëenötë kat yawi piporöen Anutuuk, “Wotpilörö,” pël naëpan. Ngön kosangöt kat wiak ngaarëk yeö piporöen Anutuuk, “Omën wotpilörö,” pël mapnaat. ¹⁴ Omën maim narö ngön kosangöt ök nemaanöröak pitëmteë könöök ngön kosangötë wieëaul yaë. Pël yaë piporö ngön kosangöt won wëetak pitëm könötök ngön kosangöt pet yaalmë. ¹⁵ Pël yaëen pötök ngön kosangöt pitëm retëng ëa pöt tekeri yewas. Ën pitëm lupötökta kön ke nentere nent ök ëën nantëen, “Pangk,” nantëen, “Pangk naën,” pël yaë. ¹⁶ Pipët akun kaöaöökëenök pël yaë. Ënëmak Anutuuk Yesu Kristoon maan tiarim lupötë omnant ëlëep yeë pipot pout tekeri wasëpnaat. Nem ngön ompyaoutak ök ni yeë pöl ëëpnaat.

Yuta omnarö pit kön wiin ngön kosangöt yok pangk kaamök elmëëpnaat pël wesa

¹⁷ Ar narö arimtën, “Ten Yuta omnarö,” pël aimeë Moses pim ngön kosangöt kosang wesak wak wëen, “Pötök ngön yaatak yok kaamök elniipnaat,” pël yewas. Pöt arimtok arimtën ping wesak pipël yeem, “Ten Anutuu omnarö,” pël yak. ¹⁸ Ar Anutu pim kenten ewat wë. Ngön kosangöt rë nuulaurö. Pötaanök wotpilre korar pöteparë songönöt

ewat wë. ¹⁹⁻²⁰ Ar kön wiin, “Ten ngön kosangötring wëen ewat poutë songönöt pötë öngpök wia,” pël weseë, “Ten omën it ilëaurö kan pet elmëere koutak wëaurö ëwa elmë, kön ëngk ma e yaaurö wetete mowasö, rungaarö rë moulö pël yaaurö,” ar pël aim. ²¹ Yaap, ar omën muntaröen ngönën ök yamëem arimtë lupötëelta ök nemaan yaaurö. Ar omnaröen, “Kain ëënganok,” pël yaauröak arimëntta kain yaaurö. ²² “Öngre omp wëwëat kon ëëngan,” pël yamëëauröak arimtokëer öngre omp wëwëat kom yaaurö. Pël yeem omën muntaröa ngönën kaarötë ngëëngk yewesautön kaaö yaauröak pitëm tuptakaan kaar ngëëngk yewesa tapöt kain yewaurö. ²³ “Ten Anutuu ngön kosangöt ngaarëk yewaurö,” pël aö arimtën wak isak yaauröak Anutuu ngön kosang pöt ilap riak pim yapinte utpet yewasaurö. ²⁴ Arim yeë pipta ngönte ngönëntak epël wia. “Arim utpet yeë pipotön omën muntaröak itenak Anutuu yapinte utpet wesak ya.”

Koröp kaut yaila pötak Yuta omnarö kaamök naalmëen ëa

²⁵ Ar Anutuu ngön kosangöt ngaarëk yewan talte arim Anutuun yaö ëak koröp kaut yail pöt kë ëëpën. Pim ngön kosangöt ilap yariauröak Anutuun yaö ëak koröp kaut yail pörö omën Anutuun yaö ëak koröp kaut nailën wëaö pöröa ök wë. ²⁶ Ën omën Anutuun yaö ëak koröp kaut nailën wë pim ngön kosangöt ngaarëk yeö piporö Anutuuk pitëmëen kön wiin ompyaö sëen omën pimëen yaö ëak koröp kaut yail pöröa ök mowasëpnaat. ²⁷ Pël ëak omën Anutuun yaö ëak koröp kaut nailënrek pim ngön kosangöt ngaarëk yeö piporöak ar Yuta omën Anutuu ngön kosangötring wë pimëen yak koröp kaut yailerek pël weseë ngön kosangöt ilap yari pöröen utpet yeë pöt pet elniipnaat. ²⁸ Pöt tol ëën? Koröpöök pëen Yuta omnaröa möönre koröp wak wë koröp kaut ilak

Anutuun yaö yewas pöt kaar yaë. Pit koröpöt ilauröak könöt Anutuu naë rë noolaan. Pötaanök pit Yuta omën panëerö won. ²⁹ Yuta omën panëerö, Anutu pimörö, pitëm songönte epël wia. Pit lupmerök Yuta koröp oröak wë Anutuun sak wë. Pitëm koröp kaut yail pipët lupmeri yaat. Pipët ngön kosangtaanök naën, Pulöökë yaat. Omën pël yaë piporö omnaröak pëen ping wesak nemaan Anutuukta ping wesak ya.

3

Wëwë utpet pötak wëwë ompyaut wak neirapan

¹ Koröpöök pëen koröp kaut yaila pöt yok pangk kë naaröpan. Pötaanök tiar Yuta omnarö omën muntarö il mowesak Anutuun sak wë ma won? Ma Anutuun yaö ëak koröp kaut yaila pötakaan omën ompyaut yaarö ma won? Pöten kön wiipa. ² Yaap, tiar Yuta omnaröak omën ke nentere nent poutëen omën muntarö il mowesak Anutuun sak wë. Wet réak Anutuuk pim ngönënte omën pouröa naë tekeri wasëpenëak ningkën tiarim naë wia. ³ Pël ëaan narö, “Tiar ngönën epta ënëm sëpenaat,” neneraan pël maimeë ënëm nasën yaëen ar kön wiin Anutuukta omnaröa yeë pöl pim ngön kosang wesak nina pöt sëp wasëpën ma? ⁴ Won pan. Tiar omën pourö tiarim ngön kosang wesa pöt kaar apenaat, Anutu pi kaar naënëp aan kosang yesaup. Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Omnaröak nim ngön kosangöt kë yaarö pöt itaampnaat.

Ën ngön ë pet yairautak ngön yaatak niulëen il mowasumëep.”

⁵ Ën nent epël kön wieë. Tiar utpet yaëen Anutu akun poutë wotpil yaaup. Pötaanök tiarim utpet pötak Anutuu wotpil yaaö pöt tekeri wasën pöt tol apen? “Anutuuk tiarim utpetatë kangiir elniipnaatak pi korar yaalni,” yok pangk pël apen ma? Ngön epët nem könöokaan won, omnaröa yaautak yeniak. ⁶ Won pan.

Anutu pi korar elnia talte wotpil wesak tiar omnaröa ngön ë pet nairën ëëpën. ⁷ Ën nenteta kön wieë. Omën naröak epël kaar ya. “Tiarim ngön kosang wesa pöt söp yewasem kaar yak. Pël yeëetak Anutu pi ngön aan kosang yesaup. Pötaanök tiarim ngön kaar pötök Anutuu ngön yaapöt tekeri wes yaë. Pël ëen pötök Anutuun yaya kaö panë yes. Pël yaë pi tol ëenak tiarën, ‘Saun omnarö’ pël niak utpet kangut yaningk?” pël yak. ⁸ Pël ëak omën naröak epël apën koröp. “Anutuu yapinte ompyaö sèpnaan utpet ëëpa.” Omën naröak nem yapinte utpet wasëpënëak neen köntak, “Pool pi ngön utpet pipët ya,” pël yak. Pitën ngön kaar piptaan Anutuuk utpet kangut mampna pöt yok pangk.

Omën wotpil namp naön, won pan

- ⁹ Pöt tolëël? Tiar Yuta omnaröak ompyaö ëak omën muntarö il yemowas ma? Won pan. Yutaare omën muntarö tiar pourö utpetatë weëre kosangta öngpök wë pöta ngönte wet réak war wes niiaut. ¹⁰ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Omën wotpil namp naön, won pan. ¹¹ Omën Anutuun ewat namp naön. Omën nampök Anutuun ëël naën yeë. ¹² Pourö Anutu kasëng menak yes. Pël yeem pourö utpet panë sak wë. Omën ompyaö yaaö namp naön, won ë won pan. ¹³ Omën yangaöök sok ner weerak yang ngep naën ëen kamp yaë pöl pitëm këmöteaan ngön pipot kamp yaë. Pit ngön kaar kësang yaauro. Pit kamal ngaaröa omën utpet wesak yamëngk pöl ngön nga yaauro. ¹⁴ Kët ël epotë omnaröen utpet panë wesak ngön kosang yamëëaurö. ¹⁵ Nga kan kengkën eimeë omën mën wel yawiauro. ¹⁶ Pitëm yesautë omnarö utpet elmëere këlangön mampö pël yaauro ¹⁷ Pit ngöntre karuröaring lup koptemer sak naön.

¹⁸ Kot nent Anutuun kas naën yaauro.”

Ngön pipot ngönëntak wia.

¹⁹ Yaap, tiar ewat wë. Ngönëntak ngön kosang epot Anutuu ngön kosangötë öngpök wëaurö tiarimëen ëaut. Pötaanök tiarim naëaan nampök, “Ne wotpilëp,” pël naëngan. Yang ël epotë omën pourö tiar Anutuu ëëetak saunaringörö pëen wë. ²⁰ Pöta songönte epët. Omën namp ngön kosangötë ënëm yaëen Anutuuk, “Wotpilëp,” pël nemapan. Ngön kosang tapötök tiarim saunat war yewas.

Omën Kristoon kön wi kosang wasëpna pöpön Anutuuk, “Wotpilëp,” pël mapnaat

²¹ Pël yaëetak peene pöt, Anutuu tiarim saunat won wasën pim ëëetak wotpil wë pöt tekeri yewas epët Moses pim ngön kosang pöta kanöököl won, maimaöököl yaarö. Pöta ngönte Moses pim ngön kosangtakre tektek ngön yaauroak wet réak ëaut. ²² Wotpil öpena pöt epët. Omën namp Yesu Kristoon kön wi kosang yewas pipopön Anutuuk, “Wotpilëp,” pël yema. Yutaare omën muntarö tiar omën pourö piin kön wi kosang wasën pöt Anutuuk, “Omën wotpilörö,” pël niapnaat. Pöt tiar omën kopëtarö, narö maimarö won. ²³ Tiar pourö utpet ëak Anutu pim ompyaö öpenëak niia pöl naön yaauro. ²⁴ Pël yaëen Yesu Kristo pi tiarim saunat wa pötaan Anutuuk komre kolap elniak utpetat pout won niwesak tiarën, “Omën wotpilörö,” pël niia. Pöt pi tiarim ompyaö yaaö nenta kangüir naalniin, yaap nina. ²⁵ Anutuuk Yesu pi wel wiin iit yangerak ngentiin omën pourö piin kön wi kosang wasën tiarim saunat won nuwesak Anutuu naë nuulëëpënëak wes nimëa. Ngaan panëer Anutuuk omnaröen wiapre kor elmëak pitëm saunatë kangut teënt nemangkën ëa. Pël ëautak peene pöt, pim wotpil yewesa pöt pet elniipnaan Yesu tiarimëen wel wiipënëak wes nimëa. ²⁶ Pi wotpil yewesaöre omën pourö Yesuun kön

wi kosang yewas piporöen, “Omën wotpilörö,” pël yaaö pöt peene akun epöök pet elniipenëak wes mäa.

²⁷ Pël äaap tiarimtok tiarimtën ping wesak apen ma? Won, kan pöt il waria. Oröptak kan pöt il yewari? Moses pim ngön kosangötë ënëm yaaö pötak il yewari ma? Won pan. Kön wi kosang yewesa pötak kan pöt il yewari. ²⁸ Pöta ngönte tiar epël yaaurö. Omën namp kön wi kosangtaring wë pöpön Anutuuk, “Wotpilëp,” pël yamëëaup. Ën namp Moses pim ngön kosangötë ënëm yaaö pöpön Anutuuk, “Wotpilëp,” pël nemaan yaaup. ²⁹ Ma Anutu pi Yuta omnarö tiarimtë Anutu ma? Won, pi Yuta omënere omën muntaröa Anutu. ³⁰ Anutu kopëtap pi tiar pouröaap. Pötaanök tiar Yuta omën koröp kaut yailaurök piin kön wi kosang yewas pöröen, “Wotpilörö,” pël yenia. Ën omën muntarö koröp kaut nailënröök kön wi kosang yemowas pöröenta, “Wotpilörö,” pël yema. ³¹ Pël ëën, “Kön wi kosang yewesa pötak Moses pim ngön kosangöt wak yeira,” pël ya ma? Won, ngön pël naën. Tiar ngön kosang tapöt ngolöp wesak taë yewas.

4

Anutuuk Apramön, “Wotpilëp,” pël mëëa

¹ Apram omën yaapöp, tiar Yuta omnaröa äap, piin tol apen? Pim äa pöten kön wiipa. ² Apram pi ompyaö eim wiak wotpil sanëën yok pangk pimtën kön wiak ing ti wak äan tapön. Pël äaap Anutuu ëöetak won. ³ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Apram pi Anutuun kön wi kosang wesa. Pötaanök Anutuuk piin kön wiin wotpil sa.” ⁴ Pöta songönte tiar ewat wë. Omën namp waur elniin omnant yemangk pötak kësangënte pël naën, waur äa pöta sumet pël ë yaë. ⁵ Ën omën namp pimtök pimtën, “Nem ompyaö yëë pötaan Anutuuk nemëën kön wiin

wotpil yes,” pël newasëntak, “Anutu pimtökëer kësangën elnëak wotpil yenewas,” pël kön wiin Anutuu pim piin kön wi kosang yewas pötaan, “Wotpilëp,” pël yema. ⁶ Tewitökta ngön ke pilöt ök äa. Pi omën Anutuuk kön wiin wotpil yes pöpön ök äa. Anutuuk omën pöpë ompyaö yaë pötaan won, pimtë kësangëntaan kön wiin wotpil yes pël ök äa. Omën pöp ërëpsawi yaë pël äa. Tewit pi ngön ke pilöt epël äa.

⁷ “Omën Anutuuk pitëm ketöt ent ë moolëak saunat won wes yeemoola pörö ërëpsawi ëëpnaarö.

⁸ Omën namp Kaöapök kön wiin saun won yaë pöp ërëpsawi ëëpnaap.”

⁹ Yuta omën Anutuun yaö äak koröp kaut yail pöröakëer Anutuuk tiarim saunat won yewas pötaan ërëpsawi yëë ma? Won. Omën muntarö koröp kaut nailënröeta Anutuuk pitëm saunat won yemowas pötaan ërëpsawi yaë. Tiar ewat panë wë. Anutu pi Apram pim kön wi kosang yewesauten kön wiin wotpilëp pël äa. ¹⁰ Anutuuk akun taltak Apramön kön wiin wotpilëp pël äa? Koröp kaut ilak wëautak ma nailën wëautak? Pi pël naënëpök Anutuuk piin kön wiin wotpilëp pël äa. ¹¹ Apram pi koröp kaut nailën wë Anutuun kön wi kosang wasën Anutuuk piin kön wiin wotpilëp pël äa pöt pet ëëpnaan pim koröp kaut ilëpënëak ök mëëa. Pötaanök Apram pi omën koröp kaut nailën Anutuun kön wi kosang wasën Anutuuk kön wiin wotpilörö pël yaë pöröa äap. ¹² Pi tiar Yuta omën koröp kaut yail pöröeta tiarim äap. Tiarim koröp kaut yail pötaan won. Tiarim äap Apramë koröp kaut nailën Anutuun kön wi kosang wesa pöl yëë pötaan pi tiarim äap.

Kön wi kosang yewas pörö Anutu pim kup wia pöta yaö yes

¹³ Ngaanëer pan Anutuuk Apramre pim earö yang eprak pangk äak öpenëak kup mowia. Pöt Apram pi Moses pim ngön kosangta ënëm

yaëenak pël nemaan. Apram pi Anutuun kön wi kosang wasën Anutuuk kön wiin wotpilëp pël ëa pötak pël kup mowia. ¹⁴ Omën ngön kosangta ënëm pëen yaaurö Anutu pim yaö mëea pöt yewan talte Anutuun kön wi kosang yewesaut om pas wiaapën. Pël ëen Anutu pim kup mowia pöteta wiap sëpën. ¹⁵ Pöt ngön kosang pötak tiar utpet yaë pöt pet elniin saunatë kangut tiarim rangk jaarö. Pël yaëetak ngön kosangöt won talte tiar ngön kosangöt yail pël naën ëepen.

¹⁶ Anutu pi Apramre pim ëarö ënëm oröopenaarö tiar komre kolap elniak ngön kup niwia. Pötaanök Aköpök kup niwia pöt öpena pörö tiar piin kön wi kosang wesak öpenaat. Pöt omën ngön kosangtaring wëaurö tiarimënt won, om ke tapël kön wi kosangtaring Apramë ëa pöl yaaö pörö pourö öpenaat. Apram pöp tiar pouröa ëap. ¹⁷ Anutuuk Apram pimëen ngönëntak ngön nenteta epël kup mowia. “Nook ni omën pouröa ëap pël wes yanuulë.” Ngön pöt, Apram pi yaap Anutu pim kön wi kosang wesa pöpë ëöetak tiarim ëap. Anutu pöp omën wel wiauröa wëwëat yemangk. Pimënt tapöpök omnant won wieëautön maan jaarö.

¹⁸ Anutuuk Apramön, “Nim ëarö selap kaö pan orööpnaat,” kup mowia. Pël maan Apram pim ru won ëen yang kaö nantë omnaröa ëap pël sëpna pöt kön wi kosang wesakaima. ¹⁹ Apram pim krismakiat 100 pöt temanöm yesën koröpö won sa. Ën Seraata tapël koröp won sëen ru wilëpna akunet pet ira. Pël ëauwaarök Apram pöp kön tapëten ëeim wë pim kön wi kosang yewesa pöt wiap newasën ëa. ²⁰ Apram pi Anutuu ngön kup mowia pöten kön selap ëak kön wi kosang yewesaö pöt këlok newasën ëa. Won, pi kön wi kosang yewesaut taintaë wes wak wakaima. Pël ëaö pötak Anutuu yapinte wak isa. ²¹ Pöt, “Anutu pim omën nant yaö neea pöt kë orööpnaat,” pël këekë kön wiakaima pötaanök. ²² Apram pi

kön wi kosang yewesautaring ke pël wakaima. Pötaanök Anutuuk piin kön wiin wotpilëp pël ëa. ²³ Ngönëntak Anutuuk Apramön wotpilëp pël kön wia ngön pöt Apram pimtën naën. ²⁴ Won, tiar pouröaan ëa. Anutu, tiarim Kaöap Yesu weletakaan wal ë ulmëaup, puuk piin kön wi kosang yewesaurö tiarënta, “Wotpilörö,” pël niapnaat. ²⁵ Anutuuk Yesu pi tiarim saunatëen wel wiipënëak wes mëen wel wia. Pël ëen tiar wotpil niwasëpënëak weletakaan wal ë moulmëa.

5

Anutuuk tiarën, “Wotpilörö,” pël yenia

¹ Tiar Aköp Yesu Kristoon kön wi kosang yewasën Anutuuk, “Wotpilörö,” pël yenia. Pötaanök tiarim Aköp Yesu puuk elniin tiar Anuturing lup kopëtemer sak wë. ² Pi kopëtapök komre kolapring wëauta kanwer të niwiin peene pöta öngpök wë. Pël yeë Anutuu ëwaataring kutömweri öpena pöten kön wieë ërëpsawi yeë. ³ Pötaan pëen ërëpsawi naën. Könöm nant tiarim naë orö yaë pötëenta ërëpsawi yeë. Pöt könöm pötök tiarim lupöt kosang niwas yaë pötaanök. ⁴ Tiar lup kosang pötaring wëen Anutuuk moröktak ök elniin kosang wëen tiarimëen ya kë yes. Ya kë sak omën ompyaut nimpna pöten kön wiak kor wë. ⁵ Tiar kor wëen kë naaröön yaëen ëö yes pël naën. Pöt epël. Anutuuk pim Ngëëngk Pulö tiarim lupötë wes mëen lup sant yaalni. Pötaanök ëö naën yeë.

⁶ Tiar wëwë kosang öpenaata weëre kosang pöt won wëen Anutu pimtë akun mowia pötak Kristook Anutu kasëng menaurö tiar utpetetakaan niöpënëak wel wia. ⁷ Omën pimtök pimtën kön wiin wotpil yaaupëen wel wiipena pöt tiarim naë pangk won. Ën omën omnarök kön wiin ompyaö nampëen wel wiipena pötaar yok pangk wel wiipen wes. ⁸ Pël ëaap tiar saunaring wëen Kristo pi tiar kaamök

ëak wel wia. Pël ëa pötak Anutu pi lup sant yaalni pöt pet yaalni. ⁹ Pël ëën peene Kristo tiarimëen wel wiin pim iit il ngentiin tiarim saunat won sëen Anutu pi tiar pouröen, “Wot-pilörö,” pël yenia. Pötaanök tiar ewat panë wë. Kristo pi kaamök elniin Anutuuk tiarim utpetatë kangut nan- ingkën ëëpnaat. ¹⁰ Tiar Anutuun kööre tok elmëeim wëen pim Ruup tiarimëen wel wiak wiap niwasën Anuturing wë. Pötaanök tiar ewat panë wë. Peene Anuturing wë eptak pi wëwë kosangtak wë kaamök elniaan ompyaö panë öpenaat. ¹¹ Pël ëën pöt pëen won. Tiarim Aköp Yesu Kristo puuk elniin tiar Anuturing lup kopëtemer saut. Pötaanök pim yaalni pötaan peene eptak Anuturing tiar pourö ërëpsawi yeë.

Atamök wel yawiaut koirën Yesuuk wëwëet koira

¹² Ngaan panëer omën kopëtap Atam puuk saun koirën saun pöt yangerak oröa. Pël ëën saun pötaan wel yawia pöt oröa. Pël ëën omën pourö tapël utpet ëeimeë saun wak wel wieima. ¹³ Moses pim ngön kosangöt naaröön wieëa akun pötak utpet pöt yangerak ulöl sak wiakaima. Pël ëautak ngön kosang pöt won wiaan Anutuuk, “Pit nem ngön wa olëa,” pël kön wiak kangut pangk nemangkën ëa. ¹⁴ Pël ëën wel pöt Atam pim naëaan ngës réak oröak wiaan wais Moses pim naë oröa. Pël ëën wel pötak omën pourö ngep ëak wiakaima. Omën porö köpël wë utpet eimeë Atam pim Anutuu ngön kat wiak wa olëa pöl naën ëautak weletak pitta ngep ëa.

Atam pöp wel yawiauta wotöököp omën ënëm orööpnaap Kristo pim ökre was ëa. ¹⁵ Pël ëaap komre kolap pöt ngön wa yoolëauta ök naën. Omën kopëtap Atamë wa olëautak selap wel wian. Pël yaëen Anutu pim komre kolap pöt, omën kopëtap Yesu Kristo pim kësangën elnia pötak Atamë ngön wa olëa pöt il wesak omën selap kiri elnia. ¹⁶ Anutuu

kësangën pöt omën kopëtap Atam pim utpet ëa pöta ök won. Yaap, omën kopëtap Atam pi Anutuu ngön wa olaanak Anutuuk ngön ë pet irak omën pourö wel wiipënëak ök ëa. Pël ëaap omën selap Anutuu ngön wa olaanak Anutuuk kësangën elniak wotpil niwesa. ¹⁷ Omën kopëtap Atam pi ngön wa olëak utpet sa. Pim pël ëa pötak wel pöt oröak yang omën pourö ngep ëak wiakaima. Pël ëautak omën kopëtap Yesu Kristo pim ëa pöta këetak Atam pim ngön wa olëa pöta këet il yewas. Anutu pim komre kolapre kësangën pötak tiar, “Omën wotpilörö,” pël yenia. Pël niaan tiar Kristooring wë kaö sak öpenaat.

¹⁸ Pötaanök omën kopëtap Atamök Anutuu ngön wa olëa pötak Anutuuk ngön ë pet irak tiar omën pourö kö sëpenëak ök ëa. Tapël omën kopëtap Yesu Kristook wotpil wesak tiarimëen wel wia pötak Anutuuk tiarën, “Omën wotpilörö,” pël niak wëwë kosangët yaningk. ¹⁹ Omën kopëtapök ngön wa olëa pötak selap utpet san. Tapël kopëtapök ngön ngaarëk wa pötak selap wotpil niwasëpnaat. ²⁰ Pël ëën ënëmak Moses pim ngön kosangöt oröön omnarö ngön kosang pöt ilap riak utpet kësang panë yeë. Pël yeëetak Anutu pim komre kolap pötak utpet pöt ngep ëak ompyaö niweseim wë. ²¹ Këet epël orööpënëak ëa. Saun pötak wel yawia pöt oröa tapël Anutu pim komre kolap pöt Yesu Kristo pim wel wia pötaan kaö sëpna pötak Anutuuk wotpil niwasëpënëak ëa.

6

Tiar Kristooring wel wian

¹ Yaap, Anutu pim komre kolap pötak utpetat ngep yaë. Pötaan tolëël apen? Tiar Anutu pim komre kolap pöt tiarim utpetat ngep ëak tekeri sëpnaan utpet ëeim öpenaan apen ma? ² Won pan. Tiarim lupötë utpetat wel wi olëauröak tol ëën kaalak utpet pöt yal menak öpen? ³ Tiar narö Yesu Kristook yal mampenëak i yamë akun

pötak pim wel wia pöl tiarta piik yal menak wel yawi. Pöten ar köpël ma? ⁴ I yamë piptak Kristook yal äak wel yawi. Pël één tiar Kristooring yang kel yaniwer. Tol éénak pël yaë? Pep pim weëre kosang pötak Kristo weletakaan wal ë ulmëa tapël tiarta wal ë niulëen wëwë ngolöpta kanöök yes.

Kristooring wëwëetak öpenaat

⁵ Tiar Kristoë wel wia pöl wel yawi pötak piik yal yemangk. Pötaanök tiar epël ewat panë wë. Anutuuk pi wal ë ulmëa pöl tiar wal ë niulëen piik yal äak öpenaat. ⁶ Pöta songönte epël kat wi yeë. Tiarim lup ngaanöt Kristooring këra yetaprak möaut. Pöt tiarim lupmeri utpetatë weëre kosang wia pöt këre olaan utpetatë inëen naën eëpenëak pël äaut pötaanök. ⁷ Namp pi wel wiak utpetatë iriaan ent äaupök kaalak utpetatë öngpök naön eëpnaat. ⁸ Yaap, tiar Kristo piiring wel wiaurö. Pötaanök kön wi kosang panë wasën wëwëetakta piiring wë. ⁹ Pöt tiar ewat wë. Kristo pi weletakaan wal äaup. Pötaanök kaalak wel nawippan. Wel pötak yok pangk pim weëre kosangö wak neirapan. ¹⁰ Pi utpetatë weëre kosangöt won wes olapënëak wel wiin pangk äa. Wel wia pötaanök kaalak wel nawippan. Peene wë epët pöt Anutuun yak wë. ¹¹ Ar tapël arimtën kön wiin arim lupötë utpetat wel wi olëak Yesu Kristook yal äak Anutuun yak wë pël eëp.

¹² Arim yang koröp lëngë sasa pipotë kentre kauratë ënëm eënganok utpetat pörek wieë wer yanuun inëen elmëengan. ¹³ Pël äakta arim möönre koröp pipot korarötëel pëel elmëen utpetatëen inëen eëpan. Ar weletakaan wal ë nuulëaurö. Pötaanök Anutu pim yaatak wë arim möönre koröpöt piin yaö elmëen wotpil wëauta inëen eëp. ¹⁴ Pöt ar Moses pim ngön kosangötë öngpök naön Anutu pim komre kolap pötak wë. Pötaanök kaalak utpetatön kön wiin kaö nasën eëpnaat.

Tiar wotpil wëauta inëen sak wë

¹⁵ Pötaanök tol eëpen? Ngön kosangötë öngpök naön Anutu pim komre kolap pötak wë. Pötaanök yok pangk utpetat eëpen ma? Won pan. ¹⁶ Ar epël kat nawiin yaaurö ma? Omën kaö namp arim möönre koröpöt pëel elmëak pim këm ngönte ngaarëk wak inëen elmëenëet. Pöta ök utpetatök arim kaö sëen pim inëen elmëeim wiak kö sënëet. Ën Anutu pim këm ngön ngaarëk yewautak arim kaö sëen pöta inëen elmëenë pötak Anutuuk, “Omën wotpilörö,” pël niapnaat. ¹⁷ Ngaan utpetatök arim kaö sëen inëen elmëeim wakaimauröak peene pöt ngönën rë nuula pöt ngaarëk panë yeö. Pötaanök Anutuun yaya mepa. ¹⁸ Ar utpetatë weëre kosangtakaan ent ë nuulëen wotpil wëautak kaö sëen inëen sak wë. ¹⁹ Tiar yang omnarö pëen. Pötaanök ar ngön pipot kat wiin omnaröa omnant yautëel ök äak yeniak. Ar ngaanëer arim möönre koröpöt kentre kaurre utpet ke nentere nent pötëel pëel elmëak pötë inëen elmëeim wakaimaurö. Tapël peene akun eptak pöt ompyaö panë sënëen arim möönre koröpöt wotpil wëautakël pëel elmëeim ön.

²⁰ Ngaan utpetatök arim kaö sëen inëen eëimeë wotpil wëauta inëen naën eimaurö. ²¹ Pël eimeë pöta kë oröpöt koirëimaurö? Utpet eima pöten peene eptak kön wiin eö yes. Pöta këet wel. ²² Peene akun eptak pöt Anutuuk utpetatë sulöptakaan wil niulëen pim inëen sak wë. Pël yeë pöta këet arim wëwëat ngëengk sak ompyaö wë wëwë kosangët wak om wakaim önëet. ²³ Pöt arim utpetatë inëen yaauta kang pöt wel koirëenëet. Ën Anutu pim kësangën yaalni pöta këet Yesu Kristook yal menak wëwë kosangët koirëenëet.

7

Tiar wëwë ngolöptak wë

¹ Karurö, ne Moses pim ngön kosangötë öngpök wëaurö arën nia-man. Ar ngön kosangöt kön yaw-

iaurö epël ewat wë. Omën namp pi öp wë pötakëer ngön kosangötë iri wë. ² Pöta ngön nokoliil nent epël wia. Öng ompringëp pim ompöp wel nawiin wëen ngön kosangtak piar ompöp erën elmëaan wë. Ën wë ompöp wel wiin pöt ngön kosang pipët pim naë mop yemowi. ³ Pötaanök öngöp pim ompöp öp wëen sëp wesak omp muntap koirak piiring wëen pöt öngre omp wëwëet utpet wesak saun yokoir. Ën ompöp wel wiin pöt ngön kosang pipët pim naë mop mowiin wë omp muntap koirak öngre omp wëwëet utpet newasën yaë. ⁴ Karurö, arim songönte tapël wia. Kristo pi pim koröpö weletaan pëel elmëaup ar piik yal ëen ngön kosangtaan wel wiin pötë öngpökaan wil nuulëen wë. Peene pöt ar weletakaan wal ëaup Kristo pimëen sak wë. Pi tiar Anutuu inëen yaëen tiarim wëwëatë këet pim yapintak sëpënëak wal ëa. ⁵ Tiar lup ngaanötring wakaiman akun pötak ngön kosangötök elniin utpetatëen kentre kaur eimeë tiarim möönre koröpöt saun koirën pöta ya mëneimeë weletaan yaö ëaut. ⁶ Peene pöt, Kristook yal menak ngön kosangtaan wel wian pötak ngön kosangötë nitëen wakaima pötakaan wil nuulëen wë. Pötaanök kaalak ngön kosang ngaan retëng ëa pötë ënem naën wëwë ngolöp Ngëëngk Pulöök pet yaalni eptak Anutuun inëen yaalmë.

Saunatök utpet niwesa

⁷ Pötaanök tol apen? “Ngön kosang pöt utpetat,” pël apen ma? Won pan. Ngön kosangöt won ëen ne utpetatë songönte ewat nasën ëan tapön. Ngön kosang pötak epël ya. “Ni omën muntaröa omnantön war ëënganok,” pël ya. Ën pötak pël naën ëanëen war yaaö pöten köpël ëan tapön. ⁸ Ngön kosang pipët war yaaö pöten ya. Pël ëen ne war yaaö pöten kön wiaan utpet yaaö pötak kante koirak nem lupmerën këk yaalmëen war nentere nent orö yenerë. Ngön kosangöt won

ëen utpet yaaö pöt weëre kosang won ëan tapön. ⁹ Ne ngaan ngön kosangöt këkë ewat nasën wë nemtën kön wiin ompyaö wakaimaup. Ënëmak war yaauta ngön kosangët orö rëa pötak utpetatë songönte ewat wëen nem lupmeri utpetat kaö sëen ¹⁰ nemtën kön wiin, “Wel yawiauta kanöököl yes,” pël ëaut. Anutu pi ngön kosang pötak elnëen ompyaö ömëak ëautak pötak ne wel yawiauta kanöököl wakaiman pöt pet elnëaut. ¹¹ Ne ngön kosang pöten kön wiaan utpet yaaö pötak kante koirak morök elnëak pipël ngön kosangtaan wel yawiauta kanöököl neulëa. ¹² Tiar epël ewat wë. Ngön kosang pöt ngëëngköt, ën kom ëak nent nent wasëneta ngëëngk, wotpil, ompyaut. ¹³ E tol am? Ngön kosang ompyaö pötak wel yawiauta kanöököl neulëa pël am ma? Won pan. Utpet yaaö pötak wel yawiauta kanöököl neulëa. Piptak ngön kosang ompyaut pet elnëak pël ëa. Omën pipët tol ëënak ëa? Ne utpet yaauta songönte tekeri yesën ewat sak utpet yaaö pöten utpet panëet pël wasumëak ëa. Pël ëen ngön kosang ompyaö pötak utpet yaaö pöt sasa utpet panëet pöt pet yaalnë.

Saunatök utpet niwesa

¹⁴ Tiar ewat wë. Ngön kosangötëel Anutu pim Pulöök pimtë kentöön pet yaalni. Pël yaëenak ne yang koröpööring utpetatë öngpök wë pötë inëen yeë. ¹⁵ Ne nem omnant yaautë songönten köpël wë. Ne omën ompyaut ëëmëak kentre kaur yaalnë pöt naën yaaup. Ën utpetat ëënganëak kaaö yaalnë pötökëer yaaup. ¹⁶ Nem omën utpetat ëënganëak kaaö yaaut yaaö pöta ngönte ök yeniak pipët. “Ngön kosangöt ompyaut.” ¹⁷ Pötaanök nem korar yeë epot nemtë könöök won, utpetatök nem lupmeri wieë këk yaalnëenak yeë. ¹⁸ Ne songönte epël ewat wë. Nem lupmeri omën ompyaut wi naön, nem lup ngaan pömeri. Pötaanök ompyaut ëëmëak yeemak pangk naën yaaup. ¹⁹ Ne

omën ompyaut eëmaap pël yeemak naën yaaup. Ën omën utpetat naën eëmaap pël yeemak yaaup. ²⁰ Ne utpetat naën eëmaap pël aöök yaaö pöt nem könöök won, utpetatök nem lupmeri wieë këk yaalnëënak yeë.

²¹ Ne itaangkën omën epët nem naë orö yaë. Omën ompyaut eëmeäk yeem utpetat pëen ë yeë. ²² Yaap, nem lupmerök Anutu pim ngön kosangötön kent pan yaalnë. ²³ Pël yaëen ne itaangkën utpetat ngaan nem lupmeri wiakaima pötök nem ömpyaö eëmeäk kön yawi pötön kööre tok elmëäk wii netëen pötë öngpök wë. ²⁴ O, ne omën utpetemor. Nem koröpö weletaan yaö yaë eptakaan talëpök ent ë neulëepën? ²⁵ Ne tiarim Aköp Yesu Kristook ent ë niulëa pötaan Anutuun yoöre ërëp yamëëaup. Nem ök yeniak pipta songönte pöt epël yaë. Nemtë könre lupötök pöt Anutuu ngön kosangötëen inëen yaëetak utpetat ngaan nem lupmeri wiakaima pötëen inëen yaë.

8

Kristook saunat ent ë nuulëak Ngëengk Pulö yaningk

¹ Pötaanök omën Yesu Kristooring yal menak wëaurö tiarim naë utpetatë ngön kangit ë pet yaira pöt won eëpnaat. ² Pöta songönte epël. Ngaan ne utpetat pëen eimeë wel yawiauta kanöököl seimaup. Peene pöt, Yesu Kristooring yal menak wë pötaan Pul wëwë kosangët yaningk pöök ent ë neulëen utpetatë öngpök sëere wel wi pël naengan ompyaö eim ömaap. ³ Mosesë ngön kosang pötök ompyaö niwasëpenëak yaëen tiarim lup ngaanötök weëre kosangöt wak iraan pomp ëa. Pël ëautak Anutuuk yok pangk ëak pimtë Ruup wes mëen tiar omën utpetaröa möönre koröp wak yangerak oröa. Pël ëen Anutuuk elmëen pi tiarim saunatë kangut wak wel wia. ⁴ Anutuuk ngön kosangötë wotpil wieëaut tiarim naë orööpënëak pipël ëa. Pöt tiar lup ngaanötë wëwëetak naön wë Ngëengk Pulöökë

yaalni pöl yeë pötaanök. ⁵ Omën lup ngaanötë wëwëetak wë piporö pitëm könöt ngaan wëwë pötakël rë olëak wë. Ën omën Pulöökë yaalmë pöl yaë piporö pitëm könöt Pulöökë naë rë olëak piiring wë. ⁶ Omën könöt lup ngaanötë wëwëetakël rë olëak wë piporö wel wiak kö sëpnaarö. Ën könöt Pulöökë naë rë olëak wë piporö mayaaptaring wakaim öpnaarö. ⁷ Pöta songönte epël. Omën könöt lup ngaanötë wëwëetakël rë olëak wë piporö Anutuun kööre tok yaalmë. Pël yeem pit pim ngön kosangöt ngaarëk naön yauröak tol ëak pël eëpën? ⁸ Omën lup ngaanötë wëwëetak wë piporö Anutuuk pitëm itaangkën pangk naën yaë.

⁹ Ar pöt, lup ngaanötë wëwëetakël naön. Pulöökë wëwëetak wë. Pël ëen Anutu pim Pulö arring wë. Omën namp Kristoë Pulö pim naë won eëpna pöp pi Kristoë omnamp won. ¹⁰ Yaap, utpetat yaautak arim möönre koröpöt wel wiipënëak yaö elniaurö. Pël ëauröak Kristoë arring wëen yak Anutu pim arën, “Omën wotpilörö,” pël nia pötaan wëwë kosangtak wë. ¹¹ Anutu pim Pul Yesu weletakaan wal ë moulmëa pö arring wë. Pötaanök Anutu Yesu Kristo weletakaan wal ë moulmëa pöpök elmëen pim Pul arring wë pöök arim möönre koröp kö sëpënëak yaö yaalni pipot wal ë niulëen önëet.

Ngëengk Pulöök Anutuu ru yaniwas

¹² Karurö, Anutu pim tiarimëen elnia pötaan kangit elmëëpenëak pöt yok pangk lup ngaanötë wëwëetak naön eëpenaat. ¹³ Pöta songönte epël. Ar lup ngaanötë wëwëetak önë pöt wel wiak kö sëneët. Ën Ngëengk Pulöökë yenia pöl ëen weëre kosang ningkën koröpöökë utpetat moolëak pöt wëwë kosangtak wakaim önëet. ¹⁴ Omën Anutuu Pulöökë ënem yes piporö Anutu pim ruurö. ¹⁵ Pöt Anutu pim Pul arim wa pö ar omën nantök wii nitëen kas ëenëak naalniin ëa

pötaanök. Won, Pulöök Anutu pim ru-
 urö elniin pim weëre kosangöök Anu-
 tuun, “Pep, ni tenim Pep ompyaup,”
 pël maim wë. ¹⁶ Ngön pöt tiar Anutu
 pim ru sak wë Ngëengk Pulöök tiarim
 lupötë kaö wesak tekeri wasën kat
 wiak pël yemak. ¹⁷ Yaap, tiar Anutu
 pim ru sak wë. Pötaanök pim om-
 naröaan omën ompyaut yaö ëa pöt
 öpenaat. Pël yeem Anutuu Kristoëen
 yaö ëa pöteta piiring öpenaat. Pöt
 Kristo tiarimëen këlangön kat wia
 pöl tiar pimëen këlangön kat yawi.
 Pötaanök Anutuuk kutömweri tiarënta
 piiring ping wesak niak ë rangiat
 nimpnaat.

*Tiar ënëmak kutömweri wëwë
 ompyaut öpenaat*

¹⁸ Ne kön wiin kutömweri ping
 wesak niak ë rangiat nimpna pöt
 kaöet. Ën peene wë eptak këlangön
 kat yawi epët pöta ök won, kotte.
¹⁹ Anutuu omën ket ëa epot pout
 Anutuuk pim ruurö tiarim ë ran-
 giat tekeri niwasëpënëak ulöp kant
 mëneë kor ëeim wë. ²⁰ Anutuuk
 elmëen pim omën ket ëa pipot om
 pas wakaima. Pöt pitëmtë kentöök
 naën, Anutu pimtok pël ëëpënëak
 yaö mëëaut. Pël ëaut yak pit Anutu
 pimtë ompyaö mowasëpnaaten kor
 wë. ²¹ Pit Anutuuk pitëm söpre tet
 ëak wiakaima pötakaan ent ë ulmëen
 Anutuu ruuröaring yal ëak ompyaö
 wë kaalak omën nantë inëen naën
 ëëpna pöten kor wë. ²² Tiar ëwat
 wë. Omën pasut Anutuu ket ëa epot
 pout öngöröa ru wilëpënëak lel yailën
 këlangön kat yawiem ruupëen kor
 wë pöl akun kaöaö oröön ompyaö
 sëpnaaten kor wë. ²³ Pitëmënt pëen
 won, Anutuuk Ngëengk Pulö kaö
 wesak ningkën waurö tiarta këlangön
 kat yawiem Anutuuk tiar pim ru wes
 pet niirak tiarim yang koröpöt ent ëak
 ngolöpöt nimpënëak kor wë. ²⁴ Pöta
 songönte epël. Anutu tiar utpetatë
 öngpökaan ent ë nuulëa. Pël ëautak
 peene tiar pi pet irak koröpöt ngolöp
 niwasëpënëak kor wë. Pi pet irak
 koröpöt ngolöp wesa talte tiar pim
 pël ëëpnaaten kor wë. Pöt namp pim

omën kor wë pöten ityaangk talte
 pi kaalak kor naön ëëpën. ²⁵ Omën
 itnaangkënten kön wi kosang wesak
 öpenaat pël weseë ya kë sak kor wë.

²⁶ Tiarim kön wi kosang yewesa
 pötak tiar weëre kosang won ëen
 Ngëengk Pulöök kaamök yaalni. Pöt
 tiar Anutuun kimang mapenëak
 tolëel maan pangk ëëpën pöten
 köpël pötaanök. Pël yeëetak Pulö
 pimtök tiarim lupötë wë Anutuun
 kimang maim wë. Pi omnaröa
 naënël lupötëaan ing maimeë Anu-
 tuun kimang maim wë. ²⁷ Pël
 yaëen Pep pi omnaröa lupötön panë
 ityaangkaupök Pulöökë kön pötenta
 ityaangk. Pöt Pulö pi Anutuu könöökë
 ënëm ëak Anutuu omnarö tiarim
 kangiir kimang maim wë pötaanök.

²⁸ Tiar ëwat wë. Anutuun lup sant
 yaalmëa pörö, omën nentere nent
 tiarim naë orö nirëak ompyaö yani-
 wesaut kaamök elmëëpnaat. Pi yas
 niapënëak kön wia pötaanök pël elnia.
²⁹ Anutuuk omën pim wet rëak kön
 wia pörö tiar pim Ruupë ök sëpënëak
 kom ëa. Pötaanök pim nangarö tiar
 selap sëen pimënt nan kaöap pël sak
 öpnaat. ³⁰ Pël ëen Anutuuk pim kom
 ëa pöröen yas niia. Pël ëak yas niia
 pöröen, “Wotpilörö,” pël niia. Pël ëak
 wotpil niwesa pörö ping wesak ë ni-
 rangia.

*Anutuu lup sant pöt tiar sëp nani-
 waspan*

³¹ Anutu pi tiarimëen pipël kaamök
 yaalni pöten tol apen? Pi tiar kaamök
 elniaap talëpök kööre tok elniak pim
 moresiaan wa ëp elniipën? Won. ³² Pi
 keimön naalniin pim Ruup tiarimëen
 wes nimëen tiarim kangiir wel wia.
 Pötaanök pi kaamök elniak omën
 muntatta kët ël epotë nineim öpna pöt
 tiar kön wia. ³³ Omën Anutu pimtëen
 yaö wesaurö tiar talëpök ngön yaatak
 niulëëpën? Won. Anutuuk wotpil
 niweseim wë. ³⁴ Pötaanök talëpök
 utpetatë kangut ningkën kö sëpen?
 Won. Yesu Kristo pi tiarimëen wel
 wia pöt pëen won. Pi wel wiak
 kaalak weletakaanta wal ëaup. Pël

ëak Anutu pim mor yaapkëesi wë tiar kaamök elniipënëak Anutuun kimang maim wë. ³⁵ Pötaanök omën oröpötök Kristo pim lup sant yaalni pötakaan ent ë nuulëepën? Könömöt yewautak ma këlangön kat yawiautak ma utpet yaniwas pötak ma ngöntök yaautak ma omnantëen il ngentingenti yaautak ma nga yaalniautak ma yamëngkautak pötök pël naalniin ëëpnaat. ³⁶ Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Ten nimëen sak wëen yak kët ël epotë utpet wesak nimëneim wë.

Pitök tenën itaangkën pol sëpsëp yamö pöröa ök sëen pël elnieim wë.”

³⁷ Omën könöm pipot tiarim naë oröak Anutuu naëaan ent ë nanuulaan yaëen tiarök könöm pipot il mowas pet yair. Pël yeë pöt Kristo lup sant yaalni pöpök weëre kosang niwasën taintaë wë. ³⁸ Nem pël yak pöta songönte epël. Nem kön kosang wia pöt omën nentak Anutu pim lup sant yaalni pötakaan ent ë nanuulëëpan. Weletak ma wëwëetak ma enselöröak ma omën kaö sak kutöweriaan yangerakë wëaurö ma omën peene wia epotök ma ënëm orööpna pötök, ³⁹ omën olaanötök ma öngkölaan pötök, omën ke nentere nent wia pipotök Anutuu lup santakaan ent ë nanuulëëpan. Lup sant pöt tiarim Aköp Yesu Kristook yaalni.

9

Pool pi Yuta omnaröaan ya këlangön ëa

¹ Ne Kristook yal menak wëaupök nem ök niama epot kaar won, yaapöt. Ngëengk Pulöökta ngön epot yaap pöt pet elnëen nem lupmerök kön yawi. ² Ne ngön epot ök niamaan. Yuta omën nem karuröen yaköm pan kön wieimeë nem lupmer utpet pan. ³ Nem kentöök kan nent wiaan pöt Anutuuk pit kama moöpnaan ne kangiir es parëaöökë kanöökël sak Kristo pëlëer wëen ne pëlëer ömëak kent kön yawi. ⁴ Ten Israel omnarö

Anutuuk pimëen yaö niwasën pim ru sëen pim ëwaat pet elnia. Pël ëak ngön taë wes mena pöt ninak pim ngön kosangöt ök niiaurö. Pël ëak piin yaya maim öna kan pöt pet elniak kup ke nentere nent niwia. ⁵ Tenim ëarö ngönënë kaö sak wakaimaurö. Pël ëënak Kristo omën möönre koröp wak tenim kurtak oröaup omën poutë kaö sak wë, Anutu tapöp. Piin yaya maim öpa, kët ël epotë. Yaap.

Anutu pi omnarö pimëen yaö yaniwas

⁶ Anutuuk ten Yuta omnaröen pim omën sënëak niia pöt ten pourö pöp panë nasën. Pël ëautak pim kup niwia pöt mos naën ëa. Pöt Israel pöpökaan ulöl sa Yuta omën pörö pourö Anutuun kön wi kosang wasën yaö nemowasën ëa pötaanök. ⁷ Ën Apram pim ëaröeta pourö pim ök nasën ëa, narökëer. Pöta ngönte ngönëntak epël kup mowia. “Aisak pim ëarökëer nim yaö sëpnaat.”

⁸ Pipta songönte epël wia. Omnaröa wëwëetakël pëen Apram pim wilën ulöl sa pörö Anutuu ru nasën. Anutu pim kup mowiautakël wilën ulöl sa pöröaar pit Apramë ë panëerö pël sa. ⁹ Pöta kup mowia pipët epël ëa pötaanök. “Krismaki nent won sëen nem akun wia pötak kaalak wais kaamök elmëen Sera pi yokotup wilëpnaat,” pël mëëa. ¹⁰ Pötaar won. Repeka pim naëëta tapël oröa. Pi tenim ëap Aisak piiring wë ru naar yak sak wila. ¹¹ Piarip tep ëak ëlëpë yaatak wë omën utpetere ompyaö pöt naën ëa. Pël ëautak Anutu pim wet rëak pimtë könöök omnaröaan yaö ëa pöl akun pötakta pël ëëpënëak kent kön wia. Pi piarpim ëa pötaan won, pimtë yaö elmëa pötaan kom elmëa. ¹² Pël ëak Repekaan, “Nanëpök nangapë inëen ëëpnaat,” pël ök mëëa. ¹³ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Ne Yakopön kent yaë. Ën nanëp Isoon kaaö.”

¹⁴ Pötaan tiar Anutu pim ëa pöten, “Korar ëa” pël apen ma? Won pan. ¹⁵ Pöt pi Mosesën epël ök mëëa pötaanök. “Ne omën

“Ne omën

nampön mait elmëëmëak pöt yok pangk pël elmëëmaap. Ën nampön yaköm elmëëmëak pöt pël ëëmaap.”
 16 Pötaanök Anutu pi omën nampë kentöore weë yengentiaö pötaan won, pimtë yaköm pötak yaalmë. 17 Pöt Anutu pim Peroon ngön ök mëëa pöt ngönëntak epël wia pötaanök. “Ne nem weëre kosang pöt nim naë tekeri wasën nem yapinte yang poutë aö së pangk ëëpënëak kaö wes niulëaut.”
 18 Pötaanök tiar Anutuun ewat wë. Pi omën nampön yaköm elmëëpënëak pöt yaköm elmëëpnaap. Ën namp pim lupmer il mowariipënëak pöt yok pangk pël ëëpnaap.

Anutu pi ya sangëntre yaköm pout yaaup

19 Anutu pël yaëën arim naëaan narö köpël wë epël an koröp. “Ten Anutu pim kent ëëpna pöten yok pangk kan nemowariingan. Ten utpet ëëk pim kentöökë ënëm yeë. Pël yaëën Anutu pi oröp ëënak tenën kön wiin utpet yaë?” 20 Ar pël aan kangiiir epël niamaat. Ar omën talöröak Anutuun ngön ke pil yemak? Pangk pël naëngan. Ma yang kap nentak yok pangk pim ket elmëaupön, “Ni tol ëënak ne epël ket yaalnëën?” pël mapën ma? Won. 21 Omën kap ket yaaup pim kentöök yangetaring ket ëëpënëak pöt yok pangk ket ëëpnaat. Yang ulöp kopët nentak kap nentepar, nent kaöatëën nent kotutëën, pël ket ëëpënëak pöt yok pangk.

22 Anutu pim kentöökë wia pöt kap ket yaaupë ök. Pi pim omën ket elnia eporö pim kentöök omnant elniipënëak pöt yok pangk. Omën naröen nga elmëak pitëm naë pim weëre kosangöt tekeri wasëpënëak kent kön wia. Pël ëaap pi omën pim nga elmëak kö mowasëpnaaröen ya wiap elmëak teëntom namëngkën ëa. 23 Anutuuk omën munt pim yaköm elniipënëak kön wiaurö tiarim naë pi ëwaare ë rangi pout pangk ëëëaupök pöt tekeri wasëpënëak omën kö mowasëpnaaröen ya wiap elmëak teëntom namëngkën ëa. Pi wet rëak

tiar ëwaare ë rangi pöt öpenëak kopëta wes niwia. 24 Pöt tiar tapöröen pi yas niaup. Yuta omën tenimëntëër won, ar omën muntaröeta. 25 Pöta ngönte tektek omën Osea pöpë pepeweri epël wia.

“Omën wet rëak nemëën newasën ëauröen, ‘Nem omnarö,’ pël memaat.

Ën wet rëak lup sant naalmëënörö lup sant elmëëmaat.

26 Ën, ‘Ar nemëën newasën yeë,’ pël mëëa yang pörëkta kaalak, ‘Ar Anutu wëwëetaringëp pim ruurö,’ pël memaat.”

27 Ën tektek omën Aisaia puukta Israel omnaröaan ngön ëak epël ëa.

“Israel omnarö selap sak i pis i kaöaöökë öök pötë wia pöl ëëë pël ëautak Anutuuk om kopët naar kama öpnaat.

28 Pöt Aköp pi ngön yaatak teënt pan ë pet irak kangut yangerakë omnarö mampnaat pötaanök.”

29 Aisaia puuk kaalak tektek ngön nent epël ëa.

“Anutu kutömweri ngaarëk wëaupök tiarim ruure ëarö mait naalmëën ëanëën tiar Sotomre Komora ka pöörarë wakaimauröa ëa pöl kö san tapön.”

Israel omnarö wotpil sëpënëak poprak ëa

30 Pötaan tiar tol apen? Epël apenaat. Omën muntaröa naëaan narö wotpil sëpnaataan weë nengentiin ëauröak wotpil sak wë. Pit Anutuun kön wi kosang yewasën wotpil mowasën wë. 31 Ën Israel omnarö ten wotpil sënëak weë ngentiak Moses pim ngön kosangöt ngaarëk weimeë pompre kaö ë imaut. 32 Pit tol ëënak wotpil nasën ëa? Pël ëëpnaan Anutuun kön wi kosang newasën, pitëmtë wëwëat kaamök ëën wotpil sëpën wesak ëa pöt pangk naën ëa. Pit Kristoon kaaö elmëak omnaröa këlötëaan söë urak kawi yengenti pöl ëa. 33 Pöta ngönte ngönëntak Kristoën ngön nent epël ëa.

“Kat wieë. Ne Saion kak omnarö söë uröpënëak kël naö yawi.

Kël weë panë naö omnarö kawi ngen-
tiak utpet sêpênëak yawi.

Pël èën omën namp piin kön
wi kosang wasêpna pöp ëö
nasëpan.”

10

*Israel omnarö pit Anutu pim wot-
pil yewas kan pöök nasën ëa*

¹ Karurö, nem lupmerök Anutuuk
Israel omnarö pit utpetetakaan
kama moöpênëak kent pan yaalnëen
Anutuun kimang maim wë. ² Ne
pitën ewat wë. Pit Anutu pim inëen
elmëepnaaten kent ëak weë yengenti.
Pël ëaap Anutuu kan ompyaut köpël
wë yak köntak yaë. ³ Pit Anutuuk
wotpil yaniwas kan pö kasëng menak
pitëmtok wotpil sêpnaataan weë ngen-
tiak ya yamëngk. Pël yeem Anutuu iri
wë pim wotpil yaniwas kan pöököl
nasën yaë. ⁴ Tiar ewat wë. Moses pim
ngön kosang pöt Kristo oröön mop
mowia. Pötaanök omën pourö piin
kön wi kosang yewasën pit, “Omën
wotpilörö,” pël yema.

⁵ Moses pi omën Anutuuk pitën,
“Wotpilörö,” pël mapênëak ngön
kosangöt ngaarëk yewa pöröaan epël
retëng ëa. “Omën namp ngön kosang
pout ngaarëk öpna pöp Anutuuk
piin, ‘Wotpilëp,’ pël maan wëwë
koirëpnaap.” ⁶ Omën Kristoon kön
wi kosang yewasën Anutuuk pitën,
“Wotpilörö,” pël yema pörö epël kön
nawiin yeë. “Talëp o kutömweri is
Kristo koirak irapën?” ⁷ Ma “Talëp
öngk yangera öngpök ngemë Kristo
weletakaan koirak aprëpën?” Kristo
pi tiar piin kön wi kosang yewasën
Anutuuk wotpil wesa pörö tiarim
naë wë. Pötaanök tiar piin ap newas-
ngan. ⁸ Tiar Kristoon kön wi kosang
yewasën Anutuuk wotpil wesa pörö
kön pël nawiingan. Tiar epël kön
wiak yak. “Anutuu ngönte arim
naë wia, arim këmötëere lupötë.”
Ngön pöt kön wi kosang yewesauta
ngönte tenim ök yeniak pipët. ⁹ Arim
këmötëaan, “Yesu tenim Aköp,” pël ök

yeem lupötök Anutuuk Yesu wele-
takaan wal ë ulmëa pöt kön wi kosang
wasënë pöt Anutuuk utpetetakaan
kama niöpnaat. ¹⁰ Pöt tiarim lupötök
Yesuun kön wi kosang yewasën Anu-
tuuk wotpil niwasëpnaat pötaanök.
Këmötök, “Pi tenim Aköp,” pël yaan
utpetetakaan kama niöpnaat. ¹¹ Pöta
ngönte ngönëntak epël wia. “Omën
piin kön wi kosang wasëpna pöp
pi yok pangk ëö nasën ëëpnaap.”
¹² Pöt Yutaare omën muntarö tiar
omën kopëtarö, narö maimarö won
pötaanök. Tiarim Aköp kopëtap puuk
omën pourö kaamök elniipênëak
kimang maim wë pörö komre ko-
lap elnieim wë. ¹³ Pöta ngönte
ngönëntak epël wia. “Omën Aköpön
kaamök elmëepênëak kimang mapna
pörö Anutuuk utpetetakaan kama
öpnaat.” ¹⁴ Tol ëak omën piin kön wi
kosang newasën wë pöröak kaamök
elmëepnaataan mapën? Tol ëak
Anutuu ngönte kat nawiin ëauröak
kön wi kosang mowasëpën? Tol ëak
pim ngönte ök nemaan wiaan kat
mowiipën? ¹⁵ Tol ëak pim ngönte
ök mapênëak wes nameën wiaan ök
mapën? Pöta ngönte ngönëntak epël
retëng ëa. “Omnaröa Anutuu ngön
ompyaut wak yewais pöt ompyaö
pan.”

*Israel omnarö pit ngön ompyaut
kön wi kosang nemowasën ëa*

¹⁶ Ngön ompyaut pitëm naë
oröautak narö ngaarëk naön yaë. Pöta
ngönte tektek omën Aisaia puukta
epël ëa. “Aköp, ten nim ngönte ök
mëëautak kat nawiin yaë.” ¹⁷ Kön
wi kosang yewesauta songönte epël.
Kristoë ngön pöt, omnaröak ök niaan
kat wiak kön wi kosang yewas. ¹⁸ Ne
epël niamaan. Pit ngön ompyaut kat
nawiin ma? Won, pit yok kat wiaurö.
Pöta ngönte ngönëntak epël wia.
“Pitëm këm ngönöt yang epotë sa pet
yair.

Ën ngönöt ka poutë pangk yaë.”

¹⁹ Ne kaalak pëlpël niamaan. Israel
omnarö kön nawiin ëa ma? Pöta kang

nent Mosesök Israel omën pimoröen epël mëëa.

“Ne omën maimarö arim urtak wa ulmëen ar pitëmëen yak wëwë ompyautaan warre kaur ëënëët.

Ën ne omën köpël narö arim kangiir ömaat.

Pël ëen ar pitëmëen ya sangën ëënëët.”

²⁰ Ënëmak Aisaia pi Anutu pim omën muntaröa ompyaö wasëpna pöten kön wieë kas köpël pitëmëen ngön epët pëen wes wia.

“Nee ngaöl naalnëenöröak nokoiraut. Nemëen pëlpël nenëaan ëaurö ëö me-naut.”

²¹ Pël ëak Israel omnaröaan epël ëa.

“Ne akun wali pan pitën yas yemaan kat wiak wa olaimaut.”

11

Anutu pi Israel omën naröen yaköm elmëa

¹ Ne kaalak pëel niam. “Anutu pi pim Israel omnarö kasëng panë mome-na ma? Won pan. Neenta Israel omnamp, Apram pim ëap, Pensaminë kurtakaanëp. ² Anutu pi omën pim ngaanëer pimëen yaö wesa pörö kasëng nemangkën ëa. Pöta ngönte tektek omën Elia pim ngönte ngönëntak wia pöt kat nawiin ma? Elia pi kimang ngöntak Israel omnaröaan Anutuun kaaö ngön epël mëëa. ³ “Aköp pit wet rëak nim tek-tek ngön yaaö nem karurö mënak kiri ar yaaö uröteta kelën nemënt wëen neenta nempënëak yaë.” ⁴ Pël maan Anutuuk kangiir epël mëëa. “Ne omën selap pan 7000 yang omp ak Paal pöpön yaya nemaan wë pörö ngaata öngpökaan ngarangk elmëim wë.” ⁵ Tapël peene akun eptakta Anutuuk omën kopët naar komre kolap elniak yaö niwasën wë. ⁶ Anutu tiarim ompyaö yaautaan won, pimtë komre kolap yaalni pötaan yaö niwesa. Omnarö ompyaö yaëen pi yaö yemowas talte komre kolap yaalmë pöt kë ëëpën.

⁷ Pöten tol apen? Israel omnarö këët koirënëak wë ngenti imautak

pourö nokoirën ëan. Kopët yaö niwesa-uwaar tenimtokëer yokoir. Ën muntarö pöt Anutuu ngön wa olaan puuk elmëen lupöt il wariak wë. ⁸ Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Anutuuk pitëm lupöt wa irikor elmëak it ngaapre katun mowesa.

Pël ëa pötepar peeneta om wia.”

⁹ Ën Moses pim ngön kosang Yuta omnaröa kent eima pötak wii motëa pötaan Tewitök epël ëa.

“Pitëm kaömp neim wë pöt animauröaan kalaap wiire pongön të pël yeë pötë ök ëëp.

¹⁰ Pit omnantön itnaangkën ëëpnaan pitëm itöt röök ulak ëëp.

Pit omën könöm panëët wak wëen pitëm kasngelöt pak ëeim öp.”

Anutuuk omën maimarö kama yeö

¹¹ Ne kaalak pëel niamaan. Yuta omnarö pitëm wiapre kor ëa pötak ngentiak sasa utpet ëa ma? Won pan. Pit omën muntaröa wëwë ompyautaan war ëen tapël öpënëak Anutuu ngön wa olaan Anutuuk omën munt pörö utpetetakaan kama wa. ¹² Yuta omnarö Anutuu ngön wa olaan Anutuuk omën pourö ompyaö yaalmë. Pit kawiap ëen omën muntarö ompyaö yaalmë pöt pitëm kaalak Anutuu naë rë olëak öpna akun pötak Anutuuk kaö wesak ompyaö elniipnaat.

¹³ Ne peene ar köpël omnaröen ök niamaan. Anutuuk ar kopël omnaröen pim ngönte ök niamëak yaö neaan pël yeem arim naë ya yamëngk pöten kön wiin kaöet pël yaë. ¹⁴ Ne ya pöt yamëngkën Yuta omën nem kar narö Anutuuk arën ompyaö yaalni pötaan war ëen pim naë rë olaan kama niöpën wes. ¹⁵ Anutuu pitëm kasëng mena akun pötak puuk elniin kopël omnarö ar piiring lup kopëtemer san. Pötaanök Anutuu pitëm kaalak öpna pötak tolëël orööpën? Omnarö weletakaan wal ëak wë pöl Anutuuk kaö wesak ningkën ar wëwë ompyaö panëëtak ön sa. ¹⁶ Ngön nokoli nentepar epël

wia. Yuta omnaröa yaaul omën namp kaömp nemes wak Anutuun yak kom ëak kaö nent mangkën pöt Anutuuk pout pimot pël wasëpnaat. Ën këraamentta Anutuuk kön wiin misënöt pimot pël wasëpna pöt morötta pimot pël wasëpnaat. Pöta ök Anutuuk kön wiin Yuta omën tenim ëarö pimorö Yuta omën pourö yok pimorö pël yaë.

¹⁷ Yuta omnarö ten këra olip yaapmentë ök, ën ar köpël omnarö këra olip kosangöökmentë ök Anutuuk yaapmentë mor nant ulöp nautön ëautaan il moolëak kosangöökmentë mor nemor urtak yal men moulmëen ëlmentök kaamök ëak mor nailënötring kolap yaningk. ¹⁸ Ar arimtën kön wiin isën Yuta omën këra mor mosutë ök ëen il moolëa pöröen ökre was manganok. Ar om mormor misënö kaamök naën, misënöök mormor kaamök yaalni. Misën pö Yuta omnaröa ëarö.

¹⁹ Ar, “Anutuuk ten urötak yal men niulëepënëak mor mosut il moolëa,” pël an koröp. ²⁰ Yok. Pël anëetak pit kön wi kosang newasën ëautaanök il moolëa. Ën ar pöt, kön wi kosang yewesautaring pitëm urötak wëerek arimtën wak isak anganëen ngarangk këekë ëen. ²¹ Anutuuk mor ëlmentëkaan oröaut Yuta omën pörö pitëm utpet ëaö pötaan mait naalmëen il moolëaut. Pötaanök arta utpet ëënë pöt mait naalniipan. ²² Tiar Anutu pim yaë pöten iteneë pim yakömre ya sangën yaaö pöteparën ityaangk. Omën pim wëwëeten kaaö yauröaan ya sangën yaalmë. Pël ëautak Anutuuk arën yaköm elniin wë. Ar pim naë önë pöt tapël elnieim öpnaat. Ën pël naën ëënë pöt arta il niolapnaat. ²³ Ën Yuta omën il moolëa pörö kaalak lup kaip tiak kön wi kosang wasën pöt Anutu kaalak yal mampënëak wëere kosang yaë pöpök pangk pël elmëepnaat. ²⁴ Ar këra olip kosangöökmentë ök wëen pömentëkaan ilak omnaröa naënganëel Anutuuk yaapmentëk yal men nuulëaurö. Pötaanök Yuta omën

il moolëa pörö kaalak ëlmentëk yal men ulmëepna pöten pomp naëpan.

Anutu pi tiarën yaköm yaaup

²⁵ Karurö, ar arimtën kön wiin ispanëak ne ngön ngaan ëlëep wiakaimaut peene tekeri yes epët ewat sënëak kent yaë. Israel omën narö lup kosang ëeim wëen akun won sëen köpël omnarö Anutuu naë rë olapënëak yaë pörö pël ë pet irenak ²⁶ pötaan Israel omën pourö Anutuu naë rë olaan kama niöpnaat. Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Ompyaö Niwasëpnaap Saion kak oröak utpet Yakop pim ëaröa naë wia pöt won wasëpnaat.

²⁷ Pël ëen nem pitëm saunat ent ë moolama pötak nem ngön taë wes mena pöt kë orööpnaat.”

²⁸ Yuta omnarö ngön ompyaut kasëng menak Anutuun kööre tok elmëa. Pitëm pël ëa pötak ar köpël omnarö kaamök elniin ngön ompyaut kat wiak Anutuu naë rë olëaurö. Pël ëauröak Anutu pitëm ëaröen kup mowiak Yuta omnarö pimëen yaö wesa pötaan lup sant yaalmë. ²⁹ Anutu pi pim kön kosangtak omnaröen ompyaö elmëepënëak yas mëea pöt wiap nasëpan. ³⁰ Köpël omnarö ar ngaanëer Anutuu ngön wa olaimauröak peene Yuta omnarö Anutuu ngön wa olëa pötaan Anutuuk yaköm yaalni. ³¹ Tapël Anutuu arën yaköm yaalni pötaan puuk peene Yuta omnaröenta yaköm elmëepënëak elmëen pit peene pim ngön wa yoola. ³² Anutu pim elmëa pöta songönte epët. Pi tiar omën pouröen yaköm elniipënëak elniin pim ngön wa olaimaurö.

Anutuun yaya mepa

³³ Elei, Anutu pim könre ewat pöt maimalëp. Pim könre ewat pöt öngpök pan tiar yok pangk naëngan. Ën pim ya yamëngka pöteta ewat naëngan. ³⁴ Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Aköpë könpelën talëpök ewat sa? Ma pi köpël wëen talëpök kön mena? Won.

35 Ma talëpök pi wet rëak menaurek kangit mampën? Pël naëpan.”

36 Omnant poutë songönte pim naë wia. Pi omnant poutë pepap. Omën pout pi kopëtapëët. Pötaanök tiar kët ël epotë piin yaya maim öpa. Yaap.

12

Tiarim möönre koröpöt Anutuun kiri elmëëpa

¹ Karurö, ne Anutu pim yaköm yaalni pötaan kosang wesak niamaan. Ar arim möönre koröpöt Anutuun pëel elmëen kiri yemangk pöta ök ëëp. Pël ëë arimtën pimorö pël weseë pim yaë pöt eim ön. Pël yeem pöt Anutuun yaap inëen eim önëët. ² Ar ngönën wonöröa yaaul ëënganok. Arim könre lupöt Anutuun pël elmëen ngolöp wes nimp. Pël ëak arim wëwëatta ngolöp wes nimpnaat. Pël ëen Anutuu yaalni pöten ëwat panë sënëët. Ar omën ompyaöre wotpil panë Anutuu kent yaë pöt kom ëak ëwat sënëët.

³ Anutuuk komre kolap elnëak ngön yaaö omën newesaup. Pötaanök ar pouröen niamaan kat wieë. Ar arimtë wëwëere ëwat yaautön köntak kön wiin ispan. Anutuu nina pöl kön kosang wieë arim wëwëere ëwat yaautön wotpil wesak kön weswes ëë. ⁴ Tiar ëwat wë. Tiarim möönre koröp kopëtaöökë kaut selap wë. Ën kaö pötök ya yamëngka pöt selap. ⁵ Tapël tiar omën selapök Kristook yal mangkën möönre koröp kopëtaö pël yes. Pël yeë tiar nener yal yeë.

Anutu pim weëre kosang pötring ya ke nentere nent mëmpa

⁶ Anutu pi komre kolap elniak pim ya ke nentere nent mëmpenëak weëre kosang yaningk. Pötaanök omën namp pi Anutu pim ngönte tekeri wesak apnaataan weëre kosang mangkën pöt pim kön wi kosang yewesauta ökök pim ngönte tekeri wesak ap. ⁷ Namp pi kaamök yaaö yaataan weëre kosang mangkën pöt karurö kaamök elmëëp. Namp rë yemoula yaatan weëre kosang

mangkën pöt rë moulöp. ⁸ Wa korkor ngön yaaö yaataan mangkën pöt ap. Namp kësangën yaaö yaataan mangkën pöt panë wesak ëëp. Ngarangk yaaö yaataan mangkën pöt ya kaö mëmp. Yaköm elmëak kaamök yaaö yaataan mangkën pöt ërëpsawi kön wieë elmëëp.

Lup sant elmëëpena ngönte

⁹ Arim karurö yaap wesak lup sant elmëë. Ar utpet yaaut kasëng menak ompyaö yaautakël rë olëak weë. ¹⁰ Arim karurö pitta Kristoëerö pël weseë lup sant elmëë. Ar weë ngentiak arim karuröa yapinöt wak isak maë. ¹¹ Wiapre kor won, ya kë sak wë Aköpë inëen elmëë. ¹² Aköpön kor eimeë ërëpsawiarung weë. Pël ëen konöm nant arim naë oröön kosang sak tauëë kimang maim weë. ¹³ Ën Anutuu omnarö omën nantëen elek yaëen pöt pit kaamök elmëak omën ka nantëaanörö arim naë waisën pöt ompyaö ngarangk elmëë.

¹⁴ Omën narö ar utpet yanuwäsën pöt Anutuuk ompyaö mowasëpnaan kimang maë. Ar piin utpet wasëpnaaten kimang manganëp ompyaö mowasëpnaan kimang maë. ¹⁵ Omën narö ërëpsawi yaëen pöt pit kaamök ëak ërëpsawi ëë. Ën narö ing yaan pöt kaamök ëak ing aë. ¹⁶ Ar omnaröaring lup kopëtemer sak weë. Arimtën kön wiin ispan irëak omën yaapöröaring weë. Arimtën kön wiin ëwatingörö pël ëen ping wesak angan.

¹⁷ Utpetatëen kangiiir kangiiir ëënganok. Ar këëkë kön wiak omnaröa itaangkën ompyaö ëëpna pötökëer ëë. ¹⁸ Ar nga elmëenëak kön wiinganok. Kan nent wiaan pöt karuröaring mayaap weë. ¹⁹ Karurö, omën narö utpet yaalniin pöt kangiiir elmëënganok. Anutuuk kangiiir elmëëpnaan wiaap. Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Saunaté kangut pet yaira pipot nem yaat. Nook kangiiir elmëëmaat. Aköp pi pël ya.” ²⁰ Ar pöt epël ëë. “Arën kööre tok yaalniaurö këen yaëen pöt kaömp

meneë. Iiten yaëen iit meneë. Pël èen utpet yaaütön kön wiak ëö sëpnaan.”
²¹ Utpetatök ar il niwaspan. Won, ar omën ompyaut yeem utpetat ngep ëëë.

13

Yang ngarangköröa ngön ngaarëk öpa

¹ Tiar omën pourö yang ngarangköröa ngön ngaarëk öpa. Yang ngarangkörö pit om pas naaröön, Anutuuk ya menak moulmëen wë. ² Namp pi yang ngarangköröa ngön wa yoola pöp Anutu pim moulmëauröa ngön wa yoola. Pël yaë pöp kangut öpnaat. ³ Ompyaurö pit yang ngarangköröen kas naën ë yaë. Utpet yaurö pitökëër kas ë yaë. Pötaanök ar pitën kasinkasin won önëak pöt omën ompyaut pëen èen. Pël èen pit arën itaangkën ompyaö sëpnaat. ⁴ Piporö pit Anutuu ya omën narö pitök ar ompyaö önëak ngarangk yaalni. Pël yaëetak ar utpet yaëen pöt pit kangut nimpnaatak pitën kas èen. Pit Anutuu ngön ngaarëk wak utpet yauröaan nga yaalmë. ⁵ Pötaanök pitëm ngönöt ngaarëk ön. Pöt kangut elniipanëen kasiin pëen won, arim lupötökta ompyaut ëënëëten kön wiak ön. ⁶ Pit Anutuuk ya pipot mangkën yamëngk pötaan ar monat takis men yeë. ⁷ Pötaanök omnant epot mampunëak niapna piporö meneë. Pit takis ke nentere nent poutëen kimang niaan pöt meneë. Pit omën kaöarö èen pöt pitëm yapinöt wak isak maë.

Tiar lup sant yeem Anutuu ngön kosangöt ngaarëk yeö

⁸ Ar omnaröa omën nant nina pötë kangut men pet ireë. Èn lup sant yaaö pötaar pet irnganëp om ëeim ön. Omën muntaröen lup sant yaalmë pipop Anutuu ngön kosangöt ngaarëk yeö. ⁹ Anutu pim ngön kosang nant epël wia. “Öngre omp wëwëet kom ëëngan. Ni omën mën wel wiingan. Ni këkain ëëngan. Ni omën muntaröa omnantön war ëëngan.” Ngön kosang

pipotre munt nantta wia pout erën ëak epël ya. “Nimtëen lup sant yaën tapël nim karipön elmëem.” ¹⁰ Omën lup santtaring öpna pipop muntapön utpet naalmëëpan. Pötaanök lup sant yaë pipop Anutuu ngön kosangöt ngaarëk yeö.

Tiar wotpil wesak öpa

¹¹ Pël èenëak niiauta songönte epël. Ar akun epta songönte ëwat wë. Kaëaan yaan sak wal ëëpena akun temanöm yes. Pöt ngaanëër ngës rëak ngönën kat wiak kön wi kosang wesang pötak Kristo pim kama yanu pöt pet irëpna akunet wali wieëaut peene pöt temanöm yes pötaanök. ¹² Kout pet irëpënëak yaëen ëlpam wal ëëpënëak yetapöörar yamë. Pötaanök koutakë yaaut moolëak ëwaatakë kelre ngilö wetak öpa. ¹³ Tiar kët ëwaatak wëaul wotpil wesak öpa. I ngaat nak kön irikor ëak ngön wa olangan. Ngasam pas eimeë öngre omp nga ëëngan. Ngön nga elööre omën muntaröa omnantön warre kaur ë pël ëëngan. ¹⁴ Tiar Aköp Yesu Kristo pim ök sak wë tiarim koröpöökë kentre kaur pötë ënëm ëëpenaataan kön wiinganëp pim ënëm ëëpa.

14

Karuröa wëwëat sangk kelngan

¹ Omën pitëm kön wi kosang yewesaut wiap yaë piporö mësak wais ingre moröröa öngpök ulmëëë. Pël ëak pitring ngönaak anëëtaan kön ke nalre nal wiak angan. ² Omën narö pitëm kön wi kosang yewesaut weë yaë pörö pit kön wiin pangk èen yenaut pout nëmpnaat. Èn kön wi kosang yewesaut wiap yaë piporö mësëpöt won, këenre kaömp pëen yenaurö. ³ Omën omnant pout yena pöröak mësëpöt nanën yaaö pöröen kön utpet wiipan. Èn omën mësëpöt nanën yaaö pöröak pout yenauröen kön wiin, “Utpet yaë,” pël ëëpan. Won, omën piporöeta Anutuuk kama waurö. ⁴ Pötaanök arim oröptak omën kaö nampë inëen ruupön pim

yaauta songönten utpet wesak aan pangk eëpën? Pi weë sêpën ma wiap sêpën pöt pimtë kaöapökëer itenak pangk apnaat. Kaöap pi taë mowasêpna weët wieëaupök taë mowasën tauaapnaat.

⁵ Omën narö Anutuun yaya mapênëak kön wiin kët nant kaöat ën nant kotut pël yaë. Ën narö pël eëpênëak kön wiin kët pout mëngkre mëngk wia pël yaë. Pit pourö pitëm eëpna pöt kön kosang wiak pël eëp. ⁶ Omën kët nant kaöat pël kön yawi piporö pit Anutuu yapinte kaö wasêpênëak pël yaë. Ën omën kaömp pout yen pöröeta Anutuun yowe mëak pim yapinte wak kaö yewas. Omën mësêpöt nanën yaë pörö pitta Anutuu yapinte kaö wasêpênëak pël yeem piin yowe yema. ⁷ Tiarim öp wë pöt tiarimtok naön. Wel yawi pöteta tiarimtok wel nawiin. ⁸ Öp wë pöt Aköpëën wë. Wel yawi pöteta Aköpëën wel yawi. Pötaanök öp öpenaarö ma wel wiipenaarö tiar Aköpëërö. ⁹ Kristo pi wel wiauröere öp wëaurö tiar pouröa kaö sêpênëak wel wiak wal ëa.

¹⁰ Ar naröak tol ëen arim karuröa wëwëatön sangk kelkel ëak utpet wesak yemak? Ën narö arta tol ëen arim karuröen ökre was yemak? Tiar pourö Anutuu naë sêën pim ngön yaatakök niaan pet irêpnaat. ¹¹ Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Aköp pi epël ya. Ne wëwëetaring wëaupök yaap pan yeniak.

Omëm pourö neen rar rë wesirak yaya neapnaat.

Pël ëak Anutuun, ‘Pi Anutu panëep,’ pöt war wesak apnaat.”

¹² Pötaanök tiar omën pourö tiarim wëwëatë songönöt Anutuun ök mepe-naat.

Omnant elmëen wiap eëpanëen ngarangk eëpa

¹³ Pötaanök tiar nenera wëwëatön sangk kelkel ëak utpet wesak yaaut sêp wesak kön epël wiipa. Tiarim karurö omën nant elmëen kawiap ëak saun koirpanëen ngarangk këëkë eëpa. ¹⁴ Ne Aköp Yesuuk yal menak

wë omën yena nentere nent epot kewilringöt won pël kön kosang yawi. Pël yeëtak omën namp pi könöök omën nantön kewilringöt pël wesak nêmpna pöt yaap kewil mowasêpnaat.

¹⁵ Ar kaömp nant yenën arim kar namp itenak kaömp pöt kewilringöt pël wesak ya këlangön ëen pöt ar lup sant naalmëen yeë. Kristo pi omën pipopëenta wel wiaup. Pötaanök arim yena pötak utpet mowaspan.

¹⁶ Arimtok arim yeë pipotön ompyaö pël yewesetak muntaröak utpet wesak apanok sêp weseë. ¹⁷ Pöta songönte epël. Anutuu wa ngaöök yanimë pöta këet iire kaömp yena pöt won. Pöta kë pöt wotpil mayaap wë, ërêpsawiarung wë pipët Ngëëngk Pulöök yaningk. ¹⁸ Omën Kristoë inëen sak wë omën pötring öpna pöp

Anutu pim yaauten itenak kent yaëen omnaröakta kön wiin omën ompyaup pël sêpnaat. ¹⁹ Pötaanök tiar ompyaö pipot pëen ë yesem mayaap öpa. Pël ëak ompyaö yeem karurö lup kosang yemowas pötökëer eëpa. ²⁰ Ar yenautëen pëen kön wieë Anutuu yaat utpet wasngan. Yaap, omnant pout nënë ompyaut. Pël ëautak ar omën nant yenën pötak omën muntarö ëngk ma e wesak kön utpet yaniwiin ar saun yokoir. ²¹ Arim kar namp ëngk ma e wesak kön utpet wiipanëen animaöre wain i ngaat nêere omën ke nentere nent yeë pöt sêp wasênë pöt yok pangk. ²² Arim kön kosangötök omnant yaautön ompyaut pël yewas pipöt arimëntre Anutuukëer ewat wë. Omën namp pi kön wiin pim eëpna pöt yok pangk pël wesak pötökëer eëpna pöp

ërêpsawi eëpnaap. ²³ Ën namp pi kön selap yaalmëënak köntak nêmpna pöt Anutuuk kön wiin utpet sêpnaat. Pöt pi kön kosang pöt won wiaanak ëa pötaanök. Omnant pout kön kosang nawiin wë eëpena pöt saunaring eëpnaat.

15

Tiarim karuröen kön wieë lup

kosang sēpnaan kaamök elmēēpa

¹ Kön wi kosang yewesautaring wēaurō tiar omēn pitēm kön wi kosang yewesaut wiap pōrōen kaaō elmēēnganēp kaamök elmēak pitēm könömōt ōpa. Tiarimtē kentōökē ökök ēēngan. ² Tiarim karurōen kön wieē lup kosang sēpnaan kaamök elmēēpa. ³ Kristo piita tapēl pim kentōökē ēnēm naēn ēa. Pōta ngōnte ngōnēntak epēl wia. “Omēn narō niin utpet wesak yeniaan nemēēn yes.” ⁴ Ngōn ngaanēēr ngōnēntak retēng ēa pōt tiar rē nuulōpēnēak retēng ēa. Ngōn pipotök ēpre wiap elniak lup kosang niwasēn Anutuu wais nikoirēpnaataan kor ōpenēak retēng ēaut. ⁵ Anutu pi wiapre korre lup kosang yewesa poutē pepapök elniin Yesu Kristoē ēa pōl lup kopētēmer sak ōn. ⁶ Pēl ēēē arim lupre kēmēt erēn ēak Akōp Yesu Kristo pim Pepap Anutuun yaya man.

Kristo pi Yuta omnarōere kopēl omnarō kaamök elmēa

⁷ Pōtaanök Kristook ar sant niwesak nuwa pōta ök Anutuu yapinte ngaarēk wes mēēnēētaan arimēt nener sant weseim ōn. ⁸ Ne Kristo pim sant niwesa pōtaan epēl niamaan. Anutu yaap yaaup pōt pet elniak pim ten Yuta omnarōa ēarōen ngōn kup mowia pōta kēēt orōōpēnēak Kristo pi wais ten Yuta omnarōa inēēn elnia. ⁹ Pēl ēak Anutu ar kopēl omnarōeta pim yakōm yaalni pōten yaya manēak pēl ēa. Pōta ngōnte ngōnēntak epēl wia.

“Ne kopēl omnarōaring wē yaya ni-aimeē nim yapinte ompyaō wesak tan rē wiwi niamaat.”

¹⁰ Ngōn munt nent ngōnēntak epēl wia.

“Kopēl omnarō arta Anutuu omnarōaring ērēpsawi ēēn.”

¹¹ Ēn kaō nenteta epēl wia.

“Kopēl omnarō, ar pourō Akōpōn yaya maē.

Omēn pourōere pourō piin yaya map.”

¹² Ēn Aisaia puuk ngōn nent epēl ēa.

“Sesi, Tewitē pepap, pim kurmentēkaan omēn orōōpna pōp pi kopēl omnarōa kaō sēpnaap. Pēl ēēn kopēl omnarō pit piin kön nganngan eimeē pitēm ompyaō mowasēpnaapōn kor ōpnaat.”

¹³ Anutu omēn ompyautēēn kön kosang wiak kor wē pōtē pepapök ar Ngēēngk Pulōökē weēre kosangōök kön kosang wiak pim kama niōpna pōten kor ōnēak Kristoon kön wi kosang yewasēn Anutuuk elniin ērēpsawiire mayaap pōt kēsang pan ōn.

Pool pi pimtē ya yamēngkautaan ērēpērēp ēa

¹⁴ O karurō, nem lupmerök ar omēn epot yeē pōten kön pan wia. Ar arim wēwē ompyaō pan pōtaring wē arim naē ēwat ke nentere nent wiaan nener yok pangk rē yemoulan pōten kön kosang yawi. ¹⁵ Pēl ēaap Anutu pim komre kolap elnēak arimēēn yaatak neulēa pōtaan ne ar itenak kaaō ēēnēēten pōlōp naēn omēn ke nentere nent ēēnēak pep epwer ngolōp wesak retēng ē yaningk. ¹⁶ Puuk ne ar kopēl omnarōen Yesu Kristo pim inēēn ru wes neulēa. Ne kiri ar yaaupē ök wē Ngēēngk Pulōök ar kopēlōrō ngēēngk niwasēn kiri ar yaalmē pōl ēēn Anutuuk arēn itenak kent ēēpnaak yak ngōn ompyaut ök yeniak.

¹⁷ Ne Yesu Kristook yal menak Anutuu yaat yamēngk pōtaan yok pangk ērēpsawi ēēmaap. ¹⁸ Ne omēn munt nantōn ök neniangan. Won, kopēt epēten ök niamaan. Kristook kaamök elnēēn ar kopēl omnarōa naē ök niiaōre ya mēmpō pēl elniin pim ngōn ngaarēk waurō. ¹⁹ Pēl yaēēn Ngēēngk Pulōök weēre kosang nena pōök retēng ke nentere nent yamēngkēn ar Anutuu ngōn ngaarēk waurō. Pēl ēēē Kristo pim ngōn ompyaut Yerusalem kakaan ngēs rēak aō yesem yang maim nera yapinte Ilirikam pōrek sē mēn pet iraut. ²⁰ Ne akun poutē ngōn ompyaut omēn Kristoē ngōnēnte kat nawiinōrōen

ök mamëak weë ngentieimaut. Pël yeem omën muntaröa ngës rëak ök maimaurek amaaten kaaö. ²¹ Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Omën pim ngönte kat nawiin ëauröak piin itaampnaat.

Omën pim ngönte ewat nasënöröak ewat sëpnaat.”

Pool pi Spen yangerakë sëpnaanök Rom omnaröen itaampnëak mëä

²² Ne ya epët yamëngkemak pötak il newariin arim naë newaisën ëaut. ²³ Pël ëautak peene pöt ne yang pötë ya mën pet irak arim naë wais itaampaat. Pöt akun wali arim naë waisumëak kent kön wieimaut pötaanök. ²⁴ Ne Spen yangerakël sumaanök arim naë waisumëak kön yawi. Pël ëak wais arring wë yeem ya kë sumaat. Pël ëak wë olëak arim naëaan nampök mës newak së kanö pet elnëen sumaat. ²⁵ Peene pöt ne Yerusalem kak së Anutuu omnaröen itenak koröpöökë kaamök elmëëmaan sumaan yeë. ²⁶ Pöt Masetoniaare Krik ingre mor saurö pit ngön kopëta wesak Anutuu omën omnant elek yaaö Yerusalem kak wëauröaan omën nant wes mëepnëak kom ëa. ²⁷ Pitëmtok pël ëëpnëak kent kön wia. Pël ëaap pit Yuta omën pöröa kangiiir nenteta wieëa. Pöt Yuta omën naröak köpël omnaröen ngön ompyaut ök mëak pitëm lupöt kaamök elmëa. Pötaanök köpël omën pöröak kangiiir Yuta omën ingre mor sauröaan koröpöökë omnant mampnëak kent kön wia pöt yok pangk. ²⁸ Pël ëen ya epët pet irak pitëm omën kom ëa epot wak së Yerusalem kak wëaurö menak Spen yangerakë sumaanök arim naë waisumaat. ²⁹ Ne kön wiin nem arim naë waisuma pötak Kristo pi tiar ompyao elniin pangk ëëpnaat.

³⁰ Karurö, ne ke urak epël niamaan. Tiarim Aköp Yesu Kristoore Ngëengk Pulöök kaamök elniin lup sant yaaö pöteparën kön wieë neering weë ngentiak Anutuun kaamök elnëëpnaan kimang maim ön. ³¹ Ar nem Yutia yangerak së omaatak Anutuuk ngarangk elnëak omën ngön

ompyaut kasëng menauröa moresi-aan neöpnaataan kimang maim ön. Pël ëak omnant wonörö mempaan wak sumaatak Yerusalem ingre mor saurö itenak kent ëëpna pötaanta kimang maim ön. ³² Pël maan Anutuuk kent yaëen pöt ne ërëpsawiarung arim naë wais ömaatak kë sumaat. ³³ Anutu, mayaap pöta pepap, ar pouröaring öp. Yaap.

16

Pool pi omnaröaan yowe mëä

¹ Ne öng tiarim karip Pipi arim naë yewais pöpë songönte ewat sënëen ök niamaan. Pi Senkria kak wë ingre mor saurö kaamök yaaup. ² Pi omnarö kaamök yaalmëem neenta tapël yaalnëaup. Pötaanök nem kentöök ar Aköpëen weseë Anutuu omnaröa yok pangk ëëpena pöl pi sant mowasën. Omnantëen elek yaëen pöt kaamök elmëen.

³ Ne Akuilaare pim öngöp Prisila piaripön yowe yemak pël ök man. Piarip neering Yesu Kristo pim yaat yamëngkauwaar. ⁴ Piarip ne wel wiimëak yaëen piarpim wëwëet utpet wesak nemëen wel wiipnëak ëauwaar. Pötaanök nemënt won, köpël omnaröa naëaan ingre mor sa muntaröakta piaripön yowe yemak. ⁵ Ne ingre mor saurö piarpim kaatak ngönënenëen wa top yaaö pöröaanta yowe yemak pël ök man.

Pël ëak omën nem kar panëëp Epinitas piin yowe yemak pël ök man. Ne Esia yangerak ya yamëngkën pi wet rëak ngönën kat wiak waup. ⁶ Maria arim naë ya kaö yamëngkaupönta yowe tapël yemak pël ök man. ⁷ Antronikasre Sunias Yuta omën nem kar neering wii kaatak wakaimauwaar piarpimëenta yowe yemak pël ök man. Ne om wëen piaripök wet rëak Kristoë ngönte kat wiak wauwaar. Pël ëak pim ngön yaaö omnaröa ök sak wë. ⁸ Kristoën yak nem kar panëëp Amplietas pimëenta yowe yemak pël ök man. ⁹ Epanas tiarring Kristoë yaat yamëngk pöp pimëenta yowe

yemak pël ök man. Pël äak nem kar panëep Stekis pimëenta tapël yeë pël ök man. ¹⁰ Apelis omnaröak itenak Kristoë yaat ompyaö yamëngk pël yamëëaupëenta yowe yemak pël ök man. Pël äak Aristopulas pim kaatak wëauröaanta yowe yemak pël ök man. ¹¹ Yuta omën nem karip Erotion pimëenta yowe yemak pël ök man. Pël äak omën Nasisas pim kaatak wë Aköpë ngönte wa pöröaanta yowe yemak pël ök man. ¹² Traipinaare Traiposa Aköpë yaat yamëngk öng pöaarëenta yowe yemak pël ök man. Pël äak nem kar panëep Pesis tapël Aköpëen yak ya kaö yamëngk pöpëenta yowe yemak pël ök man. ¹³ Rupas Aköpë omnaröak itenak ompyaö panëep pël yema pöpre pim ëlëp nem ël sa pöpëenta yowe yemak pël ök man. ¹⁴ Pël äak Asinkritasre Plikonre Emisre Patropasre Emasre pitëm kar pitring wë pöröaanta yowe yemak pël ök man. ¹⁵ Pël äak Pilokokasre öngöp Suliaare Neriasre koont nangap Olimpasre Anutuu omën pitring wë pöröaanta yowe yemak pël ök man.

¹⁶ Neneren lup santak yowe mëak mor meneë. Ka poutë ingre mor sak wëauröak yowe yenia.

Omën naröak ingre mor saurö kom ëa

¹⁷ Karurö, ne kosang wesak epël niamaan. Omën kom elniak arim kön wi kosang yewesaut irikor yaalni pöröen ngarangk këekë ëen. Pit ngönën rë nuula pöt irikor yaalni. Pötaanök pit kasëng momampun. ¹⁸ Pöt omën ke pil yaë piporö pit tiarim Aköp Yesu Kristoë inëen naën. Won, pit pitëmtë koröpökë kentöökë ënëm yaë. Pël yeem pit omën utpetatë songönte këekë ëwat nasënöröen morök elmëak wiap yemowas. ¹⁹ Ar ngön ompyaut ngaarëk yeö pöt omën pourö yok kat yawi. Pötaanök ne arim wëwëetaan ërëpsawi yeë. Pël yeëetak nem kentöök ar ompyaö yaauten ëwat panë önëët, utpet yaauten kön wiingan. ²⁰ Pël ëen Anutu mayaap pepap puuk akun wali nasën wiaan

Seten ing mës olaan arim ikanöök wiapp.

Tiarim Aköp Yesu Kristo pim komre kolap pöt arim naë wiaap.

Omën naröak Rom omnaröen yowe yema

²¹ Timoti neering ya ngawiap puukta arën yowe yenia. Pël ëen Yuta omën nem kar Lusiasre Sesonre Sosipata pöröeta tapël yenia.

²² Ne Tetias, Poolök ngön epot ök neaan pep epwer retëng yeë epop Aköpring wë yowe yeniak.

²³ Kaias piita yowe yenia. Ne pim kaatak neulëak ompyaö elnëen wëen ingre mor pourö wais pim kaatak ngönëenëen wa top yaë. Ën Erastas ka epöökë mon ngarangkëpre tiarim karip Kotas piaripökta yowe yenia.

²⁴ [Tiarim Aköp Yesu Kristo pim komre kolap pöt arim naë wiaap. Yaap.]

Tiar Anutuun yaya mepa

²⁵ Anutu pi Yesu Kristoë ngön ompyaö nem ök yeniak epotök yok pangktaë niwasëpnaat. Ngön ompyaö epot ngaanëer ëlëep wiakaimautök peene akun eptakök Anutuuk tekeri yewas. ²⁶ Tektek omnarö ngaan retëng ëen këët tekeri oröa. Pël ëen Anutu wakaim öpnaap omën pourö kat wiak ngön ngaarëk öpenëak kosang wesak maan ngön ompyaut tekeri sëen yang poutë omnarö pangk kat yawi. ²⁷ Yesu Kristo pim elnia pöten kön wiak kët ël epotë yayaatakaan yayaatak maim öpa. Yaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim nanëp, Pool.]

1 Korin

Yesu pi wel wiak kutömweri sêen wê krismaki 24 pöta ök won sêen Pool pi Epesas kak wê pep epwer Korin kakë ingre morörö retëng ë mena. Korin ka pö Krik yangerakë ka kaö naö. Pörek Yuta omën narö Krik omnaröaring wakaima. Korin kak wëauröakaan selap utpet eëima.

Pool pim pep epwer pöt, Korin kakaan wes mēēnak kangwer mena.

Pöt epël wia.

Ngön ngēs rēaut 1:1-9

Ingre morörö komkap ëa 1:10-4:21

Öngre omp wëwëeta ngönte 5:1-7:40

Omp ak kaaröröa ngönte 8:1-11:1

Ingre moröröa yaya yaaöre wëwëeta ngönte 11:2-14:40

Kristoë wal ëautere tiarim wal eëpenaat 15:1-58

Yutia ingre moröröaan kaamök elmëaut 16:1-4

Ngön mēēt 16:5-24

1-2 O Anutuu ingre mor sa Korin kak wëaurö, ne Pool Anutuu këmtak Yesu Kristoë ngön yaaö omën sumëak neulëaup, ne tiarim karip Sostenis piiring wê pep epwer retëng ë yanging. Anutuuk ar pim omën wes niulëen Yesu Kristook yal menak wëen ngëengk niwasën wë. Pi ka poutëaan tiarim Aköp Yesu Kristoon yaya yamëëaurö pitta pim omën wes moulmëa. Pi pitre tiar pouröa Aköp.

3 Tiarim Pepap Anutüre Aköp Yesu Kristo piarpim komre kolapre mayaap pöt arim naë wiaap.

Pool pi Anutuun yowe mēēa

4 Anutu pi Yesu Kristo pimëen yak komre kolap elnieim wë. Pötaan ne arimëen kön wieë kët ël epotë Anutuun yoöre ërëp maim wë. 5 Anutuuk komre kolap pöt yaalniin Kristook yal menak wëen ompyaö niwasën ar kön tektek wë pöta songönte kosang wesak ök yaaurö. 6 Pipët Kristoon tekeri wesak yaaö ngön pöt arim naë kosang sak wia. 7 Pötaanök ar Aköp Yesu Kristo pim orö tekeri

rëepna akuneten kor wë Ngëengk Pulöökë yaningk pötön ngönëntaan ngöntök naëngan. 8 Tiarim Aköp Yesu Kristo puuk wotpil niwasën taë wëen ënëmak pim waisëpna akun kaöaöök Anutuu ëöetak ketre saun won önëet. 9 Pöt Anutu pi pim Ruup tiarim Aköp Yesu Kristooring lup kopëtemer sënëak yas niaaurö pötaanök. Pi pim elniipënëak ök niia pöt yaalniin piin pangk kön wi kosang wasëpenaat.

Ingre mor saurö komkap ëa

10 Karurö, tiarim Aköp Yesu Kristo pim weëre kosang nena pötaan ngön epët kosang wesak niamaan kat wieë. Ar komre kap eënganëp ngön ke kopëtal aë. Arim könre lupöt kopëtal wiaan weë. 11 Nem karurö, öng Kolowi pim kaataköröak arim tektrak komkap wia pël neeaut. 12 Nem pël yeniak pöta songönte epët. Ar epël yamëëaan ya. Arim naëaan naröak, “Ten Pool pimorö,” pël yaan naröak, “Ten Apolos pimorö,” pël yaan naröakta, “Ten Pitaëerö,” pël yaan naröak, “Ten Kristoëerö,” pël yeëan ya. 13 E tolëel? Kristo pi welung wera ma? Ma Pool nook arimëen yak këra yetaprak wel wian ma? Ma ar nem ënëm eëneak nem yapintak i nimëa ma? Won. 14 Ne arëkaan omën selap i namëen, Krispasre Kaias piarpimënt. Nem omën selap i nemomëen ëan pötaan ne kön wiin ya kë yes. 15 Pötaanök omën naröak nook ar nem ënëm eëneak nem yapintak i nimëan ngön pöt yok pangk naëpan. 16 Aö, ne kat kolanëp. Stepanas pim kaataköröeta i momëauppe. Munt naröeta i momëan ma won wes ne ëngk ma e wesak yaë. 17 Kristo pi ne omnarö i mēëmëak wes nenemëen, ngönën ök amëak wes nemëaup. Pël eëma pöt ne ewatöröa ngön ya pöl naëngön. Pël amaatep Kristo pim këra yetaprak möa pöta këet mos sëpan.

Kristo pi Anutuu weëre kosangöt pet yaalni

18 Yaap, Kristo pi këra yetaprak wel wia ngön pöten omën kö yesauta kanöök wëauröak kön wiin mos ë yaë.

Ën omën Anutuuk kama yanu pörö tiarök kön wiin ngön pötak Anutu pim weëre kosangöt pet yaalni pël yewas. ¹⁹ Pöta ngönte ngönentak epël wia.

“Ne omën narö pitëmtën kön wiin ewatörö pël yewas piporö pitëm ewatöt wak moiramaap. Pël äak omën narö pitëmtën kön wiin kön tektek yaaurö pël yewas piporö pitëm könöt wa moolamaap.”

²⁰ Pötaanök ewat omën piporö tolëël eëpën? Ma kön tektek yaaö piporö tolëël eëpën? Ma omën yangerakë omnantëen ngön nga eleim wë piporö tolëël eëpën? Anutuuk yangerakë ewat pöt irikor yaaut pël pet yaalni.

²¹ Anutu ewat pepap puuk kön wiin yangerakë omnarö pitëmtë könötök piin ewat nasën eëpënëak elmëa. Pim ngönënöt ten ök yaan kaar omën naröak mosut pël yewas pöt ök aan omën narö kat wiak kön wi kosang wasën utpetetakaan kama moöpënëak kent yaë. ²² Ten Yuta omnaröak epël yak. “Ni omën it ngolöpöt tenim itöök eën pöt nim ngönten wa yaap wasënaat.” Ën ar Krik omnaröak epël yak. “Ni ngön nent ök aan pöta songönte tenim könötök ewat sak pöt nim ngönten wa yaap wasënaat.” ²³ Pël yaketak ten Kristo këra yetaparak möön wel wia pöta songönte ök yaan Yuta omnarö pit kat wiak kaaö yaë. Ën omën muntarö pitta kat wiak, “Kön irikor äak yak,” pël yewas. ²⁴ Pël yaëen omën Anutuuk pimëen yaö niwosaurö, Yuta omënre omën muntarö, tiar kön wiin Kristo këra yetaparak möön wel wia pöta ngöntak Anutu pi ewatre weëre kosangringëp pöt pet yaalni. ²⁵ Omën Anutuuk elmëen naröak kön wiin irikor yaë epetak yangerakë omnaröa ewatöt il yemowas. Ën omën Anutuuk elmëen naröak kön wiin wiapre kor yaë epetak yangerakë omnaröa weëre kosangöt il yemowas.

²⁶ Karurö, ar ngaanëer Anutuuk yas niak pimëen niwesa pötak arim wakaimauten kön wieë. Omnaröak

arim tekrakaan omën selap ewatre weëre kosang yapinringörö pël naniwasën äa. ²⁷ Pël äaap omën yangerakë omnaröak ewat wonörö pël yewas piporö Anutuuk yas niak ewat yaningkën ewatörö eö yemongawis. Ën weëre kosang wonörö pël yewas piporö Anutuuk yas niak weëre kosang yaningkën weëre kosangringörö eö yemongawis. ²⁸ Pël äak omën omnaröak kön wiin omën pas yapin won irëak wëen omnaröa kaaö yaaurö Anutuuk yas yeniaan isaurö il yemowas. ²⁹ Anutuuk yang omnarö tiar pim eöetak tiarimtok tiarimënt wak isnganëak pël elnia. ³⁰ Anutuuk tiar Yesu Kristooring öpenëak niulëa. Tiar piiring wë ewatöt wak Anutuun kön yawi. Kristo puuk kaamök elniin Anutuuk tiarën, “Wot-pilörö,” pël yenia. Anutuuk tiarimëen yak ulmëen pi utpetetakaan kama niön kölam sak wë. ³¹ Anutuuk tiar ngönentak epël wia pöt eëpenëak pël elnia. “Namp pi ërëpsawi ngön apënëak pöt Aköpëël ko wesak ap.”

2

Pool pi Kristo këra yetaparak möa pöta ngönte ök mëäa

¹ Karurö, nem ngaan Anutuu ngön keët ök niamëak wais arim naë wakaiman pötak ngön öngpökötre ewatringöröa ya pöl neniaan äaut. ² “Ne ngön munt nant nemangön, Yesu Kristo këra yetaparak möön wel wia pöt pëen ök memaat,” pël wesak waisaup. ³ Pël äak wais wiapre koring wë ngönën wak isak niangönëak kas kön wiak reireë ureimaup. ⁴ Pël yeem nem ngön aöre ngönën ök niaaö pël eiman pöt omnaröa yaë pöl ar kön ngolöpöt önëak neniaan. Won, ne ök yeniaan Ngëëngk Pulöök kaamök elnëen pim weëre kosangöön itenaurö. ⁵ Omnaröa ewatötön kat wia pötaan won, Anutu pim weëre kosang elnia pötaan ar piin kön wi kosang wasënëak ne wiapre koring wakaimaup.

Anutuu Pulöök ewatöt yaningk

⁶ Ne omën Anutuu wewëetak kosang sak wëauröen ewatta ngönöt ök yeniak. Yang omnaröere omp aköröa ewatta ngönöt naën. Pörö pit kö sèpnaarö. ⁷ Anutu pim ngön ëlëëp wiakaimaut nem war wesak ök yeniak epot ngaanëer kutömre yang won wiaan Anutu pimtë wakaimautak kopëta wes wiin wiakaimautök peene tiar kutömweri së ewaatak öpenëak war wes yanging. ⁸ Yang omp aköröak Anutu pim ewat ëlëëp wieëa pöten ewat nasën ëa. Pit ewat ëanëën yok pangk kutöm Aköp, iere kasir pepap, këra yetaprak namöön ëan tapön. ⁹ Pit ewat naën ëautak ne ngönëntak epël wia pöten ök yeniak.

“Omën omnaröak itaampöore kat wiire kön wi pël naënöt

Anutuuk omën piin lup sant yaalmëauröaan kopëta wes wia.”

¹⁰ Ngön pipët ëlëëp wiautak Anutu pim Pulö wes mëën pöta songönte tekeri wes nina. Pöt Pulö pi omën poutë songönöt ewatëpök Anutu pim yaauta songönteta ewat wë. ¹¹ Tiar omnarö nampök nampë könöön ewat naöngan. Pimënt kön pepapökëer ewat öpnaat. Pöta ök omën nampök Anutuu könöön ewat naöngan. Pimtë Pulöökëer ewat wë tekeri yewas. ¹² Anutu pi yang omnaröa könö tiar naningken ëa. Pi tiar pim omën ompyaut yanging pöta songönten ewat sèpenëak pim Pulö ningken waut. ¹³ Ten Anutuu omën ompyaut yanging pöta songönten omnaröa könötëaan ök neniaan. Ngëëngk Pulöök re nuulön omën Pulööring wëauröen ngönënta songönte tekeri wes yanging. ¹⁴ Omën Ngëëngk Pulö naönörö pit Anutuu Pulöök ngön rë moula pöt korar wesak kat nawiin yaë. Ën Ngëëngk Pulö waurö tiarökëer pöta songönten ewat wë. Pötaanök omën Pulö naönörö pit songönten yok pangk ewat nasën ëëpnaat. ¹⁵ Omën Anutuu Pulö ningken waurö tiar omën pout yok pangk kom ëëpenaat. Ën Pulö naönörö pit tiarim songönten ëngk ma e wesak pangk kom naën

ëëpnaat. ¹⁶ Pöt pit Anutuu songönten köpël wë pötaanök. Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Talëpök Anutuu könöön ewat wë?

Talëpök pi omnantön ewat sèpnaan rë moulöpën?”

Omën Pulö naönöröak yok pangk naën ëëpnaatak tiar Pulöök rë nuulön Kristoë kön yawi pöl yeë.

3

Ngönën ya yamëngk piporö Anutuu ya omnarö

¹ Karurö, ne omën Anutuu Pulö wauröen ök yamëëa pöl arën ök ni-amëak ök ëën pangk naën ëaut. Kristoë ngöntaan ar öngaaröa ök köpël wë. Pötaanök ne yangerakë omnaröen ök yamëëa pöl arën ök ni-iaut. ²⁻³ Öngaarö pit kaömp kosangöt nanëmpan, kapa pëen nëmpanat. Ar öngaaröa ök ngönënten köpël wëen yak ne ngönën öngpököt pëen ök niiaut. Ën peeneeta ar wëwë ngaantakël wë. Pötaanök ngön öngpököt pangk ewat nasëngan. Ar arim karuröen kaaö ëere neneren sërere ngön aö pël yeë pötak wëwë ngaantakël wë yangerakë omnaröa yaaul yeë pël pet yaalni. ⁴ Ar naröak, “Ten Poolëerö,” pël yaan naröak, “Ten Apolos pimorö,” yak. Pötaanök yang omnaröa wëwëetakël wë pël yeniak.

⁵ Ar tol ëën ten Apolos kom yaalni? Ar kön wiin Apolos puukëer kaöap Kristo pim ököp pël yaë ma? Ma Pool nookëer kaöap Kristo pim ököp pël yaë ma? Won, tenip om Aköpë inëën pëen yaauwaarök namp ya nentak kom ë niulëën ya yamëngkën ar piin kön wi kosang wesaut. ⁶ Tiar ya lupöök nampök wet reak öpöt ngëntën nampök nön yati. Pöta ök ne wet reak ngönën ök niaan Apolos ënëmak ngarangk elnia. Tenip om pël ëauwaar Anutuukëer kaamök ëën këët yaarö. ⁷ Pötaanök ngëntöore nön ti pël yaë pöaar yapin wonaar. Ën kaamök ëën këët yaarö pöpökëer yapinringëp. ⁸ Yangëntaupre nön yatiaup piarip kopëtalaar. Ën sum öpna pöt neenem

ya yamëngkauta ökök Anutuuk namp nal mangkën öpnaat. ⁹ Tenip Anuturing ya yamëngkauwaar. Ën ar pöt Anutu pim ya lupö pël yeë. Pël ëën pi ngarangk yaalni. Ar tenpimorö won.

Ngönënë ya omnarö ka ök yarëauröa ökörö

Ar Anutu pim kaat pël yeë. ¹⁰ Anutu komre kolap elnäak pim yaatak neulëaup. Pël ëën omën ka ompyaut ök yarëaupök wet réak ök ëak wap kosang panëet yewesir pöl nook wet réak ngönënta songönte ök niiaut. Pël ëën omën muntarö yal menak wap pötë rangk ök yarë pöl narö peene arim naë ngönën ya yamëngk. Omën peene arim naë ya yamëngk pörö pit këékë wesak ngönën ök niiaö ngarangk elniip. ¹¹ Ne Kristo pim ngönte arën ök niiaut. Pim ngön pöt ka wap weit wesira pötë ökö. Pötaanök omnaröak pöt ti olëak wap muntat yok pangk newesirën ëëpnaat. ¹² Wap weë pötë rangk ka ök rapënëak naröak koolre siluwaare kël sum kësangring ompyaö pipot wak pël yeë. Ën naröak këra wiapötre perre koin teënt sak yaila utpet pipot wak pël yeë. ¹³ Pël ëën omnarö tiarim neenem ya yamëngkautë songönöt tekeri sëpnaat. Akun kaöaöök Anutu pi tiarim ya mëneimautë këet esuwesök war wasëpnaat. Tiar pimëën ompyaö elmëeiman pöt koolre siluwaare kël sum kësangringötë ök nanikotön ëëpnaat. Ën utpet elmëeiman pöt këra wiapötre perre koin teënt sak yail pötë ök es kot won sëpenaat. ¹⁴ Pël ëën omën narö wap weë pötë rangk ök rëen esuwesök nokotön ëëpna pörö Anutuu naëaan kangut öpnaarö. ¹⁵ Ën narö wap weë pötë rangk utpetatring ök rëen es kotön kangut naön ëëpnaat. Pël yaëën omën pörö es nokotön wëen Anutuuk omën pëenörö esuwesiaan kama wa ulmëen öpnaat.

Ingre mor saurö pit Anutu pim ngëëngk tupët

¹⁶ Ar Anutuu ngëëngk tupta ökörö. Pötaanök pim Ngëëngk Pulö arim

lupötë wë. Pöten ar köpël ma? ¹⁷ Omën namp pi Anutu pim tup ngëëngk wesa pöt utpet wasën pöt Anutuuk kangiir utpet mowasëpnaat. Pöt Anutuu tup pöt ngëëngkët pötaanök. Pim ngëëngk tup pöt ar tapörö.

Tiar ngönënë wotöököröen wak isak angan

¹⁸ Arimtok arimté lupötön morök elmëëngan. Arëkaan namp pimtën kön wiin yangerakë omnaröa ëwatöt wak wë pël yewas pipop Anutuu ëöetak ëwatëp pël sak öpënëak pöt yang omnaröa ëwatöt kasëng menak wëen pitök piin kön irikor yaaup pël map. ¹⁹ Yangerakë omnaröa ëwat pipot Anutuuk itaangkën kë wonöt pël yaë. Pipta ngönte ngönëntak epël wia.

“Omën omnaröak kön wiin ëwatingörö pël yewas piporö morök yaëën Anutuuk maan pitëmtë morök pötök utpet yemowas.”

²⁰ Ën kaalak ngönëntak nenteta epël ya.

“Aköp pi yangerakë omnaröa ëwatötön kön wiin pasut pël yaë.”

²¹ Pötaanök arëkaan naröak ngönënë wotöökörö komre kap ëak wak isak anganok. Omën pout arimtéëtök.

²² Pool neere Apolosre Pita ten pourö arimorö. Ën yang epërere öp wëautere wel yawiautere omën peene wia epotere ënëmak orööpnaat pipot pout arimot. Anutuuk arimëën yaö ëaut.

²³ Ar pöt Kristoëerö, ën Kristo pöp Anutuup.

4

Aköp pimtök pim ya omnaröa wëwëat kom ëëpnaat

¹ Ar ten ngönënë wotöököröen kön wiin Kristo pim inëen wë Anutuu ngön kë ngaanëer ëlëëp wiakaima pöt ngarangk ëak ök yaurö pël sëp. ² Pël ëën ngarangköröa ngön kosangët epël wia. Ngarangkëp pim ya mena pöt këékë wesak ngarangk ëëp. ³ Ne pöt, arök ma omën munt naröakta

ya Anutuu nena pöt wël elnëene pötaan ne kön selap naëngön. Pöt omnaröa wël yaë pöt pasut. Nemtokta nem yaaut wël naëngön. ⁴ Nemtok nem yaauten kön wieë utpet nent nokoirën yaaup. Nook nemtën pël aan pangk naëpan. Aköpökëer nem yaaö pöt wël elnëepnaat. ⁵ Pötaanök akun Anutuu wia pöt naaröön wiaan omnaröa wëwëat kom ëengan. Ënëmak Aköpë waisëpna akun pötak pi omën koutak ëlëep wia pöt wak ëwaatak wiak omën tiarim könöök kent kön wia pötta tekeri wasëpnaap. Pël ëak Anutuuk omnarö tiarim yaaut kom ëak neenem yaautë kangut nimpnaat.

Korin omnaröak pitëmtën wak isak aimä

⁶ Karurö, ne ngön pipët ök yeniem ar kaamök elniipënëak ten Apolos tenpimtë songönte ök yeniak. Pël ëak ngön ngönëntak wia pipot ilap riinganëen tenpim ënëm ëënëeten kent yaë. Pötaanök ar naröak kom ëak ngönënë wotöökörö nampön wak isak ëak nampön wak irëak angan. ⁷ Karurö, ar muntarö il wesak ngönënë wotöökörö yok pangk kom ëen ma? Won. Anutu pimtök omën pout yaningk, arimtok naön. Pötaanök Anutuuk omën pout yaningk pöten ar tol ëen arimtën kön wiin naningkën koröp oröön arimtën wak yawis?

⁸ Elei, ar arimtën kön wiin lupötë ngönënë peö ëak wë. Ar arimtën kön wiin Anutuu omën ompyaö pout wak pim ëöetak kaö sak wë ten il yaniwas pël yewas. Won, ar kaö nasën wë. Pël ëaap nem kentöök ar pël ëak wë pöten kent yaë. Pël kaö sak wëan talte ten kaamök elniin arring kaö sak öpen. ⁹ Ne epël kön yawi. Kristo pim ngön yaaö omnarö ten Anutuuk kot niwesak omnaröa iri yanuulë. Ten yang ngarangköröa omnarö ngön yaatak ulmëak weletaan yaö elmëen wë pöröa ök. Pël ëen enselre omën pourö tenën it top yaalni. Ne kön wiin Anutuuk ten pël ëënëak yanuulë. ¹⁰ Ten Kristoë

ngönte ök yak pötaan omnaröak tenën kön wiin kopël waswas yaurö pël yaë. Ën ar Kristook yal menak wë arimtën kön wiin ëwatingörö pël yaë. Omnaröak tenën kön wiin wiapre kor yaurö pël yaë. Ën arimtok arimtën kön wiin weëre kosangringörö pël yaë. Pël ëen omnaröak arën wak isak yeem tenën wak irëak yaurö. ¹¹ Ngaanëer ngöntök ëauröak om ngöntök ë imeë iire kaömpre poë koröp poutön ngöntök ëeim wë. Pël yaëen omnaröak yanimöön kan yeem oröptak ilenëak yeë? ¹² Pël yeem ten këere kaömp koirënaak yak tenimtë morötök këlangön kat wiak ya yamëngk. Omnaröak tenën ökre was yeniaan kangiiir ompyaö wesak yemak. Pitök utpet yaalniin kangiiir utpet naalmëen yeë. ¹³ Pit utpet wesak yeniaan kangiiir wiap yaalmë. Ten yang ël epotë omnaröak wa irman yaniwesaurö. Pitök tenën kön wiin utpet panëerö pël yaniwas. Tenën pël elnieimauröak peeneeta tapël yaalni.

Pool pi Korin omnaröen pim yaaul ëëpënëak mëä

¹⁴ Ne ar ëö sënëen ngön pipot neniaan. Ar nem ruurö yak yaköm ëen kön tektek sënëak ök yeniak. ¹⁵ Ar Kristook yal menak wëen omën selap pan ngarangk elniipënëak yaë. Pël ëaap ar pep selap won. Nemënt kopëtapök ngön ompyaut ök niaan Yesu Kristook yal mangkën arim pep saup. ¹⁶ Pötaanök ne ke urak epël yeniak. Nem yeë pöl ëëë. ¹⁷ Ar nem yeë pöl ëënëak Timoti arim naë wes mëen yewais. Ngönëntaan pi nem ru panë sak wë ya ompyaö yamëngkaup. Puuk nem Kristook yal menak wë omnant yaaö pöten arim könöt ngolöp wes nimpnaat. Kristook yal menak ëpena ngön pöt ne ka poutë ingre mor sauröen ök maim wë.

¹⁸ Ar naröak neen, “Pi eprek newaispan,” pël aimeë kölokkölok eim wë. ¹⁹ Pël ëaap Aköpök kön wiin pangk ëen pöt peene tapët arim naë waisumaaat. Pël ëak pitëm kölokkölok

ngön yaaö pötaan ngön naengan. Pitëm omnant yaautë songönöt tekeri wasën ar pit weëre kosangringörö ma won pöten itaampunëët. ²⁰ Anutu pim wa ngaöök nimëën wë pöta songönte ngön pëen yaaut won. Pöt weëre kosangring wë Anutuu ngönta ënëm yaaut. ²¹ Ar taltaan kent kön yawi? Utpet ëeim wëen ne pësementring waisumaaten kent kön yawi ma ompyaö wëen lup sant elniak mayaaptaring waisumaaten kent kön yawi.

5

Korin omnaröa naë öngre omp wëwë utpet nent oröa

¹ Ne ngön nent omnaröak epël yaan kat yawi. Arim tekrak öngre omp wëwë utpet nent ngönën köpëlöröakta naën yaaut oröak wia. Omën nampök pim pepapë öngöp wak wë pël kat yawi. ² Omën utpet pöt oröak wiaan ar tol ëen arimtën wak yawis? Pöt pangk naën. Ar utpet oröak wia pötaan yaköm kön wiak omën pipop aring öpanëen waö ë mëenë pöt ompyaö. ³ Yaap, ne arim naë won kamaarek wë. Ën nem könö pöt aring wë. Pötaanök ne arim naë wëa ëëma pöl omnampë utpet ëa pöt kat wiak kom ëak epël yeniak. ⁴ Ar tiarim Aköp Yesu Kristo pimorö pël kön wieë wa top yaëen nem könö arim naë wiaan tiarim Aköp Yesu Kristo pim weëre kosangö nimpnaat. ⁵ Pël ëen ar omën pöp Setenök këlangön menak pim wëwë ngaante won wes olaan Anutuuk akun kaöaöök Aköp Yesu pim tekeri sëpna pötak pim lupmer kama öpnaan waö ë mëëë.

Pool pi Korin omnaröen omën utpetap waö ë mëëpënëak mëëa

⁶ Omën utpet pöt om wiaan arimtën wak isak yak pöt pangk naën. Ngön nokoli epëten ar köpël ma? “Pol pëwëö repak kot nent oröak yaapötë sëen pout kakam ëëpnaat.” Pöta ök utpet arim naë wia pötak ar pourö utpet niwaspanëen ngarangk këëkë ëëë. ⁷ Ar pöt utpet wonörö. Pötaanök

pol pout kakam ëëpanëak pëwëö ti yemoolak pöl omën pöpë utpetatök ar pourö utpet niwaspanëen pi waö ë mëëë. Anutuuk ar mait elniak arim utpetat won sëpënëak Kristo sëpsëp ket ëak möa. Pötaanök arta utpet ëënganëen omën pöp waö ë mëëë. ⁸ Yuta omnaröa ketre saunat wa moolëak Anutu pim mait elmëa pötaan yoöre ërëp yamëëa pöl tiar utpet pout kasëng menak kölam wë ngön këët apa.

⁹ Ne pep newer wet rëak epël retëng ë ninaut. “Ar omën öngre omp wëwëat utpet yaë piporö kasëng meneë,” pël niiaut. ¹⁰ Ne omën piporöen kön wieë omën ngönën köpël wë öngre omp wëwëat utpet yaaöre keimön yaaö, këkain yaaöre Anutu pim urtak omp ak kaarörö ngëëngk yewesa pörö kasëng mampun pël newasën ëaut. Ar ngönën köpëlöröaring ngöntre kar naën yeëan talte yang epër yok pangk sëp wasën. ¹¹ “Ar omën namp pimtën, ‘Ne ngönën wak wë,’ pël aimeë arën, ‘Karurö,’ pël niain wë öngre omp wëwëet utpet ëëre omnantön war ë, Anutuu urtak omp ak kaarörö ngëëngk wasööre omnaröen ökre was maö, i ngaat nak kön irikor ëëre këkain ë pël yaë ke piporö kasëng mampun,” pël kön wiak retëng ë ninaut. Kot nenteta piiring kaömp ngawi ëëngan. ¹²⁻¹³ Nook ngönën wonöröa wëwëat yok pangk kom naëngön. Anutuukëër pël ëëpnaat. Ën ar ingre mor sauröakëër arim wëwëat yok pangk kom ëënëët. Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Omën utpetap arim tekrakaan waö ë mëëë.”

6

Ngönën kat wiauröak nener ngön yaatak ulmëëngan

¹ Ar ingre mor sauröa naëaan omën namp pim karipëen ngön wieë ar keker elniak ngön yaatak moulmëëpënëak pöt yang ngarangk ngönën wonöröa naë yok pangk sëpën ma? Won. Pi Anutuu omën sauröa naë së moulmëen kom ëëp.

² Ënëmak akun kaöaöök Anutuu omën saurö tiarök yangerakë omnaröa wewëat yok pangk kom eëpena pöten ewat wë. Ar ënëmak yangerakë omnaröa wewëat kom eëne pöt kot wia epöökëer yok pangk kom eëneët. ³ Tiarök enselöröa wewëatta yok pangk kom eëpena pöt ar ewat wë. Yaap, tiar ya kaö pipët mëmpenaarö. Pötaanök yangerakë wewë epëtaan kom eëpena pöt kotte. ⁴ Pötaanök ar ingre mor sauröa naë yangerakë omnantëen ngön wieëa pöt tol eënak ngönën won arim ewat pöröen pitök kom eëpën yemak? ⁵ Ne ngön pipët ar kat wiak eö sënëak ök yeniak. Arim naëaan ewat omën namp karaar kom eëpnaap won ma? ⁶ Wë koröppe. Pël ëaap ngönën kat wia nampök karip ngönën wonöröa naë ngön yaatak ulmëen ya yamëngk.

⁷ Arim nener ngön yaatak yaulmë pötak arim ngönëntakë wewëat wak yeira. Omnaröak ar utpet niwasöore arimot këkain ë pël yaëen kangiiir naalmëen eëne pöt yok pangk. ⁸ Pël ëaap arimtok omën naröaan utpet mowesak këkain yeë. Pël yeem ingre mor sa arim karuröaanta tapël elmëak utpet panë yaalmë.

⁹ Omën utpet yaurö Anutuuk wa ngaöök nemomëen eëpna pöten ar ewat wë. Ar omën epotön köpël eëngan. Omën öngre omp nga yaaöre Anutuu urtak omp ak kaarörö ngëëngk yewesa, öngre omp wewëet utpet yaaöre omp nampök namp eöaat yaalmëaö, ¹⁰ këkain yaaöre omnantön war yaaö, i ngaat nak kon irikor yaaöre utpet wesak yaaöre omnarö möak këkain yaaö utpet ke pilörö Anutuuk wa ngaöök nemomëen eëpnaat. ¹¹ Ngaan ar narö pi tapël wakaimauröak peene Aköp Yesu Kristook yal yemangkën tiarim Anutu pim Pulöök i niirak arim utpetat won wes nuulaan wotpil sak pimtëen yaö sak wë.

Ompyaö wë Anutuu yapinte wak isak apa

¹² Ar naröak epël yak. “Omnant pout yok pangk eëmaat,” pël yak. Pöt yok pangk yaketak omën nantök ar pangk kaamök naalniipan. Neenta, “Omën pout yok pangk eëmaat,” pël amaatak omën nent kaö sëen inëen elmëëngönëen pël naëngön. ¹³ Ar naröak epël yak. “Kaömp pöt yaatakëet yak nëen yaatak yes. Ya epët kaömpötëët,” pël yak. Pöt yok pangk yaketak Anutuuk piptepar won wasëpnaat. Ën möönre koröp epö öngre omp nga yaaö pötë yaö wonö. Tiarim möönre koröp epö Aköpë inëen elmëëpënëak yaö ëau. Aköp pi tiarim möönre koröp epöökë pepap. ¹⁴ Anutuuk Aköp weletakaan wal ë ulmëaupök tiarta tapël pim weëre kosangöök wal ë niulëëpën sa. ¹⁵ Arim möönre koröp pipot Kristo pim koröp lup nant ar pöt ewat wë. Ar kön wiin arim möönre koröp wak öng kan pas yaaupring erën eëen pangk eëpën ma? Pël naëngan, won pan. ¹⁶ Omp namp öng kan pas yaaupring erën yaë pöp pi öng pöpring koröp kopëtaö yeö ar pöten köpël ma? Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Piarip pouwaar erën eëen koröp kopëtaö pël eëpnaat.” ¹⁷ Ën namp Aköpring yal ëak wë pipop piiring könre lup kopëtemer sak wë. ¹⁸ Öngre omp nga yeë pippel sëp weseë. Utpet muntat omnaröak yaë pipot pitëm koröpöt utpet newasën yaë. Ën namp öngre omp nga ëak pöt pimtë koröpö utpet wasëpnaat. ¹⁹ Arim koröp pipö Ngëëngk Pulö pim ngëëngk tupët pöt ar köpël ma? Anutuuk Pulö arim lupötë ulmëen wë. Arim koröp pipö arimtëö won, Anutu pimö. ²⁰ Puuk sum kësang elniak ar utpetatë öngpökaan kama wak pimëen niwesa. Pötaanök ar ompyaö wë pim yapinte wak isak aë.

7

Öngre omp yaauta ngönte

¹ Arim ngön neen pepeweri pëel neean pöt ne kangiiir ök niamaan kat wieë. Omën namp omp tek öpna pöt

ompyaö. ² Pël eëneetak öngre omp nga yaaut kësang wia. Pötaanök pötak wer niöpanok ompörö neenem öngöp wak wëen öngöröeta neenem ompöp wak önë pöt ompyaö. ³ Ompöpë koröp pipö pim öngöpëö. Pötaanök keimön elmëëpan. Ën öngöpë koröp pipö ompöpëö. Pötaanök keimön elmëëpan. ⁴ Pöt tol eën? Öngöp pimtök pim koröpö ngarangk naën, pim ompöpök pël yaë. Tapël ompöp pimtök pim koröpö ngarangk naën, pim öngöpök pël yaë. ⁵ Öngre omp weëaurö ar nener koröp keimön elmëëngan. Om Anutuun ök manëak wet reak ngön ë kat men ëak akunet om wiaan arim koröp keimön eëne pöt yok pangk. Pël eën akun pöt pet irën Setenök morök elniin arim koröp ngarangk naën wë öngre omp nga eënganëen kaalak erën eën. ⁶ Ar öngre omp eëneak yeniak pöt ne kosang wesak neniaan. Ar pël eëne pöt yok pangk pël yeniak. ⁷ Nem kentöök ar pourö nem ök tek önëak kent yaë. Pël yaëetak Anutuuk elniin narö öngre omp wak wëen narö tek wë. Pi tiar pël eëpenëak weëre kosangöt kom ëak narö nant narö nant yaalni.

⁸ Öngre omp tekre kapidörö ne arën ök niamaan kat wieë. Ar nem ök tek önë pöt ompyaö. ⁹ Pël eëneetak arim koröpöökë wëwëat ngarangk naën yeem öngre omp eëne pöt ompyaö. Koröpöökë kentre kaurat kaö sak ngep elniipna pöt pangk naën. Pötaanök öngre omp eëne pöt ompyaö.

¹⁰ Öngre omp weëaurö, ne arën kosang wesak ök niamaan kat wieë. Ngön epët nook won, Anutu pim këm ngönte. Öngöp pi pim ompöp sëp waspan. ¹¹ Ma yok pël ëak pöt om öp. Won eën pöt pim ompöp kaalak koirak lup kopëtemer sak öp. Ën ompöp piita pim öngöp wes mëëpan.

¹² Öngre omp muntarö, nem arën ngön niama epët Aköpëët won, nemtëët. Omp ngönën kat wia namp öng Kristoon kön wi kosang newasënëp koirën piiring öpënëak

kent yaëen pöt wes mëëpan. ¹³ Ën tapël öng ngönën kat wia namp omp Kristoon kön wi kosang newasën nampring wëen piiring öpënëak kent yaëen pöt wes mëëpan. ¹⁴ Pöt tol eën? Öng ngönën kat wia pöpëen Anutuuk omp Kristoon kön wi kosang newasënëp yaö elmëa. Tapël omp ngönën kat wia pöpëen Anutuuk öng Kristoon kön wi kosang newasënëp yaö elmëa. Pël naën ëa talte piarpim ruurö Anutuu eöetak kölam nasën eëpen. Pit Anutuuk pimëen yaö wesa. ¹⁵ Ën ngönën köpël öng ma omp nampök pim weëaup sëp wasëpënëak yaan pöt ngönën kat wia pöpök il newariipan. Anutuuk tiar mayaaptak öpenëak yaö niwesa. Pötaanök nga elpanok ngönën köpëlëp sëp wasëpënëak yaan ngönën kat wiaup yok pangk kat mowiin sëpnaat. ¹⁶ Öngörö, arim ompöröak sëp niwasëpënëak yaan il mowariak kaamök elmëen Kristo pim naë rë olaan kama öpna pöten ar köpël wë. Tapël ompöröeta, arim öngöröak sëp niwasëpënëak yaan il mowariak kaamök elmëen Kristo pim naë rë olaan kama öpna pöten ar köpël wë.

Anutuu yas niaan wakaiman pöl öpa

¹⁷ Om ar pourö Anutuuk arim wëwë önëak yaö elniin wakaiman yas niaan pim naë rë olëak wëaö pötak wakaiman pöl weë. Ngön pipët ar ka poutë ingre mor sauröen kosang wesak ök niaim wë. ¹⁸ Namp Anutuun yaö ëak pim koröp kaut moilën wëen Anutuuk yas mëëa eën pöt pim ila pöt ngep eëpnaaten kön wiipan. Ën namp nailën wëen Anutuuk yas mëëa eën pöt ilëpnaaten kön wiipan. ¹⁹ Koröp kaut yailaut ma nailën yaaut piptepar om pastepar. Anutuu ngön kosangta ënëm eëpena pötaar omën këët. ²⁰ Anutuuk yas niaan pim naë san pötak wakaiman pöl weë. ²¹ Ar inëen ëeim wëen Anutuuk yas niia eën pöt wil niulëepnaaten kön selap eënganok. Arim wil niulëepnaata kan

nent oröön pöt pöök seë. ²² Inëen wë ma won pöten kön selap naën eëpenaata songönte epët. Omën namp inëen wëen Aköpök yas mëëa pöp puuk wil moulmëen pimëen yes. Ën namp inëen won wëen Aköpök yas mëëa eën pöt Kristoë inëenëp pël yes. ²³ Anutuuk ar sum kaö elniak utpetatë öngpökaan kama niwak pimëen niwesaurö. Pötaanök omnaröa yaautë enëm eënganëp pim enëm seë. ²⁴ Karurö, omën pourö tiar Anutuuk yas niaan pim naë san pötak wakaiman pöl piiring öpa.

Ongre omp tekre kapiröröa ngönte

²⁵ Ne öngre omp teköröa ngönte ök niamaan kat wieë. Ngön epët Anutuuk ök nenëaan, nemtok kësangën elnëak weëre kosang nangkën nem ngön këet ök yeniak epëten yaap pël wasënëët. ²⁶ Ne kön wiin akun eptak këere ngaat oröak wia pötaanök peene wë epël önë pöt ompyaö. ²⁷ Öngre omp ëaurö pöt nener wes mëënëak kön wiinganok. Ën öngre omp naën wë pöt pël eëneëten kön wiinganok. ²⁸ Omp tekörö ar öng önë pöt saun won. Ën öng tekörö ar omp önë pöteta saun won. Om öngre omp ëak wëen pöt könömöt arim naë orööpnaat. Pötaanök orööpanëen tek önë pöten kent yaë.

²⁹ Karurö, nem yeniak pöta songönte epët. Tiar yang eprek öpenëak akun niwia pöt pet irëpënëak temanöm yes. Pötaanök akun kot eptak ar öngre omp ëauröak teköröa ök sak weë. ³⁰ Ën ingre ya ilak yaauröak pël naën koröp oröak weë. Èrëpsawi yaauröak won koröp oröak weë. Omnant sum yaauröak omnant wonöröa ök sak weë. ³¹ Yangerakë omnantëen ya kaö yamëngkauröak pötëen kent naën yaauröa ök sak weë. Yangerakë omën pöt teënt kö sëpnaat. Pötaanök tiar pipotön kaö wesak kön selap eëngan.

³² Ar omën pasutëen kön selap naën eëneëten ne kent yaë. Omp tekörö pit Aköpök itaangkën ompyaö

sëpna yak pim yaataan kön yawiaurö. ³³ Ën omp öngringörö pitëm öngöröak itaangkën ompyaö sëpna yak yangerakë omnantëen kön yawiaurö. ³⁴ Pit Aköpë omnantre yangerakë omnant pouteparëen kön yawiaurö. Ën öng tekre ulwasörö pit pitëm koröpre lup pöt kölam sëpënëak kön wieë Aköpë yaataan kön yawiaurö. Ën öng ompringörö pitëm ompöröak itaangkën ompyaö sëpna yak yangerakë omnantëen kön yawiaurö. ³⁵ Nem yeniak pipët arim yaaut kan wariak neniaan, kaamök elniipënëak yeniak. Nem kentöök ar wotpil wë Aköpëen yak weë ngentiak pim yaat mëmpunëak kent yaë.

³⁶ Ën omp namp pim koontup kaö sak omp öpna salëpök nga ngentiipënëak kön wiin pangk naën eën pöt lup kaip tiak omp mampënëak kön wiin pangk eën omp mës mampna pöt utpet nasëpan. ³⁷ Ën omën namp pim könöök koontup tek öpënëak kön kosang wiak pöt pangk pël eëpnaat. ³⁸ Nem yeniak pipta songönte epët. Omën namp pim koontup omp mampna pöt ompyaö eëpnaat. Ën namp pim koontup omp nemangkën eën tek öpna pöt ompyaö pan eëpnaat. ³⁹ Öng namp pim ompöp öp wëen sëp wesak muntap koirëpna pöt pangk naën. Ën ompöp wel wiin pim omp kent kön wiipna namp yok pangk koirëpnaat. Pöt köntak won, Aköpön kön wieë pël eëpnaat. ⁴⁰ Pël eëpnaatak nemtë könöök, pim ompöp wel wiin pimënt öpna pöt pi ompyaö pan öpnaat. Ne kön wiin Anutu pim Pulöök kön pipö tekeri wes nangkën yeniak.

8

Animaut omp ak kaaröröaan kiri ar yaauta ngönte

¹ Ne omp ak kaaröröaan kiri ar yaauta ngönte ök niamaan kat wieë. Arök, "Ten kön wiin omnantë songönötön tiar pourö ewat wë," pël yak. Pël yaketak ne epël yeniak.

Tiar omnantë songönötön ewat wë pël apena pöt tiarimtën wak isak apenaat. Pël apenaatak tiar neneren lup sant elmëëpena pöt lup kosang sëpenaat. ² Omën namp kön wiin pi omnantë songönte ewat wë pim ewatten wak isak yaan pöt pi këëkë ewat nasën wë pël apenaat. ³ Ën namp pi Anutuun lup sant elmëëpna pöt Anutuuk omën pöpön ewat sak pimëen wasëpnaat.

⁴ Ar animaö omp ak kaaröröaan kiri ar äaut yok pangk nëmpen ma won pöten pëel yenëak. Arim, “Omp ak kaar omnaröak ket äa pörö kë wonörö,” pël yak pöt yaap yak. Ën, “Anutu kopëtap këëp, muntarö won,” pël yak pöteta yaap yak. ⁵ Kutömweriire yangerak omën kaöarö kësang omën naröak pitën, “Anutu” pël yamëëaurö wë. Omp ak selap omën ngönën wonöröak ngëëngk wesak yaya yamëëaurö wë pöt yaap. ⁶ Pël äaap Anutu kopët namp wë. Pöp tiarim Pep panëëp. Puuk omën ël epot pout ket elniin pim inëen elmëëpenëak wë. Ën Aköp kopët namp wë. Pöp Yesu Kristo. Puuk omën ël epot pout ket elniak wëwë kosangët ningkën wë.

⁷ Ar pourö, “Omp akörö kaarörö,” pöt këëkë ewat nasën wë naröak ngaan omp ak kaaröröaan kiri ar eimaö pöten kön wiak kaömp yenem kaömp pöt omp ak kaaröröaan kiri äaut pël kön wieë yen. Pël äak arök, “Yok pangk nën ma won?” pël äak kön selapring yen pötak arim lupöt utpet yaniwas. ⁸ Kaömp yenaare won pötök kaamök elniin Anutuu naë nasëngan. Tiar kaömp omp ak kaaröröaan kiri äaut nanën ëëpena pöt Anutuuk tiarën itenak utpetarö pël newaspan. Ën kaömp pöt nëmpena pöteta puuk itenak ompyaurö pël newaspan.

⁹ Om këëkë ngarangk ëëë. Arök, “Ten kaömp omp ak kaaröröaan kiri äaut nëna pöt yok pangk,” pël yewas. Pël yeëetak omën kaömp pöten, “Yok pangk nën ma won?” pël

kön selap yaë pöröak ar pël yaëën itenak tapël ëën pötak pitëm lupöt utpet mowaspanëën ngarangk ëëë. ¹⁰ Omën kaömp omp ak kaaröröaan kiri äautön, “Num ma won?” pël kön selap yaë pöpök itaangkën ar, “Omp akörö kaarörö,” pël yewas pörö nampë ngönën tupta kakaati së yenën pi tol ëëpën? Piita kaömp ke pilöt yok pangk nëmnaat wesak arim ënëm äak kaömp pöt nëen pötak pim lupmer utpet wasëpnaat. ¹¹ Arim, “Omp akörö kaarörö,” pël yewas pötaan omën pöten këëkë wesak kön nawiin yaë pöp pim lupmer utpet sëpnaat. Ngönën kat wia arim kar pöp Kristook pi utpetetakaan kama öpënëak wel wia. ¹² Ar ngönën kat wia arim karuröen utpet pipël elmëak pitëm lupöt utpet yemowas pipët Kristoonta utpet yaalmë. ¹³ Pötaanök nem kaömp ke pilöt yena pötak nem karipë lupmer utpet yemowasën pöt animaut sasa nanëngan, pi utpet sëpanëën.

9

Pool pim ya yamëngkautaan sum naön pötaan ërëpsawi äa

¹ Anutuu yaat nem mëmpëak kent yeë epët omën nampök il newari-ipan. Ne tiarim Aköp Yesu Kristo pim ngön yaaö omnamp piin itenaup. Nook pim yaat mënautaan ar piin kön wi kosang wesak wë. ² Omën naröak neen, “Pi Aköpë ngön yaaö omën wonöp,” pël ya. Pël yaatak arök pöt neen, “Pi ngön yaaö omnamp,” pöt ewat wë. Pöt nook pim ngönte ök niaan kön wi kosang wesak wë pötaanök. Arim wëwëetak ne Aköpë ngön yaaö omnamp pöt pet yaë.

³ Omën nemëën kaaö ngön ya pöröen kanggiir epël yemak. ⁴ Nem arim naë Anutuu yaat yamëngkaö pötaan arim naëaan iire kaömp öma pöt pangk naën ma? ⁵ Aköpë nangaröere Pitaare ngön yaaö muntarö pit pitëm öngörö mësak yesaurö. Ne yok pangk pël naëngan ma? Pangk pël ëëmaap. ⁶ Elei. Ar kön wiin ten

Panapas tenpimënt arën ngönën ök yeniem kaömpre omnantë waurat pangk eën ma? Tenpimtok pël eëna pöt pangk naëpan. ⁷ Nga omnarö kaömpre ngaë omnant pitëmtë monatök naöpan. Ëmre ya yaaurö pitta keët oröön yok pangk nempnaat. Pol purmakaö ngarangk yaaurö pitta yok pangk kapa kolapöt kolak nempnaat.

⁸ Ngön pipët omnaröa kön peëneëtök naën. Pipta ngönte ngönëntakta wia. ⁹ Anutu pim ngön kosangët Mosesök epël ëa. “Pol purmakaöp ya kaamök elniak korupait tööpënëak ing samsam yeem nempënëak yaëën kemët il mowariingan.” Anutu Mosesën ngön mëa pipët pol purmakaöraan peën nemaan ëa. ¹⁰ Won. Anutuuk ten pim ya omnaröanta kön wieë ngön pipët Mosesën ök maan retëng ëa. Omën ya yamëngkaupre keët oröön yewaup piarip köp sëën nant öpënëak kön wieë ya mëmpna pöt yok pangk. ¹¹ Tenök arim lupöt kosang sënëak ngönën ök niaim wë. Pötaanök arök kangiir koröpöökë kaamököt nimpunë pöt yok pangk naën ma? ¹² Ya omën muntarö koröpöökë kaamök pöt yemangk. Pötaanök ten wet reak ya yamëngkaurö pit il yemowasën nimpunëët pangk önaat.

Pël eënaatak Kristo pim ngön ompyaut il wariinganëak pötön naën pas këlangön kat wiak ya yamëngk. ¹³ Ngönën omën Anutu pim tup kaöetak waur yaaurö pit omnaröak Anutuun yak kaömpöt wak wais wiin pötëaan nant yeö ar pöten ewat wë. Ën kiri ar yaauröeta animaö kiri yemangk pötëaan yeö. ¹⁴ Pöta ök Aköp Yesuuk ten pim ngön ompyaut ök yaaurö ar kat yawiauröak koröpöökë kaamököt ningkën öneak kosang wesak ök niiaut.

¹⁵ Ne pöt, arök koröpöökë omnant nampunëak neniaan ëaut. Peeneeta pël eëneak retëng naën. Won, ne omnantëën kimang neniangan. Kaömpötëën këen ëak wel wiimëak yeem pöt arën kaömpëën neniangan.

Ne arim naëaan omnant naön yaaö pötaan ërëpsawi yeë. Ën nem kentöök ar nenangkën yaëën pötaan ërëpsawi eim öma pöten kent yaë. ¹⁶ Nem ngön ompyaut ök ni yeë pötaan nemtën wak isak naëngön. Pöt Kristook ne pël eëmeak kosang wesak neeaut. Ne pim ngön ompyaut ök naën yeëan talte pim ya mëmpëak neeaut sêp wesak pötaan ya këlangön kaö eëm. ¹⁷ Ya pipët nem könöök yamëngkem talte sum ömaaten kent kön wiim. Pël eëmaatak ya pipët nem könöök naën, Aköpök epël eëmeak nangkën sum naön. ¹⁸ Pël ëa pötaanök ne kangiir oröpöt yeö? Nem kangiir yeö pöt epët. Ngön ompyaut ök niak kangiir sumere omnant naön yaaup. Ngön ompyaut amëak ne kangiir sumere omnant yok pangk ömaat pël newasën yaaup.

Pool pi omën pouröa inëën sa

¹⁹ Ne omën pouröa inëën wonöpök nem könöök ngönën ök niaan omën kësang pan Kristoë naë rë olanëak ar pouröa inëën saut. ²⁰ Ne Yuta omnaröa naë ya yamëngkem pitën ngönën ök maan Kristoë naë rë olapënëak pitëmtë yaaul yaaup. Mosesë ngön kosangta öngpök naönöpök omën pöta öngpök wëauröen ngönën ök maan Kristoë naë rë olapënëak pitëm yaaul yeem pim ngön kosangöt ngaarëk yewaup. ²¹ Tapël omën munt Moses pim ngön kosangta ënëm naën yaauröa naë ya yamëngkem arën ngönën ök niaan Kristoë naë rë olanëak neenta Mosesë ngön kosangta ënëm naën yaaup. Mosesë ngön kosangta ënëm naënöpök Anutuu ngön kosangët wa noolaan, Kristoë ngönte ngaarëk yewaup. ²² Omën pitëm kön wi kosang yewesaut wiap, omnant eëpënëak kön selap yaë piporöa naë ya yamëngkem pitën ngön ök maan Kristoë naë rë olapënëak pitëm ök yesën omnaröak neen kön wiin wiapöp pël yewas. Omën pouröen ngönën ök niaan narö Kristoë naë rë olaan utpetetakaan kama niöpënëak

arim ök saut. ²³ Nem pël yeë pipët ngön ompyaut kaö sêen nemëntta këët ömëak yeë.

Anutuu omën këët öpenaataan weë ngentiipa

²⁴ Ar omën epëten ewat wë. Ngasam yaaurek omën pourö nener il wasëpënëak pöömpö sëpnaat. Pël eëpnaatak wet rëak së yaö ëaurek orööpna pöpök këët öpnaat. Pötaanök Anutuu omën këët önëëtaan weë ngentieë. ²⁵ Omën ngasam ëak nener il wasëpenëak yaë piporö weë ngentiak koröpöökë këlangön yaaö pöten kön nawiin yaë. Pit omën lëngë sëpna pötëenta pël yaë. Ën tiar pöt Anutuu naëaan omën weë panë om wiakaim wiaapnaataan tapël eëpa. ²⁶ Nemëntta pöömpö yaaupë ököp. Ne pöt leng eëmëak yaö ëaurekën it kökö ngënal yesaup. Ne omën mor yamö pöpë ököp. Ne köntak namöön yaaup, kaëngk mööngönëak këëkë itneë yamöaup. ²⁷ Omën namp ngasamtak muntapök il mowaspanëak pimtë koröpö weë yewas pöl utpet eëngönëak nem koröpöökë kentre kaur pöt ngep yaalmëaup. Nemtok ngönën ök niaim olëak kö sungönëak pël yaaup.

10

Moröktak wiap sënganëën ngarangk këëkë eëpa

¹ Karurö, ne ar tiarim ëarö, Moses-ring wakaimaurö, pitëm imautön ëngk ma e wasnganëën ök niamaan kat wieë. Anutu pi kepiltak kaka elmëak kanö pet elmëën pit seim i kaö Köp Möau olëak sa. ² I yamëa pöta ök kepil pötak kaka elmëën i kaö ilën irë olëak së Moses pim omën sa. ³ Pël eën Anutu pim Pulöök kaömp tekeri wes mena pöt pit pourö në sa. ⁴ Iiteta Pul tapöök tekeri wes mangkën në sa. I pitëm në sa pöt kël Pulöök pet elmëa pöökaan yaaröön kolak neima. Kël pöökë yapinte Kristo. Iit kël pöökaan yaaröön nëen kaamök elmëeima pöl Kristook pit kan yesën pitring wë kaamök elmëeima. ⁵ Pël ëautak pitëm

tekrakaan pouröak utpetat ëeima. Pötaan Anutuuk këëpöt kön mowiin yang mopöök wel wi won sa.

⁶ Pitëm naë omnant oröa pötök tiarën pepanöm yenia pël yaë. Pitëm ëa pöl tiar omnantön warre kaur eënganëak pël yaalni. ⁷ Pitëm tekrakaan narö pitëm ëa pöl Anutuu urtak omp ak kaaröröaan ngëëngk wesak yaya manganok. Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Omnarö wel aisëë iire kaömp nak wal ëak tan urööre ngasam paspas ë pël eima.”

⁸ Pit naröa ëa pöl tiar öngre omp nga eënganok. Pit pël yaëën Anutuuk pitëmëën ya sangën elmëën omën kësang pan 23,000 ëak kët kopëtetak wel wia. ⁹ Pit naröa ëa pöl tiar Aköpön morök elmëëngan. Pit pël yaëën kamal ngaaröak mëngkën wel wia. ¹⁰ Pit naröa ëa pöl tiar Anutuun kaaö ngön angan. Pit pël yaan Anutuuk pim ensel ngaap wes mëën mëngkën wel wia.

¹¹ Omën muntaröak Anutu kasëng mempanëak pepanöm elmëëpënëak omën pipot pitëm naë oröa. Akunet pet irëpënëak yaëën wë eporö tiarta kön tektek sëpenëak ngönëntak retëng ëa. ¹² Pötaanök ar narö arimtën kön wiin isën tiarim ëarö il wesak wë pël yewas pörö ar wiap sak utpet eënganëën ngarangk këëkë eëë. ¹³ Morök ke nentere nent ar utpet eëneak arim naë oröa pöt arimënt pëën won, omën pouröa naë yaarö. Pipot arim naë yaaröön ar yok pangk Anutuun kön kosang wiaan puuk kaamök elniin morökta weëre kosang pötak wa nuulaan wiap nasëngan. Won, ar moröktak wëën pi kaamök elniin weë sak tauaanëët.

Anutuu ënëm yeem urmeraröa ënëm naëngan

¹⁴ Pötaanök, nem kar panëerö, ar omp ak kaaröröaan ngëëngk wesak yaya yamëëaut kasëng meneë. ¹⁵ Ar könringörö. Pötaanök nem niama epët kat wiak kön wi pet eëë. ¹⁶ Wain iit kelöntak lë mëak welaköt elmëak Anutuun yowe yamëëa pöta songönte tiar ewat wë. I pipët Kristo pim i

tiarimeën lë mäa pöt. Tiar wain i pöt yenem piiring lup kopëtemer sak wë. Ën kë pelak yen pöt, yenem pim möönre koröpö këra yetaprak möa pötak yal yeë. ¹⁷ Kë kopëtet wiaan tiar pourö yen. Pötaanök tiar selap poröak erën ëak möönre koröp kopëtaö pël sak wë. ¹⁸ Israel omnaröa yaautön kön wieë. Omën animao Anutuun kiri yemangk pöta kaut yen piporö pit kiri ar yaautak Anuturing lup kopëtemer mowasëpënëak pël yaë. ¹⁹ Nem yeniak pipta songönte pöt tolëël? Ne, “Omp ak kaarörö pit kaöarö,” ma “Omnaröak pitëmëen kiri yemangk pöt kaöat,” pël yeniak ma? ²⁰ Won, ne epël yeniak. Omën ngönën wonörö pitëm kiri yemangk pöt Anutuun won, urmeraröaan yemangk. Pël yaëen ar pitëmëen kiri mampöore pitring kaömp ngawi në pël ëënëëeten ne kaaö yaë. ²¹ Aköpë i kelöntak yenauröak urmeraröaktakaan nëmpena pöt pangk naëpan. ²² Ar utpet pipot ëënë pöt Aköp ya sangën mongawisën nimpënaat. Pi weëre kosangringëp, ar weëre kosang wonörö. Pötaanök pi ya sangën mongawisngan.

Anutuun ping wesak maim öpa

²³ Arök, “Tiar omën pout yok pangk ëëpenaat,” pël yak pöt yaap yak. Pël yaketak omën poutök kaamök naalniipan. Arök, “Tiar omën pout yok pangk ëëpenaat,” pël yaketak omën poutök kosang naniwaspan. ²⁴ Ar arim omnant ëënëëeten kön wiinganok, arim karurö kaamök elmëënëëeten kön wieë. ²⁵ Animaut uröm kaatakaan önë pipotön, “Epot omp ak kaaröröaan kiri elmëa ma won?” pël ëak kön selap ëënganëp neë. ²⁶ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Yangerere yangerak omnant wia epot pout Aköpëet.” Pël wia pötaanök tiar yok pangk omën pout nëmpenaat. ²⁷ Omën ngönën wonöröak ar pitring kaömp ngawi nënëak yas niak kaömpre animaut ningkën pötön, “Epot omp ak kaaröröaan kiri elmëa ma won?” pël ëak kön selap ëënganëp

köntak neë. ²⁸ Pël ëënëëetak omën namp nim naë öpnaapök animao pötön, “Epot omp ak kaaröröaan kiri ëaut,” pël ök niaan pöt pi utpet mowasën pim lupmer utpet ëëpanëen nënganok. ²⁹ Pipot nëen arim lupöt utpet sepanëen won, arim karipë lupmer utpet ëëpanëak yeniak. Ar nampök epël an koröp. “Ne tol ëen omën animautön kön selap yaë pipopön kön wiak nanën ëëm? ³⁰ Ne Anutuun animautaan yowe mëak yenën omnaröak nem yena pötaan utpet wesak neneapan.”

³¹ Pël aan ne epël yeniak. Ar iire kaömp nëëre omën nant ë pël ëënëak pöt Anutuun ping wesak aöök ëen. ³² Yuta omënre omën muntaröere ingre mor saurö wiap sëpanok pël elmëëngan. ³³ Nem yeë pöl ëëë. Nem omnant yeë epot omën pourö kaamök elmëëmëak weë ngentiak yeë. Nemtëen naën, omën pourö kaamök elmëen ompyaö sëen Anutuuk utpetetakaan kama moöpënëak yeë.

11

¹ Ne Kristoë kanöök ing mësëak pim ök yeë arta tapël nem yeë epël ëëë.

Ngönënë wa toptak ompyaö ëëpenaata ngönte

² Ar omnant nem niiaul yeem ngön ök niiaut taë wak wëen ne arën kön wiin ompyaö yaë. ³ Pël yeëetak nem kentöök ar epëtenta ewat sënëak kent yaë. Ompöröak öngörö ngarangk ëa. Kristook ompörö ngarangk ëa. Ën Anutuuk Kristo ngarangk ëa. ⁴ Tiarim yaaul omp namp pim kepönö kör koëak wëen pöt omnaröak itenak, “Pi omën munt nampë ikanöök wë,” pël ya. Pël yaatak omp namp ngönën tuptak Anutuun ök maöre pim ngönte tekeri wesak aö pël ëëpna pöt pi omën munt nampë ikanöök won. Pötaanök pël yeem pim kepönö kör koëëpna pöt utpet ëak pim Kaöap Kristo ëö mongawisëpnaat. ⁵ Ën öng namp ngönën tuptak Anutuun ök maöre pim ngönte tekeri wesak aö pël yeem pim kepönö kör nokoëen wëen pöt omnaröak piin,

“Ompöpë ikanöök naön wëa,” pël aan pim ompöp ëö mongawisëpnaat. Pöt öng kan pas yaaö namp pim kepön ëpöt kat ë olëak wë utpet yaë pöl pim kepönö kör nokoëën wëa pötak utpet sak öng ke pöpë ök sëpnaat. ⁶ Öng namp pim kepönö kör nokoëën ëëpënëak pöt pim kepön ëpöt kat ë olap. Pël ëëpnaatak öng namp pim kepön ëpöt kat ë olaan omnaröak piin kön wiin, “Pi öng kan pas yaaö namp,” pël wasën pi ëö kësang sëpnaat. Pötaanök öngörö pipël ëak ëö sëpanëën pitëm kepönöt kör koëëp. ⁷ Ompöp pi Anutu pim ök wë pim weëre kosangre ë rangi pöt pet yaë. Pötaanök pi Anutu ök kaö sak wë pöt pet ëëpnaataan pim kepönö kör nokoëëpan. Ën öngöp pi ompöpë iri wë pöt pet ëëpnaataan pim kepönö pangk kör koëëpnaat. ⁸ Pöta songönte epët. Anutuuk ompöp ket ëëpënëak öngöpökaan kaut naön. Öngöpökëër ompöpökaan kaut wak ket ëa. ⁹ Tapël ompöp pi öngöpëën yak ket naën. Öngöpökëër ompöpëën yak ket ëaup. ¹⁰ Pël ëa pötaanök öngöp pi ompöpë iri wë pöt pet ëëpnaataan kepönö kör koëak öpnaat. Pël ëën pöt enselöröak pöten itaangkën ompyaö ëëpnaat. ¹¹ Pël ëëpnaatak tiar öngre omp Aköpë wëwëetak namp nerak naön, nampnamp kaamök ëak wë. ¹² Nem yeniak pipta songönte epët. Anutuuk öng wetëëp ompöpökaan ket ëën kangiir pörekaan wais peene wë epöök pöt öngöröak ompörö yawil. Omën pout Anutuuk maan oröak wia. ¹³ Ar omën epëten kön wieë. Öngörö pitëm kepönöt kör nokoën wë omnaröa tekrak Anutuun ök mapna pöt yok pangk pël yewas ma? Pël naëpan. ¹⁴ Tiarim wëauten ar ëwat wë. Omp namp öngöröa ök pim kepön ëpöt wali sëpna pötak omnaröak ëöak mapnaat. ¹⁵ Ën öngörö pit ngan ëp waliit pitëm kepönöt kör koëëpënëak Anutuuk menaurö. Pötaanök öng namp pim kepön ëpöt wali sëpna pöt ompyaö. ¹⁶ Omën namp ngön epët komun uröpna pöpön epël memaat. Ten Kristoë ngön yaaö omnaröere Anutuu

ingre mor sa pourö epël pëen yaaurö.

Korin omnaröak Aköpë këere iit utpet wesa

¹⁷ Ar Anutuun yaya manëak wa top yeëan pötë ompyaö newasën, utpet yewesan. Pötaanök nem yeniak epët, arën kön wiin ompyaö won. ¹⁸ Ne wet rëak epël niamaan. Ar ngönënëën wa rongan yaëën arim tekrak komre kap yaaröa pël aan ne kat wiin yaap koröp yaarö. ¹⁹ Ne kön wiin komkap pipot pas naaröön, ar yangerakë omnarö yak arën ökre was elniin ngönëntak kosang yes pörö tekeri wasëpënëak yaarö. ²⁰ Arim ngönënëën wa top yeëan pötë Aköpë këet nënëak yeem irikor yeëan. ²¹ Ar epël yeëan. Kaömp nënëak Aköpön kön nawiin apre pap arim kaömp wak yesan pöt neen-emot yenan. Pël ëak narö iire kaömp kësang nak kön irikor yaëën narö këën wë. ²² Elei, ar pipël ëënëak pöt arim kaatë nënëëtep won ma? Ma ar kön wiin Anutuu ingre mor saurö pipël elmëak ngöntök yaaurö ëö yemowas pöt pangk yaë ma? Arim yeëan pötaan tol niam? Kön wiin ompyaö yen pël niam ma? Won, pël naëngan.

Aköp Yesu pim ruurö këerë i elmëa

²³ Ne ngön ngaan Aköpë naëaan wa pöt niiaut. Pöt epël. Aköp Yesuuk Yutasök piin ngaaröen kup mowia rööök pötak kaömp nent wak ²⁴ Anutuun yowe mëak pelak epël ök mëëa. “Epët nem mësëpët. Arimëën yak pëël elniak wel wiimaat. Neim önëël nem elniauten kön wieë neim önëët.” ²⁵ Pël mëak kaömp pöt nëën wain kelönte tapël wak yowe mëak epël mëëa. “Wain i epët sulöp ngolöpta nem iit. Wain i epëtak ne wel yawiem nem iit olama pötaan Anutuu omnaröaring sulöp pöt kosang yewas pöt pet yaalni. Neim önëël nem elniauten kön wieë neim önëët.” ²⁶ Pël ëaan ar këere i nënëël Aköpë wel wiauta songönte tekeri weseim wëen kaalak waisëpnaat.

Namp pi Aköpë këere iit utpet wesa sak pöt saun koirëpnaat

27 Pël wia pötaanök omën namp Aköpë iire kēēt pas köntak nēmpna pipop Aköpë möönre koröpre i pöt utpet wasën saunaring eēpnaat. 28 Pötaanök ar kēere i nēnēak pöt wet rēak arim lupöt wa kom ēakök nēn. 29 Pöt namp pim lupmer wa kom naēnrek Aköpë kēere iit köntak nēmpna pöt pim saunaring nēmpna pötaan Anutuuk kēlangön mampnaat. 30 Ar pël yeēan pötaanök arim naēaan narö kēsang weēre kosang won, yauman yaēen narö wel yawi. 31 Ēn tiarimtok tiarimtē lupöt wotpil wesak wa kom yeēan talte Aköpök wa kom elniire kēlangön nimpö pël naēn eēpēn. 32 Aköpë tiarim lupöt wa kom yaalni pöt yang omnaröaring kö sēnganēak kēlangön yaningk.

33 Pötaanök, karurö, ar Aköpë kēere iit ngawi nēnēak wa top yeem pöt neneren kor eēn pourö wais pet irēnak ngēs rē pël eēn. 34 Ar kēen panē eēn pöt arimtē kaatē nēn, wa toptak utpet eēn kangut orö nirēēpanēen.

Ngön muntat nemtok naē waisak ök niak ngan rē nimpaaat.

12

Ngēengk Pulöök weēre kosang ke nentere nent yaningk

1 Tiar ngönēn yaat mēmpenēak Ngēengk Pulöök weēre kosang ke nentere nent yaningk. Karurö, ne ar pöta songöntēn kēēkē ewat sēnēak kent yaē. 2 Ar ewat wē. Ngaan ngönēn köpēl wēen yang omp ak wēwēat wonöröak wer niön pitēm ēnēm seimaurö. 3 Ne epēl niamaan kat wieē. Omën namp Anutuu Pulöök kaamök elmēen pöt, “Yesu sasa kö sēpēn,” pël nemaan eēpnaat. Ēn namp Ngēengk Pulöök kaamök naalmēen eēn pöt, “Yesu pi Aköp,” pël nemaan eēpnaat.

4 Pulöök Aköpë ngönēn ya ke nentere nent mēmpenēak weēre kosang yaningk, Pul pö kopētaöök. 5 Tiar Aköpë ya ke nentere nent yamēngk, Aköp pöp kopētap. 6 Aköpë ngönēn yaat mēmpena kan ke naöre

naö wia. Anutu pöp kopētapök tiar omën pourö neenem weēre kosangöt ninak ya pipot mēmpenēak kaamök yaalni. 7 Pulö pi ngönēntak ompyaö wesak öpenēak neenem weēre kosangöt kom ēak yaningk. 8 Namp pi Pulöök weēre kosang mangkēn ngönēn ewat kaö panē apnaat. Ēn namp pi Pul tapöök weēre kosang mangkēn ngönēn öngpököt wa kotiak apnaat. 9 Namp pi Pul tapöök weēre kosang mangkēn Anutuu yaat kosang mēmpnaataan kön wi kosang yewesautaring öpnaat. Ēn namp pi Pul tapöök weēre kosang mangkēn yaumanörö ompyaö mowasēpnaat. 10 Namp pi Pulöök weēre kosang mangkēn ya it ngolöpöt mēmpnaat. Namp weēre kosang mangkēn wetete ngön apēnēak kön tektek mowasēpnaat. Namp weēre kosang mangkēn Pulööre urmerarö pitēm yaautē songönte kom eēpnaat. Namp weēre kosang mangkēn kēm ngön ngolöpöök apnaat. Namp weēre kosang mangkēn kēm ngön ngolöpöök ök aan kaip tiipnaat. 11 Ya pipot pout mēmpenēak Pul kopētapöök tekeri wes yaningk. Pël elniak pimtē könöök omën pourö neenem weēre kosangöt kom ē yaningk.

Tiarim koröpö kopētaö, kaut selap

12 Omnarö tiar tiarim koröpö kopētaö. Ēn koröpöökē kaut selap. Pël eēn pipot erēn eēn koröp kopētaö pël yaē. Pöta ök omën selap eporö Kristooring erēn eēn kopētap pël yaē. 13 Tiar narö Yuta omnarö, narö omën muntarö, narö inēen yaaurö, narö inēen naēnörö. Pël eaap tiar Anutuu Pulöök wa niulēen möönre koröp kopētaö yeö. Anutuuk pim Pulö ningkēn tiar pourö pim Pul kopētaö wak wēen tiarim lupötē wē.

14 Tiar ewat wē. Koröpöökē kaut kopēt nent won, selap. 15 Pötaanök ingesök tol ēak epēl apēn? “Ne mores won pötaan koröpöökē kaut won.” Pël aö omën koröp elö sēp wesak pēlēer sē öpēn ma? Pël naēpan. 16 Ēn katēēpökta tol ēak epēl apēn? “Ne itö

won pötaan koröpööké kaut won.” Pël aö omën koröp ëlö sêp wesak pëlëer sê öpën ma? Pël naëpan. ¹⁷ Koröp pouuk itöt pëen wëanëen tol ëak ngön kat wiipën? Ën koröp pouuk katöt pëen wëanëen tol ëak wot mööpën? Pël naëpan. ¹⁸ Anutu pi ëwat wë. Pim könöök koröpööké kaut neenem öpnaarek moulmëa. ¹⁹ Koröpööké kaö epot ke kopëtet pëen ëanëen koröp ëlö yok pangk wi naön ëan tapön. ²⁰ Pël naën. Tiar pöt koröpööké kaut selap pötök erën ëen kopëtaö pël yaë.

²¹ Itöök moresën epël nemapan. “Ni kaamök naalnëen ëëmëetak nemënt yok pangk ömaap.” Ën kepönöökta ingesën epël nemapan. “Ni kaamök naalnëen ëëmëetak nemënt yok pangk ömaap.” ²² Won, tiarim koröpööké kaö nantön kön wiin kaöat won pël yewas pipot won ëëpena pöt ompyaö naön ëëpenaat. ²³ Ën tiarim koröpööké kaö nantön kön wiin pasut pël yewas pipot ompyaö wesak ngarangk ëëpenaat. Ën ëöaatta ompyaö panë wesak kör koëëpenaat. ²⁴ Pël ëëpnaatak koröpööké kaö nantön tiar itaangkën ompyaut pël yaë pipot kör nokoëen ëëpenaat. Anutu pimtök tiarim möönre koröpöt ket elniak kaö nantön utpetat pël yewas pipot puuk kön wiin ompyaö ëen kör koëëpenaat. ²⁵ Pël ëëpena pötaanök tiarim möönre koröpöök komre kap pöt naën ëëpenaat. Kaö pout nener kaamök ëëpënëak ëaut. ²⁶ Koröpööké kaö kopët nent këlangön kat yawiin pöt pout këlangön kat wiipnaat. Ën kaö nent ompyaö wëen pöt pout ompyaö öpnaat.

²⁷ Ar pöt erën ëen Kristo pim möönre koröpö pël yeë. Ën neenem wëwëetak pöt pim koröpööké kaut pël yeë. ²⁸ Pël yaëen Anutuuk pim ingre mor saurö tiarim naë ya omnarö epël ulmëa. Wet réak ngön yaaö omnarö ulmëa. Pöröaarek tektek ngön yaaurö, pöröaarek ré yemoulaurö, pöröaarek ya it ngölöpöt yamëngkaurö, pöröaarek yauman

ompyaö yewesauröere omnarö kaamök yaalmëauröere ngarangk yaalmëauröere këm ngön ngölöpöök yaaurö pël ulmëa. ²⁹ Anutuuk pourö ngön yaaö omnarö pël naulmëen ëa. Pourö tektek ngön apënëak naulmëen, pourö omnarö ré moulopënëak naulmëen, pourö ya it ngölöpöt mëmpënëak naulmëen, ³⁰ pourö yauman ompyaö wasëpënëak naulmëen, pourö këm ngön ngölöpöök apënëak naulmëen, pourö këm ngön ngölöpöök ök aan kaip tiipënëak naulmëen. ³¹ Anutuuk ar ngönënë yaat mëmpunëak weëre kosang nimpna pöt taltak kaöet pöt wël ëak önëen kosang ëëë.

Pël yaëen nook kan ompyaö panë epö pet elniimaan.

13

Lup sant yaauta ngönte

¹ Ne ka nantëeröa ngön këngkömötëere enselöröa ngön këngkömötë omnarö pangk kat wiipnaat pël yeem lup sant naën yeëanëen nem ngön yaaut kuupre intö ngönötë yaan omnaröa ngön këet kat nawiin yaë pöl köntak yeëan tapön. ² Ën ne tektek omnaröa ök wë ngönën tekeri wasöore ngön öngpökötëre ëwat poutë songönöt ëwat wëere tomönötön mop wiipënëak kön wi kosang wesak maan pël ë pël yeem lup sant naën yeëanëen omën pasuröa ök wëan tapön. ³ Ma nem omnant kom ëak omën ngöntök yaaurö mam-pöore Kristo pim ngöntaan yak maan naröak newak es newaliin wel wi pël yeem lup sant naën yeëan talte kangut naön ëëm.

⁴ Omën lup santring wëa pörö ya wiaptaring wë sant yemowesaurö. Pit omën muntaröa omnantëen kön utpet mowiire pitëmtën kön wiin isën kölokkölok ë pël naën yaaurö. ⁵ Pit omnant omnaröak kön wiin omën muntaröen naalmëëpanëët ëen pöt pël naën yaaurö, keimön naën yaaurö. Pit ya sangën naën yaaurö, utpet yaalmëen kangiiir naalmëen yaaurö. ⁶ Pit utpetatëen ërëpërëp naën, ompyautëen ërëpërëp yaaurö.

7 Omën lup santring wëa pörö omnaröak utpet yaalmëen kosang sak wë elmëepnaatön ompyaö ëepnaat pël weseë Anutuun kön kosang wiak pim ompyaö ëepna pöten korkor eim wë këlangön kat yawiem kosang sak wëaurö.

8 Lup sant yaaö pöt kö nasën ëepnaat. Ën tektek omnaröa ök Anutuu ngönte tekeri yewesa pöt kö sëpnaat. Këm ngön ngolöpötë yaaö pöteta, kö sëpnaat. Ën ewat ke nentere nent pötta kö sëpnaat. 9 Pöt epël. Tiar ewatöt kaut pëen ewat wë. Ën Anutuu ngönteta kaut pëen tekeri wesak yaurö. 10 Ënëmak Anutuu wais omën poutë songönte tekeri wes nimpnaatak kaö kot pipot kö sëpnaat.

11 Ne ngaan koturöa ök wë pitëm ngön ya pöl aimaut. Pël ëak koturöa kat yawi pöl kat wieimeë pitëm könötë wia pöl wiakaimaut. Pël ëautak omp kaö sak koturöa yaaö pöt ent ë olëaut. 12 Tiar könitweri këere wot kante itenak këëkë itnaangkën yeë pöl peene Anutuu songönte itenak om kotte pëen ewat yes. Ënëmak Kristoë tekeri sëpnaatak ëö ningkën piin këëkë itaampenaat. Peene pöt tiar Anutuu songönte kaut pëen ewat wë. Akun pötak Anutuu tiarën ewat panë wë pöl pim songön pout ewat sa pet irëpenaat.

13 Pël ëen kosang wiaapna pöt epot. Anutuun kön wi kosang yewesautere piin kön kosang wiak pim ompyaö ëepnaaten kor wëautere lup sant yaaut, omën nentepar nent pipot kosang wiaapnaat. Lup sant yaautakëer kaöet.

14

Pulöök weëre kosang yaningk pöta ngönte

1 Ar lup sant yaaut kaö wesak kosang ngentiak arim karurö sant elmëeë. Pël ëak pöt ngönënë weëre kosang Ngëengk Pulöök yaningk pipot önëen ök ëeë. Pipot Anutuu ngönte tekeri wasënëak weëre kosang yaningk pipot önëen wet reak ök

ëeë. 2 Pöta songönte epël. Omën këm ngön ngolöpöök ya pipop omnaröen nemaan, Anutuun yema. Pi Pulöök elmëen ngön ëlëöpöt ök yaan omnarö kat nawiin, Anutuukëer kat yawi. 3 Pël yaëetak omën Anutuu ngönte tekeri wesak ya pipop omnarö kaamök elmëak pitëm kön wi kosang yewesaut taë wasën kosang sak öpënëak yema. 4 Omën këm ngön ngolöpöök ya pipop pimënt kaamök yaë. Ën omën Anutuu ngönte tekeri wesak ya pipop ingre mor sa pourö kaamök yaë. 5 Ne ar pourö këm ngön ngolöpötë anëak kent yaë. Ën Anutuu ngönte tekeri wesak anëak kent kaö pan. Omën Anutuu ngönte tekeri wesak ya pipop omën këm ngön ngolöpöök ya pöp il yewas. Ën namp këm ngön ngolöpöök yaan nampök kaip tiak ingre mor saurö kaamök elmëepna pöt omën këm ngön ngolöpöök ya pipop ya kaö yamëngk. 6 Pötaanök karurö, ne arim naë wais këm ngön ngolöpöök ök niaan pötak pangk kaamök naalniipan. Pël ëëmaatep arim naë wais Anutuu ngön ök neea pöt niam ma ewat nent nimp ma pim këm ngönte tekeri wesak niam ma ngönën rë niulöm pël ëëma pötaar kaamök elniipnaat.

Anutuu ngönte apenëak këm ngön ngolöpötë pangk naëngan

7 Ar omën pasut nger pëep köntak mëmpöore wëlemp köntak tang mö pël yaëen ngön këet pangk kat wiin ma? Kat nawiingan. 8 Ën kuupö pas yamëngkën talëpök pangk kat wiak ngaëen ya pël wesak ko ëëpën? Pangk pël naëpan. 9 Pöta ök arta këm ngön ngolöp omnaröa pangk kat nawiipanëöök yaan talëpök pangk kat wiipën? Kat nawiipan. Arim ngönöt pas mopöök sëpnaat. 10 Yang epot poutë omnaröak këm ngön ke nentere nentak ngön ök ya. Pël yaatak köntak naën ompyaö wesak yaan kat yawi. 11 Ën omën nampök ngön ök neaan kat nawiin ëëma pöt puuk neen, “Maimap,” pël yenewasën nookta piin, “Maimap,” pël mowasumaat.

12 Arim naë tapël wia. Ar weëre kosang Ngëengk Pulöök yaningk pipot önëak kent yeë. Pötaanök weë ngentiin Ngëengk Pulöök ulöl wes ningkën weëre kosang ingre mor saurö kaamök elmëepna pöt önëët.

13 Pötaanök omën këm ngön ngolöpöök apna pipop ngön pöt kaip tiin omnarö kat wiipnaan Anutuun weëre kosang kimang map. 14 Pöt epël. Ne këm ngön ngolöp nem köpëltak Anutuun kimang mema pöt nem këmëtere lupmerök yaan könöök naën pas öpnaat. 15 Pötaanök ne tol eëm? Ne Anutuun kimang nemtë ngöntak lupmerre könöök memaap. Ën Anutuun tan memaanta tapël memaap. 16 Ma ar namp lupmerök këm ngön ngolöpöök Anutuun yowe yemaan omën ngolöp weëre kosang pöt naön nim ngönte pangk kat nawiin eëpna pipop tol ëak kat wiak kaamök ëak, “Yaap,” apën? Pël naëpan. 17 Ni yaap Anutuun yowe mamëëtak omën ngolöp pöp taë nemowaspan.

18 Ne ar pourö il nuwesak këm ngön ngolöpöök ngön yaaup yak Anutuun yowe yemak. 19 Pël yeëetak ingre mor sauröaring yaya yamëëautak nem kentöök ngön kopët omnaröa kat wiipnaatepar amëak kön yawi. Këm ngön ngolöp selap omnaröa pangk kat nawiin eëpna pöt amaaten kaaö.

20 Karurö, ngönöt kat wiak wël yaautaan rungaaröa ök eëngan. Utpet yaaö pötönökëër öngaaröa ök köpël eëë. Pël ëak ngönöt kat wiak wël yaaö pötaan kaöaröa ök ompyaö wesak eëë.

21 Ngönën ngön nent epël wia.

“Ne omën eporöen omën naröa ngön maimatëere omën maimaröa këm ngönötë ök maan pit nem ngönte kat nawiin eëpnaat, Aköpök pël ya.”

22 Pötaanök tiar kön wiin Anutuuk këm ngön ngolöpötë ngön yaaut ngönën kat wiauröaan won ngönën köpëlörö pim weëre kosangöön pet elmëen itaampënëak kön wia. Ën kangiir Anutuu ngönte tekeri wesak ök yaaup ngönën köpëlöröaan won

kat wiauröaan Anutuu songönte tekeri wasën itaampënëak kön wia. 23 Pötaanök ar ingre mor saö pourö wa top ëak këm ngön ngolöpötë ngön aim wëen ngolöp ngönën kat yawiauröere köpëlörö ilëak itenak pöt arën kön wiin kaökaö yaë pël wasëpnaat. 24 Ën ar ingre mor saö pourö Anutuu ngönte tekeri wesak ök aim wëen ngönën köpëlöp ma ngolöp kat yawiaup ilëak kat wiak pöt arim yaauten itenak pim saunaton kön wiipnaat. Pim tekeri wesak yaan kat wiipna pötök pim utpet yaaut kom eën 25 pim lupmeri omnant wieëa pöt tekeri sëen itenak rar rë wesirak Anutuun yaya mëak epël niapnaat. “Yaap Anutu arim tekarak wë,” pël niapnaat.

Ngönënëen wa top yaautë ompyaö wesak eëpa

26 Karurö, ne tol niam? Arim Anutuun yaya manëak wa top eëneëtë nampök tan nent apnaat, nampök wetete ngön apnaat, nampök Anutuu ngön ngolöp mena nent apnaat, nampök këm ngön ngolöp naöök apnaat, nampök këm ngön ngolöp pöt kaip tiipnaat. Pipot pout yaëen ingre mor saurö kaamök elmëep. 27 Këm ngön ngolöpötë anëak pöt pouröak anganok kopët naar ma naar namp pöröak kopët pöppöp yaan nampök songönöt kaip tiak ök niap. 28 Ën omën kaip tiipnaap won eën pöt këm ngön ngolöpötë anë pörö ingre mor sauröa wa toptak anganok. Namp pi pël apënëak pöt pëentak Anutuun map. 29 Ën Anutuu ngönte tekeri wesak anëak pöt omën naar ma naar namp aan muntarö ngön pöt kat wiak kom eëë. 30 Namp pi wel aisëaan Anutuuk ngön nent apënëak kön weswes elmëen wal ë apënëak yaëen pöt wet rëak taueë ngön yaaup leng eëp. 31 Ar pourö Anutuu ngönte pangk tekeri wesak anëët. Pël yeem pöppöp aan kat wiak nener lup kosang wasënëët. 32 Omën Anutuu ngönte tekeri wesak ök yaaö pörö pitëm ngön apna pötön ngarangk eëë ök apën ma won pöt

kön wiip. ³³ Pöt Anutu pi tiar omnant irikor eëpenaaten kaaö, mayaap öpenaaten kent yaaup pötaanök.

Ka nantë Anutuu omnaröa wa topötë yaaul ³⁴ ar ngönënëën wa top yeem öngöröak ngön angan. Moses pim ngön kosangtak öngörö ompöröa ikanöök öpën pël wia. ³⁵ Öngörö, arök wa topötë ngön anë pöt eöaringët. Pötaanök ar ngön nantë songönöt ewat sënëak pöt arim kaatë ompöröen pëel maan ök niap. ³⁶ Elei, Korin omnarö ar kön wiin arimtokëer omën muntarö il wesak Anutuu ngönte ewat panë wë. Ar kön wiin Anutuu ngönte wet rëak arim naë oröön ök aimaurö ma? Ma arimtokëer kat wiaurö ma? Pël won.

³⁷ Arim naëaan namp pi pimtën kön wiin, “Ne Anutuu ngönte tekeri wesak yaaup,” ma “Ne ngönënë weëre kosang nant Pulöökë naëaan waup,” pël eëpna pipop pi nem ngön retëng yeë epëten Aköpë ngön kosangët pël wasëp. ³⁸ Namp ngön epët kat wiak yaap newasën eëpna pipopön, “Anutuu ngönte tekeri wesak yaaup,” pël nemangan. ³⁹ Pötaanök, karurö, ar Anutuu ngönte tekeri wesak anëëtaan weë ngentieë. Pël ëak këm ngön ngolöpötë yaaut kan wariingan. ⁴⁰ Ar ngönënëën wa top yaautë omnant irikor eënganëp ompyaö wesak eëë.

15

Kristo wel wiak wal ëa

¹ Karurö, nem Kristoë ngön ompyaut ök niaan ar kat wiak wak wë pipët kaalak ngolöp wes nimpaan. ² Ngön ompyaö pipët ök niaan wak pötakël wëen pöt Anutuuk utpetakaan kama niöpnaat. Om pas kön wi kosang wesan talte pël naalniin eëpën.

³ Omën kaöet Anutuuk neen neaan kat wiak nook arën ngës rëak ök niaut. Pöt epët. Ngönëntak Kristo pi tiarim saunatëen wel wiipënëak ëa pöl ëaup. ⁴ Pël ëak ngönëntak eëpënëak ëa pöl yang kel weerën kët nentepar nent won sëen kaalak wal ëaup. ⁵ Pël ëak wet rëak Pitaan ëö

pet elmëak ënëmak pim ru 12 pöröen ëö pet elmëa. ⁶ Pörekaan pim ru kësang pan 500 pörö wa top ëak wëen ëö pet elmëa. Omën pörö narö wel wiin kësang om öp wë. ⁷ Pörekaan Sems ëö pet elmëak ngön yaaö omën pouröen ëö pet elmëa. ⁸ Pël ëaupök ënëmak ne runga kar yawil pöpë ök utpet yaaupön ëö pet elnëaut. ⁹ Ne ngön yaaö omën nem karuröa ök won, utpetap. Ne Anutuu ingre mor saurö mënak utpet weseimaup yak ngön yaaö yapinte nenëanganë salëp. ¹⁰ Anutuuk komre kolap elnëak pim ngön yaaö omën wes neulëen wë. Pim komre kolap pöt nem naë mos naën ëaut. Nook ngön yaaö muntarö il wesak ya kaö mëneimaut. Pöt nem weëre kosangöök won, Anutuu komre kolap elnëa pötak mëneimaut. ¹¹ Nook ma pitök ngönën ök niaan pöt kotte. Kaöet pöt ngönën kopëtet ten pouröak ök niaan kat wiak kosang wesan.

Wel wiaurö weletakaan wal eëpenaat

¹² Tenök, “Kristo weletakaan wal ëaup,” ngönëntak pël ök niaan tol eënak arim naëaan naröak, “Wel wiaurö weletakaan wal naëpan,” pël aim? ¹³ “Wel wiaurö weletakaan wal naëpan,” arim ngön pöt yaap pöt, “Kristo weletakaan wal naën ëa,” pël apa. ¹⁴ Kristo weletakaan wal naën ëanëen tenim ngönën ök yeniiautre arim piin kön wi kosang yewesaut kë naën ëan tapön. ¹⁵ Pël ëak pöt pëen won. Ten Anutuun epël niaut. “Pi Kristo weletakaan wal ë ulmëaup,” pël niaut. Wel wiaurö wal yaaut wi naön ëanëen Anutuuk tol ëak Kristo wal ë ulmëan tapön. Pël eëen tenim ngön yeniak epötön kön wiin, “Pit Anutuu ngësël wesak kaar yaaurö,” pël ëan tapön. ¹⁶ Tiar, “Wel wiaurö weletakaan wal naëpan,” ngön pël yeëan talte Kristoonta, “Weletakaan wal naënëp,” pël apen. ¹⁷ Kristo wal naën ëanëen arim kön wi kosang yewesaut mos sëen utpetatë öngpök wëan tapön. ¹⁸ Pël eëen omën Kristoon kön wi kosang wesak wel wiaurö kö san tapön. ¹⁹ Tiar Kristoon kön

kosang wiak pim ompyaö elniipnaaten kor wëen yangerakë wëwë eptakökëer kaamök elnianëen omën muntarök tiarën, “Kaökaurö,” pël wesak yangerakë yaköm yaaut il wesak yaköm kaö pan elnian tapön.

²⁰ Pël won. Kristo pi yaap wel wiak kaalak wal äaup. Pi wet rëak wal ëen pim pël äauten tiar kön wiin omën wel yawia eporö Anutuuk tapël weletakaan wal ë niulëepnaat. ²¹ Pöt epël. Omën kopëtap Atam puuk wel yawia pöt ngës rë nina. Tapël omën kopëtap Kristo puuk weletakaan wal yaaut ngës rë nina. ²² Pöt epël. Tiar Atamë earö pötaanök pim äaul pourö wel yawi. Tapël Kristooring yal menak wë pötaanök Anutuuk weletakaan wal ë niulëepën sa. ²³ Tiar yaap wal ëepënëak ëa pöl ëëpenaat. Kristo pi wet rëak wal ëa. Pël ëen ënëm pim orööpnaatak pimëen sa pöröeta wal ëëpenaat. ²⁴ Pël ëen omën pout won sëpnaat. Akun pötak pi yangerakë ngarangkre omën kaö yapinringörö kö mowesak Setenë weëre kosangringörö tapël elmëak pim omp ak ya pöt kë oröön Anutu pim Pepap kaalak mampnaat. ²⁵ Peene pöt kaö sak wë pim yaat mëneim wë ënëmëak pim kööre tokörö il mowesak pim omp ak ya pöt kë oröön Anutu mampnaat. ²⁶ Kristo pi utpetat il wesak ënëm wel yawiauteta il wesak won mowasëpnaat. ²⁷ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Anutuuk moulmëen Kristook omnant pout il wesak kaö sak wë,” pël wia. “Omnant pout” ngön pöten tiar kön wiin Anutuuk pimëntta pötring öpnaat pël newasën ëa. Pöt Anutu tapöpök Kristo omnant pipotë kaö sak öpënëak moulmëa pötaanök. ²⁸ Pep pi omënere omnant pout Kristoë ikanöök moulmëa pet irën Ruup Pep pim kaö wes moulmëa pöpë ikanöököl wëen Anutuuk tiar pouröa kaö sak öpnaat.

²⁹ Omën wel wiaurö kaamök elmëepënëak i yamë pörö pitën tolël kön wiipen? Omën wel wiaurö weletakaan wal naën ëepën talte oröpmorëen omën narö pit kaamök

elmëepnaan i mëepën? ³⁰ Ën omnarö ket ël epotë utpet elniak këemre këlangönë rangk yanuulë pöten tolël kön wiipen? Wel wiaurö weletakaan wal naën ëepën talte ten wal ëëpenaata ngönte ök yaan omën narök pël naalniin ëepën. ³¹ Kët poutë ne, “Omnarök nem Anutuun yak ya yamëngk pötaan nempën ma won?” pël kön yawi. Ngön pipët ne tiarim Aköp Yesu Kristook yal menak wë arim wëwëatön ya ërëpërëp yaë pötaan pil yeniak. ³² Wel wiaurö weletakaan wal naën ëepën talte nem Epesas kak wakaimautak wal ëëpenaata ngönte ök yaan omnarö kent ngaaröa ök utpet elnäauta kangut naön ëëm. Wel wiaurö weletakaan wal naën ëepën talte omnaröa ya pöl ëëpen. Pit epël ya. “Ëlpamök wel wiipenaatak peenëer këere imën nëmpa.”

³³ Nant kaar niapanok. Ar utpet yauröaring önë pöt pitök arim wëwëet utpet niwasëpnaat. ³⁴ Kön irikor pipot sëp wesak könöt wotpil wesak weë. Utpetat ëengan. Ar kat wieë. Arim naëaan narö Anutuun köpël wë ënëm naën yeëan. Pötaanök ar kat wiak öö sënëak yeniak.

Möönre koröp maimaö wak weletakaan wal ëëpenaat

³⁵ Narök epël an koröp. “Wel wiaurö tol ëak weletakaan wal ëepën? Pit möönre koröp ke tolëëlöt wak wal ëepën?” ³⁶ Ar pël aan pöt epël niamaat. Ngön pipët ngönën köpëlöröa ngönte. Ar omnant ngëntën mout söp ë yesën rëngapöt yaarö. ³⁷ Arim omnant öpöt yangënt pöt möönre ëp ënëm orööpna pöt nangëntën, lëlöpöt pëen yangënt, korupaëere omën muntat. ³⁸ Anutu pim könöök lëlöp ke nentere nent pötë elmëen neenem möönre koröpöt yaarö. ³⁹ Wëwëetaring wëaurö tapël wiaan möönre koröpöt ke kopët naö won. Omnaröa möönre koröpö naö, imënröa möönre koröpö naö, intöröaö naö, pisöröaö naö, pël wë. ⁴⁰ Kutömweri wëauröere yangerak wëaurö tapël wë. Kutömweri wëauröa

ë rangiat nant, ën yangerak wëauröaat nant. ⁴¹ Këtëpë ëwaat maim, ngoonöpëëteta maim, ariatë ëwaatta maim. Ën ari pöt kom ëak neenem ëwa ke nentere nent wia.

⁴² Weletakaan wal yaauteta tapël wia. Möönre koröp yang kel yewer epö maimaö, utpet sëpnaö. Ën möönre koröp kaalak wal ëëpna pö maimaö, utpet naëpanëö. ⁴³ Möönre koröp yang kel yewer pö weëre kosang won sak utpet sëen yang kel yewer. Ën weletakaan wal ëëpna pö ompyau, weëre kosangring wal ëëpnaö. ⁴⁴ Möönre koröp yang kel yewer pö yangerakëö. Weletakaan wal ëëpna pö kutömweriö. Yangerakë möönre koröpö wia pöl kutömweriööta wia. ⁴⁵ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Atam, wet reak oröaup, pi yangerakë wëwëetaringëp.” Ën Atam muntap ënëm oröaup, Kristo pöp, pi Pulööringëp yak wëwëeta pep sak wë. ⁴⁶ Pël ëaap Pulöökë wëwëet wet reak naaröön. Yang eprekë wëwëetakëer wet reak oröön Pulöökë wëwëet ënëm yarë. ⁴⁷ Atam wet reak oröaup, yangerakaanëp, Anutuuk yangetak ket ëaup. Ën Atam ënëm oröaup Kristo pöp kutömweriaanëp. ⁴⁸ Yangerakë omën pourö Atam Anutuuk yangetak ket ëaupë ökörö. Ën omën kutömweri wëwëet öpenaarö kutömweriaanëp Kristo pim ök öpenaarö. ⁴⁹ Tiarim möönre koröpö omën yangetak ket ëaup pimöökë ök wë tapël ënëmak tiarim möönre koröpö omën kutömweriaanëp pimöökë ök öpenaarö.

⁵⁰ Karurö, ngön epët niamaan kat wieë. Tiarim yang koröp epöök Anutuu kak nasëngan. Ma söpre tetring epöök kosang wieëaut pep nasëngan. ⁵¹ Kat wieë. Ne ngön ëlëëp epët tekeri wesak niamaan. Tiar omën pourö wel nawiingan. Narö öp wëen Anutuuk teëntom möönre koröp ngolöpö kaip ti nimpnaat. ⁵² Ënëmak akun pet irëpna pötak ensel nampök kuup mëngkën it mësak yengaul pöta ök teëntom pan möönre koröp ngolöpö öpenaat. Kuup yamëngkën omën

wel wiaurö weletakaan söp won wal yaëen öp wëaurö tiar möönre koröp ngolöpö kaip ti nimpnaat. ⁵³ Tiarim möönre koröp söp yaaö epöök ngolöp sak söp naën ëëpnaat. Ma weletaan yaö ëa epöök ngolöp sak wëwë kosangët öpnaat. ⁵⁴ Yaap, tiarim möönre koröp söp yaaö epöök ngolöp sak söp naën ëëre weletaan yaö ëa epöök ngolöp sak wëwë kosangët epël wia pöt kë rapnaat.

“Anutuuk wel pöt ngep ëen won sa.”

⁵⁵ “Wel pöta weëre kosangët tarëk?

Wel pöta ngaat tarëk? Won.”

⁵⁶ Ngön kosangöt wa olaan saun pöt weëre kosang yeö. Pël ëak pötak nga elniin wel yokoir. ⁵⁷ Anutu pi tiarim Aköp Yesu Kristo pim weëre kosangtak kaamök elniin wel pöt il yemowas pötaan yowe mepa.

⁵⁸ Pötaanök, nem kar panëerö, ar taintaë wesak tauëë. Ar Aköp Yesu pimëen yak ya yamëngk epot mos naëpanëët pël weseë kët ël epotë kosang wesak pim yaat mëneim ön.

16

Yerusalem kak ingre mor sauröaan mon wa top ëëpënëak mëëa

¹ Ar Anutuu omën Yutia yangerak wëauröaan monat kopëta wasënëak pöt nem Kalesia yangerak omën ingre mor sauröen ök mëëan pöl ëëë. ² Ar Anutuuk kaamök elniin ya mënak neenem mon koirënë pötëaan nant kom ëak Sante poutë wa top wes wieim ön. Ne waisën wa top wasënëëtaan ya kaö mëngkanëen. ³ Pël ëen ne wais oröön omën arim monat wak sëpënëak ulmëënë pörö Yerusalem ngönënë kaöaröaan wetete pepat menak wes mëen monatring wak sëpnaat. ⁴ Ën monat kaö ëen pöt neering ten pourö sënaat.

Pool pi Korin omnaröa naë sëpënëak mëëa

⁵ Ne Masetonia yangerakël sumëak kön yawi. Pötaanök pöl sakök arim naë waisumaat. ⁶ Pël ëak akun kot nent arim naë ömaat. Ma wëen kopi akunet pet irëpën koröp. Pël ëen

arök kaamök elnäak kan naö koir nangkën pöt nal sumaat. ⁷ Ne akun eptak om itningënal el wesak sëen pangk naëpan. Pötaanök Aköpön kat wiin pangk aan pöt akun wali arring ömäak kent kön yawi. ⁸ Peene pöt ne Epesas kak om wëen Pentikos akunet won sëen sumaat. ⁹ Pöt omnarö selap ngönënëen kööre tok yaalnëetak ya kaö mëngkën këet orööpënëak Aköpök ngönënë kanö ngolöp wes nangkën wë pötaanök.

¹⁰ Timoti nem yeë pöl Aköpë yaat yamëngkaup. Pötaanök pi waisën pöt ya kë sëpnaan sant elmëen. ¹¹ Piin kön wiin irepan. Neere kar narö piin kor wë. Pötaanök ngarangk ompyaö elmëak kan naö koir mangkën waisëp.

¹² Tiarim karip Apolos pöp pi kar naröaring arim ngësë waisëpënëak ke urak maan pangk kengkën nasën yaë. Peene won, ënëmak mop naö oröön pöt yok pangk waisëpnaat.

Ngön mëët

¹³ Ar arimtën ngarangk këekë ëeimeë kön wi kosang yewesautak taë weë. Pël ëëë lupöt kosang wesak weëre kosangring weë. ¹⁴ Pël ëëë arim omnant pout ëënëen lup santetaring ëëë.

¹⁵ Ar ëwat wë. Stepanasre pim kaatakörö Krik yangerak wet rëak Kristoon kön wi kosang wesak weë ngentiak Anutuu omnarö kaamök elnieim wë. ¹⁶ Karurö, ne kosang wesak epël niamaan. Omën ke pilöröere munt narö kaamök elniak ya mëneim wë piporöen itaangkën arim wotöökörö pël ëëp. ¹⁷ Ne arim naë won pötaan ya utpetaring wëen Stepanasre Potunetasre Akaikas-ringörö pitök arim kangiir waisën ya ërëpërëp yeë. ¹⁸ Pit ne ya kë newasën wë. Pötaanök arta kat wiak ya kë sënëet. Omën ke pilöröen kön wiin ompyaö sëp.

¹⁹ Ingre mor saö Esia yangerak wëaurö pitök yowe yenia. Ën Akuilaare öngöp Prisilaare ingre mor saö piarpim kaatak wa top yaaurö

pitta Aköpëen yak yowe pan yenia. ²⁰ Tiarim kar pourö yowe yenia. Ar neneren lup santak yowe mëak mor meneë.

²¹ Epët Pool nemtok nem yowe yeniak epët nemtë moresök retëng yeë.

²² Namp Aköpön lup sant naalmëen ëëpna pöp pi kö sëpnaap. Aköp Yesu, ni wais.

²³ Tiarim Aköp Yesu Kristo pim komre kolap pöt arim naë wiaap.

²⁴ Tiar Yesu Kristook yal menak wë pötaan ar pouröen lup sant yaalni. Yaap.

[Yok pi tapët.
Ne Pool.]

2 Korin

Yesu pi wel wiak kutömweri sēen wē krismaki 26 pōta ök won sēen Poolök pep epwer Korin kakē ingre morörö retēng ē mena. Pi wet rēak Masetonia yangerakaan pep newer Korin omnarōaan retēng ēak wes mēen orōön Taitas Korin kakaan pim naē sē koirak pitēm naēaan narō lup kaip tiak wēen narōak piin, “Ngön yaaō omēn yaapöp won,” pēl ēa pot ök maan Poolök kat wiak epēt retēng ēa.

Pöt epēl wia.

Ngön ngēs rēaut 1:1-11

Poolre Korin ingre morörōa ngönte 1:12-7:16

Yutia ingre morörōaan kaamök elmēēpna ngönte 8:1-9:15

Poolök pim ya mēnauta ngönte ök ēa 10:1-13:10

Ngön mēēt 13:11-13

¹ O Anutuu ingre mor saō Korin kak wēaurōere Krik yangerak wēaurō, ne Pool Anutu pimtē kēmtak Yesu Kristoē ngön yaaō omnamp ne tiarim karip Timoti piiring wē pep epwer retēng ē yaningk.

² Anutu tiarim Pepapre Aköp Yesu Kristo piaripök komre kolapre mayaap pöt ningkēn arim naē wiaap.

Pool pi Anutuun yowe mēea

³ Tiar Anutu tiarim Aköp Yesu Kristo pim Pepapön yaya mēpa. Tiar kön wiin pi sant yaauta pepap, tiarim Anutu wiap yaalniaup pēl yaē. ⁴ Pēl yeē kēemre kēlangön nentere nent tiarim naē yaarōön wiap yanuwesaup. Pēl ēēn Anutuu wiap yanuwās pōl omēn narō kēemre kēlangön nentere nent yeōn pöt tiarök pim wiap yanuwās pötaring pangk kaamök elmēēpenaat. ⁵ Yaap, Kristoē kēemre kēlangön kat wieima pōl tiarta kēemre kēlangön kēsang kat yawi. Pōta ök tiar Kristook yal menak wēen pi wiap kēsang nuweseim wē. Pōtaanök Anutuun yaya mēpa. ⁶ Tenim kēemre kēlangön kat yawi pöt,

ar wiap nuwasēn Anutuuk utpetetakaan kama niöpēnēak pēl yeē. Ēn Anutuuk ten wiap yanuwās pöt, ar wiap nuwasēnēak pēl yaalni. Ar ya wiaptaring tenim kēemre kēlangön kat yawi tapēt kat yawiin Anutuuk wiap nuwasēn önēēt. ⁷ Tenim ar ompyaō ēēnēak kön kosang wian pöt kēlok nasēn. Pöt ten kön wiin tenim kēlangön kat yawi pōl arta kat yawi pēl yaē pōtaanök. Tapēl Anutuuk ten wiap yanuwās pōl arta wiap nuwasēpnaat.

⁸ Karurō, ne tenim kēlangön kat wia pōta ngönte ök niamaan kat wieē. Ne ar tenim Esia yangerak kēlangön kat wia pōten ēwat sēnēak kent ēēn ök yēniak. Ten pōrek sē wēen kēemre kēlangön kēsang tenim naē orōak ngep elnia. Pēl ēēn ten kön wiin ompyaō sēna kanō won ēēn, “Wel wiinaat,” pēl ya ngēs kön wiaut. ⁹ Yaap, pan ten wel wiinēak yeē pēl wesaut. Pēl ēautak kēemre kēlangön pöt om pas orō naniirēēn. Tenimtē weēre kosangötön kön wiin iraan Anutu wel wiaurō wal ē yaulmēaup piin kön wi kosang wasēnēak omēn pöt tenim naē orō nirēaut. ¹⁰ Omēn utpet panē nant tenim naē orōön wel wiinēak ēaō pōtēaan Anutuuk kama ent ē niulēa. Wē ēnēmak kaalak utpetetakaan ent ē niuleim öpnaap. Ten piin kön kosang elaan pi kaalak ent ē niulēēpnaap. ¹¹ Pōtaanök ar ten kaamök ēak Anutuun kimang maē. Pēl ēēn Anutu pi omēn selap arim kimang pöt kat wiak kangut ninak ten ompyaō elniipnaan. Pēl yaēēn ar pim ten kaamök yaalni pōten Anutuun yoöre ērēp manēēt.

Pool pi Korin omnarōen kaar ne-maan

¹² Ten tenimtēēn kön ompyaō yawi pöt eptaanök. Omēn ngönēn kat nawiinörōa naē tenim elmēeima pöt, tenim lupöt wiap nasēn kōlam wēen Anutuuk kaamök elniin wotpil wesak elmēeimaut. Ēn arim naē elnieima pöt pitēm naē elmēeimaut il wesak elnieimaut. Tenim ar pourōa naē elnieima pöt yangerakē ēwatōtring

won, Anutuuk komre kolap elniin pël elnieimaut. ¹³⁻¹⁴ Ten ngön öngpököt retëng ë naningkën. Arim sangk kelak ewat sënëët pëen retëng ë yangk. Peene pöt, ar pöten om kot nent ewat sak wë. Nem könöök këekë ewat sënëak kent yaë. Ar pël ëënë pöt Aköp Yesu pim akun kaöaök ten arim ewat önëetaan kön ompyaö yawiin ar kangiir tenim kaamök yaalni pötaan kön ompyaö wiinëët.

¹⁵⁻¹⁶ Yaap, ne arën kön wiin tenimëen kön ompyaö yawi pël yaë. Pötaanök akun nentepar arim naë waisën pouteparëen ar ya kë sënëak äaut. Pël ëëma pöt, nem könöök Masetonia yangerakë waisumaatak arim naë wais wë olëak Masetonia eprek waisumëak kön wiäut. Pël äak eprek wë olëak kaalak arim naë wais wëen ar kaamök elnëak wes nemëen Yutia yangerakë sumëak kön wiäut. ¹⁷ Pël kön wiäutak arim naë newaisën äaut. Pël äaö pötaanök ar neen kön wiin, “Kön selap yaaup,” pël yaë ma? Ma kön wiin ne omnant ëëmëak kopëta wesak yang omnaröa ë yeë pöl, “Pël naëngan,” weseë “Yok, pël ëëmaap,” kaar ya pël yaë ma? Won pël naën yaaup. ¹⁸ Anutu pi yaap yaaup pöt kön wiinëët. Tapël ne arën niamëak kön selap akun tapëtakëer mak ma won poutepar neniaan äaut. ¹⁹⁻²⁰ Pöta songönte epël. Anutuu Ruup, Yesu Kristo pim ngönte ten Sailasre Timoti epaarök ök niiaut. Yesu Kristoë ngön nent äak kaip tiak nent naën äaut. Won, tenök Anutuu omnant ëëpënëak ya pöt Kristook yaë, pël ök niiaut. Pël niaan kë yaarö. Yesu Kristo pim pël yaaö pötaan tiarök piin, “Pim ngön kosang niwesa pöt yaap,” pël weseë Anutuun yaya maim wë. ²¹ Anutu pimtök ten arring Kristoë naë kosang wes niulëak pim yaat mëmpunëak yenia. ²² Pimënt tapöpök tiar pimtëen yaö nuwesak, “Anutuu Pulö tiar nina pöl pim ompyaö niwas pet irëpënëak kup niwia pöt kë orööpnaat,” pël wasëpenëak Ngëëngk Pulö wes mëen tiarim lupötë ilëak wë.

Pool pi Korin kakë teënt nasën äauta

songönte ök mëëa

²³ Nem arim naë waisumëak ök niia pöt ne kaar neniaan äaut. Anutu pi nem nian pipët yaap pöt ewat wë. Pi nem arim naë newaisën äa pöta songönte ewat wë. Ne Korin kakë waisanëen arën nga niaan ya këlangön äan tapön. Pël ëënganëak newaisën äaut. ²⁴ Nem pël yeniak pöt, arim kön wi kosang wasënë kanö nem nga niama pö pël kön wiinëëten kaaö. Yaap, ten kön wiin ar kosang wë Anutuun kön wi kosang yewas. Pël äaap om ar ya kë sënëek yak kaamök elniak ya yamëngk.

2

¹ Ne kaalak wais ya këlangön koir naningkan pël kön kosang wiäut. ² Nook ya këlangön koir nimpaatëp talöröak ya kë newasëpën? Won. Nook ya këlangön koir nimpa pötaan tol äak ar ya këlangönring wë ne ya kë newasën? Pangk pël naëngan. ³ Pël ëënë pötaanök ne arim naë waisën ya kë newasënë salöröak ya këlangön koir nangkanëak pepewer retëng ë ninaut. Pöt ne tiarimtën epël kön kosang wiäut pötaanök. Nem ya kë suma pötak arta ya kë sënëët. ⁴ Pël ëënëëtak nem pep retëng ë ninautak ne arimëen ya këlangön ëen ing aimeëak ar ya këlangön niwasumëak naën, nem arimëen lup sant kaö pan yaalni pöt ewat sënëak retëng ë ninaut.

Omën utpet äaupë saunet won wasëpënëak mëëa

⁵ Omën pim utpet äautaan ya këlangön kön wian pöp nemënt won, arta ya këlangön koir ninaup. Ne pimëen nga panë naalmëëngön. Pi ar pourö won, narökëer ya këlangön koir ninaup. ⁶ Pim utpet äaö pöt, ne kat wiin omën selap arök kangit pet iran. Pël ëen ne kön wiin pet yair. Pötaanök kangit kaalak mangkanok ⁷ yakömring wë sasa utpet ëëpanëen pim saunet won mowesak wa wiap mowesë. ⁸ Pël elmëak arim piin lup sant yaalmë pöt sëp newasën om wia pöt pet elmëen pi pöten ewat sëpënëak ke urak yeniak. ⁹ Nem ngönte retëng

ë ninaö pöta songönte eptaanök. Nem ngönöt pout ngaarék yeö ma won pöta songönte war wasumëak morök elniaut. ¹⁰ Ar omën namp utpet ëen pim saunet won yemowasën pöt neenta tapël ëëmaap. Ën omën namp utpet ëen nook saunet won yemowas pöt arta ompyaö önëet Kristoë ëöetak pël yaë. ¹¹ Pötaanök Setenök tiar utpet elniipënëak kön wieim wë pöten tiar ëngk ma e newasën wë. Pötaanök pi tiar ököök elniak il niwaspanëen, “Omën pöpë saunet won mowasëpa,” ne kaalak ök yeniak.

Pool pi Taitasëen ya ngës kaö ëa

¹² Ne kaalak nem Masetonia yangerakë waisumëak ëa ngön ngës rëa pöta kaut yal menak ök niamaan kat wieë. Nem Kristoë ngön ompyaut ök amëak Troas kak së oröan akun pötak ne itaangkën Aköpök pël ëëmëak kanö tekeri wes yenangkën omën kësang kat wia. ¹³ Pël ëautak ne itaangkën nem karip Taitas arim naëaan newaisën ëen ya ngës kaö ëen pi koirumëak pit sëp wesak Masetonia yangerakë waisaut.

Kristook pim weëre kosangët tekeri yewas

¹⁴ Wais wë Taitas koirak puuk arim ompyaö yaauta ngönte ök yenëa. Pötaanök ërëpërëp ëak Anutuun yoöre ërëp yemak. Ten Kristook yal menak wëen omën pim il niwasën inëen yaalmëaurö tenim naë Anutuuk pim weëre kosangët tekeri yewas. Pël yaëen ten wes nimëen pim ngönte ulöl wasën omnarö ëwat yesën pöten kön wiin misëng kamp ompyauta ök yaë. ¹⁵ Yaap, tenim ngönën ya yamëngk pöt Anutuuk itenak tenën kön wiin misëng kamp ompyauta ök ëen tenim Kristoëen yak ya yamëngk pöten kön wiin ompyaö yaë. Tenök Kristoë ngönte ök maan wak wëen Anutuuk utpetetakaan kama yeö pöröere kat wiak kasëng menak kö sëpna pöröa naë ngönën ya yamëngk pöten Anutuuk kön wiin ompyaö yaë. ¹⁶ Kö yesauta kanöököl wëaö pörö pit tenim Kristoë ngönte ök

yak pöten kön wiin wel yawiauta kampöökë ök ëen kasëng menak kö sëpnaarö. Ën wëwëeta kanöököl wëaö pörö pit pöten kön wiin misëng kamp ompyautë ök ëen wak wëwëetak öpnaarö. Talëpök ya epët pangk ëëpën? Omën namp pimtok mëngkën pangk naëpan. ¹⁷ Ya epët omën narö mon öpënëak köntak Kristoë ngönte ök ya. Ten pöröa ök won. Anutuuk pim yaatak niulëen wotpil wesak pim ëöetak Kristoë naë rë olëak wë pim ngönte ök yaaurö.

3

Sulöp ngolöpta ya omnarö

¹ Nem Anutuuk ten pim yaatak niulëen pim ëöetak wotpil wesak pim ngönte ök yaaurö pël yeniak pöten ar kön wiin tenimtok tenimtën ping wesak yak pël yewas ma? Ten pöt won. Omën kaar arim naë wë piporö ar pitëm yaat ompyaut pël wasënëak pepat omën muntaröa naëaan wak yewais. Pitëm sëpnaatak arta pep ke tapöt pit omën muntarö mangkën pitta tapël pitën kön wiin ompyaö sëpënëak pitëmëen retëng ëënëak pit kent yaaurö. Ten pël naëngan. ² Ar tapöröak tenim lupötë wë tenim wetete pep retëng ëauweri ökörö. Omnarö arim wëwë ompyaut itaangkën pötak tenim ya arim naë yamëngk pöta songönte tekeri wasën ompyaö pël wasëpnaat. ³ Tenök arim naë ya yamëngkën Kristoë pepewer pël saurö pöta songönte yoolök wia. Pöt i retëng yaë pötaring naën, Anutu wëwëetaringëp pim Pulöök retëng ëaut. Pöt kël welingweri won, omën lupmeri.

⁴ Kristook kaamök elniin ten arimëen Anutuun kön kosang yawi pötaan pil yeniak. ⁵ Ya epët mëmpunëak tenim weëre kosangtak naën. Tenimtok yok pangk ëënaat pël newasngan. Won, Anutuuk weëre kosang ningkën yeë. ⁶ Anutu pimënt tapöpök ten pim sulöp ngolöpta ngönte ök anëak weëre kosang ninaut. Sulöp ngolöp pöt omnaröak retëng

ëaut won, Anutuu Pulöök ök yenia pipët. Moses pim ngön kosang retëng ëa pötak elniin kö sëpenëak ëauröak Pulöök wëwë ngolöpët koir yaningk.

⁷ Anutuuk ngön kosangöt kël wësapöök retëng il Moses mena. Pël ëa akun pötak Anutu pim ëwaö omnantëere Moses pim këere wot kantik elmëa. Pël ëen ënëmak ëwa pö wiap yesën Israel omnarö Mosesë këere wot kanten itaangkën it sosor elmëa. Ngön kosang kö yesautaring pöt Anutu pim ëwaöoring oröa. ⁸ Ën ëwa peene Pulöök omnarö ompyaö yaalni eptak yaarö epö kaö panëö. ⁹ Mosesë ngön kosang omnarö kö sëpenëak ëa pöt ëwaöoring oröa. Ën Anutuuk omnarö wotpil niwasën wëwëetaring öpenëak ya pöt ëwa kaö panëöoring yaarö. ¹⁰ Yaap, Moses pim ngön kosang pöt tiar ngaan kön wiin ëwaat pël ëa pöten peene kön wiin ëwa wonte pël yaë. Pöt epël. Pulöök tiar ompyaö yaalni epö ëwa kaö panëö ngön kosangta ëwaö il yewas. ¹¹ Moses pim ngön kosang kö sa pöt ëwaöoring oröa. Pötaanök omën ompyaö kosang wiaapnaat Pulöök yaalni epta ëwaö kaö panëö.

¹² Ten omën ompyaö pipot kosang wiaapnaat pël kön kosang wieë Anutu pim ëwa tekeri wasëpna pöön kor wë. Pötaanök weë ngentiak pim ngönte tekeri yewas. ¹³ Pël yeem ten Mosesë ök naën yaaurö. Pi Israel omnarö ëwa pim këere wot kantik wieëa pö kö yesën itaampanëak poë koröpöök kör koëaup. ¹⁴ Ten tekeri wesak yaketak pitëm lupöt kosang sak wëen yak kön nawiin yaaurö. Pöt epël. Ngaanaan wais peene wë eptak pit Mosesë ngön kosangöt sangk yekelem pitëm lupöt kör koëak wë pötaan kön nawiin yaaurö. Omën namp Kristook yal ëëpna pötaar Anutuuk kör pöt wilën ëwat sëpnaat. ¹⁵ Yaap, peeneeta pit akun poutë Mosesë ngön kosangöt sangk kelën kat yawia pötë pitëm könre lupöt kör koëen kön nawiin yaaurö. ¹⁶ Pël yaaurö pitëkaan namp lup kaip tiak

Aköpë naë rë olaan pöt puuk kör pöt wilën kön tektek sëpnaat. ¹⁷ Pöt tol ëënak? Aköp pi Anutuu Pulö. Aköpë Pul pö omën nampë lupmeri wëen pöt pi ngön kosangre omën muntatë iri naöpan. Pulöök kaamök elmëen ompyaö öpnaat. ¹⁸ Ën tiar pöt, omën nentak tiarim könre lupöt kör nokoëen wëen Aköpë ëwaö tiarëk elniin pim ëwa pö tiarim naë tekeri yes. Aköp pi Pul tapö. Pötaanök ëwa pim naëaan yewais pöök tiar ngolöpë yanuwäsën pim ök seim öpenaat.

4

Ngön yaaö omnarö pitëmtëen kön wiin yang kaputë ök ëa

¹ Anutu pi ya ngës ëen pim sulöp ngolöpta ngönte ök anëak niulëen yak ten lup wiap naën, weë ngentiak ya yamëngk. ² Pël yeem utpetat yaëen omnaröak itaangkën ëö koirnganëak ëlëëp yaaö pöt kasëng menaut. Pël ëak Anutuu ngönte ngön kaarötring irikor ëak morök yaaö pöteta naën yaaurö. Won, ten Anutuu ëöetak pim ngön këet yaan omën pourö pit neenem lupötë kom ëak pöt ompyaö pël yewas. ³ Pël yaëetak ngön ompyaö tenim ök ë yeë epot omën naröaan ëlëëp wia. Kö yesauta kanöököl yesa pöröaan ëlëëp wiaan kön nawiin ë yaë. ⁴ Ngön ompyaut kat wiak kosang newasën yaë piporö yang omp aköp Setenök pit ëwaat itaampanëak pitëm könre lupöt il mowaria. Ëwa pöt Kristo Anutuu ök panëëp pim ngön ompyautakaan yewais. Ngön pötak Kristoë ëwaöön ök ya. ⁵ Ten ngön ompyaut ök yeem tenim ngön nant ök neniaan. Yesu Kristo puukëer Aköp, ën ten pöt om pimëen yak arim inëen yaaurö pël ök ni yeë. ⁶ Anutu pi ngaanëer songöntak koö olëak wiaan ëwa tëëpënëak maan pël ëaup. Pi tapöpök ten pim ëwaata songönte ëwat sënëak niaan pim ëwaat tenim lupötë oröa. Pim ëwaöökë songönte epël. Ten Yesu Kristoon ityaangkem Anutuu ëwaöön ëwat yes. Pötaanök ten arim inëen sak wë.

⁷ Anutuu ëwa ompyaö tenim lupötë wia pö weëre kosangring wiaatak ten pöt, weëre kosangring won, yang kaputë okörö. Pötaanök Anutuuk weëre kosang tenim naë won, pimtë naë wia pöt tekeri wasëpënëak pim ëwa ompyaö pö wiapre kor wëaurö tenim lupötë niwia. ⁸ Utpet ke nentere nent yaalniitak pötök panë utpet naniwasën yaë. Ten omnantëen kön selap yeëetak pötëen panë wesak naën yaaurö. ⁹ Kööre tok yaalniitak Anutu pi ten sëp naniwasën yaë. Yanimëngktak wel nawiin yaaurö. ¹⁰ Yesu pim këlangön kat wiak wel wia pöl ten akun ël epotë omnarök elniin tenim koröpötë këlangön kat wiak wel wi ap yaaurö. Pöt këlangön pipot tenim naë yaaröön Yesu tenim koröpötë wë pöt tekeri sëen omnarö ityaangk. ¹¹ Pöt epël. Omnarö pit ten Yesuu omnarö pël niak mën wel niwiipënëak yaë. Pöt könöm pipot tenim naë yaaröön Yesu tenim koröp kö sëpna epotë wë pöt tekeri yes. ¹² Pöta songönte epël. Ten wel yawiautakël wë pötak ar wëwëetak wë.

¹³ Ngönëntak ngön nent epël wia. “Ne Aköpön kön wi kosang wesaup yak pim ngönte ök ëaut.” Pötakël tenta piin kön wi kosang yewesaurö yak pim ngönte ök yak. ¹⁴ Ten kön epël wesal yaaurö. Anutu Aköp Yesu weletakaan wal ë ulmëaup puuk tenta Yesuuk yal menak wëen wal ë niulëak arring pim naë niulëen öpenaarö. Pël yewas pötaanök ten kas köpël pim ngönte ök yak. ¹⁵ Yaap, tenim këlangön kat yawi pöt arimëen yakök yeë. Pël ëen omën kësang pan Anutuun kön wi kosang wasën pi ulöl wesak ompyaö elniin piin yaya maim wëen pim yapinte kaö panë sëpnaat.

¹⁶ Yesuuk yal menak wëen Anutuuk wal ë niulëen öpenaat pël kön wieë wiap naën Anutuu yaat weë ngentiak yamëngk. Tenim koröpöt kö sëpënëak yaëetak lupöt Anutuuk ket ël epotë ngolöp niwasën ompyaö yes. ¹⁷ Yaap, tenim peene yangerak këlangön kat yawi epët kotte, pet irëpnaat. Pötak kaamök elniin wëwë

ompyaö kosang wiaapnaat Anutuu naëaan önaat. Wëwë ompyaö pöt puuk ulöl wes ningkën këlangön kat yawi kot epët il yewas. ¹⁸ Ten tol ëënak pël yeniak? Omën yoolök ityaangk epot kö sëpnaat yak pötëel kön kosang nawiin. Omën ëlëep wia pöt kosang wiaapnaat yak pötëel kön kosang yawi.

5

Ngön yaaö omnarö pit lup kosang sak wakaima

¹ Tenim wiap naën Anutuu yaat weë ngentiak yamëngk pöta songön nent epël. Yang koröp ka yaamta ök epöök yaam wëen sak ilën Anutuuk koröp ngolöp omën moresring ket naënö ka ket ëak kutömweri ningkën pöök wëen kosang wiaapnaat. ² Ten yang koröp epööring wë koröp ngolöpö ningkën kutömweri önaataan ing aim wë. ³ Pël ëen tenim koröp epö sëp wesak koröp ngolöpö wak öna pötak tenim lupre könöt yool naöpan. ⁴ Peene pöt, ten yang koröp yaam epööring wë könömöt yeweem ing aim wë. Wel wiak koröp epö ent ë moolanaaten kön nawiin. Won, Anutuuk koröp ngolöpö ningkën wak ompyaö önaaten kön wia. Anutuuk pël elniak tenim koröp kö sëpna pöökë kangiir ngolöpö ningkën wak piiring önaat. ⁵ Anutu pimënt kopëtapökëer omën ompyaö pöt tenimëen orö nirëen önëak tenim lupre könöt ko ë wia. Pël ëak, “Anutu pim Pulö tiar nina pöl koröp ngolöp pim kup niwia pö yaap nimpnaat,” pël wasëpenëak Ngëëngk Pulö wes mëen tiarim lupötë ilëak wë.

⁶ Pötaanök ten lup kosang sak wë. Peene pöt, ten kön wiin yang koröp epööring wë Anutuu wëaurek piiring naön. ⁷ Won, peene omën ompyaö Anutuuk nimpna pöt ten itnaangkën wieë omën pipot önaat kön wi kosang wesak wë. ⁸ Pël ëë lup kosang sak wë tenim kentöök koröp epö ent ë olëak Aköpë wëaurek piiring önëak kent kön wia. Ten kön wiin pël ëëna pöt ompyaö pël yewas. ⁹ Pël ëaap

yang koröp epööring önaat ma piiring öna pöt kaöet won, kotte. Kaöet pöt ten weë yengentiin Aköpök itaangkën pangk eëpnaat. ¹⁰ Nem yeniak pöta songönte epël. Wë enëmak omën pourö Kristoë ngön ë pet yairau-rek oröön yang koröpööring wë omnant eimaut, utpetere ompyaö pötë kangut neenemot nimpnaat.

Anuturing lup kopëtemer sak öpenaata ngönte

¹¹ Kristook tenim omën eimaut, utpetere ompyaö pötë kangut neenemot nimpna pöten kön wieë Aköpön kasinkasin yeë. Pötaanök ten omnaröen maan pit, “Anutuu ngön pitëm ök yenia pöt yaap,” pël wasëpënëak weë ngentiem wë. Pël yaëen Anutu tenim wotpil wesak kön wiire omnant ë pël yaaö pöt ewat wë. Ën tenim wotpil wesak wë pöt nem kentöök arta arim könötë ewat sënëak kön yawi. ¹² Tenim pël yeniak pöt, tenimtok tenimtën wak isak yaan ar tenën kön wiin ompyaö sëpënëak neniaan. Won, arök tenimëen kön wiin isën wak isak anëak pël yeë. Pël eën omën narö lupmeri omnantön kön nawiin koröpöökë omnant wak yawis piporöak tenën utpet wesak yaan arök kangiir maan pit ngön won eëpnaat. ¹³ Pit tenën, “Kön irikor yaaurö,” pël ya. Pitëm ngön pöt, tenën, “Köntak Anutuu yaat pëen kaö yamëngk,” pël wesak, “Kön irikor yaaurö,” pël ya. Ën ar pöt, tenën, “Kön ompyautaring wë,” pël kön yawi wes. Yaap, ar kön tektek nimpunëak kön ompyautaring wë. ¹⁴ Kristo pim tenimëen lup sant yaalni pötak elniin Anutüre arimëen yak ya ompyaö pöt yamëngk. Pöt epël. Ten kön kosang wiin Kristo kopëtapök tiar pouröa kangiir wel wia pötak tiar pourö wel wiaut. ¹⁵ Pim wel wia pöt, omën wëwëetaring wë eporö tiar yal menak tiarimtën kön wiipenëak won, omën tiarimëen yak wel wiak wal ëaup piin kön wiipenëak pël ëa.

¹⁶ Pötaanök peene pöt, yang omnaröak muntaröa koröpöt itenak kom yaalmë pöl tenimtok kaalak

pël naalmëengan. Yaap, ngaanëer ten pitëm kom yaalmë pöl Kristoon elmëak piin kön wiin omën pasip pël weseimaut. Ën peene pöt, pël naalmëen tenim Aköp pël yewas. ¹⁷ Yaap, Kristook kaamök elniin ten itaangkën pi omën wonöpök tenim Aköp pël yewas. Pötaanök omën namp Kristook yal menak wëen pöt Anutuuk ngolöp panë yemowas. Pël eën omën utpetat ngaan pim naë wiakaima pöt won yesën ngolöpöt yaarö. ¹⁸ Omën pipot, Anutu pimtok yaalni. Puuk Kristo pim tiarimëen këra yetaprak wel wia pötaan pim kööre tok tiarën elnieima pöt won nuwasën piiring lup kopëtemer saut. Pël eën Anutu pi ten omën muntaröenta pim kööre tok pitën yaalmë pöt won mowasëpna kanöön ök manëak niulëaut. ¹⁹ Pipët Anutuuk Kristoë këra yetaprak wel wia pötak tiar omnaröa pimëen kööre tok elmëeima pöt won nuwasën piiring lup kopëtemer sak wë. Anutu pi tiarim utpetatë kangut nimpnaaten kön nawiin tiarim kööre tok elmëeima pöt won nuwasën piiring lup kopëtemer sëpena ngön pöt anëak niulëaut. ²⁰ Pim pël elniautaan ten Kristoë ngönte yaauröak niain pötak Anutuukta yenia. Ten Kristoë urtak wë Anutuu naë rë olaan arim piin kööre tok yaalmë pöt won nuwasën piiring lup kopëtemer sak önëak ke urak yeniak. ²¹ Kristo omën utpetat naën pöp Anutuuk tiarim utpetat pim rangk mowiin wel wia pöt tiar piik yal menak wëen Anutuuk tiarën, “Omën wotpilörö,” pël niapënëak ëa.

6

Ngön yaaö omnarö pit këemre këlangönring wakaima

¹ Ten Timoti Anuturing ya ngawi yaauwaarök kosang wesak epël yeniak. Anutuu komre kolap ningkën wa pöt mos eëpan. ² Pöt Anutuuk epël ëa pötaanök.

“Akun nem ar kaamök elniimëak ëautak ar neen kimang neaan kat wiaut.

Pël äak ar utpetetakaan niömëak yaö äa pöt kaamök elniaut.” Kat wieë. Peene eptak Anutu ar kaamök elniipënëak yaë. Peene taptak utpetetakaan niöpënëak yaë.

³ Omnaröak tenim ya yamëngkauten utpet wesak apanëak pitëm ya utpet eëpnaat naalmëen yeë. ⁴⁻⁵ Won, ten Anutuu ya omnarö pöt tenim omnant yaautök tekeri yewas. Ten epël yeë. Këlangönë öngpök wëere këere ngaë rangk wë, utpet elniire tang nimö, wii kaatak niulëere wa top äak nga elni, ya kaö mëmpööre ka naökön eëre kaömp won wë pipot pout yeem kosang wë. ⁶ Ten ket won, ewatring wë, omnaröak utpet yaalniin kangiiir naalmëen, sant mowesak Ngëëngk Pulööring wë, lup sant yaaurö. ⁷ Ngönën këët ök yeem Anutuu weëre kosang yeö. Puuk elniin wotpil wëen pötak ngaë omnant ingëpre tangre ngilö yeö pöl Setering nga elööre pim nga yaalni pöt il wari pël yaaurö. ⁸ Omën naröak tenën wak isak yaan naröak wak irëak ya. Naröak tenën utpet wesak yaan naröak ompyaö wesak ya. Naröak tenën, “Kaar yaaurö,” pël yeniaan ten kaar naën yaaurö. ⁹ Pitök irmanörö pël yeniaan yapinring wëaurö. Tenën, “Wel wiipënëak yaë,” pël yeniaan yal menak öp wëaurö. Utpet yaniwasën kö nasën yaaurö. ¹⁰ Ya ngës kaö yaalniin pas ya ompyaöring wëaurö. Omnant wonöröak ompyaö yaalmëaurö. Omnantön eël yaauröak omnant pout wieëaurö. Tenim pël yaaö pötak ten Anutuu ya omën këerö pöt tekeri yewas.

¹¹ O Korin omnarö, ten omnant ngep naalniin pout war wesak ök yeniak. Ten arën lup sant kaö panë yaalni. ¹² Ten arën lup sant kot naalniin. Arökëer tenën lup sant kot yaalni. ¹³ Pepapë ruuröen ngön ök yema pöl ne epël niamaan kat wieë. Tenim lup sant kaö panë yaalni pöl arta kangiiir tenën elnieë.

Tiar Anutuu ngëëngk tupöt

¹⁴ Ar ngönën kat wiaurö ngönën kat nawiinöröen arim keerö pël wesak pitring yal äak lup kopëtemer sak öngan. Omën wotpil yaaurö pit tol äak utpet yaauröaring lup kopëtemer sak öpën? Ma ëwaatak wëaurö tol äak koutak wëauröaring lup kopëtemer sak öpën? Pangk pël naëpan. ¹⁵ Kristoore Seten piarip tol äak nampnampön ngöntre kar eëpën? Won. Ën ngönën kat wiauröere kat nawiinörö pitta tol äak kopëtal sëpën? Pangk pël naëpan. ¹⁶ Ma Anutuu ngëëngk tupëtere polarö tol äak erën eëpën? Pangk pël naëpan. Kat wieë. Anutu wëwëapë tup pöt tiar. Pöta ngönte Anutuuk epël äa. “Ne pitring yal äak pitëm tekrak ömaat.

Ne pitëm Anutu pël sak wëen pit nem omnarö pël sak öpnaat.”

¹⁷ Pötaanök Aköpök epël ya.

“Ar utpet yaauröa yaë pipot eëngan.

Pëlëer weë.

Kewil yaaut kasëng meneë.

Pël eën nemtok ar niömaan.

¹⁸ Pël äak pep elniak wëen nem koröngre ru sak öneët.

Aköp weëre kosang pout pangk äaupök pël ya.”

Anutuuk pël ya pötaanök ngönën kat nawiinöröaring yal menak öngan.

7

¹ Kar panëerö, Anutu pi ngön ompyaö pipotön kup niwia. Pötaanök omën utpet yaaut tiarim koröpre lup utpet yewesa pöt wa moolaan kölam tëep. Pël eën Anutuun kasinkasin yeem kölam pëen öpa.

Korin omnarö lup kaip tiin Pool ërëpërëp äa

² Arim lupöt ten keimön elniingan. Tenök arim naëaan namp korar naalniin äaut, ma utpet naniwasën äaut, ma nampön morök elniak pim omën nent naön äaut. ³ Ne ngön pipët ar utpet yeë pöt war wasumëak neniiaan. Nem ngaan niak pöl tenim lupöt arimëen kosang wia. Wel wiipenaat ma öp öpena pout arring pël eëpenëak kent yaë. ⁴ Ne arën kön kosang panë wiin nem ngönte ngaarëk öneët pël

wesak arën kön wiak wa ping yewas. Ten këlangön nentere nent kat yawiem arën kön wiak lup kosang sak wë ërëpërëp kaö panë yeë.

⁵ Ten Masetonia yang eprek wais oröak kë nasën këlangön nentere nent kat wiaut. Pöt ngönën kat nawinöröak nga yaalniin kat wiaurö utpet sëpanëak kas kön wiaut. ⁶ Pël yaëën Anutu pi omnarö këlangönring wëën wiap yewesaupök ten wiap niwasëpënëak Taitas wes mëën kaalak waisa. ⁷ Pim waisa pötaan pëën won, arim pim wiap mowesan pöta ngönte tenën ök niaan kat wiak wiap saut. Pël ëak arim nem këlangön kat yawiautaan yaköm ëën neen itaampunëak kent ëën nemëën yak arim yaat ke urak yamëngkan pöt ök niaan ya kë kaö parë saut.

⁸ Nem pep ngaan retëng ë ninan pöwerök arim lupöt utpet niwesaut. Pöten ne kön wiin utpet naën yaë. Pep pöwer retëng ë ningkën arim lupöt utpet san akun pötak yaap lup utpetaring ëaut. Peene kön wiin ya këlangön kön wian pöt akun mëntte pötaan ne kön wiin ya utpet naën yaë. ⁹ Won, peene pöt ne kön ompyaö yawi. Pöt ar ya këlangön kön wian pötaan won, ya këlangön pötak lup kaip yatiaut yokoir pötaan ya kë yes. Anutu pimtë könöökë wiaul ya këlangön kön wieimauröak tenim ngönötök ar utpet naniwasën ëaö pötaan ya kë yes. ¹⁰ Pöt epël. Anutu pimtë könöökë wiaul tiarim ya këlangön kön yawia pötak elniin lup kaip yatiaut koirën Anutuuk utpetetakaan kama niöpnaat. Ya këlangön kön yawia ke pil pöten tiarök kön wiin ompyaö yaë. Ën yang omnaröa yaaul yaëën ya këlangön kön yawiem lup kaip natiin ëautak ya sangën eim öpnaat. Tiar yang omnaröa yaaul yaëën pöt pitëm ya këlangön kön yawia ke piptak kö sëpena kanöököl niulëën öpenaat. ¹¹ Pël ëëpenaatak arim ya këlangön kön wiaö pöt, yang omnaröa ya këlangön kön wiautak lup kaip natiin yaaö pöl

ar pël naën ëaut. Won, Anutuu kent kön yawiaul ar ya këlangön kön wiin pöta këët arim naë oröak wia. Pöta këët epël. Nem ngaan utpet arim tekarak wia pötaan pep retëng ëautak ar teëntom wak weë ngentiak utpet yaaö pipët wotpil wesaut. Ar kaalak neering lup kopëtemer sëpenëak kent kön wiin kosang wesak omën utpet pipët ëaö pöp kangut elmëaut. Ar omën pipot pël yaëën pötök utpet pöta songönte arim tekarak won wia pöt tekeri wesaut. ¹² Pötaanök nem pepewer ngaan retëng ë ninaö pöt omën utpet ëa pöpëën won, ma pim utpet elmëa pöpëën won, pep pöwer Anutuu ëöetak arim lupöt nemëën kosang wia pöten ar këëkë kön wiinëak retëng ë ninaut. ¹³ Arim lup kaip tian pötak tenim lupöt wiap niwesaut.

Tenim lupöt wiap niwesasan pöt pëën won, Taitas pim lupmer wiap mowasën ërëpsawi ëautaan ten kön wiin ompyaö ëaut. ¹⁴ Ne ngaan Taitas arim naë newaisën wëën arën ping wesak maan pi arim naë wais ityaangkën ne ëö nasën ëaut. Tenim arën ök niaut pout yaapöt tapël arën ping wesak mëëan pötenta pi arën itenak yaap wesa. ¹⁵ Taitas arim naë waisën ar ngëëngk elmëak sant mowesak pim ngönte ngaarëk wan pöten kön wieë arimëën lup sant elnieim wë. ¹⁶ Ne arën kön kosang wiin nem ngönte ngaarëk önëët pël weseë ërëpërëp yeë.

8

Masetonia ingre mor sauröak Yutia omnaröaan kësangën elmëa

¹ Karurö, Masetonia yang eprek ingre mor sauröa naë Anutu pim komre kolap elmëën omën nant oröa pöten ten ar ëwat sënëak kön yawi. ² Pit këëre ngaë rangk wë ngöntök wakaimauröak pas ërëpsawi kësang ëak Yutia yangerak ingre mor saurö kaamök elmëak monere omnant mampënëak wa rongan ëa. ³ Yaap, ne pitëm ëauten itenak war wesak ök yeniak. Pitëm mampënëak ëa pöt

menak kaalak pitëm könöök muntat mena. ⁴ Pit ke urak ten kuure mak maan pit kaamök ëak Anutuu omën Yutia yangerak wëaurö mampënëak kosang wesak niia. ⁵ Pitëm pël ëa pöt tenim monat pëen mampënëak kön wian pöt naën. Pit Anutuu kön wiaul wet rëak Aköpön pëel elmëak tenënta tapël elnia. Pël ëak monat menaut. ⁶ Pit pël ëa pötaanök ne Taitas wet rëak monat mampena ya pöt arim naë ngës rëa pöp piin ya ompyaö yewesa ya pöt yal menak pet irëpënëak kosang wesak yemak. ⁷ Arim omnant yaaö pout ompyaö pan yeë. Kristoon kön wi kosang yewesaöre ngönën ök yaaöre ngönënta songönte ewat wëaöre ngönën yaat kaö yamëngkaöre lup sant yaalniaö pipot pout ompyaö pan yeë. Pötaanök tapël mon mampunë ya ompyaö pipteta kengkën sak mëneë.

⁸ Ne mon mampunë ngön pipët kosang wesak neniaan. Ar Masetonia omën ingre mor sauröa ëauta ök arim lup sant yaaut yaap pöt tekeri sëpnaan kosang wesak kaamök ëëpënëak ëauten ök yeniak. ⁹ Ar tiarim Aköp Yesu Kristo pim komre kolap elnia pöten kön wia. Pi omnant poutë pepapök pöt kasëng menak arimëen omën ngöntök yaauröa ök sak wakaima. Pöt ar Anutuu naëaan omën ompyautë pep sënëak Kristook kësangën elnia. Pötaanök arta monat kësangën tapël ëë.

¹⁰ Arim mon mampunë pöt nem könöök epël niamaan kat wieë. Ne kön wiin arim krismaki iriitak ngës rëak mon wa rongan ëaö pöt pet irënë pöt ompyaö ëënëët. Pöt ar wet rëak mampunëak kön wieë ngës rëaurö. ¹¹ Pötaanök peene mon pöt men pet ireë. Arim wet rëak mampunëak kön wiak kosang wesan pöl neenem wieëaul men pet ireë. ¹² Pöt epël. Arim kentöök kësangën ëak monat mampunë pöt Anutuuk arim naë won pöten kön nawiin, wia pötenökëer kön wiin pangk ëëpnaat.

¹³ Ne ar pit kaamök elmëak mon kaö mangkën ompyaö sak wëen ar

ngöntök panë önëëten neniaan, pourö kopëtal önëak yeniak. ¹⁴ Akun ep-tak arim naë omnant ulöl wia pötaan omën ngöntök wëaurö kaamök ëen pangk ëëpnaat. Ënëmak ar ngöntök wëen ulöl wieëauröak kangiiir kaamök elniipnaat. Pël yeem ompyaö önëët. ¹⁵ Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Omën kaömp kësang waurö pit nak won wesa.

Ën kotkot waurö pit nak këen naën ëa.”

Pötaanök nem könöök ar pourö kopëtal önëën monat pit mampunëak kön yawi.

Taitasre karaar Korin kakë sëpënëak mëëa

¹⁶ Anutu pi Taitasën elmëen nem yeë pöl ar kaamök elniipënëak kent kaö pan yaë pötaan Anutuun yoöre ërëp yemak. ¹⁷ Pi tenim kimang mëëaut kat wia pötaan pëen won. Pimtë kentöök kaamök elniipënëak kent kaö pan ëen arim naë kaalak waisëpnaan yaë. ¹⁸ Akun pötak tenim kar nampta wes mëen Taitasring waisëpnaat. Omën pöp ingre mor sauröak pim ngön ompyaut ök yaauten kön wiin ompyaö yaë.

¹⁹ Pöt pëen won, epteta. Ingre moröröak ten kësangën monat yewaö ya ompyaö pöt kaamök elniipnaaten pi il ulmëa. Aköpë yapinte ngaarëk isën omnaröak tenën itenak, “Pit tiar kaamök elniipënëak kent yaë,” pël apënëak ten ya pöt yamëngk.

²⁰ Pël yaëen omnaröak tenën, “Poolre piiring wëaurö monat ngarangk naën ëa,” pël apanëak kësangën mon yewa pöt ten ngarangk ëëë wa top yeë. ²¹ Tenim omnant yeë ept Aköpök pëen itaangkën ompyaö ëëpënëak won. Omnaröakta itaangkën ompyaö sëpënëak kön yawi.

²² Tenim kar munt nampta pi-aripring wes mëen yewais. Omën pipop akun nantë ök elmëak itaangkën pi kosang ngentiak ya yamëngkaup. Peene pöt pi arim ompyaö yaauten kat wiak ya mëmpënëak kent kaö pan ëak yewais. ²³ Taitas pipop nem karip neering

arim naë ya yamëngkaup. Ën omën munt piiring yewais pipaar, ingre moröröak wes meën yewais. Piarip ingre mor sauröa öngpök ya yamëngkem Kristoë yapinte wak isak yaauwaar. ²⁴ Pötaanök pit arim naë waisën pöt lup sant elmëeë. Pël een ingre mor saurö pöten kat wiak tenim arën ping wesak yak pöten yaap wasëpnaan.

9

Kësangën monat kopëta wesauta ngönte

¹ Yaap, arim Anutuu omën Yutia yangerak wëauröaan kaamök ëak monat mampunë pöt yok kopëta wes pet iran ne pël yewas. Pötaanök ne pöta ngönte wali wesak retëng ë naningkan. ² Arim mon mampunëak ngës rëan pöt ne ewat wë Masetonia yangerak wëauröen arën ping wesak epël ök mëëaut. “Tiarim kar Korin kak Krik yangerak wëaurö krismaki iriitak mon wa rongan ëëpënëak kopëta wesaut.” Pël maan arim mon mampunëak kosang wesan pöten kat wiak pitëm naëaan narö tapël ëëpënëak weë ngentiak wia. Pötaanök ar monat mampunëëtaan wali wesak retëng ë naningkan. ³ Peene pöt, tenim arim mon yawi pötaan ping wesak mëëaut mos ëëpanëak kar wes mëëmëak ök yeniak eporö wes meën monat men pet irënëen kaamök elniipnaat. Nem könöök arën ping wesak mëëa pöl pitring kopëta wasënëët. ⁴ Pël naën een Masetonia omën narö neering wais itaangkën ar kopëta newasën een pöt tenim arën kön kosang wia pötaan ëö yesën arta ëö sënëët. ⁵ Pël ëënganëak kar eporö wet rëak wes meën arim naë wais kësangën monat wa top ëënëak neak pöt arring kopëta wasëpnaan këk mamëak kön wiAUT. Pël een ten ënëm wais itenak tenim këkre töötak won, arim kentöök kësangën monat wa top ëan pël wasënaat.

⁶ Epël kön wieë. Omën namp öpöt kopët nent ngëntëpna pöp këëtta tapël kopët nent oröön wa nëmpnaap.

Ën namp öpöt selap ngëntëpna pöp këëtta selap tapël oröön wa nëmpnaap. Pöta ök omën kësangën ëak omnant kësang yemangk pöröakëer tapël omnant kësang öpnaarö. ⁷ Arim kësangën monat wa yemangk pöt arimtok neenem kent kön wiaul meneë. Omnaröa këk yaautaan kön selapring mangkanok. Pöt Anutu pi omën lup kengkëring yemangk pöp lup sant yaalmë. ⁸ Anutu weëre kosangringëpök moup wes nimpnaat. Arim wëwëeta kaamököt ningkën pangk ëen kaalak muntat rangk nimpnaat. Pël een kët ël epotë ar ulöpre moupring wë omën muntarö kaamök kësang elmëënëët. ⁹ Kaamök ëëpenaata ngönte ngönëntak epël wia.

“Omën kësangën yaaup ngöntök yaurö omnant kësang yemangk.

Pël een pim ompyaö yaauten omnarö kön nganngan ëeim öpnaat.”

Pël wia pötaanök arta ök tapël ëëë. ¹⁰ Anutuuk öpöt omën yangëntaup mangkën pi ngëntën Anutu tapöpök ulöl wes mangkën wa yen. Pöta ök puuk arim wëwëeta kaamököt ningkën öpöt yangënt pöl omën muntarö yemangkën ulöl wasën këët oröak kaö yes pöl arim ompyaö yaaut kaö sëpnaat. ¹¹ Anutuuk ar kësangën ëënëak omën ompyaö ke nentere nent ningkën ulöpre moupring önëët. Pël een ten arim kësangën monat wak së mangkën pit pötaan Anutuun yoöre ërëp mapnaat. ¹² Pöt Anutuu omnarö kaamök elmëak omnant mampunëët koröpöökë kaamököt pëen naalmëengan. Pötak elmëen ërëpre sawi ëak Anutuun yaya mapnaat. ¹³ Ar Kristoë ngön ompyaut ök yauröak pim ngön pöt ngaarëk wak kësangën ëak Yutia omnaröere omën muntarö omnant mampunë pöt arim kësangën monat mampunë pötak tekeri wasën omën selap itenak Anutuun yaya mapnaat. ¹⁴ Pël ëak Anutu pi komre kolap kësang pan elniin arim naë wia pötaan pitëm könöt arim ngësël wes mëak

Anutuun kimang mapnaat. ¹⁵ Anutu pi kësangën kaö pan elniak Kristo tiarim naë wes meën irëa pöten pangk tekeri wesak naëngan. Pötaanök om yaan sak piin yoöre ërëp mepa.

10

Poolök omnaröa ngön yaaö omnaröen utpet wesak ëauta kanggiir mëä

¹ Pool ne Kristoë pimtën wak irëak wiap elmëa pöl ke urak niamaan. Ar korar wesak neen epël yak. “Pool pi tiarim naë wë wiap ngön ya. Ën kamaarek wë pöt kosang ngön yaaup,” pël yak. Pël yaketak ne tapöpök ke urak epël niamaan kat wieë. ² Yaap, omën tenën, “Pit yang omnaröa yaë pöl yaauro,” pël yenia piporöen pangk ngön kosang menaat. Pötaanök nem arim naë waisumaatak tapël ngön kosang niamaat elnëëngan. ³ Ten yang omnaröa yaë pöl naën yaauro. Won, ten yangerak wëauröak omën Anutuun kööre tok yaalmëauröen nga elmëënëak yang omnaröa nga yaë pöl naën yaauro. ⁴ Ngaë omnant wak wë epot yangaakaan wonöt. Anutuu weëre kosangringöt pangk Setenë ngaë ëmö tööl moolëak utpet yemowesaurö. ⁵ Pël yeem ten omnaröa ngönëntaan kaar yaaö pöta songönte tekeri wesak utpet wes yemoolak. Pël ëak pitëm ëwatöt wak yawisa pötak Anutuun ëwat sëpenaata kanö il yemowaria pöta songönte tekeri wesak wa yemoolëaurö. Pël ëak omnaröa kön yawi pöt pout Kristoë ngönte ënëm ëëpënëak kan pet yaalmë. ⁶ Ar Kristoë ngönte ngaarëk wak kengkën sa pet irënë pötak arim tekarak narö wa yoolaan pöt këlangön mampunaat.

⁷ Ar omnant yoolök wia pöten këëkë iteneë. Omën namp pimtën kön kosang wiin, “Ne Kristo pimop,” pël wasëpna pöp pi Kristo pimop tapël tenta Kristoëëro pël wasëp. ⁸ Aköpök ten weëre kosang ninak ya mëmpunëak niulëa. Pöt ar utpet niwasënëak won, lup kosang niwasënëak pël ëa. Nemptok tenim ya

yamëngk epëten ping wesak yaketak nem yak epëten pangk ëö naëngan. ⁹ Ar nem pep epotön, “Ten kas niwesak ököök yaë,” pël wasënëëten kaaö. ¹⁰ Pöt ar naröak neen epël yak. “Pool pi pepatë pöt weëre kosangring kas ngönöt yaëëtak tiarim naë wais pöt ngön pasut reireë ngönring ya.” ¹¹ Omën ngön pöt ya piporö epël kön wiip. Ten kamaarek wë pepatë retëng ë yaningk pipot arim naë wais këët mëmpunaat.

¹² Arim naëaan narö pitëmtën wak isak aim wë piporöa ök ten pël naëngan. Omën piporö naröen kön wiin iraan pitëmtën wak isak aimeë ngön köntaköt sangk keleimeë ëwat won wëaurö. ¹³ Ten pöt, Anutuuk ya nangingkënten ping wesak naëngan. Pim ya mëmpunëak yaö niia pöten pëen ping wesak anaat. Pim ya mëmpunëak yaö niia pöl mëmpö wais arim naë yaarö. ¹⁴ Tenim arim naë wais ya yamëngk pöt Anutuu sowi wia pöt ilap nariin yeë. Won, Anutuuk yaö niaan ten wet rëak arim naë wais Kristoë ngön ompyaut ök niia pötaan tenën ping wesak yak. ¹⁵ Ten omën naröa ya yamëngkaurek së wë ngön mööngk rëak yeem tenimtën ping wesak naën yaauro. Won, kön wi kosang yewesaut arim naë oröak ulöl sëen Anutuu yaö niia pöl tenim yaat arim naë wia pöteta kaö sëpënëak kön kosang wiak wë. ¹⁶ Pël ëen arim naë tenim ya mënaut ulöl yesën ten ar il niwesak yang munt omën naröa ngönën yaat namëngkënrëk së ya yamëngkem omën muntaröa yamëngkaurek pitëm ya mëna pöten ieping ngön naën ëënaat. ¹⁷ Pël ëak ngönëntak ngön epël wia pöt ëënaat. “Namp ërëpsawi ngön apënëak pöt Aköpë elmëa pöt ap.” ¹⁸ Pöt epël. Omën pimtën wak isak ya pöp won, omën Aköpök piin wak isak yema pöpönökëër tiar kön wiin ompyaup pël ëëpnaat. Pötaanök ten ngön yaaö omnarö tenimtën köntak wak isak naëngan. Won pan.

11

Poolök ngön yaaö omën kaaröröa songönte war wesak mēēa

¹ Ne ngak köpël ngön niaan kat wiinēeten kent yaē. Pötaanök niamaan pas kat wieē. ² Arim nem ngönte kat wiinē pöta songönte epël. Anutuu arimēen kön kēsang wieē pimēen niwasēpēnēak yaē pöl neenta arimēen tapël yaē. Pepapök pim koont ulwas ompyaup omp nampön yaö yaalmē pöl nook ar Kristoēn yaö wes niulēaut. ³ Pël ēautak Setenē kamalöpē lupmeri ilēak tiarim ēap Ewa morök elmēa pöl ngönēn omën kaaröröak arim könöt utpet niwasēn ar wotpil wesak Kristoē ēnēm nasēn ēēnganēak ya ngēs yaē. ⁴ Nem ya ngēs kön yawi pöt epël. Omën naröak arim naē wais tenim Yesuu ngönte ök niia pöl neniaan, pim ngönte wak irikor ēak ök niaan ar kat wiin ompyaö ēa. Ar Anutuu Pulö wauröak peene pitök niaan ar ngönēn maimet wak pöta iri wē. Ar ngön ompyaut kat wiauröak peene pitök maimet ök niaan kat wiin ompyaö yaē. ⁵ Omën pörö arim naē wais, “Ten Anutuu ngön yaaö omën kaö panēerö,” pël yenia. Pël ēak neen wak irēak yaatak nook pit il yemowas. ⁶ Yaap, ne pitēm ök ompyaö wesak ngön naēn yaaup. Pël yaaupök ne ngönēnta songönte kēēkē panē ēwat wē. Ne arring wē pöta songön nentere nent ök yeniem nem ēwat pöt tekeri yewasēn ar iteneimaurö.

⁷ Nem arēn Anutuu ngön ompyaut ök niiautak ne ar kaö sēnēēk yak nemtēn wak irēak wē ya mēnaut. Pël ēēē ar kaamök elnēak omnant nampunēak kimang neniaan. Nem omnantön kimang neniaan ēan pöten ar neen kön wiin omën pasipök utpet niwesa pël yewas koröp. Won. ⁸ Ne arim naē ngönēn ya yamēngkēn ingre mor sa ka nantēeröak kaamök elnēa. Ne pitēm naē ya namēngkēn wēen pas monere omnant nenaut. ⁹ Ne arim naē wē ngöntök ēēn kaamök elnēēnēak kimang neniaan ēaut. Won, kar narö Masetonia yangerakaan waisa pöröak kaamök elnēēn pangk

ēaut. Ne ngaan ar könöm ningkōnēak arēn kaamök elnēēnēak kimang neniaanēp peeneeta tapël ēēmaap. ¹⁰ Kristo pim ngön kēēt nem lupmeri wia pötaan ne yaap panē yenia. Nem arēn omnant nampunēak kimang neniaan yeē pöten ping wesak yaan Krik yangerakaan omën nampök il newariin ēēpnaat. ¹¹ Ne tol ēēn pël yenia? Arēn lup sant naalniin yeemak yenia ma? Won, Anutu ēwat wēēn ne arēn lup sant yaalni.

¹² Ēn omën pitēmtēn, “Ten Anutuu ngön yaaö omnarö,” pël kaar yenia piporö pitēmtēn ping wesak, “Pool pim Anutuu ngön yaauröa yaat yamēngk tapël tenta yeē,” pël yenia. Pël yeniaatak nem arim naē ya mēnan pötak arim naēaan monere omnant naön ēautak pit pël yeem arim naēaan kangut yeö. Pötaanök pit kaalak pitēmtēn ping wesak, “Poolē Anutuu ngön yaauröa ya yamēngk tapēt tenta yeē,” pël apanēak ne arim naē ya yamēngken arim naēaan monere omnant naön ēan pöl ēēmaap. ¹³ Omën pörö pit Anutuu ngön yaaö omën kaarörö. Pit kaar aö morök yaēēn omnarö pitēn kön wiin Kristoē ngön yaaö omnarö pël yewastak pit wonörö. ¹⁴ Pitēm morök yaalni pöten yaan sak ēēngan. Seten pi ensel ēwaaringöröa ök sak morök yaaup. ¹⁵ Pötaanök pim inēēn yaauröeta Anutuu inēēn wotpilöröa ök sak yaēēn yaan sēngan. Pit ēnēmak pitēm utpet yaauta kangut öpnaarö.

Pool pi ngön yaaö omnaröa yaat yamēngkem kēlangön ke nentere nent kat wieima

¹⁶ Wet rēak niak pöt kaalak ama. Ne ngak köpël ngön yeniaan ar neen kön wiin, “Köpēlēp,” pël wasngan. Pël ēēnēetak, “Köpēlēp,” pël newasēnē pöt yok pangk pël wasēnēet. Pël yeem omën kaar piporö pitēmtēn ping wesak yaan arim kat yawi pöl neenta nem yaaten kot nent ping wesak amaan kat wieē. ¹⁷ Nem niama epēt Aköpē kēm ngöntak won. Ne köpël ngön niak nem ya yamēngkauten

ngak ping wesak niamaan. ¹⁸ Omën narö selap pitëm yangerak omnant yaautön kön wieë pitëmtën wak isak yaurö. Pötaanök ne tapël amaan. ¹⁹ Elei, arën kön wiin ewatörö pël yewesautak omën pörö arim naë wais köpël ngönöt ök niaan kat yawi. ²⁰ Pitëm inëen niwasöore morök elniak arim omnant wa ëp ëere pitëmtën wak isëpënëak arën wak irëak niaöre ë kosaöök nimö pël yaëen ar kön wiin ompyaö yaë. ²¹ Ar tenën korar wesak, “Poolre piiring wëaurö weëre kosang wonörö yak omën munt eporöa weëre kosangring ya yamëngk epël naën ëaut,” pël wesak yak. Ngön pipët yaap yak. Pitëm weëre kosangring ngönën ya utpet yamëngk pöl ten naën ëaut. Pël ëautak ar korar wesak tenën kön wiin, “Weëre kosangring wonörö,” pël wesak yaan ne ëö yaë.

Pël yeëetak omën namp kosang wesak pimtën wak isak yaan pöt neenta tapël amaap. Nem yeniak pipët köpëlöröa ngön ya pöl yeniak. ²² Ngön yaaö omën kaar pöröak pitëmtën, “Ten Yuta omnarö,” pël ya. Pël yaatak neenta tapöp. Pit Israel omnarö pël ya. Neenta tapöp. Pit Apramë éarö pël ya. Neenta tapöp. ²³ Pit Kristoë ya omnarö pël ya. Neenta tapöp, nook pit il yemowas. Elei, ne peene kaalak köpëlöröa ngön ya pöl ngön köntak yeniak. Ne pit il mowesak ya kaö panë yamëngkaup. Nook pit il yemowasën akun selap wii kaatak neuléimaut. Pit il yemowasën akun selap tang nemöeimaut. Ne Pit il yemowasën akun selap wel wi ap ëeimaut. ²⁴ Akun mornas pötë Yuta omën kaöaröak maan wii uamngesring nemöeimën ³⁹ ëaut. ²⁵ Akun nentepar nent ëak Rom ngarangköröak maan kourmentring nemöaut. Nentak Yuta omën naröak kël nemöaut. Akun nentepar nent ëak i kaö wangaöök wëen wangaö utpet ëak kaöök ilaan ne i kaöök ilëaut. Akun pötë nentak i kaöök wariäl seim wëen rök nent kët nent ëak won saut. ²⁶ Ne ngönën ya

mëmpö kaare yang nantë yesaup. Pël yaëen i nga yaurem newak saap ëaut. Nantë yesën nemot kain ëëpënëak ëaut. Yuta omën nem karuröere omën muntaröak nempënëak ëaut. Ka kaöatëere yang omën wonötë utpet ëëmëak ëaut. I kaöök kö saap ëaut. Ngönën omën kaaröröak nempënëak ëaut. ²⁷ Ne këlangön ya ke nentere nent yamëngkaup. Akun nantë rö kan ka naökön yaaup. Iire kaömp won ëen këen wëaup. Weë ngentiak ya mëmpëak kaömp ngës olëak wëaup. Ëp yeweem ulpëen won ëen ap yewesaup. ²⁸ Pöt pëen won. Kët ël epotë ne ka poutë ingre mor sauröaan ya ngës kön wieim wëaup pötakta ngön yaaö omën kaarörö il yemowas. ²⁹ Ingre mor sa namp lup wiap yaëen pöt ne ya këlangön kön yawi. Ën nampök nampön kék maan saun yokoirën pöt ya utpet kön yawi.

³⁰ Ne nemtën wak isak amëak pöt omën wiapre kor nem pet yaalni pöten wak isak amaap. ³¹ Anutu, Aköp Yesu pim Pepap, tiarim akun poutë yaya maim öpenaap, pi ewat wëen ne kaar naën, yaap yeniak. ³² Omën nem naë oröa eptak nem wiapre kor yaaut pet yaalni. Pötaanök ök niamaan kat wieë. Ne Tamaskas kak wëen yang omp ak Aretas pim yang ngarangkëp ne wali neöpënëak kaöökë ëm kanötë nga wieima. ³³ Pël ëen nem karuröak ne kolöm ëp këreëpök waulak wii tëak ëm kan kotuuk wilëngkëel wes nemëen yangerak ngentiak oröak kas saut. Omën nem wiapre kor yaaut pet yaalni ke piptenökëer wak isak yeniak.

12

Aköpök Poolön wangeretak omnant pet elmëa

¹ Nemtën ping wesak aan pangk naën yaëetak köntak ping wesak niamaan. Ne wangeretak Aköpök omnant pet elnëen ityaangkën ngön ëlëëpët ök neeauta ngönte ök niamaan. ² Ne Kristoë omën nampön ewat wë. Omën pöp pi ngaan Anutuuk

koirak sē kutömweri omnant pet elmēen itenak wēen krismaki 14 ēak won yes. Pi yang koröpööring sa ma könöök pēen itena wes ne pōten köpēl. Anutuukēer ēwat wē. ³ Anutuuk omēn pöp koirak kutömweri sa pöt pēen ne ēwat wē. Yang koröpööring sa ma könöök pēen itena wes ne pōten köpēl. Anutuukēer ēwat wē. ⁴ Pi pōrek wē ngōn ke nentere nent yang omnarōa pangk naēnganēēt kat wia. Ngōn pöt ök apanēak Anutuuk nga mēēa. ⁵ Omēn pöpönökēer ping wesak amaāt, nemtēn won. Nemtēn ping wesak amēak pöt nem wiapre kor yeē pōtenökēer amaāt. ⁶ Ne nemtēn ping wesak amēak pöt omēn köpēlörōa ngōn ya pöl naēngan, yaap amaāt. Yok pangk amaatak omnarōak neen kön wiin ispanēen pēl naēngan. Omēn nem ya mēmpöore ngōn aō pēl yaēen ityaangk pipot pēen wiaap.

Kēmampōn öngöökē yewal pöl Pool pim koröpöök kēlangōn nent wiakaima

⁷ Nem omēn kutömweri sa pēl yeniak pöp nemēt tapöp. Pōrek sēen Anutuuk omēn nentere nent pet elnēen itaampöore kat wi ēan pötōn wak isak kaō panē wesak anganēak Anutuuk kön wiin kēlangōn nent nem naē örōak wia. Pöt kēmampōn öngöökē yewal pöl Setenök wap elnēen kēlangōn kat wiak nemtēn wak isak naēn yaaup. ⁸ Pēl ēēn sēp newasēpēnēak akun nentepar nent Aköpōn kimang mēēaut. ⁹ Pēl maan pi kangiir epēl yenēa. “Won, ne ni komre kolap elniin pangk yaē. Ni wiapre kor yaēen pöt nem weere kosangöt ningkēn nim naē yoolök yesēn omnarōak kēēkē itaampnaat.” Pēl neaan pōtaanök Kristoē weere kosangöt nem naē orööpēnēak nem wiapre kor yaautōn ērēpsawiarung kaō wesak amaāt. ¹⁰ Pōtaanök wiapre kor wēen narōak utpet wesak yenēa. Pēl yaēen ne ngaē rangk wēen pit utpet newasēn kēlangōn kēsang kat yawi. Omēn pipot pout ne Kristoē yaat yamēngk pōtaan nem naē yaarōon pötēen ya kē yes. Oröptaan ya kē yes?

Ne wiapre kor wēen Kristoek weere kosangöt yenangk.

Pool pi Korin omnarōaan ya ngēs ēa

¹¹ Nem yeniak pipēt, köpēlörōa ngōn ya pöl nemtēn ping wesak nian. Ne pēl amaaten kaaō yaēetak arimtok neen ping wesak naēn yeē. Pēl yak pōtak elnēen pil nian. Ne omēn pasipök omēn arim naē wais, “Ten ngōn yaaō omēn kaō panēerō,” pēl niaan kat wiin ompyaō yaē pörōak ne il newasēn yaē. ¹² Ne aring wē lup wiapring retēng it ngolöp weere kosangringöt, omnarōak pangk naēnganēēt, ngōn yaaō omēn yaapörōa mēmpna salöt mēneimaut. Pōtak ne ngōn yaaō omnamp pöt pet elnia. ¹³ Nem ka nantē ingre mor saurō kaamök elmēan pöl ar naalniin ēan ma? Won, ne tapēl kaamök elniaut, kopēt nentaar naēn. Pöt ne ar könöm ningkanēak arēn kaamök elnēak koröpöökē omnant nampunēak kimang neniaan ēaut. Nem arēn monere omnant kimang neniaan ēaō ompyaō pōten utpet ēan pēl yewas ma? Elei, utpet pipotōn nemēen kön utpet wiingan.

¹⁴ Ne akun nentepar arim naē waisaup. Peene kaalak waisumēak ko yeē. Pēl ēak wais arēn omnantōn kimang neniangan. Ne arim monat ömēak won, Kristo pim omēn panē niwasumēak waisumaap. Tiar omnarō rungaarōak ēlre peparō kaamök naalmēen, ēlre peparōakēer rungaarō kaamök elmē yeē. Tapēl nook arim pep sak wē pōtaan arim naēaan omnant naōngan. ¹⁵ Nook pöt, arim lupre könöt ompyaō sēpēnēak nem omnant pout kēepöt wesak nem wēwēeteta pēel elniima pōten ya kē yes. Ne arēn lup sant kaō yaalniin ar kangiir kot elnēen ma?

¹⁶ Ar narōak neen epēl yak. “Yaap, Pool pi ēōetak tiarēn omnantōn kimang yeniem könöm naniangkēn ēaut. Pēl ēautak pi morök yaaupök ēlēep pēl elniak wiap sēsē niaan pim iri ilēaut.” Pēl aō ar neen kön wiin, “Pi omnarō tiar morök elniin pim

iri ilapenëak wes nimëa,” pël yewas. ¹⁷ Arim pël yewas piptaan pëel nia-maan. Nook omnarö wes mëen waisa pötak morök elniin nem iri ilëaurö ma? Won. ¹⁸ Ne Taitasën arim naë waisëpënëak kék mëak tenim kar nampring wes mëen waisaut. Akun pötak Taitasök morök elniak arimot ëlëëp wa ma? Won, tenip pouwaar kön kopëtal wiak kopëtal yaauwaar.

¹⁹ Nem kar panëerö, arök tenën, “Wotpil yaurö,” pël wasënëak retëng ë yaningk pöt kön wieim wë ma? Won, ngön epot pout, ten Kristook yal ëak wë Anutuu ëöetak ar kosang sënëak ök yeniak. ²⁰ Ne arim naë wais itaangkën nem kent kön yawi pöl won wëen itaangkönëak ya ngës yaë. Tapël arim kent kön wiaul naalniin nga elniingönëak ya ngës yaë. Arim naë wais itaangkën utpet ke epëlöt arim naë wiaapanëak ya ngës yaë. Ngön nga yaalaöre war yaaö, ya sangën yaaöre keimön yaaö, ökre was yaaöre ngönöt kain wak yaaö, wak isak yaaöre komkap yaaö utpet pipot arim naë wiaapan. ²¹ Arim naëaan narö öngre omp nga eimeë lup kewilring wë koröpöökë kentötë ënëm eimaut lup kaip tiak wa nemoolaan wëen nem kaalak waisumaatak itenak Anutu nemopök elnëen ëö sak arim ëöetak ing aan kön wiin irapanëak ya ngës yaë.

13

Poolök Korin omnaröen pitëm kön wi kosang yewesaut këëkë ngarangk ëëpënëak mëëa

¹ Ne akun nentepar arim naë waisaup. Peene kaalak waisën nentepar nent ëëpnaan yaë. Nem wais elniima pöt ngönëntak ngön nent epël wia pöta ök ëëpenaat. “Omën namp utpet ëen ngön ë pet irënëak pöt omën naar ma naar namp itena pöröak ök aan yok pangk pet irëpnaat.” ² Ne ngaan arim naë waisën akun nentepar ëa pötak omën saunaringöröere ar muntarö pouröen pepanöm niak pöl peene kamaarek wë tapël yeniak. Nem waisumaatak

mait naalniin ëëmaat. ³ Ar, “Kristook kaamök elniaan pim ngönte ök yaan,” pöta këët itaampunëak kent yeëerek nem waisumaatak mait naalniin nga yeniaan itaampunëët. Kristook omën nent elniipënëak pöt wiap naalniipan, weëre kosangring elniip-naat. ⁴ Yaap, ngaan wiap yaëen këra yetaprak möaup. Peene pöt Anutuu weëre kosangöoring wal ëak wë. Tapël ten ngön yaaö omnarö Kristook yal ëë weëre kosang won yeë. Ën arën elniina pöt piiring wë Anutuu weëre kosangtaring wë pöta songönte tekeri wasënaat.

⁵ Ar kön wi kosang yewesautaring wë ma won pöten itaampunëen arim lupöt morök elmëak songönte tekeri wasën. Yaap, arim lupötön ök elmë pat ëen. Ne kön wiin Yesu Kristo arim lupötë wë pël yewas. Pël yewasetak arim lupöt ök ëënë akun pötak ar ök ëen kön wi kosang yewesaut won wiaan pöt pi arim lupötë won pël ëëpnaat. ⁶ Pël ëëpnaatak nem kön kosangtak arimtok tenim lupöt morök elniak Yesu Kristo wë pöten ëwat sënëët. ⁷ Ten ar utpet ëënganëak Anutuun kimang maim wë. Pöt omnarö ten ar kaamök elniin ompyaö yeë pöt itenak tenën, “Poolre piiring wëaurö ngönën ya këët yamëngk,” pël apënëak won, ar ompyaö ëënë pötenökëër kimang maim wë. Ar ompyaö yaëen pöt tolëël wotpil niwasën? Pël naëngan. Pël ëëna kanö won ëen ngön yaaö omnaröa weëre kosangöt tenim naë wia pöt tekeri nasën ëëpna pötaan omën narö tenën, “Poolre piiring wëaurö pit ngönën ya këët namëngkën yaë,” pël apnaat. Pël apnaatak ne omnaröak tenën ping wesak apënëak kent kön nawiin. Om ar ompyaö ëënë pötenökëër kent yaë. ⁸ Pöt tolëël? Tenim ök epëlöröak ngön këët il nemowariingan, om kaö sëpnaan kaamök ëënaat. Pötaanök ar ngön këët ngaarëk wak wotpil wëen tenök pangk wotpil naniwasngan. ⁹ Tenim arim naë waisënaatak ten itaangkën ar ngön këët ngaarëk wak wë weëre kosangring önëetak

ten weëre kosangring wotpil nani-wasën omnarö korar wesak tenën, “Poolre piiring wëaurö wiapre kor yaaurö,” pël wasën pöt ten ya kë sak önaat. Pötaanök ar Anutuu ngön këët ngaarëk wak arim wëwëat wotpil wasënëëtaan piin kimang maim wë. ¹⁰ Aköpë weëre kosang nena pöt pim omnarö utpet wasumëak won, taë wasumëak nenaat. Pötaanök ne arim naë wais itaangkën ar saunar-ing wëen këlangön kat wiinëen niangönëak kamaarek wë pep epwer wa korkor ngön retëng ë yaningk.

Ngön mëët

¹¹ Ngön kaut epël niak pet irum. Karurö yaköm. Arim wëwëat wotpil wesak ön. Pël ëak wa korkor ngön epot kat wiak lup kopëtemer sak mayaap ön. Pël ëën Anutu lup santre mayaap pepap arring öpnaat.

¹² Neneren lup santak yowe mëak mor meneë. Anutuu omën eprek wëauröak arën yowe yenia.

¹³ Aköp Yesu Kristoë komre kolap, Anutuu lup sant, Ngëëngk Pulöökë wiapre kor pöt arim naë wiakaim öp.
[Yok pi tapët,
Ne Pool.]

Kalesia

Yesu pi wel wiak kutömweri sêen wê krismaki 17 pöta ök won sêen Poolök pep epwer Aköpë ingre mor Kalesia yangerak wëaurö retëng ë mena. Pool pi wet rëak Kalesia yangerak Antiokre Aikoniam, Listraare Tepi ka pötë sê ngönën kopëlöröen ngönën ök maan kat wiak Yesuu ingre mor sa (Ngön Yaaö Omnarö 13, 14). Wê akun nentak Yuta omën Poolë ngönten kaaö ëa narö pitëm naë sê Anutuuk pit wotpil wasëpnaan Mosesë ngönte ngaarëk opënëak maan pitëm ngön kaar pötë ënëm ëa. Pël ëen Poolök kat wiak omën Yesuun kön wi kosang wasëpnaarökëer Anutuuk wotpil wasëpnaarö pël retëng ëa.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut 1:1-10

Poolök pim ya mënauta ngönte ök ëa 1:11-2:21

Anutuu komre kolap ngön ompyaut 3:1-4:31

Kristoë wëwë pöt wii kaatak wë pötak ök won 5:1-6:10

Ngön mëet 6:11-18

1-2 O Anutuu ingre mor sa Kalesia yangerak wëaurö, ne Pool Yesuu ngön yaaö omnamp kar naröaring wë pep epwer retëng ë yaningk. Omnaröak ne ya epët mëmpëak yaö nenëaan ma wes nenemëen ëaut. Won, Yesu Kristoore tiarim Pepap Anutu, Yesu weletakaan wal ë moulmëa pöp, piaripök ya epët mëmpëak yaö neeaut.

3 Anutu tiarim Pepapre tiarim Aköp Yesu Kristo piaripök komre kolapre mayaap pöt ningkën arim naë wiaap. 4 Kristo pi tiarim Pepap Anutu pim këm ngönte ngaarëk wak tiarim utpetatëen pim wëwëet këepöt wasën mëngkën wel wia. Pöt tiar yangerak utpet eim wë epotëëlaan ent ë nuulëepënëak pël ëa. 5 Pötaanök tiar kët ël epotë Anutuun yaya maim öpa. Yaap.

Yesu pim ngön ompyao pöt kë kopëtet

6 Elei, ar Yesu Kristo pim komre kolap elnieimeë Anutu puuk yas niaan wëen kaar omën naröak pitëm könötëaanöt ngönëntak yal menak ök yeniaan kat wiak wali nasën wiaan kaalak pi sëp yemowasën ne yaan yes. 7 Pël ëaap ngönën kë kopët tapët wia. Ën omën munt naröak lup wa irikor elniak Kristo pim ngönënte utpet wasëpna pöröaar wë. 8 Pötaanök tenim naëaan nampök ma kutömweriaan ensel nampök tenim wet rëak ngönën ök niia pöt wa irikor ëak ök nian talte es parëaöökë kanöökë yaö sën. 9 Tenim ngaan ök niia pöt kaalak epël ök niamaan. Omën ngönën ök niaan wa pöt wa irikor ëak maimat ök niia piporö es parëaöökë kanöökë yaö sëp.

10 Ne ngön pöt omnaröak kat wiak nemëen ya kë sëpënëak ëan ma? Won pan. Ne Anutuuk nemëen ya kë sëpënëak kent yaë. Ma omnaröak nemëen kön wiin isëpënëak kent yeë ma? Pël ëan talte Kristo pim inëen omnamp pël nasën ëëm.

Pool pim Yesuu ngön yaaö omnaröa yaat ngës rëauta ngönte

11 Karurö, ne ök niamaan kat wieë. Nem ngönën ök niaan kat wieim wë pipot omnaröa könöökëan wonöt. 12 Ne omën nampök ök neeaöre rë neulö pël naën. Yesu Kristo pimtök tekeri wes nenaut. Pötaanök nem ngönën ök yeniak epot këët.

13-14 Nem Yuta omnaröaring wë ngönënta ënëm eima pöta ngönte ar yok kat yawiaurö. Ne Yuta omën tenim kaöaröere ëere körööröa ngönötë ënëm ëëmëak wë ngentieimeë nem kar narö il mowesak kaö saup. Pël ëeimeë ingre mor saurö pitëm Anutuun kön wi kosang yewesa pöt sëp wasëpënëak utpet panë moweseimaup.

15 Pël ëautak ne nem ëlëpë yaatakaan naaröön wiaan Anutuuk komre kolap elnieimeë yaö newesak pim yaat mëmpëak yas neea. 16 Pël ëak pi pim Ruupë ngönte köpël omnaröen ök memëak kön wiak ënëmëak pim Ruupön pet elnëa. Pël ëen akun pötak

ne omnaröen pim songöntaan pëel nemaan äaut. ¹⁷ Pël äak ne Yerusalem kakël Yesuu ngön yaaö wet reäk wakaima pöröa naë nasën, Arepia yang ngönën ngarangk won pörökël saut. Pörök sê reäk Tamaskas kakël saut.

¹⁸ Anutuuk pim Ruupön pet elnëen wë krismaki nentepar nent won sëen Pitaan ngöngön memëak Yerusalem kakël saut. Pörök sê piiring wëen sant nentepar sa. ¹⁹ Pörök sê wë Yesuu ngön yaaö munt naröen itnaangkën, Aköpë nangap Sems pöpönökëer itenaut. Pötaanök ar Yesu Kristo pimtök pim ngönte tekeri wes nena pöten ewat wë. ²⁰ Ngön e retëng yëe epot kaar won, Anutuu ëöetak yaap panëët.

²¹ Ne Pitaare Sems piarpim naë sê wë Siriaare Silisia yang pöteparëël sê wakaimaut. ²² Pël äaan akun pötak Yutia omën Kristoë ingre mor sak wëa pörö pit neen itenak ewat nasën äa. ²³ Pit om omnaröak ngön pëente epël aan kat wia. “Tiar ingre mor saurö mö waö elnieimaupök peene ngön tapët ök ya.” ²⁴ Pël äak pit nem naë oröa pöten Anutuun yaya maima.

2

Pool pi Yerusalem kak sê Yesuu ngön yaaö narö koirak

¹ Ne Yerusalem kakë nasën wëen krismaki 14 äak won sëen kaalak sumëak Panapas koirak Taitasring ten pourö saut. Taitas pi Yuta omën wonöp yak tenim yaaul koröp kaut nailënëp. ² Ne köntak nasën, Anutuuk ök neaan saut. Pël äak köpël omnaröen ngönën ök yamëea pöten ngönënë wotöökörö pëen wesak nem ya yamëngkaö pötaan ëngk ma e wesak kan newariipanëak ök mëëaut. Pit nga neaan nem ya mëmpö imautre ënëm mëmpö suma pöt mos sëpanëak ök mëëaut. ³ Pël ëen pit Taitas neering wëaupön Krik omnamp wesa. Pël äautak nem ngönte kat wiak Yuta omnaröa yaaul koröp kaut ilëpënëak nemaan äa. ⁴ Pël äaap ngönën omën kaarkaar narö pit Yesu

Kristo puuk tiar wil niulëen wëaö pöten itaampënëak ingre mor saurö tenim tekarak ëlëep ilëa. Omën pörö pit tiar Moses pim ngön kosangta öngpök niulëen Kristo sëp wesak wii omnaröa ök sak öpenëak yaauro. ⁵ Pël yaauroak arim naë ngön ompyaut wa irikor ëëpanëak ten pitëm Taitas pim koröp kaut ilëpna ngön pöt kot nent kat nemowiin äaut.

⁶ Ën omën omnaröak ngönënë wotöök yewas pörö pit tol äa? Ne omnaröak pitën kön wiin irapna ma isëpna pöten kön selap naën. Pöt Anutuuk itaangkën komkap äak wi naön. Ngönënë wotöök pörö pit ngön ngolöp nent ök nenëaan. ⁷⁻⁸ Won pit nem ya yamëngka pöten itenak epël kön wia. Anutuuk Pita pi Yuta omnaröa naë Yesuu ngön yaaö omnaröa yaat mëmpënëak weëre kosang menak kaamök elmëaupök tapël ne köpël omnarö arim naë Yesuu ngön yaaö yaat mëmpëak kaamök elnëaut. Pötaanök pit epël kön wia. Anutuuk Pita Yuta omnaröen ngön ompyaut ök maim öpenëak yaö mëëaup. Ök tapël kaalak köpël omnarö arën ök niaim ömëak neen yaö neea. ⁹ Pël ëen Semsre Pitaare Son omnaröak ngönënë wotöök mowesa pörö pit Anutuuk ne komre kolap newesak ya epët nena pöten kön wiak ten Panapas ngöntre kar elniak mor yaningk. Pöt pit kön wiin tenip köpël omnarö arim naë ya yamëngkën pit Yuta omnarö pitëm naë ya mëmpnaat pël wesa pötaanök pël elniaut. ¹⁰ Pël äak ngön kopët nentakëer epël niaut. “Ngöntök yaaö tenim naë wëaurö ompyaö elmëen.” Pël niaan neenta tapël kön wiak kent ëen kosang wesak mëneimaut.

Poolök Pitaë saunet war wesak nga mëëa

¹¹ Ënëmak Pita Antiok kak wais utpet nent ëen nook omnaröa ëöetak nga mëëaut. ¹² Pita pi utpet epël äa. Wet reäk pi köpël omnaröa naëaan ingre mor sauröaring kaömp ngawi neim wëen Sems puuk omën narö Yerusalem kakaan wes mëen waisa.

Pël eën Pita pi omën Anutuuk ompyaö elmëepënëak koröp kaut ilëpënëak kék yamëëa pöröen ök maan kaaö mepanëak kas eën akun pötak ngës rëak omën wet rëak piiring kaömp ngawi neima pöröaring kaalak pël naën ëa. ¹³ Pël yaëen Yuta omën pim karuröeta tapël korar yaëen Panapas piita pitëk yal mena. ¹⁴ Pël eën ne itaangkën pit wotpil wesak ngön ompyauta kan wotpilöök nasën yaëen omnaröa ëöetak Pitaan nga mëak epël mëëaut. “Ni Yuta omnampök köpël omnaröaring kaömp ngawi neimeë Yuta omnaröa yaaut sëp yewasën. Pël yeemak tol eën köpël omnaröen Yuta omnaröa yaaul ëëpënëak kosang wesak aimën?”

Namp pi Yesuun kön wi kosang wesak pöt wotpil öpnaat

¹⁵ Yaap, ten köpël omën Moses pim ngön kosangta ënëm naënöröa wëwëetakël naaröönörö, Yuta omnaröa wëwëetakël oröaurö. ¹⁶ Pël ëaap ten ëwat wë. Anutu pi omën Moses pim ngön kosangta ënëm pëen ëëpënëak yaaö pöpön, “Omën wotpilëp,” pël nemapan. Won. Omën Yesu Kristoon kön wi kosang wasëpna pöpönök, “Omën wotpilëp,” pël mapnaat. Pötaanök Yuta omnarö Anutuuk tenim Mosesë ngön kosangta ënëm yeë pötaan won, Kristoon kön wi kosang yewas pötaan, “Wotpilörö,” pël niapënëak Yesu Kristoon kön wi kosang wesaut. Pöta songönte epët. Omën namp Moses pim ngön kosang pëenta ënëm ëëpënëak yaëen Anutuuk piin, “Omën wotpilëp,” pël nemapan. ¹⁷ Pël eën ten Yuta omnarö Kristoë naë së rë olëak önëak ëakök saun omnaröa ök yeem pöt tol an? Kristo pi utpetatëen këkre tö yaaup pël an ma? Won ë won pan. ¹⁸ Ne Moses pim ngön kosangöt moolëaupök kaalak së olëaurekaan öma pötak omnaröak neen, “Saun omnamp,” pël neapnaat. ¹⁹ Ngön kosangtak mö wel newiin peene pöta iri ilëak naön. Pël elnä pöt Anutuu naë rë olëak ömëak elnä. ²⁰ Ne Kristooring këra yetaprak nemöön wel wiaup. Pötaanök nem

peene wë epët nemtok won, Kristo pimtok nem lupmeri wë. Pël eën Anutu pim Ruup kön wi kosang yewas pötaan peene wëwëetaring wë. Pi nemëen yak pim wëwëet këëpöt wasën möön wel wia. ²¹ Ne Anutu pim komre kolap pöten utpet wesak naën. Ngön kosangtak saunat won yewesaut wieëanëen Kristo këpök wel wian tapön.

3

Ngön kosangta ënëm yaaöre kön wi kosang yewesaö pöta songönte

¹ Kalesia omën kaökaurö aë. Ne Yesu Kristo pim koröpö këra yetaprak möa pöten këëkë ök niaan ëwat sauröak tol eën omën naröak kön irikor elniin Moses pim ngön kosangötë iri ilanëak yeë? ² Ne omën nenten pëlpël niamaan ök neaë. Ngëengk Pulö wan pöt tol ëak waurö? Ngön kosangöt ngaarëk wakök waurö ma ngön ompyaut kat wiak kön wi kosang yewesautaan waurö? ³ Ar tol eën kaökaö yeë? Ngëengk Pulöök kaamök elniin wëwë ngolöpët ngës rëauröak Ngëengk Pulö sëp wesak arimtok arimté koröpöök kaamök elniin wëwë ngolöp tapët önëak kön wia ma? ⁴ Omën kësangöt arim wan pöt pas waurö ma? Ne kön wiin pas naön ëan pël yaë. ⁵ Nem wet rëak pëlpël niia pöt kaalak rangk niamaan yeë. Anutuuk Ngëengk Pulö ninak arim tekarak retëng nant yaalni pipot ngön kosangöt ngaarëk wakök yewaurö ngön ompyaut kat wiak kön wi kosang yewesautaan yewaurö ma? Ar pipot ëwat wëak sëp wesak kaökaö yeë.

⁶ Pöta ngönte ngönën pepeweri epël wia. “Apram pi Anutuun kön wi kosang mowasën Anutuuk pim kön wi kosang yewesautaan piin, ‘Ni omën wotpilëp,’ pël mëëa.” ⁷ Pötaanök ar epël kön wiin. Omën Apramë ëaul ngön ompyaut kat wiak kön wi kosang yewas piporö yaap Apram pim ruure ëarö. ⁸ Anutuuk köpël omnarö pit piin kön wi kosang mowasën pitën, “Ar omën wotpilörö,” pël

mapnaat pël kön wieë Apramön ngön ompyaut epël meëaut ngönën pepeweri wia. “Yangerakë omën pourö nim neen kön wi kosang yewasën pipël yaalnëen pöt ompyaö elmëëmaat.”⁹ Apram Anutuun kön wi kosang wasën ompyaö elmëa. Pöta ök omën piin kön wi kosang yewas piporö tapël yaalniaup.

¹⁰ Omën ngön kosangöt ngaarëk yeön Anutuuk pitën, “Ar omën wotpilörö,” mapnaat pël wasëpna piporö Anutuuk pit kasëng mampnaat. Pöt ngönën pepeweri ngön nent epël wia. “Omën namp akun poutë ngön kosangötë ngön wia pipotë ënëm naën yaaö pipop Anutuuk kasëng mampnaap.”¹¹ Ën ngönëntak nent epël wia. “Omën namp Anutuun kön wi kosang wasën piin, ‘Omën wotpilëp,’ pël mapna pipop wëwë ompyautak öpnaap.” Pötaanök tiar epël këekë kön wia. “Omën ngön kosangötë ënëm ëëpna pipopönök, ‘Ni omën wotpilëp,’ pël neniapan.”¹² Ngön kosangta ënëm yaaö pöt Anutuun kön wi kosang yewesautaat won. Pöt maimet. Pöt ngönën pepeweri epël wia. “Omën namp ngön kosang poutë ënëm ëëpna pöpök wëwë ompyaut öpnaap.” Pöt tiar yang omnarök yok pangk naëngan pötaanök Anutu puuk kasëng yanimangk.

¹³ Ngönën pepeweri Anutuuk kasëng yemangk pöta ngön nent epël wia. “Omën këraatë mö yaut porö Anutuuk kasëng yemangk.” Pötaanök Kristo pi tiarim kangiiir këraarak möön utaan Anutuuk kasëng mena. Pël ëen puuk tiar Anutuu ngön kosangöt ngaarëk naön yaëen kasëng nimena pötakaan wa ent ë nuulëa.¹⁴ Anutuuk Apram welaköt mampënëak yaö meëa pöt ar köpël omnaröeta ningkën tiar pourö Anutuun kön wi kosang wasën pim Ngëengk Pul nimpënëak yaö niia pö openëak Kristo kasëng mena.

Ngön kosangtak Anutu pim kup mowia pöt wa noolaan

¹⁵ Karurö, tiarim yaautak ök wiak niamaan. Omën naar piarip omën nentaan kuure mak ëak taë wasën munt nampök won wasöore yal mampö pöt naëpan.¹⁶ Ën Anutuuk Apramre pim ëap piaripön omën ompyaut pël kup mowia pöt pim ruure ë pouröaanök nemaan, kopëtap Kristoon kön wieëak meëa.¹⁷ Nem ngön niak pöta songönte epël. Wet réak Anutuuk Apramön ngön taë wes mena pöta këet orööpënëak meëa. Pël ëen wakaim krismaki 430 ëak won sëen omën munt nent Moses pim ngön kosang pöt oröa. Pël ëaap ngön kosang Anutuuk omën munt namp Mosesën ök meëa pötak pim wet réak Apramön kup mowiak taë wes mena pöt yok pangk wa nemoollapan.¹⁸ Pöt tiar ngön kosangta ënëm ëen Anutu pim yaö niia pöt nimpën talte pim ngön taë wes nina pötaan naön ëëpen. Pël ëaap Anutu pim Apramön ngön taë wes mena pötaan këet mena.

¹⁹ Elei, ngön kosang pöt oröp ëënak ëa? Pipët Anutuuk tiar omën pourö utpet yaaurö pöt ëwat sëpenëak ënëm kaalak ëaut. Pël ëaap ngön kosang pöt wieë Apramë ëap Anutuu kup mowia pöp oröön won sëpenëak ëaut. Pipët enselörök tiarim omën tekarakëp Moses piin maan retëng ë ninaut.²⁰ Ën Anutu pim Apramön kup mowia pöt omën tekarak nampön maan ök nemaan. Won, Anutu pimtök ök meëa.

Moses pim ngön kosang pöt tiarim pep kë yaningkaupë ökö

²¹ Pötaanök ngön kosang pötak Anutuu Apramön ngön taë wes mena pöten kööre tok yaalmë ma? Won pan. Omnarö ngön kosang nenta ënëm ëak wëwë kosangët koirëpna pöt wiaapën talte ngön kosangta ënëm ëen Anutuuk tiarën, “Ar omën wotpilörö,” pël niapën.²² Pöt ngönën pepeweri ngön nent epël wia. “Omën pourö utpetatök wii nitëen pöta öngpök wakaiman.” Tiar omnarö Yesu Kristoon kön wi kosang wesak Anutuu omnant Apramön ngön taë

wes mena pöt kön wi kosang yewesa kan pöököl öpen pël wia.

²³ Kön wi kosang yewesa pöt won wiaan Moses pim ngön kosang pötak ten Yuta omnarö wii nitëen wakaiman. Pël äak wëen ënëmak kön wi kosang yewesa pöt orö tekeri sak wil niulëa. ²⁴ Pötaanök ten ngön ompyaut kat wiak kosang wasën Anutuuk tenën, “Omën wotpilörö,” pël niapënëak Moses pim ngön kosang epot pep kë yaningkaupë ököt yak kaamök elniak kan Kristoë naë sëna pöök niulëen wëen Kristo oröa. ²⁵ Peene pöt kön wi kosang yewesauta kanö oröön ten ngön kosangta iri naön.

Kön wi kosang yewesautak Anutuu ru yaniwas

²⁶ Ar Yesu Kristoon kön wi kosang yewas. Pötaanök Anutuu ru sak wë. ²⁷ Pöta songönte epët. Kristook yal menak i yamë piporö ar pim ë pël yeë. ²⁸ Pötaanök Yuta omënerë Krik omën, isaare irëa, öngre omp komkap wëaut pet irën ar pourö Yesu Kristo piiring wëwë kopëtal sak wë. ²⁹ Yaap, ar Kristoë omnarö. Pötaanök Apram pim ëere körö panë sak wë Anutuu omën piin yaö mëea pöt önëerö.

4

Tiar omën mosutëen inëen yaauröak Anutuu ru panë san

¹ Yaö niia pötaan watepang ngön nent yal menak niamaan kat wieë. Yokot namp pim pep wel wiaupë onnant pout öpnaatak kotup pötaan yok pangk ngarangk naëpan. Pël yeem akun pötak pimtök pep nasëpan, inëen ru koröp oröak öpnaat. ² Pep ngarangk yaauröa iri wë ënëmak pim pepapë akun mowia pöt temanöm sëen öpnaat. ³ Tiarim songönte pöta ök pan. Tiar ngaan rungaaröa ök wë tiarim ëere peparöa omën mosutë iri wakaimaut. ⁴ Pël ëen ënëmak akun wia pöt temanöm sëen Anutuuk pim Ruup wes mëen öngöpë naëaan oröak Moses pim ngön kosangötë ënëm ëa. ⁵ Pöt tiar ngön kosangötë

öngpökaan ent ë niulëen Anutuu ru panë sëpenëak pël elnia.

⁶ Yaap ar pim koröngre ru sak wëen yak Anutuuk maan pim Ruupök Ngëengk Pulö wes mëen tiarim lupötë ilëak wë kaamök elniaan Anutuun, “O Pep, ni tenim Pep ompyaup,” pël maim wë. ⁷ Ar pim inëen ru won, Anutuuk niön ru panë sak wë. Pötaanök ru namp pim pepapë mor kolut yeö pöl ar Anutuu yaö niia pöt önëët.

Pool pi Kalesia omnaröaan kön selap ëa

⁸ Yaap, ar ngaan Anutuun köpël wë omp ak kaarkaaröa iri wii kaatak wë pöl wakaimaurö. ⁹ Pël eimauröak Anutuun ëwat yes. Pötaanök ne peene epël yeniak. Anutu pi arën ëwat wë. Pël ëaap ar tol ëënak kaalak kaip tiak yangerakë omën mosutë öngpök së yeilak? Ar pipotök kaalak wii nitëëpanok pipël ëëngan. ¹⁰ Pël eimeë Anutuuk arën, “Wotpilörö,” pël niapënëak akun poutë këere imën në, wa top nentere nent eimeë, këtre ngoonre krismaki nantön akun kaöat pël maim wëaurö. ¹¹ Pötaanök nem arim naë ya yamëngk epët ngenti-ipanëak ya ngës kaö yeë.

¹² Nem karurö, ne ke urak niamaan. Moses pim ngön kosangötök wii netëen wëen Anutuuk wil neulëen arim ök sak wë. Pötaanök arta nem Kristo pimtën pëen kön wi kosang wesak wë pöl ëën. Ne arim naë wëen ar utpet nent naalnëen ëaut. ¹³ Ar ëwat wë. Ne ngaan yaumanring wë nem koröpö weë nasën wëautaan ngön ompyaut ök niaimaut. ¹⁴ Yaap, nem koröpö weëre kosang won ëa pötaan ar ne sant elnëenëak poprak elnëaut. Pël ëautak ar neen këëpöt ëak kasëng nenangkën. Won, ar Anutuu ensel nampë elmëenë pöl elnëaut, ma Yesu Kristo pimtën elmëenë pöl ne elnëaut. ¹⁵ Akun pötak arim nemëen ërëpsawi ëan pöt tol ëak won sa. Ne arim ompyaö eima pöten ëwat wëep. Akun pötak ar kaamök elnëenëak arim it ëënöt yatianëen ne ti nenan tapön. ¹⁶ Pël ëauröak ne ngön këët ök niameak

pepanöm niaan ar ne kööre tok yaalni pël yewas.

¹⁷ Ngönën omën kaarkaar piporö pit ar pitëm ök sënëak weë yengenti. Pël yaë pöt pit utpet niwasëpënëak yaë. Pit ar pitën kön wiin isëpnaataan nem naëaan kom elniipënëak kent yaë. ¹⁸ Omën narö omën ompyau-taan ar pitëm ök sënëak kent yaalni-ipna pöt ompyaö. Pöt akun arim naë öma pötëer won, akun poutë. ¹⁹ Nem koontre yokot panëerö, ne omën nentak ök wiak niamaan. Ne arimëen yak öngöröa ru wilëpënëak lel yailën këlangön kat yawi pöl peene këlangön kat yawi. Nem këlangön kat yawi epët ar Kristo pim ë pël ëënëetaan yeë. ²⁰ Peene akun eptak ne ar tolëel wë pöten kön selap yeë. Pötaanök nem retëng ë yanking pöt sëp wesak arim naë wais wë këmtak këëkë wesak ök niamëak kent yaë.

Öng Ekaare Sera piarpim ngönte

²¹ Moses pim ngön kosangötë iri önëak yaurö, ne arën pëel niamaan ök neaë. Ar ngön pöt sangk kelak kat yawiaurö ma won? ²² Ngönëntak epël wia. Apram pim yokot naar wakaima. Nampë yapinte Ismael inëen koontup Eka puuk wilaup, ën nampë yapinte Aisak pöp öng yaapöp Sera puuk wilaup. ²³ Inëen koontupë pöp omnaröa ru yawil pöl yaap wila. Ën öng panëepë pöp Anutuu kosang wes mena kan pötakël wila. ²⁴ Ngön pipta këet epël wia. Öng pöaar ngön taë wes mena nentepar wia pöteparë ök ëa. Nent Sinai rosiraöök Mosesën ngön ök mëea pöt wii yatë pöta ököt inëen koont Eka wii ket ëak motëen wakaima pöpë ök yaë. Omën ngön taë wes mena pötë iri wë pörö pit Eka pim ëaröa ëaö pöl wii ket ëak motëen wë inëen pëenë yaurö. ²⁵ Eka pöp Arepia yangerak Sinai rosiraöök wii ket ëak motëen wëen pim ru-ure ëaröeta oröak piiring wakaima Yerusalem kakre Sinai rosir pötepar keerël wia. Eka pim ruure ëarö Sinai rosiraöök oröa pörö wii ket ëak motëen wakaima pöl Yuta omën

Yerusalem kak oröa pörö Moses pim ngön kosangötök wii motëen wakaim wë. ²⁶ Ën Yerusalem o ngaarëk kutömweri wia pö Sera pim ökö. Sera pi inëen ru wonöp pötaan ök tapël Yerusalem ngaarëk wia pöök wëaurö Moses pim ngön kosangta inëen naën yaurö. Pötaanök Yerusalem ngaarëk wia pö tiarim ëlëp. ²⁷ Ngönëntak Sera ru köpël wakaimaupre inëen koont Eka akun kot nent Apramring wakaimaup piarpim ngönte epël wia. “Öng epop, ni nim yaat kol waup ru nawilënëp, ni ërëpërëp ë.

Öng epop, ni ru wilmëak lel yailën këlangön kat nawiin yaaup, ni ya kë yesem ngön a.

Pöt öng ru köpël wëen wes mëaup pim ruure ëarö selap pan kot nent ompring wakaimaupë ruure ëarö il wasëpnaat.”

²⁸ Karurö, ar Seraë ruup Aisak pim ökörö. Anutuu Apramön ru mampënëak kup mowiin Aisak oröa pöl kup taptakaan ulöl sak arta Anutuu ru sak wë. ²⁹ Pël ëen ngaan yokot omnaröa yawilaul wila pöpök Pulöök Sera mangkën wila pöpön kööre tok elmëa. Pël ëa pöt peeneeta omën ngön kosangta ënëm yaaö pöröak tiarën tapël yaalni. ³⁰ Pël ëaap ngönën pepeweri yokot pöaarëen ngön tolëel wia? Pi epël ya. “Inëen koontupre pim ruup piarip waö elmëen sëp. Pöt inëen koontupë ruupök öng yaapöpë ruupring pepapë pimëen yaö mëea pötë pep sëpan pötaanök.” ³¹ Karurö, tiar inëen koontupë ruure ëarö won, öng panëepë ruure ëarö, Anutuu omnarö.

5

Tiar sulöptakaan wil nuulëaurö, pötaanök ompyaö öpa

¹ Kristook tiar ompyaö sak öpenëak sulöptakaan wil nuulëa. Pötaanök weë sak tauëë omën muntaröak kaalak sulöptak niulëëpanëen inëen yaniwasën pöt ke mourpa.

² Ne Pool, nook niamaan kat wieë. Naröak Anutuuk arën, “Omën wotpilörö,” pël niapnaan, “Arim

koröp kaut ileë,” pël niaan kat mowiinganok. Pël eëne pöt Kristook ar yok pangk kaamök naalniipan. ³ Kaalak kèëkë wesak niamaan. Namp pi pim koröp kaut ilak pöt pi Moses pim ngön kosang poutë enëm eëp. ⁴ Ën ngön kosangötë enëm yeem pöten, “Anutuuk, ‘Omën wotpilörö,’ pël niapnaat” yewas piporö Kristo kasëng mangkën Anutuu komre kolap pöt arim naë wi naöpan. ⁵ Pöt epël. Tiar Ngëëngk Pulöökë kaamöktak kön wi kosang yewesautaring sak wëen Anutu tiarën, “Ar omën wotpilörö,” pël niapënëak koreim wë. ⁶ Pöta songönte epët. Tiar Yesu Kristook yal menak wë pöt koröp kaut yaila pötëre pël naën yaaö pöteparën mos wasëpenaat. Ën Anutuun kön wi kosang weseë neneren lup sant yaalmëa pötenökëër kèët pël wasëpenaat.

⁷ O Kalesia omnarö, ar ngaan ngönën kanöök ompyaö yesauröak peene talëpök ngön kaarötök niak ar ngön kèëta enëm eënganëak il niwaria. ⁸ Anutu arën yas yeniaup pi ar pil eëneak kèkre tö neniaan. ⁹ Ne omën nentak ök ëak niamaan. Pol pëwëö repak kot nent oröak yaaptak sëen pout utpet yaë pöl omën narö ngön kaaröt ök yeniaan ar utpet sa pet yair. ¹⁰ Nem kön kosangtak arimëen kön epël yawi. Tiar Aköpring yal menak wë ar kaar omnaröa könöt sëp wesak nem könöökë enëm eëneët. Pël yaëen kot ma kaö namp arim könöt wa irikor yaalni pipop pi pim wa irikor yaaö pöta kangut öpnaat.

¹¹ Karurö, ne koröp kaut ilënëak niaim wëanëen kaar omën pörö pit kööre tok naalnëen ëan tapön. Pël niaim wëanëen Kristo tiarim kangiir kera yetaprak wel wia pöta ngöntaan pitëm nemëen kön utpet wia pöteta won ëan tapön. ¹² Nem kentöök omën arim koröp kaut ilënëak kön wa irikor yaalni piporö pitëmtë koröp kaut pout ilak won wasëp.

¹³ Karurö, ar pöt Anutuuk ar Moses pim ngön kosangötök wii nitëëpanëak yas niiaurö. Pël elnia pöt

ar ngön kosang pöt won wë pötaanök koröpöökë ngönöt ngaarëk önëak anganok lup santaring neneraan inëen eëim ön. ¹⁴ Pitaanök Moses pim ngön kosangötë kepön erën ëak epël ëaut. “Nimtëen lup sant yaën tapël nim karipëen elmëem.” ¹⁵ Pël ëaap arimënt sërere ngön aöre neneraan nga elmë pël eim önë pötak pourö utpet sënëët. Pötaanök arimtok arimtën ngarangk eëim önëek yak ök yeniak.

Pulöökë wëwëetere wëwë ngaanta ngönte

¹⁶ Ne ngön pipot epël wesak niamaan. Ar Ngëëngk Pulöökë enëm eëen. Pël eëne pötak koröpöökë kentre kaur pipotön kat nemowiingan. ¹⁷ Tiarim koröpöökë kentre kaur yaautök Ngëëngk Pulöön kööre tok yaalmë. Ën kangiir Pulöökë kentre kaur pötök lup ngaanötön kööre tok yaalmë. Pël yaëen poutepar nentak nenten nga yaalmë. Pötaanök ar omnant eëneak kengkën sak naëngan. ¹⁸ Ën Pulöökë enëm eëne pöt Anutuuk arën, “Omën wotpilörö,” pël niapnaan Moses pim ngön kosangötë iri naön eëneët. ¹⁹ Koröpöökë yaaut epot. Öngre omp nga eëre wa ngangaaringöt eëre utpetat ëak ya ngës naën ë, ²⁰ Anutuu urtak omp ak kaaröro ngëëngk mowasööre kempre këarre pölangre pöt ë, kööre tok eëre ngön nga elö, kentre kaur ë, kölöp eëre keimön ë, welung werak wëaare komkap ë, ²¹ war ë, i ngaat nak kön irikor eëre i ngaat nak kaökaö ëak tanre ngön aö pël yaaö pipotre omën utpet munt ke tapëlöt wia. Nem ngaan ök niak pöt kaalak yeniak. Omën namp utpet pipotring öpna pöp pi yok pangk Anutuuk wa ngaöök nemomëëpan.

²² Pulöök omën utpet ke pilöt eëpenëak naalniin. Won, pöök elniin kè ke epot tiarim wëwëatë yaarö. Lup sant, ya ërëp, mayaap, omën nampök utpet elniin kangiir ya wiap elmë, kësangën, ompyaö ë, ngönt kosang wesak wëwë, ²³ wiap së së, koröpöökë kentöön ngarangk ë, pipot

Pulöökë keët. Ngön kosangötökta omën ompyaö pipot eëpenëak ök yenia. ²⁴ Yesu Kristoën yaö sak wëaurö pit pitëm lup ngaan pötë kentre kaur utpetatring pöt këra yetaprak möön won sa. ²⁵ Pulöök tiar pim kanöök niulëa. Pötaanök pim kanöökël sëpa. ²⁶ Tiar tiarimtë yapinöt köntak wak isak aöre tiarim karurö ya sangën mongawisak pitëm omnantëen itenak kentre kaur ë pël eëngan.

6

Tiar kar narö könömötring wëen kaamök elmëëpa

¹ Karurö, omën namp saun nent koirën pöt ar Pulööringöröak ya wiaptak ompyaö mowasën. Pël yeem pöt arimëntta Setenök morök elniipanëen ngarangk eën. ² Arim naë könöm nant wiaan pöt nener kaamök ëak won weseë. Pël yeem pöt Kristo pim ngön kosangöt pout ngaarëk onëët. ³ Omën namp pi yapin won wëak pimtën kön wiin isëpna pipop pi pimtë lupmer morök yaalmë. ⁴ Ar pourö neenem wëwëatön këëkë itenak ompyaö ma utpet pötön ewat seë. Pël ëak ompyaö wiaan pöt omën muntaröaan won, arimtëen ërëpsawi eëneët. ⁵ Pöt omën pourö neenem könömöt wak onëët.

⁶ Ar omën ngön rë yanuulëm omnant won wë piporö omnant ompyaö wesak kaamök elmëë.

⁷ Ne ar pouröen ök niamaan kat wieë. Arimtok arimtën morök eënganok. Ar yok pangk Anutuun morök naalmëëngan. Omën namp pi ya mëmpna pöp ënëmak pöta keët öpnaap. ⁸ Omën namp koröpöökë yaat mëneim öpna pöp pöta kë utpetat koirak kö sëpnaap. Ën namp Pulöökë yaat mëmpna pöp pi ënëmak Pulöökë keët, wëwë kosang pöt koirëpnaap. ⁹ Pötaanök tiar omën ompyaut eëpenaataan kaaö eëngan. Tiarimtok wauretaan kos wiap naën eëpena pötak keët tiipena akunetak kë ompyaö kaöat öpenaat. ¹⁰ Pötaanök tiar omën pourö kaamök elmëëpena

kanö oröön pöt ompyaö elmëëpa. Pël yeem wet rëak tiarim kar Anutuun kön wi kosang yewas eporöen kön wieë ompyaö elmëëpa.

Wa korkorre welaköt ngönte

¹¹ Retëng kaöat pi wia pipot nemtë moresök arimëen yeërek iteneë. ¹² Omën narö pit omën muntaröak pitën ping wesak apënëak arim koröp kaut ilënëëtaan weë yaë. Pët Kristo këra yetaprak möa pöten aim wë wesak utpet mowaspanëak pël yaë. ¹³ Omën Mosesë ngön kosangöt ngaarëk yeö pël weseë koröp kaut ila porö pit Moses pim ngön kosang pout ngaarëk naönörö. Pël yauröak arim koröp kaut ilën pitëmtën ping wesak apënëak pël ya. ¹⁴ Ne pöt, omën munt nantön won. Aköp Yesu Kristo pim këra yetaprak wel wia pötaan piin yaya yaaup. Kristo pim këra yetaprak wel wia pötak yangerakë omën utpetat nem naë wieëa pötta kö saut. Ën neenta tapël pötak wel wi olëaut. ¹⁵ Koröp kaut ilööre nailën yaaö pötak keët won. Anutuu kön ngolöpöt ningkën ngolöp sak wë eptaar keët. ¹⁶ Omën kön epö wak wë ënëmak yaë piporö pourö, Anutuu omën këërö, Anutuu mayaapre ya ngës pöt arim naë wiaap.

¹⁷ Ne omën nampök könöm muntat nampnaaten kaaö. Omën naröak Yesu pimëen nemöa mörmöröt nem koröpöök wia pötaanök.

¹⁸ Karurö, tiarim Aköp Yesu Kristo pim komre kolap pöt arim naë wiaap. Yaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim karip, Pool.]

Epesas

Yesu pi wel wiak kutömweri sseen wë krismaki 32 pöta ök won sseen Pool pi Rom kak wii kaatak wë pep epwer retëng äak Tikikas mangkën wak së Epesas kakë ingre mor saurö mena. Pël een pit sangk kelak ka naë wieëa pötë wes mäa.

Pep epweri Poolök Aköpë ingre moröröaan retëng äa. Tiar pim möönre koröpö, pi tiarim kepönö. Tiar pim kaat, pi möör wapët. Tiar pim öng koröp oröön pi tiarim omp koröp oröa.

Pöt epël wia.

Ngön ngës räaut 1:1-2

Kristoore pim ingre morörö 1:3-3:21

Kristook yal menak wëauta ngönte 4:1-6:20

Ngön meët 6:21-24

¹ O Epesas ingre mor saurö, kosang wesak Yesu Kristoë kentöökë enëm eeim wëaurö, ne Pool Anutuu këmtak Yesu Kristo pim ngön yaaö omën nampök pep epwer retëng ë yangk. ² Anutu tiarim Pepapre Aköp Yesu Kristo piarpim komre kolapre mayaap pöt ningkën arim naë wiaap.

Tiar Kristook yal menak wëen Anutu welaköt elnieim wë

³ Tiar Kristook yal menak wëen tiarim Aköp Yesu Kristo pim Pepap Anutu puuk kutömweriaan ngönënë welaköt ke nentere nent nineim wë. Pötaanök ping wesak mepa.

⁴ Anutuuk ngaan panëer yanger won wiaan pim eöetak ketre saun won öpenaataan Kristook yal mempenëak kom ë niulëa. ⁵ Pi ngaanëer kön pil wiin wiakaima. Pötaanök pi lup sant elniin tiar Yesu Kristook yal yemangkën pim ru niwasëpënëak kent kön wiak kön pipël kosang wes niwia. ⁶ Pi tiar pim ru paupaö panëöpök yal menak wëen komre kolap ompyaut kësangën elniin wë. Pötaanök yaya mepa.

⁷ Pi wel wiin pim iitak tiar utpetetakaan sum äak ent ë niulëak saunat kerë niulëa. Elei, Kristo pim komre kolap pöt peö äak wia. ⁸ Yaap, pi pöt kësangën elniak könre lup ngolöp pöt lë nimëa. ⁹ Pël äak pimtë ngaanëer kön wiin ompyaö een Yesuuk ya mëmpënaat pël kön wiin wiakaima pötak enëmak pim kön elëep wia pöt tekeri wes nina. ¹⁰ Anutu pi epël kön wia. “Ne wotpil weseim wëen akun kön wian pöt temanöm sseen kutömweriaan yangerakë omën epot pout erën wasën Kristook pep sak öpnaat.”

¹¹ Anutu pi omën nant eëpënëak kön wiak pöt yok pangk yaaupök ngaanëer tiar Kristook yal mangkën pimorö pël sak öpenëak kön wia.

¹² Tiar wet rëak Kristook kaamök elniipënëak kor wakaim wë eporö Anutuun kët ël epotë kön wieimeë pim komre kolap kësangën elnia pötaan yaya maim öpenëak pël kön wia. ¹³ Arta ngön këët, Anutuu ar utpetetakaan niöpna ngön ompyaö pöt kat wiak Kristoon kön wi kosang wasën Anutuuk Ngëengk Pul wet rëak yaö niia pö ar pimorö pöt pet elniipënëak ninaurö. ¹⁴ Ngëengk Pulö tiarring wë pötaanök Anutuu omën ompyaö yaö elnia pöt öpenaataat pöt ewat yes. Pël äak wakaim wë tiar pim komre kolap kësangën yaalnia pötaan yaya mepenëak Anutuuk sasa niön piiring wakaim öpenaataat.

Pool pi Epesas omnaröaan Anutuun kimang mëëa

¹⁵ Ne ar tiarim Aköp Yesuun kön wi kosang wesak Anutuu omën tiarim karurö lup sant yaalmë pöta ngönte kat wiaut. ¹⁶ Pötaanök kët ël epotë arimeën yak Anutuun yoöre ërëp maimëë nem kimang ngöntak arimeën ök maim wë. ¹⁷ Ne kimang ngöntak tiarim Aköp Yesu Kristoë Anutu, kutöm ë rangi Pepap, piin këëkë ewat sënëëtaan kön ompyaut nimpööre pim songönte tekeri wes nimpö pël eëpënëak ök maim wë. ¹⁸⁻¹⁹ En nem kimang ngön eptakta

ar yas niaan wëen kutömweriaan omën ompyaut önëak kor wë pöt ewat sëere tiar pim ru niwesauro omën nimpnaat kësang panëet pöt ewat sëere weëre kosang kaö pan tiar piin kön wi kosang weseim wëaurö ningkën wia pöt ewat së pël ëënëetaan arim lupötë ëwa elniipënëak ök maim wë. Pim weëre kosang tiarëk wia pötak ²⁰ ngaan Kristo weletakaan wal ë moulmëak o kutömweri pim yaapkëetakël moulmëen wë. ²¹ Pël ëen Kristo pi omën kaö kutömweriaan yangerakë wëaurö pourö il mowesak kaö panë isak öpënëak moulmëa. Pöt peene eptakëer pëen won, ënëm akunaöökta wakaim om öpnaap. ²² Pël ëak Anutuuk omnant pout wa top ëak pim ingrak rongan ë moulmëen omën pötë kaö sak wë pim ingre mor saurö tiarimëen kepön erën ëak niulëa. ²³ Möönre koröpöt kepönöök yal mangkën pangk ëëpna pöl tiar ingre mor saurö möönre koröp ket ëak wë Kristook yal mangkën pangk ëëpnaat. Ën ingre mor saurö Kristook yal mangkën pangk yaë pöpök omën poutë peö ëak pangk yaalni.

2

Anutuuk tiar pourö Yesuring weletakaan wal ë niulëa

¹ Ngaanëer ar utpet ke nentere nent eeimeë pötök arim lupöt mën wel niwieima. ² Akun pötak kan utpetaöökël wë urmeraröa kaöapök elniin pim naë së rë olëak wakaiman. Pi peeneeta ngön wa olë yaaurö pitëm lupötë wëen Anutuu ngönte wa olaim wë. ³ Tiar pourö ngaan pitëm ök koröpöökë kentötë ënëm eimaut. Pël ëeimeë tiarim koröpöökë könötë ënëm eimeë naröa ök Anutuu kölöpta iri wakaimaut. ⁴ Pël ëautak Anutu pi ya ngës kësang ëak lup sant kaö pan elnia. ⁵ Pël elniak tiarim wa olë yaautaan lupöt wel wiauröak Kristooring wal ë niulëa. Yaap, Anutu pi komre kolap elniak utpetetakaan niwa. ⁶ Pi

tiar Yesu Kristook yal yemangkën piiring wal ë niulëak kutöm wëwëet ninak weëre kosangring öpenëak niulëa. ⁷ Pi Yesu Kristoën pim lup sant elniaö pötak omën munt ënëm orööpna pörö pim komre kolap kësang pan kësangën elnia pöt itaampënëak pël elnia. ⁸ Pöt pi komre kolap yaalniem arim Kristoon kön wi kosang yewesautaan utpetetakaan niwa. Pöt arimtok yok pangk naën ëan tapön. Anutuuk yaap elnia. ⁹ Ar Anutuuk pël elniipënëak ya ompyaö nent namëngkën ëaurö. Pötaanök arimtën ing ti wakangan. ¹⁰ Anutu pimtök wëwë ngolöp epët nina. Tiar Yesu Kristook yal meneë Anutuu kan ompyaö kopëtaö wes nina pöök ing mësaime öpenëak pël elnia.

Kristook Yuta omnaröere köpël omnarö erën ë niulëa

¹¹ Ar ngaan köpël wakaimaurö pöten kön wieë. Akun pötak koröp kaut nailën wëen Yuta omën koröp kaut ila pöröak arën koröp kaut nailënörö pël niaimaut. ¹² Pël ëen ar ngaan Kristo won wë ten Yuta omën Anutuun yaö sauröaring naön, pëlëer wakaimaurö. Ar pörök wëen omën ompyaö nent ënëm arimëen orööpnaataan kor naön. Ën Anutuunta köpël wakaimaurö. ¹³ Ngaan maimerek wakaimauröak peene Kristo pim iit arimëen il olëa pötak wa niulëen Yesu Kristook yal ëak Anutuu naë wë. ¹⁴ Pöt Kristo pimtök tiar mayaap yaningk. Ngaan Yuta omnaröere köpël omnarö tiarim naë kööre tok wiaan sowi kësangpel tektrak wiakaimaut. Pël ëautak Kristook pim möönre koröpö këepöt wesa pötak sowi pö tē olëak köpëlre Yuta omën pourö rongan kopëtet ë niulëaut. ¹⁵ Moses pim ngön kosangötre Yuta omnaröa yaaut won wasëpënëak pimtë koröpö këepöt wesa. Omën rongan nentepar pöteparë urtak rongan ngolöp kopëtet ë niulëen tiar piik yal ëak mayaaptaring öpenëak pël elnia. ¹⁶ Pim këra yetaprak wel wia pötak Yuta omënere köpël omën

pourö wa erën elniin këra yetap pörak Anutuu naë niulëak komre kap tiarim tekarak wieëa pöt won wesaut. ¹⁷ Pël ëën pi ten Yuta omën Anutuu naë wakaimauröere ar köpël omën maimerek waikaimaurö tiarën mayaptaring öpena ngön ompyaö pöt ök niapënëak waisa. ¹⁸ Pöt Kristo tiarimëën wel wia pötaanök Yuta omënere köpël omën tiar Ngëëngk Pul kopëtaööring wë kan kopëtaö wes nina pöök së Pepa naë orööpenaat.

Ingre mor saurö tiar Anutu pim tup ngëëngkët

¹⁹ Pötaanök akun eptak ar suurö won. Ar ngönën omnaröaring erën ëak Anutuu ru sak wë. ²⁰ Tiar pöt Anutu kaat. Ar ngëlangre pasöt Yesuu ngön yaaö omnaröere tektek ngön yaaö omnarö ten wapöt.

Ën Yesu Kristo pimënt pöt möör wapët. ²¹ Pël ëën tiar omnarö piik yal mampö seim wëën taë niwasën Aköpë tup ngëëngkët pël orööpnaat. ²² Arta ten ingre mor sauröaring Kristook yal mangkën Ngëëngk Pulöök elniin Anutu pim tupët pël sak wëën pi öngpök wë.

3

Anutuuk Pool köpël omnaröen ngön ompyaut ök mapënëak ya pöt mena

¹ Pool ne Yesu Kristo pim ngönte ar köpël omnaröen ök yeniak e taptaan wii kaatak neulëaut. ² Yaap, ar neen kat wian. Anutuuk komre kolap elnäak arim naë ya mëmpëak ök neeaut. ³ Pël neak pim ngön ëlëöpöt war wes nenaat. Pöta ngön mëntte wet rëak pep epweri retëng ëaut. ⁴ Ar ngön pipët sangk kelak pöt nem könöök Anutu pim ngön ëlëöpöt Kristoëën ëaut ewat panë san pöten ewat sënëët. ⁵ Ngön ëlëöp epët ngaan omën wë aprö ima pöröa naë Anutuuk tekeri wes nemangkën ëautak peene eptakök Ngëëngk Pulöök ten ngön yaaö omnaröere tektek ngön yaurö tekeri wes yaningk. ⁶ Ngön ëlëöp pöt epët. Köpël omnarö ar

ngön ompyaut wak wë ten Yuta omnaröaring rongan kopëtet ëak Anutuu omën ompyaut tenring pep sak wë. Pël ëëë Yesu Kristook yal ëak Anutuu ten Yuta omnaröen kup niwia pöt pep sak wë.

⁷ Ne pim ngön ompyaut ök niamëak Anutu pim weëre kosangöök komre kolap kësang elnäak pim ya omën wes neulëa. ⁸ Ne ngönën omnaröa iri wëaupök Anutu pimtok ar köpël omnaröen ngön ompyaut ök niamëak komre kolap kaö elnäak ya epëtak neulëaut. Kristo pim ulöpre moup ngön epët kaö panëët omnaröa yok pangkpout ewat nasënganëët. ⁹ Anutu ngaanëër omën ël epot ket ëaup pim kön epët ëlëöp wiak wakaima. Pël ëautak peenök kön ëlëöp pöt omën pourö war wes nimpëak neea. ¹⁰ Anutuu ingre mor sauröa naë pim ewat ke nentere nent epot akun eptakök wëlël ë wiin enselöröere kutömweri weëre kosangringörö pitta itenak ewat sëpenëak ëlëöp wia. ¹¹ Anutu pi ngaan akun wontak pim könöök ngön kosang wesa pöta këët tiarim Aköp Yesu Kristo wes yamëem tekeri wesa. ¹² Pël ëën tiar piik yal ëëë kön wi kosang wesak kasinkasin won Anutu naë yes. ¹³ Pötaanök epël niamaan kat wieë. Ne arimëën yak këëmre këlangönë rangk wë eptaan arim lupöt irepan. Ar pöten ping weseë.

Pool pi Epesas omnaröaan Anutuun kimang mëëa

¹⁴ Ne Pepen rar rë mowesirak arimëën kimang yemak. ¹⁵ Pöt pi kutömweriaan yangerkë omën pourö tiarim pep sak wëën pim naëaan oröan. ¹⁶ Anutu pi ë rangi pout pangk ëëëaupök Ngëëngk Pulö elmëën weëre kosang koir ningkën arim lupöt kaö sak kosang sënëak kimang yemak. ¹⁷ Pël ëak ar Kristoon kön wi kosang wasën pi arim lupötë öpënëak kimang yemak. Pël ëak ar pim lup sant pötak misën il tëak kosang sak tauëë ¹⁸ ngönën omën muntarö pitring ar pourö lup sant pöta songönre lööre

kalap naöokaan naöök pout kengkën ewat sënëak kimang yemak. ¹⁹ Pël äak Kristoë lup sant omnaröa ewatöt il yewesa pipëta öngpök önëak kimang yemak. Pël äaan Anutuu naë lup moup peö äak wia pippel ar peö elniipnaan.

²⁰ Anutu pim weëre kosangöök tiarim lupötë ya yamëngk pöpök omën kaö panëët yaalniem tiarim kimang yamëëaare elniipënëak kön yawia pöt il yewas. ²¹ Ingre mor sauröa naëre Yesu Kristoë naë pimëën yaya yal menmen aim om wiakaim wiaap. Yaap.

4

Ingre mor saurö tiar Kristoë möönre koröp sak wë

¹ Ne tiarim Aköp Yesu pim ngönëntaan wii kaatak neulëaup nook kosang wesak niamaan kat wieë. Anutuuk omën kaö panëëtaan yas ni-iaurö. Pötaanök wëwë ompyaö önëak niulëa pöl weë. ² Pël ëëë arimtën kön wiin iraan ya wiap pötaring wë kar naröa könöm elniipna pipöt lup santak wetak weë. ³ Pël ëëë Pulö pim mayaapta wiirupök wa erën elnia pipët ilpan. Pötaan ngarangk ëeim weë. ⁴ Anutuuk pim omën ompyaö kopëtetaan kor öpenëak yas niaan tiarta rongan kopëtet äak Ngëëngk Pul kopëtaööring wë. ⁵ Tiarim Aköp kopëtap kön wi kosang yewesaut kopëtet, ën i yamëaut kopëtet. ⁶ Pël äaan Anutu pi tiarim Pep ngawi kopëtap. Puuk pout kepön erën elnia. Pël äak tiar weëre kosang kaamök elniin pim yaat yamëngkën tiarim lupötë wëaup.

⁷ Yaap, tiar rongan kopëtet äak wëën Kristook neenem yaatë weëre kosangöt nina. ⁸ Kristo pim tiarimëën elnia pöta ngönte ngönën pepeweri epël wia.

“Pi kutömweri isëpënëak omën kësang pan il mowesak wii tëak mësak ngaarëk isa.

Pël äak pi omnarö kësangën elmëa.”

⁹ “Ngaarëk isa” ngön pöt oröptaanök äa? Songönte epët. Pi wet rëak maim o ngaarëkaanök yangerak irëa. ¹⁰ Pi irëaupök kutömre yang poutë pangk äak öpënëak kaalak kutömweri is pörek wëauröaan kaö sak wë. ¹¹ Pël ëëë pi tapöpök kësangën elniak omnarö weëre kosang kaamök elnieë narö pim ngön yaaö omën niwesa, narö tektek ngön yaaö niwesa, narö ngönën ök yaö niwesa, narö ingre mor sauröa ngarangk niwesa, narö rë yanuulaö niwesa. ¹² Pipët ngönën omnarö tiar pim ya ompyaut mëmpenaataan kopëta niwasën pim möönre koröp pöt tiarim naë kaö sak kosang sëpenëak omën piporö niulëa. ¹³ Pipël pipël ya mëmpeimeë tiar kön wi kosang yewesaöre Anutuu Ruupë songönten ewat poutepar mëngkre mëngk sëën lup koptemer sak öpenaat. Pël ëëë kaö sak Kristo pim wëwë ompyaö panëëtakël së öpenaat. ¹⁴ Pël äak tiar rungaaröa ök nasënganëp kosang sak öpenaat. Pöt kent yamöön këra ëpotë ëtëp yaalmë pöl rungaaröa ök ëngk ma e yewas pöröak kaar omnaröa ngönötön kat wiak kön irikor äak këlok sëpnaat. ¹⁵ Pël ëëpnaatak tiar lup santaring wë ngön këët pëën aimeë kaö sak Kristo tiarim kepönöököp pim ök sëpa. ¹⁶ Pi tiarim kepönöök elniin ingre morre pöt nener yal menak omën sëën ompyaö yaë. Tiar kaö ke nentere nent neenem ëëpenëak kopëta wes nina pöta ënëm yeem lup santaring neenemëën kaamök ëëë kaö sak kosang sëpenaat.

Ingre mor saurö wëwë ngölöptak öpa

¹⁷ Ne Aköpë urtak sak kosang panë wesak niamaan. Ar köpël omnaröa yaë pöl arim könöt omën pasutëël wiak önganok. ¹⁸ Pitëm lupöt köö olëaan yak ewat nasën wë lup kosang äak Anutuu wëwëet kasëng menak tomökël wë. ¹⁹ Pël ëëë öö köpël pitëm könöt utpetatëël kosang wiak wë utpet ke nentere nent eimeë kewilring wë.

²⁰ Ar pöt, wewë pipët önëak Kristoë songönte rë naniulön äaut. ²¹ Ar yaap Kristoë ngönte kat wiaurö. Ngön pipët Yesu pim ngön këët epël rë nulön kat wiaut. ²² Ar lup ngaanötring wëen arim kentre kauratök morök elniin utpet wakaiman. Pötaanök lup ngaan pipot ent ë olaë. ²³ Pël äak Pulöök lupre kön ngolöp niwasëpnaan kuure mak mëak ²⁴ lup ngolöp pipot wa mëë. Pipot Anutuuk pim ök mëngk wesak ket äaut, wotpilre ngëengk panëët.

²⁵ Pötaanök ar kaar yaaut moolëak ngön yaapöt pëen neneren ök maë. Pöt tiar Kristoë ingre mor sak nener yal yeë. Neneren kaar apena pöt tiarim yal äa pöt ilpenaat. ²⁶⁻²⁷ Ar kölöptak utpet nent ëëngan. Setenëen kan motëënganëen kölöp ëeim wëen këtëp ilepan. ²⁸ Këkain yaaurök pöt sëp wesak omnant koirënëen kosang ngentiak ya mënak nant ngöntök yaaurö meneë. ²⁹ Arim këmötëaan ngön utpetat anganok ompyaut pëen omën kat wiipnaarö kaamök elmëëpnaan aim weë. ³⁰ Ar Anutuu Ngëëngk Pulöön ya utpet ëëpnaat elmëëngan. Pi tapöök niöpna akunetak ar Anutu pimorö pöt pet elniipënëak yaö niwesau pötaanök. ³¹ Ar omën ya utpetaring yaaö, ngaare ya sangën, ngön kosang, ökre was, utpet pipot pout moolaë. ³² Ar ngöntre karurö kaamök elmëak arim lupöt meneë. Pël äak pitëm saunat won mowesëë, Anutuu Kristoë kangiir arim saunat won niwesa pöl.

5

Tiar ëwaöök öpa

¹ Anutuuk lup sant elniin pim ru sak wë. Pötaanök pim ë pël ëëë. ² Kristo pi tiarimëen yaköm ëën lup sant elniak pim wëwëet tiarimëen yak këpöt wesak pim möönre koröpö omën köp nga kamp misëngringöt ar yaaö pöl Anutuun kiri ëën kë sa. Tapël ar yakömre lup sant kantakël weë.

³ Ar Anutuu omnarö. Pötaanök öngre omp nga yaaö, utpet wa ngangaaring omnantön kentre kaur ngön pipot kot nent arim tekarak orööpan. ⁴ Ngön ëöaat, köntak yaaö puot, ngön utpetat, pangk naënganë pipot anganëp Anutuun yoöre ërëp aim weë. ⁵ Ar epël kön wieë. Öngre omp nga yaaöre utpet wa ngangaaringöt yaaöre omnantön kentre kaur yaaö Anutuu urtak yangerakë omnantön omp ak yewesaö piporö Anutuuk wa ngaöök mëak wewë kosangta yaö nemowaspan. ⁶ Ar morök omnaröa utpet ke pilöt ëënëak ngön kaar yenia pipot kat wiingan. Anutu omën pim ngön wa olëak utpet ke pil yaë piporö kangiir nga yaalmëaup. ⁷ Pötaanök ar omën piporöaring wa meilak ëëngan. ⁸ Ar ngaan koutak wakaimaurök peene pöt Aköpök wa niulëen pim naë rë olëak ëwaatak wë. Pötaanök ëwaatak wëauröa wë pöl weë. ⁹ Ewaatak wëa pöta këët epot. Lup ompyaö, wotpil, ngön yaapöt yaaö pipot. ¹⁰ Pël äak ar omën nant ëënëak pöt Anutuuk kent ëëpën ma won pöt ewat sakök ëëë. ¹¹ Kar narök kouta omën mosut yaëen kaamök ëënganok omën pouröen wewë pipotön utpetat pël ök maë. ¹² Ne omën ëlëëp yaaö pipotön naëngan, amaaten ëö yaë. ¹³ Pël äaap tiar omën ke pilöt tekeri wasën ëwaatak elmëen pipotë songönte yoolök sak wiaapnaat. Pöt omën tekeri yewas pöt ëwaaöök wesira. ¹⁴ Pöta ngönte epël wia.

“Ka ureëaup, ni wal ë.
Lup wel wiaup, öp së.

Pël ëën Kristook ëwa elniipnaan.”

¹⁵ Pötaanök arimtë wëwëatön ngarangk këëkë ëëë. Kön wonöröa wëwëat önganëp könringöröa wëwëat weë. ¹⁶ Peene akun eptak tiarim naë utpetat kësang pan wia. Pötaanök akun nant il mëënganëp akun poutë omnarö kaamök elmëak kosang ngentiak ya mëmpa. ¹⁷ Pötaanök ar köpël ëënganëp Aköpë ya ngön ya pipöt kön wieë.

¹⁸ I ngaat nak kön irikor ëëngan. Piptak utpet yaniwas. Pötaanök

pël eënganëen Anutuu Pulöök arim lupötë peö äak wiaapna pötaar elniip. ¹⁹ Pël eëë karuröaring arim këmötök ngönën tanre tan Pulöök yaningk pipot Aköpön lupre könötökta tan aim weë. ²⁰ Pël eimeë akun poutë omën el epot poutëen tiarim Aköp Yesu Kristo pim yapintak tiarim Pepap Anutuun yowe maim weë.

Öngre ompöröa ngönte

²¹ Ar Kristoon yaya yaurö. Pötaan neneraan inëen eëë.

²² Öngörö, Aköpön inëen yaalmë pöl arim ompöröa ikanöök weë. ²³ Kristo tiar pim ingre mor saurö utpetetakaan niwa pöp tiarim kepön erën äak ngarangk elnieim wë pöl ompöpök pim öngöp ngarangk yaalmë. ²⁴ Pötaanök ingre mor sauröa Kristoon inëen yaalmë pöl öngörö ar arim ompöröaan inëen elmëë.

²⁵ Ompörö ar, Kristo pim ingre mor saurö tiarimëen yak pim wëwëet këepöt wesa pöl arim öngöröaan lup sant elmëë. ²⁶ Kristo pim ngön ompyautak tiarim utpetat i niirak kölam niwesak tiar pim ingre mor saurö Anutuun yaö niwasëpënëak wel wia. ²⁷ Pël äak tiar, pim ingre mor saurö, ketre saunere utpet ke nentere nent won kölam pëen ngëengk niwesak pimtëen niöpënëak wel wia. ²⁸ Ompörö ar arimtë koröpö sant yewas pöl arim öngörö sant mowesë. Pöt öngre omp pouwaar yal äak koröp kopëtaö sak wë pötaanök. Omp namp pi pim öngöp sant yemowas pipop pimtë koröpöta sant yewas. ²⁹ Tiarim naëaan omën namp pimtë koröpö këepöt newasën. Won. Pimtok pimtë koröpö kaömp menak ompyaö wesak ngarangk yaë. Pöta ök Kristook ingre mor saurö ngarangk elnieim wë. ³⁰ Pöt tiar pim möönre koröp pöökë kaut pötaanök. ³¹ Pöta ngön nent ngönëntak epël wia. “Omp namp pim ëlre pepaar sëp wesak öngöpök yal mangkën pöt piarip lupre koröp pöt kopëtap pël sak öpnaat.” ³² Ngön ëlëöp epta songönte öngpök wiaan nook kön

wiin pöt Kristoonre pim ingre mor sauröaan yaë. ³³ Pël äaap arimtëenta yaë. Ompörö ar arim koröpöön sant yaalmë pöl arim öngörö lup sant elmëë. Pël eëen öngörö arta arim ompöröa inëen elmëë.

6

Ëlre pep, koontre yokot pitëm ngönte

¹ Runjaarö ar, Aköpëen yak ëlre peparöa ngön ngaarëk weë. Pël eëenë pöt ompyaö. ² Ngönëntak epël wia. “Ni nim ëlre pepaarë ngön ngaarëk wë.” Ngön kosang piptakëer Anutuuk yal menak kup mowia. ³ Pöt epët. “Pël eëmë pötak yangerak akun wali ömëët.”

⁴ Ën ëlre peparö, ar arim koontre yokoturö ya sangën mongawisngan. Ar ngönën rë moulak pepanöm mëak ngarangk elmëë. Pël eëen pit kaö sak ngönënta ënëm eëpnaan.

Inëen yaaöre ngarangk pitëm ngönte

⁵ Inëenörö ar, arim ngarangköröa ngön ngaarëk weimeë Kristoën inëen yaalmë pöl pitën kasinkasin äak pitëmtëen pëen inëen elmëënëak weë ngentieë. ⁶ Pöt arim ngarangköröak itaangkën ompyaö eëpnaataan pëen won. Ar pël yeem Kristoë inëenörö pël weseë Anutuu kan yanuulë pöök kön kengkënring seë. ⁷ Pipët omnaröen kön wieë won, Aköpön kön wieë ya kë sak arim yaat mëneë. ⁸ Ar epël kön wieë. Namp pi inëen wë ma won wë ya ompyaö mëmpna pöt Aköpök kangut ompyaö koir mampnaap.

⁹ Ngarangkörö arta tapël arim inëenöröen ompyaö yaalmëem pitëm kas eëpnaat elmëëngan. Aköp ar pouröa ngarangk ngawiap kutömweri wë pöp omnarö pim eöetak isak irëak won, mëngkre mëngk wia.

Tiar nga omnaröa ök sak öpa

¹⁰ Ne ngön kaut epël niamaan. Aköpök yal menak pim naëaan weëre kosangöt wak pötring weë. ¹¹ Ar Setenök morök elniipënëak yaëen weëre kosangring tauak pi

ke ur momëënëën Anutuu ngaë omnant yaningk pöt wak weë. ¹² Tiar omën möönre koröpring eporöaring nga naalëën. Won. Ensel utpetaröere Setenë inëën yaauröere yang ngarangk utpet koutak wëauröere urmer ke nampre namp mopöök wëaurö pitring nga yaal. ¹³ Pötaanök ar Anutuuk ngaë omnant yaningk pipot wak weë. Pël ëën nga jaaröön pöt kangiiir elmëën kas sëën weëre kosangring tauanëët. ¹⁴ Ar epël ëak tauëë. Ngön këetak yepat ket ëak ureë. Ën wotpil wëwë pötak ulpëën kosangëp ket ëa pötë ök koröp oröön riipetakël mëak weë. ¹⁵ Anutuu mayaap yaningk pöta ngön ompyaut omnaröen ök manëët kopëta wesak ing kör ket ëak mëëë. ¹⁶ Pël ëak arim kön wi kosang yewesautakta ngilöatë ök wesak weë. Pël ëën pötök utpetatë pepap Setenë es wisangöt pörang urak sëpnaat. ¹⁷ Anutuu utpetetakaan yaniö kön pötak ul kosangta ök waëëë. Pël ëak Anutuu ngöntak Ngëëngk Pulöökë öpwer pël sëën wak weë. ¹⁸ Ar kët ël epotë Ngëëngk Pulöökë weëre kosangtak kimang maë. Anutuun kimang ke nentere nent maimeë kaaö köpël Anutuu omnaröaan kimang maë. ¹⁹ Pël yeem ne ngönën ök memëak yaëën Anutu kaamök elnëak nem mema pöt këmtak newiin kas köpël ngön ompyaö ëlëëp wia pöta songönte tekeri wasumaan nemëënta kaamök elnëak kimang maë. ²⁰ Ne ngön ompyaut ök amëak Anutuuk neulëaupök nem pël yaautaan wii kaatak neulëaup. Pël ëën ar Anutuuk ne ngön ompyaut tekeri wasum pël neeaö pöl kas köpël mëmpaan Anutuun kimang maë.

Ngön mëët

²¹ Tikikas puuk pep epwer wak wais ninak nem yaauta ngönöt pout ök niapnaat. Tikikas pöp tiarim kar panëëp Aköpë këm ngön ngaarëk wak inëën yaaup. ²² Pi nook arën tenim songönte ök niaan kat wiak ya kë sënëëk yak wes mëën yewais.

²³ Anutu Pepere Aköp Yesu Kristo piaripök ar nem karurö mayaap tekeri wes ninak arim kön wi kosang yewesaut taë niwasën lup santaring weë. ²⁴ Ar tiarim Aköp Yesu Kristoë naë rë olëak wë lup sant yaalmëaurö arim naë Anutuu komre kolap pöt wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim karip, Pool.]

Pilipai

Yesu pi wel wiak kutömweri sēen wē krismaki 32 pōta ök won sēen Pool pi wii kaatak wē pep epwer retēng ēak Epaprotaitas mangkēn wak sē Pilipai kakē ingre mor saurō mena. Pool pi wet rēak Pilipai kak sē ngōnēn ök maan narō Yesuun kōn wī kosang wesa (Ngōn Yaaō Omnarō 16:11-40). Pēl ēēn ēnēmak Pool pi wii kaatak wēēn ingre morōrōak mon nant wa rongan ēak Epaprotaitas mangkēn wak sē Pool mena. Pēl ēēn Pool yowe mēak pep epwer mena. Pi wii kaatak wē ērēpērēp yeem pitta Kristooring wē pōtaan ērēpērēp ēēpēnēak kent kōn wiak retēng ēa.

Pōt epēl wia.

Ngōn ngēs rēaut 1:1-11

Poolē ngōnte 1:12-26

Kristook yal menak wēauta ngōnte 1:27-2:18

Timotiire Epaprotaitas piarpim ēēpnaat 2:19-30

Pepanōm ngōnte 3:1-4:9

Kaamök elmēautaan yoōre ērēp ngōnte 4:10-20

Ngōn mēēt 4:21-23

¹ O Pilipai kak Anutuu omnarō Yesu Kristook yal menak wē pōrōere ngōnēnē wotōōkōrōere ngōnēnē ya kaamök yaurō, Poolre Timoti Yesu Kristo pim inēēn yaauwaar tenip wē nook pep epwer retēng ē yaningk.

² Anutu tiarim Pepapre Akōp Yesu Kristo piarpim komre kolap mayaap pōt ningkēn arim naē wiaap.

Pool pi Anutuun yoōre ērēp mēēa

³ Ne arimēēn yak akun ēlōtē kōn weswes eimeē Anutu nemopōn yoōre ērēp maim wē. ⁴⁻⁵ Ar wet rēak ngōn ompyaut kat wia pōtak ngēs rēak neering top ēak aō aō imeē peene pēl yeē pōten kōn wieē nem Anutuun ök yamēēa pōtē ērēpsawiarang wē ar kaamök elniipnaataan ök yamēēaup. ⁶ Pēl ēak ne epēl kōn yawi. Anutu ngēs rēak arim lupōtē ompyaō yaalni pōpōk ompyaō elnii seimeē Yesu

Kristo pim waisēpna akun kaōaōōk pet irēpnaap. ⁷ Ar nem ru ulōpōōkōrō. Pōtaanōk Anutuuk ompyaō elnieim ōpnaat nem kōn yawi pōt yok pangk. Pōt nem wii kaatak wēaōre Kristoē ngōn ompyauta songōnte tekeri wasēn omnarō ngōn pōt taē wesak ōpēnēak ngōn yaatak neulēēn wēaō pōteparē ar neering lup kopētemer sak wēēn Anutuuk komre kolap elniak kaamök yaalni. ⁸ Yaap, Anutu ēwat wēēn ne yaap pan ök yeniak. Yesu Kristoē tiarēn ya ngēs kēsang yaalni pōl ne arēn yaalni. ⁹ Pēl ēēē ne arim lup sant yewesaō pōt kaō sēēn Anutuu omnant kēēkē ēwat sak ompyaōre utpet pōtepar kom ēēnēētaan Anutuun kimang yamēēaup. ¹⁰ Pēl ēak ar omnant kēēt kom ēak Kristo pim waisēpna akun kaōaōōk saun won, wotpil ōnēētaan pēl yaaup. ¹¹ Ar pēl eim wēēn Yesu Kristook kaamök elniin wotpil wēauta kēēt arim naē orōak kaō sēpnaat. Pēl ēēn omnarō pōten itenak Anutuun yaya mēak pim yapinte ping wesak aim ōpnaat.

Pit Pool wii kaatak moulmēak ngōn ompyaut il newariin ēēn ulōl sa

¹² Karurō, ar ēngk ma e wasnganēēn ök niamaan kat wieē. Pit nem wii kaatak neulēautak ngōn ompyaut il nemowariin ēēn ulōl yes. ¹³ Pōtaanōk nga omēn pourō Rom omēn omp ak Sisa pim kaatak ngai yaaō pōrōere omēn munt kak eprek wēaurōeta pit neen ēwat wē, nem Yesu Kristoē ngōn ök yaautaan wii ka eptak neulēa pōten. ¹⁴ Pēl ēēn ingre mor sa nem kar narō kēsang nem Kristo pimēēn yak wii kaatak neulēa pōten kōn wieē Akōpōn kōn kosang wiak kas kōpēl Anutuu ngōnte ök aim wē.

¹⁵ Yaap, omēn narō ne utpet wesak wak neirapēnēak Kristo pim ngōnte ök aim wē. Ēn narō neen ompyaō elnēēpēnēak pim ngōnte ök aim wē. ¹⁶ Omēn nem ompyaō elnēēpēnēak Kristoē ngōnte ök aim wēa pōrō pit omēn narōak ne ngōn ompyauta songōnte amēak wii kaatak neulēa

pöten kön wiak lup sant elnëepënëak Kristoë ngönte ök aim wë. ¹⁷ Ën omën ne wak neirapënëak Kristoë ngönte ök aim wëa pörö pitëmtëen wak isak apënëak pim ngönte ök aim wë. Pit korar yeem ne wii kaatak wëen pitëm ngön ompyaut ök yaaö pötaan wii kaata ngarangköröak könöm munt nant nem rangk newiak yal mampënëak yaë. ¹⁸ Pipët ompyaö. Pöt omën narö korar yeem Kristoë ngönte ök aim wë, ën narö wotpil yeem pël eim wë pouteparëen ne ërëpsawi yeë. Nemëen pitëm Kristoë ngönte ök ya pipët kaöet. Pötaanök ërëpërep yeë.

¹⁹ Yaap, ne ërëpsawi eim ömaap. Pöt ne epël kön yawi pötaanök. Ar nemëen Anutuun kimang yemaan Ngëengk Pul Yesu Kristoë wes mëen waisa pöök kaamök elnëen ne wii kaatakaan ent ë neulëepnaat. ²⁰ Ne omën nant yeem ëöere kaskas naën ëëmëak kent kaö pan. Ne akun ëlötë Kristoë ngönte ök ëak pim yapinte wak isak yaaupök peeneeta öp wëere wel wi pël ëëma pötak kas köpël tapël pim yapinte wak isak amaap. ²¹ Nemtë könöök epël yawi. Ne yangerak öma pöt Kristoë songönte war wesak amaap. Pöt ompyaö. Ën wel wiima pöt pim naë sumaap. Pöt ompyaö pan. ²² Ne yangerak yal menak öma pöt nem Kristo pimëen yak ya mëmpa pötak kë orööpnaat. Pötaanök nem ëëmaaten kön selap yaë. Pöt nem wel wiimaat ompyaut ma öp ömaat ompyaut ne pöten kön nawiin. ²³ Yaap, ne ëngk ma e yewas. Nemtë kentöök wëwë epët sëp wesak së Kristo piiring öma pöt nemëen ompyaö pan. ²⁴ Pël ëëmaatak ne yang eprek yal menak öma pöt ar kaamök elnieim ömaat. Pöt arimëen ompyaö pan ëëpnaat. ²⁵ Ne pipten kön kosang yawi. Pötaanök ne ewat sak wel nawiin öp wë arim kön wi kosang yewesaut kosang sëere pötaring ërëpsawi ë pël ëënëëtaan arim naë wë kaamök elnieim ömaap. ²⁶ Pötaanök nem arim naë kaalak waisumaatak ar nemëen ërëpsawi

ëak yok pangk Yesu Kristoon yaya manëët.

Pilipai omnarö pit Poolring këlangön kat wia

²⁷ Ar kopët eptenökëer kosang wesak weë. Kristoë ngön ompyauta wia pöl wotpil wesak weë. Pël ëaan ne arim naë wais itaampöore kamaarek wëen pöt omnaröak arën, “Pit lup kopëtemer sak wë kosang sak tauëë nener yal menak weë ngentiak ngön ompyaut ök ya,” pël aan kat wiimaat. ²⁸ Pël yaëen ar kas naën yaëen itenak pit kö sëen ar muumök önëët pöt kön wiipnaan. ²⁹ Anutuuk arim naë orööpënëak ëa pöt Kristoon kön wi kosang wasënë pötaan pëen won, pim ënëm yeem këlangön kat wiinë pötaanta elnia. ³⁰ Ngaan ar itenaan ne Kristoë yaat yamëngkën omnaröak këlangön kat newiak utpet neweseimaut. Peeneeta ar kat yawiin tapël yaalnë. Pël yeem arta tapël yaalni.

2

¹ Ar Kristook yal menak kosang sak wë ma? Pi ar lup sant yaalniin ya kë yesem wë ma? Ar ngëengk Pulööring lup kopëtemer sak wë ma? Neneren lup sant elmëak yaköm elmë yeë ma? ² Ne kön wiin ar yok pël yaaurö pötaanök ërëpsawi yeë. Pötaanök ne ërëpsawi kaö pan ëëmaan epël ëëë. Ar kön kopëtal wieë neneren lup sant elmëëë. ³ Arimtën kön wiin isëpënëak omnant ëënganok arimtën wak irëak omën muntaröen kön wiinakëer isëp. ⁴ Arimtëen pëen kön wiak kaamök ëënganëp karuröaanta pël ëëë. ⁵ Yesu Kristoë pimtën kön wia pöl arimtën kön wieë. Pi epël kön wia. ⁶ Pi Anutuu wëwëere weëre kosangring wëaupök weë ngentiak Anutuu ök öpënëak naën. ⁷ Pël ëaap pi pipot sëp wesak inëen yaauröa ök sak wakaima. Pël yeem yang koröp wak omnaröa ök sa. ⁸ Pi omën möönre koröp wak wë pimtën wak irëak Anutuu ngön ngaarëk wak wel wia.

Omnaröak piin utpetap wesak këra yetaprak möön wel wia.

⁹ Pötaanök Anutuuk pi ngaarëk pan wak isak yapin nent mëea.

Pötak yapin pout wa ngep ëak wë.

¹⁰ Anutuuk omën pourö, kutömweriaan yangerakë, öpre wel pourö, rar rë wesirak Yesuun yaya mëak

¹¹ Anutu Pepapön ping wesak maimeë,

“Yesu Kristo pi Aköp,” pöt tekeri wesak apenëak pël ëa.

Tiar ariatë koutak ëwa yaë pöl omnaröa tekrak ëëpa

¹² Nem kar panëerö, Kristo Anutu ngönte ngaarëk wa pötaan nem arring wakaimautak akun ëlötë nem ngön ngaarëk weim pöl peeneeta kamaarek wë eptak il wesak pël ëëë. Anutu pimëën kama niwa pöta këet orööpnaan kasinkasin yeem ompyaö wesak ya mëneë. ¹³ Pöt Anutu pimitok ar pim kent kön yawiaut kent ëak ënëm ëënëëtaan kaamök elniak arim lupötë ya mëneim wë pötaanök.

¹⁴ Ar omnant pout ya yamëngkem kaaöre këëpötre ya sangën ngön anganok. ¹⁵ Pël ëënëë pöt saun won wëen naröak arën, “Pit utpet yaë,” pël neniapan. Pël ëën ar korar yaaöre utpet yaaö pöröa tekrak wotpil eim önëët. Pël yeem pöt ariatë koutak ëwa yaë pöl ëënëët. ¹⁶ Pël ëëë pöt pit kout sëp wasëpnaan wëwë kosangta ngönte ök maim ön. Pël ëënëë pöt Kristo pim waisëpna akun kaöaöök ne pas köntak ya namëngkën ëaut pël wesak arimtëen ërëpsawi ëëmaat. ¹⁷ Arim kön wi kosang yewesaut Anutuun kiri yaalmë pöta ök yaëen ne arim kön wi kosang yewesaut taë wasumëak wel wiima pöt, nem iit wain iita Anutuun kiri yaë pöl il olaan arim kiri yaautak yal mangkën Anutuuk itaangkën ompyaö yaëen arring ërëpsawi ëëmaat. ¹⁸ Ën Anutuuk neaan wel wiin pöt arta tapël pötaan neering ërëpsawi ëën.

Timoti pim ngönte

¹⁹ Aköp Yesu Kristo pi kön wiin pangk ëën pöt ne arim ngönte kat

wiak ya kë sumaan akun kot nent Timoti arim naë wes mëen wais rëak kaalak waisëpnaat. ²⁰ Nem naë omën munt namp won, Timoti pimënt nem arimëen yaalni pöl yeem arimëen kön nganngan yaaup. ²¹ Omën muntarö pit Yesu Kristoë yaataan kön nawiin pitëmtë omnantëen pëen kön yawi. ²² Ar Timoti pim ompyaö yaë pöten ëwat wë. Ompre ruaarë ya yamëngk pöl pi neering ngön ompyauta yaat yamëngkaup. ²³ Pötaanök nem kentöök wii ka eptak nem ëëma nent kat wiak pöt tapëtakëer pi arim naë wes mëëmaat. ²⁴ Nem kön kosangtak epël yawi. Aköp pi kat wiin pangk ëën pöt akun wali nasën wiaan nemëntta arim naë waisumaap.

Epaprotaitas pim ngönte

²⁵ Ne tiarim karip Epaprotaitas arim ngësë wes mëen waisëpënëak kön yawi. Pi neering Kristoë yaat ngawi mëmpö nga omnaröa yaë pöl weë yengentiaup. Ne omnantëen ngöntök wëen pi wes mëen wais kaamök yaalnëaup. ²⁶ Pi yauman yaëen ar kat wiak pimëen kön selap ëautaan ya këlangön kön wiak arim naë waisëpënëak yaarek wes mëen waisëpnaat. ²⁷ Yaap, pi yauman eim wel wiipënëak ëa. Pël ëaap Anutuuk piin yaköm elmëak ompyaö mowesa. Pimtën pëen won, nemëenta yaköm elnëa. Pöt ne ya këlangönring wëen pi këlangön munt pim wel wiipna pöt rangk naalnëen ëa. ²⁸ Pötaanök nem kentöök ar piin itenak ya kë sëen nem naë arimëen könöm wia pöt kengkën sëpënëak pi arim naë teëntom wes mëen waisëpnaat. ²⁹ Pötaanök pi waisën pöt Aköpön yoöre ërëp mëak piin sant elmëëë. Omën pim ök ke pilörö kaöarö pël weseë. ³⁰ Pöt arim urötak ne kaamök elnëëpënëak pim wëwëet keimön naën, Kristo pim yaat yamëngkem wel wiipënëak ëaup pötaanök.

3

Omën Kristoon kön wi kosang yewas pöp Anutuuk piin, “Wotpilëp,”

pël yema

¹ Karurö, ne ngön nent ök niamaan kat wieë. Ar Aköpëerö pötaanök piin yoöre ërëp maë.

Nem ngaan retëng ë niaan tapët kaalak rangk yeë. Pötak kaamök yaalni pötaan pël ëëmaaten kaaö naën.

² Omën utpet kent toköröa ököröaan ngarangk këëkë ëëë. Pit arim koröp kaut ilak Moses pim ngön kosangta öngpök wa niulëëpanëën ngarangk ëëë. ³ Pit Anutuun yaö sëpenëak koröp kaut yailtak pël naën yaë. Pël yaëetak tiarimtok Anutuun yaö sëpenëak omën utpetat tiarim lupötë wia pöt wa moolaan Anutuuk tiarën kön wiin pim omnarö pël yes. Pël ëën Ngëëngk Pulöök tiar kaamök elniin Anutuun yaya maimeë Yesu Kristoëerö pötaan piin yoöre ërëp yamëem tiarim wëwë ngaanten kön kosang nawiin ngolöptakël wë. ⁴ Ne nem wëwë ngaanten kön kosang wiimëak kent yeë talte yok pangk ëëm. Ën omën namp pi pimtën kön wiin pim wëwë ngaante ompyaö ëën pötak pi yok pangk kaamök elmëëpnaat pël yaëen pöt nemtak pimët il mowasëpnaat.

⁵ Nem yeniak pöta songönte epël. Ne newilën wieë kët mor nas nasiaan nentepar won sëën nent pötak ten Yuta omnaröa yaaul koröp kaut neila. Pël ëën ne Israel omën Pensamin pim kurmentëkaanëp. Nem ëlre pepaar Yuta omnaar, ne Yuta panëëp. Ne Parisi ngönën omnampök tenim yaaul Moses pim ngön kosangöt ngaarëk wak weë ngentieimaup. ⁶ Pël ëaupök ne kön wiin, “Nook Yesu pim ingre mor saurö utpet yemowasën Anutuuk neen kön wiin ompyaö sëpnaat,” pël weseë eimaup. Pël yeem Moses pim ngön kosang pout ngaarëk wak weë yengentiin nem karuröak neen kön wiin pangk ëa. ⁷ Pël ëaupök ngaan omën këët wesak wak wakaima pötön peene Kristook rë olëak wë kön wiin mosut pël yaë. ⁸ Yaap, omën pipot pëen won, nem Aköp Yesu Kristoon kön wiimëak omën muntatön kön wiin omën omöt yaë. Ën piin kön wiima pötak omën

pout il yewas. Ne Kristo ömëak pim naë rë olëak omën nem ngaan kön wiin kaöat pël sa pöt kasëng menak pötön ulölöt pël yewas. ⁹ Pël ëak Kristook yal men pet irumëak kent yaë. Pël ëak peene Anutuuk neen, “Wotpilëp,” neapënëak Moses pim ngön kosangöt ngaarëk naön. Puuk nem Kristoon kön wi kosang we-sautaan neen, “Wotpilëp,” pël yenëa. ¹⁰ Ne omën kaö kopët nentakëër ëwat sumëak kent yaë, pöt Kristoon ëwat sa pet irumaan. Ne Kristo weletakaan wal ëaup pi weëre kosang kaöet pim naë wia pöt nampënëak kent yaë. Kristo pi ngön ompyaut ök yaan naröak piin utpet wesak këlangön mena pöl elnëen pim ök ëëmëak kent yaë. Kristo pi pim wëwëet keimön naën tiarimëën wel wia pöl neenta nem wëwëet keimön naën pim ök ëëmëak kent yaë. ¹¹ Pël ëëma pöt Anutuuk weletakaan wal ë neulëëpnaat.

Pool Anutuu yaö mëëa pöta këët öpënëak ke urak pöömpö sa

¹² Pël ëëpnaatak ne Kristoon ëwat sa pet irak wotpil panë wë pël newasën. Pël ëaap omën ompyaut Kristook nampënëak newa pöt ömëak weë ngentieim wë. ¹³ Karurö, yaap, ne omën ompyaö pöt wa pet iran pël newasën yeëetak omën kopët eptakëër yeë. Nem wet rëak eima pöt kasëng menak omën ompyaö pöt ömëak weë yengenti. ¹⁴ Anutuuk Yesu Kristoë tiarimëën elnia pötaan wotpil wë kutömweri sëpenëak yaö niia. Pötaanök ne yaö niia pöta këët ömëak weë ngentiaak pöömpö yes. ¹⁵ Ar narö lup kësang sauröak nem yeniak pipël kön wiak ënëm ëëë. Ën narö kön maimal yawi pörö Anutu pimtök arim kön yawi pöta songönte tekeri wes nimpnaat. ¹⁶ Pël ëëpnaatak omën kaöet epët. Anutuu kan pet elnia pöök yal menak sëpa.

¹⁷ Karurö, ar pourö nem yeë epël ëëë. Pël ëak omën munt tenim ënëm yaë pöröenta këëkë itenak pitëm yaë pöl ök ëëë. ¹⁸ Omën narö

pit Kristoëerö pël aook pim kera yetaprak möauta ngönten kaaö ëak maimal wë pötak pim ngönten kööre tok yaalmë. Ne ngaan pitëmëen ök niautak peene kaalak ya utpetaring wë ök yeniak. ¹⁹ Pit pitëm yenautre koröpöökë omnantön kaö wesak kentre kaur yaaurö. Pël ëak omën utpet tiarim kön wiin ëö ëëpena pötön pit pitëmtën ping wesak yaaurö. Pël ëak yangerakë omnantëen kentre kaur eim wë. Pötaanök Anutuuk pit es parëaöökë kanöök moulmëen kö sëpnaat. ²⁰ Tiar pöt, kutömweri yaaurö. Pötaanök kor wëen Aköp Yesu Kristo wais nikoirën Anutuu naë së öpenaat. ²¹ Pël ëen pi wais tiarim möönre koröp pasut lëngë sëpna pöt ngolöp wasën pim möönre koröp ompyau lëngë nasën ëëpna pöökë ök sëpnaat. Pi omnant pout pim weëre kosangtak il wesaup pim weëre kosang pötak pël ëëpnaat.

4

Pool puuk lup kopëtemer sak wëere ërëpërëp ëere omën ompyautëen kön wii pël ëëpënëak mëëa

¹ Pötaanök karurö, ne ar lup sant elnieimeë arën itaampëak kent yaë. Ne Kristoë yaat yamëngkën ar pimorö pël sak wëen arimëen ërëpsawi yeë. Nemorö, nem yeniak pipël Aköpök yal menak taë wesak tauëë.

² Öng Youtiaare Sintiki, ne aripön epël niamaan kat wieë. Ne arip Aköpök yal menak wëaö pöaarök lup kopëtemer sak önëak kosang wesak yeniak. ³ Ën neering ya ngawi yaaö kë panëëp, niinta öng pöaar kaamök elmëëmëak ök yeniak. Pöt piaripre Klemenre omën Anutuuk wëwë kosangët mampënëak pitëm yapinöt pepeweri retëng ëa muntarö pit neering top ëak ngön ompyaut anëak ya kaö mëneiman pötaanök.

⁴ Ar Aköpök yal menak wë ërëpërëp ëëë. Ne kaalak epël yeniak. Ërëpërëp ëëë. ⁵ Aköpë kaalak waisëpna akunet temanöm yes. Pötaanök omën pouröen ya wiap elmëëë. ⁶ Ar

omën nantre nantëen kön selap ëënganëp kët ël epotë Anutuun ök yamëëautak piin yoöre ërëp maimëë pötëen kimang maim weë. ⁷ Pël ëen Anutuuk pim mayaap omnarö tiarim ëwat sa pet nairnganë pö nimpnaat. Ar Yesu Kristook yal menak wëen mayaap pö arim könre lupötë pangk ëak wiaapnaat.

⁸ Ne ngön më epët ök niamaan kat wieë. Ar omën epotön kön wieim weë. Ngön yaap yaaut, ompyaö yaaut, wot-pil yaaut, kölam yaaut, omën omnaröak kön wiak ya kë sëpnaat yaaut, omën omnaröak kön wiin ompyaö yaaut. Pipot ompyaut, wak yawisaut pötön kön wieim weë. ⁹ Nem omnant rë nuulak pet elnian pötön ar ëwat wë. Pipot pëen ëeim ön. Pël ëen Anutu mayaap pepapök arim naë öpnaat.

Pool pi Pilipai omnaröa piin kësangën elmëa pöten ërëpërëp ëa

¹⁰ Ne Aköpök yal menak arök akun wali won sëen kaamök elnëenëak kön yawi pötaan ërëpsawi kësang pan yeë. Yaap, ar ngaan kaamök elnëenëak kent kön wieimautak pël ëënë kanö won ëen naën ëaut. Pël ëautak peene kanö oröön kaamök yaalnë. ¹¹ Ne omën nenten ngöntök ëaö pötaan kimang neniaan yeë. Won. Ne epël kön wiak wë. Omën ke nentere nent nem naë yaaröön pöt ya kë sumaap. ¹² Nem ngöntök wëaare omnantring wëa pouteparën kön wiin pangk yaë. Ne kep ëak wëaare këen wëa pöteparënta ya kë yesaup. Ën omnant selap wieëaare won pötenta tapël yaaup. Anutuuk nem yaaö pöten ya kë suma pöt pet elnëen pël kön yawiaup. ¹³ Yaap, Kristo pi weëre kosang nangkën omën pout yok pangk yaaup.

¹⁴ Pël yaaupök könöm nent koirak wëen ar kaamök elnëan pöt ompyaö elnëan. ¹⁵ Pilipai omnarö, ar ëwat wë. Nem ngës rëak ngön ompyaut ök ëautak ne Masetonia yanger sëp wasën ingre mor sa ka muntatëerö kaamök elnëak mon nenangkën ëaurö, arökëer nenaurö. ¹⁶ Ne

Tesalonaika kak wëen akun nentepar kaamök elnëak sum nant wes nemëan. ¹⁷ Ne arim nenan pöten kimang neniaan ëaut. Pël ëautak Anutuuk arim nenan pöta kangiir omën ompyaut nimpënëak kent kön yawi. ¹⁸ Ne arim naëaan omnant kësang waut. Ar omnant kësang pan nangkën pangk yaë. Arim omën ompyaut Epaprotaitas menan pöt wak wais nangkën peö yaë. Kësangën pipot omën köp kamp Anutuun kiri yemera pötë ököt. Pi pötön itenak ompyaut pël kön wiak ya kë sa. ¹⁹ Anutu nemop pi omnant ompyaö kësang pan Yesu Kristo pim naë mowiin wia. Pötaanök ar Yesu Kristook yal menak wëen Anutuuk arim omën ngöntök yeë pöt pout nimpnaat. ²⁰ Anutu, tiarim Pepap, pim yapinte ngaapëel wak isak maim öpa. Yaap.

Ngön kaö mëët

²¹ Ne Anutuu omnarö Yesu Kristook yal menak wë pöröen yoöre ërëp yemak pël ök maë. Ën kar nem naë wë eporöeta arën yoöre ërëp yenia.

²² Anutuu omën eporö pourö arën yoöre ërëp yenia. Pël yaëen pitëm naëaan omën omp ak Sisa pim ka ep-tak wë inëen yaalmëa naröeta yoöre ërëp niapënëak kent pan yaë.

²³ Aköp Yesu Kristo pim komre kolap pöt arim lupötë wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim karip, Pool.]

Kolosi

Yesu pi wel wiak kutömweri sēen wē krismaki 32 pōta ök won sēen Pool pi Rom kak wii kaatak wē pep ewer retēng ēak Tikikasre Onisimas piarip mangkēn wak sē Kolosi kakē ingre mor saurō mena. Pim retēng ēauta songōnte epēl. Pool pi ngōnēn ya yamēngkautaan wii kaatak moulmēēn wēēn Epapras pim naē sē omēn narōak Kolosi ingre morōrōen ngōnēn kaarōt mēēa pōt ök mēēa. Pitēm ngōnēn kaar pōt epēl. Anuture omnarōa tekrak tiarim yaya mape-naarō wē. Nent, Yesu pi Anutuu ök won, enselōrōa ököp. Ēn nent pōt, kaōmp nant ngēs olēak wēaare koröp kaut yailaut ngōn pōt ök maan kat wiak Poolök ngōn kaar pōt tekeri wasēpēnēak retēng ē mena.

Pōt epēl wia.

Ngōn ngēs rēaut 1:1-8

Kristoē wēwēetere ya yamēngkaut 1:9-2:19

Kristook yal menak wēauta ngōnte 2:20-4:6

Ngōn mēēt 4:7-18

1-2 O Anutuu omnarō, Kristo pim kentōökē ēnēm ēeim Kolosi kak wēaurō ne Pool Anutuu kēmtak Yesu Kristoē ngōn yaaō omēn nampök Timoti tiarim karip piiring wē pep ewer retēng ē yaningk.

Anutu tiarim Pepap pim komre kolap pōt ningkēn arim naē wiaap.

Pool pi Kolosi omnarōaan Anutuun yoōre ērēp mēēa

3 Tenpim akun ēl epotē Anutuun arimēēn kimang yamēēautē Anutu, tiarim Aköp Yesu Kristoē Pepapōn, yoōre ērēp maim wē. 4 Pōt Epapras puuk ar Kristook yal ēak wē kön wi kosang mowasōōre Anutuu omēn pourō lup sant elmē pēl yaauta ngōnte ök niaan kat yawi pōtaanök. 5 Ngōn yaapēt, ngōn ompyaō pōt, wet rēak arim naē jaarōōn ar omēn ompyaut kutömweri arimēēn yaō ēa pōta ngōnte kat wiaurō. Pōtaanök

ar kön kosang wiak omēn ompyaō arimēēn kutömweri yaō ēa pōtōn kor wē pōtaan kön wi kosang wasōōre lup sant elmē pēl yaaurō. 6 Anutuu ngōn ompyaō pōt wet rēak arim naē orōōn kat wiak pim komre kolap pōta songōnte kēēkē ēwat san akun pōtak ngēs rēak ngaarēk wēēn arim naē ulōl sa. Pēl yaēēn yang muntatēērōa naēēta tapēl ngaarēk yeōn ulōl sē yes. 7 Ngōn ompyaō pōt, Epapras, tenpim kar panēēp, neering Kristoē inēēn yaalmē pōpök rē nuulōn kat wian. Puuk nem urtak Kristo pim yaat kēēkē wesak yamēngk. 8 Pi tapōpök Ngēēngk Pulōök arim naē lup sant yaaut tekeri wes nina pōten tenipōn ök yenia.

Pool pi Kolosi omnarōaan Anutuun kimang mēēa

9 Pēl yenia pōtaanök tenip ngōn pōt kat wia akun pōtak ngēs rēak Ngēēngk Pulōök arim lupre könōt kaō nuwasēn Anutuu arim ēēnēak kön yawi pōten ēwat panē sēnēētaan kimang maim wē. 10 Pēl ēēn ar Aköpē kan pet yaalni pōök yok pangk yesēn pi itenak ērēpsawi ēēpnaat. Pēl yaēēn arim naē kēēt orōōn omēn ompyaō ke nentere nent yeem Anutuu yaauten kēēkē ēwat sēēn ēwat pōt kaō sēpnaat. 11 Tenip ar ērēpsawiarang ya wiap wēēre lup kosang wē pēl ēēnēak Anutuuk pim wēēre kosang kaō panēētak wēēre kosang nimpnaataan kimang maim wē. 12 Pēl maimeē Pep ar kaamök elniin pim omnarōaan yaō niwesaut, ēwaatak wia pōt, tenring öpenaataan yoōre ērēp maim wē. 13 Anutu pi tiar kouta öngpōkaan nuwak pim Ru panēēpē wa ngaōök yanimē pōta öngpök niulēēn wē. 14 Pim Ru pōpök utpetetakaan ent ē niulēak tiarim utpetat won wes nuulēa.

Kristo pim wēwēetere ya yamēngkaut

15 Kristo pi Anutu itnaangkanēpē ököp. Pi ngaanēēr omnant won wiaan wakaimaupök peene pōtē kaō sak wē. 16 Anutuu Ruup pi kutömweriaan yangērakē omēn ēl epot

pout ket ë pet iraup. Omën tiarim ityaangkautre itnaangkënöt, weëre kosangring kutömweriire mopöök wëaurö, isaare irëa pourö ket ëa. Anutuuk moulmëen Kristo pi omën ël epot poutë pep sak öpënëak ket ëa. ¹⁷ Pi omën pout won wiaan wakaimaup. Pim weëre kosangöök elmëaan omnant pout neenem urötë wë. ¹⁸ Pi ingre mor saurö tiarim kepön sak wë. Pël ëen ingre mor saurö tiar pim möönre koröpö pël yaë. Pimënt tapöpök ingre mor saurö tiarim songönte. Puuk omën poutë kepön erën elniak öpënëak weletakaan ngës rëak wal ëa. ¹⁹ Pöt Anutu pim kentöök pimtë wëwëere weëre kosang pout yang elmëen wak wë. ²⁰ Pël yaëen Anutu pi pim Ruupön maan omën ël epot pout kutömweriaan yangerakë, piiring lup kopëtëmer sak öpënëak kön wia. Pël ëëpënëak pim Ruup këra yetaprak möön iit il ngentiin pötak mayaap pöt tekeri wes nina.

²¹ Ar pöt, ngaanëer Anutu nerek wëen ar nerek wë omën utpetat ëeimeë piin kööre tok elmëeimaurö. ²² Pël ëauröak Kristo pim koröpre mësëpring oröak wel wia pötak ar wiap nuwasën peene Anutu piiring wë. Puuk arim ketre saunat won nuwasën lup kölam wëen Anutuu ëöetak niulëepënëak pël ëa. ²³ Pötaanök ar kön wi kosang yewesautak weë panë sak tauaan omën nantök wer nuön kön wi kosang yewesaut këlok sëpanëen ngönën rë nuula pöt taë wes wak ön. Pool ne ngön ompyaö piptaan ya omën saup. Ngön ompyaö pöt tenök ar yang ël epotëeröen ök niaim.

Pool pi Kolosi omën ingre mor saurö kaamök elmëa

²⁴ Nem arimëen këlangön kat yawi eptaan ya kë yes. Kristo pim ingre mor saurö, tiar pim möönre koröp wak wë pöröaan këlangön kat wia. Pöta ök neenta arimëen këlangön kat wiima nant om wia. Pötaanök ar ingre mor saurö kaamök elniak këlangön om wia pöt kat wi pet

irumaaten kent yaë. ²⁵ Anutu pim ngönte tekeri panë wesak ök niamëak ingre mor sauröa ya omën neulëaup. ²⁶ Pim ngön epët, ngaanëer ëlëëp wiaan tiarim ëere köröörö kat nawiin wë aprö imautak peeneek pim omnarö tiar tekeri wes yaningk. ²⁷ Anutuuk pim omnarö tiarën ngön ëlëëp ompyaö panëet, omën ngönën kopëlörö arim naë wia pöt, tekeri wes nimpënëak kent yaë. Pöt epët. Kristo pi arring wë. Pötaanök ar piin kor wëen puuk nukoirak kutömweri së piiring önëet. ²⁸ Pötaanök tenök Kristo pim songönte omën pouröen tekeri wesak niaim. Pël eimeë utpet yaaut kasëng mampunëak pepanöm niaöre ëwating wë rë nuulëeim. Ar Kristoë ök sak önëek yakök yaalni. ²⁹ Ne ar pël ëënëak pim weëre kosang kaöat yenangk pötring weë yengenti.

2

Kön wi kosang wesak wë ngön kaaröt ke ur olapa

¹ Ne ar omën epotön ëwat sënëak kent kön yawierek kat wieë. Arre ingre mor sa Leotisia kak wëauröere omën ingre mor sa munt neen itnaangkën naröaanta weë ngentiak ya kaö yamëngk. ² Ne ar lup kopëtëmer sak neneren lup sant elmëeë lup kosang sëere kön këekë wieë kön wi kosang wasö pël ëënëak weë yengenti. Ar pël ëënë pötak Anutu pim ngön ëlëëp wiakaima pöta songönten ëwat sënëet. Pöta songönte Kristo. ³ Pi kön tektëkre ëwat pepap yak omën poutë songönöt ëwat wë. ⁴ Nem pël yeniak pöt, omën naröak ngön kaar niak wiap nuwaspanëak ngön pipët ök yeniak. ⁵ Nem yeniak pöta songönte epël. Nem koröpöök maimerek wë, ën lupmer pöt arring wë. Pël ëeë arën itaangkën arim lup kopëtëmer sak wë wotpil yaautre Kristoon kön wi kosang yewesaut taë wia pöten ërëpsawi yeë.

Kristooyal ëak wëwë kosangët öpa

⁶ Ar Aköp Yesu Kristo wan pöl piik yal menak weë. ⁷ Pël ëak piik misën

il tēak pim weēre kosangōök kosang sak wē kön wi kosang yewesauta kan ök niak rē nuula pōök pēen wē kaō wesak yaya maim weē.

⁸ Omēn narōak ngōn kaar mos kē wonōt ök niaan kat wiin pōtōk wii nitēēpanēen kēēkē ngarangk ēak weē. Pōt Kristo pim naēaan wonōt, ēarōa ngōn pas yangerakē pēenōt. ⁹ Ar ēwat wē. Anutuu wēwēere weēre kosang pout Kristoē koröpōök pangk ēak wakaima. ¹⁰ Pēl ēaap piik yal ēak wē pim wēwēet wak omēn nenten ap newasngan. Pi isaup, omēn isaurōa kepōnōökōp. ¹¹ Ar pōt, Yuta omnarōa yaaul Anutuun yaō ēēnēak koröp kaut nailēn ēaurōak wēwē utpetat kasēng menak Kristoē naē rē olēak piik yal menak wēen puuk koröp kaut yail pōl elniak Anutuun yaō niwasēn wē. ¹² Arim i yanimē piptak Kristoōk yal ēak wel wiin piiring yang kel niweera. Ēn i yanimē taptak Anutu pim weēre kosangōök Kristo weletakaan wal ē moulmēa pōpōk ar pim weēre kosangōōn kön wi kosang yewasēn Kristooring wal ē nuulēa. ¹³ Ngōnēn kōpēl wakaimaurō, ar ngaanēer arim lupōtē Anutuun yaō naēn wēwē ngaantakēl wē utpetat eimaurō. Pēl ēēn pōtōk lupōt mēn wel niwia. Pēl ēautak peene pōt, Anutuuk elniin Kristooring wēwēetak wē. Pēl yaēēn pi tiarim utpetat ent ē yanuula. ¹⁴ Tiar Moses pim ngōn kosangōtē ngōn wia pōt ngaarēk naōn wēen pōtōk utpet kangut tiarim naē orōōpnaat, pēl ēa. Pēl ēautak Anutuuk utpet kang pōt kērē olēa. Kristo pim kēra yetaprak mōōn wel wia pōtak Anutuuk kang pōt won wesa. ¹⁵ Kristoē kēra yetaprak isa pōtak Anutuuk kutōmweriaan mopōök omēn utpet isaare weēre kosangringōrō il mowesak pitēm weēre kosangōt ent ē moolēak omnarōa ēōetak pitēm songōnōt tekeri wesa.

Tiar Kristooring wel wiaurō

¹⁶ Tiar Moses pim ngōn kosangōtē ōngpōk naōn. Pōtaanōk omēn nampōk

arim iire kaōmp yena pōtaanre kris-maki ma ngoon ma sant pōtē ōngpōk akun nent ngēēngk newasēn yēē pōtaan utpet wesak niaan pōt kat mowiinganok. ¹⁷ Omēn pipotōn ōkōōkōt pēl apenaat. Kēēt orōōpēnēak yaēēn wet rēak orōaut. Peene kē panē pōp, Kristo, pimēnt orōak wē. ¹⁸ Omēn narōak arimtēn wak irēak enselōrōen yaya manēak kaar yenia pipot kat mowiingan. Pit omēn pipotōn wangerōtē itena pēl niak kōntak ieping eimeē yangerakē kentōōkē ēnēm yaē. ¹⁹ Omēn ke pilōrō Kristoōk yal naēn wē. Pi tiarim kepōnō, ēn ingre mor saurō tiar pim mōōnre korōpō. Kepōnōōk mōōnre korōpō kaamōk elniin urōtre kosatring yal ēēn pangk yaē. Pēl ēaan Anutuuk weēre kosangōt yaningkēn kaō yes.

²⁰ Ar Kristooring wel wiin yangerakē omnantē ōngpōkaan ent ē nuulēaurōak tol ēēn yang omnarōa yaaul yēē? Tol ēēn ngōn kosang ke epot ngaarēk yēō? ²¹ “Epot mor ōngan.” “Epot nēngan.” “Epot mēsēl ēēngan.” ²² Ngōn kosang pipotōk tiarim yangerakē omnant wak wēen lēngē yes pōtōn ya. Ngōn kosang pipot omnarōa kōnōōkaanōt Mosesē ngōn kosangōtē yal yemangk, Anutuu naēaan wonōt. ²³ Ngōn kosang pipotōk enselōrōen yaya maimēē arimtēn wak irēak arim mōōnre korōpōtōn nga elmēēnēak yenia. Pēl yaalni pipotōn omēn narōak kön wiin ompyaō yaē pēl yewas. Pēl yaēētak pōtōk korōpōōkē kentre kaur pōt pangk kan newariipan.

3

Anutuuk tiar Kristooring weletakaan wal ē nuulēaurō

¹ Ar Kristoē wal ēautak yal ēak piiring wē. Pōtaanōk omēn kēēt o kutōmweri Anutuu yaapkēetakēl, Kristoē kaō sak wē pōrek wia pōtōn war kön wieē. ² Ar yangerakē omnantōn kön wiinganok, kutōmweri wia pōtōn kön wieim ōn. ³ Pōt Kristoē wel wiautak ar yal ēak wel wiin arim wēwēat Kristooring Anutuu naē ēlēēp

wiin wia pötaanök. ⁴ Ënëmak Kristo wëwë pepap pim orö tekeri sëpna akunetak arta piiring Anutuu ëwaatak orö rëënëët.

Lup ngaanöt sëp wesak lup ngolöpöt öpa

⁵ Pötaanök koröpöökë kent arim yeë pipot sasa kasëng meneë. Pöt epot. Öngre omp nga yaaö, lup kewil-ring yaaö, öngre omp neneraan kentre kaur yaaö, omën muntaröa omnantön war yaaut. Omën muntaröa omnantëën war yaaö pötak Anutuu urtak yangerkë omnantön omp ak yewas. ⁶ Omën Anutuu ngön wa olëak utpet pipot yaaö piporö puuk kangut mampnaat. ⁷ Artan ngaanëer omën ke pilöröaring wë pitëm yaaul eim wakaimaurö. ⁸ Pël ëauröak peene pöt, ngaare ya sangën, kön utpet mowiire ökre wasre koö ngön, utpet pipot sëp weseë. ⁹ Ar neneren kaar mangan. Lup ngaanötë utpet yaaut ent ë olëak ¹⁰ lup ngolöpöt wak wë pötaanök. Anutuuk lup ngolöpöt ket ëak nina. Pël ëak ket elniapök kët ël epotë könöt ngolöp nuwasën könring sak pimtë ök seim wë. ¹¹ Wëwë ngolöp eptak tiarim kom ëak wakaima pöt won yes. Yuta omnaröere muntarö, koröp kaut yailauröere nailën yaaurö, ëwatöröere köpëlörö, inëën yaauröere inëën naënörö, pöt pout mosöt pël yaë. Ën Kristo tiar pouröa kaö sak tiarim lupötë wë pötakëer kët pël yaë.

Neneraan lup sant elmëëpa

¹² Anutuuk ar pimëën yaö nuwasën pim omën sak wëën lup sant yaalni. Pötaanök omnaröen yaköm kön wieë kaamök ëere sant elmë, arimtën kön wiin wak iraöre ya wiap ë, omnaröak utpet yaalniin kangiir nga naalmëën ë pël ëëë. ¹³ Naröak könöm nant elniin pöt wak weë. Ën arim tekraakan nampök utpet elniin pimëën ngön wieë pöt kangiir elmëënganëp om pim utpet pöt won wes moolaë. Kristook arim utpetat won wes nuulëa pöl arta ëëë. ¹⁴ Lup sant yaaö pötak omën ompyaö muntat il yewas.

Pël ëak pötak ulöp urak ëën pangk yaë. Pötaanök omën ompyaö pipot yeem lup sant pötaring weë. ¹⁵ Pël ëën Kristook mayaap yaningk. Pötak arim lupöt wotpil wesak ompyaö yeë ma won pöt pet elniip. Anutuuk ar möönre koröp kopëtaö wak lup kopëtemer sak mayaaptaring önëak yas niia. Pötaanök kët ël epotë piin yoöre ërëp maim weë. ¹⁶ Kristo pim ngönte arim lupötë ilëak kaö sëp. Ar ëwat wë. Neneren rë moulööre utpet yaaut kasëng mampënaan pepanöm maö pël ëëë. Arim lupötök Anutuun yoöre ërëp elmëak ngönën tanre Pulöök elniin Anutuun yaya tan aö pël ëëë. ¹⁷ Anutu Pepen Aköp Yesu tiarimëën elnia pötaan yoöre ërëp maimëë omën këmtak aöre moresök ya mëmpö pël yeë pipot Yesuun wesak ëëë.

Ëltre pepere rungaaröa ngönte

¹⁸ Öngörö, arim ompöröaan inëën elmëëë. Aköpëën yaö saurö, ar pël ëën ompyaö ëëpnaat. ¹⁹ Ömpörö arta, arim öngöröen nga elmëëngan, lup sant elmëëë. ²⁰ Rungarö ar, arim ëltre peparöa ngön ngaarëk weë. Pël yaëën Anutuuk itaangkën pangk ëëpnaat. ²¹ Ën peparö arta, arim rungarö ya utpet ëëpanëën ya sangën mongawisngan.

Inëën yaaöre ngarangköröa ngönte

²² Inëënörö ar, kët ël epotë arim ngarangköröa ngön ngaarëk weë. Arim ngarangköröak itaangkën ompyaö ëëpnaataan pëën won, Aköpön kasinkasin yeem weë ngentiak pitëm ngön ngaarëk weë. ²³ Arim ya yamëngk pipot pout omnaröaan won, Anutuun yeë. Pötaanök weë panë ngentiak mëneë. ²⁴ Ar ëwat wë. Aköpök kangut nimpnaat. Puuk ar pim omnaröaan yaö ëa pöt ningkën önëët. Pöt ar Aköp Kristo pim inëën yaalmë pötaanök. ²⁵ Ën omën utpet yaë pipop Anutuuk pim utpet yaë pöta kangut mampnaap. Anutu pim ngön yaatak omën yapinringre yapin won pourö mööngkraar kangk naalniipan

4

1 Ngarangkörö ar, wotpil wesak arim inëenörö mēngkre mēngk ngarangk elmēē. Pöt arta arim wotöököp kutömweri wē arēn itena pēl weseē.

Kimang yamēēautere ompyaö wēauta ngönte

2 Ar pourö kosang wesak Anutuun ök maim ön. Pēl eimeē ök yamēēautak Anutuun kēēkē kön wiak yoöre ērēp maim ön. 3 Pēl ēak arim ök yamēēautak tenimēēnta Anutuun kimang maim ön. Pi kan nent koir ningkēn pim ngönte ök mēak Kristoē ngön ngaan ēlēp wiakaima pöt ök menaan kimang maim ön. Ne ngön pöt ök yamēēautaan wii kaatak wē. 4 Kimang maim önē pötak kaamök elnēaan nem ēēmēak neea pöl ngön ēlēp wiakaimauta songönte wa kotiak ök memaat.

5 Ngönēn kat nawiin wilēngkēēl wēaurö pitring wē akun il wasnganēēn omnant kēēkē kön wieēak ēēn. 6 Arim ngönöt ompyaö pan misēngring tomunatē ök ēēp. Pēl wē omnarōen ngön kaip ti mam-punēētaan poprak naēn ēēnēēt.

Poolök Tikikasre Onisimas wes mēa

7 Nem wē pöta ngönte Tikikas puuk waisak ök niapnaat. Pi nem kar panēēpök Aköpē ya omēn ompyaup, neering ya ngawi yamēngkaup. 8 Ten tolēēl wē pöta ngönte ök niaan kat wiak lup kosang sēnēak nook wes mēēn yewais. 9 Pēl ēak Onisimas, tiarim kar panēēp, piiring wes mēēn yewais. Pi arim kakaanēp ya sēp newasēn om wēaup. Piaripök eprekē yaaut ök niapnaat.

Pool pi Kolosi omnarōen yoöre ērēp mēēa

10 Aristakas neering wii kaatak wēaupök arēn yoöre ērēp yenia. Ēn Maak, Panapas pim nang karip, puukta tapēl yenia. Pi arim naē waisēn pöt nem niak pöl sant mowasēn. 11 Ēn Yesu, yapin nent Sastas, piita arēn yoöre ērēp yenia.

Yuta omēn nem karurōa naēaan pitökēēr ketumön newesak omnarō Anutuuk wa ngaöök mēēpēnēak neering ya yamēngk. 12 Pēl ēak arim kakaanēp, Epapras, Yesu Kristoē ya omnamp, puukta yoöre ērēp yenia. Ar kosang sak Anutuu arim ēēnēak yaalni pöt kön wi sokolön yak kēt ēl epotē kosang wesak kimang maim wē. 13 Pim songönten nem ēwat wē yeniak epop. Pi arimēēnre Leotisiaare Irapolis ka pōteparē omnarōaan kaamök elniipēnēak ya kaö yamēngkaup. 14 Luk root ompyaupre Timas piaripta yoöre ērēp yenia. 15 Ne tiarim kar Leotisia kak wēaurōen yoöre ērēp yemak pēl ök man. Pēl ēak öng Nimpaare pim kaatak ngönēnēēn wa top yaaurōenta tapēl man. 16 Pep epwer ar sangk kelak pöt wes mēēn Leotisia ingre mor saurō pitta sangk kelēp. Ēn kangiir Leotisia omnarō menan pōwer pit sangk kelak ningkēn arta sangk kelēn. 17 Pēl ēak Akipas pipopön, “Aköpē ya nina pipēt kēēkē wesak mēn,” pēl man.

18 Pep epwer omēn nampön maan retēng ēa. Ēn kaö epēt pöt nemtok retēng yeē. Nemtok arimēēn yoöre ērēp ngön retēng yeē. Ar ne wii kaatak wē pöt kön wieē nemēēn Anutuun kimang maē.

Anutu pim komre kolap pöt arim naē wiaap.

[Yok pi tapēt.

Ne arim karip, Pool.]

1 Tesalonaika

Yesu pi wel wiak kutömweri sēen wē krismaki 20 pōta ök won sēen Pool pi Korin kak wē pep epwer Tesalonaika kakē ingre mor saurōaan retēng ēa. Pi wet rēak Tesalonaika kak sē ngōnēn ök maan narō Yesuun kön wi kosang wesa (Ngōn Yaaō Omnarō 17:1-9). Pitēm pēl ēa pōtaan Yuta omēn narōak nga yaalmēen ingre morōrōak Pool wes mēen sa. Pēl ēak ya mēmpō sē Korin kak orōak wēen Timoti pim naē sē orōak pitēm ngōnte ök mēea.

Yuta omēn narōak ingre morōrōaan nga elmēak utpet mowesa. Pēl maan kat wiak Poolök pit kosang sak öpēnēak mēea. Pēl ēak Yesuu kaalak waisēpnaata ngōnte retēng ē mena.

Pöt epēl wia.

Ngōn ngēs rēaut 1:1

Anutuu yoöre ērēp ngōnte 1:2-3:13

Kristoē kentōökē ēnēm ēēpenaat 4:1-12

Kristoē kaalak waisēpnaata ngōnte 4:13-5:11

Wa korkor ngōnte 5:12-22

Ngōn mēet 5:23-28

¹ O Tesalonaika kakē ingre mor saō Anutu tiarim Pepapre tiarim Aköp Yesu Kristooring yal menak wēaurō ne Pool Sailasre Timoti piaripring wē pep epwer retēng ē yaningk.

Anutu pim komre kolapre mayaap pöt ningkēn arim naē wiaap.

Tesalonaika omnarō kön wi kosang weseimeē wotpil wakaima

² Akun poutē ten arēn kön wieē Anutuun yoöre ērēp mēak arimēen kimang maim wē. ³ Pöt ten arim Kristoon kön wi kosang wasēn kēet jaarōon ompyaō yaaōre lup sant yeem ya kaō yamēngkaōre tiarim Aköp Yesu Kristoon kön kosang wiak piin kor yeem lup kosang sak wēa pötōn kön wieē Anutuun pēl maim wē. ⁴ Karurō, Anutu ar lup sant yaalniaupök pimēen yaō elnia pōten ten ēwat wē. ⁵ Ngōn ompyaō tenim arēn ök niama pöt ngōn pēen won,

Ngēengk Pulōökē weēre kosangōök ök yeniaan Pul pōök tenim lupötē ngōn pöt yaapöt pet elnia. Pēl ēen ten kaamök elniak arim naē ya yamēngkēn tenēn itenak omēn ke tolēälörō pōten ēwat saurō. ⁶ Pēl ēak Anutuu ngōn ompyaut wak wēan pōtaan könömöt arim rangk yawisēn Ngēengk Pulōök kaamök elniin ērēpērēp ēak ten Aköpē wēwēeta ēnēm saurō. ⁷ Ar pēl ēan pōtaanök omēn Masetoniaare Krik yangerarē ngōnēn wak wēaurō arim wēwē ompyauta ngōnte itenak ēnēm ēa. ⁸ Pöt eptaanök. Aköp pim arim naē ya yamēngkauta ngōnte aō yesem Masetoniaare Krik yangerarē wēaurō kat yawiin arim Anutuun kön wi kosang weseim wē pōta ngōnte ulöl sak yang munt nantēeta yes. Omēn pourō pōten kat wia pōtaan tenök ök mena pöt pangk naēn. ⁹ Omēn pörō pitēmtok ten arim naē wais wēen omēn arim naē orōa pōta ngōnten ök yenia. Pitök omēn kön ökre wasut arim wet rēak ngēengk weseiman pöt sēp wesak Anutu wēwēetaringēp pim naē rē olēak pim inēen sak wē pōta ngōnte ök ya. ¹⁰ Pēl ēak pitök arēn, “Anutuu Ruup kutömweriaan wes mēen kaalak waisēpnaap piin kor eim wē,” pēl ya. Pim Ruup Yesu pöp ngaanēer wel wiin kaalak wal ē moulmēaup ēnēmak Anutu pim ya sangēn elniipna pōtakaan kama yaniō.

2

Poolē Tesalonaika kak ya mēnauta ngōnte

¹ Karurō, ar ēwat wē. Ngaan ten arim naē wais ngōnēn ök niia pöt mos nasēn. Won. ² Ten arim naē naarōon wē wet rēak Pilipai kak om wēen narōak utpet niwasēn kēlangōn kat wia pöt ar ēwat wē. Pēl ēaatak ten Anuturing wēen kaamök elniin lupöt kosang sak wēen narōak kōöre tok kaō yaalniin Anutuu ngōn ompyaut ök niiaut. ³ Tenim ngōnēn ök yeniak epēt ngōn korar nentak ök neniaan. Ten wēwē kewilring wēa pōtak morök

elniinëak naën. ⁴ Anutuuk tenën ökre was elniak itaangkën yok pangk ëënak pim ngön ompyaut ök nianëak niaan yewais. Omnaröak tenim yaaten itenak kent ëëpnaataan won, Anutu lupöt ityaangkaupök itenak kent ëëpënëak ök yeniak. ⁵ Ar ëwat wë. Ten ngön pöt arök tenën kön wiin ompyaö ëëpënëak ököök neniaan ëaut. Won pan. Pël yeem tenim ngön niaa pötakta tenim omnantön kentre kaur yaaö pöt wa ëlëëp newasën ëaut. Pöt Anutu piita ëwat wë. ⁶ Ten Kristoë ngön yaaö omnaröak ar tenim yapinte wak isak anëak ngön kosang wesak niana pöt yok pangk ëëpnaat. Pël ëëpnaatak ar ma omën muntaröak pël ëënëak neniaan ëaut. ⁷ Ten ngaan arring wakaima pötak ël nampë pim runga koturöen wiap yaalmë pöl elnieimaut. ⁸ Ten arën lup sant yaalni pötaan Anutuu ngön ompyaut ök nianëak kent kön wiaut. Pöt pëen won. Tenim wëwëet ar kaamök elniipnaan pëel elniinëak kön wiaut. Pöt arën lup sant kaö panë yaalniaut.

⁹ Karurö, ar tenim ya kosang mëneimautön ëwat wë. Pöt ten Anutuu ngön ompyaut ök niautak këere kaömpöt arim naëaan önganëak tenimtok këtre rö kan poutë ya mëneimaut. ¹⁰ Anutüre ar pourö tenën ëwat wë. Ten ar Anutuun kön wi kosang yewesauröa naë ya yamëngkem utpet nent naën, wotpil wakaimaut. ¹¹ Ar ëwat wë. Omp nampë pim rungaarö ngarangk yaalmë pöl ten arimëen elniaut. ¹² Ten arim könre lupöt kosang nuwasën wëen Anutu pim naë sëen wa ngaöök nimëen pim ëwaatak önëak yas yenia pöpök arën itenak ya kë sëpënëak kosang wesak niaut.

Tesalonaika omnarö kön wi kosang panë wesak lupöt kosang sak këlangön kat wia

¹³ Omën epëtenta ten Anutuun yoöre ërëp maim wë. Ngaan arim naë wais Anutuu ngönte ök niaan kat wian pötak ar omnaröa ngön pasit pël newasën Anutuu ngönte pël wesak waurö. Yaap, ngön pöt Anutu pimtök

ar piin kön wi kosang yewesauröa könre lupötë ya yamëngk. ¹⁴ Karurö, omën nant Anutuu ingre mor saurö, Yutia yangerak Yesu Kristoë ënëm yaauröa naë oröa pöt arim naëta oröa. Pöt arim yangerakë omën karuröak elniin këlangön kat wia pöl pitta Yuta omën pitëm karuröak wet rëak elmëen kat wiaurö. ¹⁵ Yuta omën pörö tiarim Aköp Yesu Kristoore Anutuu tektek ngön yaaö omnarö mën wel wiak ten waö ë nimëaut. Pël ëak Anutuu omën ompyaö kent yeëa pöt wa yoolëemak omën pouröaan kööre tok yaaurö. ¹⁶ Pitök ten Anutuu utpetetakaan kama niöpna ngön pöt ar omën muntaröen ök nianganëak il niwariipënëak pël ëaut. Pël yaëen pitëm saunat kaö panë saut. Pël ëaatak Anutuu ya sangën pömpel peene pitëm naë yaarö.

Pool kaalak Tesalonaika omnaröa naë së itaampënëak kent kön wia

¹⁷ Karurö, ten akun kot eptak ar sëp niwesak wë arën itaampunaataan yaköm kön wiaut. Yaap, ten arën itnaangkën wë arimëen kön wieim wëaurö. Pël yeem kaalak wais it ningampunëak weë panë ngentiaut. ¹⁸ Ten arim naë waisënëak kent kön wiaut. Ne Pool nook akun selap waisumëak ökre was ëen Setenök tenim kanö il niwariak wë. ¹⁹ Enëm tiarim Aköp Yesu kaalak waisën tiar pourö pim itöök taupenaat. Ten arën itaampunëak kor wë akun pötak Aköpë ëöetak arën itenak tenim arim naë ya mëneimauta këët pël wesak ya kë sënaat. ²⁰ Yaap, ten arim naë ya yamëngkën ar Anutuun kön wi kosang wesak pötaan ya kë sënaat.

3

Poolök Timoti Tesalonaika omnarö weëre kosang mampënëak wes mëen sa

¹ Ten arën itnaangkën wë ya këlangön kön wiinganëak tenipökëer Atens kak om ön pël wesak ² tiarim karip Timoti tenipring Anutuu yaat yamëngkem Kristoë ngön ompyaut ök yaaup arim naë wes mëaut.

Ten pi arim lupöt kosang nuwesak arim kön wi kosang yewesaut taë nuwasëpënëak wes mëaut. ³ Ar narö munt naröak utpet yanuwäsën pötak arim kön wi kosang yewesaut irikor elniipanëak äaut. Arimtokëër ewat wë. Anutuuk tiar omnaröak utpet elniipënëak yaö niia. ⁴ Pöt yaap ngaantak tenim aaring wakaima pötak, “Ënëmak omën naröak tiar utpet nuwasëpnaat,” pël ök niiaut. Pël niaan tenim ök niia pöl yaaröön ityaangk epët ar yok ewat wë. ⁵ Omën naröak utpet nuwasëpënëak äa pötaanök nem arën itnaangkën wë këlangön kat wian pöl kaalak kat wiinganëak akun pötak arim kön wi kosang yewesauta songönten ewat sumëak Timoti wes mëen waisa. Pöt Setenök arën ököök niaan tenim arim naë ya mëneima pöt mos ëëpanëak kön selap äaut.

Timoti pim ngön ompyaut wak sëen Pool pi ërëpërëp äa

⁶ Peene pöt, Timoti arim naëaan wais e oröak wë arim kön wi kosang yewesaöre lup sant yaaö ngön ompyaö pöt tenipön ök yenia. Pël niak arök tenimëen yak ya ërëpërëp kön wieim wëan pöttere tenim arën itaampunëak kent kön yawia pöl arta tenimëen yeëan pötenta ök yenia. ⁷ Karurö, arim wëwëeten kat wia pötaanök omnaröak ten utpet yanuwäsën këlangön kat yawiem arim kön wi kosang yewesauten kön yawiin pötak tenim lupöt kosang yewas. ⁸ Pöt epët. Ar Aköpring lup yal äak kosang sak wë pötaan ten peene lup kengkën sak önaat. ⁹ Arim yeëan pötaan ten Anutuun yoöre ërëp yemak. Pöt arën kön wieë Anutu tiarimopön ök yamëem arimëen ërëpërëp kaö yeë. ¹⁰ Këtre röökö poutë ten arim naë wais itenak ngönën lup irikor yeë pöt wotpil wes nimpunaataan kosang wesak kimang maim wë.

Pool pi Tesalonaika omnaröa naë sëpënëak Anutuun kimang mëäa

¹¹ Anutu tiarim Pepapre tiarim Aköp Yesu piarpimtok kanö tē niwiin arim naë waisënaat. ¹² Aköpök kaamök elniin arimëntre omën naröen lup sant yaalmëan pöt kaö sëen tenim arën lup sant yaalni pöl elmëeim ön. ¹³ Pël ëen arim lupöt kosang niwasën tiarim Aköp Yesu pim omnaröaring waisëpna pötak ar Anutuu tiarim Pepapë ëöetak utpet nent won, kölam pëen önëet.

4

Wëwë wotpilten Anutu kent yaë

¹ Karurö, ne ngön munt nent niaan kat wieë. Ngaan arim wëwë ompyaut wëen Anutuuk itenak kent ëëpnaata songönten ök niaan kat wiak ënëm eimaurö. Peene pöt, ne Aköp Yesu pim yapintak ngön nent kosang wesak epël niamaan kat wieë. Arim wëwë ompyaö pöt kaö wesak eim ön. ² Ar ngön pout Aköp Yesu pim yapintakël tenim ök niia pötön ewat wë. ³ Anutuu kent yaaö pöt epët. Öngre omp nga yaaö pout kasëng menak lup kölam panë önëak kent yaë. ⁴ Ën ompörö ar öng koirënëak pöt lup kopët nemer wë wotpil wesak koireë. ⁵ Omën ngönën won, Anutuun köpël wë pöröa öngöröaan kentre kaur äak yokoir pöl ëengan. ⁶ Arim karurö utpet elmëak pitëm öngörö këkain elmëënganok. Pöt tenim ngaan ök niia pöl Aköpök omën utpet ke pil yaaurö kangut mampnaat. ⁷ Anutuuk tiarën yas yenia pöt öng nga ëëpenaataan won, lup kölam öpenëak yenia. ⁸ Pötaanök omën ngön epët kasëng yemangk pöp omën muntapön won, Anutu Ngëëngk Pulö ar yaningk pöpön kasëng yemangk.

⁹ Ne arim karuröen lup sant elmëënë pöta ngönte pangk retëng äak ök neniangan won. Pöt Anutuuk arën neneraan lup sant elmëënëak yok ök niia. ¹⁰ Pël niaan ar yaap arim kar Masetonia yang poutë wëauröen lup sant yaalmë. Pël yaëenak karurö tenök, “Pötakëër kaö wesak eim ön,” kosang wesak pël yeniak. ¹¹ Tenim

ngaan kosang wesak ök niia pöl wiap sak wëere omnant ngarangk ë, omnant önëen arimtë moresök pëen ë pël ëenëen kosang wesak eim ön. ¹² Pël yeem kaömpre omnantëen kimang nemaan yaëen ngönën köpëlöröak itaangkën ompyaö ëëpnaat.

Aköp pi kaalak wais tiar wal ë nu- ulëëpnaap

¹³ Karurö, ar wel wiauröen ëngk ma e weseë ngönën köpëlöröa kaalak wal ëëpnaat köpël wë ingre yailak ya pöl anganëen ök niamaan kat wieë. ¹⁴ Tiar Yesu pim wel wiak kaalak wal ëa pöten kön wi kosang yewas. Pötaanök Anutuuk Yesu pim kaalak waisëpnaatak omën piin kön wi kosang wesak wel wiauröeta wal ë moulmëen piiring waisëpnaat pël kön wieë. ¹⁵ Pöta ngönte Aköpë këm ngönte epël niaanaan kat wieë. Ënëmak Aköpë kaalak waisëpna akunetak öp öpenaarö wel wiauröa wotöök rëak kutömweri nasëngan. ¹⁶ Anutuuk ngön kosang wesak aan ensel wotöököpök ngön ëak yeniaan kutömweriaan kuup yamëngkën Aköp pimtok yangerak irapnaat. Pël yaëen omën Kristoon kön wi kosang weseimeë wel wia pörö wet rëak wal ëëpnaat. ¹⁷ Pël ëen Anutuuk mësak yawisën akun pötak öp öpenaarö kutöm kepilrak koirak Aköpön mopöök itaampenaat. Pël ëak piiring kët ëlötë wakaim öpenaat. ¹⁸ Pötaanök arim karuröen ök mëak lup kosang moweseë.

5

Tiar Aköpë waisëpnaaten kangk eim öpa

¹ Karurö, “Akun tol ëak sëënak omën pöt orööpën?” ma “Omën oröp nentak ëen orööpën?” ngön pöta songönten ar ëwat wë. Pötaan ök neniangan. ² Aköpë waisëpna akunetak ëëpnaaten arimënt ëwat wë. Omën këkainëpë rö kan jaarö pöl teënt orööpnaap. ³ Omën Yesuu ngönte ngaarëk naönöröak, “Akun eptak mayaap wë ompyaö öpenaat,” pël aim wëen Aköpë akunet oröön kö sëpnaarö.

Öng nampë ru wilëpënëak lel yailën këlangön kat yawi pöl pit këlangön kat yawiin mait naalmëëpan. ⁴ Karurö, ar koutak naön Aköpë akuneten ëwat wë. Pötaanök omën këkain nampë ëlëep waisën yaan yes pöl Aköpë akunet jaaröön pël naëngan. ⁵ Ar këtire ëwaata yaö saurö. Tiar koutere rö kanë yaö wonörö. ⁶ Pötaanök omën ka kun yesauröa omnantön itnaangkën wë pöl ëënganëen kön wotpil wesak wë ngarangk këëkë ëëpa. ⁷ Rö kanötë omnarö ka nga yeem itnaangkën yaaurö. Ën rö kan tapötë i ngaat nak kön irikor yaaurö. ⁸ Pël yaauröak tiar Anutuu ëwaatak wëaurö. Pötaanök irikor ëënganëp kön ompyaö wetete öpa. Tiar Anutuun kön wi kosang wasöore lup sant ë pël ëak pötak ulpëen kosangëp ket ëak wak öpa. Pël ëak Anutuuk tiar utpetetakaan kama niöpna pötaan kön kosang wiak kor wë pötak ul kosangët ket ëak waëak öpa. ⁹ Pöt eptaanök. Anutu pi tiarimëen ya sangën elniipënëak neniaan. Won, pi tiarim Aköp Yesu Kristook utpetetakaan kama niöpënëak yaö niia. ¹⁰ Yesu pim tiarimëen yak ngaanëer wel wia pöt tiar narö wel wiire om öp wë pël ëaapena pörö piiring sasa wakaim om öpenëak ëa. ¹¹ Pötaanök peene yeëan pöl arim karurö kosang mowesak nener kaamök elmëeim ön.

Ngön mëët

¹² Karurö, ten kosang wesak epël niaanaan kat wieë. Ar omnarö arim naë ngönënë ya yamëngk piporöa ikaanöök ön. Pit Aköpök arim kaö wes moulmëënak könre wetete ninak wotpil yanuwat. ¹³ Pitëm arim naë ya yamëngk pötaan kön wiin isën lup sant elmëen. Pël yeem ar ingre mor saurö mayaaptaring ön. ¹⁴ Karurö, ten ngön kosang epël ök niaanaan. Ar omën wisën yaauröen pepanöm man. Pël ëak kas yaë piporöa lupöt taë mowesak wiapre kor yaaö puorö kaamök elmëen. Pël yeem omën pouröaan ëpre wiap elmëen. ¹⁵ Omën nampök utpet yaalniin

kangiir elmëënganëën ngarangk ëën. Akun poutë kosang ngentiak arim karuröere omën pouröaanta wëwë ompyaut wël ëak elmëën. ¹⁶ Kët ëlötë ërëpërëp eim ön. ¹⁷ Akun poutë Anutuun ngön ök maim ön. ¹⁸ Omnant pout arim naë yaaröön pöt Anutuun yoöre ërëp maim ön. Anutuuk ar Yesu Kristooring yal menak wë pipot pout eim önëak kent yaë.

¹⁹ Ngëëngk Pulöökë ngönte apënëak yaëën wa olëak mëak kan mowaringanok. ²⁰ Anutuu ngönte omnaröa tektek yenia pöt kaaöre këöpöt ëak kasëng mangkanok. ²¹ Ngön pout ökre was ëak ompyaut wël ë moröak wë ²² utpetat mop mowiin.

²³ Anutu, mayaap pepap, pimtök arim lupöt kölam niwasën pangk ëëp. Pi ngarangk elniin tiarim Aköp Yesu pim kaalak waisëpnaatak arim könre lupre koröpötë utpetere korar nent wi naöpan. ²⁴ Anutu yas yeniaaupök pim ngönte akun poutë aan kat wiin kë yaaröaupök ngön ök yenia epët yaap mën pet irëpnaap.

²⁵ Karurö, ar Anutuuk ten kaamök elniipnaan kimang man.

²⁶ Karuröen lup santak yowe mëak mor meneë.

²⁷ Ne Aköpë yapintakël kosang wesak epël yeniak. Ingre mor sa kar pouröen pep epwer sangk kelak ök man.

²⁸ Tiarim Aköp Yesu Kristo pim komre kolap pöt arim naë wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim nanëp, Pool.]

2 Tesalonaika

Yesu pi wel wiak kutömweri sēen wē krismaki 20 pōta ök won sēen Poolök Korin kak wē pep epwer Tesalonaika ingre moröröaan kaalak retēng ē mena. Pi kat wiin pit kön irikor ēak Kristoē kaalak waisēpna pōt yok orōa pēl wesa pōt kat wiak wotpil wasēpēnēak pim waisēpnaata ngōnte kaalak retēng ē mena.

Pōt epēl wia.

Ngōn ngēs rēaut 1:1-2

Yoöre ērēp ngōnte 1:3-12

Kristoē kaalak waisēpnaata ngōnte 2:1-17

Kristoē kentōökē ēnēm ēēpenaat 3:1-15

Ngōn mēēt 3:16-18

¹ O Tesalonaika kak ingre mor saurō, ne Pool Sailasre Timotiiring wē pep epwer retēng ē yaningk. Pōt Anutu tiarim Pepapre tiarim Aköp Yesu Kristo wē pōtaanök.

² Anutu tiarim Pepapre tiarim Aköp Yesu Kristo piarpim komre kolapre mayaap pōt ningkēn arim naē wiaap.

Pool pi Anutuun yoöre ērēp mēēa

³ Karurō, akun poutē ten arimēēn yak Anutuun yoöre ērēp maim wēēn pangk yaē. Arim kön wi kosang yewesaut kosang panē yesēn neneraan lup sant yaalmēan pōt kaō yes pōtaanök. ⁴ Pēl yeē pōtaan ten arim yapinte wak isak Anutuu ingre mor saō ka nantē wēaurōen ök yemak. Arim kōöre tokörōak utpet yaalniin kēlangōn kat yawiem lup kosang sak wē kön wi kosang yewesaut taē wes wak wē.

Anutuuk tiar wotpil wesak wēl ēak ya yanimēngk

⁵ Arim wēwē pitak Anutuuk wēl ēak ya yamēngkaut wotpilte pōt pet yaalni. Ar wēwē ompyaō pipēt wak wēēn arēn kön wiak wa ngaōök nimēēpnaataan kēlangōn kat wiinēak niia. ⁶ Anutu pimtok wotpil wesak ya mēnak omēn kēlangōn kat yaniwi pörō kangiir kēlangōn kat mowiipnaat.

⁷ Pēl ēak ar kēlangōn kat yawi pörō puot kērē niolaan tenring ompyaō eim öpenaat. Pim pēl ēēpna pōt tiarim Aköp Yesu Kristo kutömwer sēp wesak es kēsang newesring tekeri yaarōn pim ensel weēre kosang pörōa piiring waisēpnaatak pēl ēēpnaat. ⁸ Pēl ēak omēn Anutuun köpēl wē tiarim Aköp Yesu pim ngōn ompyaut ngaarēk naōn yaē pörō puuk kangut mampnaarō. ⁹ Omēn pörō pit Anutuuk kangut menak waō ē momēēn Aköpē ēōetak wēaut sēp wesak pim weēre kosangōökē ēwaaten itnaangkēn sasa kö sēpnaarō. ¹⁰ Pim waisēpna akun pōtak omēn pim yapinte wak isak aimeē kön wi kosang wesak wēa pörō piin yaya mapnaat. Ēn arta tenim ngōnēn ök niiaut kön wi kosang wesang pōtaanök pitēm tekarak önēēt.

Pool puuk Tesalonaika omnarō Anutuuk weēre kosang mampēnēak kimang mēēa

¹¹ Ar pēl ēēnē pōtaanök ten akun poutē Anutuuk kaamök elniipēnēak kimang yamēēaurō. Wēwē önēak yas niia pōt pi arēn kön wiin ompyaō wēēn pangk ēēpēnēak kimang yamēēan. Pēl yeem pi weēre kosang ningkēn arim kentōök omēn ompyaut pout ēēnēak kön yawi pōt ēēre arim ya Kristoon kön wi kosang weseē yamēngk pōtta pet irō pēl ēēnēak kimang yamēēan. ¹² Pēl yeem ar tiarim Aköp Yesu Kristoē yapinte wak isak aim wēēn puukta arēn tapēl wak isak apēnēak kimang yamēēan. Tiarim Anutire Aköp Yesu Kristo piaripök komre kolap elniin pēl ēēnēēt.

2

Omēn ngōn wa yoolēaupē ngōnte

¹ Karurō, tiarim Aköp Yesu Kristo kaalak waisēn piiring wa top ēēpena ngōnte kosang wesak epēl nianaan kat wieē. ² Omēn narōak Aköp kaalak waisa ngōn pōt yaan kat wiak kön irikor ēak ya ngēs ēēnganok. Ngōn kaar pōt omēn nampök tektek ngōn yaaurōa ök sak niia ma nampök

pimtë könöökaan rëak niia ma naröak, "Pool puuk retëng ëak wes momëen kat wia," pël ök niia wes. ³ Omën namp kaar ke pilöt ök yeniaan pöt kat mowiinganok. Aköpë waisëpna akunet pas naarööpan. Wet rëak omën kësang Anutuu ngönte wa olëak pi kasëng meneim wëenak omën Anutuu ngönte wa olaima pöp utpet mowesak es parëaöökë ping mowasëpnaap pi tekeri sëenak ënëmak Aköpë akunet orööpnaat. ⁴ Pi omën pouröa Aköp pël sëpënëak pitëm omnant Anutuu ök yewesaare ngëengkwesak yaya yamëëa pötön kööre tok elmëepnaat. Pi pimtën ne Omp Aköp pël aö omnaröa yaya yamëëa pötë rangk isak Anutuu ngönën tup kaöeta kakaati ilëak wel aisëë pimtën, "Ne Anutu tapöp," pël apnaat.

⁵ Ne ngaantak arring wë ngön pöt ök niimaut. Pöt ar kat kolak wë ma? ⁶ Peene omën utpet pöp waisëpënëak yaëen omnant il wariak wë pöten ar ëwat wë. Ënëmak Anutuu pimëen akun mowia piptak tekeri orööpnaap. ⁷ Ar ëwat wë. Peene wëwë Anutuu ngön wa yoolëa pöt kot wiaan omën naröak pël yaë. Pël yaëen omën utpet pöt kot yewesa pöp om kot wesak wë ënëmak sëpnaap. ⁸ Pël ëen omën Anutuu ngönte wa olaima pöp tekeri oröön utpet pöt kaö panë sëen Aköp Yesu wais pim këm muntönök momöön wel wiipnaap. Pim waisëpnaatak ëwa pööring oröön omën pöp kö sëpnaap. ⁹ Omën Anutuu ngönte wa olaima pöp Setenë weëre kosangöök wais morök elniipënëak ya weëre kosang ke nentere nent mënak retëng it ngolöpöt mëmpnaat. ¹⁰ Pël yeem pi Setenë weëre kosangöök omën kö sëpna pörö morök elmëepnaat. Omën pörö Anutuuk utpetetakaan kama moöpënëak pim ngön këet öpënëak maan kaaö ëa pötaanök kö sëpnaarö. ¹¹ Pit pim ngön këeten kaaö ëa pötaanök Anutuuk omën kaar nantëen wa yaap wesak kön wi kosang wasëpna yak omën weëre kosang

nent pitëm naë wes mëen oröak morök elmëepnaat. ¹² Pötaanök omën ngön këeten kön wi kosang newasën utpetatëen kentre kaur eima pörö Anutuuk kangut mampnaat.

Anutuuk ar utpetetakaan kama niöpënëak yaö elnia

¹³ Tenim kar Aköpë lup sant yaalni pörö, ten arimëen yak Anutuun yoöre ërëp maim wë. Ngaan panëer Anutuuk ar utpetetakaan kama niöpënëak yaö niia. Pël ëen pim Pulöök ar Anutu pimtëen omën panë sënëak niulëen ngön këeten kön wi kosang wesan pötaanök utpetetakaan kama niwa. ¹⁴ Anutuuk ar utpetetakaan kama niöpënëak ngön ompyaut tenim arën ök niia pötak yas niia. Pöt ar tiarim Aköp Yesu Kristooring ëwaatak wë pim omën ompyaut ngawi eim önëak niia. ¹⁵ Pötaanök karurö ar kosang sak tauëë Anutuu ngönente tenim këmötök rë nuulöore pepatë ök niiaö pël elnieima pötë ënëm ëeim ön.

¹⁶ Tiarim Aköp Yesu Kristoore Anutu tiarim Pepap, piaripök lup sant elnia. Pël ëak komre kolap yaalniem arim lupöt kosang nuweseim öpnaat. Pël ëen omën ompyaö piarpim nimpna pötëen kangk eim wë. ¹⁷ Piaripök arim lupre könöt kosang nuwesak omën ompyautëen aöre mëmpö pël ëenëen weëre kosang nimp.

3

Poolök, "Anutuun ten kaamök elniipnaan kimang maë," pël mëëa

¹ Karurö, ten ngön munt nent wia. Pöt epët. Ar Anutuun ten kaamök elniin ya mëngkën Aköpë ngönte arim naë ëa pöl teëntom ulöl sëen omnarö wak ping wesak apënaan kimang man. ² Omën selap pan Kristoon kön wi kosang newasën wë. Pötaanök Anutuuk ten utpetaröa moresiaan kama nuupnaan kaalak kimang man. ³ Pit piin kön wi kosang newasën yaëetak Aköp pi ya ompyaö yamëngkën tiar piin kön wi kosang

wasëpëna pöt pangk ëëpnaat. Pi Setenök utpet niwaspanëën weëre kosang nimpnaat. ⁴Aköpök ten könre lupöt kosang niwasën tenök arimëën kön kosang yawi. Ten arën epël kön yawi. Tenim ngön kosang wesak ök yeniak pöt ar peeneaan ënëma poutë om eim önëët. ⁵Aköpök arim lupötë ya yanimëngkën Anutuu arën lup sant yaalni pötëre Kristoë kosang sak tauëë könömöt wak wakaima pötenta ëwat sën.

Poolök omën pourö ya mëmpënëak mëëa

⁶Karurö, ten tiarim Aköp Yesu Kristoë urtak wë kosang wesak epël ök yeniak. Kar narö tenim ngönën ök niaa pöta ënëm naën wisën wë pörö mop mowieë. ⁷Ar ëwat wë. Tenim yaaul ök ëënëët. Ten ngaantak arring wë wisën naën eimaut. ⁸Akun pötak ten arim moresiaan këëre kaömpöt pas naön eimaut. Arim naëaan pas önganëak sum pëënë ëak önëak këtëkre rö kan poutë ya kosang mëneimaut. ⁹Tenim arim naë ya mëneimaö pötak ar këëre kaömp nimpunëak kimang niianëën pangk ëan tapön. Pël ëaatak ten pël naën ar tenim ënëm ëënëëk yak tenimtok këëre kaömp öna yaat mëneimaut. ¹⁰Ngaant tenim arring wakaima pöten ar ëwat wë. Pötak nga ngön nent epël ök niaut. Omën namp ya namëngkën ëëpna pöp kaömp mangkan.

¹¹Pöt oröptaanök ngön pöt nian wasngan. Ten kat wiin epël aim. Omën arim teköökaan narö ya namëngkën wisën wë kar naröa omnantëën ngön pas köntak yamëëan pël ya. ¹²Ten Aköp Yesu Kristoë urtak omën piporöen ngön kosang wesak epël yeniak. Ar ëlëëp wal ë rëak wë arimtëën ompyaö wesak ya yamëngkem këëre kaömp wak neim weë.

¹³Pël wia pötaan, karurö ar ompyaö yaataan kaaöre këëpöt ëënganok.

¹⁴Omën namp tenim ngön pep epweri retëng ë yaningkepöt ngaarëk naön yaëën pöt ëö sëpnaan war wes mëak kërë momëën. ¹⁵Pël yeem

piin kön wiak arim kööre toköp pël wasnganok, won. Arök piin kön wiin arim kar namp pël sëën pepanöm man.

Ngön mëët

¹⁶Aköp, mayaap pepap, pimtök omën ke nentere nent yaaröön mayaap nineim öp. Pi tapöpök ar pouröa naë öp.

¹⁷Ne Pool tapöpök arën yoöre ërëp epët nemtë moresök retëng yeë. Mor retëng epët nemtëët. Nem pep poutë yaaulök arimëënta yeë.

¹⁸Tiarim Aköp Yesu Kristoë komre kolap pöt arim naë wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim nanëp, Pool.]

1 Timoti

Yesu pi wel wiak kutömweri sêen wê krismaki 35 pöta ök won sêen Poolök pep epwer Timoti pimëen retëng ëa. Timoti pöp, pim ëlëp Yuta öngöp, ën pepap Krik ompöp. Pi Epesas kak ingre mor saurö ngarangk ëak wëen Poolök epwer retëng ë mena. Ngön irikor nant pitëm naë yaaröön Poolök Timotiin tolëel ngarangk ëëpën pöta ngönöt ëak mena.

Pöt epël wia.

Ngön ngës räaut 1:1-2

Ngönënéen wa top yaauta ngönte 1:3-3:16

Timoti pim ya mëmpna ngönte 4:1-6:21

1-2 O Timoti ngönën ök niaan kön wi kosang wesak nem ru panë saup, ne Pool Anutu tiar utpetetakaan niöpnaapre Yesu Kristo tiarim kor wëaup piaripök neaan Yesu Kristoë ngön yaaö omën saupök pep epwer retëng ë yaningk.

Anutu Pepere tiarim Aköp Yesu Kristo piarpim komre kolapre ya ngësre mayaap pöt ningkën nim naë wiaap.

Ngönën kaarötön pepanöm mëä

3 Ngaan ne Masetonia yangerakël sumëak yeem ni Epesas kak om wëen ke urak niian pöl yal menak ömëak rangkyeniak. Ni omën ngönën kaaröt ök yema pörö omën muntaröen kaalak mepanëen nga yamëem pirek om wë. 4 Pit omnaröen pitëm ëere körööröa ngön kaaröt ök yema. Pël ëak pötëen neneraan nga eimeë wëwë ompyaut öpna pötaan kaamök naën yaë. Pötaanök pit ngön ke pilöt kaalak apanëen nga mam. 5 Nem niin pitën nga mamëak yeniak pöta songönte epët. Pit kat wiipna pöt pitëm lupöt kewil won wiaan kengkën wë Anutuun kön wi kosang panë wesak wëen pötök lup sant yewesaut pitëm lupötë orööpnaat. 6 Omën kaar yaaö pörö pit ngönën kan pö sëp wesak kasëng menak ngön kë won mosut

nga ilak aim wë. 7 Pit Mosesë ngön kosangöt rë moulopënëak yaëetak pöta songöntere pitëm rë moulopna songönteta köpël wëak yaauro.

8 Tiar ngön kosang pöta songönte ewat wë. Pötaanök ngön kosangta kan pet yaalni pöökë ënëm ëëpena pöt yok pangk. 9 Tiar ewat wë. Anutuuk Mosesën ngön kosangöt ök maan retëng ëa pöt omën wotpilöröaan won. Pi om ke epëlöröen pitëm utpet yaauta songönte pet elniipënëak ëa. Ngön kosangöt ilap yariauröere ngön kosangöt wa yoolëaurö, Anutu kasëng yemengkauröere utpet yaauro, Anutuun yaya nemaan yaauroere piin wapwap yemëëaurö, pitëmtë ëlre peparö yamëngkauröere muntarö yamëngkaurö, 10 öngre omp nga yaauroere ompörö pitëmtok pitëmënt neneraan kaip tiak yaauro, öngre omp narö mon wëere inëen elmë pël ëëpënëak omnarö kain yewauröere kaar omnarö, Aköpë yapintak kaar ëak kosang yewesauröere omën këëtaan kööre tok yaalmëaurö. Omën ke pilöröen pitëm utpet yaauta songönte pet elniipënëak ngön kosang epot ëaut. 11 Ngön yaap ngön ompyautak wia pipët Anutu ërëpsawiarung wëauta pepap puuk arën war wesak ök niamëak neeaut.

Pool pi Anutuuk piin yaköm elmëa pöten yoöre ërëp mëä

12 Tiarim Aköp Yesu Kristo puuk weere kosang nenak ya epët mëmpaat pël kön wiin pangk ëen nenaut. Pötaanök ne piin yoöre ërëp yamëëaup. 13 Ne ngaan pim yapinte ngep elmëak pim ingre mor saurö utpet wesak piin ökre was maimaut. Ne köpël wë piin kön wi kosang nemowasën. Pötaanök yaköm elnëak mait elnëaut. 14 Tiarim Aköpök komre kolap kësang pan elnëaut. Pël ëen ne Yesu Kristooring yal menak wë piin kön wi kosang mowesak lup santaring wë. 15 Yesu Kristo pi utpet yaauro tiar utpetetakaan niöpënëak yangerak irëa ngön pöt yaap pan. Pötaanök kat wiak kön wi kosang

wasëpenaat. Ne epop utpet yauröa wotöököp. ¹⁶ Pël äautak Yesu Kristo pi mait elnäak pim yaköm pöt kësang wia pöta songönte nem naë tekeri wesa pipët om pas won. Omën enëmak piin kön wi kosang wesak wëwë kosangta yaö sëpnaarö pit Yesu Kristook utpet yauröa wotöököp neen yaköm kësang elnäa pöten itenak pit tapël elmëepna pöten kön wiipënëak pël elnäa. ¹⁷ Wëwë kosangta Omp Aköp, pi wel yawiaut wonöp, itnaangkënep. Pi kopëtapökëer Anutu Këep, piin ping wesak yaya aim öpa. Yaap.

Poolök Timotiin ompyaö wesak ngönën ya mëneim öpënëak këk mëä

¹⁸ Timoti nem ruup, omën naröak ngaanëer ngön tekeri wes nina pöten kön wieë ya ngön epët yeniak. Pötaanök ni tektek ngön pöt taintäe wak wë Aköpëen kööre tok yauröa öngpök ompyaö wesak ngönën ya mëneim öm. ¹⁹ Nim kön wi kosang yewesaut taintäe weë lupmer utpetat won wiaan kengkën wë ngönën yaat mëneim öm. Omën narö kön ompyaut pitëm lupötë wieë kan ompyau pet yaalnëa pöt kasëng mangkën kön wi kosang yewesaut këlok sëen wa irikor ëeim wë. ²⁰ Omën pöröa naëaan Aime-niasre Alesanta pöaar nook Anutuun ökre was yamëëaut sëp wasëpënëak Setenë moresi moulmëaut.

2

Kimang yaauta ngönte

¹ Ne wet reäk pël kosang wesak niamaan kat wi. Anutuun omën pourö kaamök elmëepnaan ök maimeë kimang ngöntak yoöre ërëp man. ² Tiar mayaaptaring ompyaö wë Anutuu kanöököl wotpil öpenaataan omën omp aköröere ngarangk pouröaan kimang man. ³ Kimang pël maim önë pötak tiar utpetetakaan niwaup Anutu pi itaangkën ompyaö ëëpnaat. ⁴ Pi omën pourö utpetetakaan niön ngön këeta songönten ewat sëpenaaten kent yaë. Pötaanök omën pouröaan kimang man. ⁵ Tiarim utpetetakaan niöpna

munt namp won, Anutu kopëtap wë. Pël ëen omnaröere Anutuu tekarak omën kopëtap Yesu Kristo Anuturing yal nimampënëak wë. ⁶ Pi tapöpök Anutuu akun mowia pötak tiar omnarö utpetetakaan sum ëak wil nuulëpënëak pim wëwëet këepöt wesak wel wia. Pim pël elnia pötak Anutuu tiar utpetetakaan kama niöpënëak kent kön yawi pöt pet yaalni. ⁷ Pötaanök Anutuuk pim ngön yaaö omën sak ngönën kë pöt ök niamëak neulëaup. Pël ëak ar köpël omnarö kön wi kosang yewesauta ngönën këet rë niulömëak neulëaup. Ngön epët kaar won, yaap yeniak.

⁸ Nem kentöök ka poutë omnarö pit ngaare ngön ngangä pöt sëp wesak pitëm lupöt kölam wë Anutuun kimang maim öpënëak kent yaë.

Öngöröa ngönte

⁹ Nem kentöök öngöröeta ëöaat naën ulpëen mëak köröpö këekë ngep ëak öpna pöt yok pangk. En pit ieping ëak kepön ëpötë ë rangiak polre kal ëak ulpëen ompyaö panë retëngretëng sum kësangringörö mëak öpan. ¹⁰ Öngörö pit “Anutuu enëm yaurö” pël weseë pöt pël yauröa yaaul omën ompyaut pëen ëëp. ¹¹ Öngörö pitëmënt wak irëak këm ur wariak wë kat yawia yaat pëen mëmp. ¹² Ne öngöröak rë yemoula yaat mëmpöore ompörö il mowasö pël ëëpanëak yeniak. Pit om irëak wë ngön kat wiwi pëen ëeim öp. ¹³ Pöta songöntë epët. Anutuuk wet reäk Atam ket ëa. Pël ëak enëm Ewa. ¹⁴ Pël ëakta Atamök Setenë morököt kat wiak wiap nasën ëa. Öngöpökëer morök ngönte kat wiak saun koirä. ¹⁵ Pël äautak öngörö pit ëöaat naën lup santaring wë Anutuun kön wi kosang wasöore lup kölam wë pël ëeim öpna pötak ru wilak ngarangk yaëen Anutuuk utpetetakaan moöpnaat.

3

Ngönënë wotöök wëauta ngönte

¹ Namp pi ngönënë wotöök öpënëak yaan pöt, “Ya ompyauten ya,” pël

apenaat. Ngön pipët yaap. ² Ar omën ke epëlöp ngönënë wotöök moulmëen. Ngönënë wotöököp pi wotpil wëen omnarö pim utpet nent nokoirën yaaup, öng kopëtapring wëaup, pim kentöt sëp wesak pimtën ngarangk ëak ompyaö wesak wëaup, omën kamaatëaanörö ngöntre kar yaalmëaup, omnarö ompyaö panë rë yemoulaup, ³ i ngaat nak kön irikor naën yaaup, ya sangën teënt ëak ngön kosang naën yaaup, omnaröaan wiapre kor yaalmëaup, monatëen kent naën yaaup. ⁴ Pi pim öngre ruurö ngarangk ompyaö yaalmëaup. Pël ëen pim ruurö pimtë këm ngönte ngaarëk yewaurö. ⁵ Ngön pipotë këët epët. Omën pim öngre ruurö ngarangk ompyaö naën yaaö ke pilëpök yok pangk Anutuu ingre morörö ngarangk naëpan. ⁶ Omën ngolöp ngönën kat yawia nampök ngönënë wotöök yok pangk naön ëëpnaat, kölok kölok yaëen Anutuuk Setenë elmëa pöl waö ë mëen këlangön kat wiipanëen. ⁷ Omën namp omën ingre mor nasënöröakta itaangkën ompyaö yaaö pipopökëer yok pangk wotöök öpnaap. Pöta songönte epët. Pit itaangkën pangk naën ëen pöt ökre was maan Setenök lup irikor elmëen pim kalaapök öpnaat.

Ngönën ya kaamök yaauröa ngönte

⁸ Ar omën ke epëlörö ngönën ya kaamök moulmëen. Ngönën ya kaamök yaaurö pitta tapël wotpil wëen naröak itaangkën ompyaö yaaurö. Pit yangap yar naën yaaurö, i ngaat kësang nak omnaröa omnantëen kentre kaur naën yaaurö. ⁹ Pit ngönën kë ngaanëer ëlëep wiakaimaut peene tekeri wesa pöt taintaë weë pötaan lup könöm naën yaaurö. ¹⁰ Wet rëak ök elmëak itaampun. Pël ëen pit yok pangk ëak ngönën ya kaamök ëëpnaan. ¹¹ Pitëm öngöröeta tapël wotpil wëen naröak itaangkën ompyaö ëëp. Pit ëlëeptak omnaröen ökre was apanëp pitëm kentöt sëp wesak omën ompyaut

pëen ëeim öp. ¹² Ngönën ya kaamök yaaup pi öng kopëtapring wë pimtë öngre ruure omën pim kaatakörö këekë ngarangk yaaup. ¹³ Ën ngönën ya kaamök yaaö namp ya ompyaö mëmpna pöp pi yapinring öpnaap. Pël ëëë kosang wesak pimtë Yesu Kristoon kön wi kosang wesa ngön ompyaö pöt ök maim öpnaap.

Aköpë elnieim wë pöta songönte

¹⁴ Ne teënt nim naë wais itaampëak kent yaëenak pep epwer retëng ë yaningk. ¹⁵ Pël yeëetak omën nentak kan newariin wë akun il yewasën pöt ni Anutuu ru saurö tiarim ompyaö öpenaata songönten ëwat sumëak pep epwer retëng ë yaningk. Ka nenta möörö ngentiipanëen wap kotre kaöat taë wesak wesiraapna pöta ök tiar Anutuu ruurö Anutu wëwëetaringëp pim ingre moröröak wap kotre kaö sak wë ngön këët ngentiipanëak waalak wë. ¹⁶ Yaap pan, Anutuu ngönën ngaanëer ëlëep wiakaimaut peene tekeri wesa pöta songönte kësang panëët. Songön pöt Yesuun epël ya.

“Pi omën sak tiarim naë tekeri saup. Pi wotpilëp pöt Ngëengk Pulöök tekeri wesaup.

Enselöröak piin itenaup.

Pim ngönte yang kaö poutë pangk ëaup.

Yangerakë omnaröak kön wi kosang mowesaup.

Anutuuk koirak kutömweri isaup.”

4

Ngön kaar yaauröa ngönte

¹ Ngëengk Pulöök këekë wesak ngön epël ök ya. Omën narö ënëmak ngönën sëp wesak pul kaarötre urmeraröa ngönötë rë olapnaat. ² Omën kaarö ngön kaar pöt yema pöröak utpet pitëm naë wia pötök pitëm lupöt wa irikor elmëen omën ompyautre utpetat yok pangk kom naëpan. ³ Omën ke pilörö pitök öng tekre omp tek wë kaömp nant ngës olëak öpna pötakël morök elmëëpënëak rë yemoul. Pël ëaap kaömp epot

Anutuuk tiar omën Kristoon kön wi kosang wesak ngön keët ewatörö yoöre ërëp mëak nëmpenëak ket ëaut. ⁴ Anutuu omnant ket ëa epot pout ompyaö pëenöt. Pötaanök Anutuun yoöre ërëp maimeë nant yenem nantön kaaö naëngan. ⁵ Pöt Anutuuk tiarim kaömp pangkpangk nëmpenëak ngön ëa pöten kön wieë yoöre ërëp yemak pötak kaömp pöt welaköt ëen nëmpenëak yok pangk yeë.

Timoti pi Kristoë ya omën ompyaup

⁶ Ni ngönënte kön wi kosang weseë ngön keëta ënëm ëak weëre kosang wak omën muntaröen nem ngön pipot pout ök mamë pöt Yesu Kristoë ya omën ompyaup pël sumëet. ⁷ Pël yeem öng ulöpöröa ëlar ngön mos pipot kasëng man. Ni Aköpë kanöök seim ömë pötaan lupmerök kengkën sumë yaat mën. ⁸ Ni ewat weën. Koröpöök kengkën sumëak ya yamëngkën pöta keët ompyaut. Ën lupmerök kengkën sak Aköpön kön wi sokolumë pöt kë ompyaö panëet. Pötök yangerakë wëwëetere kutömweri wëwëet poutepar kaamök elniipnaat. ⁹ Ngön epët yaap panëet, kat wiak kön wi kosang wasëpenaat. ¹⁰ Anutu wëwëetaringëpök kë ompyaö panëet nimpna pötaan piin kor wë weë ngentiak ya kësang yamëngk. Anutu pöp pi omën pourö utpetetakaan niöpënëak kent yaaupök tiar piin kön wi kosang yewas pörö yaap utpetetakaan niöpnaap.

¹¹ Ni ngön pipot pout omnaröen ök mëak rë moulön ënëm ëëp. ¹² Ni yokot ulwas weën. Pötaanök omnarök niin kön wiin irepan. Ni lup santre kön wi kosang yewesautaring lup kölam weën nim ngönën yaautre wëwëet tekeri sëen omnarö itenak ënëm ëëp. ¹³ Neen kor wë ngönën sangk kel mampöore rë moulö pël ëeim öm. ¹⁴ Akun ngönën ngarangköröa moröt kepönöök yaniwiin tektek ngön yauröak ngön war wes nina pötak Ngëëngk Pulöök ya mëmpëak weëre kosang kësangën elnia pöta

keët mos sëpanëen ngarangk ëëm. ¹⁵ Ni omnarö itaangkën nim yaat ompyaö sëpnaataan akun poutë kosang ngentiak mëneim wëen keët orööp. ¹⁶ Nimtë koröpöökë wëwëetere ngönën ök yamëëauten ngarangk ëëm. Ni akun poutë ya kosang pël mëmpë pötak omën nim ngön kat yawiauröere nimëntre ar pourö wëwë ompyautak önëet.

5

Ingre morörö ompyaö elmëëpenaata ngönte

¹ Omp ulöp nampön ngön mamëak pöt ser erak ngön manganëp nimtë pepapön yemaan pöl wiap ngön mam. Omp ulwasöröen mamëenta nimtë nanëpön yemaan pöl mam. ² Ën öng ulöpöröen ngön mamëenta nimtë ëlëpön yemaan pöl mam. Öng ulwasöröen ngön mamëenta kön ompyautaring nimtë sasëpön yemaan pöl mam.

Öng kapiröröa ngönte

³ Öng namp pim ompöp wel wiin pimënt weën pöt ompyaö elmëëm. ⁴ Ën öng kapir namp pim ruure ëaröaring weën pöt pit epël kön wiip. “Tiarim ya kaöet pi ngarangk elmëëpenaat,” pël weseë wet réak pim pitëmëen elmëeima pöta kangiir elmëëp. Pël ëëpna pöt Anutuuk itaangkën ompyaö ëëpnaat. ⁵ Öng kapir namp pim kaamök elmëëpnaap won ëen pimënt wë pöt Anutuun kön wi kosang wesak ket kanaan rö kanë Anutuuk pi kaamök elmëëpënëak kimang maim wë. ⁶ Ën kapir namp koröpöökë kentötë ënëm eim wë pipop pim lupmer wel wia. ⁷ Ni öng kapirörö ngön pipta ënëm eimeë saun won öpnaan keëke wesak ök mam. Pël ëen omnarö itenak kön wiin ompyaö ëëpnaan. ⁸ Namp pim karurö kaamök elmëëre pimtë kaatakörö wet réak kön wiak kaamök elmë pël naën yaë pipop pim kön wi kosang yewesaut kasëng menak köpëlöröa ök sak wë pitëm utpet yaaö pöt il yemowas.

9 Öng kapir namp pim kris-makiat 60 ëak won saup pim omp kopëtapring wakaimaup ke pilëpökëer kaamök elmëepnaan pim yapinte öng kapiröröa pepeweri wiaapnaat. 10 Pi sant yeëa ma won pöta songönte tekeri wasëpnaan pëël mam. Ru wilak omnant menak ngarangk yeëa ma won? Omën ngolöpörö pim naë waisën ompyaö yaalmëa ma won? Ngönën omnarö sant yaalmëa ma won? Omën këlangön kat yawiaurö kaamök yaalmëa ma won? Lup sant ke nentere nent yeëa ma won? Songönöt kat wiak pi omën ompyaö pipot eima pël kön wiakök pepeweri wiim.

11 Öng ulwasöröak pitëm ompörö wel wia pipöröa yapinöt pepeweri wiinganok. Ke pilörö kentre kaur ë yesem Kristo kasëng menak omp koir yaë. 12 Pël ëak öng tek wë Kristoë inëen ëëpënëak wet rëak pim Kristo pimënting öpënëak ngön kosang wesa pöt yailën saunaring yaë. 13 Pël ëakta nent epël yaë. Pit ka poutë ilëak orö yesem wisën eim wë. Pël yeem omën muntaröa omnantön kön wieë pitëm ngönöt kain wak kaö wesak yeem ngön utpet ke nentere nent naëpanëet aim wë. 14 Pötaanök pit utpet ke pipot ëëpanëen nem kentöök öng ulwasörö pit kaalak omp wak ru wilak pitëm kaat ngarangk ëëp. Pël ëëpna pötak tiarim kööre toköröak ngön utpetat tiarën niapënëak pitëm utpetatön ngaöl ëak sëp wasëpnaat. 15 Nem ngön yeniak pipta songönte epët. Öng kapir narö Aköpë kamtaö ilap riak Setenë ënëm yes. 16 Ngönën öng namp pim kurtak öng kapir narö wëen pöt ngarangk elmëep. Pël ëëpna pötak öng kapir pörö pit ingre moröröa naëaan omnant naön wëen ingre mor pöröak öng kapir muntarö omën kaamök elmëepnaat won pörö yok pangk kaamök elmëepnaat.

Ngönënë ngarangköröa ngönte

17 Ar ngönënë ngarangk ya ompyaö yamëngkauröa sumat isak mam-pun. Pël ëënëak pöt pitëm naëaan

ngönën ompyaö ök aöre rë niulö pël yaaö pipörö wet rëak pël elmëen. 18 Pöta ngönte ngönën pepeweri epël wia. “Purmakaöp ya kaamök yaalniem koinöt nëmpënëak yaëen këmët il mowariingan.” Tapël nenteta epël wia. “Ya omnamp pim ya yamëngkauta kangut yok pangk öpnaap.” 19 Omën kopëtapök ngönënë ngarangk namp utpet yaë wesak arim ëöetak ngön yaatak mouleëpënëak yaan pöt kat mowiingan. Ën omën naar ma naar namp pöröak niaan pötaar kat mowiim. 20 Ën ngarangk namp saun nent koirën pöt omën pouröa ëöetak moulmëak wotpil mowasum. Pël ëen pim karurö itenak kas ëëpnaan.

21 Ne Anuture Yesu Kristoore ensel Anutuu yaö elmëaurö pitëm ëöetak kosang wesak epël yeniak. Ni ya pipët këëkë wesak ngarangk ëëm. Pël ëak ni ngön nenta songönte nokoirën wë teënt nimtë könöök ök mangan. Pël ëak omnarö omnant mööngkraar kangk elmëengan. 22-25 Ni omnarö ngönën yaatak moulmëemëak teëntom mores kepönöök wiak welaköt elmëengan. Pöta songönte epët. Omën narö pitëm saunat yoolök wiaan pöta kangut naaröön yaëen ityaangk. Ën naröaat ëlëep wia. Ënëmak oröön itaampenaat. Pöta ök omnaröa ompyaö yaaut yoolök wia. Peene yoolök wi naön yaë epot yok pangk akun wali ëlëep wi naöpan. Ni teëntom köntak omnarö ngönën yaatak moulmëem pöt omën pöröa saunaté kangut nim rangk isëpnaat. Pötaanök nimtë wëwëet ngarangk ëen lupmer kölam wiaap.

Ni yaumanre ya këlangön yaën. Pötaanök won sëpnaan i yaapöt pëen nënganëp wain i kot nentaring na pël ëëm.

6

Inëenöröa ngönte

1 Inëen yaaö ngönënring pöröak pitëm ngarangköröen, “Kaöarö” pël weseë ping wesak ap. Pit pël naën

ëepna pöt omën narö pöten itenak Anutuu yapintere ngönente wak irëak aöre utpet wesak aö pël ëepnaat. ² Inëen yaaurö pit pitëm ngarangk Kristoon kön wi kosang wesak wë pörö pitën, “Pi nem karip,” pël wesak wak irepan. Pit pitëm ngarangköröen epël kön wiip. “Pi Kristoon kön wi kosang yemowasën lup sant yaalmë. Pël ëen ne ya yamëngkën pöta këet öpnaat.” Pël kön wieë pit weë ngentiak inëen panë elmëep.

Omën këetre mosutë ngönte

Ni omnarö ya pöt mëmpnaan kosang wesak rë moulöm. ³ Omën namp tiarim Aköp Yesu Kristo pim ngön këetere Anutuu ënëm yaauta ngönte sëp wesak maimet aim wë pipop ⁴ pi pimtën kön wiin isën kön won pan wë. Pël ëak pi irikor ëak wë omën mosutön ngön kosang wesak aimeë ngön lup nantë songönötëen ngön nga elëpënëak kent yaë. Pël yaë pötök omën epot yaarö. War, komkap, ökre was, omnampön köpël wë pas köntak, “Pi utpet yaaup,” pël wasö pël yaaö pöt yaarö. ⁵ Pël ëak kët ël epotë ngön ke urak aim wë, omën ke pil yaë piporö pitëm könöt ëngk ma e wia. Pël yeë ngönën këet këëké wak naön yaë. Pël yeem pit epël yewas. “Aköpë ngönëntakël wëaö pöt monere urömaring wëaut,” pël yewas.

⁶ Yaap, omën namp pi pimtë omnantön, “Ne yok pangk ëa,” pël weseë Aköpë ngönënta ënëm ëëpna pöt yok pangk omën ompyaut kësang orö morëëpnaat. ⁷ Tiar tiarimtë songönte ëwat wë. Ëlöröak elek niwilaurö. Wë ënëmak wel wiak elek tapël sëpenaarö. ⁸ Pötaanök kaömpre poë koröpre pöt wak wë pöt, “Yok pangk ëa,” pël wesak öpenaat. ⁹ Ën omën narö monere uröm kësang pan koirëpënëak kent yaë pipörö pit Setenök morök elmëen pim kalaapöök öpnaat. Pël ëak omën pasutön kent yaaö pötak wer moön kö sëpenaarö. ¹⁰ Monere urömatön kent yaaö pötak utpet ke nentere nent pötë songönte pël yaë. Omën narö monere urömatön kent yaëen pötök wer moön

ngönën sëp wesak këlangön kaö kat wieim wë.

Pool pi Timoti ompyaö öpënëak mëëa

¹¹ Anutuu omnamp ni, omën ke pilöt kasëng mamp. Pël ëak wotpil wëaö, ngönënring wëaö, kön wi kosang yewesautaring wëaö, lup sant yaautaring wëaö, weë ngentiak ulöp ngarngar yaautaring wëaö, wiap së së yaautaring wëaö, omën pipotring ömëëtaan weë panë ngentiim. ¹² Ni Kristoon kön wi kosang yewesautaring ömëëtaan weë ngentiim. Pël ëak wëwë kosangët wak öm. Ni omnaröa ëöetak Anutuun kön wi kosang wesan pöt mëëan pötak pi wëwë kosang pötak ömëak yaö niwesa. ¹³ Anutu omën pout wëwë yaningkaupre Yesu Kristo Rom yang ngarangk Pontias Pailatën ngön yaapët kosang wesak mëëaup piarpim ëöetak kosang wesak epël yeniak. ¹⁴ Aköpë ngön kosang wes yaningk pipot irikor ëëre omnaröak utpet wesak aö pël ëëpanëen ngarangk këëké eim wëënak tiarim Aköp Yesu Kristo orööpnaat. ¹⁵ Anutuuk akun wi aut wia pötak pimtök Kristo tekeri wes ulmëëpnaat. Pimënt kopëtapökëër ërëpsawiarang wëwëere weëre kosang pötë pepap pi omën omp aköröa Omp Aköp, pimënt tapöpökëër kaöaröa Kaöap. ¹⁶ Pi kopëtap wel yawiaut wonöp, ëwa panë omnaröa nasënganëëta öngpök wëaup. Omën nampök piin itnaangkën ëaup, peeneeta nampök itnaangkanëëp. Weëre kosangre yaya yamëëa pöt pim naë wieëaut om wiakaim wiaap, kosang pan. Yaap.

Omën omnant selap wieëauröa ngönte

¹⁷ Ni omën omnant selap wieëauröen ök mam. Pël ëen koröp ngaarëk wak omën lëngë sëpna pipotön kön wiin pitëm kaamököt pël ëen kosang wesak öpan. Anutu pi moup pepap puuk omnant ulöl wes ningkën wak ërëpsawiarang öpenaap piin kosang wesak öp. ¹⁸ Ni ök mam. Pël ëen omën omnant selap wieëaurö ya ompyaut

selap mēnak perper äak pitēm omnant kom äak omēn muntarö mamp. ¹⁹ Pël äepna pötak pitēm enēm kaamök elmēepna omēn weere kosangringöt koirak wewē kosang kēet öpnaat.

Wa korkor ngönte

²⁰ Timoti, ni Anutuu ngön nina pipēt kēekē wesak ngarangk eēm. Pël äak ngön pas kē won pipot kasēng mamp. Omēn narö tiarim ngönēntaan kööre tok yaalni piporö pitēm ngön pipten, “Ewat kēsangöt yewaut,” pël kaar ya. ²¹ Pit, “Ten ewatringörö,” pël aim oläak irikor äak ngönēn kasēng menaut pötaanök.

Anutu pim komre kolap pöt arim naē wiaap.

[Yok pi tapēt. Ne nim pepap, Pool.]

2 Timoti

Yesu wel wiak kutömweri sèèn wë krismaki 36 pöta ök won sèèn Pool kaalak wii kaatak wë Timotiin epwer retëng ë mena. Pool pi pimtë wel wiipna akunet temanöm yesën kön weswes ëë Timoti pim Epesas kak ingre mor saurö ngarangk ëëpnaal ngan rë mena.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut 1:1-2

Yoöre ërëpre wa korkor ngönöt 1:3-2:13

Weteteere pepanöm ngönöt 2:14-4:5

Pool pimtë ngönte 4:6-18

Ngön mëët 4:19-22

1-2 O Timoti nem ru ulöpöököp ne Pool Anutuuk Yesu Kristoë ngön yaaö omën sumëak neulëak tiarim wëwëet Yesu Kristooring yal mangkën nimpnaat kosang wesak niia pöten ök ni amëak wes nemëaupök pep epwer retëng ë yaningk.

Anutu Pepere tiarim Aköp Yesu Kristo piarpim komre kolapre ya ngësre mayaap pöt ningkën nim naë wiaap.

Tiar ngönëntaan ëö ëëngan

3 Nem ëere peparöa eima pöl neenta lupmer utpetat won wiaan kengkënring wë Anutuun inëen elmëeim wë. Pël ëëë nimëen yak kët ël epotë Anutuun kimang maimeë yoöre ërëp maim wë. 4 Ne sëp yaniwasën nim neen yaköm ëën ing ëan pöten kön wieë ërëpërëp kësang pan ëëmaak yak niin itaampaaten kent yaë. 5 Ne nim kön wi kosang pan weseim wëen pipten kön wia. Kön wi kosang ke pil pipët nim öng ëap Loisre ëlëp Yunis piarpim eimautak niinta tapël yaën pël kön yaniwi. 6 Pötaanök nim könö it nganga niwesak epël niamaan. Ngaan nem moresiar nim kepönöök yaniwiin Anutuuk welaköt elniin ngönën ya mëmpëak weëre kosang waup. Pötaanök weëre kosang pöta kët ngarangk ëak ulöl wasum.

7 Nim elnia pöten kön wieë epël kön wiim. Anutu pim Pul tiar yaningk pöök kas ëëpenëak naalniin weëre kosang ëëre lup sant ëëre tiarimtok tiarimtën ngarangk ë pël ëëpenëak yaalni. Pötaanök weëre kosang waö pöta kët ngarangk ëak ulöl wasum.

8 Ni tiarim Aköpë ngönënte ök amëëtaan ëö ëëngan. Pël ëak ne pim yaat yamëngkën wii kaatak neulëaup neenta ëö ëëngan. Ni Anutuu naëaan weëre kosang wak nem yaaul ngönëntaan këlangön kat yawiem kön wiin pangk ëëp. 9 Anutu pim tiar utpetetakaan niwak wotpil öpenëak yaö niia pöt tiarim ompyaö nentaan won. Ngaanëër pan Anutu pi yang epër won wiaan Yesu Kristook tiar ompyaö niwasëpnaat pël kön wia pötak komre kolap elnia. 10 Pim komre kolap elnia pötak peene tiarim utpetetakaan niwaup, Yesu Kristo, jaaröön tekeri yes. Kristo pi weleta weëre kosangöt wa olëak pim ngön ompyautak wëwë kosang wiakaim wiaapna pöt war wes yaningk. 11 Pël ëën Anutuuk ne pim ngön yaaö omën sak ngön ompyaö pöt aöre rë moulö pël ëëmëak neulëaup. 12 Pël ëaut pötaanök ne këëmre këlangönring wëaup. Pël ëëë pöten ëö naën nem kön wi kosang yewesaup Anutu pöpön kön selap naën yaaup pi weëre kosangringëpök nem ya yamëngkautre wëwëet ngarangk elnëëpënëak yemangk pöt pout ngarangk ëak wëen akun kaöaö temanöm sëpnaat. 13 Ngön yaap nem këmtakaan ök yeniak pipta ököök ëëm. Ni Yesu Kristooring yal menak wë ngön pipët piin kön wi kosang wasöore lupmerök sant mowasö pël ëëmëen yeniak pipël ëëm. 14 Ni Anutuuk omën ompyaö ngarangk ëëmëak nina pipët ompyaö wesak ngarangk ëëm. Ngëëngk Pul tiarim lupmeri wia pöök kaamök elniaan ya pipët mëmp.

15 Ni ëwat wëen. Esia yangerak ngönën omën pourö ne sëp newesaut. Pitëm naëaan Piselasre Emosenis piaripta. 16 Aköp pi Onesiporas pim öngre ruuröen yaköm elmëep.

Pitëm pepapök ne wii kaatak wëen kaaö naalnëen akun kësang nem naë wais ya kë neweseimaup. ¹⁷ Pi Rom kak wais neen ap weseim wiak nokoiraut. ¹⁸ Aköpök kön wiin pangk ëen akun kaöaöök yaköm elmëep. Pi Epesas kak nemëen inëen ya kësang mëneimaut. Pöten iteneimaup niinta ewat wëen.

2

Poolök Timotiin Yesu Kristoë nga omën sëpënëak mëä

¹ Nem ruup ni, tiar Yesu Kristoor-ing yal menak wëen komre kolap yaningk pötak weëre kosang sak öm. ² Pël ëak omnaröa itöök nem ngönën ök niaan kat wia pipot nuukta tapël omën naröen kön wiin ya ompyaö mëmpnaarö pël ëen pöt pitën maan omën muntaröen ök map.

³ Ni Yesu Kristo pim nga omën ompyaö namp pël sak tenring këemre këlangönë rangk öm. ⁴ Ne nim ömëel pöten kön wiimëek yak ngön nokoliit ök niamaan kat wi. Omën namp kööre tokörö il wasëpënëak nga yaatak wë pi ya muntat namëngkën yaaup. Ngaaröa kaöapök pim yaaten itenak kent ëëpënëak nga ya kopëtet ompyaö wesak mëmpnaat. ⁵ Ën namp pi omën muntarö il mowasëpënëak ngaal witwit yeem ngasam pöta ngön kosangta ënem naën ëëpna pöp këet naön ëëpnaap. ⁶ Ën namp pi ya lupöök akun poutë ya kaö mëneim öpna pöp puuk wet réak ya lupöökaan kaömp këet öpnaap. ⁷ Ngön pipot ingre mor saurö tiarim wëwëeten ya. Aköpök kön koir ningkën nem ngön ök yeniak pipotë këetön ewat sumëet. Pötaanök kön wiaam.

⁸ Ni Yesu Kristoon kön wiaam. Pi omën omp ak Tewit pim ëapök weletakaan wal ëaup ngön pöt ngönëntak ök ni yeë pöt. ⁹ Ne ngön ompyaö pipot ök yaan omnaröak nem ngönten kaaö ëen utpet yauröen yaalmë pöl këemre këlangön ke nentere nent kat yenewi. Pit wii yenetë. Pël ëautak Anutu pim ngönte wii natëen yaë. ¹⁰ Pötaanök ne Anutuu yaö

wesaurö pitëmëen këemre këlangön epot kat yawi. Pit Yesu Kristook utpetetakaan moön Anutuu ëwaatak wakaim öpënëak këlangön kat yawi. ¹¹ Ngön epël wia epët yaap.

“Tiar pim weletak yal menan pöt wëwëetakta yal mempenaat.

¹² Tiar këlangön kat yawiem weë ngentiipena pöt piiring ngarangk sëpenaat.

Tiar pi yak mowasëpena pöt puukta tiar yak niwasëpnaat.

¹³ Tiarim ngön kosangët wiap sëpna pöt pim ngön kosangët kosang sak wiaapnaat.

Pi nalre nal naën yaaup.”

Ya omën namp Anutuuk itaangkën ompyaö yaë pöta ngönte

¹⁴ Ni ngön epët ngölöp wesak Anutuu ëöetak omnaröen mëak pit ngön utpetatëen nga elepan pël mam. Pël yaë piptak kaamök naalmëen ngön utpet pötök pöt kat yawiaurö utpet yemowas. ¹⁵ Anutuuk niin kön wiin kë sëpnaataan weë ngentiak yaat mëmp. Pël yeem ngön këet wotpil tekeri wesak maim wëen omën ëöaat nim rangk nawisën ëëpnaat. ¹⁶ Ngön pas kë won Anutuu kent naën pipot apan. Pipotök utpetatë kanöök wes mëen Anutuun kasëng mempanëen. ¹⁷ Kaar pipot ëmpöl kaöatë yaë pöl ulöl sak utpet yewas. Omën ke pil yauröakaan naar Aimeniasre Pailitas. ¹⁸ Piarip irikor ëak ngön këet kasëng menak ënemak weletakaan wal ëëpenaat ya pöt yok oröa pël kaar aimeë omën muntaröa kön wi kosang yewasaut utpet weseim wë. ¹⁹ Pël yaatak Anutuuk pim ingre morörö tiar ka wap ket ëak wesirën taintaë taua. Wap pöta möönöök ngön epël wia. “Aköp pi pim omnaröen ewat wë.” Pël ëak munt nent epël wia. “Omën Aköpön, ‘Yaap pi tiarim Aköp,’ pël maimeë pim yapinte wak yaurö pit utpetat kasëng mamp.”

²⁰ Omën omnant kësang wieëaupë ka kaöetak kelön nant omën sum kësangët koolre siluwa pötök ket ëëre këraare yangatök ket ë pël ëaut wia.

Nant ya kaotä yaut, nant pasutë yaut pël äak wia. ²¹ Namp pi omën pas pöt kasëng menak pim lupmer kölām wasën pöt pi kelön ya kaotä pötë ök sëpnaat. Pël èen Ka Pepapök piin kön wiin ompyaö èen peram mowasën pi yaap Ka Pepapëen ya ompyaö ke nentere nent mëmpnaat.

²² Timoti ni omp ulwasöröa kentre kaur yaaut sëp mowesak öm. Pël äak omën lup kölāring wë Anutuun kaamök elmëepënëak maim wëauröaring wotpil wëere kön wi kosang mowasö, lup sant elmëere mayaaptaring wë pël èemëen wë ngentiim. ²³ Ni köpël ngön utpet pipot kasëng mamp. Pipotök nga koir yaë pöten ewat wëen. ²⁴ Aköpë inëen yaaö nampök ngaal witwit ngön epan. Pi omën pourö ngöntre kar elmëimeë ompyaö wesak ngönën ök maim öp. Pël yaëen nampök piin utpet yaalmëen pöt ya sangën elmëëpan. ²⁵ Pël äak omën pim ngön wa olë yaurö pitën wiapre kor elmëak pitëm könöt wotpil mowasëp. Pël èen pit Anutuuk kaamök elmëen lup kaip tiak ngön këet ewat sëpën sa. ²⁶ Pël äak pitëm lupöt kan tëen ngaanëer Setenök pim ngön ngaarëk öpënëak kalaapö mowiin wak wakaima pörekaan ent ë olëak ompyaö sëpnaat.

3

Akun kaöaö temanöm yesën wa irikor kësang orööpnaat

¹ Ni epël kön wiaam. Akun kaöaö temanöm yesën könöm ke nentere nent orööpnaat. Pöt epot. ² Omnarö pitëmtën kent èen këimön ëepnaat, monatön kentre kaur ëepnaat, pitëmtën wak isak apnaat, ieping ëepnaat, Anutuun ökre was apnaat, pitëm ëlre peparöa ngönöt wa olapnaat, omnant mangkën yoöre ërëp nemaan ëepnaat, Anutuun ngëengk nemowasën ëepnaat, ³ omën pitring irëauröenta ngöntre kar naën ëepnaat, omnaröak mayaap elmëepënëak

yaëen kangiir nga elmëepnaat, omnaröen ökre was apnaat, pitëmtök pitëmtë koröpötön ngarangk naën ëepnaat, kentre imënoröa yaë pöl ëepnaat, omën ompyaö yaautön kööre tok ëepnaat, ⁴ pitëm karuröen morök elmëak kööre toköröa moresi moulmëepnaat, teënt pan köntak pitëm kön ëngk ma e pötë ënëm ëepnaat, pitëmtök omën kaöarö pël kaar apnaat, koröpöökë omnantön kent yeem Anutuun kent naën ëepnaat. ⁵ Pël yeem pit koröpöök Anutuu ënëm yaaö kaarkaar sak wë Anutu kasëng menak öpnaat. Ni omën ke pilörö kasëng mamp. ⁶ Pitëm naëaan narö ëlëep ka nantë së ilëak öng kön wonöröen ngön kaar ke nentere nent mëak pitëm ngönën kaar pötë ënëm ëepënëak morök yaalmë. Öng pörö pitëm saunatë könömöt wetak wë kön selap wëaurö kentre kaur ke nentere nent pötök wer moön ënëm yaaurö. ⁷ Pit kët ël epotë ngön kat wiak kön ya mëneimeë ngön këeta songönte ewat nasën yaaurö. ⁸ Omën öngörö morök yaalmëa pörö ngaan Sanisre Sampris piarpim Moses pim ngönten kööre tok elmëa pöta ök ngön këetaan kööre tok yaaurö. Pitëm könöt utpet yaaurö yak kön wi kosang yewesaut kaëngk yaaurö. ⁹ Pitëm omnant yaautë këet kaö naarööpan. Sanisre Sampris piarpim ëa pöl köpël yaauta këet tekeri sëen omën pourö itaampnaat.

Weëre kosang taueë Anutuu ngönta ënëm yaauta ngönte

¹⁰ Ni neering yesaup nem ngönën ök yamëëaöre kan yaaö, omnant yaaö poutë songöntere Anutuun kön wi kosang yewesaöre ya wiap yaaö, lup sant yaaöre këere ngaatë rangk wë, ¹¹ omnaröak utpetat kësang yaalnëaöre këlangön kat yawiaö pötön ewat wëen Antiokre Aikoniamre Listra ka pötë së wë këlangön kaö kat wieim wëen Aköpök utpet pötë öngpökaan ent ë neulëaut pöten ewat wëen. ¹² Omën narö Yesu Kristook yal menak Anutuu ngöntak öpna piporo kööre toköröak utpet mowasëpnaat.

13 Ēn omēn utpet kaar yaurōak omnarōen morōk yemaan Setenōkta pitēn morōk tapēl maan utpet panē sēpnaat.

14 Ni pōt, ngōn kē kat wiak kōn wi kosang wesang pipot taintaē wak ōm. Ni ten ngōn pipot rē niulaurōen ēwat wēen. 15 Nimtēnta ēwat wēen. Nim kotuukaan ngēengk ngōnēn pepewer sangk kelak kat wieimaup yak pōtak kōn ompyaut ningkēn Yesu Kristoon kōn wi kosang wasēn Anutuuk utpetetakaan niōpnaap. 16 Ngōnēn pep pipot pout Anutu pimtē Pulōōkē kaamōktak orōaut. Pōtaanōk ngōn pipotōk ēwat ninaktiarimtē utpetatōn pet yaalni. Pēl ēak tiarim wēwēat ompyaō niwesak wotpil ōpena pōt rē yanuul. 17 Kopēta niwasēn Anutuu omēn kē panē sak ya ompyaō ke nentere nent mēmpenēak ngōnēn pep pōt orōa.

4

Poolōk Timotiin Anutuu ngōn kēēt kosang wesak ōk mapēnēak mēēa

1 Ne Anutuu ēōetakre Yesu Kristo omēn wel wiaare ōp wēaurō tiarim ngōnte ē pet irēpnaapē ēōetak pim akun kaōaōōk wais wa ngaōōk nimēēpna pōtaan kosang wesak epēl niamaan kat wiim. 2 Anutuu ngōnte ōk mēak omēn pōtaan kent yaurōere kaaō yaaō pourōen wiap elmēak kosang wesak ōk mam. Pēl ēēn ngōn pōtak elmēēn pitēm lupōt it nganga sēp. Pitēm utpetatōn nga maan lup kaip tiip. Konōt kosang mowasēn Anutuu kanōōk sēp. Pēl yaēēn kēt ēl epotē wiap elmēak kēēkē wesak rē mouleim ōm. 3 Ēnēmak akun nent temanōm sēēn omnarō wotpil ngōnten kaaō ēak pitēmtē kentōtē ēnēm eimeē ngōnēn kaarōt kat wiipēnēak yeem pēēl maan rē yemoula ke nampre nampōrō wais rē mouleim ōpnaat. 4 Pēl ēēn pit ngōn kēēt kasēng menak ēlar ngōn pōt kat wieim ōpnaat. 5 Ni pōt, kēt ēl epotē kōn tektektaring wē kēēmre kēlangōnē rangk ōm. Pēl ēēē omnarōen ngōnēn ōk maim ōm. Nim omnarō kaamōk

ēak ngōnēn ōk yemaan ya pōt panē wesak mēmpem ōm.

Pool pi ya pet irēpēnēak mēēa

6 Wain iit Anutuun kiri yaalmē pōl nem iit lē olemēak yeē. Nem wēwē epēt sēp wasuma akunet temanōm yes. 7 Ne nem yaat wēē ngentiak mēneimaut. Nem yaat mēmpō wais pet ir yoolak. Kan yaō neea pōōk mēsaō wais yaō neeaurek yaarō. Nem kōn wi kosang yewesaut wil kēlok naēn. 8 Pēl ēēn peene pōt kutōmweri ul ē rangiaut, sum kēsangring omēn wotpilōrōaan yaō ēa pōt nemēēn ēaut akun kaōaōōk Omp Akōp, ngōn ē pet yairaō wotpilēp puuk nampnaat. Pōt nemēt pēēn won, pim orōōpna akuneten kent ēak kor wakaimaurō pitta mampnaat.

Ngōn mēēt

9 Peene teēntom nem naē waisum. 10 Timas pi yangerakē omnantōn kentre kaur ēak ne sēp newesak Tesalonaika kakē sa. Pēl ēēn Kresen piita Kalesia yangerakē yesēn Taitasta Talmesia yangerakē sa. 11 Pēl ēēn Luk pimēt tenip wē. Pōtaanōk ni Maak koirak arip waisēē. Pi yok pangk ya kaamōk elnēēpnaap. 12 Tikikas pōpōkēer nook wes mēēn Epesas kakēl sa. 13 Nim waisumē pōtak nem ulpēēn waliip Troas kak Kapas pim kaatak wiaan pōp wak waisum. Pēl ēak pep pepatring ket ēautre imēn korōpōōk ket ēaō pipotta wak waisum. Ne pep imēn korōpōōk ket ēaō pipotōn kent pan yaē.

14 Ainōtōk omnant ket yaaup Alesanta pi utpet kaō elnēaut. Pōtaanōk Akōpōk kangut mampnaat. 15 Niinta omēn pōpōn ngarangk kēēkē ēēm. Pi kosang ēak tenim ngōnōt wa olēaup.

16 Wet rēak nem ngōn yaatak neulēa pōtak omēn namp ne kaamōk naalnēēn, won pan. Omēn pourō ne sēp newesa. Akōpōk pitēm korar elnēa pōta kangut won wes moolap. 17 Akōp neering wē ngōnēn ulōl wasēn kōpēl omnarōeta kat wi pet irēpēnēak kaamōk elnēak wēēre kosang nenak utpet kaōatē naēaan ent ē neulēaut.

¹⁸ Aköp pi utpet ke nentere nenta öngpökaan newak ompyaö wesak kutömweri wa ngaöök nemëëpnaap. Tiar akun poutë pim yapinte ngaarëk wak aim öpa. Yaap.

¹⁹ Ne Akuilaare pim öngöp Prisi-laare Onesiporasë öngre ruurö pit pouröaan yowe yemak pël ök mam.

²⁰ Erastas pi Korin kak wakaimaup. Tropimas yauman ëën Mailitas kak ent ë moulmëaut. ²¹ Kentre wap akunet temanöm sëpanëën teënt waisum.

Yupulasre Putenre Lainasre Kloti-aare ingre mor eprek wëaö pourö pitta yowe yenia.

²² Aköp nim könöpring öp. Pim komre kolap pöt arim naë wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne nim pepap, Pool.]

Taitas

Yesu pi wel wiak kutömweri sēen wē krismaki 35 pōta Ök won sēen Poolök pep epwer Taitas pimēen retēng ēa. Taitas Krik omēn Poolring wakaimaupök Krit kustak ingre mor saurō ngarangk ēak wēen Poolök epwer retēng ē mena. Pim pep epwer pöt, Taitasēn tolēel ngarangk ēēpēn pōta ngönöt mena. Ngön epēt 1 Timoti pōweri wia pötē ök.

Pöt epēl wia.

Ngön ngēs rēaut 1:1-4

Ngönēnē ngarangkörōa ngönte 1:5-16

Omēn pourōa ngönte 2:1-15

Wa korkorre pepanōm ngönöt 3:1-11

Ngön mēet 3:12-15

¹ O Taitas, ne Pool Anutuu inēen yaaupök pep epwer retēng ē yaningk. Puuk Yesu Kristoē ngön yaaō omēn neulēak pimēen yaō elniaurō arim kön wi kosang yewesaut taē wasēn pim wēwēetak wē pōta kēet kēekē ēwat sēnēak neulēaut. ² Ne ar ya kē sak wēwē kosangēt önēetaan kor önēak arim kön wi kosang yewesaut taē yanuwās. Anutu pi kaar naēnēpök yangerak omnant naarōon wiaan pōtaan kup nuwia. ³ Pēl ēak puuk ēnēmak pim akun wia pōtak wēwē kosangta songönte pim ngöntak tekeri wes nina. Anutu kama yanuwa pöpök ngön epēt nenak ök amēak neaan pēl yeē.

⁴ Taitas niin ngönēn ök niaan nem yeē pōl kön wi kosang wesak nem ru panē saup, niin yoōre ērēp yeniak.

Anutu Pepere tiarim kama yanuwaup, Yesu Kristo, piarpim komre kolapre mayaap pöt ningkēn arim naē wiaap.

Ngönēnē wotōökörōa ngönte

⁵ Ni ingre mor saurōa naē omēn nant korar wia pöt wotpil wesak ka poutē ngönēnē wotōökörō moulmēemēak nem ök niia pōl Krit kustak niulēen wēaup. ⁶ Ne epēl

ök niiaut. Omēn namp pi omnarōa itōök ketre saun won panēēpök öng kopēt nampringēp, pim ruurōeta Kristoon kön wi kosang yewesaurōak pitēm kentōökē ēnēm ēak utpet naēn yaaōre pitēm ēlre peparōa ngön wa nemoolaan yaaō omēn ke pilēpök ingre morörōa kepönōök moulmēen öp. ⁷ Ngönēnē wotōököp pi Anutu pim yaat ngarangk yaaupök omnarōa itōök ketre saun won, wotpil öp. Pi pimtēn ping wesak ēak ya sangēn teent ēēpan. I ngaat nak kön irikor ēak omnarō köntak mööpan. Monere urōmatēen war ēēpan. ⁸ Omēn kamaatēaanörō ngöntre kar elmēep. Kön ompyautaring wē wotpil ompyaō öp. Pimtē wēwēet ngarangk ēep. ⁹ Pi tenim ngönēn kē rē yanuul pöt taē wes wak öp. Pēl ēēē ngönēn kē pöt rē moulöore omēn ngön pöt wa yoolēaurōa kaaröt tekeri wasō pēl ēep.

Krit kustak kaar omnarō selap wakaima

¹⁰ Omēn selap ngön wa yoolēaurō wē. Pit ngön mosut ēak morök yaalni ke pilörō selap Yuta omēn, “Ar Anutuu ngönta ēnēm panē ēēnēen arim koröp kaut ileē,” kaar pēl yaaō pörōa naēaanörō. ¹¹ Pit monere urōmat öpēnēak ngönēn naēpanēet aō ompörōere pitēm öngre ruurō utpet yemowesaurō. Pōtaanök ngönēnē wotōökörō ar pit il mowarieē. ¹² Pitēmtē Krit kustakaan ēwat omēn nampök epēl ök ēa. “Krit omnarō ten kaar yaurō. Ten animaurōa ök kē köntak yeem wisēn yaurō.” ¹³ Krit ēwat omēn pöpē ök ēa pöt yaapēt. Pōtaanök pitēm kön wi kosang yewesaut taē wesak öpnaan kosang wesak ök maē. ¹⁴ Pēl ēak pit Yuta omnarōa ēarōa ngön pasutre omēn ngön kēet wa yoolēaurōa ngön kosang wesak ya pipotōn kat wiipan pēl maē. ¹⁵ Omēn pitēm lupötē kölam wē pörō pit omēn poutōn kön wiin kölam wia pēl yaurō. Ēn utpetatök pitēm lupötē utpet wasēn Kristoon kön wi kosang newasēn yaaō pörō pit omēn poutōn kön wiin kölam won

pël yewas. Pöt pitëm kõnre lupöt pu wariin ompyaöre utpet pöt kom naën yaaurö pötaanök. ¹⁶ Pël yaëetak Anutuun ewat wë pël yaauröak pitëm yaautök pi kasëng yemangk pöt pet yaalni. Anutuuk pitën itaangkën utpet pan eën pit pim ngönte wa olëak omën ompyaut eëpënëak eën pangk naën yaaurö.

2

Öngre omp ulöpöröa ngönte

¹ Pit utpet ke pipot yaauröak ni pöt ngönën këet pëen rë mou. ² Omp ulöpöröen i ngaat nak kön irikor eëpan pël ma. Pit omën ompyaut yaëen omnaröak pitën ping wesak ap. Pël ëak pitëmtë wëwëat ngarangk eëp. Pël yeem këekë wesak kön wi kosang wasöore neneren lup sant elmë pël eëp. Pël yaëen omnaröak pitëmëen utpet yaalmëen pöt kosang sak öp. ³ Tapël öng ulöpöröenta öngöröa Anutuu ngön ngaarëk yewa pöl eëpnaan ök ma. Pit omnaröen utpet wesak mepan. Pël ëak i ngaat keimön nëmpan. Pël yeem öng ulwas ompringöröen ompyaö yaaö pöt rë moulak pet elmëep. ⁴ Pël ëak öng ulwas pöröen pet elmëen pitëm ompre ruuröen lup sant elmëepnaan. ⁵ Pël ëak pitëmtë wëwëat ngarangk ëak lup kölam öpnaan. Pël yeem pitëmtë kaatë omnant këekë wesak ngarangk ëak omnaröaan ompyaö elmëak ompöröa ngönöt ngaarëk öpnaan. Pit pël yaëen pöt omnaröak pitëm yaautön itenak Anutuu ngönten utpet wesak naëpan.

Omp ulwasöröa ngönte

⁶ Öngre omp ulöpöröen mëea tapël omp ulwasöröenta ök ma. Pitëmtë wëwëat ngarangk eëpnaan kosang wesak ök ma. ⁷ Ni ompyaö yaaö pötaan wotöök rëak wëen omnarö nim yaaö pöten itenak ök eëp. Ni rë moulömëen, wotpil wë këekë wesak rë mou. ⁸ Ngön kë omnaröak wa utpet wesak naën eëpna pöt pëen ök ma. Pël eën nim kööre tokörö pit tiarën utpet wesak niapënëak ök eën pangk naën eën eö sëpnaan.

Inëen ruuröa ngönte

⁹ Inëen ruuröen pitëm kaöaröa ngönöt ngaarëk wak ompyaö wesak ya mëngkën pit itenak ya erëpërëp eëpnaan ök ma. Pitëm kaöaröen ngön utpetat kangiir mepan. ¹⁰ Pit pitëm kaöaröa omnant këkain eëpanëp ompyaö wesak pitëm ngönöt ngaarëk öp. Pël eën pit itenak, “Yok pangk yaë,” pël wasëpnaan. Inëen ruurö pit ya ompyaö ke pil yamëngkën Anutu tiarim kama yanuwaup pim ngönönte ngaarëk sëen omnaröak itenak kön wiin, “Ngön pöt ompyaut,” pël wasëpnaat.

Tiar lup kölam wë Kristo pim akun kaöaöön kor öpa

¹¹ Anutu pi yang ël epotë omën pourö kama niöpënëak pim komre kolap pöt tekeri wes nina. ¹² Komre kolap pötak Anutu kasëng menak wëaö pöttere yangerakë kentre kaur pöt sëp wesak e yangerak wë ep-takëer tiarim wëwëat ngarangk ëak wotpil wë omën Anutuu ënëm yaauröa wëaul öpenëak rë yanuul. ¹³ Pël eën tiar wëwë pötakël wë kön kosang wiak kë ompyaö oröön erëpsawi eëpena pöten kor eim wë. Yaap, tiar kor eim wëen Yesu Kristo jaaröön pim ëwaat tekeri sëen itaampenaat. Pi tiarim Anutu, ompyaö yanuwas pöp, ¹⁴ tiar utpetatë öngpökaan kama niwak kölam niwasën pim omnarö pël sak wë kosang wesak ompyaö yaaö pöt eëpenëak pim wëwëet tiarimëen keimön naën kësangën elniak wel wia.

¹⁵ Ngön pipot pout ök ma. Weëre kosang nina pöt pout wak wë ngön pipot öpnaan ke urak mëak wa olapanëen kosang wesak ma. Pit niin kön wiin iraan nim ngönte wa olapan.

3

Tiar wëwë ompyautak kosang sak öpa

¹ Nim ingre mor sauröen yang ngarangköröere kaöaröa iri öpnaan ngolöp wesak ök ma. Pit ngönöt ngaarëk wak wëen ya ompyaö nant

mangkën pöt mëmp. ² Pit omnaröen utpet wesak mëak ngön kosang mepanëp ompyaö elmëak ëpre wiap elmëëp. ³ Tiar ngaan Setenök morök elniin ngön këëta kanö irikor ëak köpël wë ngön wa olaimaurö. Pël ëak tiarim wëwëat ngarangk naën kentre kauratë ënëm pëen eimaurö. Kët ël epotë tiar utpet yaëen omnarö tiarën kaaö yaalniin tiarimëntta neneraan kaaö eimaurö. ⁴ Pël ëauröak Anutu tiar kama yanuwaup pim ompyaö elniire lup sant elni pël yaaö pöt tekeri wes ninak ⁵ kama niwaurö. Pi tiarim wotpil yaautaan won, pimtë yakömtak pël elniaurö. Pi tiarën yaköm elnieë tiarim lupöt iirak pim ru niwasën Ngëëngk Pulöök tiarim lupöt ngolöp niwesa. ⁶ Anutuuk Yesu Kristo tiar kama yanuwaaupë tiarimëen elnia pötaan Ngëëngk Pul pö tiarim naë wes mëen wais kaamök kësang elnia. ⁷ Anutuuk komre kolap elniak, “Wotpilörö,” pël niak yaö niwasën kön kosang wiak kor wë wëwë kosangët öpenëak pël elnia. ⁸ Ngön pipot yaapöt.

Taitas, nem kentöök ni omën Anutuun kön wi kosang wesaurö omën ompyaut eim öpnaan kosang wesak omën yaap pipot ëëpnaan ök ma. Pipot ompyaut, omnarö kaamök yaalni. ⁹ Ngön utpet ke epëlöt kasëng man. Ngön mosutëen nga elngan. Èere körööröa songönöt kaö wesak angan. Moses pim ngön kosangtak wia pötön nga angan. Omën pipot pout mosut, kaamök naalniipanëët, pötaan kasëng man. ¹⁰ Èn omën namp ngön kaar ëak ingre morörö kom yaalmëen pöt akun nent ma nentepar wotpil mowas. Pël ëen pi kat nawiin yaëen pöt kasëng moman. ¹¹ Ni ëwat wëen. Omën ke pilëp korar wë utpet yaaup. Pimtë yaaut tiarën pet yaalni.

Ngön mëët

¹² Ne Atemas ma Tikikas namp nim naë wes mëen wais orööpna pötak teëntom nem naë Nikopolis kakë wais. Ne kopi akunaöök pörek ömëak kön yawi pötaanök. ¹³ Ni Sinas, Rom

ngön kosangöt ëwatëpre Apolos piarip kaamök ompyaö elmëak kamtaöökë omnant menak wes mëen sëp. Piarip omnantön ngöntök ëëpanëen kaamök elmë. ¹⁴ Tiarim ingre mor saurö pitta ompyaö yaauta yaat këëkë wesak mënak kosang sëp. Pël yaëen narö koröpöökë omnant ëël yaëen pöt kaamök elmëen pitëm ngönëntak wëaut kë ëëpnaat.

¹⁵ Omën neering wëaurö pit pourö niin yoöre ërëp yenia. Ngönëntak lup sant yaalni pöröenta tapël yaalmë pël ök ma.

Anutu pim komre kolap pöt ar pouröa naë wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne nim pepap, Pool.]

Pailimon

Yesu wel wiak kutömweri sèèn wë krismaki 32 pöta ök won sèèn Pool Rom kak wii kaatak wë pep epwer Pailimon pimèèn retèng ëa. Pailimon pöp omnant kësang wieëaupök Kolosi kak wëèn ingre mor saurö pim kaatak wa top ëeima. Poolë epwer retèng ëaö pöta songönte epël. Pailimonë inèèn ru namp, Onisimas, pim omën nent këkain ëak kas Rom kakë sa. Pël ëak Pool koirak lup kaip tiak Kristoon kön wi kosang wesa. Pël ëèn Poolök Onisimas kaalak Pailimonë naë wes yamëem Pailimonök pim saunet won mowasëpënëak pep epweri ök mëak mangkën wak sa.

Pöt epël wia.

Ngön ngës räaut 1-3

Pailimon pimtëèn yaya ngönte 4-7

Onisimas pimèèn kimang mëëaut 8-22

Ngön mëët 23-25

¹ O Pailimon, ne Pool Yesu Kristoë ngönte yaautaan wii kaatak neulëaupök Timoti tepërim ngöntöp piiring wë tenpim ya ngawiap nimèèn pep epwer retèng ë yaningk. ² Öng Apia tenpim karipre Akipas tenpim yeë pöl Anutuu yaat kosang ngentiak yamëngk pöpre ingre mor saö nim kaatak ngönënëèn wa top ë yaë pöröaanta yoöre ërëp yak.

³ Anutu tiarim Pepapre Aköp Yesu Kristo piarpim komre kolapre mayaap pöt ningkën arim naë wiaap.

Pool pi Pailimonëèn Anutuun kimang ngöntak yoöre ërëp mëëa

⁴⁻⁵ Pailimon, ni Aköp Yesuun kön wi kosang wesak Anutuu omnaröen lup sant yaalmëan pöt naröak aan kat wiaut. Pötaanök ne kët ël epotë nimèèn Anutuun kimang ngöntak yoöre ërëp maim wë. ⁶ Ni omnaröen nim Kristoon kön wi kosang yewesa pöten ök maan tiar Kristook yal ëak wëèn Anutuu tiarën ompyaö yaalni pöten ewat sëpënëak kimang yemak. ⁷ Ngöntop, ni Anutuu omnaröen lup

sant elmëen pit ya kë sa. Pël ëèn ne pöt kat wiak ya kë sak ërëpërëp yeë.

Pool pi Pailimonön Onisimas sant mowasëpënëak mëëa

⁸ Ni lup sant yaalmëan pötaan epël niamaan kat wi. Kristook pim yaatak neulëèn wë. Pötaanök nook omnant ëëmëèn këk niamëak pöt pangk niamaat. ⁹ Pël ëëmaatak tepër nampnampëèn yak lup sant yeë pötaan wiap wesak niamaan. Ne Pool omp ulöpöp Yesu Kristo pimèèn yak wii kaatak neulëèn wëaupök ¹⁰ Onisimas, nem ruup, pimèèn kosang wesak kimang yeniak. Nem wii ka eptak wëautak piin Kristoë songönte ök maan kön wi kosang wesak nem ru sak wë. ¹¹ Pi ngaan nim inèèn yaaupök pim akunet pet nairën wiaan nim sëp wesautak ompyaö wesak kaamök naalniin ëaup, peene tepër pouwaar yok pangk kaamök elniipnaap. ¹² Pötaanök nook pi nim naë wes mëèn yewais. Pi nem ru ulöpöököp yak ne sëp newesak nim naë yewaisën ya këlangön yaë. ¹³ Ne Kristoë ngön ompyaut ök yaautaan wii kaatak neulëèn wëaupök pi nim urötak kaamök elnëëpënëak kent yaë. ¹⁴ Pël yaëëtak ni pötaan kuure mak nenëaan wiaan piin maan nem naë öpënëak kön nawiin ëaut. Pöt ni ompyaö elnëak piin maan öpnaan ke urak niamaaten kaaö yaë. Könöök pël elnëëmëeten kent yaë.

¹⁵ Ne kön wiin Onisimas pi kaalak wais niiring sasa öpnaataan Anutuuk maan akun kot nent sëp niwesa. ¹⁶ Ngaan pi nim inèèn ru wakaimaup. Peene pöt, pöt pëèn won. Pi nim ëan pöl Kristook yal meneë yak inèèn pëèn won, nim kar panë sak wë. Ne piin lup sant yaalmë. Ën ni ne il newesak nim inèèn ruupök nim ëa pöl Aköpön kön wi kosang wesak wëèn lup sant kësang pan elmëeim ömëep. ¹⁷ Ni kön wiin tepër Kristoë yaat yamëngkauwaar pël wesak pöt nim neen sant yaalneën pöl piinta elmë. ¹⁸ Pi utpet nent elnia ma omën nent nim naëaan këkain ëa pöt

ök neaan kangiir nimpaat. ¹⁹ Ne Pool nemtë moresök epël retëng yeë. Onisimas pim omën nim naëaan wa pötë kangiir nimpaan. Ni ëwat wëen pötaan ngolöp nuwesak epël nenian-gan. Ne kaamök elniin Kristoë omën sak wëen pötaan nim naë kangiir nampë kësang nent wia. ²⁰ Pötaanök Aköpëen yak ne ompyaö elnëak Onisimas sant mowas. Tepër Kristook yal menak wëerek pël elnëen ya kë sumaan.

²¹ Ni nem këm ngönte ngaarëk ömëet pël kön wieë pep epwer retëng ë yaningk. Yaap, ne kön wiin ni il wesak munt nantta ëëmëep. ²² Ne kön wiin Anutuuk nim kimang yamëëaut kat wiak wil neulëen nim naë waisumaap. Pötaanök Onisimas pim nim naë waisëpnaatak ne nim naë wais ömaan ur nent kopëta was.

Yoöre ërëp ngönte

²³ Epapras, Yesu Kristoë ngönte ök yaautaan wii kaatak moulmëen neering wë pöp pi yoöre ërëp yenia.

²⁴ Ën Maakre Aristakasre Timasre Luk neering ya yamëngka pörö pitökta tapël yenia.

²⁵ Aköp Yesu Kristo pim komre kolap pöt arim lupmeri wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne nim karip, Pool.]

Ipru

Yesu wel wiak kutömweri sëen wë krismaki 37 pöta ök won sëen omën nampök pep epwer Ipru omën ingre mor saö naröaan retëng äa. Omën retëng äa pöp, tiar köpël. Pi ingre morörö kööre toköröak pitëm kön wi kosang yewesaut irikor yaalmëen kasëng mampënëak yaëen epwer retëng ë mena. Pi Kristoë yaatere yapintak Mosesëet il yewas pöt pet elmëa.

Pöt epël wia.

Kristook Anutuu songönte tekeri wes pet ira 1:1-3

Kristook enselörö il yewas 1:4-2:18

Kristook Mosesre Yosua il yewas 3:1-4:13

Kristoë kiri yaaö yaatak Mosesëet il yewas 4:14-7:28

Kristoë sulöp ngolöptak Mosesëet il yewas 8:1-9:28

Kristoë kiri äautak Mosesëet il yewas 10:1-39

Kön wi kosang yewesauta ngönte 11:1-12:29

Wa korkor ngön mëet 13:1-25

Anutuuk pim Ruupön maan pim ngönte ök niia

¹ Ngaanëer Anutu pi tektek ngön yaauröen ök maan tiarim ëaröen ngön ke nentere nent, kan ke naöre naö ök maö ima. ² Pël äautak peene yangerakë omnant won wasëpna akunet temanöm yesën akun eptak pim Ruupön maan pim ngönte ök niia. Ruup Pepapök maan omnant pout ket äaup omnantë pep sëpënëak mëea. ³ Anutuu ë rangiere ëwaat pim naë wiaan tekeri yewas. Pi Anutuu ök panëep pim weëre kosang ngöntak omnant pout kaamök elniaan taë sak wia. Puuk wel wiak tiar kölam niwasëpënëak tiarim saunat won wes olëak, kaalak kutömweri wal ëak së Anutuu yaapkëel wel aisëak weëre kosangring wë.

Anutuu Ruupök enselörö il yemowas

⁴ Pi Anutuuk yapin kaöet mangkën enselöröaat il yewas. Tapël pi kutömweri isak Anutuu yaapkëel wë weëre kosang wak enselörö ngep elmëak wë. ⁵ Ne tol ëen pël yeniak? Ngaan Anutuuk ngönëntak epël mëea pöt enselöröen ök nemaan äa.

“Ni nem Ruup.

Peene ne wil nuulëak nim Pep sak wë.”

Ën epteta enselöröen nemaan äa.

“Ne pim Pep sak wëen

pi nem Ru sak öpnaat.”

⁶ Nent pöt, Anutuuk pim Ru wetëep yangerak wes mëen waisëpënëak äa pötak epël ök mëea.

“Ne Anutu nem ensel pourö piin yaya map.”

⁷ Nent pöt, pim enselöröen, “Pit Ruupë iri wë,” weseë pitëmëen epël äa.

“Ne Anutu nem enselöröen maan kentöökë ök yesaurö.

Ën nem inëenöröen maan es wilëngöökë ök yesaurö.”

⁸ Ën nent pöt, Ruupëen Anutuuk epël ök mëea.

“O Anutu, ni omp aköp akun wali om ngarangk eim ömëep.

Nim omën wa ngaöök yamëen porö wotpil wesak ngarangk yaaup.

⁹ Ni wotpil yaautön kent yaaup, utpet yaautön kaaö yaaup.

Pötaanök Anutu ne, nim Anutuuk ni ërëpsawi ëëmëak yaö niaan ërëpsawi kaö yaëen nimotök karuröaat il yewas.”

¹⁰ Nent epël mëea.

“Aköp ni omnant won wiaan yanger ket äan.

Nim moresring kutömwer ket äan.

¹¹ Kutömre yang pipot kö yesën ni pöt wakaim om ömëep.

Poë koröpö sëpar yes pöl pipot ëëpnaat.

¹² Nuuk pit poë koröpö rang rë yawi pöl ëëmëet.

Pël äak ulpëenëp përeak ngakëp yamë pöl elmëëmëet.

Ën ni pöp om wakaim ömëep.

Ni ulöp sak wiap nasëngan.”

¹³ Nent epël wia pöt, Anutuuk pim enselöröen nemaan, Ruupön mëea.

“Ni wais nem yaapkëetakël wel aisëak weëre kosangring wëen omën nimëen kööre tok yaaurö nook maan nim weëre kosangöökë karök ilapnaat.”

¹⁴ Ën enselöröen tolël mëëa? Pit omën könöröa ök ëen Anutuuk pim inëen ya mëmpënëak wes yamëaurö. Pël ëen wais omën Anutuuk utpetetakaan kama niöpnaarö kaamök yaalni.

2

Anutuu utpetetakaan yaniwa pöt kësangët

¹ Yaap, Anutuu Ruupök enselörö il yewas. Pötaanök tiar pim ngönte ök niaan kat yawi epët kat kolak sëp wasnganëen taë wes wak öpa. ² Anutuu ngön kosangöt enselöröen maan ök mëëa pöt yaap panëet. Omnarö ngön pöt ngaarëk naön wa yoolaan kangiiir Anutuuk utpet mowasö ima. ³ Pötaanök tiar Anutuu ngönte, Ruupë ök ëa pöt, wa olëak Anutu tiar utpetetakaan kama niöpna kaö pöt kasëng mangkën tol ëak kangut won ëëpën? Orööpnaat. Pim tiar utpetetakaan kama niöpna ngön pöt, Aköp Yesuuk wet rëak ök aan omën kat wiauröak ngön pöt yaap pël aan kat yawi. ⁴ Pit pël yaëen Anutu pimtakta Aköp Yesuu ngönte yaap pöt tekeri wasëpënëak retëng weëre kosangring it ngolöp ke nentere nent mëneima. Pël yeem pim könöök elmëen Ngëëngk Pulöök ngön pöt kaamök ëak ngönën ya mëmpënëak weëre kosang ke nentere nent omnarö nina.

Yesu pi tiar omnarö utpetetakaan kama yewauta pep saup

⁵ Yang ënëm orööpënëak Anutuuk mëëaur nem yeniak epër, Anutuuk enselörö ngarangk ëëpënëak nemaan ëa. ⁶ Won. Pöta ngönte ngönëntak ngön nent epël wia.

“Anutu, ten omën pasuröaan ni oröptaan kön yaniwiin?

Ten omën pëenöröaan ni oröptaan ompyaö yaalniin?

⁷ Ni ten akun kot nent enselöröa iri öneak niulëen pitök il niwesa.

Pël ëen kaalak ënëmak ni ten wak ngaarëk isak ëwaat ë nirangian.

⁸ Pël ëak ni ten omnant pout ngarangk ëënëak tenim iri niulëan.”

Yaap, Anutu pi tiar omnant pout ngarangk ëëpenëak niulëa ngönën piptak pël ëa. Pötaanök kopët nent tiar ngarangk naëngan won, pout ngarangk ëëpenaat. Pël ëëpenaatak peene itaangkën tiar omnant pout ngarangk naën yeë. ⁹ Peene pöt, tiar itaangkën ngön pipët Yesuun ëa. Anutuuk pi akun kot nent enselöröa iri öpënëak moulmëen pitök il mowesa. Pël ëen pi këlangön kat wiak wel wiin pim pël ëa pötaan Anutuuk pi wak ngaarëk isak ëwaö ë morangia. Pim këlangön kat wiin ë morangia pöt, Anutuuk tiar omën pourö komre kolap elniak tiar kaamök elniipnaan wel wiipënëak maan pël ëa.

¹⁰ Anutu pi omnant pout ket ëak pötë pep sak wë. Pi omën kësang pan pim ru sak kutömweri së ëwaatak öpenëak kent kön wia. Pël ëak Yesu tiar omnarö utpetetakaan kama yewauta pep panë sëpënëak yaö maan këlangön kat wia. Anutu pi pël ëen kë sa. ¹¹ Yesu tiarim kölam yaniwesaupre kölam niwesaurö, tiarim Pepap kopëtap. Pötaanök pi tiarën, “Nem nangarö,” pël niapënëak ëö naëpan. ¹² Pi tiarën ëö naën Anutuun epël mëëa.

“Nem nangaröen nim ngönte ök memaat.

Ne ingre moröröa tekarak wë niin yaya niamaat.”

¹³ Ën nent epël.

“Ne pitring piin kön kosang wiimaat.” Kaalak nent epël.

“Anutuu runga nena pöröaring wë.”

Yesu pi tiar kaamök elniipënëak yang koröpö wa

¹⁴ Anutuu ruurö tiar yang koröpöoring wë. Pötaanök piita tapël ëa. Pöt pimtë weletak weleta pepap Seten won mowasëpënëak yang koröpö wa. ¹⁵ Pël ëakta omën weletaan kas yaautak wii ket ëak nitëen wakaimaurö wil niulëëpënëak pël ëa. ¹⁶ Pim yang koröpö wa pöt,

enselöro kaamök elmëepënëak naën, tiar Apramë ëarö kaamök elniipënëak pël ëa. ¹⁷ Tiar pim nangarö kaamök elniipna kan muntat won. Pötaanök tiarim ök panë sa. Pël ëak Anutuun kiri yaauta wotöök sak ya ngës ëen wotpil nuwasëpënëak Anutuu ëöetak ya kaö mëna. Pöt tiarim utpetat iir niolapënëak pël ëa. ¹⁸ Setenök piin morök yaalmëen këlangön kat wiaup yak omnaröa naë morök orö yanirëen yok pangk kaamök elniipnaap.

3

Yesuuk Moses il yewas

¹ Yesuuk kölam niwesa nem karurö, Anutu kutömweri wëaupök ar piiring önëak yas niiaurö. Ar Yesuun këëkë kön wieë. Pi Anutuuk wes mëen pim ngönte ök ëak kiri yaauta wotöök saupë ngönte tiarök ök yaaurö. ² Anutuuk pim omnaröa naë Mosesën ya ngön maan ya panë wesak mëna pöl Yesuukta tapël ëa. ³ Kaat ök rëaupë yapintak kaata yapinte il yewas pöl Yesu Anutuu kaata pepapök Moses pim kaatak wëaup il mowesën omnarök pim yapinte wak isak ya. ⁴ Ka epot pout ök rëaup wë. Omnant poutë pepap Anutu. ⁵ Moses pi Anutuuk ya ngön maan pim omnaröa naë inëen ya yamëngkem Anutu pim ënëmak apna pöta ngönte ök maima. ⁶ Kristo Anutuu Ruup pi Anutuuk ya ngön maan ya panë wesak yamëngkem Anutuu omnarö ngarangk elnieim wë. Anutuu omën pörö tiar tapörö. Pöt pas won. Tiar kön kosang wieë pim yaö niia pötön kor öpena pöt pim omnarö pël apenaat.

Israel omnarö lup kosang ëak Anutuu ngönte wa olëa

⁷ Pötaanök Ngëëngk Pulöök ngön epël ëa pöt tiarimëen yes.

“Ar peene Anutuu ngönte kat yawi eptak

⁸ Israel omnaröa Anutu kasëng menak lup kosang ëa pöl ëëngan.

Pit yang mopöök ima akun pötak pim ngönte wa olëak ökre was elmëeima.

⁹ Arim ëarö pörek krismaki 40 pötë öngpök nem ya kosang mëneima pötön iteneëak

köntak utpet elnë ökre was elnëeimaut.

¹⁰ Pël ëen ne omën pöröen ya sangën ëen epël ëaut.

‘Pitëm könöt nem pet yaalmëa pöl nawiin sa rëak yesaurö.

Pit nem yaautön ëwat sëpnaaten kaaö yaaurö.’

¹¹ Pöten kölop elmëak ngön kosang wesak epël ëaut.

‘Pit nem kaare yang kë yesaurek newaispan pan.’ ”

Israel omnaröa Anutuu ngönte wa olëa pöl ëëngan

¹² Karurö, arim naëaan namp lup-meri kön utpetat wieë kön wi kosang newasën ëak Anutu wëwëap kasëng mengkanëen ngarangk këëkë ëeim ön. ¹³ Pël ëak arim naëaan namp utpetatë moröktak elniin lup pu waringanëen kët ël epotë neneren wa korkor ngön maim ön. Pël ëak ar neneren ngön ëak kat yawiëm pöt, “Ngönëntak, ‘Peene,’ pël ëa pöl peene taptakëer ngön ngaarëk ömaat,” pël kön wieë ngaarëk weim ön. ¹⁴ Tiarim wet rëak Kristoon kön wi kosang wes-san pöl taë wes wak yesem weletak oröopena pötaan Kristooring lup kopëtemer sak wë. ¹⁵ Pöta ngönte ngönëntak epël ëa.

“Ar peene Anutuu ngönte kat wiak pöt

Israel omnaröa pi kasëng mena pöl lup kosang ëëngan.”

¹⁶ Pöt talöröak Anutuu ngönte kat wiak kasëng mena? Pöt maim narök naën, Israel omën Mosesök Isëp yangerakaan mësak waisa tapöröak ëaut. ¹⁷ Ma talöröaan Anutuuk krismaki 40 pötë öngpök ya sangën elmë ima? Pörö utpetat ë yesem yang mopöök wel wi won sa. ¹⁸ Ma talöröaan pi kölop elmëak ngön kosang wesak, “Pit nem kaare yang kë yesaurek newaispan,” pël ëa? Pöt

pim ngönte wa olaima pöröaan äa.
¹⁹ Tiar pöten ityaangk. Pit Anutuun
 kön wi kosang newasën äautaan pim
 kaare yang kë yesaurek neilaan äa.

4

*Kë yesa kaare yanggerak oröopenëak
 niiaut*

¹ Anutuuk pim kë yesa kaare
 yanggerak së öpenëak kup niwia.
 Pötaanök arim naëaan namp utpet äak
 neilaan eënganëen ya ngës kön wiipa.

² Pitëm ngaan ngön ompyaut kat wia
 pöl tiarta äaut. Pit ngön pöt kat pëen
 wiak taë wa naön äa pötaan pötak
 kaamök naalmëen äa. ³ Ën tiar ngön
 pöt taë wak wë eporö kë yesa kaare
 yanggerak së öpenaarö. Anutu pi kaare
 yang pören epël mëea.

“Ne kölöp elmëak ngön kosang wesak
 epël äaut.

‘Pit nem kaare yang kë yesaurek
 newaispan pan.’ ”

Yaap, pim yanger ket äa pötak kë yesa
 kaare yang pöreta kopëta wesaupök
 kölöp ngön pöt mëea. ⁴ Anutuu om-
 nant ket äa pötak ngönëntak kët 7 pöta
 ngönte epël äa.

“Anutu pi kët 6 pötë ya mëneim pet
 irak 7 pötak kë sa.”

⁵ Pöta ngön nent kaalak epël äa.

“Pit nem kë yesa kaare yanggerak
 newaispan pan.”

⁶ Omën ngaan ngön ompyaut kat wia
 pörö ngön pöt wa olëa pötaan Anutuu
 kë yesa kaare yanggerak neilaan äa.
 Peene pöt, narö kat wiak taë wasëpna
 pöt pörek ilapnaat. ⁷ Omën ngaan
 wakaima pörö neilaan äautak Anu-
 tuuk tiar pim kë yesa kaare yanggerak
 ilapenëak kaalak akun munt nent ni-
 wia. Akun pöt peene. Pël eën akun
 wali won sëen ënëmak ngön nem kön
 ngolöp wes ninan pöt Anutuuk maan
 Tewitök epël retëng äa.

“Ar peene Anutuu ngönte kat yawi
 eptak lup kosang eëngan.”

⁸ Yosuaak Israel omnarö mësak
 Anutuu kë yesa kaare yanggerak
 së oröanëen ënëmak Anutuuk akun
 munt nentakëen naën äan tapön.

⁹ Pötaanök tiar ewat wë. Kë yesa

kaare yang Anutuuk kup niwia pör
 om wia. Pim kët 7 pötak kë sa
 pöl pim omnarö tiar pim naë së
 kë sëpenaat. ¹⁰ Omën pim kë yesa
 kaare yanggerak së oröopena pörö
 Anutu pim ya mën pet irak kë sa
 pöl eëpenaarö. ¹¹ Pötaanök tiar kë
 yesa kaare yang pörek së öpenaan weë
 ngentiipa. Omën ngaanöröa äa pöl
 Anutuu ngön wa olëak kan kourak së
 kö sënganëen.

¹² Anutuu ngönte wëwëetaringët,
 omnaröa naë weëre kosang yaaut.
 Pöt öp nga panëeweri ök, öp newer
 nalaan nal poutë ngaö wë pöwerta
 il wesak nga panëewer. Pöwerök
 omnaröa kos yasinre ilëenötta yail
 pöl omnaröa könöpre lupmer kom
 yaë. Pël yeem omnaröa kön yawiaare
 kent yaaö pötë songönöt war yewas.
¹³ Anutuu ëöetak omën nent ëlëep wi
 naön. Omën ket äa pout pi tekeri
 wasën pim ëöetak yoolök wiaan itena.
 Omnant pout itenak ewat wëaup
 pi tiarim yaaut kom äak kangut
 nimpnaap.

*Yesu pi tiarim kiri yaauta
 wotöököp*

¹⁴ Yesu, Anutuu Ruup, kiri yaauta
 wotöököp, pi kaö panë sak kutömweri
 së tiarimëen Anutuun kimang maim
 wë. Pötaanök kön wi kosang yewe-
 saut, tiarim pël yak pöt, taë wak
 öpa. ¹⁵ Kiri yaauta wotöököp Anu-
 tuu naë tiarimëen kiri ëeim wëaup,
 pi tiar wiapre kor yaëen ya ngës
 yaalniaup. Morök ke nentere nent
 tiarim naë jaarö pöt pim naëëta
 oröaap wiap sak utpet naën äa. Pël äa
 pötaanök pangk kaamök yaalniaup.
¹⁶ Pël yaalni pötaanök tiar kas köpël
 Anutu komre kolap yaalniaup pim
 naë oröeim öpa. Pël eën könöm nen-
 tere nent orö yanirëen puuk ya ngës
 elniak pim komre kolaptak kaamök
 elniipnaat.

5

*Kiri yaauta wotöököp Yesu pi ut-
 petetakaan pangk kama niöpnaap*

1 Yuta omnaröa kiri yaauta wotöököp moulmëepënëak yaaö pöt pi omnaröaan Anutuu inëen elmëepënëak omnaröa naëaan ilak yemoulmë. Pël ëen Anutuuk omnaröa utpetat won wes moolapënëak omnant menak animaurö kiri ar ë yemangk. ² Kiri yaauta wotöököp pi yang omnamp, wiapöp. Pötaanök Anutuu yaautön köpël ëere kanöön irikor ë pël yaauröen wiap yaalmëaup. ³ Pim wiap yaautaan Anutuuk pi omnaröa utpetatëen kiri ar yeem pimtëenta tapël ëepënëak mëea. ⁴ Kiri yaauta wotöököpë ya pöt kaöet. Pötaanök omën namp pimtë könöök ya pöt nampan. Won, Anutuu Eronë elmëa pöl ya pöt mangkën yamëngk.

⁵ Kristo piita tapël pimtën wak isak, “Ne kiri yaauta wotöököpë yaat yok pangk mëmpaat,” pël weseë namëngkën ëa. Anutuuk ya pöt menak epël ök mëea.

“Ni nem Ruup.

Peene nook wil nuulëak nim Pep sak wë.”

⁶ Ën ngönëntak nent epël ëa.

“Ngaan Melkiseteë kiri eima pöl ni pim urtak wë eim ömëep.”

⁷ Ngaan Yesuu yangerak wakaima pötak pi ingre ya ilak aimeë kimang ngöntak Anutuun ök maima. Pi Anutuuk yok pangk weletakaan kama öpënëak kön wiin Anutuuk pim ikanöök wë pim ngönte ngaarëk wa pötaan kat wiak kaamök elmëeima. ⁸ Yaap, pi Anutuu ru panëepök pas këlängön ya mënak pim ngönte ngaarëk yeweem ngön ngaarëk yewauta songönte ewat panë sa. ⁹ Pël ëen pim Pepapë ngönte ngaarëk yewa pöt kaö sak kosang sëen pi omën pim ngönte ngaarëk yeö pörö utpetakaan kama wëen wëwë kosangtak öpna pöta pep sa. ¹⁰ Pël ëen Anutuuk Yesu pi tapöpök Melkisete pim kiri eima pöl pim urtak wë kiri yaauta wotöök öpënëak mëea.

Öngaaröa ök ëëngan

¹¹ Melkisete pim ngön pöt, selap wiaap ök niamaatep ar kat wiak kön tektek nasëngan. Pötaanök war wesak niamaatak tenim naë ya kaö wia. ¹² Ar akun wali ngönën kat wi waisauröak muntarö rë moulön pangk ëepnaatep om köpël wëen naröak rë nuulöpna pöta ök yeë. Pël ëen ke pilörö ar ngönën wet rëak kat wiaut kaalak ök niama yangap yeë. Ar kë kosang yenauroa ök won, kapa pëen yenauroa ök wë. Pötaan ngönën öngpököt pangk kat nawiingan, yoolököt pëen kat wiinëet. ¹³ Kapa yena pöröen öngaarö pël mepenaat. Pöta ök omën pörö pit öngaaröa ök könöt weë nasënörö. Pötaanök wotpil yaauta ngönte kat wi naskolpan. ¹⁴ Ën kë kosang yena pöröen kaöarö pël mepenaat. Pöta ök omën könöt weë saurö pitëm könöök omnant kom yaauröak omën ompyaöre utpetat pangk kom ëepnaat.

6

Kön wi kosang yewesaut taë wak öpa

¹ Nem pël niak pötaan Kristoë ngönën wet rëak kat yawi pöt ewat sa pet irak yal menak ngönënëen kaö sak öpa. Tiarim ka möör wapët wesirën taë ëaan kaalak tiak rangk newesirën ë yeë pöl omnant kë wonöt kasëng menak Anutuun kön wi kosang yewesa wet rëak kat yawi pöt rangk naën ëëpenaat. ² Pöt epot. Ngönën i mëere Ngëëngk Pulö öpenëak mores kepönöök yawia, weletakaan wal ëëpenaare Anutuuk akun kaöaöök kom ëak ngön ë pet irëpna ngön wet rëak kat yawi pöt kaalak kat nawiingan. ³ Anutu kat wiin pangk ëëpën pöt ngönën wet rëak kat yawi pöt ewat sa pet irak ngönënëen kaö sak öpa.

⁴ Omën Anutu kasëng mena pörö kaalak lup kaip tiak pim naë rë noolapan. Pit ngönëntak pitëm lupöt ëwa elmëen kutömweriaan Anutuuk omën ompyaut wes mëen wak Ngëëngk Pulööring wakaima. ⁵ Pit Anutuu ngönte ök ëen ompyaö ëen

omën weëre kosang akun kaöaöök mëmpnaata lup nant itena. ⁶ Omën ke pilörö pit Anutu sasa kasëng mena. Pël ëa pötak pitëm könötök Anutuu Ruup kaalak këra yetaprak möa. Pël yaëën omnarö itenak piin ökre was mëëa. Pël ëa pötaanök omnarök maan pit kaalak lup kaip tiak Anutuu naë rë noolapan.

⁷ Omën ke pilöröaan ngön nokoliit niamaan. Yang nerak kopi rangkrangk peleim wëën yangera öngpök sëën omnant orök kaö sëën këët oröön omën ya yangëntaurö yeö. Pipët, Anutuuk yanger welaköt elmëën këët yaarö. ⁸ Ën nön pëën orööpna pöt kë won ëën yanger utpet pël yewas. Yang utpet pör Anutuuk kaaö elmëën ënëmak es kotak won sëpnaar. Omën utpet yaaö ke pilörö Anutuuk tapël elmëëpnaat.

⁹ Nem kar panëërö, yaap, ten ngön könömöt niiaut yak arën kön kosang wiin yok pangk Anutu kasëng nemangkan pël yaë. Ten arën kön kosang wiin ar ompyaö yaëën Anutuuk utpetetakaan kama niöpnaat pël yaë. ¹⁰ Anutu pi korar naën yaaup. Ar pimëën yak pim omnarö itenak kaamök elmëak lup sant elmëeimauroak om ëeim wë pöten tol ëak kat nikolöpën? Pël naëpan. ¹¹ Tenim kentöök arim neenemëën weë yengenti pöl om ëeim wëën akun pet irëpënëak kön yawi. Pël ëën arimëën kutömweriaan mor kol kosangöt wiak kor wë pöt önëët. ¹² Ten ar wisën ëënëëten kaaö. Tenim kentöök ar omën Anutuun kön wi kosang wesak weëre kosangring wë pim kup mowia pötë pep sa pöröa ök ëënëak kön yawi.

Anutu pim kup niwia pöt këët

¹³ Apram ke pilëpön Anutuuk ngön kup mowiak omën kaö talëpë yapintak kosang wasëpënëak ap wasën pim ököp won ëën pimtë yapintak kosang wesa. ¹⁴ Pël ëak piin ëpël ök mëëa. “Yaap pan, ne welaköt kësang pan elniin nim ruure ëarö selap pan orök ulöl sëpnaat.” ¹⁵ Pël maan Apram pi yaap wesak kaaö

köpël kor wakaimëë Anutuu kup mowia pöta këët wa. ¹⁶ Tiar omnaröa ngön ë kosang yewesaut epël wia. Omën namp pim ngönte kosang wasëpënëak kaö nampë yapintak kosang wasëpnaat. Pël ëën omnarö pim ngönte wa ngep elmëëpënëak kön wiin kaöpë yapintakël kosang wesa pöten kat wiak yaap wesak sëp wasëpnaat. ¹⁷ Anutu pi kup niwia pöt sëp wesak maimet naëpan këët öpenaarö tiar war wes ningkën ëwat sëpenëak kent kön wia. Pötaanök pim kup niwia pöt pimtë yapintakël kosang wesa. ¹⁸ Anutuu kup niwiak pim yapintakël ngön ë kosang wesa pöt pangk kö sëën kaar naëpan. Pël wia pötaanök, tiar pim kol urök ilëak wëën ngarangk elniin pim kup niwia pöta këët öpenëak taë wak kor eim wë. ¹⁹ Anutuu kup niwia pöta kë tiarim öpenëak kön kosang wiak kor wë pötak tiarim wëwëat taë yanuwat. Pöt wiapre kor wonte, ngëëngk tupta poë koröp ngeröök utaukë kasngaëël, Anutuu naë, wia. Pötaanök taë yanuwat. ²⁰ Ngeröök pö tiarim wotöököp, Yesu, puuk tiar kaamök elniipënëak wotöök rëak keli olëak ilëa. Pi Melkisetë pim ök kiri yaauta wotöök sak pël ëeim kosang öpnaapök pël ëa.

7

Melkisetë songönte

¹ Melkisetë pöp, pi Salem kakë omp aköp, Anutu kaö panëëp pimëën kiri ëeimaup. Pi tapöpök Apram nga së yang omp ak naröere pitëm omnarö mënak yewaisën kamtaöök koirak welaköt elmëaup. ² Pël ëën Apramök pim omnant wa pöt kom ëak lup 10 pötëaan kopët nent pi menaup. Pim yapin Melkisetë pöt, tiarim ngöntak wotpil yaaö omp aköp pël apenaat. Ën Salem omp aköp pöteta, mayaap omp aköp pël apenaat. ³ Melkisetë pim ëlre pepere ëaröa songönte ngönëntak war wesak naën ëa. Ën pim wilaare wel wiauteta naën. Pël ëaap tiarök piin Anutuu

Ruupë ök kiri yaatak wakaim öpnaap pël wasëpenaat.

⁴ Ar Melkisetete pi kaö panëep pöt kön wieë. Pöt tiarim ë kaöap Apram pi nga së yang omp akörö mënak uröm wa pöt kom ëak lup 10 pötëaan kopët nent pi mena. Pötaan pi kaö panë sak Apram il yewas pël kön wieë. ⁵ Ën Liwai pim ruure ë kiri yaat yamëngk pörö Yuta omën pitëm karuröak omnant pout kom ëak lup 10 pötëaan kopët nent mampënëak Mosesë ngön kosangtak ök ya. Liwai omën pöröa karurö pitta Apramë ruure ëarö. Pël yaëetak kiri yauröak pitëm karuröa naëaan omnant öpënëak Mosesök ëa. ⁶ Pël ëaap Melkisetete pöp Liwai pim kurmentëkaanëp won, maimap, Apram pim omnant kom ëak lup 10 pötëaan kopët nent mangkën welaköt elmëa. Apram Anutuu wet rëak kup mowia pöp Melkiseteeek welaköt elmëa. ⁷ Yaap, tiar ewat panë wë. Tiar omnarö welaköt yaalni pöpökëer kaöap. Ën yeö pöp kotup. Pötaanök Melkisetete welaköt elmëa pöp kaöap, ën Apram wa pöp kotup. ⁸ Liwai pim kurtakaan kiri yaaö lup 10 pötëaan kopët nent yewauröak kö seimaurö. Ën Melkisetete lup 10 pötëaan kopët nent wa pöp wëwëetaringëp ngönëntak pël ya. ⁹ Liwai pöpön tiar yok epël apenaat. “Apramë lup 10 pötëaan kopët nent wak Melkisetete mena pötak Liwai pöpta piarip pouwaar ëa,” pël apenaat. ¹⁰ Pöt Liwai naaröön wiaan pim ë pepap Apram Melkiseteeek kamtaöök koirak welaköt elmëa pötak Apramök pim omnant kom ëak lup 10 pötëaan kopët nent mena. Pötaanök Liwai piita pim ë pepap Apramring pël ëa. Pël ëa pötak Apramre Liwaire pim kurtakaanörö Melkiseteeek il yewas pöt pet yaë.

Kiri yaaö ngaanöröa urtak ngolöpöp oröa

¹¹ Ngaan Liwai pim kurtakaanöröak ngës rëak kiri yaat mëna pötak Anutuuk Mosesën ngön kosangöt ök maan Yuta omnarö nina. Liwai pim kurtakaanöröak omnarö

pangk wotpil yewesanëen kiri yaaö muntap naaröön ëan tapön. Pit wotpil newasën ëa. Pötaanök kiri yaaö ngolöp oröa pöp, Liwai pim kurtakaanëp Eron pim ök won, Melkiseteeë ököp. ¹² Anutuuk kur nementëkaan kiri yaaö ngaanörö wa moolëak kur muntemëntëkaan omën ngolöpöp moulmëepënëak pöt pitëm ngön kosang ngaanötta wa moolëak ngön kosang ngolöpöt wiipna pöt pangk ëëpnaat. ¹³ Omën orööpënëak Anutuuk ök yenia Yesu pöp Liwai pim kurmentëkaan won. Yesu pim kurmentëkaanörö kiri naën yaurö. ¹⁴ Tiar ewat wë. Tiarim Aköp pi Yutaë kurtakaan oröaup. Omën kur pötakaanöröak kiri yaaö ya pöt mëmpënëak Moses pi nemaan ëa.

Yesu pi Melkiseteeë ök kiri yaaup

¹⁵ Kiri yaaö ngolöpöp Yesu, Melkiseteeë ököp, pim oröa pötak ngön kosang ngolöpötta oröa pöt tekeri yewas. ¹⁶ Yesu pi kiri yauröa kurmentëkaan ngön kosangtak ëa pöl won. Kan maimetakël kiri yaaö saup. Pi wëwë kosangtaring wë pöta weëre kosangöökël kiri yaaö sak wëaup wë. ¹⁷ Piin Anutuuk ngönëntak war wesak epël ëaup.

“Ngaan Melkiseteeë kiri eima pöl ni pim urtak wë eim ömëëp.”

¹⁸ Ngön kosang ngaan kiri yaurö Liwai pim kurmentëkaan orööpënëak ëa pöt weëre kosang kaamök naalniin ëa. Pötaanök Anutuuk kama wa moolëa. ¹⁹ Mosesë ngön kosangtak omnant ompyaö wes pet nairën ëa. Peene pöt, Anutuuk kan ngolöp ompyaö naö ngës yaniwi. Pö ompyaö panëö ngön kosang ngaanöt il yewas. Kan ngolöp pöök pangk Anutuu naë sepënaat.

²⁰ Anutu pi om pas Yesuun kiri ëëpënëak yaö nemaan. Pimëen wesak ngön ë kosang wesa pötaanök mëëa. Omnaröa ngaan omën narö kiri ya mëmpënëak moulmëeima akun pötë ngön ë kosang yewesa pöt won, köntak moulmëeima. ²¹ Yesuun pöt, Anutuuk ngön epël ë kosang wesa.

“Aköp pi ngön ë kosang wesak epël niak kaalak muntet naëpan.

‘Nuuk kiri eim kosang ömëëp.’ ”

²² Anutu pi kiri yaaö ngaanöröaan ngön ë kosang newasën ëautak Yesuun pël ëautaan sulöp ngolöp Yesuuk yanitë epët ompyaö panëet ngaanöt il yewas pöt kön wiaapenaat.

²³ Kiri yaaö ngaan pörö wel wiin pöp urtak pël ë waiseima pötaanök selap. ²⁴ Yesu pöp wëwë kosangtaring wë. Pötaanök pim kiri yaaö ya pöt om kosang wiaapnaat. ²⁵ Pi wëwë kosang wëaupök omën piin kön wi kosang wesak Anutu temanöm yewas pörö kaamök elmëëpënëak Anutuun kimang maim wë. Pötaanök pi omën pörö akun poutë utpetetakaan kama weim öpnaap.

Yesu tiarim kiri yaauta wotöököpök pangk kaamök elniipnaap

²⁶ Kiri yaauta wotöök ke pipël pipop tiar pangk kaamök elniipnaap. Pi wotpilëp, utpetere saun nent wi naönöp, kölam pëënëp, Anutuuk saun omnaröa naëaan wak kutömweri kaö wes ulméaup. ²⁷ Yuta omën kiri yaauta wotöök pörö kët ël epotë wet réak pitëmtë saunatëen kiri ar ëakök omnaröaan ënëm yaaurö. Ën Yesu pöt, pitëm yaaö pöl naën. Akun kopëtet pimtë wëwëet Anutuun pëël elmëak tiarimëen kiri ëen pet ira. ²⁸ Yaap, Mosesë ngön kosang wet réak oröa pötak omën weëre kosang wonöröak kiri yaauta wotöök öpënëak mëëa. Pël ëautak Anutuu ngön ë kosang wesa ënëm oröa eptak pim Ruupëen yaö yaë. Pël ëen Ru pöp Anutuuk omnant pout pangk elmëak moulmëen kosang wë.

8

Yesu pi kutömweri ngönën tup këetak kiri eim wë

¹ Ngön pipotë kepönte epël. Tiarimëen kiri yaauta wotöök sak wë pöp pi o kutömweri së kaö sak Anutuu yaapkëetakël wel aisëak weëre kosangring wë. ² Pi kutömweri së kiri yaaö wotöök yaat Anutuu tupta kakaati

ngëengk panëetak mëneim wë. Tup pöt, ngönën tup këet omnaröak ök neraan, Aköp pimtök ök réaut.

³ Yang omën kiri yaauta wotöökörö Anutuun kiri wiire ar ë pël ëëpënëak moulmëen wë. Pötaanök tiarimëen kiri yaauta wotöök sak wë pöpta tapël kiri ëëpna pöt pangk ëëpnaat.

⁴ Yang eprek Yuta omnaröa ngön kosangötë wia pöl Anutuun kiri ar yaaöre omën ke nentere nent yawiaurö wë. Pötaanök pi yangerak om wë talte kiri yaaö yaat namëngkën ëëpën. ⁵ Yuta omnaröa kiri yaaurö pit ngönën tup ökre wastak yaë. Kë pöt kutömweri wia. Yangerak omnaröa yaë pöt Moses pim ëa pöl ökre was yaë. Kë pöt kutömweri wia. Pi poë koröpötök ngönën tupët ök rapënëak yaëen Anutuuk epël mëëa. “Kat wi. Rosiraöök könte pet elnian pöl omnant pout ëëm.” ⁶ Peene pöt, sulöp ngolöp Yesuu tiarimëen nitëa pötak ngaante il yewas. Tapël Yesuu tiar kaamök elniipna ya pötak Liwai omën kiri yaauröa yaat il yewas. Sulöp ngolöptak ngaante il yewas pöta songönte epël. Anutuu peene kup niwia pötak ngaan Mosesën kup mowia pöt il yewas. Pötaanök sulöp ngolöp kup niwia pöta taë yewas pötak ngaante il yewas.

Sulöp ngolöptak ngaante il yewas

⁷ Sulöp ngaante mos naën ëanëen Anutu pi ngolöpët orööpënëak naën ëan tapön. ⁸ Anutu pi pim omnaröen kön wiin pangk naën ëen epël mëëa.

“Wë akun nentak Israel omnaröere Yuta omnaröaan sulöp ngolöp nent war wasumaat, Aköpök pël ya.

⁹ Ngaan pitëm ëarö Isëp yangerakaan mësak yewaisem pitring sulöp tëaut pöta ök won.

Pit pöta öngpök wë ënëm naën yaëen ne kasëng menaut,

Aköpök pël ya.

¹⁰ Ën ënëmak Israel omnaröaring sulöp tëema pöt epël.

Nem kosang wesaut pitëm könötë mowiak lupötë retëng ëen wiaapnaat.

Pël elmëak ne pitëm Anutu pël sak wëen pit nem omën sak öpnaat.

¹¹ Akun pötak omën isaare irëa pourö neen ewat sa pet irëpnaat.

Pötaanök omën pourö nener rë moulööre nampök karipön, 'Aë, ni Aköpë songönte ewat së,' pël nemapan.

¹² Pitëm nem ngön wa olëa pöt ent ë olamaap.

Pël ëak pitëm utpetatön kön wi naön ëëmaap.

Aköpök pël ya."

¹³ Anutu pim sulöp Yesuring oröa pöten, "Ngolöpët," pël ya pötak ngaante sëpar sa pöt pet yaë. Pël naën ëanëen ngolöpët war newasën ëan tapön. Sulöp ngaan pöt omën nantë wak wëen sëpar yes pöl ëak won sa.

9

Kiri yaaö wotöök ngaanörö ani-mauröa iitak kiri ëeima

¹ Sulöp ngaantak Anutuun yaya mapna wetete ngönre yangerakë ngönën tupët wiakaima. ² Ngönën tup pöt poë koröpötök epël wesak ök rëa. Ka pöt, ngeröök wiak nentepar wesak tomökëeta yapinte ngëengk kaat pël yema. Pötak ur ket ëautak es rampewesring kaömp peret Anutuun yaö ëaut yawia. ³ Pël ëak poë koröpöök ngeröök utak kakaati panëëta yapinte ngëengk panë kaat pël yema. ⁴ Pötak kiri yaaö ur koolötök ompyaö panë wesak ket ëa pöt wieëa. Kiri yaaö ur pötak Anutuun es koulöp wes mëepënëak köp nga kampöt kiri ar ëeima. Pël ëak ka pötak Mosesë ngön kosangta umkek kool wa mëa pöteta wieëa. Umkek pöta öngpök kap koolötring ket ëa nent wiaan pötak kaömp mana pöt wesireëa. Pël ëen umkek tapta öngpök Eronë sungkör amail ëa pööring kël welung ngön kosangöt retëng ilaut wieëa. ⁵ Umkek pöta rangk pöt, ensel Anutuu ëwaööring naarë könaar ket ëen pöarë wereweriarök umkek pöta ur Anutuu omnaröa saunat won yewesa pöt akaak ë ulmëëa. Pötë ngön pöt, tol ëak pout ök aan pangk ëëpën?

⁶ Pit pël ë ulmëak wë kët ël epotë kiri yaaurö pit ngönën tup poë koröpötök ök rëa pöta ka tomökëetak pitëm yaat mëmpö ilëak oröeim wakaim yeëa.

⁷ Ën ka pöta kakaati panëetak pöt, kiri yaaö wotöököp pimtökëer krismaki nenta öngpök akun kopët nent sa yeëa. Pöt pas nasën, animaö iit Anutuun kiri ëëpënëak wak yesa. Pël ëak së wet rëak pimtë utpetatëen kiri ëakök omën pouröa kön nawiin wë utpet yaautëen kiri ë yeëa. ⁸ Omën pöta songönte Ngëengk Pulöök epël pet yaalni. Kaata ka tomökë pöt, poë koröpö utaan ngëengk panë tuptak ilapena kanö naaröön yaë. ⁹ Poë koröp ka pöt, peene yangerak wë epta ököt. Pötak, omnant Anutuun kiri wiire ar ë pël yaaö pötak omën Anutuun yaya yamëëauröa lupöt wotpil nemowaspan. ¹⁰ Pipët, iire kaömpre ngönënëen koröp iirö pël yaaut. Koröpöökë yaaö pipot, Anutuuk omnant pout ngolöp wasën këet naaröön wiaan wiakaima.

Kristoë iitak kiri ëa

¹¹ Kristo pi omën këet oröak wia pöta kiri yaaö wotöök sak wë. Pël ëak poë koröp ka yangerak wia pötak won, kë panë omnaröak ök neraante kutömweri wia pötak ilëak ya yamëngk. ¹² Pim ngëengk panë ka pötak ilëa pötak memeere purmakaö iitaring won, akun kopët nentak pimtë iitaring ilaan pet ira. Pël ëak Anutuun kiri yeem tiar utpetetakaan ent ë niulëa. Pöt kosang wiaapnaat. ¹³ Memeere purmakaö i pötre purmakaö rüpe es kosöt omën utpet ëak ngönënëen pangk naën yaauröa rangk lë mëak Mosesë ngön kosangtak kaalak ngönënëen ëëpënëak kölam moweseima. ¹⁴ Pël ëeimauröak Kristoë i weë panëetak pötë yaaut il yewas. Anutuu Pul kosang wakaim öpna pöök Kristo kaamök elmëen saun won wë pim iitere koröpö Anutu kiri mena. Pël ëa pötaanök Anutu wëwëapë inëen ëëpenaan pim iitak yok pangk tiarim

lupöt iirak kölam niwesak mos yaaut wa moolapnaat.

Kristoë iitak sulöp ngolöpët taë wesa

¹⁵ Taptaanök Kristo pi wel wiin pötak tiar sulöp ngaantakël wë saun ëeiman pötakaan ent ë yanuulë. Pël yaë pötaanök Anutuuk pimëen yaö saurö pim wëwë kosangta mor kol kup niwia pöt öpenëak Kristo sulöp ngolöpta songön sak wë. ¹⁶ Mor kolut yewauta songönte epël wia. Pepap wel wiinak pangk ruup röak ëëpenaat. ¹⁷ Öp wëen mor koltaan ngön ëa pöt kosang nasëpan. Wel wiipna pötakëer ngön pöt kosang sëen këet orööpnaat. ¹⁸ Sulöp ngaan pöt tapël wia. Animaup öp wëanëen ngönöt kosang nasën ëan tapön. Möön wel wiak iit lë olëa pötakëer ngönöt kosang seima. ¹⁹ Moses pi ngön kosang pout omnaröen ök më pet irak memeere purmakaö ruurö möak iit wak i yaaptaring irikor ëa. Pël ëak këra isop mormorök pol sëpsëp ëp köp möaut wa tëak i pötë wariak ngön kosangötë pepatëere omën pouröa rangk ke möeima. ²⁰ Pël yeem epël ök mëëa. "I eptak sulöp Anutuuk ar ngar önëak ngön ë kosang wes nina pöt taë yewas." ²¹ Pël ëak poë koröp ngönën tupëtere kiri yawia kelönre omnant poutë i pöt ke möeima. ²² Yaap, ngön kosangötë ëa pöl omnant pout animaö iitak ke möön kölam sëpnaat. Ën animaö iit lë noolaan ëëpna pöt Anutuuk pangk utpetat ent ë nanuulaan ëëpnaat.

Kristook tiarimëen kiri ëa

²³ Kutömweri omën këet wia pöta ökre wasut i pasutök iirak kölam wasëpënëak Mosesën mëëa. Ën këet kutömweri wia pötëen Kristo pimtök kiri ëa. Pim kiri ëa pöt kaö panëet yangerakëet il yewas. ²⁴ Pöt epël. Kristo pi ngönën tup omën moresök ök rëa këeta ökre was pötak neilaan ëa. Pi kutömweri öngpök ilëa. Pël ëak pörek Anutuu ëöetak wë tiarimëen kimang maim wë. ²⁵ Kiri yaaö wotöök ngaanörö pit yaap krismaki poutë

ngëengk panë kaatak yeila. Pöt, pitëmtë iitaring won, i pasut wak kakaati sa yaë. Ën Kristo pi pim iitere koröpö rangkrangk kiri eim öpënëak neilaan. ²⁶ Kristo pi pöröa ök talte yangera oröaurek ngentiak akun selap wel wi waisëpën. Pi pël naën om wë akun pet irëpnaat temanöm yesën tiarimëen pimënt kara ëen utpetat ent ëëpënëak akun kopëtet tekeri oröa. ²⁷ Anutuuk omën pourö akun kopëtet wel wiipënëak niiaurö. Pël ëak pöta rangk pim naë ngön yaatak orööpënëak niia. ²⁸ Tapël Kristo piita akun kopëtet omën selap tiarim saunat pim rangk isën pimënt kiri ëak wel wia. Pël ëaupök omën piin kor eim wë pörö tiarim utpetat kaalak ent ëëpënëak won, pimëen kama niöpënëak akun nentepar pöt orööpnaap.

10

Mosesë ngön kosangtak kiri ëeima pötök saunat won newasën ëa

¹ Mosesë ngön kosangtak omnant ëëpënëak ëa pipot om omën këet Anutu pim Kristoë oröautak ngës rëak orööpënëak kön wiauta kön pëenöt jaarö, kë panëet won. Pötaanök kiri yaaö wotöökörö pit ngön kosangöt ngaarëk wak krismaki poutë kiri rangkrangk yaëen omën pörek Anutuu naë yesauröa lupöt wotpil nemowasën yaë. ² Pël ëanëen kiri yaaut won san tapön. Pörek Anutuun yaya yamëëaurö saun won wasën lup kölam sa talte pitëm utpetatön kön selap naën ëëpën. ³ Pël ëaap kiri yaaö pöt krismaki poutë jaaröön pitëm saunatön kön yawi. ⁴ Pöt epël. Purmakaöre memeerö möak iit il yoola pötak pangk utpetat won nasëpan.

⁵ Pötaanök Kristo pi yangerak orööpënëak yeem Anutuun epël mëëa.

"Ni animaurö kiri ar ëëre omnant wi pël yaauten kaaö yaaup. Pël yaaupök nim ngönte ngaarëk ömëak möönre koröpö war wes yenangkën.

6 Animaö ulpëen kiri ar yaaöre utpetatëen kiri yaaö pöt elniipnaaten ya kë nasën yaaup.

7 Pël mëak ne kaalak epël mëëaut.

‘Anutu, ngönëntak nemëen ngön ëa pöl,

nim ngönte ngaarek ömëak yaarö.’ ”

8 Pi wet rëak epël mëëa. “Ni animaurö kiri ar ëere omnant wi pël yaauten kaaö yaaup, ma animaö ulpëen kiri ar yaaöre utpetatëen kiri yaaö pöt elniipnaaten ya kë nasën yaaup,” pël mëëa. Omnaröa kiri wiire ar ë pël yaaö pöt ngön kosangta wieëaul yaautak pi pël ök mëëa. 9 Pël ëak yal menak nent epël mëëa. “Ne nim ngönte ngaarek ömëak yaarö.” Pi pël mëëe kiri yaaö ngaanöt won wes yemoolëem Anutuu ngönte ngaarek öpena ngolöp pöt ulmëa. 10 Pötaanök Yesu Kristo pim Anutuu ngönte ngaarek wak akun kopëtet pim iitere koröpö tiarim utpetatëen kiri ëautaan Anutuuk kölam niwasën wë. Pötak kosang wiaapnaat.

Kristo kiri elniin pangkyaë

11 Kiri yaaö ngaanörö kët ël epotë kiri ar ëeim wëep pötak ketre saunat yok pangk won newaspan. 12 Kristo pi pöt, akun kopëtet pim iitere koröpö tiarim utpetatëen kiri kosang wiaapnaat ëa. Pël ëak kutömweri së Anutuu yaapkëel wel aisëak wë. 13 Pël ëëe Anutuuk omën pimëen kööre tok yaaurö wa pim iri moulmëepnaaten kor wë. 14 Pi akun kopëtet pim iitere koröpö kiri ëen pötak omën utpetat won wesak kölam wesa pörö wotpil niwesa. Pöt kosang wiaapnaat.

15 Ngön pöt yaap wasëpenëak Ngëengk Pulöökta ngönëntak epël ök yenia.

16 “Aköpök epël ya.

Akun ënem orööpna pötak pitring sulöp tëëma pöt epël.

Nem kosang wesaut pitëm lupötë mowiak könötë retëng ëen wiaapnaat.”

17 Kaalak yal menak epël ya.

“Ne pitëm saunatre utpetatön kön wi naön ëëmaap.”

18 Anutuuk tiarim utpetat won wes pet ira pötaan kiri yaauröak kaalak kiri ëëpna pöt pangk naëpan.

Kön wi kosang panë wesak Anutuu naë sëpa

19 Karurö, Yesu pim tiarimëen wel wia pötak kan të niwiin kas köpël ngëengk panë kaatak Anutuu ëöetak yok pangk ilapenaat. 20 Pöta kan ngolöp pöt pimtök kopëta wes nina. Pël yeem pim wel wia pötak Anuturu omnaröa tekarak ngeröök wieëa pö ent ë olaan wëwë kanöök ilapenaat. 21 Pël ëen tiarimëen kiri ëa kaöap puuk Anutuu omnarö tiarim kaö sak wë. 22 Pötaanök Anutuu naë sëpa. Kristo pim iitak tiarim lupöt kölam wasën utpetatë könömöt tiarim naë won wiaan koröpöt i yaap ruru wontaring iirën lup ompyaö wë kön wi kosang panë wesak pim naë sëpa. 23 Anutu, omnant kup niwia pöp, yaap pöta kët nimpnaap. Pötaanök lup selap naëngan tiarim kup niwiin kön kosang wiak ök yak pöt taë wak öpa. 24 Pël ëak tiar tol ëak nener kaamök ëak lup sant elmëere ompyaö ë pöt ëëpen pël kön wiipa. 25 Pël ëëe omën naröa yaë pöl ngönënë wa topötön kaaö ëënganëp nenera lupöt kosang wasëpa. Yaap, Aköpë waisëpna akunet temanöm yes pël kön wieë weë panë ngentiak nenera lupöt kosang wasëpa.

Anutuu Ruup kasëng mangkan

26 Tiar Kristoë ngön kët tekeri niwasën wak wë ewatring kaalak utpetat ëëpena pöt pötëen kiri naëpan. 27 Omën Anutuun kööre tok elmëëpna pörö pitëm utpetat om wiaan pit pölöpring pitëm ngön ë pet irëpnaataan kor wëen es nga panëëwesök kotak won mowasëpnaat. 28 Omën namp Mosesë ngön kosangöt ilap yariin omën naar ma naar nampök itenak tekeri wesak pöt wiap naalmëen möön wel wieima. 29 Ën ar omën Anutuu Ruup kasëng yemangk pöpön kön wiin tol yaë? Pi utpet kaö panë yaë pötaanök kangut yok pangk öpnaat. Kristoë iit Anuturing yal ëëpenëak il

olëa pötak pim utpetat iirak kölam mowesa pöten pasit wesak Pul komre kolap yaningkaun ökre was yema. Pötaanök kangut öpnaat. ³⁰ Tiar ngön epël mëëa pöpë songönten ewat wë. “Saunatë kangut yaaö pöt nem yaat. Kangut nook eëmaat.” Pël ëak nent epël wia. “Aköp pi pim omnaröa ngön ë pet irëpnaap.” ³¹ Anutu wëwë pepapök pël ëa pötaanök tiar pi kasëng menak wë pöt ngön ë pet irëpna pöten kas kaö panë eëpenaat.

Kön wi kosang yewesautak kosang sak öpa

³² Ngaan arim kön wi kosang wesan pöten kön wieë. Akun pötak Anutuu ngönte wak wëen pötak arim lupöt ëwa elniin ngönënëen këlangön kat yawiem wiap nasën weë ngentiak ya mëneimaurö. ³³ Akun nantë omnaröa ëöetak tau niulëak ökre was niak këlangön kat niwieimaurö. Akun nantë arim kar këlangön kat yawiauröaring wa meilak yeem këlangön kat wieimaurö. ³⁴ Arim karurö wii kaatak wëen yaköm ëeimaurö. Ën arim kööre toköröak monere urömat kain yeön uröm kë kosangöt wia pël weseë ya kë seimaurö. ³⁵ Pötaanök arim kön wi kosang yewesaut wiap wasnganëp taintaë wak weë. Pël eëne pöt kë kësangët koirënëët. ³⁶ Ar Anutuu ngöntakël wë omnant yaö niia pöta këët önëen kosang sak weë. ³⁷ Nem yeniak pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Akun kot pan nent wia pöt pet irën waisëpënëak yaë pöp teënt waisëpnaap, kor naöpan.

³⁸ Nem omën wotpilörö kön wi kosang yewesautaan wëwë kosangët öpnaat.

Ën narö kas ëak ne sëp newasën pöt kön wiin ompyaö nasën eëpnaat.”

³⁹ Tiar pöt, kas ëak Anutu sëp wesak kö nasënganëerö. Kön wi kosang wesak wëwë kosangët öpenaarö.

11

Kön wi kosang yewesauta ngönte

¹ Kön wi kosang yewesauta songönte epël. Omnant yaö niiaut öpenaaten kön kosang wiire omën itnaangkënötön yaap wasö pël yaaö pöteparök erën eën kön wi kosang yewesaut pël yaë. ² Ngönën omën ngaan wakaimaurö pitëm kön wi kosang yewesautaan Anutuuk pitën kön wiin ompyaö ëa. ³ Tiar kön wi kosang yewesautaring Anutuuk këmtak aan kutömre yang pout oröa pöt kön yawi. Omën ityaangk epot itnaangkënrekaan ket ëa.

Apelre Inokre Noa pitëm ngönte

⁴ Apelre nanëp Keen piarip pouwaar Anutuun kiri yeem Apel puukëer kön wi kosang yewesautaring pël ëa. Pötaanök Anutuuk Apelëeten kön wiin ompyaö eën Keenëët il wesa. Anutuuk pim kön wi kosang yewesauten itenak kiri ëauten kön wiin ompyaö eën, “Omën wotpilëp,” pël mëëa. Apel pi kön wi kosang yewesautaring wakaima. Pötaanök wel wiaupë ngönte kat wiewim wë.

⁵ Inok tapël kön wi kosang yewesautaring wakaima. Pël ëa pötaanök pi wel nawiin öp wëen Anutuuk koirak kutömweri wak isa. Anutuuk pi wak isën omnarö ap wasën pitëm naë won ëa. Pim nawisën wëa pöten, ngönëntak, “Anutuuk piin kön wiin ompyaö ëa,” pël wia. ⁶ Omën namp Anutuun kön wi kosang newasën eën pöt Anutuuk yok pangk piin kön wiin ompyaö naëpan. Pöt epël. Omën Anutuu naë sëpna pöp pi Anutu yaap wë omën piin ap wasö naë yesaurö kangut yemengkaup pöt kön wi kosang wesak sëpnaat.

⁷ Noa piita tapël kön wi kosang yewesautaring wëen Anutuuk omën ënëm orööpnaaten wetete maan kat wia. Pël ëak Anutuu ngönte ngaarëk wak piire pim öngre ruurö öp sëpënëak wangaö ket ëa. Pim kön wi kosang yewesautak omën muntaröa kön wi kosang newasën yaaut war wasën Anutuuk pim kön wi kosang yewesauten itenak, “Omën wotpilëp,” pël mëëa.

Apramë ngönte

⁸ Apram piita kön wi kosang yewesautaring wë Anutuu ëëpënëak mëäa pöt ngaarëk wa. Anutuuk, “Yang nem nimpa pörekë së,” pël maan pim sêpna pören köpëlöpök ngönte ngaarëk wak köntak sa. ⁹ Omën suuröa yang maimerek wë pöl pi kön kosangtaring wë yang kup mowia pörek wakaima. Ënëmak pim ruure ëaar Aisakre Yakop piaripönta yang pör öpënëak kup mowiautak piarip poë koröp ka yaamöt ök reäk wakaima. Piarpim ëa pöl Apram piita pël ëeima. ¹⁰ Apram pi kutömweri ka kosang Anutuuk ök reä pöök öpënëak kön kosang wieë poë koröp ka yaamöt ök reäk wakaima.

¹¹ Sera piita kön wi kosang yewesautaring wakaima. Pi ulöp sak ru akunet pet iraupök Anutuu ngön kup mowia pöt yaap wesak këet mampënëak kön wi kosang wasën kaamök elmëen kepring sak wila. ¹² Pël ëa pötaanök omën kopëtap Apram ulöp sak ru akunet pet iraupökaan ruure ë oröak ulöl sauröak kutömweri ariere i pisötë ök selap sak wë.

¹³ Omën piporö kön wi kosang yewesautaring wakaim wel wia. Omën Anutuuk kup mowia pöt pit naön maimerek wë könötök kön wi kosang wesak ërëpsawi ëak pitëmtën kön wiak epël ëa. “Tiar yang eprek omën maimapë yangerak yaam wë kak panë sëpenaat,” pël ëa. ¹⁴ Tiar ewat wë. Omën ke pil ëa piporö pitëm ëa pötak yang pitëmtë panë nentakël sêpënëak ëa pöt pet yaë. ¹⁵ Pël ëaap pit pitëm yang sêp wesak sa pören kön wieëanëen kaalak sêpënëak kengken kön wiak san tapön. ¹⁶ Pit yang pörek sêpënëak kön nawiin kutöm kaare yang ompyaurekël sêpënëak kent kön wieima. Pël ëa pötaanök Anutuuk pitëmëen ka kaö ompyaö naö ket ë menak pitëm piin, “Tenim Anutu,” pël mapnaaten ëö naën ëa.

¹⁷⁻¹⁸ Anutuu Apramön morök elmëa pötak pi Anutuun kön wi kosang weseë pim ruup Aisak kiri

ar ëëpënëak kopëta wesa. Anutuuk wet reäk, “Nim ruure ëarö Aisak pim naëaan orööpnaat,” pël kup mowia. Pël ëautak Apram piin kön wi kosang weseë pim ru kopët tapöp kiri ar ëëpënëak ëa. ¹⁹ Pi, “Ne Aisak kiri ar ëën pöt Anutu wal ë ulmëepna weit wia,” pël wesaup yak ruup mënak kiri ar ëëpënëak yaëen Anutuuk nga maan sêp wesa pöt, ruup weletakaan wal ëëpna pöta ök ëa.

Aisakre Yakopre Yosep pöröa ngönte

²⁰ Aisak piita Anutuun kön wi kosang wesak wëaup yak pim ruaar Yakopre Isoon welaköt elmëak omnant ënëm piarpim naë orööpnaatön wetete ök mëäa. ²¹ Yakop piita kön wi kosang yewesautaring wë wel wiipënëak yeem pim ru ë Yosepë ru-aarön welaköt elmëak pim sungköraö ë mök ëë tok oriak Anutuun yaya mëäa. ²² Yosep piita kön wi kosang yewesautaring wë pim wel wiipna akunet temanöm yesën Israel omnarö pit ënëmak Isëp yanger sêp wesak kaalak pitëmtë yangerak sêpënëak mëak pim kosat wak së weerëpnaata ngönte ngan rë mena.

Mosesë ngönte

²³ Moses oröön pim ëlre pepaar pi-aripta Anutuun kön wi kosang wesak wë yak yokotupön itaangkën ompyaö ëën omën omp aköpë ngönten kas naën ëlëep wiak wëen ngoon naar namp ëak won sa. ²⁴ Moses piita Anutuun kön wi kosang yewesautaring wë kaö sak wëen omnaröak piin, “Peroë koontupë ruup,” pël yemaan yapin kaöet öpanëak kaaö ëa. ²⁵ Pi utpetat ëak akun kotte ërëpsawiarung öpnaaten kaaö ëën pim kar Anutuu omnaröak yal ëak pitring këlangön kat wiipënëak kön wia. ²⁶ Pël yeem pim Kristo Anutu yaö mëëaupëen yak, “Nem utpeta sak ëëma pötak monere uröm Isëp yangerak wia pöt il yewas,” pël kön wia. Pöt pi ënëmak Anutuuk kang ompyaut mampnaaten kön wieë pël ëa. ²⁷ Moses pi kön wi kosang yewesautaring wë Anutu

omnaröa itnaangkênepön könöök itenak taë wesak yang omp aköpë nga elmëepnaaten kas naën Isëp yanger sëp wesak sa. ²⁸ Pi Anutuun kön wi kosang wesak wë yak Israel omnaröen ensel yokot wetëerö mëmpna pöp pitëm naë newaisën mait elmëepënëak maan mait sëpsëpörö möak iit ka kanötë ke möa.

Omën munt naröa kön wi kosang wesauta ngönte

²⁹ Israel omnarö pitta kön wi kosang wesak wë yak Isëp yanger sëp wesak i kaö Köp Möauuk oröön kaö ilën yang yaaprak ëngk komuntakël sa. Pël ëën Isëp nga omën pitëm ënëm saurö tapël ëëpënëak yaëën iimpel kaalak wais ngep ëak wa mëa. ³⁰ Ënëmak Israel omnarö pit tapël kön wi kosang wesak wë kët 7 pötë öngpök Yeriko kaöökë ëmööök wirö taap ëak seimën kël ëmö tööla. ³¹ Öng omp nga yaaup Reap piita Anutuun kön wi kosang wesak wë yak Israel omën naar ëlëep Yeriko kakën ewat sëpënëak ityaangkën ngöntre kar elmëak kaamök elmëa. Pël ëën Israel omnaröak omën Anutuun kön wi kosang newasën ëaurö yamëngkem pi namëngkën ëa.

³² Ne wali wesak niam ma? Pangk pël naëngan. Kitionre Parakre Samsonre Septaare Tewitre Samuelre tektek ngön yaaö omën pörö pitëm ngönöt niamaatep akun won. ³³ Om kot epët pëen niamaan kat wieë. Pitta Anutuun kön wi kosang yewesautaring wë yang kaö nantë omnaröen nga elmëak il wesak wotpil yewesa yaat panë wesak mënak Anutuu kup mowia pöta këët wa. Pit kent nga lainonöröa këmöt il yemowariaurö, ³⁴ es wëlëng kësangöt ngaap yewesaurö, ngaë öngpök yesem wel nawiin yaaurö, wiap wëauröak weëre kosang yesaurö, nga yaalem weë panë ëak yang kaö nantëerö waö ë yamëaurö. ³⁵ Öng narö pitta Anutuun kön wi kosang wesak wëen pitëm ru wel wiaurö wal ëën koirä. Ën omën narö wii kaatak ulmëak pitëm kööre

toköröak koröpöt utpet mowesak, “Anutu kasëng mampunë pötak wil niulëënaat,” pël maan pit weletakaan wal ëak wëwë ompyaut öpnaataan kat nemowiin ëa. ³⁶ Narö pöt, kööre toköröak ökre was mëak tang momöak seenötring tëak wii kaatak moulmëa. ³⁷ Narö pöt, kël momöön wel wia, narö öp sootring luptak ila, narö ngernger ila. Narö poë koröpre ulpëen won pol sëpsëpre meme koröpöt wetak këen yaköm ë sak wëen utpet yemowasën këlängönë rangk wakaima. ³⁸ Pël yaalmëën omën pörö ompyaö panëeröak yang omnarö utpet panë wë yak kaaö ëën waö ë momëën repak yang omën wonötëere rosiratë köntak pentak ë yesem kël öngöpre yang öngöpötë wakaima.

³⁹ Omën pörö kön wi kosang yewesautaring wëen Anutuuk itaangkën ompyaö ëa. Pël ëaap yangerak wëa pötak pim kup mowia pöta këët nokoirën ëa. ⁴⁰ Anutu pim ompyaö niwasëpna pöt pitëmënt pëen won, tiar pourö elniipënëak kön wia. Pötaanök wet rëak ompyaö nemowasën ëa.

12

Yesuun itenak kön wi kosang wasëpa

¹ Tiar pöt, omën ngaan kön wi kosang yewesautring wakaima pöröa ngönöt kat yawi. Pötaanök pitëm ënëm ëëpenaan könömötre utpetatök wii ket ëak nitëak wë epot ent ë olëak weë ngentiak kan Anutuuk sëpenëak yenia pöök sëpa. ² Pël yeem Yesuun iteneim öpa. Puuk tiarim kön wi kosang yewesaut ngës rë yaningk. Pël ëak kön wi kosang weseim öpenaat kaamök yaalni. Pi tapöpök këlängön kat wi pet irak ya kë sak ërëpre sawi ëëpnaaten kön wieë kosang sak këra yetaprak këlängön kat wiak ëö mongawisa pöten kön wiin pasit pël ëa. Pël ëaup peene pöt, kaö sak Anutuu mor yaapkëësiil wë.

Anutuuk wotpil yaniwas pöta ngönte

³ Saun omnaröak Yesuun kööre tok yaalmëen weë sak wakaima pöten kön wieë arim lupöt wiapre kor eëngan. ⁴ Ar utpetat eënganëak weë ngentieim wë. Pël yaëen omnaröak këlangön kat niwiin wel nawiin ëaurö. ⁵ Anutu pi ar pim ruurö pël weseë ngönentak arim lupöt kosang niwasëpënëak epël yenia pöten kön wieë.

“Nem ruup, Aköpök wotpil niwasën kön wiin irepan.

Këlangön kat niwiin nim lupmer wiap sëpan.

⁶ Pöt epël. Aköp pi omën pim lup sant yaalmëaurö wotpil yemowas.

Pël ëak ru yemowesaurö wotpil sëpënëak yamöaup.”

⁷ Anutuuk ar wotpil sënëak yanimöön wiap sënganok. Pöt pi ar pim ruurö pël weseë pil yaalni. Ma ru talëp pepapök pës nemomöön yeëa?

⁸ Won, peparö pitëm ruurö pës möak wotpil mowas yaë. Anutuuk ar pël naalniin yeëa talte pim ru panëerö won, kain ruurö pël apen. ⁹ Ar kön wieë. Tiarim pep yangeraköröak möak wotpil yaniwasën pitëm ngön ngaarëk wa yeë. Pöl Anutu tiarim könöröa pepapë ngönte ngaarëk panë öpena pöt pangk eëpnaat. Pël yeem ompyaö öpenaat. ¹⁰ Pit akun kot nent pitëm könöök möak wotpil niweseimaut. Ën puuk tiar ompyaö wë pim ök kölam sëpenëak pil yaalni.

¹¹ Wotpil yaniwasën ya kë nasën ya këlangön kön wi yeë. Ënëmak wotpil niwasën wëen kosang sauröa naë këet oröön mayaap wë ketre saun won wotpil sak öpenaat.

Kosang sak Anutuu kentöökë ënëm ëëpa

¹² Ar pöt, Anutuu ënëm eëre yaat mëmpö pël eëneëtaan ingre mor kël wauröa ök weëre kosang won yaaurö. Pötaanök kosang sak weë ngentieë.

¹³ Omën ing kël wauröa ök yaaurö arim ënëm yeem wiap sak utpet eëpanëen ompyaö sëpnaan wotpil wesak weë.

¹⁴ Kosang sak omën pouröaring mayaap wë lup kölam wesak weë. Lup kewilring öpena pöt Aköpön itnaangkan. ¹⁵ Arim naëaan namp Anutu kasëng menak pim komre kolap elmëepnaat naön eëpanëen ngarangk eëë. Pël ëak arim tekrakaan namp kar kapangmentë ök sak wë amail ëak nikoën utpet sënganëen ngarangk këëkë ëak weë. ¹⁶ Pël ëak arëkaan namp Iso pim ök öng nga yeem ngönën sëp waspanëen ngarangk eëë. Iso pi ngaan pim nangapön epël mëëa. “Ni akun kopët eptak kaömp ar ë nampë pöt nook pepa mor kol ru wetëëpë yewaut wa nimpaat,” pël mëëa. ¹⁷ Ar pim ngönte ëwatörö. Ënëmak pim pepap wel wiipënëak yaëen welaköt elmëak mor kolut mampënëak maan pepap kat nemowiin ëa. Pi pepapök welaköt elmëëpënëak ing ëaap ngaan utpet ëaut wa moolapna kante won eën pomp ëa.

Tiar Saion rosir ompyaok Anutuu kakyaarö

¹⁸ Ar peene pöt, arim ëaröa ëa pöl Sinai rosir pangk mor weëre mësel ë pël eëneë pöök së naaröön. Ngaan pit Sinai rosiraöökë iri wëen es wëlëng kaö yokotön uröam wariak koö olëak wieë kent kaö yamöön ¹⁹ kuup ngön yaan Anutuu ngönte kat wia. Pël ëak pit kas eën Mosesën kaalak muntat apanëak Anutuun ök mapënëak mëëa. ²⁰ “Omën pëen won, animaö nampta rosiraöök ing mësaan pöt kël möön wel wiip,” Anutuu ngön pël mëëa pöt kaalak kat wiipanëak kas eën mëëa. ²¹ Omën pöt oröeim wëen Mosesta kas ëak epël mëëa. “Ne kas kaö eën reireë yaur.”

²² Ar rosir ke pëlöök oröak omën pölöpringöt itnaangkën ëaurö. Saion rosir, Anutu wëwëap, pim ka kaöaö Yerusalem kutömweri wia pöök oröak omën ompyaö panëët itenaurö. Pël yeem ensel ërëpsawi yaauröa wa top kësangöökre ²³ omën Anutuuk wet rëak ru wesak yapinöt kutömweri retëng ëa pöröa wa topöökta oröaurö.

Pël äak Anutu omën pouröa ngön ë pet irëpnaapre omën piin kön wi kosang wasën wotpil wes pet irauröa könöröa temanön saurö. ²⁴ Pël äak Yesu, sulöp ngolöpët Anuture omnaröa tektrak téa pöpë naë saurö. Apel mëngkën wel wiautak pim iit il ngentiin Anutuuk itenak kangit mena. Pël äautak Yesu wel wiautak pim iit il yengentiin Anutuuk itenak kaamök elnia. Pötaanök Yesu pim iitak Apelëët il yemowas.

Anutu pi kutömre yang pout ëtëp elmëëpnen ëa

²⁵ Ar Anutu ngön ök ni yaë pöp kasëng mengkanëën ngarangk ëeim ön. Ngaan Mosesë yangerak wë ngön ök mëëa pöt wa olaan kangut orö morëaup. Peene pöt, kutömweri wë ngön ök niaim wëën pi kasëng menak tol äak kangut nokoirën ëëpen? ²⁶ Ngaanëër pi ngön yemaan yanger ëtëp ëaup. Peene pöt, pi kup niwiak epël yenia. “Ne wë ënëmak kaalak yanger pëën won, kutömre yang pout akun kopët nent ëtëp elmëëmaap.” ²⁷ “Kaalak akun kopët nent ëtëp elmëëmaap,” pël ëa pöt ëtëp elmëën omnant pim ket äaut pout kö sëpënëak kön wiak ëa. Kö sëën pangk ëtëp naëpanëët oröak kosang wiaapnen ëa.

²⁸ Anutuuk wa ngaöök nimëën pim omën ompyaö nimpna pötë pep sak öpena pöt ëtëp naëpanëët kosang wiaapnaat pötëën piin yoöre ërëp maim öpa. Pël ëeimeë kasinkasin äak karangkin elmëak pim kön wiin ompyaö yaaö pöl yaya maim öpa. ²⁹ Pöt tol ëën? Anutu tiarimop pi esuwesi ök omnant pim kön wiin pangk naën ëëpnaat kö wasëpnaap.

13

Anutuuk kön wiin ompyaö yaauta ngönte

¹ Ar Kristoë omnarö pötaan neneren lup sant elmëeim ön. ² Omnarö maimerekaan yewaisën sant elmëënenëten kat kolngan. Ngaan omën narö pël yeem enselöröen köpël

wë omën yaapörö wesak sant elmëa. ³ Arim kar wii kaatak moulmëa pöröen kön wiin ar pourö niulëa pël weseë sant elmëën. Pël äak arim karurö këlangön kat yawi pöten kön wiin ar pourö këlangön kat yawi pël weseë sant elmëën.

⁴ Öngre omp wëwëeten kön wiin ompyaö ëëp utpet wasngan. Omën öngre omp nga ëëre öngre omp wëwëet utpet wasö pël yaë pörö Anutuuk kangut mampnaarö.

⁵ Arim lupöt monere urömatëën kentre kaur ëëpan. Omnant arim wia pötön kön wiin pangk ëëp. Pöta ngönte Anutu pi ngaanëër epël ëa.

“Ne ar sëp naniwasngan. Kasëng nanimangkan.”

⁶ Pël ëa pötaanök tiar kön kosang wieë epël apenaat.

“Aköp pi kaamök yaalnëaup yak ne kas naën ëëmaap.

Omën nampök pangk utpet naalnëëpan.”

Ngönën ök niiaut wak wë Yesuu ënëm ëëpa

⁷ Arim wotöök rëak Anutuu ngönte ök niak rë niuleimauröen kön wieim ön. Pël äak wëwë taltak wë wel wia pöten kön wieë Yesuun kön wi kosang weseima pöl ëeim ön. ⁸ Yesu Kristo pi ngaan wakaimaupök wë wakaim öpnaap. Pim wëwëet ke kopëtalte. ⁹ Pël ëa pötaanök ngönën maim ke nentere nent kat wiin pötök wer niön Anutuu kanö sëp wesak maimaöök sëngan. Pim komre kolap yaalni pötak tiarim könöt kosang wasën öpena pöt Anutu itaangkën pangk ëëpnaat. Omnant yenautë ngön pasutök pangk taë naniwaspan. Pötök omën pël yaaurö kaamök naalmëën ëa. Pötaanök ngönën maim ke pipot kat wiingan.

¹⁰ Kristo tiarimëën kiri ëa pöp kaamök elniipënëak tiarim naë wë. Pël ëaap Yuta omën yangerakë ngönën tuptak animaurö kiri ar yaaö pörö yok pangk pim naë sëën kaamök naalmëëpan. ¹¹ Kiri yaaö wotöökörö pit animaurö möak iit pëën omnaröa utpetatë saunatëën kiri ëëpënëak

ngëengk panë tupta kakaatiitakël wak yesën kээрö kaöökë wilëngkëël esuwesi mereim wë. ¹² Pël yaëen Yesu piita tapël pim iitak tiar omnaröa lupöt kölam niwasëpënëak kaöökë wilëngkëël möön wel wia. ¹³ Pël ëa pötaanök tiarta kaöökë wilëngkëël yes pöl Yuta omnaröa kiri yaaut sëp wesak piiring wë pim ëö sa pöl ëëpa. ¹⁴ Pöt yang eprak ka kosang naö won. Pötaanök ënëm ka kosang tekeri wasëpnaöön kön nganngan ëeim wë. ¹⁵ Pötaanök Yesu tiarimëen kiri ëa pötaan tiarök kangiir tiarim yaya yamëëautak Anutuun kiri elmëeim öpa. Yaap, tiarim këmötök pim songönte tekeri wasëpa. ¹⁶ Neneren sant wesak kaamök yaaut kat kolngan. Pöt Anutuuk itaangkën kiri yaauta ök ompyaö ëëpnaat.

¹⁷ Arim wotöököröa ngön ngaarëk yeweem pitëm ikanöök ön. Ënëmak pitëm ya yamëngkauta këet Anutuun ök mapnaarö. Pötaanök pit arim könre lupöt kosang sënëak ngarangk elnieim wë. Pël ëen ar pitëm ngön ngaarëk yeön pöt pit ya ompyaöring ya mëneim öpnaat. Pël naën yaëen pöt ya utpetaring ya yamëngkën pötak tolëel kaamök elniipën? Won.

¹⁸ Ar tenimëen Anutuun kimang maim ön. Ten tenim lupötön kat men ëen Anutuu ëöetak wotpil wë kët ël epotë pim yaat wotpil wesak mëmpunëak kent yaë. ¹⁹ Pötaanök ar Anutuun kimang ngöntak ök maan kaalak wes nemëen arim naë teëntom waisumëak kosang panë wesak ök yeniak.

Kimang ngönte

²⁰ Anutu mayaapta pepap puuk tiarim Aköp Yesu, sëpsëp ngarangk kaöap, pim iitak sulöp ngolöp wiakaim kosang wiaapna pöt taë wesa pötaan weletakaan wal ë moulmëa. ²¹ Pi tapöpök pim kentöökë ënëm ëënëen omnant ompyaö ke nentere nent nimp. Pël ëak pim kön wiin ompyaö yaaut Yesu Kristoë weëre kosangöök arim lupötë war wasëp.

Pim naë yayaatakaan yayaatak om aim kosang wiaap. Yaap.

Ngön mëet

²² Karurö, ne kosang wesak epël yeniak. Pep retëng ë yaningk epët kotte. Pötaanök pepanöm ngön epët këekë wesak kat wieë. ²³ Ar kat wieë. Tiarim karip, Timoti, pi wii kaatakaan wil moulmëa. Pötaanök pi teënt waisën pöt koirak tenip pouwaar wais arën itaampunaat.

²⁴ Arim ngönënë wotöököröere Anutuu omën pouröen yoöre ërëp yemak pël ök man. Kar Itali yangerakaan wais wë eporöakta arën yoöre ërëp yenia. ²⁵ Anutuu komre kolap pöt arim naë wiaap. Yaap.

Sems

Yesu wel wiak kutömweri sëen wë krismaki 20 ma 30 pël won sëen Sems, Yesuu nangapök, pep epwer retëng ëa. Sems pöp, pi Yerusalem kakë ingre morörö ngarangk ëak wëa. Pim epwer pöt, ingre mor yang kaö nantë repak sa pöröaan wëwë ompyauta ngönte ëak mena.

Pöt epël wia.

Ngön ngës räaut 1:1

Kön wi kosang yewesautere ewat ngönte 1:2-8

Monere urömaring wëaare won wëauta ngönte 1:9-11

Morök yaauta ngönte 1:12-18

Anutuu ngönte kat wiak ënëm ëëpenaat 1:19-27

Mööngkraar kangk ëëngan pöta pepanöm ngönte 2:1-13

Kön wi kosang yewesautere pöta këet 2:14-26

Yangapöökë ngönte 3:1-18

Yangerakë omnantëen kent yaauta ngönte 4:1-5:6

Ngön mëet 5:7-20

¹ O Anutuu omën repak saurö, ne Sems Anutüre tiarim Aköp Yesu Kristoë inëen ru saupök pep epwer retëng ë ninak yoöre ërëp yëniak.

Tiar moröktak kosang yanuwäs

² Nem karurö, morök ke nentere nent arim naë yaaröön pöt, “Ompyaö yaë,” pël wesak ërëpsawi ëën. ³ Ar ewat wë. Morök ke pilöt yaaröön arim Anutuun kön wi kosang yewesa pöt taë sëen arim lupöt yok pangk kosang sak morökötë önëët. ⁴ Pël ëën arim naë kosang sak wëauta këet këëkë orööp. Pël ëën ngönënë omën nenten ap newasngan, ketre saun won ompyaö önëët.

Kön won ëën pöt Anutuun kimang mapa

⁵ Arëkaan omën namp kön won ëën pöt Anutuun kimang map. Pël ëën pi omën pouröaan nga naën kësangën yaaupök kön koir mampnaat. ⁶ Pël ëëpnaatak pi kön selap naënëpök

Anutuun kön wi kosang yewesautaring kimang map. Omën namp kön selap yaaupök kimang mapna pöt këraamenti kent möak wak nalaan nal yaë pöta ök ëëpnaat. ⁷⁻⁸ Omën ke pilëp kön naöraring wë pim omnant yaautön ëngk ma e yewesaup. Pël yeem puuk Aköpön kimang maan mampnaaten kön nawiiapan.

Omën mon wonöröere mon wieëauröa ngönte

⁹ Tiarim kar ngönën kat wia namp omnant wonöpök Anutu pim ngönëntak wak isak yaauten kön wieë ërëpsawi eim öp. ¹⁰ Ën tiarim kar namp monere uröm kësang wieëaupök pöt Anutuuk piin wak irëak mapnaaten kön wieë ërëpsawi eim öp. Këra puutë lëngë yes pil won sëpnaat pötaanök. ¹¹ Këra puut weerak wëen këtëp aprak nga panë maan koö möak ngentiak pitëm köp möëëa pöt ngaap sëpnaat. Pipta ök panë omën omnant kësang wieëaupta muntat öpënëak ya yamëngkem kö sëpnaat.

Morök yaalniauta ngönte

¹² Omën morököt pim naë yaaröön wiap nasën ëëpna pöp ërëpsawi ëëpnaap. Morököt pim naë yaaröön ke ur moolaimëë lup kosang sak öpna pöp Anutuuk wëwë kosang omën piin lup sant yaalmëaurö mampënëak kup wia pöt kangiiir mampnaap.

¹³ Omën namp morököt pim naë yaaröön pöt, “Anutuuk morök epël yaalnë,” pël naën ëëpnaat. Anutu pi utpet ëëpënëak morök yaalmëa pöt wonöp. Pi omnarö utpet ëëpënëak morök naalmëen yaaup. ¹⁴ Pël yaaupök omën namp pimtë koröpöökë kentre kauratök wer moön wii ket ëak motëak pötök morök yaalmë. ¹⁵ Pël ëën koröpöökë kentre kauratë këet utpetat. Utpet pöt kaö sëen pötë këet wel yawiaut.

¹⁶ Nem kar panëerö arök, “Anutuuk tiar utpet ëëpenëak morök yaalni,” pël wesak ëngk ma e wasnganok. Pi pël naën yaaup. ¹⁷ Omën ompyaöre wot-pil pout Pep kutömweri wëaup pim

naëaan yewais. Pi ëwa mopöök wia pötë pepapök wes mëen iraan yeö. Pipot kaip tiktikre kaka yaautök pi irikor naën, ompyaut pëen yaalni-aup. ¹⁸ Anutu pimtë kõnööök pim ngön këët tiar ninak pim ru nuwesa. Pim omën ket elnia pourö pël elniipënëak kõn wiak tiar wet rëak elnia.

Tiar Anutuu ngön kat wiak ënëm ëëpa

¹⁹ Nem kar panëerö, ar omën epëten ëwat seë. Ar pourö ngön ök yeniaan këëkë kat wiin. Pël ëak ngön kangut teënt manganok wet rëak kõn wiakök man. Pël ëak nga teënt elmëenganok. ²⁰ Tiar ngaare ser yaalmëem omnarö kaamök elmëen wëwë wotpil naön yaëen Anutuuk kõn wiin ompyaö naëpan. ²¹ Pötaanök utpet yaaut arim lupötë kaö sak wëwëat kewil yengawis pöt kërë moolaë. Pël ëak arimënt wak irëak wë ngön Anutuuk arim lupötë nuwia pöt ngaarëk weim weë. Ngön pöt ngaarëk yeön Anutuuk utpetetakaan kama niöpnaat.

²² Ën arimtë lupöt morök elmëak Anutuu ngönte kat pëen mowilinganok kat wiak ënëm ëen. ²³ Omën namp pi Anutuu ngönta ënëm naën kat pëen mowiipna pöp pi kõnitweri këëre wot kan ityaangk pöta ök ëëpnaap. ²⁴ Pi pim këëre wot kanten kõnitweri itenaupök së tapëtakëer kat kolöpnaap. Pöta ök omën Anutuu ngönte kat pëen mowiipna pöp ngön pöt teëntom kat kolak pim utpet yaaut sëp newaspan. ²⁵ Ën omën Anutuu ngön kosang ompyaut utpetetakaan ent ë yanuulë pötë pëen itenak kat nokolön këëkë itenak itneim wë pim ityaangkaö pötë ënëm eim öpna pöp pi wëwëetak wëen Anutuuk ompyaö elmëen ërëpsawi ëëpnaap.

²⁶ Omën namp pimtën ngönëntak wëaup pël weseë pim këmët ngarangk naën wë pöt pimtë lupmer morök elmëen pim ngönën yaaö pöt mos ëëpnaat. ²⁷ Tiarim ngönën yaauta këët Anutuuk kõn wiin ompyaö sëpna pöt epët. Ru wamërre öng kapirörö

kaamök elmëëpenaatare yangerakë omnaröa utpet yaautök utpet niwaspanëen ngai ëëpenaat pöten pi kõn wiin ompyaö sëpnaat.

2

Tiar omnarö neneraan sant yeem narö kasëng mangkan

¹ Nem karurö, ar tiarim Aköp Yesu Kristo, ëwa pepapön, kõn wi kosang yewesauröak omën isaare irëaurö mööngkraar kangk elmëenganok. ² Ar ngönën tuptak wa top ëak wëen omën naar, namp ë rangi ompyaut ëak ulpëen ompyaö retëngretëngëp mëaup, namp omnant won ulpëen sëparëp mëaup, piarip wais yeilaan ³ ar omën ompyautringëp piin sant mowesak, “Kaöap, ur ompyaö eptak wais wel aisa,” pël mëak omën omnant wonöp piin sant nemowasën, “Nimëen urte wonok pirek taua,” ma “Nimëen urte wonok nem ikanöök e yangerak eprek wel aisa,” ⁴ pël manë pöt ar kõn wiin ompyaö ëëpën ma? Won, utpet ëënëët. Ar omnarö kõn utpetatring kom elmëen Anutuuk kõn wiin pangk naën ëëpnaat.

⁵ Nem kar panëerö, kat wieë. Omën yangerakë omnaröak kõn wiin pasurö pël yaë pörö Anutuuk piin kõn wi kosang wesak pim wa ngaöök yamëautak ilapënëak yaö mëëa. Pim wa ngaöök yamëaö pöt omën piin lup sant yaalmëauröen kup mowia. ⁶ Ën ar pöt, omën omnant wonörö ëö yemengkaurö. Ar kõn wiin talöröak utpet yanuwat? Ma talöröak ngön yaatak yanuulë? Omën omnant wonöröak pël naalniin kësang wieëauröak yaalni. ⁷ Pël yeem Kristoë yapin ompyaö arim rangk wia pöten utpet wesak ya. Pötaanök ar tol ëen pitën wak isak yemak?

⁸ Aköpök ngönën pepeweri ngön kosang nent epël ëa pöt kõn wieë. “Nimtëen lup sant yaën tapël nim karipëenta elmë.” Ar ngön kaö epët ngaarëk önë pöt ompyaö ëëpnaat. ⁹ Ën ar omën isaare irëaurö omnant mööngkraar kangk elmëënë

pöt utpet een ngön kosang pötak ar ngön wa yoolëaurö pöt pet elniipnaat. ¹⁰ Omën namp ngön kosangöt ngaarëk yeweem lup kopët nent ap öpna pöt Anutuuk piin kön wiin omën pout wa yoolëauröa ök sëen kangut mampnaat. ¹¹ Pöt epët. “Ni öngre omp wëwëet kom eënganok,” pël ëa tapöpök, “Ni omën mëngkanok,” pöteta ëaup. Pötaanök ar öngre omp wëwëet kom naën wë omën namp mëmpunë pöt Anutuu ngön kosangöt wa olanëët. ¹² Pël eën Anutuuk akun kaöaöök ngön kosang ngolöptak kom elniipnaat. Ngön kosang ngolöp pötak utpetetakaan ent ë nuulëa. Pötaanök ngön kosang pöten kön wieë ompyaö wesak ngön aöre wëwë wë pël eëë. ¹³ Omën namp muntaröaan yaköm naalmëen yaaö pöp Anutuuk tiar kom elniipna pötak yaköm naalmëen eëpnaap. Ën namp muntaröaan yaköm yaalmëa pöp Anutuuk kom elniipnaatak yaköm yaalmëen kas köpël tauaapnaap.

Tiar omën ompyaut naën, kön wi kosang pëen wasëpena pöt mos eëpnaat

¹⁴ Nem karurö, omën namp këmtak, “Ne Kristoon kön wi kosang yewesaup,” pël yeem muntarö kaamök elmëere ompyaö elmë pël naën eëpna pöp, pötak kaamök elmëepën ma won? Pangk naëpan. Kön wi kosang yewesa ke piptaan Anutuuk utpetetakaan kama nemoöpan. ¹⁵ Kar namp ulpëenre kaömpötëen ap yewasën pöt ¹⁶ arëkaan nampök, “Ompyaö öm. Ëp önganëen ulpëenëp mëak kaömp nak kep eëm,” pël yamëem koröpöök kaamök naalmëen eën pangk eëpën ma won? Pangk naëpan. ¹⁷ Tiarim kön wi kosang yewesa pöt pi tapël yaaut. Tiarim pël yaaö pötakëer wiaan pöt këët oröön ompyaö naalmëen eëpena pöt kön wi kosang yewesaut mos eëpnaat.

¹⁸ Pël eëpnaatak arim naëaan nampök epël apën koröp. “Omën namp kön wi kosang yewesautaring wëen namp omën ompyaut yaaup.” Pël apnaatak ne piin kangiiir epël

memaap. Ni omën ompyaut naën eëmë pöt tol ëak Kristoon kön wi kosang yewesautaring wëen pöt pet eëm? Pël naëngan. Pël eëmëetak nem ompyaö yaaö pötak ne Kristoon kön wi kosang yewesautaring wë pöt pet elniipnaat. ¹⁹ Ni Anutuun kön wiin kopëtap wë pël yewasën. Pöt ompyaö. Pël yaëetak pöt pëen pangk naëpan. Pöt urmeraröeta tapël Anutuun kön wi kosang wesak wë piin kas ëak reireë yaur. ²⁰ Ni ewatët wonöp. Ni kön wi kosang yewesautaring wëen pöta këët omën ompyaut naën yaaup. Pötaanök nim kön wi kosang yewesa pipot mos sëpnaan pet elniimaap.

²¹ Kat wieë. Tiarim ëap Apram pi tol yaëenak Anutuuk piin, “Omën wotpilëp,” pël mëëa? Pöt epët. Pi ngaan Anutuu ngönte ngaarëk wak pim ruup Aisak kiri elmëepënëak ëa. Pim omnant yaaö pötaan Anutuuk piin, “Wotpilëp,” pël mëëa. ²² Ar kön nawiin ma? Apram pi kön wi kosang wesak wë omën ompyaut ëa. Pi kön wi kosang yewesautaring wëen këët oröön omën ompyaut ëa pötaan pim kön wi kosang yewesa pöt kë ëa. ²³ Pël eën, “Apram Anutuun kön wi kosang wasën pim pël ëa pötaan Anutuuk kön wiin wotpilëp pël sa,” ngönëntak ngön wia pipët kë oröa. Yaap, Anutuuk piin, “Wotpilëp,” pël mëak piin ngönt kip mëëa. ²⁴ Pötaanök ar pourö kat wieë. Anutuuk omën namp pim kön wi kosang yewesautaan pëen won, omën ompyaut yaautaanta, “Wotpilëp,” pël mapnaat. ²⁵ Apramë ëa pöl öng omp nga yaaö namp Reap piita tapël omën ompyaut yaëen Anutuuk piin, “Wotpilëp,” pël mëëa. Pöt pi Israel omën ngaan Yosuaak yang ngaakëren ëlëep itenak waisëpënëak wes mëen sa pöaar sant mowesak kaamök elmëak wes mëen kan muntaöökël sa. Pël eën pim ompyaö ëa pötaan Anutuuk pël mëëa. ²⁶ Epëten kön wieë. Tiarim koröpöök könöp won ëanëen wel wian tapön. Tapta ök tiar kön wi kosang yewesautaring pëen wë omën ompyaut naën eëpena pöt tiarim kön

wi kosang yewesa pöt sokutë ök eëpnaat.

3

Tiarim yangapöt ngarangk eëpa

¹ Nem karurö, arëkaan selap rë yaula ya omën senganok. Kat wieë. Anutuuk enëmak ingre moröröaan sapsap wël yeem rë yaula ya omnarö tenimëen kaö wesak wël elniipnaat. ² Tiar pourö omnant eëpenëak utpet ke nentere nent yaaurö. Omnarö tiarim këmötök utpet nent naën yeëan talte omën ompyaö panëeröak tiarim koröpöt ngarangk eëpen. ³ Pol osopë kan yesaut ngarangk yeë pöt tiarim kentöökë enëm eëpenëak wii kotu pim këmatak kapul yemoulmë. Pël ëak wii pö wer yeön osöp pim kepönö pokol ëak omnampë sëpenëak kön wia pöök yesaup. ⁴ I kaö wangaöönta kön wieë. Wangaööta kësang panëempel. Pël ëaatak kent weëre kosangöök möak mök eën i kaöök yesau. En wangaöök moröak së pëlpël yaaö pöt kot panëet. Ngarangkëpök pötak moröak lup nentakël ko wiak sëpenëak kön wiipna pöt yok tap pantak së moulmëepnaat. ⁵ Tiar omnaröa yangapöökta tapël yaë. Yangap pö kotuuk aan omën kësangöt orööpnaat.

En epëten kön wieë. Omën namp es ngëpöpët il olaan pöt kaö panë sak kosangre koinöt kot won sa yaë. ⁶ Pël wiaatak tiarim yangapö esuwesi ök. Pipöök tiarim koröpöök wë kaip tiktik ëak ngön utpet ke nentere nent yeem koröp pou utpet wes yaë. Yangapöök ngön utpetat yeem es ket ëak kotak omnaröa wëwëat utpet yewas. Utpet yewas pöta weëre kosang pöt Setenök yangingk. ⁷ Tiar animaö reraö ke nampre namp kosangöökaanre i kaöökaan, imënre intre kamal pörö wak wiap wasëpenëak pöt pangk pël eëpenaata. ⁸ Pël eëpenaatak talëpök yangapö wiap wasën ngön ompyaut apën? Pangk pël naëngan. Kamalöp pim këmatak welakre kakamöt wiaan kant nimëngkën wel yawi pöta ök tiarim yangapöök ngön utpetat yeem

omnarö utpet yewas. ⁹ Yangap Aköp tiarim Pepapön yaya aim wë tapöök kaalak omën Anutuuk pintë ök panë wesak ket ëauröen utpet wesak yaaurö. ¹⁰ Anutuun yaya ngön yamëëautere utpet wesak yaaut yangap kopët tapöökaan yaarö. Pötaanök nem karurö, wëwë korar pipël wëen pangk naëpan. ¹¹ Epël kön wieë. I kölok kopët nentakaan i yaapmerre kakam yaaumer yaaröa ma? Won. ¹² Karurö, ar kön wieë. Yok pangk këra kemmentök muri ulöp utöpën ma? Ma wii neweëëk yok pangk kem ulöp utöpën ma? Pöta ök panë i yaapmerta kakam yaaumeriaan naarööpan. Pël wiaap ar tol eën yangap kopët tapöökaan ngön utpetere ompyaö pout aim. Pöt pangk naëngan.

Ëwat ompyaut Anutuuk yangingk

¹³ Arim naë omën narö könre wetete ompyaut wieë omën ompyaöre utpetat kom yaëen pöt pitëm wëwë ompyautök pit kön ompyaöring wë pitëmënt wak irëak omnarö wiap yemowesa pöt tekeri wasëp. ¹⁴ Ar omnantëen war yeem omnaröaan lup utpetaring wë arimtën wak isak, “Ten kön ompyautaring wë,” pël angan. Pël anë pöt kaar anëet. ¹⁵ Pitëm kön ke pöt Anutuu naëaan won, yang omnaröa naëaan waut. Pitëmtë könöökë enëm yeem Setenë kön yawia pöl yaaurö. ¹⁶ Omnantëen war yeem omnaröaan lup utpetaring önë pöt nga yaalem utpet ke nentere nent eim önëet. ¹⁷ Yangerakë könöt ke pil yaë. Pël yaëetak könre wetete ompyaut Anutuu naëaan yaaröön arim wak wë pöt lup kölam önëet. Pël yeem omnaröaring lup yal ëak wë pit wiap mowesak pitëm ngönöt kat wiinëet. Pël ëak ya ngës elmëak omën ompyaut pëen elmëënëet. Pötaan kön selap naën wotpil wesak önëet. ¹⁸ Pël yeem ar omnaröaring lup kopëtemer sak wë wiap mowasën keët oröön wotpil wëaö pöt ulöl sëpnaat.

4

Tiar yangerakë omnantëen kent yeem pöt Anutuun kööre tok elmëëpenaat

¹ Arim neneraan kööre tok yeem nga yaal pöta songönte tol ëënak yeë? Ar pourö koröpöökë kentre kauratë ënëm yeem kööre tok ëak nga yaalaurö. ² Ar omnant önëak kent yeem naön yaauröak omnarö mëmpunëëten kent yeë. Ar omnantëen war yeem pangk naöngan. Pötaanök neneraan kööre tok yeem nga yaalaurö. Ën omnantëen kentre kaur yeem Anutuun kimang nemaan yeëan. Pötaanök naningkën yaë. ³ Ar Anutuun omnantëen kimang yamëem pöteta naön yaaurö. Pöt tol ëën? Ar kön wotpil won, korar wiak wë omnant wak arim koröpöökë kentre kauratë ënëm ëënëak kimang yamëëan. Pötaanök naningkën yaë. ⁴ Utpetarö aë, ar öng nampë ompöp sëp wesak muntapë naë së wë pöta ök Anutu kasëng menaurö. Omën namp yangerakë omnantëen kentre kaur yeem pöt Anutuun kööre tok yaalmëaup. Ar pöten kön nawiin ma? Pötaanök yangerakë omnantëen kentre kaur ëënë pöt Anutuun kööre tok elmëëneët. ⁵ Ngön Anutuuk ngönëntak epël ëa pöt pas naën. “Anutu tiarim lupötë kön nuulëa pöröen pi kentre kaur kësang yaë.” ⁶ Pël ëak rangk komre kolap yaalni. Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Anutuuk omën pitëmtën wak isak yaaurö kasëng yemangkem pitëmtën wak irëak yaauröaan komre kolap yaalmëaup.”

⁷ Pötaanök ar arimënt wak irëak Anutuu ikanöök weë. Pël ëak Seten waö ëën sëp niwesak kas sëp. ⁸ Anutuu naë rë olaë. Pël ëën pi arim naë panë wais ngarangk elniipnaan. Utpetarö, arim utpet yaaut sëp weseë. Kön selap yaaurö, arim könöt kopëtal wieë. ⁹ Arim utpet yaautön kön wieë yaköm ëak ingre ya ilak aim weë. Omën utpetatëen söm yaaut sëp wesak elere war eim weë. Pötëen ërëpërëp yaaut sëp wesak ya ngësring

weë. ¹⁰ Pël ëëë Aköpë ëöetak arimtën wak irëak aim ön. Pël ëën puuk kaalak wak isak niapnaan.

Karurö kom elmëëngan

¹¹ Karurö, ar neneren utpet wesak manganok. Ar arim karuröen utpet wesak mëak kom ëak, “Pit utpet yaaurö,” pël yamëem pöt, Anutu pim neneren lup sant ëëpenëak ngön kosang wesak niia pöten utpet wesak ëak, “Korar yaë,” pël manëët. Ën ar Anutuu ngön kosang pöten, “Korar,” pël manë pöt, ngön pöt ngaarëk naön arimtën kön wiin isën ngön ë pet yairauröa ök sënëët. ¹² Anutu kopëtapökëer ngön kosang wesak niiaupök kom elniipnaap. Pimtok mait elniipën ma nimpën. Ar pim ök talte arim karurö kom elmëën. Pangk pël naëngan.

Tiarimtën wak isak anganok

¹³ Elei, ar narö epël yaaurö. “Peene ma ëlpamök ka kësang naöök së wë krismaki nenta öngpök ya yamëngkem mon kaö panë öpenaat.” Pël yak pöröen epël niamaan kat wieë. ¹⁴ Ëlpamök arim naë orööpnaaten köpël wë. Arim wëwëat muntönöökë ök. Muntön naöökë akun kot nent oröak is lööla ëak won yes pöl ar akun kot nent wë wel wiinëët. ¹⁵ Pötaanök, “Tiar ya epot mëmpenaat,” pël anganok ngön ke epël an. “Aköpë kentöök niaan pöt wëwëetak om wë ya epot mëneim öpenaat,” pël an. ¹⁶ Ar ngön pël naënöröak arim omnant ëënë pötön kön yawiem arimtën wak isak yaaurö. Arimtën wak isak yaaö pöt ompyaö naën yaaut. ¹⁷ Pötaanök omën namp ompyaö yaauta songönten ewat wëak pël naën ëëpna pöt utpet ëëpnaat.

5

Omën monere uröm kësang wieëauröa ngönte

¹ Omën urömere kaar es kësang wieëaurö, ar këëkë kat wieë. Arim këlangön kat wiinë pöten kön wiak ya ngës ëën. ² Arim urömere kaar es kësang pöt köt sëen poë koröpötta

iwälöröak na pet irëpnaat. ³ Ën monatta polirang äak kö sëpnaat. Pël ëëpna pöt arim mon pötön keimön äak omnarö kaamök elmëak nemangkën yaaut tekeri wasëpnaat. Pël äak esuwesi koröpöt es kotak utpet yewas pöl arim monaton keimön yaa pipotta arim lupöt utpet wasëpnaat. Pöt peene yanger pet irëpnaat temanöm yesën ar monere urömatön keimön äak kësang wa rongan äak wë pötaanök. ⁴ Këekë kat wieë. Inëen ruurö pit arim yaak kaamök elnia. Pël äauta sumat nemangkën, om ngön kaar maim wë. Pël ëën ar keimön elmëen inëen ru pöröak monat naön äak kaaö ngön aan Aköp kutömweri wëaup kat wia. ⁵ Ar e yangerak wë kaömp kësang neimeë arim kentötë ënëm yaaurö. Pël yeem kaömp kësang nak polöröa ök kewis wiak wëen arim mën wel niwiipna akunet temanöm yes. ⁶ Ar omën wotpil yaaurö ngön yaatak moulmëak mënan. Pël ëën pit kangiir naalniin ëa.

Tiar këlangön kat yawiem ya wiapring Aköpë waisëpnaaten kor öpa

⁷ Karurö, pit pël äauröak lupöt kosang sak këlangön kat wieimeë ya wiapring Aköpë kaalak waisëpnaataan kor ön. Ar ya neweri pepapë yaë pöten kön wieë. Pi omnant ngëntak këët orööpnaataan kor eim wë. Pël yeem lup kosang sak wë këtre kopi ëën orööpnaataan kor wëaup. ⁸ Yaap, Aköpë waisëpna akunet temanöm panë sa. Pötaanök yaaweri pepapë yaë pöl ya wiapring weë.

⁹ Karurö, neneren kaaö ngön manganok. Anutu, ngön ë pet yairaup, waisëpënëak yaëën pël anë pöt ngön ë pet irak kangut nimpnaat. ¹⁰ Karurö, tektek ngön yaaö omën ngaan Aköpë yapintak pimtë ngönte aima pöröen kön wieë. Pitëm kööre toköröak utpet yaalmëen këlangön kat wieimeë ya wiapring ya mëneima. Pötaanök pitën kön wieë pitëm ëa pöl mëneë. ¹¹ Tiar omën këlangön kat yawiem lupöt kosang sak wakaima pöröen kön wiin ërëpsawi yaë. Ën

Yoop pim ngönteta kat yawiaurö. Pi këlangön kësangöt kat yawiem lupre kön kosang sak wëen ënëmak Aköpök ompyaö elmëa pöten kat wiaut. Yaap, Aköp pi ya ngës kaö elniak sant panë yaniwas.

Ngön ë kosang yewesauta ngönte

¹² Nem karurö, ngön niama epëten kaöet pël weseë ngaarëk ön. Arim ngönöt kosang wasënëak Anutuu yapintakël utak, “Anutuu ëöetak yaap yeniak,” pël aöre omën nantë yapinötëel utak aö pël ëënganok. Won, ar omën nent ëënëak pöt om, “Mak, ne pël ëëmaap,” pöt pëen an. Ën naën ëënëak pöt om, “Won, pël naëngan,” pöt pëen an. Pël anë pöt Anutuuk kangiir nga naalniin ëëpnaat.

Omën wotpilëpök Anutuun kimang mapna pöt kaamök kësang elmëëpnaat

¹³ Arëkaan namp këlangön kat yawiem pöt Anutuun kimang map. Ën namp ërëpsawiarang wë pöt Anutuun yaya tan ap. ¹⁴ Ën namp yauman wak wë pöt ngönënë kaöaröen yas map. Pël ëën pit wais Aköp Yesu pim yapintakël i kolapët wa yemomëem Anutuuk kaamök elmëëpnaan kimang mapnaat. ¹⁵ Pit Anutuuk omën pöp ompyaö mowasëpënëak kön wi kosang wesak piin kimang mapna pöt kaalak wal ë moulmëen ompyaö sëpnaat. Ën saunat wiaaneta ent ë moolapnaat. ¹⁶ Pötaanök ar ompyaö sënëen arim utpet äaut neneren tekeri wesak mëak arimëntëen Anutuun kimang maë. Yaap, omën wotpil wëaupök kimang mapna pöt Anutuuk kaamök kësang elmëëpnaat. ¹⁷ Elia pi omën tiarim ök tapëlëpök Anutuun kopi nepelën ëëpënëak kosang wesak kimang mëëa. Pël ëën kopi nepelën wieë krismaki nentepar nent ngoon mor nas nasiaan namp pël sa. ¹⁸ Pël ëën pi kaalak kimang maan Anutuuk kat mowiin kopi kësang pan pelën këere kaömp oröa.

Omën ngön këët sëp wesaurö kaalak mësak waisëpa

19 Nem karurö, arëkaan namp
Anutuu ngön kēēt sēp wasēn kaalak
nampök lup kaip motiin ngön kēēt
ngaarēk öpna pōten kön epēl wieē.

20 Omēn pim karip utpet yaauta
kanöökaan lup kaip motiipna pöp pi
kaamök elmēēn Anutuuk saun omēn
pöp pim utpet pout won mowasēn
kōnöp wel nawiin öpnaap.

[Yok pi tapēt.

Ne arim karip, Sems.]

1 Pita

Yesu wel wiak kutömweri sèen wë krismaki 34 pöta ök won sèen Pitaak ingre mor saö naröaan pep epwer retëng ëa. Pita pöp Yesuu ru 12 pöröakaan namp. Omën pörö omën naröak utpet mowesak pitën, “Ut-pet yaauro,” pël mëea. Pël ëënak Pitaak pit kön wi kosangtak taë sak öpenëak Yesu Kristoë ngön ompyaut ngolöp wes mena. Pitaak pitëm Yesuu wel wiak wal ëautere kaalak waisëpnaaten kön kosang wia pötaan këlangön kat yawiem kön wi kosang yewesaut këlok nasën ëëpnaat pël we-seë retëng ë mena.

Pöt epël wia.

Ngön ngës räaut 1:1-2

Anutuuk utpetetakaan kama niwaut 1:3-12

Wëwë kölam öpenaata ngönte 1:13-2:10

Këlangön akunetak ingre mor sauröa ëëpnaat 2:11-4:19

Ingre mor sauröa irëak inëen ëëpnaat 5:1-11

Ngön mëet 5:12-14

¹ O Anutuu omën arim ka songönöt sëp wesak kas së Pontasre Kalesiaare Kapatosaiaare Esiaare Pitinia yang pötëel repak wëaurö, ne Pita, Yesu Kristo pim ngön yaaö omën saupök arimëen pep epwer retëng ë yaningk. ² Ngaan Anutu Pep pim könöök pimëen kom ë nuulëen Ngëengk Pulöök ngëengk wes nuulëa. Pöt Yesu Kristoë ngönte ngaarëk wak wëen pim iitak i niirak kölam niwasëpënëak pël ëa.

Anutuu komre kolapre mayaap pöt arim naë ulöl sak wiaap.

Tiar wëwë ompyaö kutömweri wia pöten kor eim wë

³ Anutu tiarim Aköp Yesu Kristo pim Pepapön yaya maim öpa. Pim tiarimëen ya ngës kaö yaaö pötak Yesu Kristo weletakaan wal ë ulmëak wëwë ngolöpët nina. Pël ëen wëwë ngolöp pöt tiarim naë wia pötaan Anutuu kup niwia pöta këet öpenëak

kön kosang wia. ⁴ Pël yeë pötaan tiar Anutuu mor kol yaö nia pöt öpenëak kor eim wë. Pöt kumkum ëëre köt së pël naënöt kosang wiaapnaat arimëen kutömweri wia. ⁵ Ar Kristoon kön wi kosang wesak wë pötaan Anutu pim weëre kosangöök ngarangk elnieim wë. Pël ëen akun kaöaö temanöm yesën pim utpetetakaan kama niwak ompyaö elniipna pöt tekeri wesak pël elniipnaat. Pël ëëpna pöt kopëta wes pet ira.

⁶ Pötaan ërëpërëp yaauro. Pël yaëen Anutuuk morök nant elniipënëak kön wiin pangk ëen pöt akun kot nent arim naë këlangön nant orööpnaat. Pël yaëen ërëpërëp ëen. ⁷ Morök pötök arim piin kön wi kosang yewesaut yaapët pöt tekeri wasëpnaat. Kool pöt wiapöt esuwesök pim songönte war yewas. Ën arim kön wi kosang yewesaö koolöt il yewas pöt morök elniin kosang wia pöt tekeri wasën Yesu Kristoë orööpnaatak Anutuuk ya kë sak yaya yeniem ë nirangiak ping wesak niapnaat. ⁸ Yesu Kristo arim itnaangkën ëaupön lup sant yaalmë. Peeneeta itnaangkën tapöpön kön wi kosang wesak ërëpërëp kaö yeë. Arim ërëpërëp pötak yangeraköt il yewasën pöten këmötök war wesak naëngan. ⁹ Arim ërëpërëp yaauta songönte epël. Piin kön wi kosang yewesautaring wë pötaan Anutuuk ar utpetetakaan kama yanu.

¹⁰ Anutuu ar utpetetakaan kama yanu pipët, pim tektek ngön yaaö omnarö pöta songönte koirëpënëak ap weseima. Pël ëak Anutuu komre kolap nimpënëak ëa pöt war wesak pöta songönten këëkë kön nawiin ëa. ¹¹ Kristo pim Ngëengk Pulö pitëm lupötë wë Kristo këlangön kat wiak kutömweri isak ëwaatak öpenëak mëea. Pël maan pit, “Akun taltak ma ke tolëel yaëen Kristo pi pël ëëpën?” pël maimeë kangkkangk ëeim wakaima. ¹² Anutuuk pitën, “Arim ya yamëngk epot kaamök naalniipan, omën ënëmak orööpnaarö kaamök elmëëpnaat,” pël mëea pöta këet arim naë yaauro. Pitëm ya

yamëngkem ngön war wesa pöt, Ngëengk Pul kutömweriaan wes meën irëa pöök omën narö kaamök elmëen ngön ompyaut ök niaan kat wiaurö. Ngön ompyaö pöta songönte en-selöröakta ewat sêpënëak kent kön yawiitak pangk pël naën yaë.

Anutuuk ngëengk öpenëak yenia

¹³ Pötaanök könöt wotpil wesak këekë ngarangk ëeim ön. Pël ëak Yesu Kristoë tekeri sêpnaatak komre kolap war was nimpnaaten kön kosang wieim ön. ¹⁴ Ar Anutuu ruuröak pim ngönte ngaarëk weë. Ngaan ngönën köpël wë kentre kauratë ënëm ëeiman pöta ök ëënganok. ¹⁵ Anutu, ar pim ru sënëak yas niaup, pim ngëengk wë pöl arta ngëengk sak wë omnant ëën. ¹⁶ Pöta ngönte ngönëntak epël wia. “Ne ngëengk wë. Pötaanök arta ngëengk ön.”

Yesuu iitak utpetetakaan ent ë nu-ulëa

¹⁷ Anutu, arim Pep pël mëak yaya yemak pöp, pi omën isaare irëaurö, mööngkraar kangk naalmëen yaaup. Pi tiar neenem omnant yaautë ökök ngön ë pet irëpnaap. Pötaanök yangerak önëel piin kasinkasin elmëeimeë ompyaö ëeim ön. ¹⁸ Ar ewat wë. Arim ëere peparöa kanöököl wëwë utpet wakaimauröak Anutuuk pötëaan ent ë nuulëepënëak sum elnia. Pöt koolre siluwa lëngë yesa pötök won, ¹⁹ Kristoë i sum kësangringtak sum ëak ent ë nuulëaurö. Pi sêpsêp möön söëere kewil wonöpë ök wakaima. ²⁰ Pi ngaanëer yanger won wiaan pël ëepënëak yaö mëëaupök peene akun pet irëpënëak yaëen arimëen tekeri orö rëaup. ²¹ Kristo pim pël ëa pötaan Anutuun kön wi kosang weseim wë. Pi Kristo weletakaan wal ë ulmëak ë morangia. Pël ëa pötaan Anutuun kön wi kosang wesak pim niöpnaataan ërëpsawiarang kor eim wë.

Anutuu ngöntak ngolöp wes yanulë

²² Ar ngön këët ök niaan kat wiak ngaarëk yeö pël yaëen pötak

arim lupre könöt kölam yanuwäs. Pipët arim karuröen këekë lup sant elmëenëak oröa. Pötaanök kosang wesak neneren lup sant ëeim ön. ²³ Ar ngolöp wesak wil niulëen wë pipët, kö yesauröa naëaan won, kö nasën yaaö Anutuu ngön wëwëetaring kosang wiaapna pötakëlaan oröaurö. ²⁴ Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Omnarö pit nönre koinötë ökörö.

Pitëm ë yerangi pöt puutë ökök.

Nönöt umön yarëaut, puut teënt kërë yesaut.

²⁵ Ën Anutuu ngön pöt kosang wiaapnaat.”

Anutuu ngön pöt ngön ompyaö pitëm ök niia pipët.

2

Kristo pi tiarim möör wap kosangët

¹ Ar ngolöp wes niulëaurö pötaanök utpet ke nentere nent moolaë. Kaar aöre morök ë, war ëere omnaröen utpet wesak aö pël yaaut sêp we-seë. ² Önga ngolöp wilauröa ëlöröa kapaatön kent yaë pöl arta ngönënë kapaaten kent panë ëën. Pël ëënë pöt kosang sak wëen Anutuu utpetetakaan kama yanu pötak kaö sak ompyaö önëët. ³ Ar yaap Aköpë sant yaalni pöten kat men yeë pötaan pël ëëë.

⁴ Aköp Yesu, wëwëeta pepap, piik yal ëëë. Pi omën ka ök yarëauröa wap ompyaut öpënëak utpetat wël ë yemoola pöl omnaröak piin kaaö elmëen Anutuuk kön wiin isën möör wap wesir ulmëaup. ⁵ Ar Anutuuk wëwëet nina pörö piik yal ëak wap pöta ök sak Ngëengk Pulöökë tup sën. Pël ëak kiri yaauröa ök sak arim lupre könöt Anutuun kiri yaalmëen Yesu Kristoë ëautaan arën kön wiin ompyaö ëëpnaat. ⁶ Nem yeniak pöta songönte ngönën pepeweri epël wia.

“Kat wi.

Ne Saion rosiraöök wap nent yewe-sir.

Wap pöt möör wap sum kaö panëët.

Omën namp piin kön wi kosang wasëpna pöp ëö nasëpan.”

7 Ar piin kön wi kosang weseim wë pörö kön wiin ompyaö panë yaë. Ën omën kön wi kosang newasën pöröaan ngönëntak epël ëa.

“Wap omën ka ök yarëauröa wël ë moolëaut
Anutuuk ompyaut wesak möör wap wes yewesir.”

8 Ën nenteta pitëmëen epël ëa.

“Pi kël kotuukë ök sak wëen narö ing wot möak kawiap ëepnaat.

Ën kël kësangöökë ök sak wëen pötäl urak kawi ngentiipnaat.”

Omën pörö Anutuu ngönte wa yoola pötaan pim ëëpënëak mëëa pöl ing wot möak kawiap ëëpnaat.

Tiar Anutuu omën saut

9 Ar pöt pitëm ökörö won. Anutuuk pimëen nuwasën pim omën sak kutöm Aköpëen kiri yaaurö. Ar pim omën wotpilörö. Koutak wëen puuk yas niaan pim ëwa ompyautak ilëak wë. Pim ompyaö yaauta ngönte aim önëak yas niia. 10 Ar ngaan omën pas wakaimauröak peeneek Anutuu omën sak wë. Ar ngaan Anutuu ya ngëstak naön ëauröak peeneek pim ya ngëstak wë.

Tiar Anutuu inëen ëëpenaat

11 Nemorö, ne kosang wesak nia-maan kat wieë. Ar yangerak yaamre su kak wë pötaan koröpöökë kentre kaur arim lupre könötëen kööre tok yaaö pipot sëp weseë. 12 Pël ëak ngönën köpëlöröa tekrak wotpil ön. Pël ëen pit arim songönten itenak, “Utpet yaaurö,” pël yenia pöt sëp wesak Anutuu waisëpnaatak arim ompyaö yaautaan piin yaya mapnaat.

13 Ar Aköpön kön wieë omnaröa ngön kosangöt ngaarëk ön. Yang omp ak wotöök wëaupre 14 pim yang ngarangk utpet yaauröen nga maöre ompyaö yaauröen ping wesak maö pël ëëpënëak wes yamëa pöröa ngön ngaarëk ön. 15 Anutuu kentöök arim ompyaö yaautak omën köpël wë ngön kaar ya piporöa këmöt ur mowari-ipnaaten kent yaë. 16 Ar utpetetakaan wil nuulëen ompyaö wë. Pël

ëë omnaröen, “Utpetetakaan wil nuulëen wë,” pël morök mëak ëlëëp utpetat ëënganok, Anutuu inëen sak wë ompyaö ëeim ön. 17 Ar omën pouröen ping wesak an. Ngönën omën arim karuröen lup sant elmëen. Anutuun kasinkasin elmëen. Yang omp aköpön ping wesak an.

Kristo tiarimëen këlangön kat wiak pim ingtak sëpenëak kanö pet elnia

18 Inëenörö ar, arim kaöaröen kasinkasin elmëak pitëm ngön ngaarëk ön. Pöt omën ëpre wiap yaalniauröaan pëen won, yaar ser yaauröaanta tapël elmëen. 19 Pöt eptaanök. Pit ar saun wonrek këpök këlangön kat yaniwiin Anutuun kön wieë ya sangën naën wëen pi arën kön wiin ompyaö ëëpnaat. 20 Ën ar utpet nent ëen kaöaröak pës yanimöön ya sangën naën ëënë pöt Anutuuk kön wiin ompyaö ëëpën ma? Pël naëpan. Wotpil wëen këlangön kat yaniwiin ya sangën naën ëënë pötakëer Anutuuk kön wiin ompyaö ëëpnaat. 21 Anutuuk ar Kristoë ëaul wotpil wë këlangön kat wiinëak niulëa. Pi arimëen këlangön kat wiak pim ingtak sënëak kanö pet elnia. 22 Pi utpet nent naënëp, pim këmtakaan kaarre morök nent naaröönöp. 23 Omnaröak utpet wesak yemaan kangiiir nemaan ëa. Këlangön kat yemowiin kangut mampënëak nemaan, Anutu wotpil wesak ngön ë pet yairaup pimëen yaö mowesa. 24 Tiarim utpetatök pim rangk isën këra yetaprak möön wel wia. Pöt tiar utpetat sëp wesak wotpil öpenëak pël ëa. Pim koröpö utpet wesa pötaan tiar ompyaö san. 25 Ar ngaanëer pol sëpsëpöröa yaë pöl kanö wiaan irikor ëëimaurö. Peene pöt, arim ngarangkëp Kristo, lupre könötë pepapök, yas niaan pim naë oröak wë.

3

Öngre ompöröa ngönte

1 Öngörö ar, inëenöröa yaë pöl arim ompöröa ikanöök wë pitëm ngön ngaarëk ön. Pël ëen omp narö Anutuu ngön ngaarëk naön ëëpna pörö arën

itaangkën ngön nemaan yaëen arim ompyaö yaauten itenak pim naë rë olapnaat. ² Yaap, arim ompörö ar Anutuun kasinkasin yaalmëem kölam wë pöten itenak pim naë rë olapnaat. ³ Ar koröpöt pëen ompyaö sëpnaan kepön ëpötë ë morangiire polere kal ëere ulpëen ompyaö retëngöt më pël ëëngan. ⁴ Om ëpre wiap arim lupötë élëëp wia pötök arim lupre könöt ë morangiin. Pël ëënë pöt sëpar nasën kosang wiaan Anutuuk itaangkën isëpnaat. ⁵ Öng ngaan Anutuun yaö sak wakaima pörö pit tapël Anutuun kön kosang wieë pitëm ompöröa ikanöök wë ngön ngaarëk weim wakaima. ⁶ Sera pi tapël ëak pim ompöp Apramë ngön ngaarëk weimeë piin, “Kaöap,” pël maima. Pötaanök ar pim ëa pöl ompyaö yeem arim ompöröa ëëpna nenten kas naën ëënë pöt pim ök önëet.

⁷ Ompörö, arënta tapël niamaan. Ar öngöröaring wë arim Anutuun kimang ngön ök manëet il wariipanëen pit weëre kosang wonörö pël weseë ompyaö elmëen. Pitta wëwë kosangtaan yaö mëëaurö pötaanök.

Lup kopëtemer sak öpa

⁸ Epët ar pouröaan niamaan. Ar lup kopëtemer sak omnaröen yaköm ëen. Arim karuröen Anutuu omnarö pël weseë lup sant elmëak komre kolap elmëimeë arim lupöt wak irëak ön. ⁹ Omnaröak utpet yaalniin kangiir elmëënganok. Utpet wesak yeniaan kangiir manganok. Won, Anutuuk welaköt elniipënëak yas niaurö. Pötaanök pël yaëen pöt Anutuun pitta welaköt elmëëpnaan kimang man. ¹⁰ Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Omën ërëpsawiarung ompyaö öpënëak kent yaë pöp pim këmtakaan ngön utpetere kaaröt orööpan.

¹¹ Utpetat kasëng menak omën ompyaut ëëp.

Pël ëak mayaaptak öpnaan ke urak pöta yaat mëmp.

¹² Aköp pi omën wotpil yaauröen itenak

pitëm kimang yamëëaut kat yemowiaup, utpet yaaurö kasëng yemengkaup.”

Ompyaö yaautaan këlangön kat wiipenaat

¹³ Karurö, ar ompyaö sënëëtaan kosang yengentiin talëpök utpet niwasëpën? ¹⁴ Ar wotpil wëen këlangön kat yaniwiin pöt ërëpsawi ëënëet. Ar pitën ya ngës kön wiak kas ëëngan. ¹⁵ Arim könre lupöt Kristoon kasinkasin ëak kaö mowasën. Pël ëen omnaröak arim omën ompyaut önëak kor yeë pöta songönten pëel yeniaan pöt ompyaö wesak ya wiaptaring ök manëel kopëta wesak ön. ¹⁶ Pël ëak arim könöt kengkën ëënëen wotpil ön. Pël ëënë pöt omnaröak arim Kristook yal ëak ompyaö yaautakël utak utpet wesak yeniem pitëm kaar yaauta songönte tekeri sëen ëö sëpnaat. ¹⁷ Anutuuk kön wiin wotpil yaautaan këlangön kat wiipena pöt ompyaö ëëpnaat. Ën utpet yaautaan pël ëëpena pötaar pangk naën ëëpnaat.

Kristo pi tiarim saunatëen wel wia

¹⁸ Kristo pi wotpilëpök tiarimëen wel wia. Pi wotpilëpök utpetarö tiar Anutuu naë wa nuulëëpënëak akun kopët nent pël ëa. Koröpö wel yawiin könöp wel nawiin ëa. ¹⁹ Pël ëak pim könöp omën ngaan wel wiauröa kön wii kaatak wëauröa naë së ngönën ök mëëa. ²⁰ Kön pörö omën ngaan Noa pim akunetak Anutuu ngön wa olaimauröa könörö. Noa pi wangaö ket ëeim wëen Anutu pit pim ngön ngaarëk öpënëak pimtë ya wiap yaautak om korkor elmëeima. Pël ëautak omën kopët 8 pöaar pëen pim ngönte ngaarëk wak wangaök ilaan i ngep naën ëa. ²¹ I pipët ngönën i yanimë pöta ökre waste. Pöt epël yaë. I yanimë pöt koröpöökë kewilötëen naën, Anutuun kimang yemaan utpetat won yanuwas. I yanimëen Anutuuk Yesu Kristoë weletakaan wal ëa pötaan ompyaö yanuwas. ²² Pi weletakaan wal ëak kutömweri së Anutuu yaapkeël wëen enselöröere kutömweri yapinringre weëre kosangringörö pim iri wë.

4

Kristoë këlangön kat wia pöl yeem utpetat kasëng mempa

¹ Kristo pi yangerak këlangön kat wia. Pötaanök pim ëa pöten kön wieë kosang sën. Namp koröpöök këlangön kat wiipnaapök utpet yaaut sëp wasëpnaat. ² Pötaanök peene ngës reäk koröpöökë kentre kauratë ënëm ëënganëp Anutuu këm ngönte pëen ngaarëk weim ön. ³ Ar ngaan ngönën köpël wë köpëlöröa kentöökë yaaut epël eimaurö. Öngre omp nga ëëre omën utpetatön kentre kaur ë, i ngaat nak kön irikor ëëre këëre imën keimön nëëre i ngaat keimön nak utpet ë, Anutuu urtak omp ak kaaröröaan ngëëngk mowasö, pël yaaö pöt ë waiseimeë pöt kaö wesak wakaimaurö. ⁴ Peene pöt, utpet ke pilöt pitring naën yeë pötaan yaan sak utpet wesak yenia. ⁵ Pël yeniaatak wë ënëmak Anutu omën welere öpöröa ngön ë pet irëpnaap pim naë së tauak pitëm eimautë songönöt ök maan kangut mampnaat. ⁶ Pël ëëpnaat pötaanök Kristo pi omën ngaan wel wiauröa naë së ngön ompyaut ök mëëa. Pit koröpööring wel wiauröak Anutuu öp wë pöl könöpring öpna kanö pitëmëen orööpënëak pël ëa.

Weëre kosang Anutuu yaningk pötring ya mëmpa

⁷ Karurö, omën ël epot poutë won sëpna akunet temanöm yes. Pötaanök ompyaö wesak Anutuun ök manëëtaan arim könre lupöt pëen weseë. ⁸ Pël ëak lup sant yaauten kön wiin kaö sëen kosang wesak lup sant ëeim ön. Pël yeem neneraan utpet yaaut ngep ëëneët. ⁹ Ar karurö arim naë yewaisën omnant keimön elmëënganëp kaaö köpël sant mowasën. ¹⁰ Ar pourö Anutuuk ngönën ya mëmpunëak neenem weëre kosang ke nentere nent nina. Pötaanök arim karurö kaamök elmëënëak ompyaö wesak weëre kosang pötring epël mëmpun. ¹¹ Namp ngönën apënëak pöt Anutuu ngön pëenöt ap. Namp narö kaamök

elmëëpënëak pöt weëre kosang Anutuuk yamangk pööring pël ëëp. Pit pël yaëen omnaröak Yesu Kristoë weëre kosangöök yaë pöten itenak Anutuun yaya mapnaan pël ëëp. Ë rangiere weëre kosang pöt pim naë wieëautök wiakaim wiaap. Yaap.

Kristoë këlangön kat wia pöl ëëpenaat

¹² Kar panëerö, morök kësang nent arim naë orööpnaan yaë. Pöten itenak omën ngolöpët pël wesak yaan sëngan. ¹³ Morök pöt yaaröön Kristoë këlangön kat wia pöl, “Tenta yeë,” pël kön wiak ërëpsawi ëën. Wë ënëmak Kristoë ë rangiet tekeri orö yarëen ërëpsawi kaö ëëneët. ¹⁴ Omnaröak arën Kristoë omnarö pël weseë utpet wesak yeniaan pöt ërëpsawi ëëneët. Pitëm pël elniipna pötak Anutuu Pul ëwaaring pö arring wë pöt pet elniipnaat. ¹⁵ Arim naëaan namp mënautaan ma kain ëautaan ma utpet ëautaan ma omën muntaröa yaat wa ëp ëautaan kangut elmëen këlangön kat wiipan. ¹⁶ Ën omën namp pi Kristoë omnamp pötaan këlangön kat yawiem pöten ëö sëpanëp Kristo pimop pötaan Anutuun yoöre ërëp map.

¹⁷ Anutu pim omnaröa songönte tekeri wasëpna yaat mëmpna akunet oröak wia. Pötaanök pim omnarö tiarim naë ngës reäk ngön ya nimëmpna pötak omën pim ngön ompyaut ngaarëk naön yaaurö tol elmëëpën? Elei, pit këlangön kaö kat mowiipnaat. ¹⁸ Pöta ngönte ngönëntak epël wia.

“Anutuuk omën wotpilëp utpetetakaan kama wak ompyaö wasëpënëak ya kaö mënak ompyaö yewasën pöt, omën pi kasëng menak utpet yaaup tol ëëpën?”

¹⁹ Pël wia pötaanök omën Anutuu kön wiaul këlangön kat yawi pörö wotpil wë pitëm wëwëet Anutu pim moresi ulmëëp. Pi ket elniaupök pimtë ök yenia pöl ompyaö wesak kaamök yaalniaup.

5

Wotöököröa ngönte

¹ Ngönënë wotöökörö, neenta wotöök arim karipök, kosang wesak niamaan. Nem itöök Kristo këlangön kat wiak wel yawiin itenaupök wë ënëmak pim ë rangiet tekeri sëen pi-iring pöta pep sumaap. Pötaanök niamaan kat wieë. ² Anutuu sëpsëpörö ngarangk ëënëak niaaurö këkre töötak won, ya ngëstak itenak ngarangk elmëen. Pël yeem monere uröm won, ya mëmpunëëtaan ulöp es ngaaring mëmpun. ³ Pël ëak omën omp ak sak arim ngarangk elmëenëak niulëa pörö il mowasnganëp arim ënëm ëëpnaan ngönënë kanöök wot ran. ⁴ Pël ëen Kristo, sëpsëp ngarangk kaöap, pim tekeri sëpnaatak omën ompyaö weit kangiiir ningkën önëet.

Tiarimtën wak irëak ngarangk këëkë ëëpa

⁵ Ulwasörö, arënta tapël niamaan kat wieë. Ar arim kaöaröa iri ön. Pöt ngönëntak epël wia. “Anutu pi omën pitëmtën wak isak yaauro wak yeirëaup. Ën pitëmtën wak irëak wëaurö ompyaö yaalmëaup.” Ngönëntak pël wia pötaanök ar kotre kaö pourö arimtën wak irëak neneraan inëen ëeim ön. ⁶ Tok oriak Anutu weëre kosangringëp pim iri ön. Pël ëen pimtë akun wia pötak ar wak isëpnaat. ⁷ Puuk ngarangk elnieim wë. Pötaanök arim naë könömöt oröön pöt pim moresi mowiin.

⁸ Ar könöt wotpil wesak arimtën ngarangk ëeim ön. Kent toköröa imën mëmpënëak këm nga ëak sak waiseim wë pöl arimëen nga yaaup, Seten, pi arim tekarak wë talëp mëmp ma talëp mëmp wesal yaë. ⁹ “Ingre mor sa tenim kar yang ëlötë wëaurö morök ke tapël elmëeim wë,” pël weseë kön wi kosang yewesautak kosang sak wë pi ke ur momëen. ¹⁰ Pël ëak akun kot nent këlangön kat yawiin Anutu, komre kolap yaaup, Kristook yal menak piiring ë rangi kosang kö nasëpanëëtë pep sënëak yas niaaup, puuk ompyaö nuwesak tau nuulëak

weëre kosang nimpnaat. ¹¹ Weëre kosang pöt pim naë wiakaim wiaap. Yaap.

Ngön mëët

¹² Ne ngön kot epët Sailasën maan retëng yaë. Pi nem ngönt këëp. Ne arim lupöt kosang niwesak komre kolap arim wak wë pöt Anutuu komre kolap këët pöt ök niamëak yeë. Piptak taë sak ön.

¹³ Pabilon kakaan ingre mor sa Anutuu arring yaö wesaurö yoöre ërëp yenia. Ën Maak nem ru sak wëaup puukta tapël yenia. ¹⁴ Neneren lup santak yowe mëak mor meneë.

Kristook yal menak wëaurö arim naë mayaap wiaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim karip, Pita.]

2 PITA

Pitaak pep epwer ingre mor saö naröaan retëng ëa. Omën naröak ngönën kaaröt ök maim wëen Pitaak wotpil wasëpënëak kent kön wiakök omën Yesuun itaampöore kat wia pöröa pitëm ngönën ök mëëaut kön ngolöp wes mena.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut 1:1-2

Anutuu yaö niwesauta ngönte 1:3-21

Ngönën kaar yaauröa ngönte 2:1-22

Kristoë kaalak waisëpnaata ngönte 3:1-18

¹ O Yesu Kristoon kön wi kosang wesak tenim ök sak wëaurö, Saimon Pita ne ya omën pim ngönte yaaupök arimëen pep epwer retëng ë yaningk. Tiarim Anutu, Yesu Kristo, utpetetakaan kama yanu pöp, pim wotpil yaautak kaamök elniin kön wi kosang wesaurö.

² Ar Anutüre tiarim Aköp Yesuun kön kosang wiak wëen piarpim komre kolapre mayaap pöt ningkën arim naë kaö sak wiaap.

Anutuuk tiar pimtëen yaö niwesaurö

³ Anutu pim ëwa ompyaö yaautak yas niaup tiar piin ëwat wëen omnant pout koröpöökëere lupmeri wëwëeta kaamököt pim weëre kosang kësangöök war wes ninaut. ⁴ Pël ëak pim ëwa ompyaö tapöök omën kaö ompyaö kup niwiauta këet nina. Pim kup niwia pötaan koröpöökëentre kauratëen kö yesaö epët kasëng menak Anutuu wë pöl öpenaat.

⁵ Pël ëëpenaak pötaanök ke urak arim kön wi kosang yewesautak wotpil wëaut yal mampun. Wotpil wëautak ngönënë songön ke nentere nent kön tektek yesaut yal mampun. ⁶ Kön tektek yesautak koröpöökë ngarangk yaaut yal mangkën koröpöökë ngarangk yaaö pötak weëre kosang wëaut yal mampun. Weëre kosang pötak Anutuu wëaul önëet yal mampun. ⁷ Anutuu

wëaul önëetak ngöntre kar yaaut yal mangkën ngöntre kar yaaö pötak lup sant yaaut yal mampun. ⁸ Omën pipot arim naë ulöl sak wiaapna pöt tiarim Aköp Yesu Kristoon ëwat yesaut mos naëpan. ⁹ Ën namp pi omën pöt won wëen pöt piin epël apenaat. “Pi it il tëauröa ök sak kön ëngk ma e wesak wë utpetat iir moolëa pöten kat kola,” pël apenaat.

¹⁰ Karurö ar, Anutuuk yas niak pimëen yaö wes nuulëaurö. Pötaanök kosang sak yas niaa pöt kë ëëpnaataan weë panë ngentiin. Pël ëënë pötak utpet nasëngan ompyaö önëet. ¹¹ Pël ëaan tiarim Aköp, utpetetakaan kama yanuwaup, Yesu Kristook sant niwesak kan të niwiin poprak naëngan pim wa ngaöök yanimë pötak ilëak wakaim önëet.

¹² Yaap, ar omën pipot rë nuulön ëwat wëen ngön kë arim wa pötak kosang niwasën wë. Pöt ne ëwat wëak om ngolöp wes nineim ömaap. ¹³ Ne kön wiin öp wë pël eim öma pöt pangk ëëpnaat. ¹⁴ Pöt epël. Ne kön wiin tiarim Aköp Yesu Kristoë neea pöl akun kot nent wë wel wiimaap. ¹⁵ Pötaanök ne wel wiin omën pipotön kön wiaanëek yak ngolöp wesak kosang wes yaningk.

Pita pi Kristoë naë wë pim ëwaöön itena

¹⁶ Tiarim Aköp Yesu Kristoë weëre kosangring kaalak waisëpnaata ngönte tenim ök niaaö pipët ëlar ngönaak omën könöökaan rëak neniiaan. Ten piiring wë Aköpë ëwaöön itenaut yak ök niaut. ¹⁷⁻¹⁸ Ten piiring rosir ngëëngköök wëen Anutu Pepapök piin ping wesak mëak ëwaö yemangkën ten kat wiaan Anutuuk kutöm ëwaöökaan epël ya. “Epop nem ru ulöpöököp. Ne pimëen ya kë panë yes.”

¹⁹ Pël yaan ten kat wiak tektek ngön yaaö omnaröa ngön ëa pötön kön wiin yaap pan ëaut. Pötaanök ar pitëm ngön pötön këekë kön wiaan. Pipotök koutak esuwesi ëwa yaë pöl elniaan Kristo waisëpnaat. Pim

waisëpna akunet temanöm yesën pi tangewesi jaarö pöl oröak arim könre lupötë ëwa elniipnaat. ²⁰ Omën kaö epëten wet reak kön wieë. Tektek ngön ngönën pepeweri wia pipotë songön pipot omnaröa könötëaan pangk naëpanëet. ²¹ Tektek ngön pipot omnaröa könötëaan kön wiak naënöt. Anutuu ngönöt Ngëengk Pulöök tekeri wes mangkën aima.

2

Ngönën kaar yaauröa ngönte

¹ Ngaan Israel omnaröa naë tektek ngön yaaurö wëen kaar yaauröeta wakaima pöl kaar yaaö narö arim naë orööpnaat. Pit arim naë ëlëëp wë ngönën kaar arim kön wi kosang yewesaut utpet wasëpnaat niak Kristo pitëm kaöap këlangön kat wiak pimëen mowa pöpönta pi kaöap pöt ngep ëak wonwon apnaat. Pël yaëen Anutuuk kangut teënt mampnaat. ² Pël ëen ngönën omën selap pitëm yaaul öngre omp nga ëëpnaat. Pël yaëen omën muntarö pitën itenak ngönënë kanöön utpet wesak apnaat. ³ Kaar omën pörö pit monere urömatön war ëen arim naëaan öpënëak morök elniak ngön kaaröt niapnaat. Omën ke pëlöröaan Anutuuk ngaanëer ngön kosang wi aut wiap nasën kosang wiakaimaut peene pet irën kö sëpënëak yaë.

⁴ Ensel narö nganëer utpet yaëen Anutuuk mait naalmëen wii téak es parëaöök moolëa. Pël ëen koutak së ngan i akuneten kor eim wë. ⁵ Omën ngaan pan wakaimauröeta pi mait naalmëen i ngep ëëpënëak maan Anutuu ngön wa olëaurö pourö kö sa. Pël ëen Noa wotpil wëauta ngönte yaaupring omën kopët ⁷ ëak öp sa. ⁶ Kaalak Sotomre Komora ka pöörarta tapël kö sëpënëak maan es kot won sa. Pël ëa pötak omën ënëm utpet ëëpnaaröaan pepanöm ëa. ⁷ Lot pi wotpil wë omën utpetaröa öngre omp nga yaautëen ya utpetaring wëen Anutuuk mait elmëak kama wa. ⁸ Omën wotpil pöp pitëm tektrak wë kët ël epotë pitëm utpet yaautön

itaampöore kat wi pël eimeë kön utpetaring wakaima. Pötaanök kö nasën ëa. ⁹ Aköp pi ompyaö ëaurö mait elmëa pötaan pim ngön kat yawiaurö morökötëaan pangk kama öpnaap. Ën utpet yaaurö ngan i akunetak këlangön kat mowiipnaap. ¹⁰ Omën narö pitëm koröpöökë kentre kaur utpetatë ënëm yeem Aköp ngep yaalmë pörö këlangön kaö kat mowiipnaap.

Ngönën omën kaar pörö pitëmtën wak isak aimeë pitëmtë könöök omnant yeem kutömweri ëwaatak wëauröen kas naën utpet wesak yamëëaurö. ¹¹ Pël yaauröak ensel kaö weëre kosangring pit il yemowas pöröak Aköpë ëöetak kangiir utpet wesak nemaan yaaurö. ¹² Omën piporö kön won, animaö omnant köntak yaë pöröa ökörö. Animaö pörö omnaröak mööpenëak pitëm ëlöröak yawilaurö. Pit omnantë songönötön kön nawiin utpet wesak aimeë animauröa yaë pöl kö sëpnaarö. ¹³ Pël ëak pitëm utpet yaautë kangiir këlangön kat wiipnaarö. Pit këtëkötë ëö köpël koröpöökë kentre kauratë ënëm yeem utpet ke nentere nent yaautön kön wiin ompyaö ëëpnaat. Pit ëoa pipot yaauröak arim kaatë wais kaömp ngawi yenem utpet niwesak pitëm pël yaaö pötaan ërëpsawi yaaurö. ¹⁴ Pitëm itöt öngöröen kentre kauraring iteneimeë utpetat kep köpël yaaurö. Pël ëak omën lup wiap yaauröen wiap sësë mëak utpet yemowesaurö. Pit monere urömat keimön panë yaaurö. Elei, omën ke pilörö pit es parëaöök së kö sëpnaarö. ¹⁵ Pit wotpil wëauta kanö kasëng menak irikor yeem tektek ngön yaaö omën kaar Pelam, Pioë ruupë kanöök yesaurö. Pi utpetatëen sumat öpënëak kent yaëen ¹⁶ pimtë pol tongki ngön wonöpök omën ngönring irikor yeem utpet ëëpanëak kan mowaria.

¹⁷ Kaar omën piporö i leep yarëautë ökörö. Kepilöt kentöök wak së waisö yaëen kopi nepelën yaë pöta ökörö. Omën ke pilörö Anutuuk köö panëetak öpënëak yaö mëëa. ¹⁸ Pit

pitëmtën ping wesak äak ngön mosut yamëem köpël omnaröen koröpöökë kentre kauratë ënëm yeem öngre omp nga ëëpënëak wiap sësë yamëëaurö. Köpël omën pörö utpetat sëp wesak kan ngolöpöök sëpënëak yaëen pël yaalmëaurö. ¹⁹ Pël yeem epël yema. “Omën eptak wii ket äak nanitëen ëëpnaat,” pël yemaatak pitëmtë omnant yaautök utpet mowesak wii motëen wëaurö. Omën nent tiarök kaö wesak inëen elmëëpena pöt pötak wii ket äak nitëëpnaat. ²⁰ Omën namp pi tiarim Aköp Yesu Kristo, utpetetakaan kama yaniwaup, piin kön wi kosang wesa pötak yangerakë utpet yaaut sëp wesak wë ënëmak kaalak pötë së rë olaan wii motëëpna pöt ngaan utpet wakaima pöt kotte, ënëm pöt kaö panë sëpnaat. ²¹ Omën ke pilëp pi wotpil wëauta kanöök nasënëpök yaë talte pangk ëëpën. Anutuu ngön kosang ngëëngköt rë moulaupök kan pö kasëng yemangkën pangk naën pan yaë. ²² Omën pël yaë pöp piik ngön nokoliil epël ëa pöt kosang yes. “Kentëp pi köl ngës olëak kaalak yen.” Ën nent. “Polöp pi iir moulmëen kaalak kepi yeila.”

3

Aköpë waisëpnaata ngönte

¹ Nem kar panëerö, ne ngaan pep newer retëng ë ninaut. Peene epwer kaalak ningkën neweriar yes. Pouweriarë wotpil wesak kön wiinëëtaan ngön epët ngolöp wes nimpëak retëng yeë. ² Tektek ngön yaaö omën ngëëngköröa ngaanëer ngön ëa pötre tiarim Aköp utpetetakaan kama yaniwaupë ngön kosang ngön yaaö omnarö tenim arën ök niia pötönta kön wiinëak äaut. ³ Ar wet rëak epël kön kosang wiin. Yangera pet irëpna akunet temanöm yesën omën pitëmtë koröpöökë kentre kauratë ënëm yaaurö oröak ökre was ngön epël niapnaat. ⁴ “Yesu kaalak waisëpënëak ëa pöt yaap ma? Pi tarëk wë? Tiarim ëarö wel wieimaurö. Ën omën epot pout yanger yaaröön

oröautta tapël om wiaap.” ⁵ Pël yeem Anutuu ngaanëer ëa pöten kön wiipnaaten kaaö yaaurö. Ngaanëer Anutuuk maan kutömre yang oröa. Yangeri kaöökaan oröak i kaö tapöökë rangk wiakaima. ⁶ Pël ëen ënëmak Anutuuk maan i kaöök yang ngaan wiakaimaur ngep äak utpet wesa. ⁷ Ën kutömre yang peene e wia epot Anutuuk tapël maan es kot won sëpënëak yaö ëa. Epot om wiaan ënëmak Anutuu ngönën wonöröaan ngön ë pet irëpnaatak pitring kö sëpnaat.

⁸ Kar panëerö, ar omën epëten ëngk ma e wasngan. Aköp pi tiar omnaröa kön yawi pöl naën. Pi ket kopët nenten kön wiin krismaki 1000 pöta ök yaaup. Ën krismaki 1000 pöten kön wiin ket kopëtet pël yaaup. ⁹ Aköp pi pim ngön ëa pöta këet tekëri wasëpnaaten ëngk ma e äak akun wali naön. Omën naröak kön wiin pël koröp yaë. Won, pi omnarö kö sënganëak arimëenök kor wë. Pi omën pourö lup kaip tiinëak korkor yaë.

Kutömre yang epot won sëpnaat

¹⁰ Aköp pi korkor yaëetak pim akun kaöet këkain yaauröa yaë pöl ëlëep tapët pöt orööpnaat. Pël yaëen kutömwer rirre por kësang äak won yesën omën pörek wieëa pöt pout es kotak won sëpnaat. Pël ëen yangere yangera rangk omën epot pout es kot won sëpnaat. ¹¹ Pël ëëpnaat pötaanök ar wotpil wë Anutuu ngönte taintaë wak ön. ¹² Pël yeem Anutuu kaalak waisëpna akuneten kor wë akun pöt teënt orööpnaan kosang wesak ya ompyaö mëmpun. Akun pötak kutömwer es kotak kö yesën omën pörek wieëa pöt pout tapël es kot won sëpnaat. ¹³ Tiar pöt, kutömre yang ngolöpötön Anutuuk kup niwiin kor wë. Pörek wotpil öpen sa.

Aköpön kor wë ngarangk këëkë ëëpa

¹⁴ Nem kar panëerö, ar omën pötëen kor wë pötaan arim lupötë kölam pëen utpetat won wiaan Anuturing lup kopëtëmer sak önëen kosang sak ön. Pël ëen pi arën

itaangkën pangk ëëpnaat. ¹⁵ Aköpök pim akunet wali yewas pöten kön wiin tiar pourö utpetetakaan kama niöpënëak yaë pël wasën. Ngön pöt tiarim kar panëëp Pool Anutuuk könö kaö wes mangkën puuk nant retëng ë ninaut. ¹⁶ Yaap, omën pipotön pim pep poutë tapël retëng ëa. Ngön pim pepatë wia pöt, nant könömöt, pötë songönöt koirëpenaataan ya kaö mën yeë. Ngön pöt omën kön wonre lup wiapre kor yaaö narö pitök ngönën pep muntatë yaë pöl wa irikor ëak ë yaë. Pël yeem kö sëpënëak yaë.

¹⁷ Nem kar panëëro, ar ngaan wa korkor ngön pöt ök niaan kat wiaurö. Pötaanök omën ngön wa yoola piporöa utpet yaautök wer niön arim lupöt këlok sak wiap sëpanëën ngarangk këëkë ëën. ¹⁸ Pël ëak tiarim Aköp Yesu Kristo utpetetakaan kama yaniwaup pim komre kolapta songönte ëwat sak kosang sën. Tiarim piin ping wesak yaaut kosang wiakaim wiaap. Yaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim karip, Pita.]

1 Son

Yesu wel wiin wë krismaki 60 pöta ök won sëen Sonök pep epwer ingre mor saö naröaan retëng ëa. Son pöp Yesuu ru 12 pöröakaanëp. Pi omnarö Anutuun lup sant yaalmëem karuröenta elmëëpënëak mëëa. Pël mëak omën naröak, “Yang omnarö utpetarö. Pötaan Yesu yang koröpööring newaisën ëa,” pël ya pörö kaar ya pöt retëng ë mena.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut 1:1-4

Ëwaare kaö pöteparë ngönte 1:5-2:29
Anutuu ruuröere Setenë ruurö 3:1-24

Ngön yaapötre kaaröt 4:1-6

Lup sant yaauta ngönte 4:7-21

Kön wi kosang yewesauta ngönte 5:1-21

Wëwëeta ngönte

¹ Ne omën kaö nenten kön tektek niamaan. Omën kaö pöt wëwëeta ngön këëta pep pöp ngaanëër kutömre yang won wiaan wakaimaup. Ten piin kat wiak tenim itöök itenak moresring moröak pël ëaut yak tekeri wesak arën ök niaim. ² Wëwë këëta pepap tekeri orö rëen itenaut. Yakök wëwë kosangta pepapön war wesak ök niaim. Wëwë kosangta pep pöp Pepapring wakaimaupök tenim naë tekeri oröön itenaut. ³ Ten itenak kat wiak pël ëakök arënta ök yeniak. Ar kat wiin tiar lup kopëtemer sak Pepere pim Ruup Yesu Kristooring lup kopëtemer sak öpenëak ök yeniak. ⁴ Pël ëën tiarim naë ërëpre sawi kësang pan oröak wiaapna yak ngön epët retëng ë yaningk.

Tiar ëwaatak öpa

⁵ Yesuu naëaan ten epël kat wiak ök yeniak. Anutu pi ëwa pepap yak pim naë ëwa pëënë wia. Koö nent pim naë wi naön. Won pan. ⁶ Tiar koutak wë Anuturing lup yal menak wë pël apena pöt kaar apenaat. Pël ëak ngön këëteta yok pangk wak naön ëëpenaat. ⁷ Anutu pi ëwaatak

wë. Pötaanök tiarta ëwaatak wë pöt lup kopëtemer sak wëen pim Ruup, Yesu Kristo, pim iitak tiarim utpetat kërë nuulaan kölam tëak wë. ⁸ Tiar tiarimtën saun wonörö pël yak pöt tiarimtë lupöt morök yaalmë. Pël ëën ngön këët tiarim lupötë wi naön yaë. ⁹ Anutu pim ngön ëa pöt kë rëak wotpil yaniwesaup. Pötaanök tiar tiarim saunat war wesak yemoolak pötak pimtök tiarim utpetatë songönte ent ë nuulëak kölam yaniwas. ¹⁰ Tiar tiarimtën utpet nent naën yaaurö pël yamëem pöt Anutuu ngön niia pöt wa kaar weseim wë piin kaar yaaup pël yemak. Pël ëën pim ngönte tiarim lupötë wi naön yaë.

2

Anutuu ngönte ngaarëk yeweem pim naë öpa

¹ O nem ruurö, ar saunaring önganëak ngön epët retëng ë yaningk. Ën arim naë namp utpetat yaë pöp tiarim kaamököp, Yesu Kristo, wotpilëp, Pepapë naë tiarimëen ke urak kimang më yaë pöp wë. ² Anutuuk tiarim saunat ent elniipna yak puuk tiarim kangiir wel wiaup. Pöt tiarimënt won, yangerakë omën pourö tiarim saunat waup. ³ Tiar Anutuu ngön kosangta ënëm ëëpena pötak piin ëwat wë pël kön këëkë wiaapenaat. ⁴ Ën omën namp pi, “Ne Anutuun ëwatëp,” pël aimeë pim ngönte ngaar naön öpena pöpön, “Pi kaar omnamp, ngön këët pim lupmeri wonöp,” pël apenaat. ⁵ Namp pi Anutuu ngönta ënëm ëëpna pöp pi Anutuun lup sant kë elmëëpnaap. Tiar Anutuu naë rë olëak wë pël kön këëkë wiipena pöt epël ëëpenaat. ⁶ Namp pi, “Ne Anutuu naë rë olëak wë,” pël apna pöp pi Yesuu wëaul wëen pangk ëëpnaap.

Ngöntre kar rëak ëwaatak öpa

⁷ Nemorö, nem ngön retëng ë yaningk epët ngolöpët won, arim ngönën ngës rëak kat wiaurek rë nuulaut. Ngön ngaan kat wieima tapët kaalak ök yeniak. ⁸ Pël ëak retëng yeë epët

ngön kosang ngolöp nent pël yaë. Ngön kosang ngaan wia pipët peene Yesuu naëre arim naë poutepar kë yaëen ityaangk. Pël yaëen kout won yesën ëwa këet oröak wia. Pötaanök songön pouteparëenök ngön kosang ngaan wiaut peene retëng yeë epët ngön kosang ngolöp nent pël yaë. ⁹ Omën namp pi pimtën, “Ne ëwaatak wë,” pël aimeë pim karipön kööre tok yaalmë pipop pi om koutak wë. ¹⁰ Ën namp pim karip lup sant yaalmë pipop pi ëwaatak wë. Pötaanök omën nentak elmëen nengentiipan. ¹¹ Pël ëaap omën pim karipön kön utpet yemowi pipop pi koutak wë. Pötaanök köö pötak pim itöörar ngep elmëen pim sëpnaalën itnaangkën yaë.

¹² Nem ruurö, Kristoën yak Anutuuk arim saunat ent ë nuulëaurö. Pötaanök ngön epët retëng ë yaningk. ¹³ Peparö, ar Omën ngaan kutö mre yang won wiaan wakaima pöp, Anutuu Ruup piin ëwat wë. Pötaanök ne ngön epët retëng ë yaningk. Ën ulwasörö, ar Seten il mowesaurö. Pötaanök ngön epët retëng ë yaningk. ¹⁴ Ruurö, ar Pepen ëwat wë. Pötaanök ne pep epwer retëng ë yaningk. Peparö, ar Omën ngaan wakaima pöpön ëwat wë. Pötaanök epwer retëng ë yaningk. Ën ulwasörö, ar Anutuu ngönte arim lupötë wiaan weëre kosang ëak Seten il wesaurö. Pötaanök retëng ë yaningk.

Tiar yangaakë omnantëël lupre könöt wiak öngan

¹⁵ Ar yangaakë omnantëël arim lupre könöt wiak önganok. Namp pi pim lupmer yangaakë omnantëël rë olëak wë pipop pi tiarim Pepapön lup sant naalmëen yaë. ¹⁶ Yang omnaröa yaautön tiar ëwat wë. Yangaakëlaan omnant koröpökë kentre kaur yaautre itöök itenak kent yaautre pitëm omnant wieëautëen wak isak yaaö pipot Anutuu naëaan wonöt. Pipot yangaakëlaanöt. ¹⁷ Yang epërere omnaröa omën kentre kaur yaaö pöt seim së won sëpnaat. Ën Anutuu

ngönte kat wiak ngaarëk öpna pöp pi om wakaim öpnaap.

Kristoën kööre tokörö oröak wë

¹⁸ Nem ruurö, akun kaöet temanöm yes. Ar ngaan Kristoën Ngaap orööpnaat pël aan kat wiaurö. Peene pim ngaarö selap oröak wë. Pötaanök tiar, “Akun kaöet temanöm yes,” pël yewas. ¹⁹ Nga pörö tiar sëp niwesaut. Pël ëaap pit pörö tiarimörö won. Tiarimöröak ëanéen tiarring wëan tapön. Pit tiar sëp niwesa. Pötaanök, “Pit maimarö yak tiar sëp niwesaut,” pël yewas. ²⁰ Ar pöt Ngëëngk Pulö waurö. Pötaanök ëwattaring wëaurö. ²¹ Ar ngön këet köpël wë pël weseë ne pep epwer retëng ë nangingkën. Won. Ar ngön këet kat wiak kaar epot ngön këeta naëaan wonöt pël yewesaurö. Pötaanök retëng ë yaningk. ²² Talëp kaar omnamp? Omën namp pi Yesuun pi Kristo, Anutuu Yaö Mëëaap won pël yema pöp pi kaar omnamp. Omën pöp pi Pepapre Ruup kasëng menak Kristoon kööre tok yaalmë pöp Kristoën Ngaap. ²³ Omën namp pi Yesu kasëng yemangk pöp Anututa kasëng yemangk. Ën namp Ruupön ping wesak yema pipop Pepapta yeö. ²⁴ Ngaanëer ngönën ngön ök niaim pöt olanganok. Wak ön. Pël ëënë pötak Pepapre Ruup arring wëen önëët. ²⁵ Pël ëën Kristoë wëwë kosang tiar nimpënëak niia pötak önëët.

Ngëëngk Pulöök ngön këeten ök ni-aim wë

²⁶ Lup wa irikor elniipënëak yaë pöröaan kasiinök ngön epët retëng ë yaningk. ²⁷ Ar pöt, Kristoë naëaan Ngëëngk Pulö waurö. Pël ëën pi arring wëen ar omën nampök omnant pet elniipënëak nemaan yaaurö. Pulöök omën pout pet yaalni. Pipot kaar won, yaapöt. Pötaanök pulöökë ök yenia pipël Yesu taintaë wak ön.

²⁸ Nem ruurö, ar Kristooring ön. Pël ëën ënëmak pim tekeri sa rëëpna akun pötak tiar ëö nasëngan. Pim ëöetak kosang sak tauaapenaat. ²⁹ Ar piin wotpil wë pël weseë itaangkën omën

namp wotpil tapël wëen pöt Anutuu ruup pël wasën.

3

Tiar Anutuu ru sak wë

¹ Kat wieë. Pep pi lup sant maim nal elniak pim ru niwesa. Yaap, tiar Anutuu ruurö. Omën ngönën wonörö pit Anutuun köpël wë yak tiarënta köpël yaë. ² O nem ngöntörö, tiar yaap peene Anutuu ru sak wë eporö. Tiarim ënëm öpena pöten köpël, om epël kön yawi. Wë ënëmak Kristo orö rëëpna pötakök piin itenak pim ök sëpenaat. ³ Pötaanök omën piin kor wëaurö tiar Kristoë kölam wë pöl lup koore katëp ëak kölam wakaim öpenaat.

⁴ Namp pi utpetat yaë pipop Anutuu ngön kosangët wa yoola. Ngön wa yoolëa pötak saun këët. ⁵ Ar ëwat wë. Kristo pöp saun wonöpök tiarim saunat won nuwasëpënëak oröaup. ⁶ Omën Kristooring wë pöp utpetat naën yaë pipop. Ën utpetat yaaö pipop pi Yesuun itenak ëwat nasën wë.

⁷ O nem ruurö, omën narök lup irikor elniipënëak yaan kat mowiinganok. Omën wotpil yaaup pi Yesuu wëaul wotpil wëaup. ⁸ Ngaanëer Setenök utpetat ngës rëa. Pël ëaupök utpetat ë om seim wë. Pötaanök omën namp utpetat yaë pipop Setenë omnamp. Anutuu Ruup pi pöt, Setenë utpet yaë pöt wa moolapënëak oröaup. ⁹ Pötaanök namp pi Anutuu ru sak wë pöp pi utpet naën yaaup. Pöt pi Anutuu naëaan wëwëeta weëre kosang wak wë pötaanök. Pi Anutuu ru sak wë yak utpetat naën yaë. ¹⁰ Anutuu ru sak wëautere Setenë ru sak wëauta këët epël tekeri sëën itaampenaat. Omën wotpil naön yaë pöp pi Anutuu ruup won. Ën namp pim karurö sant nemowasën yaë pöpta Anutuu ruup won.

Tiar neneraan lup sant ëëpa

¹¹ Ar ngaanëer neneraan lup sant elmëëpena ngön epët kat wieimaurö. ¹² Tiar Keen pim kanöök sëngan. Pi

Setenë ru sak pim nangap mënaup. Pöt tol ëënak wasnganok. Pim yaaut utpet, ën nangapë yaaut wotpil ëa. Pötaanök mëna. ¹³ Karurö, ar ngönën wonöröak kööre tok yaalniin yaan sënganok. ¹⁴ Tiar tiarim karurö lup sant yaalmë pötak weleta kanö kasëng menak wëwë kosangtakël el menan pöt ëwat wë. Ën omën namp pi pim karipön lup sant naalmëën yaë pipop weleta kanöökël om wë. ¹⁵ Namp pi pim karip këöpöt mowasën pöt omën yamëngkaupë ököp. Omën ke pilëpë naë wëwë kosangët wi naönöp pël yewas. ¹⁶ Tiar lup sant pöta këët epël tekeri wasën ëwat saut. Kristo pi pim wëwëet këöpöt wesak tiarimëën wel wia. Pötaanök tiarta tapël tiarim karuröaan wëwëat këöpöt wasëpa. ¹⁷ Omën namp pim urömat selap wiaanak kom ëak pim kar ngöntök yaaup nemangkën yaë pipop pi Anutuun lup sant naalmëën yaë. ¹⁸ O nem ruurö, tiar lup sant yaaö pöt këm pëëntak anganëp, lup sant elmëëpenëak pöt könöökre more-siarökta mëmpa.

Tiar Anutuu ëöetak kosang tauaapenaat

¹⁹⁻²⁰ Pël yeemak ngön këëta ënëm yeë pël wasëpenaat. Ën tiarim lupötök tiarimtën utpet yeë pël wasën pöt Anutuuk elniin pim ëöetak mayaap öpenaan. Pöt Anutu pi tiarim ök won. Pi tiarim könre lupötë kön yawia pöt il niwesaup yak omnant poutön ëwat wë. ²¹ O ngöntörö, tiarim lupötök tiarimtën utpet naënëp pël wesak pöt Anutuu ëöetak kosang taupenaat. ²² Pël ëak omën ke nentere nentaan Anutuun kimang maan nimpnaat. Pöt pim ngön kosangët ngaarëk wak pim kentöökë ënëm yeëan. Pötaanök pël elniipnaat. ²³ Pim ngön kosangët epël wia. Tiar pim Ruup Yesu Kristoon kön wi kosang weseimeë pim ök niia pöl tiarim lupötök neneraan lup sant elmëëpa. ²⁴ Omën namp Anutuu ngön kosangta ënëm yaë pöp pi Anuturing wëen Anutu piiring wë. Anu-

tuuk Pulö ningkën wë. Pël één Pul pöök Anutu tiarring wë pöt pet elniin ewat yes.

4

Ngëengk Pulööre pul kaarö

¹ Nemorö, omën selap, “Ne Anutu ngön yaaö omnamp,” pël kaar yaaurö yang poutë wë. Pötaanök, “Anutuu, Pulö neering wë,” pël yaauröa ngönöt wa yaap wasnganok. Pit pul pitëm lupötë wë pö ökre was ëak Anutuu naëaanörö ma won pöten itaampun. ² Ar Anutuu Pulö epël tekeri wasën ewat sënëët. Omën namp pi, “Yesu Kristo pi omën sak yangerak oröaup,” pël aan pöt ar piin, “Pulö Anutuu naëaan waup,” pël wasënëët. ³ Ën namp, “Yesu omën sak yangerak oröaup,” pël naën één pöt piin, “Pulö Anutuu naëaan naönöp,” pël wasënëët. Pipop Kristoën Ngaapë pul wa tapö waup. Ngaan, “Kristoën Ngaap orööpnaat,” pël niak pöpök orök wë.

⁴ O nem ruurö, ar Anutuu ru sak wë. Pötaanök pim Pul ar ring wë epöök Seten omën ngönën wonöröaring wë pipop il yemowasën yak arökta kaar omnarö il yemowas. ⁵ Kaar omnarö pit yangerakaanörö. Pötaanök yangerakë omnantëël ya. Pël één yangerakaan omën ngönën wonörö pit kat yawi. ⁶ Tiar pöt, Anutu ruu sak wë. Omën Anutuun ewat wë pöp tiarim ngönöt kat yawi. Ën Anutuu ru sak naön yaaö pöp pi tiarim ngönöt wa yoola pipop. Ke pil piptak Pul ngön këët tekeri yewesa pööre pul kaarkaaro piarpim këët tekeri yesën ityaangk.

Anutu pi lup sant yaauta pepap

⁷ Nemorö, tiar neneraan lup sant ëeim öpa. Lup sant yaaö pöt Anutuu naëaante. Pötaanök omën namp lup sant yaautaring wë pöp pi Anutuu ru sak piin ewat wë. ⁸ Anutu pi lup sant pepap. Pötaanök omën namp pim karuröen lup sant naalmëen yaë pipop pi Anutuun köpël wë. ⁹ Anutu pim Ru kopëtapök tiar wëwë koir

nimpënëak wes mëen yangaak oröa. Pötak pim lup sant elnieim wë pöt pet yaalni. ¹⁰ Anutu pim tiarën lup sant elnieim wë pöt epël pet yaalni. Tiar Anutuun lup sant naalmëen ëaut. Puukëer tiarën lup sant elniak pim Ruup wes mëen yangerak orök tiarim saunat ent elniipënëak wel wia.

¹¹ O nem ngöntörö, Anutuuk tiarën lup sant kësang ke pipël yaalni. Pötaanök tiarta neneraan lup sant tapël ëëpa. ¹² Omën nampök Anutuun itnaangkën ëaut. Tiar neneraan lup sant yaalmë pötak Anutu pi tiarring wë. Pël één tiarim Anutuun lup sant yaalmë pöt kaö sëpnaat.

¹³ Pi pimtë Pulö tiar ninaup. Pötaanök, “Tiar piiring wëen pi tiarring wë,” pël këëkë kön yawi. ¹⁴ Pep pi pim Ruup tiar yangerakë omën pourö utpetetakaan kama niöpënëak wes mëa. Pël ëaup ya pöt yamëngkën ten itenaut yakök war wesak ök yeniak. ¹⁵ Pötaanök omën namp Yesuun, “Pi Anutuu Ruup,” pël ya pipop pi Anuturing wëen Anutu piiring wë. ¹⁶ Anutu pim lup sant kësangët tiarimëen elnia pöten kön wiak kön wi kosang yewas.

Anutu pi lup sant yaauta pepap. Pötaanök omën namp lup santtaring wë pipop pi Anuturing wëen Anutu piiring wë. ¹⁷ Tiarim Anutuun lup sant yaalmëaut epël ëëpenëak kaö yes. Pi tiar omën pourö akun kaöaöök ngön yaatak niulëen kas naën ëëpenëak kent yaë. Tiar Kristo pim wë pöl yangaak eprek wë. Pötaanök Anutuu ëöetak kosang sak taupenaat. ¹⁸ Tiar nampön lup sant yaalmëem pöt piin kas naalmëen yeë. Pötaanök lup sant yaaö pöt kaö sak kas yaaut rokot ë yoola. Kas yaaö pöta songönte epët. Omën namp pi utpetatë kangut öpënëak ewat wë pöl kas yaaup. Pötaanök omën pim utpetatë kangutön kas yaaö pipop pim Anutuun lup sant yaaut orök kaö nasën wieëa pël apenaat.

¹⁹ Anutuuk wet rëak tiar lup sant elnieëa. Pötaanök tiar lup sant pötaring

wë. ²⁰ Ën omën namp pi, “Ne Anutuun lup sant yaalmëaup,” pël yeemak pim karipön kaaö yaalmë pipop kaar omnamp. Pim karipön itneëak lup sant naalmëen yaë pipop pi Anutu elëöpöpön lup sant naalmëen yaë. ²¹ Yesu pim ngön kosangët epël wia. Omën Anutuun lup sant yaalmëa pöp pim karipönta lup sant elmëep.

5

Yangerakë omnant il yemowas pöta songönte Anutuun kön wi kosang yewas epët

¹ Omën Yesuun pi Kristo Anutuu Yaö Mëëaup pöt yaap wesak wë piporö pit Anutuu ru sak wë. Pël ëak pit Pepapön lup sant yaalmëem pim ruuröenta yaalmë. ² Tiar Anutuun lup sant elmëak pim ngön kosangta ënëm yeemakëer Anutuu ruuröen lup sant yaalmë pël kön wiipenaat. ³ Pöt tiar Anutuu ngön kosangta ënëm yaalmë pöt piin lup sant yaalmë. Pim ngön kosangta ënëm yaaö pöt könöm wonte. ⁴ Anutuu ru sak wëaurö pit kosang sak yangerakë omnant ent ë yemoola. Tiarim pël yeë pöta songönte Anutuun kön wi kosang yewas epët. ⁵ Talëpök yangerakë omnant ent ë moolapën? Omën namp Yesuun Anutuu Ruup pël kön wi kosang yewas pipopök ent ë yemoola.

Anutuuk Yesuu ngönte war wesak niiaut

⁶ Yesu Kristo pi omën nampök i yaaptaring momëen këra yetaprak pim omën iit il olapënëak oröa. I yaaptaring pëen momëepënëak won, omën iiteta il olapënëak oröa. Pulö pi ngön këeta pepap. Pötaanök pi Yesu Kristoë ngönte war wesak ök niaim wë. ⁷ Omën nentepar nent epteparök Yesuu ngönte war wesak ya. ⁸ Pulööre i yaapëtere omën iitere pël ëak pit omën nentepar nent pipotök pitëm ngönte kopëtet. ⁹ Tiar omnaröak ngön ök aan kat wi yeëep. Anutu pim ngön ya epotök omnaröaat il yemowas. Anutuu ngön pötök pim Ruupön ök ni-aim wë. ¹⁰ Namp Anutuu Ruupön kön

wi kosang yewas pipop Anutuuk pim lupmerën ök yema pötenta kat wiak kosang yewas. Ën namp Anutuun kön wi kosang newasën yaë pipop pi Anutu pim Ruupëen ngön këet ök niia pötenta kön wi kosang newasën yaë. Omën namp ke pipëlëpök Anutuun kaar omnamp pël ya. ¹¹ Wëwë kosangta ngön këet Anutu pim ök yenia epët. Pi wëwë kosangët ninaut. Ën wëwë kosangta pep pöp pim Ruup. ¹² Omën Ruupë naë rë olëak wë pipop pi wëwëetak wë. Ën namp Anutuu Ruupë naë rë olëak naön yaë pipop pi wëwëetak naön yaë.

Tiar wëwë kosangtak wë pöten kön wiipa

¹³ Ar Anutuu Ruupön kön wi kosang yewas pöröak wëwë kosangtak wë pöten ewat sënëak ngön epët retëng ë yaningk. ¹⁴ Tiar epët ewat wë pötaan Anutuu eöetak kas naëngan. Tiar pim kentöökë ënëm yeemak omën nentaan kimang mepena pöt pi tiarim kimangöt kat wiipnaat. ¹⁵ Pi tiarim kimangöt kat yawiaup pöt ewat wë. Pötaanök omën nentaan kimang mëëaut yaningk pötenta ewat wë. ¹⁶ Omën namp pi itaangkën pim karip utpet kot Anutuu es parëaöök wes namëëpanë sal nent yaëen pöt pi Anutuun pim karipëen kimang maan wëwë kosangta kanöök wa moulmëepnaat. Omën utpet kot Anutuu es parëaöök wes namëëpanë salte yaë pipopön yeniaak. Utpet ke nentere nent omnarö es parëaöökël wes yamëaut wia pötëel kimang manëak neniaan. ¹⁷ Omnant utpet yeë epot saunaring pëenëët. Pël ëaap saun nant es parëaöökël nasënganëët.

¹⁸ Tiar epël ewat wë. Anutuu ru sak wëaup pi utpetat naën yaaup. Anutuu Ruupök ngarangk yaalmëen Setenök pi namööpan.

¹⁹ Tiar epël ewat wë. Tiar Anutuu ru sak wëen ngönën wonörö pit Setenë iri wë.

²⁰ Tiar epël ewat wë. Anutuu Ruup puuk irëak tiar Anutu këëpön ewat sëpenëak kön nina. Pël ëen tiar Anutu

käepre Ruup Yesu Kristo piaripring
wë. Pi Anutu käep, wëwë kosangta
pepap. ²¹ O nem ruurö, ar omp ak
kaarkaarörö kasëng meneë.

[Yok pi tapët.

Ne arim pepap, Son.]

2 Son

Yesu wel wiak kutömweri sèen wë krismaki 60 pöta ök won sèen Sonök pep epwer kak nerek ingre mor sauröaan retëng ëa. Naröak kön wiin pi öng nampëen retëng ëa. Ën narö selap kön wiin ingre mor sauröaan pël ëa. Sonök pit neneren lup sant elmëere kaar omnaröa ngönötëen ngarangk ë pël ëëpënëak mëea.

Pöt epël wia.

Ngön ngës rëaut 1-3

Lup sant yaauta ngönte 4-6

Ngönën kaarötëen pepanöm ngönte 7-11

Ngön mëët 12-13

¹ O ingre mor sa, Anutu pimtëen wesaurö, ne ngönënë wotöök nampök arimëen pep epwer retëng ë yaningk. Ne yaap pan arën lup sant yaalni. Pöt nemënt won. Ngön këët kat yawiaurö pitta ten pourö lup sant yaalni. ² Ngön kë tiarim naë wia epët om wiakaim wiaapnaat. Pötaanök arën lup sant yaalni.

³ Tiar ngön këëtere lup santtaring wëen Anutu Pepere Ruup, Yesu Kristo, piarpim komre kolapre yakömre mayaap pöt tiarim naë wiaap.

Tiar lup sant yaautaring öpa

⁴ Arim naëaan narö Pepa ngön këët tiarën ök niaaö pöt kat wiak ënëm yaë pël aan kat wiak ya kë saut. ⁵ Ingre mor saurö, kaalak ök yeniak. Tiar neneraan lup sant ëëpa. Ngön kosang epët ngolöpët won, ngaanëer kat wieimaut. ⁶ Lup sant yeë pötak Anutuu ngön kosangta ënëm yeë. Tiar ngaanëer ngön kosangtak lup sant ëëpena epët kat wiaut. ⁷ Kaar omnarö selap pan oröak yang poutë wë. Pit Yesu Kristoon, "Pi omën sak naaröönöp," pël yaaurö. Pötaanök nampök ngön ke pëlte yaan pöt pi kaar omnamp, Kristoën Ngaap, pël wasëpenaat. ⁸ Ngarangk këëkë ëën. Pël yaëen arim ya yamëngk pöta këët, nent kö nasëpan, pout

önëët. ⁹ Omën namp pi Kristoë ngönte taintaë wak naön ilap riak ngön maimetaring irikor yaë pipop Anutu piiring naön yaë. Ën namp Kristoë ngönte taintaë wak wë pipop Pepapre Ruup pouwaar piiring wë. ¹⁰ Pötaanök namp pi arim naë wais oröak Yesuu ngönte won, maim nent ök yeniaan pöt omën pöp koirak arim kaatë së ulmëak yoöre ërëp manganok. ¹¹ Omën namp kaar omën pöpön yoöre ërëp mëak ompyaö yaalmë pipop pi omën pöpë ya utpet pöt kaamök yaaup.

Ngön mëët

¹² Ne arën ngön kësang ök nia-maatak pepatë retëng ëëmaaten kaaö. Nem kentöök naë wais arring ngönngön ëak ërëpsawi kaö ëëpenaaten kent yaë.

¹³ Ingre mor sak nem naë wëen Anutuuk pimëen yaö wesaö eporö, pit niin yowe yenia.

[Yok pi tapët.

Ne arim pepap, Son.]

3 Son

Yesu wel wiak kutömweri sēen wē krismaki 60 pōta ök won sēen Sonök pep kot epwer omēn namp yapinte Kaias pimēen retēng ē mena. Pep epwer pōt Kaiasēn yaya mēak Taiotrepisē utpet ēautaan pepanōm mēēa.

Pōt epēl wia.

Ngōn ngēs rēaut 1-4

Kaiasē ngōnte 5-8

Taiotrepisre Temitrias pōaarē
ngōnte 9-12

Ngōn mēēt 13-15

¹ O Kaias nemop, ne ngōnēnē wotōök nampök pep epwer nimēen retēng ē yanīngk. Ne niin lup sant yaalni.

² Nemop, ne nimēen Anutuun kimang yemak. Ni kōnre lup ompyaō wēen pi tapēl omnant nim yaēn pipot ompyaō sēere nimēntta kēlangōnre yauman won omēēten kent yaalnē.

³ Kar narōak nim naēaan wais ni ngōn kēēta ēnēm yaēn pēl neeaut. Pēl ēēn ne kat wiak ērēpērēp kēsang ēaut. Yaap, nim ngōn kēēta ēnēm yaēn pōten ne ēwat wē. ⁴ Nem ruurō pit ngōn kēēta ēnēm yaēen pōt ne ya kē yes. Omēn muntatēen ya kē yesa pōtak il newaspan.

Kaias pi ya ompyaō mēneima

⁵ Nemop, ni ingre mor saurō ompyaō yaalmēan pōt, nīmte naēaanōrō pēen won, kamaatēaanōrōeta yaalmēan pōt ompyaō. ⁶ Omēn pōrōak nim pitēmēen lup sant elmēauten ten ingre morōrōen ök niaan kat wiaut. Pōtaanōk ni Anutuun kōn wieē karurō kan kourakēen kaamök elmēak wes mēēmē pōt ompyaō. ⁷ Pit Yesu pim yaat mēmpō yesem ngōnēn kōpēlōrōa naēaan sum naōn yaaurō. ⁸ Omēn ke pilōrō pitring top ēak ya mēmpnaan kaamök elmēēpa. Pēl ēēn ngōn kēēt ulōl sēpnaan.

Taiotrepis pi utpet yaaup ēn Temitrias pi ompyaō yaaup

⁹ Ne ar ingre morōrōaan ngōn nent retēng ēaut. Pēl ēautak Taiotrepis pi arim wotōök öpēnēak yaaupök nem ngōnte kat nawiin yaē. ¹⁰ Pōtaanōk ne arim naē wais orōak pim wēwēeta ngōnte amaat. Pi nemēen ngōn ke nampōt paspas yaaup. Pēl ēak pōt pēen won. Pimēntta ingre mor sa narō ka nantēaan waisēn pim kaatak wa naulmēen yaaup. Pēl ēēn omnarōak pitēm kaatē wa ulmēen pōt nga mēak omēn pēl ēa pōrō ingre morōrōa naēaan waō ē yamēaup.

¹¹ O nemop, ni omnarō utpetat yaēen ēnēm elmēēngan. Ni omēn ompyaut wēl ēak ēēm. Omēn ompyaō yaē pipop Anutuu omnamp. Utpetat yaē pipop Anutuun kōn nawiin yaē. ¹² Omnarōak Temitrias piin ping wesak ya. Pi ngōn kēēta ēnēm yaēen wēwē ompyaō pōt tekeri yes. Pēl ēēn nookta piin ping wesak yak. Ar neen ēwat wē. Nem ngōn epēt yaapēt.

Ngōn mēēt

¹³ Ne niin ngōn kēsang ök nia-maatak pepatē retēng ēēmaaten kaaō. ¹⁴ Nem kentōök teēntom pan naē wais niiring ngōnngōn apēaaten kent yaē.

¹⁵ Ni mayaaptaring om. Omēn ngōntre kar eporōak yowe yenia. Ēn nuuk nem yoōre ērēp epēt ngōntre karurōen mam.

[Yok pi tapēt.

Ne nim pepap, Son.]

Yut

Yesu wel wiak kutömweri sèèn wè krismaki 50 pöta ök won sèèn Yut, Yesure Sems piarpim nangapök ingre mor saurö kosang sak ngönèn omèn kaaröröa ngönötèèn ngarangk èepènèak pep epwer retèng è mena.

Pöt epèl wia.

Ngön ngès rèaut 1-2

Ngönèn kaar yaauröa ngönte 3-16

Kön wi kosang yewesauta ngönte 17-23

Yaya mepena ngönte 24-25

¹ O Anutuu ru sènèak yaö niiaurö, ne Yut, Yesu Kristoè inèèn ruup, Sems pim nangap, nook pep epwer retèng è yaningk. Tiarim Pepap Anutuuk lup sant elnieim wèèn Yesu Kristook ngarangk yaalniin ompyaö wè.

² Anutu pim ya ngèsre mayaapre lup sant pöt ningkèn arim naè ulöl sak wiaap.

Omèn ngönènèèn kööre tok yaauröa ngönte

³ Kar panèèrö, Anutuuk tiar utpetetakaan kama nuweim öpna pöta ngönte wet reak arimèèn retèng èemèak kön wiaut. Pèl èaupök peene pöt ar kosang wesak ngönèn arim wak wè pöt ngarangk èak omèn ngön pöt kööre tok yaalmèauröa ngön kaaröt ke ur olanè yak retèng èemèak kön yawi. Ngönèn pöt Anutuuk ngaan pim omnarö mangkèn arim naè oröön wak wè pipèt. ⁴ Nem peene ngön epèt retèng yeè pöta songönte epèl. Omèn Anutuu ngön wa yoolèa pörö pitèm utpet yaaut èlèèp wiak ingre morörö arim öngpök ilèak arim könöt irikor elnieim wè. Anutuuk tiar komre kolap elniak utpetat kerè yoola ngön yaap pöt irikor èak epèl yeniiaurö. “Anutuu pèl yaalniiaö pötaan ar yok pangk öngre omp nga èènèèt. Pèl yaèèn kaalak ompyaö niwasèpnaat,” pèl yenii. Pit ngön kaar pöt yeniem Aköp Yesu Kristo tiarim Kaöap kasèng yemengkaurö. Omèn pörö Anutuuk

ngaanèèr utpetatè kangut kèsang pan mampènèak mèèa.

⁵ Nem peene niama epèt ar èwat sak kat wi pet irauröen kaalak ngolöp wes niamaan yeè. Ngaanèèr Israel omnarö Isèp yangerak kèlangön kat wieim wèèn Anutuuk ent è moulmèak yang munterekè mèsak sa. Pèl èèn ènèmak narö piin kön wi kosang newasèn yaèèn pörö mèn wel mowia. ⁶ Èn enselöröenta kön wieè. Pit narö Anutu pim ya mèmpeènèak yaö elmèa pöt mèneim naön pitèm wèaurek sèp wesaurö. Pèl èèn Anutuuk pit sasa wii par èak koutak moulmèèn akun kaöaöök ngön yaatak moulmèak kangut mampnaataan kor wè. ⁷ Sotomre Komora ka kepön kèsang pöörarre munt kot naè wieèa pötè èa pötenta kön wieè. Omèn pörök wèaö pöröeta enselöröa utpet èa pöl eima. Pörö pit öngre omp nga yeem ompöröak omp karuröaring utpet ke tapöpöt èeima. Pèl èènèak Anutuuk es kosangwesi wes mèèn sasa kotak won sa. Pöten tiar itenak, “Utpet èèpena pöt, Anutuuk kangiiir tapèl elniipnaat,” pèl wasèèt.

⁸ Pèl èèpenaatak omèn arim naè èlèèp ilèak wè piporö utpet ke tapèl yaaurö. Pitèm wangar nentere nent mena pötèèl utak mèak omnaröaring utpet yeem pitèmtè wèwèat utpet wesak omèn wa ngangaèèt yaaurö. Pèl yeem Aköp ngep elmèak kutömweri èwaatak wèauröen utpet wesak yamèèaurö. ⁹ Enselöröa wotöököp, Maikel, ngaan Setenring Mosesè sokuraan nampnampön ngön kosang yamèem Setenèn utpet wesak nemaan om epèl mèèa. “Aköpök kangiiir nga niapnaat,” pèl mèèa. ¹⁰ Pèl èautak omèn arim öngpök ilèak wè piporö omnantè songönöt köpèl wèak köntak utpet wesak yamèèaurö. Pèl yeem pitèm omnant yaaut pol rerauröa köntak yaè pöl yaèèn pitèmtè yaautök utpet yemowas. ¹¹ Yakömpe. Pit tol èèpèn? Pit omèn ngaan wakaima eporöa ökörö. Keen pim utpet èa kan tapöök yes. Pelam pi monat öpènèak omnaröen utpetat èèpènèak mèèa pöl

yaë. Ën Kora pimtën wak isak ëak Mosesë ngönte wa olaan Anutuuk mën wel wia pöl elmëepnaarö.

¹² Omën piporö wais oröak kaömpre animautön kent ëën ëö köpël arim lup kopëtemer sënëak wa rongan yaaut utpet yewesaurö. Pitëm omnant yaaut mos ëak omnarö kaamök naalmëen yaë. Pötaanök kepilöt kentöök ilak yamëen kopi nepelën yaë pöta ökörö. Ën nent, këra nant ulöp akunatë nautön yaëen omnaröak songönöt kama ti olaan umön rë yes pötë ökörö. ¹³ I maatë möön këkoot jaarö pöl pit utpet yaëen pitëkaan ëö yaaut jaaröön ityaangk. Ën nent, pit ari nantë mop teköök wa wasëpënëak moulmëautök uröt sëp wesak köntak unak wireim wë pötë ökörö. Ke pil yaaurö Anutuuk kaare yang köö utpet panë olëauren yaö elmëen pörek wakaim öpnaarö.

Utpet yaaurö kangut öpnaat

¹⁴ Omën utpet ke pëlörö Atam pim kurmentëkaan orö yewaisem wais Inok pi 7 pöpök tektek ngönöt pitëmëen epël ëa. “Kat wieë. Aköpring pim ensel ngëëngkörö kësang pan waisëpnaan yaë. ¹⁵ Pël ëak omën pourö ngön yaatak niulëak kom elniak omën pi kasëng menaurö pitëm ya utpet mëneimautre piin utpet wesak maimautaan kangut mampnaat.” ¹⁶ Omën arring irikor ëak wë puorö pit kaaö ngön aöre omën nant pitëm naë jaaröön lup mëmpö pël yeem pitëmtë kentre kauratë ënëm yaaöre pitëmtën wak isak ëak omën karuröa omnant öpnaataan wiap sësë mëak wa ëpre wer yaaurö.

Wa korkor ngönte

¹⁷ Nem kar panëerö, ar tiarim Aköp Yesu Kristoë ngön yaaö omnaröa omnant orööpnaatë ngön ök niaina pötön kön wieim ön. ¹⁸ Pöt pit epël ök niaimaut. “Ënëmak, akun kaöaö temanöm yesën omën narö oröak Anutuu ngönten ökre was ëak piin kön nawiin pitëmtë kentre kauratë ënëm ëëpnaat.” ¹⁹ Omën ke pilörö pitök

ingre morörö ar komkap yaalni. Pit yangerakë omnantëen kön wieimeë Anutuu Pulö naön, won wë.

²⁰ Nemorö, ar pöt epël ëën. Anutuu ngön arim kön wi kosang yewesa pöt kön wieë arim lupöt kosang wesak Ngëëngk Pulöökë weëre kosangtak piin ök maim ön. ²¹ Anutuuk ar lup sant yaalni pötaan lup sant pöt önëëtaan pim naë ön. Pël ëëë tiarim Aköp Yesu Kristoë yaköm elniak wëwë kosangët nimpna pöten kor eim ön. ²² Omën Kristoë ngönta songönten ëngk ma e yewesauröen yaköm elmëen. ²³ Ën omën narö es parëaöökë kanöök yesën pöt es kotpanëen kaamök elmëak kama möön. Ën narö pitëm koröpöökë kentre kauratë ënëm ëak utpet yaëen yaköm elmëak tapël kaamök elmëen. Pël yeem pitëm utpet yaautök utpet niwasën arta tapël ëënganëen ngarangk ëak utpet pötön kas ëën.

Anutuun yaya mepenaata ngönte

²⁴ Anutu pi weëre kosangringëpök ngarangk elniaan wiap sak utpet naëngan. Ewa pepap pimtök kaamök elniaan pim ëöetak saun won, ërëpsawiarëng önëët. ²⁵ Anutu pöp pimënt wëaö tapöpök tiarim Aköp Yesu Kristoë ompyautaan utpetetakaan kama yanuwaup. Pötaanök pim yapinte wak isak mepa. Pimtökëër tiarim kësang mowasën wotöök sak wë, pim weëre kosangö om wiaap. Pimënt tapöpök ngaanëër wakaimaupök, peene wë, om wakaim öpnaap. Yaap.

[Yok pi tapët.

Ne arim karip, Yut.]

Ēnēma Ngönte

Yesu wel wiak kutömweri sēen wē krismaki 60 ma 65 pōta ök won sēen Sonök ingre mor saurōaan retēng ēa. Ingre mor saō porōa Yesu Kristo pi Aköp pēl wesa pōtaan kēlangōn kat yawiem Sonök kosang sak öpēnēak kent ēa. Son pi kus nent yapinte Patmos pōtak wii kaatak wēen Anutuuk wangarōtē yemangk pōl elmēak omēn ēnēm orōöpnaatōn pet elmēa. Wangar pōtē kēlangōn kēsang yaarōōn Yesuuk Setenre kōōre tok muntarō il mowesak piin kon wi kosang yewesaurō kutömre yang ngolöpōtē öpenēak pet elmēen ök niia. **Pōt epēl wia.**

Ngōn ngēs rēaut 1:1-20

Ingre mor saō ka 7 pōtēerōaan retēng ēa 2:1-3:22

Pepewer pesōm ēak wii 7 tēauta ngōnte 4:1-8:1

Kuup 7 pōtē ngōnte 8:2-11:19

Kamal kēsangēpre animaō nga ngaawaarē ngōnte 12:1-13:18

Wangar ke nentere nent mena 14:1-15:8

Anutuu omnarōaan ya sangēn 7 pōtōn itena 16:1-21

Papilon kaō utpet wasēn Seten kēlangōn kat wia 17:1-20:10

Ngōn ya kēsangēt orōöpnaat 20:11-15

Kutömre yang ngolöpōtre Yerusalem ngolöpō 21:1-22:5

Ngōn mēēt 22:6-21

¹ Ngōn epēt ngaanēer elēep wiakaimautak Yesu Kristook tekeri wes wia. Ngōn epēt Anutuuk Yesuun pim inēen ruurōen omnant akun wali nasēn wiaan orōöpna pōtōn tekeri wasēpēnēak pet elmēa. Pēl ēen pim ensel namp wes mēen ne Son pim inēen ruupōn ök neeaut. ² Ne Sonök omēn pōtōn itenak Anutuu ngōn ök neeaōre Yesu Kristoē omnant tekeri wes nenaō pōtenta poutōn ök yeniak.

³ Omēn namp ngōn kē orōöpna epēt ngōnēnē wa toptak sangk kelēpna pōp

ērēpērēp ēēpnaap. Ēn namp ngōn pep epweri retēng yeē epēt sangk yekelēn kat wiak ngaarēk öpna pōpta ērēpērēp ēēpnaap. Ngōn pōta kēēt orōöpna akunet temanōm yes pōtaanök.

Sonök ingre mor saō ka 7 pōtē wēaurōaan pep retēng ēa

⁴ Ne Son nook ngōn epēt ingre mor saō Esia yangerak ka 7 pōtē wēaurō arimēen retēng ē yaningk. Anutu ngaan panēer wakaimaup peeneeta wē wakaim öpnaap piire Ngēengk Pul Anutuu itōok ur pim wel aisēak ngarangk yaalni pōta naē wēaō pōok komre kolapre mayaap pōt ningkēn arim naē wiaap. ⁵ Ēn Yesu Kristo puukta komre kolapre mayaap pōt ningkēn arim naē wiaap. Pi wotpil wesak Anutuu ngōnte tekeri wes yaningkaupök wet rēak weletakaan wal ēak yang omp akörōa kaō sak wē.

Pi tapöpök tiarimēen lup sant elniak tiarim kangiir wel wia pōtak utpetatē öngpōkaan ent ē nuulēa. ⁶ Pēl ēak puuk niaan piiring kaō sak ngarangk eim kiri ar yaaurōa ök Anutu pim Pepapē inēen sak omnarōaan kimang yamēēaurō. Tiar pourō Yesu Kristo pim yapinte wak ngaarēk isak yemaan ngarangk elnieim öp. Yaap.

⁷ Kat wieē. Yesu pi kutöm kepilōtring wais orōōn omēn pourō itaampenaat, omēn pim wel wi- ipēnēak elmēa pörōaring. Pēl ēak yangerakē omēn pourō piin itenak pitēm utpet elmēautaan kangut mampnaaten ya ngēs ēen ing kaō apnaat. Yaap pan.

⁸ Aköp Anutu weēre kosang pepap, ngaan wakaimaup peeneeta wē wakaim öpnaap, pi epēl ya. “Ne tapöp wot rēaupök kaalak ēnēm remaap.”

Son pi Kristoon itena

⁹ Ne Son, arim karip, tiar Yesuring yal menak wēen Anutuuk wa ngaōok nimēen kēlangōn kat wieimeē kosang sak wē. Nem Anutuu ngōnte ök neeaōre Yesu Kristoē omnant tekeri wes nenaotōn ök yaautaan kōōre tokörōak Patmos kustak neulēaut.

10 Pël ëen Sante, Aköpë akun pötak Anutuu Ngëengk Pulö pim weere kosangöök nem naë oröön ne kat wiin nem kasngaëlaan kuup nga ngön naöökë ya pöl ngön ëak ¹¹ epël ya. “Omnant nim itaampë epot pout pepeweri retëng ëak ka 7, Epesasre Simenaare Pekamamre Tiatiraare Satisre Pilatepiaare ën Leotisia ka potë ingre mor sauröaan wes momëem.”

12 Pël yaan ne talëpök nem kasngaëlaan ngönaak yenëa pöten itaampa yak kaip ti itaangkën es rampe koolötök ket ëa 7 ëak wieëa. ¹³ Pël ëen ne itaangkën namp es rampe pötë tekarak wëa. Pöp omnampë ök sak ulpëen wali el wesak së ingesiarë il menaö namp mëak yepat koolötök ket ëa naö pim riperek rëëwarök ëak wëa. ¹⁴ Pim kepön ëpöt kölam panëep, int awang ëpre uröam lup kölamötë ök. Ën itöörar pöt es wëlëngöökë ök panëöörar, omnant omnaröa lupötë wieëautön ityaangkaup. ¹⁵ Ën pim ing pöwesiarta aini ke nal nent yapinte paras pël yema pöt es kësangwesi ar ëak ompyaö wasën simpelang yera pöta ök yeëa. Ën pim këm ngön pömpel iitë nga yaurem kuk ya pöl yeëa. ¹⁶ Pim mor yaapkëewesi ari 7 ëak wali weëa. Öp newerta nalaan nal nga panëewer pim këmtakaan oröak irëëëa. Ën pim këere wot kante këtëpë nga panë yema pöl ëëëa.

17 Ne piin itenak yaan sak imën kön sak kawi ngentiak së pim ingesiarë naë ilëaut. Pël ëënak pim mor yaapkëewes nem rangk nowiak epël yenëa. “Ni kas ëëngan. Ne wot rëaupök kaalak ënëm remaap. ¹⁸ Kat wi. Ne wëwë pepapök wel wiak wal ëaup, peene om öp wë wakaim ömaap. Pël ëëë welere wel kakë kaö sak wë. Pötaanök nook kan pöwer tëak omnarö wal ë moulmëëmëak pöt pangk pël ëëmaap. ¹⁹ Pötaanök nim omën ityaangkën epot retëng ëëm. Omnant peene epotre ënëmak orööpna pout pël ëëm. ²⁰ Nim itaangkën ari 7

ëak nem mor yaapkëewesi wak wëan pötë ën es rampe 7 ëak wieëa pöt ngön kepön nent. Pöta songönte epët. Ari 7 pipot ingre mor saö ka 7 pötë wë pöröa ngarangköröen ya. Ën es rampe koolötök ket ëa 7 pöt ingre mor saö ka 7 pötë wëauröen ya.”

2

Epesas kakë ingre mor sauröa ngönte

¹ Aköp es rampeetë tekarak wëaö pöpök epël yenëa. “Ni Epesas kakaan ingre mor sauröaan epël retëng ë.

“Ngön epët omën mor yaapkëewesi ari 7 ëak wali wak es rampe koolötök ket ëa 7 pötë tekarak kan ing yaaup nem ngönte. ² Ne arim omnant yaautön ëwat wë. Ar ya kosang mëmpöore këlangön kat yawiem kosang sak wë pël yaaö pöten ëwat wë. Ën pël yeem ar utpet omnaröa yaautön kaaö ëen omën pitëmtën, ‘Ten Kristoë ngön yaaö omnarö,’ pël kaar yauröen wël ëak itenak pit kaar yaurö pël kön wian pötenta ëwat wë. ³ Ën omën narö pit itaangkën ar nemorö pël sëen utpet yaniwasënak kaaö ëen sëp nenewasën këlangön kat yawiem kosang sak wëaö pötenta ne ëwat wë. ⁴ Pël yaautak omën eptaan arën kön wiin pangk naën yaë. Ngaantak ngës rëak kön wi kosang wesan pötak arim lup sant ëan pöt won së yes. ⁵ Ngaan ar wëwë ompyaut wakaimauröak wiap sak sëp wesan. Pötaanök arim wëwë ngaan pöten kaalak kön wiak ön. Pël ëak lup kaip tiak wëwë wet rëak wakaiman pöl ön. Ën lup kaip natiin ëënë pöt ne arim naë oröak arim es rampewes kama wëen ingre mor saurö won sënëët. ⁶ Arim wëwë ompyaut wakaiman pöt sëp wesautak omën eptaan kön wiin ompyaö yaë. Nem Nikolasre pim ingre moröröa wëwë utpetatëen kaaö yaalmë pöl arta yaalmë.

⁷ “Katringöröak Ngëengk Pulöök ingre mor sauröen ngön ök yenia pipët këëkë kat wiin. Omën namp

pim wëwë ompyautak utpetat il wesak kosang sak öpna pöpön nook, 'Ni wëwë kosangta këraamentëkaan ulöpörö neim ömëep,' pël ök memaap. Këra pöment Anutuu ya lupöök wë."

Simena kakë ingre mor sauröa ngönte

8 Aköpök kaalak neen epël ök yenëa. "Ni Simena kakaan ingre mor sauröaan epël retëng ë.

"Ngön epët omën wot rëaupök ënëm remaap, wel wiak kaalak wal ëak öp wëaup nem ngönte. 9 Arim këlangön kat yawi pöten ne ëwat wë. Ën omnantëen elek panë yeë pötenta. Pël yeëetak kutömweri arimëen omnant kësang wia. Ën omën narö pitëmtën, 'Ten Yuta omnarö,' pël ya pöröak utpet wesak yenia pötenta ne ëwat wë. Pit, 'Ten Yuta omnarö,' pël yaatak Yuta omën yaapörö won, Setenë ingre mor panë saurö. 10 Arim omën këlangön kat wiinëak yeë epten kas ëënganok kat wieë. Seten pi ar narö morök elniipënëak omën naröen maan wii kaatak nuulëepnaat. Pipët ar këlangön wak imeë kët moresiar pël sënëet. Pël ëënëetak Anutuun kön wi kosang weseim wë wel wiinë pöt nook wëwë kosangët ningkën neering wakaim öpnaat.

11 "Katringöröak Ngëëngk Pulöök ingre mor sauröen ngön ök yenia pipët këëkë kat wiin. Omën namp pim wëwë ompyautak utpetat il wesak kosang sak öpna pöp es parëaöök së këlangön kat nawiipan."

Pekamam kakë ingre mor sauröa ngönte

12 Aköpök kaalak neen epël ök yenëa. "Ni Pekamam kakaan ingre mor sauröaan epël retëng ë.

"Ngön epët omën öp nalaan nal nga panëëwer weëaup nem ngönte. 13 Ne arim kakën ëwat wë. Seten pi ka pipöökë kaö sak wëen omnarö utpet kaö panë yaaurö. Pël yaauröak kön wi kosang yewesaut taë

wak wë. Ën ngaan arim karip Antipas wotpil wesak nem ngönte omnaröen ök maö ima pöp omën utpet naröak arim kak Setenë ngarangk yaalmëa pörök pi mën wel wia akun pötak kasëng nenemangkën kön wi kosang neweseimaurö. 14 Pël ëauröak arim wëwë utpet epël yeë epötön ne kön wiin pangk naën yaë. Ar Pekamam kakaan ingre mor sauröa naëaan narö Pelam pim ngön kaarta ënëm yaaurö. Pelam pöp ngaan Pelakën wetete ök maan puuk Israel omnaröen morök maan animaö kön Anutuu ökre was kaaröröaan kiri ar ëaut yenem öngre omp nga ëaurö. 15 Ën arim naëaan naröeta tapël Nikolasre pim ingre moröröa ngön utpetatë ënëm yaaurö. 16 Pötaanök ar lup kaip tiin. Ën won ëënë pöt akun kot panë nentak arim naë wais oröömaat. Pël ëak öp nga nem këmtak wia epwerring omën piporöaring nimëmpaat.

17 "Katringöröak Ngëëngk Pulöök ingre mor sauröen ngön ök yenia pipët këëkë kat wiin. Omën pim wëwë ompyautak utpetat il wesak kosang sak öpna pöp kutömweri kaömp yapin mana pël ya pöt nem naë ëlëep wia epot mempaat. Pël ëak kël kölam naööta mempaat. Kël pöök yapin ngolöp nent retëng ëulmëëmaat. Yapin pöt omën muntarö köpël wëen omën kël pö waapna pöpökëer ëwat öpnaat."

Tiatira kakë ingre mor sauröa ngönte

18 Aköpök kaalak neen epël ök yenëa. "Ni Tiatira kakaan ingre mor sauröaan epël retëng ë.

"Anutuu Ruup pim itöörar es wëlëngöökë ök panëöörar, omnant omnaröa lupötë wieëa pötön ityaangkaup. Ën pim ing pöwesiar aini ke nal nent yapinte paras pël yema pöta simpelang yera pöl yeëa. Ngön epët Anutuu Ru ulöpöököp nem ngönte. 19 Ne arim omnant yaautön ëwat wë. Arim lup sant yaaöre kön wi kosang wesak ya wotpil mëmpö, nemëen yak ya ompyaö mëmpöore këlangön kat yawiem kosang sak wë

pël yaaö pötön ne ewat wë. Arim wet reäk omnant eiman pöt peene il wesak ompyaö panë yaauro. ²⁰ Pël yaauroak arim utpet epël yeë pöten ne kön wiin pangk naën yaë. Öng utpet yaaö namp ngaan wakaima yapinte Sesepel pöpë ök yaë pöpönta arring öpënëak mëëaurö. Öng pöpök pimtën, 'Ne Anutuu tektek ngön yaaö omën namp,' pël kaar mëak ngönën kaaröt nem ënëm yaalnëauröen öngre omp nga ëëre animaö kön Anutuu ökre was kaaröröaan kiri ar yaaö pöt në pël ëëpënëak morök yaalmëaup. ²¹ Nook pim omp nga yaaö pöt sëp wasëpënëak akun mangkën pi lup kaip natiin kaaö ëaup. ²² Kat wi. Ne öng pöpön maan yauman ëëpnaat. Ën omp öng pöpring utpet yaaö pöröeta lup kaip natiin yaëën pöt nook maan këlangön munt nant pitëm naë orö morëëpnaat. ²³ Pël ëak öng pöpë wëwëeta ënëm yaauro mën wel mowiimaat. Pël ëën ka nantë ingre mor saurö pöten itenak ne omën pouröa könre lup wël yaaup pöten ewat sëpnaat. Ne tapöpök ar omnarö neenem omnant yaautë kangut nimpaap. ²⁴ Omën munt Tiatira kak wëaurö ar ngön utpet pöta ënëm naën yaauro. Pël yeem ngön utpet pöten omën naröak, 'Setenë ngön öngpököt,' pël ya pöt ar ewat nasën yaauro. Pël yaaö pöröen epël ök yeniak. Ne këlangön munt nant naningkan, om epët pëen nimpaan. ²⁵ Arim wëwë ompyaö yaaö pöt kosang panë wesak ön. Pël ëën nemënt kaalak akun nentak wais oröömaap. ²⁶ Namp pim wëwë ompyautak utpetat il wesak kosang sak wë nem ngönte ngaarëk weimeë wel wiipna pöp nook weëre kosang menak köpël omnaröa kaö wes moulmëëmaap. ²⁷ Pël ëën pi ngarangk ëëë aini sungkör naö wak wë omnarö yang kaput mööna kelak unön yaë pöl köpël omën pörö elmëëpnaap. Weëre kosang nem mampa pöt nem Pepapök nenaut. ²⁸ Ne omën pöt menak tangewesta mempaat.

²⁹ "Katringöröak Ngëëngk Pulöök ingre mor sauröen ngön ök yenia pipët këëkë kat wiin."

3

Satis kakë ingre mor sauröa ngönte

¹ Aköpök kaalak neen epël ök yenëa. "Ni Satis kakaan ingre mor sauröaan epël retëng ë.

"Ngön epët omën Anutuu Ngëëngk Pulö wak ari 7 ëak wali wak wëaup nem ngönte. Ne arim omnant yaautön ewat wë. Omnant yaaö pöt omnaröak arimëën, 'Pit wëwëetaring wëak yaë,' pël yenia. Ën nook arim lupötön itaangkën wel wiauröa ök wë.

² Pötaanök wal ëak it nganga seë. Arim kön wi kosang yewesaö kot wieëaut sasa won sëpanok taë weseë. Arim omnant yaautön itaangkën Anutuu ëöetak wotpil naënörö.

³ Pötaanök ngön rë nuulön kat wiak wan pöten kön wiin. Pël ëak ngön pöt ngaarëk wak lup kaip tiin. Ar wal ëak it nganga nasën ëënë pöt nga omën nampë yaë pöl nem akuneten köpël wëen tapët pöt oröak kangut nimpaat.

⁴ Pël ëëmaatak ar Satis kakaan omën narö utpetat naën yaauro. Omën naröa ulpëen kölamöt pëen ë yerangia pöl ar wëwë kölam wë. Ne arën kön wiin wotpilörö. Pötaanök arim ulpëen kölamöt ë yerangian pöl wëwë kölamtaring neering wakaim önëët.

⁵ Omën namp pim wëwë ompyautak utpetat il wesak kosang sak öpna pöpökëër ulpëen kölamöp më moulmëëmaap. Pël ëak pim yapinte wëwë kosangta pepeweriaan këre nemoolanganëëp. Anutu nem Pepapre pim enselöröa ëöetak pi nemop pöt tekeri wesak amaata.

⁶ "Katringöröak Ngëëngk Pulöök ingre mor sauröen ngön ök yenia pipët këëkë kat wiin."

Pilatepia kakë ingre mor sauröa ngönte

⁷ Aköpök kaalak neen epël ök yenëa. "Ni Pilatepia kakaan ingre mor sauröaan epël retëng ë.

“Aköp ne omën ngëëngkëp. Ne tapöp omën kë panëëp. Ngaanëer Tewit pim yang omp ak sak weëre kosangring omnarö ngarangk elmëeima pöl nook kutömweri omp ak sak weëre kosangring ngarangk ëë kanwer të wiin omën nampök newariipan. Ën kanwer wariin nampök pangk natëëpan, won pan. Ngön epët ne tapöpë ngönte. ⁸Ne arim omnant yaautön ewat wë. Ar weëre kosang kësang won wë nem ngönte ngaarëk weiman. Pël yeem nem yapinte ëlëëp nenowasën tekeri wesak aiman pöten ne ewat wë. Pötaanök nook kanwer të nuwiin wiaan omën nampök yok pangk newariipan. ⁹Kat wieë. Setenë ingre mor arim naë wëaurö pit pitëmtën, ‘Ten Yuta omnarö,’ pël kaar yenilaurö. Pit Setenë utpetatë ënëm yaaurö, Yuta omën yaapörö won. Omën pöröen nook maan arim ikanöök rar rë nuwesirak nemtok arimëen lup sant yaalnian pöten ewat sëpnaarö. ¹⁰Ar këlangön kat yawiem kosang sak önëak nem arën ök yeniak pöt ngaarëk weiman. Pötaanök omën utpet nant yangerak wëauröaan morök elmëëmëak yangerakë wes mëëma pöt nook ar ngarangk yaalniin arim naë naarööpan. ¹¹Ne akun kot nent won sëen arim ngësë waisumaap. Pötaanök omën nampök irikor elniin arim ompyaö yaauta kangut naön ëënganëen ompyaut arim naë wia pöt kosang wes wak ön. ¹²Omën namp pim wëwë ompyautak utpetat il wesak kosang sak öpna pöp nook Anutuu ngönën tupta möör wapta ök wesak wesir moulmëëmaap. Pël ëën pi Anutuu naë kosang sak öpnaap. Pël ëën nem yapin ngolöpëtere Anutuu yapintere pim ka kaöaöökëët piik retëng ë ulmëëmaap. Ka pöökë yapinte Yerusalem ngolöpö, kutömweri nem Pepapë naëaan irapnaö.

¹³“Katrिंगöröak Ngëëngk Pulöök ingre mor sauröen ngön ök yenia pipët këëkë kat wiin.”

Leotisia kakë ingre mor sauröa ngönte

¹⁴Aköpök kaalak neen epël ök yenëa. “Ni Leotisia kakaan ingre mor sauröaan epël retëng ë.

“Aköp nemënt ngön yaapta pepapök wotpil wesak Anutuu ngönte tekeri wesak yaaup. Ne Anutuu omnant pout ket ëa pötë pepap. Ngön epët Aköp nemtë ngönte. ¹⁵Ne arim yaauta songönte ewat wë. Ar nemëen kaaö panë elnëëre lup sant panë elnë pël naën yaurö. Poutepar arim naë irikor ëak wia. Pötaanök arimtok kaaö panë elnëëneak kön wiak pöt pël elnëëneët. Ën lup sant panë elnëëneak kön wiak pöt pël elnëëneët. Pël ëënëëtak poutepar irikor ëak wi naöpan. ¹⁶Ar pöt nemëen kaaö panë elnëëre lup sant panë elnë pël naën yaaö poutepar irikor ëak yeëan. Pötaanök ne arimëen kaaö elniak wa niolamaat. ¹⁷Ar arimtën epël yaaurö. ‘Ten monere uröm omën nant kësang wieëaurö. Omën kësang panë pöt tenimtokëer wak ompyaö wë omën nentaan ngöntök naën yaauröp,’ pël yak. Pël yaketak arim lupre könöt utpetatring wëen omnaröak yaköm elniipna salöröak yak. Arim lupötë omën nantëen ngöntök yeem it il tëak yool wë pöten arimënt itnaangkën wëan. ¹⁸Pötaanök ne arën ök niamaan kat wieë. Ar nem naëaan songre sar ngolöp weë panëët wak ön. Pël ëak arim koröp yool wë pipot ngep ëënëen ulpëen kölam ompyautta nem naëaan ön. Pöt arim koröp yool wë pipot omnaröak it ningankën ëö sënganëen. Pël ëak i kolap nenteta arim itötë wa mëen omën nantön itaampunëen nem naëaan ön. ¹⁹Ne omën nem lup sant yaalmëa pörö pit utpet yaëen pöt ngön kosang mëak wotpil yemowesaup. Pötaanök ar kosang ngentiak lup kaip tiin. ²⁰Kat wieë. Ne ka kanrak taueë kontkont yaaup. Omën namp ne kontkont yemaan kat wiak kan të newiin pöt kakaati së piiring kaömp ngawi nak tenip önaat. ²¹Omën namp pim wëwë ompyautak utpetat il wesak kosang sak öpna pöpön nook, ‘Ni nem naë wais nem omp ak urtak wel aisëak

neering omnarō ngarangk ēēpa, pël ök memaap. Pöt ne utpetat kasēng menak nem Pepapē naē pim omp ak urtak wel aisēak omnarō ngarangk eim wē pöl arta ēēnēēt.

²²“Katrīngörōak Ngēēngk Pulōök ingre mor saurōen ngōn ök yenia pipēt kēēkē kat wiin.”

4

Kutōmweri omnarō Anutuun yaya maim wē

¹ Aköp ngōn ök neē pet irēn ne wangar yemangk wesak itaangkēn kutōmweri kan newer tē wieēa. Pël ēēn omēn kēm ngōn naō yaan kat wiin nem wet rēak kuup ngōnōökē ök ngōnaak neea tapöpök kaalak epël yenēa. “Ni eprek apēr. Pël ēēn omēn ēnēm orōōpnaatōn pet elniimaan,” pël yenēa. ² Pël yenēaan taptakēer Anutuu Ngēēngk Pulō pim weēre kosangōök nem naē orōōn itaangkēn kutōmweri Aköpē ur nent wiaan Anutu pötak wel aisēēa. ³ Pim kēere wot kante kēl kōp mōaō naōōrarēn yapintepar saspāare konilian pël yema pōōrarē ök pengpeng yeēa. Pël ēēn iere kasir naō pim urtak wirō kaōrok elmēēa. Iere kasir pō kēl kēra ēp korōp orōa naōōn yapin emeral pël yema pōökē ök yeēa. ⁴ Pël ēaan ur nant 24 ēak omp ak urtak wa taap elmēak wieēa. Pël ēaan ngarangk narōeta 24 tapël ēak ur pötē wel aisēēa. Pit ulpēēn wali kōlamōrō mēak ul koolōtōk ket ēaut omp akōrōa yewaēa pötē ököt pitēm kepōnōtē waēak wēa. ⁵ Pël ēēn Anutu pim ur wel aisēēa pōtakaan kent tangar mēnak tangre kaō kēsang yera. Pël yaēēn pim urta itēkēel es wēlēng 7 ēak yokota. Es wēlēng pöt Anutuu Ngēēngk Pulō. ⁶ Ēn ur pōta itēkēel omēn nent i kaōre kōnitōtē ök pan nent wieēa.

Pël ēaan kutōm omēn mor kong nent wēwēetaring narō tekarak wēa. Pōrō omp ak urtak wirō kaōrok ēak taueēa. Pitēm it ulöpöt kēsang pan, koēlaan kasngaēl pangk ēak orōēēa. ⁷ Kutōm omēn wēwēetaring pōrō, namp kent nga laionōrōa ököp, namp

pol purmakaō ompōrōa ököp, namp pi it omēn kēere wot kan waup, ēn namp int tuparōa ököp. ⁸ Kutōm omēn mor kong nent wēwēetaring pōrō pit wer 6 ēak uteēa. Ēn pitēm it ulöpöt kēsang panē orōēēa. Pöt weratē tomōkōlaan ikanōökōl poutē pangk ēēēa. Pit pël ēak wē Anutuun yaya yaaut leng naēn, rōōkre kēt poutē epël maim wē.

“Aköp Anutu ni weēre kosang pout weēaup.

Ni wakaimaupök wēēn om wakaim omēēp.

Ni ngēēngkēp, ni ngēēngkēp, ngēēngk panēēp.”

⁹ Kutōm omēn mor kong nent wēwēetaring pōrō pit Anutu omp ak urtak wel aisēēaup wē wakaim om opnaap piin yaya maimēē ping wesak mēak yoōre ērēp maim wēaurō. Pit pël yaēēn ¹⁰ ngarangk 24 pōrō pit Anutu omp ak urtak wel aisēēa pōpē naē rar rē mowesirak yangerakēl tok oriak wē omēn wakaim opna pōpōn, “Puukēer weēre kosang pepap,” pël weseē pitēm omp ak ul koolōtōk ket ēa pöt perak urta ikanōök wiak yaya ngōn epël maim wēauro.

¹¹ “O Aköp, ni tenim Anutu.

Nuukēer kaō panēēp.

Ten pourō yaya niaimeē ping wesak niak nimtē naē weēre kosang wia pël yeniaan kē yes.

Nimtok omnant ēl epot pout ket ēaup. Nuuk wiaapēnēak kōn wiak ket ēēn om wia.

Pōtaanök yaya yeniaan kē yes.”

5

Sonök pep newer pesōm ēak wii tēak wiaan itena

¹ Ne kaalak itaangkēn Anutu pi omp ak urtak wel aisēē pim mor yaapkēewesi pep newer weēa. Pep pōweri retēng nant koēlaan kasngaēl ēēē. Pël ēaan omnarōak wilak sangk kelpanēak pep pōwer tep mōak wii 7 ēak tē ulmēēēa. ² Pël ēaan ne itaangkēn ensel weēre kosangring nemorōk ngōn ē olēak epël ya. “Omēn wotpil talēpök pep epweri wii 7 ēak tēa epot

pangk ilak pepewer wilëpën?” ³ Pël yaan omën nampök o kutömweriaan ma e yangerakaan ma yang epra ikanöökëlaan wotpil nampök pep pöwer wilak itaampnaataan kengkën nasën äaut. ⁴ Pël ëen ne itaangkën wotpil nampök pep pöwer wilak itnaangkën ëen ing kësang panë äaut. ⁵ Pël ëen omën ngarangk nampök epël yenëa. “Ni ing anganëp kat wi. Yutaë kurmentëkaan kent laionöpë ök weëre kosang panë namp oröak wë, Tewitë ru äap. Pim wëwë ompyautak utpetat il wesaupök yok pangk wii 7 pöt pout ilak pep pöwer wilëpnaap.”

Son pi Sëpsëp Ruupön itena

⁶ Pël neaan ne itaangkën Sëpsëp Ru namp taueëa. Pöp omën mënauröa ök pim koröpöök ëmpöl ëëëa. Pi Anutuu omp ak urötere kutöm omën mor kong nent wëwëetaring pöröere ngarangköröa tekarak taueëa. Pim kepönöök watöt 7 äak oröëëa. Ën itötta 7 tapël äak wëa. It 7 pöt Anutu pim Ngëëngk Pulö, kaare yang poutë wes mëen pangk äak wë pö. ⁷ Pël ëen ne itaangkën Sëpsëp Ru pöpök së Anutu pi pim omp ak urtak wel aisëak wë pep pöwer pim mor yaap-këëwesiil wali wak wëen kama yeön itenaut. ⁸ Pël yaëen kutöm omën mor kong nent wëwëetaring pöröere ngarangk 24 pörö Sëpsëp Ru pöpë naë së rar rë mowesirak yangerakël tok oria. Pit omën intöatë ök nant neenemot wak, ën söwar koolötök ket ëa nantta neenemot wak wëa. Söwar pötë öngpök omën nant Anutuun kiri ar ëen es koulöp köp nga kampöt ngaarëk yawisa pöt wieëa. Ës koulöp kamp ompyaö omnaröa Anutuun yayaare kimang yamëëaut. ⁹ Pit pël äak tan ngolöp nent epël yema.

“Ni omën wotpil kaö panëëp, pepeweri wii tëa pöt yok pangk wa ilumëëp.

Omën naröak ni nimëngkën wel wian. Pël ëen wel wian pötak omnarö kaalak Anutu pimëen kama waup.

Yaap, ni omën möönre koröp naöre naö, ngön nerere ner, yang poutëerö waup.

¹⁰ Nuuk maan pit niiring kaö sak wë kiri ar yaauröa ök sak tenim Anutu pim inëen sak omnaröaan kimang yamëem wëaurö.

Pël äak pit yangerakë omnaröaan ngarangk elmëëpnaarö.”

Omën pourö Sëpsëp Ruupön yaya maim öpenaat

¹¹ Pël yemaan ne kaalak itaangkën ensel selap pan këm top äak yaan kat wiaut. Ensel pöröen sangk kelën pöt selap pan tausenre milion pöta ök yes. Pit omp ak urötere kutöm omën mor kong nent wëwëetaring pöröere ngarangkörö wa taap äak taueë ¹² ngön äak epël ya.

“Sëpsëp Ru omnaröa mën wel wia pöp pi omnant poutë kaö saup, poutë pepap, ëwaare weëre kosangre ëwat wieëaup pël yamëem yaya maimëë ping wesak yemaan kë yes.”

¹³ Pël yaan ne kat wiin omnant pout Anutu pim mor ket ëa, kutömweriaan yangerakë, i kaöökaan yangra ikanöökë, pötök ngönaak aö yesën ne kat wiin epël ya.

“Anutu pim omp ak urtak wel aisëeaupre Sëpsëp Ruup pi- aripön

yöore ërëpre yaya maimëë ping wesak mëak weëre kosangöt piarpim naë wia

kët ëlötë pël maim öpa.”

¹⁴ Pël yaan kutöm omën mor kong nent wëwëetaring pöröak, “Yaap,” pël yemaan omën ngarangk pörök wëa pörö piarpim ikanöök rar rë mowesirak yangerakël tok oriak yaya yema.

6

Sëpsëp Ruupök wii 6 äak tëa pöt pepeweriaan il olëa

¹ Ne kaalak itaangkën Sëpsëp Ru pöpök pepeweri wii 7 äak tëëëa pötëaan wan pö il yoola. Pël ëen ne kat wiin kutöm omën mor kong

nent wëwëetaring pöröakaan nampök ngön ëak yaan kat wiin pim këm ngön pömpel tangre kaö ket ëak yarëem epël yema. “Ni wais.” ² Pël yemaan ne kaalak itaangkën pol os kölam namp wëa. Pöpë rangk omën namp raëëp wak wel aisëak wëa. Pël ëën omën pörek wëauröak pi ul nent waë yemoulmë. Pöt omën nga wotöök yesauröa ulötë ököt. Pël ëën pi omën nga ëak il yewesauröa ök nga ëak il mowasëpënëak sa.

³ Sëpsëp Ru pöpök kaalak pepeweri wii téeëa munt 2 pö il yoolaan ne kat wiin kutöm omën wëwëetaring pöröakaan munt nampök, “Ni wais,” pël yema. ⁴ Pël yemaan pol os munt köp möaö namp jaarö. Pöpë rangk omën namp wel aisëëëa pöp pitök weëre kosang yemangk. Pöt puuk maan yangerak mayaap won sëën omnarö nener mëmpënëak weëre kosang yemangk. Pötaanök omën pöp pi ya pöt mëmpëna yak öp nga panë newer yemangk.

⁵ Sëpsëp Ruupök kaalak pepeweri wii téeëa munt 3 pö il yoolaan ne kat wiaan kutöm omën wëwëetaring pöröakaan munt nampök, “Ni wais,” pël yema. Pël yemaan ne itaangkën pol os köö namp wëa. Pöpë rangk omën namp wel aisëëëa pöp pi omën könömöt wël yaaö nent sikel pël yema pöt wali wak wëa. ⁶ Pël ëën ne kat wiin kutöm omën mor kong nent wëwëetaring pöröa tekrakaan nampök epël yema. “Omnaröa ya lupötë kaömp nant utpet mowasën umön rë sëën ngöntök ëëp. Pël yeem kaömp öpënëak yaëën kaömp ompyaut kap kot nentak wesirak mon kësang 3 kina pöta ngönt wesak mangkën sum ëëpnaat. Ën tapël kaömp utpetat kap kot nentepar nent pötë wesirën mon 3 kina tapël sum ëëpnaat. Pël ëëpnaatak ni kaömp utpet yewasën pit olip kolapring nant ar ëëre wain i në pël ëëpnaat ngöntök ëëpanëën olipre wain yaat utpet mowasngan.”

⁷ Pol Sëpsëp Ruupök kaalak pepeweri wii téeëa munt 4 pö il yoolaan

ne kat wiaan kutöm omën mor kong nent wëwëetaring pöröakaan munt ënëm nampök, “Ni wais,” pël yema. ⁸ Pël ëën ne itaangkën pol os koröpöök kaplak ilëa namp wëa. Pöpë rangk omën namp wel aisëëëa pöp pim yapinte Wel pël yema pöp wëa. Pël ëën omën pim ënëm waisa namp pim yapinte Wel Kak pël yema pöpta oröak wëa. Pël ëën omën kutömweri wëa pöröak yanger kom ëak lup ⁴ wesak piarip yang lup ner menak omën yang pörek wëaurö mën wel wiipënëak weëre kosang yemangk. Pit epël ëëpnaarö. Pitëmënt nener mën wel wiire ën narö këënëën ya sak ilak wel wi, narö yauman ke nentere nent wak wel wiire narö animaö ngaarök mën wel wi pël ëëpnaarö.

⁹ Sëpsëp Ruupök kaalak pepeweri wii téeëa munt 5 pö il yoolaan ne itaangkën omën wel wia naröa könörö Anutuun kiri ar yaaurekë ikanöök wëa. Pörö pit ngaantak Anutuu ngönte taë wes wak wë tek-eri weseima pötaanök kööre toköröak mëngkën pitëm könörö Anutuu naë wëa. ¹⁰ Omën kön pöröak ngön ë olëak maaf epël yema. “O Aköp weëre kosang pepap, ni këëkë wesak wotpil yewesaup. Ni akun tal-tak yangerakë omnaröaan ngön ya mënak pitëm ten nimëna pöta kangut mamp?” ¹¹ Pël yemaan Aköpök omën kön pörö ulpëën kölam waliit neen-emot menak epël ök yema. “Ar kaalak akun kot nent kë seim wëën arim kar arring ya ngawi yamëngka narö mën wel wiipënëak yaö mëëa pörö pitta mën wel wiinak ne kangut arim kööre tokörö mempaat.”

¹² Pël yemaan ne itaangkën Sëpsëp Ruupök kaalak pepeweri wii téeëa munt 6 pö il yoolaan moup kësang panë nempel yamö. Pël ëën këtëp kaip tiak maan ne itaangkën pöë koröp kouukë ök sak köö olaan ngoonöpta tapël kaip tiak maan omën iitë ök köp möak wëa. ¹³ Ën ariatta kutömweriaan ti yangerak ngentiin itaangkën këra nantë ulöpörö köp namöön wiaan kent möak tö olaan

wia pötë ök yaë. ¹⁴ Ën kutömwerta këra ëpötë pesöm mö yawi pöl ëën won yesën kaö kusre rosiratta tiak nerekaan nereké yaë. ¹⁵ Pël yaëën yang omp aköröere ngarangkörö, nga omnaröa wotöököröere monere uröm omnarö, omën weëre kosangringöröere omën pourö, inëën ya yamëngk pöröere omën yaap wëa pörö pit pourö yang öngöpre rosiratë kël öngöp kësangötë ëlëöp ilëak wëa. ¹⁶ Pël ëak pit ngön ë olëak epël ya. “Këlre rosirat pelak ngep elniip, Anutu pim omp ak urtak wel aisëë itningampanëën ëlëöp ilepënaan, Sëpsëp Ruupökta ya sangën elniipänëën. ¹⁷ Akun kaöaö yaaröön kangut nimpa pöt peene yok oröak wia. Pël ëën Anutüre Sëpsëp Ruup piarip ya sangën elniipnaan yaë. Pötaanök omën talëpökëer nga pöt il wasëpën?”

7

Israel omën 144,000 pörö Anutuun yaö elmëa

¹ Ngön pöt pet irën ne itaangkën ensel 4 ëak yang kaö 4 pötë taueëa. Yang kaö 4 pötëaan kent 4 tapël ëak wais i kaöre yang, wiire këra pöt möak utpet waspanëak ensel pöröak il warieëa. ² Pël ëën ne itaangkën ensel munt namp këtëpë yengampiaulaan oröak yawisën itenaut. Pi Anutu, wëwë pepapë, omën nent omnarö pimëën yaö wesak yapin mowiipna pöt wali wak is ensel 4 ëak Anutuuk yangererere i kaö utpet wasëpënëak weëre kosang mena pöröen ngön ë olëak ngön kosang yamëem ³ epël yema. “Ar peenëer teëntom i kaöre yang, wiire këra pöt utpet wasnganok. Kot nent kor wëën wet rëak omën tiarim Anutu pim inëën yaaurö pimëën yaö wesak yapinte pitëm ë kosatë mowiinak ënëmak yok pangk utpet wasënëët.” ⁴ Pël yemaan ne kat wiin öngre omp Anutuuk pimëën wesak yapin mowia pörö sangk kelën 144,000 pipël Israel omnaröa kurötë saulaan yaarö. ⁵ Pit epël ëa. Yuta pim kurmentëkaan 12,000,

Rupen pim kurmentëkaan 12,000, Kat pim kurmentëkaan 12,000, ⁶ Asa pim kurmentëkaan 12,000, Naptalai pim kurmentëkaan 12,000, Manasa pim kurmentëkaan 12,000, ⁷ Simion pim kurmentëkaan 12,000, Liwai pim kurmentëkaan 12,000, Isaka pim kurmentëkaan 12,000, ⁸ Sepulan pim kurmentëkaan 12,000, Yosep pim kurmentëkaan 12,000, ën Pensamin pim kurmentëkaan 12,000. Omën piporö Anutuuk pimëën wesak pitëm ë kosatë yapin mowia.

Omën kësang panë Anutuun yaya mëëa

⁹ Ne omën pöt itenak kaalak itaangkën omën kësang panë wa top ëak wëa. Pöröen omën nampök yok pangk sangk naalpan. Omën pörö möönre koröp naöre naö, ngön nerere ner, yang poutëerö wais erën ëa. Pit Anutu, pim omp ak urtak wel aisëëaupre Sëpsëp Ruup piarpim itëkëël taueëa. Pitëm wëwë ompyautak utpetat il wesautaan ulpëën kölam waliirö mëak kewis komöt wali wak wëa. ¹⁰ Pël ëëë ngön ëak epël ya. “Tiarim Anutu, pim omp ak urtak wel aisëëaupre Sëpsëp Ruup piaripök tiar utpetetakaan kama nuun ompyaö wë.” ¹¹ Pël yaan ensel pouröak Anutu, pim omp ak urtak wel aisëëaupre ngarangk 24 pöröere kutöm omën mor kong nent wëwëetaring pörö wirö wa taap elmëak taueëa. Pël ëak pit omp ak urta itëkëël rar rë wesirak tok oriak Anutuun yaya mëak ¹² epël yema. “Yaap, tenim Anutu, ten nimëën ërëpërëp ëak ping wesak yeniak. Ëwat pout nimtë naë wiaan yayaare yoöre ërëp yeniak. Nuukëer weëre kosangring wëaupök omnant pout pangk ngarangk yeëaup. Omën pipot pout nim naë wiakaim wiaapnaat. Yaap.”

Omën eporöa këlangön kat yawia pöt pet ira

¹³ Pël yemaan ngarangk 24 pöröa naëaan nampök neen epël pëel yenëa. “Omën ulpëen kölam waliit mëa eporö talörö? Tarëkaan waisa?” ¹⁴ Pël neaan ngön kangit epël yemak. “O kaöap, ne köpël. Nimtökëer ewat wëen.” Pël maan puuk epël ök yenëa. “Omën eporö pitëm kööre toköröa këlangönë öngpökaan waurö. Pitëm ulpëenöt Sëpsëp Ruupë iitak iirak kölam wesaurö. ¹⁵ Pötaanök pit Anutu pim omp ak urta itëkëel taueë këtire röök poutë pim ngëengk tuptak pimëen inëen yaalmëem yaya maim wëaurö. Pël ëen Anutu pimënt pim omp ak urtak wel aisëeë ngarangk yaalmëaup. ¹⁶ Pit kaalak këenëen ëere iiten ë pël naëpan. Ēn këtëpökta nga elmëere omën nantë es nga naöök pitëk isö pël naëpan. ¹⁷ Sëpsëp Ruup omp ak urta luptak wëa pöpök pit ngarangk elmëak mës wak së i kölokta yoolëaurek së wëwë kosangta iit kol mangkën nempnaat. Pël ëen Anutuuk pitëm ing telapöt tum mokorak won mowasëpnaat.”

8

Sëpsëp Ruupök pepeweri wii téeëa 7 pö il olëa

¹ Sëpsëp Ruupök kaalak pepeweri wii téeëa munt 7 pö il yoola. Pël ëen kutömweriaan ngön nent naën wieë akun kot nent ap aöa pöta ök won yes. ² Pël ëen ne itaangkën ensel 7 ëak Anutuu ëöetak taueë kuup 7 tapël ëak yeön itenaut. ³ Pël ëen ensel munt namp wais Anutuun ur kiri yaalmëauta naë taö yeö. Pöp pi söwar koolötök ket ëa neweri omën nant köp nga kamp ompyaut wiipënëak wak wais taö yeö. Pël ëen pi omën es koulöp köp nga kamp ëëpna pöt kësang panë mangkën yeö. Omën köp nga kamp pöt Anutuun kiri yaalmëaurek ur koolötök ket ëa pötak kiri ar ëen es koulöp köp nga kamp ompyaut ngaarëk yawisem Anutuu omnaröa pimëen yayaare

kimang yamëëa pötring erën ëëpënëak mangkën yeö. ⁴ Pël ëen ensel Anutuu ëöetak taueëa pöp pi omën köp nga kamp pöt moresi wak wë ar ëen es koulöpö ngaarëk yawisem Anutuu omnaröa pimëen yayaare kimang yamëëa pötring erën ëak yawis. ⁵ Pël yaëen enselëp pi söwar pöwer omën köp nga kampöt wiaan wak Anutuun ur kiri yaalmëautakaan es newes korak söwarweri wiak yangerak yoola. Pël ëen kent tangar mënak tangre kaö kësang yeraan moup yamö.

Ensel 4 ëak kuup mëna

⁶ Ne pöt itenak kaalak itaangkën ensel 7 pörö pitëm kuup 7 ëak wak wëa pöt mëmpënëak yaë.

⁷ Ensel wet kaal rëa nampök pim kuupö wet rëak mëngkën kopi kësangpel ëp ulöpötring yepelën esre omën iitring ngentiak yang lup ner pour es kot won yes. Ēn yang lup neraar om wia. Lup es kota pörek omnant wieëa pöt wiire këraare nön pout es kot won panë yes.

⁸ Ēn ensel 2 pöpök pim kuupö yamëngk. Pël ëen tomönötë ök nempel es yokotön olaan i kaöök yengenti. Pël ëen i kaö ë naö kaip tiin omën i sëen naöörar om wieëa. ⁹ I kaö ë omën i sa pöök animaö wëa pörö pourö wel wiin wangat pout utpet yaë.

¹⁰ Ēn ensel 3 pöpök pim kuupö yamëngk. Pël ëen ari naö es kalaö newesi yokot pipël pan kotak kutömweriaan ti yangerak yengenti. Pël yaëen iitre i rëepöt pout kom ëak 3 yes. Pël ëen ari pöök ngentiak yang nera iit ngep ëen munteraarëet om wieëa. ¹¹ Ari ti ngentia pöökë yapinte welakre kakam pël ya. Pötaanök i we naöökël wieëa pöt welakre kakam sëen we naöörarë wieëaut om ompyaö wieëa. Pël ëen omën narö kësang i welak yaaö pöt nak wel yawi.

¹² Pël yaëen ensel 4 pöpök pim kuupö yamëngkën këtëp kom ëak rongan 3 yesën ngoonöpre ariatta tapël yaë. Pël ëen këtire ngoonre ari rongan 3 pötëaan nent mëngkën lup nent ëwa naën nenteparökëer ëwa yaë. Pël

ëen këtëkre rö kanötë lup nentak ëwa naën wiaan lup nenteparökëer ëwa yaë.

¹³ Pël ëen ne itaangkën int tup kësang panë nemor wal ëak mopöök yesën kat wiaan int pöpök ngön ëak epël ya. “O yaköm, yaköm, yaköm pan. Ensel munt 3 pöröak pitëm kupöt mëmpna pötak yangerakë omnaröa naë utpet kësang panë nempelëar nempel ëak orööpnaan yaë. Yang omnarö tol ëëpën?”

9

Ensel 5 pöpök kuup mëna

¹ Ensel 5 pöpök kuup mëngkën ne itaangkën ari naö kutömweriaan tiak wais yangerak ngentiak wieëa. Ari pö ensel nampönök ya. Ën ne itaangkën yang öngöp wali panë naö wieëa. Pöökë leng ëa pörökën ne köpël. Yang öngöp pöökë kiet ensel pöp mangkën yeö. ² Pël ëak puuk öngöp pöökë kanwer të wiin es koulöp naö öngöpöökaan oröak yawis. Es koulöp pö es kësangöte koulöpöökë ökö. Pël ëen es koulöp pöök këtëpre mop epö ka wariin koö yoola. ³ Pël ëen es koulöpöökaan mop narö oröak yangerak yeira. Pöröa kant yamëngka nga pöt körngapöröa yaë pöl yaaurö. ⁴ Pël ëen kutömweri wëauröak pitën epël ök yema. “Ar nönre këra, wiire omnant ke nampre nampöt e yangerak oröak wë epot pout utpet wasnganok om mait elmëen. Ën omën Anutuun yaö ëak pitëm ë kosatë pim yapinte nawiin piporöakëer utpet mowasën. ⁵ Ar ngoon 5 pöröa öngöpök omën piporö utpet moweseim ön. Pël ëenëetak mën wel mowiinganok.” Pël yemaan mop pörö omën narö kant mënak këlangön yemongawis. Pöt körngap nampë omën namp kant momkëna këem kat yawi pita ök yeëa. ⁶ Ne omën pipot poutön itenaup. Pipot ngoon 5 pöröa öngöpök orööpna pötak wel wiipna kanten ap kësang panë wasëpnaatak pangk kangk nokoirpan.

Pit wel wiipën kön wiak pël ëëpnaatak pangk pël naëpan.

⁷ Ne itaangkën mop pörö pol osöröa ngaöök sëpënëak kopëta wes ulmëen wë pöl ëak wë. Mop pöröa kepönötë omp ak ul koolötök ket ëautë ökö waëak wëa. Këere wot kan pöt omnaröa ökörö. ⁸ Ën pitëm kepön ëpöt, öngöröaatë ök wali panëet oröëëa. Kë pöt kent nga laionöröaatë ök panëet oröak wëa. ⁹ Pitëm ripatë aini ngilöatë ökö ngep ëëëa. Ën wer pöt pol osöröa teënt ngaöök sëpënëak kaaratë nga ë raare wisangöt wa wiin wak weruak yesën u kësang ya pöl ya. ¹⁰ Pitëm suut körngap pöröaatë ökö. Wap nantta omnarö wesirën këem kat wiipnaat suutë oröëëa. Pitëm nga ëëpna pöt suutë wëa pötök omnarö ngoon 5 pöröa öngöpök utpet yemowas. ¹¹ Pit pouröa kepönöök omën omp ak namp wëa. Omp ak pöp ensel yang öngöp wali panëöökë ngarangk wëa pöp. Pim yapinte Yuta ngöntak Apaton, Krik ngöntak Apollion, ën tiarim ngöntak, “Omën omnant pout utpet yewesaup,” pël ape-naap.

¹² Këlangön kësang wet kaalte, kuup 5 pöökë mëngkën oröa pöt peene pet yair. Këlangön munt nentepar om wia, ënëmak orööpnaatepar.

Ensel 6 pöpök kuup mëna

¹³ Ensel 6 pöpök kuup mëngkën ne kat wiin ngön nent yeem ya. Ngön pöt ur Anutuun kiri yaalmëaö koolötök ket ëa pim itëkëel wieëa pöta tepön 4 pötëëlaan oröak ¹⁴ ensel 6 kuupö wak wëa pöpön epël ök yema. “Ensel utpet 4 ëak i kësang Yupretis pël yema pömeri pouuk wii kaatak wë piporö kan wes mëen sëp,” pël yema. ¹⁵ Pël yemaan ensel 4 pörö kama wël ë yemoulmë. Ensel utpet pörö, yangerakë omën pourö kom ëak rongan 3 wesak nentakörö mën wel mowiin nenteparëerö om öpnaat pël maan pitök ya pöt mëmpënëak kor wakaima. Pitëm pël ëëpna pöt ngantakëer krismakiire ngoon, këtë aöa akun pöt mowia. ¹⁶ Pit pël ëëpënëak

kan yesēn pitēm nga omēn pol osōrōa rangk wel aisēak wēa pōrō pitring yes. Pitēm sareet pōt kēsang pan, 200 milion pēl aan kat yawi. ¹⁷ Ēn pol osōrōere pitēm rangk omēn wēa pōrōen wangartak epēl itenaut. Omnarōa ripatē aini ngilōat ngep ēēēa. Ēn pōtē retēngretēng ēēēea pōt epot. Kōp mōaare kunōm ka uraare kop retēng ka ura pōt pitēk pangk ēēēa. Pol osōrōa kepōnōt kent laionōrōa kepōnōtē ōk seēa. Pēl ēēn pitēm kēmōtēaan kēl kop retēng ka ura es yokota nantring koulōpre wēlēngōt yaarōa. ¹⁸ Pēl ēēn pitēm kēmōtēaan kēl kop retēng ka ura es yokota pōtring koulōpre wēlēngōt yaarōa 3 pōtōk yang omnarōa naēaan rongan nentak wēa pōrō pourō mēn wel yawiin nenteparē wēaurō om wē. ¹⁹ Pol os pōrōa wēere kosang pōt kēm kanre suutē wieēa. Pitēm suut pōt kamalōrōa ōkōt, kepōnōtta wēa. Su pōtōkta omnarō mōak utpet wasēpnaat.

²⁰ Pol osōrōa kēmōtēaan omēn utpet 3 ēak orōa pōtōk yangerak omēn rongan nentak wēa pōrō mēn wel wipēnēak nentepar pēl naalmēēn yaē. Pēl yaēēn omēn wel nawiin pōrō lup kaip tiak utpet yaaut sēp newasēn yaē. Pēl ēak pitēm omp ak kaar aini koolre siluwaare parasōtōk ket ēēre kēraare kēlōtōk omēn kōn ket ēaut sēp newasēn yaē. Omēn kōn pōt itaampōore kat wiire kan ing ē pēl naēn yaēētak pōtēēn yaya yamēēa pōt sēp newasēn yaē. ²¹ Pēl yeem nga ēēre kemp ē, wēwē utpet ōngre omp nga ēēre omēn kōntak kēkain ē pēl yaaō pōtta sēp newasēn yaē.

10

Enselēpōk Son pep newer mangkēna

¹ Ne omēn pōt yaarōōn itenak kaalak itaangkēn kutōmweriaan ensel wēere kosangring munt namp yeira. Pōp pim korōpōōk kepilōt pe ēēn kepōnōōk iere kasirō wesirak wēa. Kēere wot kante pōt kēt ket ēak mēak ēwa ēēēa. Ēn ingesiar pōt es wēlēngōōkē ōkōp. ² Pi pep kot newer

wilak wali wēēa. Pim ing yaapkēēwes i kaōōkē rangk mēsēak katnēēwes yangerak mēsēak wēa. ³ Pēl ēēēaupōk kent laionōpē ya pōl maap ngōn ē olēak aan tangre kaō akun 7 ēak yera. ⁴ Pēl yaēēn ne ngōn pōt retēng ēēmēak yeem kat wiin kutōmweriaan ngōn nent epēl yenēa. “Tangre kaō akun 7 ēak yeraan ngōn aan kat wian pōt ni retēng ēēnganēp kōnōōk wa wi,” pēl yenēa.

⁵ Pēl yeneaan ensel nem wet rēak itaangkēn pim ingesiar nas i kaōōkre nas yangerak pēl ēak wēēn nem itena pōpōk kaalak o kutōmweriil pim mor yaapkēēwes ngaarēk wesak wē ⁶ Anutu wakaim ōpnaapōk, kutōmre yang, i kaōre omnant pōtē wieēa pōt pout ket ēa pōpē yapintak ngōn kosang wesak epēl ya. “Anutu pi omnarōaan kor wakaimaup, kaalak naōpanēēp. ⁷ Ensel 7 pōpōk pim kuupō mēngkēn Anutuu ngōn ēlēēp ngaanēēr pim inēēn ru tektek ngōn yaaurōen ōk mēēa pōt kē orōōpnaat.”

⁸ Pēl yaan ngōn nem wet rēak kutōmweriaan ōk neaan kat wian tap-tak kaalak epēl yenēa. “Ni sē ensel i kaōōkre yangera rangk taueēa pōpē pep wilak wali wak ōpna pōwer kama ōm.” ⁹ Pēl neaan ne enselēpē naē sē pep kot pōwer nampēnēak maan pi epēl yenēa. “Ni pōt num. Nim kēmtak kapulak kant mēnak numē pōt ngēntōtē ōk misēng pan ēēpnaat. Pēl ēēpnaatak yaatak sē wieē welakre kakam ēak nga ēēpnaat.” ¹⁰ Pēl neaan ne pep kot pōwer pim moresiaan wak naut. Pēl ēēn nem kēmtak kapulak nēēn ngēntōtē yaē pōl misēng pan ēaut. Ēn yaatak sē wieēak kaalak welakre kakam ēak nga ēaut. ¹¹ Pēl ēēn ne epēl kat yawi. “Ni kaalak omēn yang kaō nantē neenem ngōnōt yaaōre pitēm omēn omp akōrōa naē orōōpna pōt tekeri wesak maim ōm.”

11

Omēn naarōk Anutuu ngōnte ōk apnaat

¹ Ne ngōn pōt kat wiaan nampōk sungkōr ōk naō nenak epēl ōk yenēa.

“Ni wal ëak ök epö wak së Anutuu ngönën tup kaöetere ur pimëën kiri yaalmëautak epööring ök wiak omën pörek piin yaya yamëëa pöröen sangk kelum. ² Pël ëëmëetak tup ka ngëëngkta ëm pipö ök wiinganëp, mosëp. Pipöökë öngpök Anutuuk omën ngönën köpëlöröaan yaö maan pit Yerusalem ka ngëëngk pipö krismaki nentepar nent ngoon 6 pöröa öngpök ka pö utpet wasëpnaat. Pötaanök ök wiingan. ³ Pël ëën omën naar nem songönte tekeri wasëpnaan wes mëëmaat. Ne piarip wes mëën nem ngönte tekeri wesak apnaataan kaplak ilaim wëën krismaki nentepar nent ngoon 6 pörö pet irëpnaat.”

⁴ Omën pöaar këra olip rikötre rampeetë rangina yaë pöl yangera pepap, Aköp, pim ëöetak ëwa yauuwaar. ⁵ Omën namp piarip utpet mowasëpën wesak elmëëpna pöt es wëlëngöörar piarpim këmteparëaan oröak mokotöpnaat. Yaap, omën piarip utpet mowasëpna pörö akun tapëtakëër wel wiipnaarö. ⁶ Piarip kutömweriaan weëre kosang wak akun piarpim Anutuu ngönte aö sëpna pötë piaripök kopi nepelën ëëpënëak maan nepelën ëëpnaat. Weëre kosang tapööring i epot pout kaip tiak omën i sëëre yangerak omnant këëre ngaat orö pël ëëpënëak maan pël ëëpnaat. Piaripök ya pöt mëmpënëak kön wiipna pöt pangk ëëpnaat.

⁷ Piarpim Anutuu ngönte ök aö seimeë së pet irëpna pötak animaö utpet nga namp yang öngöp wali panë pöökaan oröak piaripring nga elak puuk piarip mëen wel mowipnaawaar. ⁸ Pël ëën omën pöaarë sokuraar ka kësang piarpim Aköp këra yetaprak möön wel wia pöökë kamtaöök mowiin wiaapnaat. Ngön nokoliitak ka pöön Sotomre Isëp pël ya. ⁹ Pël ëën omën möönre koröp naöre naö, ngön nerere ner, yang poutëaan narö wais erën ëak piarpim sokuraarön iteneimeë së kët 3re ën kët kaö nent pël sëpnaat. Pël ëëpnaatak omën nampökta itenak wak së we-

laaröa yangaöök moweerëpnaaten kuure mak nemaan ëëpnaat. ¹⁰ Pël ëak yangerakë omën pourö piarpim wel wia pötaan yak ërëpërëp ëak këëre kaömp ngawi nak nener omnant yowe mampnaat. Pöt yangerakë omën pörö utpet yaëën Anutuu tektek ngön yaaö omën pöaarök pit këëmre këlangön menak utpet moweseima pötaanök.

¹¹ Ën kët 3re kaö nent won sëën Anutuuk pim omën wel wia pöaar wëwëeta ëmö mangkën kaalak öp sak tauaan omën pourö piaripön itenak kas kësang pan yaë. ¹² Pël ëën piarip kat wiaan kutömweriaan ngön naö ngön ëak epël yema. “Arip e ngaarëkël apreë.” Pël maan piarip kan aprö is kutöm kepilötë öngpök ilëak yesën kööre tokörö itenaut. ¹³ Pël ëën akun tapëtakëër moup nempel möak ka kaöaöökë lup ner utpet wes yoolaan lup 9 ëak om wia. Moup yamöön omën 7,000 ka kaöaöökë lup nerak wëaurö wel wiin, lup 9 pötë wëaurö om wë omën pörek oröa pöten itenak kas kësang panë yeem Anutu kutöm pepapë yapinte wak isak yema.

¹⁴ Këlangön kësang 2 kuup 6 pöökë mëngkën oröa pöt peene pet yair. Këlangön 3 ënëm panë pöt, peene tapët orööpnaan yaë.

Ensel 7 pöpök pim kuupö mëna

¹⁵ Ensel 7 pöpök pim kuupö mëngkën kutömweriaan omën naröak ngön ë olëak epël ya. “Tiarim Aköp Anutu pi Kristo pim Yaö Mëëaupring omnaröa kaö sak wë om wakaim öpnaap.” ¹⁶ Pël yaan ngarangk 24 Anutuu ëöetak pitëm omp ak urötë wel aisëëëa pörö pit rar rë mowesirak tok oriak Anutuun yaya yamëëm ¹⁷ epël yema.

“O Aköp Anutu, weëre kosang pout wieëaup,
ni ngaanëër wakaimaupök peeneeta wëën.

Ni nimtë weëre kosang kësangö wak omp ak sak ngarangk yaalniin. Pötaanök ten niin yoöre ërëp yeniak.

¹⁸ Yangerakë omën niin köpëlörö ya sangën elnieim wë,

ën nim pitëmëen ya sangën elmëëmë
pöt yok peene yaarö.

Nim omën wel wiauröa wël äak
kangut mampë pöteta yok
yaarö.

Peene nim inëen ru tektek ngön yaaö
omën pöröre ën nim omën
pourö, kotre kaö,

niin kasinkasin yaalnia pörö pit
ompyaö kangut mampëp.

Pël äak omën yang omnarö utpet
yewesauröeta utpet mowa-
sumëep.”

¹⁹ Pit ngön pöt ök më pet yairën
Anutuu tup ngëengki kaöet kutömweri
wia pöt kan tëen ne itaangkën Anutu
pim umkek Mosesë ngön kosangöt
wieëa pöt tup pöta kakaati wia. Pël
ëen ne itenaan kent tangar mënak
tangre kaö rëak moup möak kopi
kësangpel ëp ulöpötring yepel.

12

*Öng nampre kamal kësangëpë
ngönte*

¹ Ne itaangkën kutömweri retëng
kësang nent yaarö. Pöt öng nampök
pim koröpöök këtëpök ulpëen ket äak
mëak wëa. Ngoonöp pöt pim in-
gesiarë iri wëa. Ën kepönöök pöt
ari 12 pötök ul ket äak waëak wëa.

² Pöp ru yak wë wilëpënëak lel yailën
këlangön kësang kat yawiem merek
ya. ³ Ën omën munt nantta kutömweri
taprek yaarö. Omën pöt kamal kësang
panë nemorë ök sak wëa. Pömor
köp möaamorök pim kepönöt 7 äak
wëen watöt 10 äak pötëaan oröeëa. Ën
omën omp aköpë ulöt 7 äak pim kepön
7 pötë waëeëa. ⁴ Pim su pömentök
kutömweri möak ari tit nent ti olaan
tit nentepar pëen om wë. Pël ëaan ka-
mal pöp öng ru wilëpënëak yaaö pöpë
itëkëel së nga kor taö yeö. Öng pöp
rungaap wilën pi wa nëmpënëak pël
yaë. ⁵ Pël ëen öng pöpë yokot ënëmak
yangerakë omën pourö weëre kosan-
gring ngarangk elmëëpna pöp yawil.
Pël ëen akun tapëtakëer pit rungaap
teëntom panë wak yes, Anutu pim
omp ak urtak wel aisëeëa pöpë ngësë.

⁶ Pël ëen öng pöp kan kas së yang lup
omën won ner, Anutuuk mangkën
krismaki nentepar nent ngoon 6 äak
wëen ngarangk äak kaömpre omnant
mampënëak yema.

⁷ Ne kaalak itaangkën kutömweri
nga kësang panë nempel yaarö. Nga
pöt Maikelre pim enselöröak kamal
kësang pömorre enselöröaan nga
yaalmë. Pël yaëen pit kangiir yaalmë.

⁸ Pël yaëen Maikelre pim enselöröak
pit il mowesak, “Ar e kutömweri yok
pangk naöngan,” pël yema. ⁹ Pël
mëak kamal pömor wa yangerak
yemoola. Pöp kamal wet ngaanëer
pan wakaimaupök yangerakë omën
pourö morök yaalmëaup, Seten pöp.
Piire pim enselörö wa yemoola.

¹⁰ Ën ne kat wiin kutömweriaan ngön
naö ngön ë olëak epël ya.

“Peene Anutuuk tiar utpetetakaan
kama yanu.

Peene pim weëre kosangöök omnant
pout il mowesak pi Aköp pël
sak wë pöt pet yaalni.

Ën pim Ruup Kristo puukta pi kaö
sak wë pöt pet yaalni. Pöta
songönte epët.

Seten pi tiarim Anutu pim ëöetak
tiarim karuröaan röökre
kët poutë ngön utpet we-
sak yamëëa pöp piaripök
kutömweriaan wa yemoola.

¹¹ Tiarim karurö Yesu Kristo, Sëpsëp
Rupë i il olëa pötak weëre
kosang wak pim ngönte ök
aimëë Seten il mowesa.

Pit pitëm wëwëat keimön naën Anu-
tuu ngönte taë wes wak wëen
pitëm kööre toköröak mënaurö.

¹² Pötaanök kutömweri wëaurö ar
ërëpërëp ëëë.

Ën yangerakre i kaöök wëauröaan
yaköm pan.

Seten pi pim akunet ëwat wë yak ya
sangën ëen arim naë oröak nga
kaö elniipnaan yaë.”

¹³ Kamal kësang pöp pi yangerak wa
moolëa pöten kön wieë öng yokotup
wila pöp utpet mowasëpënëak nga
yes. ¹⁴ Pël yaëen Anutuuk öng pöp
int tup wereweriarë ök neweriar

yemangk. Pöt pi kamalöpë naëaan kas wal ëak yang lup omën won panë nerek së wëen Anutu ngarangk elmëak këere kaömp meneim wëen krismaki 3 ën ngoon 6 pël sêpënëak yemangk. ¹⁵ Pël ëen kamal pöpök öng pöp i wak sêpën pël kön wiak kôm ngës olaan i kësang nemer nga urak ënëm yes. ¹⁶ Pël ëen yangerak öng pöp kaamök elmëak këm nga ëen i kamalöpë kôm ngës olëa pömer ngemë ilëak won yes. ¹⁷ Pël ëen kamal kësangëp pi öngöpön ya sangën ëen pim ru wet réak wilaö muntarö Anutuu ngön kosangöt ngaarëk wëere Yesu pim omnant tekeri wes mena pöt taë wes wak wëaurö nga elmëepënëak yes. ¹⁸ Pël ëak kamal kësang pöp i kaöökë pisöök tauak kor wë.

13

Animaö nga naar oröa

¹ Ne omën pötön itenaan animaö nga namp i kaöökaan yaarö. Pöp pim kepönöt 7 ëak wëen watöt 10 ëak pötëaan oröëëa. Omën omp ak ulöt 10 tapël ëak wat 10 pötë waëak wëa. Pim kepönötë yapin Anutuun utpet wesak yaaö nant wieëa. ² Animaö nga nem itena pöp pi pusi kësang nga namp lepat pël ya pöpë ököp. Ingesiar pöt imën nga namp pea pël ya pöpë ök. Ën këm pöt kent nga laionöpë ök. Animaö nga pöp kamal kësangëpök pim weëre kosangö menak pim omp ak urtak wel aisëëë yangerakë omnarö ngarangk ëëpënëak yema. ³ Pël yaëen ne itaangkën animaö nga pöpë kepön naö omnaröak wisang ëak mënaupë kepönöökë ök seëa. Pël ëautak ëmpölö yok pu wariin yaap sak wëen omën pourö pöten itenak yaan sak ëak pim ënëm yes. ⁴ Pël ëak omnarö kamal kësang pöpök pim weëre kosangö animaö ngaap mena pötaan kamalöpön yaya mëak animaö ngaapönta yaya mëak epël ya. “Talëp animaö ngaapë ök weëre kosangring wë? Ma talëpök pi il mowasëpën? Won pan.”

⁵ Kamal kësangëpök animaö nga pöpön, “Ni Anutuu yapinte wa ngep elmëak utpet wesak mam,” pël ök maan Anutu kuure mak yema. Pël ëak pi krismaki 3 ën ngoon 6 pöröa öngpök yang omnarö ngarangk elmëepënëak animaö ngaapön tapël yema. ⁶ Pël maan pi Anutuun utpet wesak mëak yapinte wa ngep elmëak pim wëautere kutömweri wëauröenta utpet wesak yema. ⁷ Pël ëak animaö nga pöpön Anutuuk pim omnaröen kööre tok elmëak puuk il mowesak omën möönre koröp naöre naö, ngön nerere ner, yang poutëerö ngarangk elmëepënëak kuure mak yema. ⁸ Pël maan yangerakë omën pitëm yapinöt wëwë kosangta pepeweri retëng naën ëa pöröak animaö nga pöpön yaya yema. Pep pöwer yang epër naaröön wiaan Sëpsëp Ru ënëmak mën wel wia pöpök omën wëwë kosangtak öpnaaröa yapinöt retëng ëauwer.

⁹ Katringöröak ngön epët këëkë kat wiin. ¹⁰ Anutuuk omën namp wii kaatakën yaö ëëpna pöp yok sêpnaap. Ën nampön kööre toköröak mëmpënëak yaö ëëpna pöp mëmpnaap. Ngön pöt ngönëntak wia. Pötaanök omën ke pilöt Anutuu omnaröa naë yaaröön pöt kosang sak wë piin kön wi kosang yewesaut taë wes wak öp.

¹¹ Ne kaalak itaangkën animaö nga munt namp yangera öngpökaan yaarö. Pöp wat naöörar wëa pöörar sêpsëp ruuröaatë ök. Ën pim ngönaak yaaö pöt kamal kësangöröa ngönötë ök kaö yaaup. ¹² Animaö nga 2 pöpök munt wet kaal pöpë weëre kosang pout wak wëa. Pël ëak pi wet kaal pöp kaamök ëak yangerakë omën pourö animaö wet kaal pim kepön naö mëngkën wel wiin ëmpölö pu wariaö pöpön yaya mapënëak yamëëaup. ¹³ Animaö nga 2 pöpök ya it ngölöp ke nentere nent mëneim wë. Pël yeem kutömweriaan esuwes wes mëen yangerakël yeiraan omnarö iteneim wë. ¹⁴ Pël ëen Anutuu kuure mak mëëaul animaö nga wet kaalëpë itöök ya it ngölöpöt yamëngka pötök

yang omnaröen morök epël maim wë. “Ar animaö nga ngaantak öp wesirën wel wiak kaalak öp wëaupë könöp ket ëak kön pöpön yaya maim ön.” ¹⁵ Pël yaëen Anutuuk kat mowiin puuk animaö kön ket ëa pöp wak këm muntön momöön ngönaak yaan omën animaö kön pöpön yaya nemaan yaë pörö mënëim wë. ¹⁶ Pël ëak animaö nga 2 pöpök omën pourö kotre kaö, monere urömaringre il ngentingenti yaaö, omën yaap wëaöre ën inëen yaaö pouröen maan animaö wet kaalëpë yapinte pitëm mor yaap-këetëere ë kosatë wi pet yair. ¹⁷ Namp animaö pöpë yapintere saareet piik nawiin ëen pöt animaö pöpök omën pöp omnant sum ëere omnaröakta pim naëaan sum ë pël naëpan pël yema.

¹⁸ Animaö nga pöpë yapinta songön pöt epël këekë kön wiipa. Yapin pöt saareet 666 pël wia. Pötaanök omën namp kön wetete wë pöt saare epët sangk kelak pöta songönte ëwat sëp.

14

Omën 144,000 pörö tan ngolöp nent ëa

¹ Ne kaalak itaangkën Sëpsëp Ruup Yerusalem kak Saion rosiraök taueëa. Pël ëen omën 144,000 Sëpsëp Ruupre Pepap Anutu piarpim yapintepar pitëm ë kosatë wieëa pöröeta piiring wëa. ² Pël ëen ne kat wiin këm ngön nempel i kësang nant nga yaurem kuk aöre tangre kaö kësang rë pël yaë pöta ök kutömweriaan yaarö. Ngön nem kat wian pöt omën selap intö tangyamööna ya pöl ëaut. ³ Omën 144,000 pörö Anutu pim omp ak urtak wel aiseëa pöpre kutöm omën mor kong nent wëwëetaring pöröere ngarangk 24 pöröa ëöetak taueë tan ngolöp nent aim wë. Tan ngolöp pöt omën muntarök ëwat nasëpan. Omën 144,000 Anutuuk yang omnaröa naëaan pimëen kama wa pörökëer pangk ëwat sëpnaat. ⁴ Omën pörö pit öngörö mësël naën wonörö. Pit yaap wëwë wotpil wakaima. Pël ëëë Sëpsëp Ruupë ngönte ngaarëk

wak kaatë ya mëmpö seima. Omën pörö Anutuuk pöta kangiiir pit yang omnaröa teköökaan kama waurö. Pël ëen Anutüre Sëpsëp Ruupë ingre moröröa wotöökörö pël sak wëa. ⁵ Pit ngön kaar aöre utpet nent ë pël naën, won.

Ensel 3 pörök ngön nant ök mëëa

⁶ Ne kaalak itaangkën ensel munt namp mopöök wal ëak yesën itenaut. Pöp möönre koröp naöre naö, ngön nerere ner, yang poutëeröen Anutuu ngön ompyaö wiakaim wiaapna pöt ök mapënëak yes. ⁷ Pël ëak pi ngön ë olëak epël ya. “Anutu pim omën pourö kom ëak ngön yaatak niulëëpna akunet yok yaarö. Pötaanök piin kas yeem ping wesak maë. Pi kutömre yangre i kaöre kölok pout ket ëa pöpön yaya maë.”

⁸ Pël aö yesën ensel munt namp pim ënëm yesem epël ya. “Kat wieë. Papi-lon ka kaöaö omën narök yok utpet yewas. Yaap, pit utpet panë wesak tööl yoola. Omën ka pöök wëa pörö öng omp nga yaaö nampë wain iit omnarö mangkën nak piiring utpet yaë pol pitëm utpet yaaö pöt yang omën pouröen rë moulön ulöl sa. Pötaanök pitëm ka kaöaö töölön pitta kö yes.”

⁹ Pël aö yesën ensel munt 3 pöp wet kaal pöaarë ënëm yesem ngön ëak epël ya. “Omën narö animaö nga pöpre pim omën kön ket ëaupön yaya mëak pim yapinte pitëm moresiire ë kosaök wiaapëna pörö ¹⁰ omën nampë wain iit mangkën nak kön irikor yaë pöl Anutuuk pitën ya sangën elmëen këlangön kat wiipnaarö. Kot nent wiap naalmëëpan, ya sangën kaö elmëak kël kop retëng ka urauuk es yokota pörek wes mëen ensel ngëëngköröere Sëpsëp Ruupë ëöetak këlangön kaö pan kat wiipnaarö. ¹¹ Es pitëm këlangön kat mowiipna pöwes nariin om yokotön koulöpö kët ëlötë o ngaarëk aprö seim öpnaat. Omën animaö ngaapre pim omën kön ket ëaupönta yaya yamëem pim yapinte pitëk wiaapna pörö röökre kët poutë këlangön kat wieim öpnaarö.”

¹²Pël ëëpnaat pötaanök utpet ke nentere nent Anutuu omën pim ngön kosangöt ngaarëk wëere Yesuun kön wi kosang wasö pël eim wëaurö arim naë yaaröön pöt kosang sak ön.

¹³Ne kaalak kat wiin ngön nent kutömweriaan epël yenëa. “Ni ngön epël retëng ë. Omën Aköpë naë rë olëak wë akun eptak ngës rëak wel wiipna pörö ërëpërëp ëëpnaarö.” Pël yaan Ngëëngk Pulöök epël yenëa. “Yaap pan. Pit wel wiin pitëm ya mëmpnaatë kangut Anutuuk mampnaarö. Pötaanök yok pangk pitëm ya kaö mëmpna pöt pet irak kë yesem ërëpërëp eim öpnaarö.”

Enselöröa omnarö koirëpnaata ngönte

¹⁴Ne ngön pöt kat wiak kutömweriil itaangkën kutöm kepil kölam kësang ner wiaan itenaut. Pël ëën kepil pöra rangk namp wel aisëëëa. Pöp omnaröa ököp, pim kepönöök ompak ul koolötök ket ëa nent waëak moresi öp nga panë newer wak wëa. ¹⁵Pël ëën ensel munt nampök Anutuu ngëëngk tup kaöeta kakaatiaan oröak ensel kutöm kepilta rangk wel aisëëëa pöpön maap ngön ëak epël yema. “Yangerakë kaömpöt köp sëën tiak kama ömë akunet yok yaarö. Pötaanök ni së öpwerring ti.” ¹⁶Pël maan ensel kutöm kepilta rangk wel aisëëëa pöp së pim öpwer yangerak wesirak kaömp köp saut yati.

¹⁷Pël yaëën ne itaangkën ensel munt namp kutömweri ngëëngk tup kaöeta kakaatiaan öp nga panë newer wali wak yaarö. ¹⁸Pël ëën ensel munt Anutuun kiri ar yaaö urtak esuwesi ngarangk yaaupök pötakaan oröak ensel öp nga panëëwer wali wak wëa pöpön maap ngön ë olëak epël yema. “Yangerak wii wain ulöpörö köp sak wë. Pötaanök së öpwerring tö.” ¹⁹Pël maan ensel pöp së pim öpwerring yangerakaan wain ulöprö töak rongan yaë. Pël ëak wain ulöp pörö ing mësaan iit oröak sëpënëak wa kap kësang këlötök ket ëa nenta öngpök yewesir. Wain ulöpöröa ing

mësaan iit oröak sëpna pöt Anutu pim omnaröen ya sangën elmëëpnaata ök ëëpnaat. ²⁰Pit Yerusalem kaöökë ka tomök wii wain ulöp pörö kap kësang pötak wesirak ing mësaan pötakaan omën iit oröak i yaapötë ök yaë. I pöt oröak kaö wetak omnaröa kepönöt il yewas. Rëëptakaan opetakë waliit 300 kilomita pöta ök.

15

Ensel 7 pöröak omën utpet panë nant 7 tapël ëak wali wak wëa

¹Ne itaangkën kutömweri retëng kësang munt nent oröak wëën itenak yaan saut. Ne itaangkën ensel 7 pörö omën utpet panë nant 7 tapël ëak omnarö utpet mowasëpnaat wak wëa. Omën utpet pöt oröön ënëmak kaalak munt nant naaröön ëëpnaat. Anutu pim ya sangënte pörökök pet panë irëpnaat.

²Pël ëën ne omën kësang i kaöökë ök nenten itenaut. Omën pöt könitweri öktak esuwesi köp möak wë pöl ëëëa. Ën omën animaö nga pöpring nga elak piire pim omën kön ket ëaupre pim yapinta saareet il wesa pörö Anutuuk pim intöat mangkën wali wak i kaö könitweri ök pöökë ëöök taueëa. ³Pël ëëë Sëpsëp Ruupëen tan nent Moses Anutuu inëën ruupë tan pöta ök epël aim wë.

“O Aköp Anutu, ni weëre kosang pout wieëaup.

Nim ya pout kosang kaö panëët, pölöpringöt.

O omën pouröa Omp Aköp, nim wëwë pötakëer wotpil ompyaö panëët.

⁴Aköp, nimënt tapöpökëer ngëëngk panëëp.

Pötaanök ten omën pourö niin kasinkasin elniak nim yapinte wak isak nianaat.

Nim wotpil yewesa yaat tekeri panë oröak wia.

Pötaanök yang kaö poutëaan narö nim naë wais yaya niapnaat.”

⁵Tan pöt pet irën ne kaalak itaangkën kutömweri ngëëngk tup kaöet poë koröpötök ök rëa pöta

kakaati ngëengk tup panë pöt kan të wieëa. ⁶ Pël ëën ensel 7 pörö omën nant omnarö utpet mowasëpnaat 7 tapël ëak wak tup ngëengk panë pöta kakaatiaan yaarö. Pit ulpëen wali ompyaö kewil won, ëwaëwa yaaö nant mëak wëa. Pël ëak yepat koolötök ket ëa nant pitëm ripatë wirö rëwarök rëak wëa. ⁷ Pël ëën kutöm omën mor kong nent wëwëetaring pöröak söwar koolötök ket ëa 7 ëak ensel 7 pörö yemangk. Söwar pötë Anutu wëwë kosangtarigëp pim ya sangënöt peö ëëëa. ⁸ Ën Anutuu ëwaare weëre kosang pö es koulöpöökë ök sak tup ngëengk panëetak wiaan es koulöp pö kakaati peö ëaan omnarö pörök ilapnaat pangk naën. Ënëmak utpet 7 enselöröak wak yewais pöt pet irëpna pötakëer ilapnaat.

16

Anutu pim omnaröaan ya sangënöt söwar 7 pötë wieëa

¹ Ne kat wiaan tup ngëengk panëëta kakaatiaan ngön nent ensel 7 poröen epël ök yamëem ya. “Ar söwar 7 pötë öngpök Anutuu ya sangënöt wia pipot kömen yangerak olaë,” pël yema.

² Pël maan ensel kopët pöpök pim söwarweri wieëaut wak së kömen yangerak yoola. Pël ëën omën animaö ngaapë yapinte pitëk wiak pim omën kön ket ëaupön yaya maima pöröa naë ëmpöl utpet kësang panë nant orö morëen këlangön kaö kat yawi.

³ Ën ensel 2 pöpök pim söwarweri wieëaut i kaöök kömen yoola. Pël ëën i kaö pö kaip tiin omën wel wiauröa iitë ök koröp oröön omën i kaöök wëa pörö wel wi won yes.

⁴ Pël yaëen ensel 3 pöpök pim söwarweri wieëaut i kësangötëere kölokötë kömen yoola. Pël ëën pötta kaip tiin omën i koröp yaarö. ⁵ Pël ëën ne kat wiaan ensel i pout ngarangk yaaö pöpök Anutuun epël yema.

“O Ngëengkep, ni wakaimaupök wëen.

Nim kangut yemengka yaat wotpil yamëngkaup.

⁶ Omnaröak tektek ngön yaaö omënere nim omën muntarö mën wel wiin pitëm iit oröak ngentieimaut.

Pötaanök omën utpet pöt eima pörö nuuk omën i epot mangkën yen.

Nim wotpil yewesa yaat yamëngkën pitëm utpetatë kangut yeö.”

⁷ Pël yemaan ne kat wiaan kaalak ur Anutuun kiri yaalmëautakaan ngön nent ngön ëak epël ya.

“Yaap, Aköp Anutu weëre kosang pepap,

nim ya yamëngkaut wotpilre ompyaö yamëngkaup.”

⁸ Ën ensel 4 pöpök pim söwarweri wieëaut këtëpë rangk kömen yoola. Pël ëën Anutuuk këtëp nga panë wesak maan omnarö es kotöpënëak yema. ⁹ Pël ëën këtëp nga panë wesak maan omnaröa koröpötë es mokotön Anutu utpet pöten maan pit utpet mowasëpënëak oröa pöpön utpet wesak yema. Pit lup kaip tiak piin ping wesak nemaan yaë.

¹⁰ Ën ensel 5 pöpök pim söwarweri wieëaut animaö ngaapë omp ak urtak kömen yoola. Pël ëën animaö pöpë ikanöök omën wëen ngarangk elmëeima pöröa naë koö yoola. Pël ëën omën pörö këemre këlangön kat yawiem kë kant mënak wë. ¹¹ Pël ëak pitëm ëmpölre këemre këlangön yaaö pötëen Anutu kutömweri wëaupön utpet wesak yema. Pitëm utpet yaaut kasëng menak lup kaip natiin yaë.

¹² Ën ensel 6 pöpök pim söwarweri wieëaut i kësang nemerën Yupretis pël yema pömeri kömen yoola. Pël ëën i pömer leep raan omën omp ak këtëpë yengampial wëauröa wais nga elëpna kanö yaarö. ¹³ Pël yaëen itenaan urmer ömöröa ök narö 3 ëak yaarö. Namp kamal kësangëpë këmtakaan, namp animaö ngaapë këmtakaan, namp animaö nga munt 2 pöpön tektek ngön yaaö kaar omnamp pël yema pöpë këmtakaan pël ëak yaarö. ¹⁴ Urmer pörö Setenëeröak omën it ngölöp ke nentere nent yaurö. Pit yang ël epotë omp aköröa

ngēsē yes. Pitök omēn omp ak pōrō Anutu weēre kosang pepapē akun kaōaōök nga elēpnaan wa rongan elmēēpēnēak yes. ¹⁵⁻¹⁶ Pēl ēak sē koirak yang lup nentak wa rongan yaalmē. Yang lup pōta yapinte Yuta ngōntak Amaketon pēl ya.

Pēl yaēetak Kristook epēl ya. “Kat wieē. Ne kēkain omnarōa yaē pōl elēēp waisumaap. Pōtaanök namp pi ka uraan kēkainēpök wais pim poē koröpō wilak sēēn yool wē omnarōa ēōetak ēō ēēpanēēn itit ngarangk ēēpna pōp ērēpērēp ēēpnaap.”

¹⁷ Ēn ensel 7 pōpök pim sōwarweri wieēaut mopōök kömen yoola. Pēl yaēēn tup ngēēngk panēetak omp ak urtaakaan ngōn kosang nent epēl ya. “Nem omēn utpet pipotring omnarō yamēngk pōt peene pet yair.”

¹⁸ Pēl yaan kent tangar mēnak tangre kaō yeraan moup yamō. Moup pōmpel kēsang panēēmpel ngaan ke pēl nent mōōn itnaangkēn ēautak peenök yamō. ¹⁹ Pēl ēēn Papilon ka kēsang pō luptak weerak 3 wasēn omnarōa kaat tōōl ngentiak utpet yes. Pōt Anutuuk Papilon omnarōa utpet yaautōn kön wiak omēn nampē muntap wain i ngaat mangkēn nak kēlangōn kat yawi pōl pitēn ya sangēn kaō elmēēn utpet yes. ²⁰ Yanger moup kēsang yamōōn i kaō kusōt mop wiak sēēn rosiratta won yes. ²¹ Pēl ēēn kutōmweriaan kopi kēsang yepelēn ep ulōp kēsangōt omnarōa rangk ngentiin kēlangōn kaō kat yawi. Ep ulōp kopēt nemesi kōnōmēt omnarōa kōnōmta ök. Pēl ēēn pōtök utpet panē mowesa pōtaanök omnarōak Anutuun utpet wesak yema.

17

Öng omp nga yaaup pi sum utpet wa

¹ Ne omēn pōten itenaan ensel 7 ēak sōwar nant 7 tapēl ēak wali wak wēa pōrōakaan nampök wais neen epēl ök yenēa. “Ni wais. Pēl ēēn öng omp nga ē yaē pōp pim utpetatē kangut

Anutuuk mangkēn öpnaatōn pet elni-imaan. Öng pōp pi ka kaō i kēsangōtē ēōök wieēa pō. ² Yang omp akōrō pit öng pōpring utpet yaaurō. Ēn omēn yaapōrōeta sēēn öng pōpök wain iit mangkēn nak kön irikor ēak piiring utpet tapēl yaaurō. Pōtaanök Anutuuk utpet kangut mampnaat.”

³ Pēl neaan Ngēēngk Pulō pim weēre kosangōoring nem naē orōōn ensel pōpök ne mēsak sē yang lup omēn won nentak yeneulē. Pēl ēēn ne pōrek wē itaangkēn öng namp animaō nga köp mōaō nampē rangk wel aisēēa. Animaō pōpē koröpōök yapin Anutuun utpet wesak yaaō nant kēsang retēng ēēa. Ēn pim kepōnōt 7 ēak wēēn pōtē watōt 10 ēak orōrēa. ⁴ Öng pōp ulpēēn köp nentepar mōa namp mēak polre kal ēak ē rangi ompyaut pim koröpōök pangk ēak wēa. Pēl ēak kelōn koolōtök ket ēa nent wali weēa. Pōta öngpök pimtē omp nga yaauta utpet kamp yaaō kōmkēēringōt peō ēēa. ⁵ Pēl ēak pim yapin elēēpēt ē kosaōök retēng ēēa. Pōt epēt. “Papilon ka kaōaō, öngre omp nga yaaōre utpet kōmkēēringōt yaaō pōtē el panēēp.” ⁶ Ne itaangkēn öng pōpök Anutuu omnarō mēnak pitēm iit nak kön irikor ēak wē. Omēn pōrō Yesuu yapinte wak kaō wesak aima. Pōtaanök pit mēnak pitēm iit nak wē.

Ne öng pōpōn itenak yaan panē saut. ⁷ Pēl yaēēn enselēpök epēl yenēa. “Ni orōpmorēēn yaan panē yesēn? Nook niin öng pipopre animaō kepōnōt 7 ēak wēēn pōtē watōt 10 ēak orōaupök öngöp kōka ēak wēa pōp piarpim songōntepar ök niamaan kat wi. ⁸ Animaō nim itenaō pōp ngaantak wēaupök peene won wia epop ēnēmak kaalak yang öngöp wali panē pōōkaan orōak apēr sasa kō sēpnaap. Pēl ēēn omēn yangerak öpna pōrōa yapinōt wēwē kosangta pepeweri yang epēr naarōōn wiaan retēng naēn ēa pōrōak animaō pōpōn itenak yaan sēpnaat. Animaō pōp ngaantak wakaimaupök peene won wia

ënëmak orööpnaap.

⁹ “Pöta songönte këëkë ewat sëpa. Pöt epët. Kepön 7 ëak wëa pël ya pipot rosir 7 pötönök ya. Öng pöp rosir 7 pötë rangk wel aisëëaup. ¹⁰ Ën kepön 7 ëak wëa pël ya tapötök omën omp ak 7 pörö pël ya. Pitëm naëaan 5 pörö wel wiin kopët nampökëer peene yangerakë omp ak sak om wë. Ën munt namp pi omp ak nasën won wë. Ënëmak pöp oröak akun kot panë nent öpnaap. ¹¹ Animaö nga pöp ngaanëer wakaimaupök peene won wia, pöp piita omp ak namp munt 7 pöröak erën ëën 8 ëak wë kö sëpnaap.

¹² “Ën watöt 10 ëak nim itenaö pöt omën omp ak 10 pöröenök ya. Pörö pit peene omp ak nasën wë. Akun kot panë 1 aöa ke pil pötak weëre kosang wak animaö nga pöpring omën omp sak öpënaarö. ¹³ Pël ëak omën omp ak 10 pörö pit kön kopët nent wieë pitëm weëre kosangre omnaröen ngarangk elmëepna pöt animaö nga pöp kön wes mampnaat. ¹⁴ Pël ëak pit Sëpsëp Ruupring nga elak pöpök pit il mowasëpnaarö. Pi omën isaö pouröa Kaöap, omën omp ak pouröa Omp Aköp. Pötaanök omën piiring öpna pörö, pim yas mëak pimtëen yaö ëën pim ngönte këëkë wesak öpna pörö pourö, piiring erën ëak yang omp ak pöröaring nga elak il mowasëpnaarö.”

¹⁵ Pël neak kaalak epël ök yenëa. “I kësangöt öng omp nga yaaupë ëöök wel aisëëa pöt omën möönre koröp naöre naö, ngön nerere ner, yang poutëeröenök ya. ¹⁶ Ën watöt 10 ëak oröaan nim itenan pipot yang omp ak 10 ëak nem ök niaö pöröere animaö nga pöpre ëak pitök öng omp nga yaaö pöpëen kööre tok elmëepnaarö. Pël ëak pitök pi utpet mowesak ulpëenre poë koröp pim ë rangieëa pöt wa ilak keli moolëak yool moulmëepnaat. Pël ëak pim koröpre mësëp kaö nant nak nant es momarëpnaat. ¹⁷ Yaap, Anutuuk pimtë ngaantakëer kön wia pöl pitëm lupötë kön pout mangkën pit ya pöt mëmpnaat. Ya pöt pit kön kopët naö wieë omën omp ak sak öpëna weëre

kosang pitëm pöt animaö pöp mampnaat. Pël ë seim Anutuu akun me-nautak pet irëpnaat. ¹⁸ Ën öng nim itenan pipop ka kësang yang omp akörö ngarangk elmëepna pö.”

18

Papilon ka kësang pö utpet ëa

¹ Omën pöt pet irën ne kaalak itaangkën ensel munt namp kutömweriaan yangerakël yeiraan itenaut. Pöp Anutuuk weëre kosang kësang mangkën pim ëwaöök yangerak ëwa ë pet yair. ² Pël ëën pi ngön ë olëak epël ya.

“Papilon yok utpet yaë.

Papilon ka kësangö utpet ëak kö yes.

Pël ëën peene urmer ke nampre nampre int utpetarö pitëmënt pëën wë.

³ Ka kësang pö utpet yes pöta songönte epël.

Öng pöpök omën nampë muntap wain iit mangkën nak kön irikor yaë pöta ök

omp nga ëëre utpetat kësang ë pël yaaö pöt pet elmëen yang omën pourö tapël ëeim wëaurö.

Pël ëak yang omp akörö pit öng pöpring utpetat ëeimaurö.

Pël yaëën öng pöpë omën nant kësang öpnaataan kentre kaur yaaö pötaan

yangerakë omën monere urömatëen ya yamëngkauröak omnant menak pim naëaan sum kësang weima.

Pötaanök kö yes.”

⁴ Pël yaan ne kat wiaan ngön munt nent kutömweriaan epël ya.

“Nem omnarö, ar öng utpet pipop sëp wesak kas seë,

öng pipopring wë saun koirak pötë kangut önganëen.

⁵ Öng pöpë utpet yaaö pöt kësang panë sëen

Anutu kutömweri wë pöp itenak utpet kangut mampëneak kön wieim wë

⁶ Ar omën utpet kangut pi mam-punë pörö pim këlangön omën

muntarö yemengka pötön kön wiak kangut mampun.

Ar pël ëënëak pöt pi omnarö utpet mena ëën pöt kangiiir il wesak mampun.

Omën nampë muntap i ngaat mangkën nak utpet yes pöl öng pöpök omnarö utpet wesak këlangön kat mowieima.

Pötaanök i nga kosang panëët yemangk pöl il wesak këlangön kësang kat mowiin.

⁷ Pi pimtën wak isak yeem pim utpet yaautëen ërëpsawi eima pöta ök arök kangiiir këlangön kat mowiin ing ap.

Pim lupmeri kön korar epël wieëaup. 'Ne öng ak kësangëp yak omp ak urtak wel aisëëë omnarö ngarangk yaalmëaup.

Ne öng kapiroä ök omnantëen il ngentingenti naënëp.

Könöm nant nem naë oröön ingre ya ilak naënganëëp.'

⁸ Pimtok kön korar pöt wieëa pötaanök kët kopët nentak utpet epot pim naë orööpnaat.

Anutuuk maan yaumanre ngöntök yaaöre ën ingre ya ilak yaaö pöt orööpnaat.

Aköp Anutu utpet kangut yemengka pöp weëre kosang kësang yaaup yak

puuk maan es kotöpnaat."

Pël yaan kat wiaut.

⁹ Yangerakë omp ak piiring ya utpet yamëngkem pötëen ërëpsawi eimaurö öng pöp, ka kaö pö, es yokotön koulöpö ngaarëk yawisën itenak pimëen ingre ya ilak apnaarö.

¹⁰ Pit Papilon ka kaö pöökë omnaröa këlangön kat yawia pöten itenak pitta tapël ëëpanëak kas ëën om kamaarek taueë epël apnaat.

"O yaköm, ka kaöaöön yaköm pan.

Papilon ka kaöaö, 1 aöa akun kot pita öngpök

nim saunatë kangiiir utpet yaën."

Pël yaan kat wiaut.

¹¹ Ën yangerakë omën monere urömatëen ya yamëngkauröeta omnaröak pitëm naëaan urömat kaalak

sum naëpan pël wesak pimëen ingre ya ilak apnaarö. ¹² Pitëm uröm pöt epot. Koolre siluwa, kël ompyaut, polere kal, songre sar, poë koröp ke naöre naö ompyaö retëngretëng äaut, këra köp nga kamp ke nampre namp yaautre omën nant këra sum kësangötök ket äaut, aini parasre yaap, kël retëngretëng äautök ket äaut, ¹³ omën kamp ompyaö këra koröp neweriaan yewaut yapinte sinamon pël yema pötre ëwamöt, këra ëpre kömau nga kamp ompyaut, wainre i kolap kaömp ar ëëpnaat, korupaë lölopöt, pol purmakaöre sëpsëpörö, pol osöröere ën kaar pitëm wii ngan äak wak weruak yaautre, ën omën inëen yaauröere, pitëm sum yaaö pöt pipot.

¹⁴ Omën monere urömatëen ya yamëngkauröak öng pöpön epël ya.

"Omën nant nim ömëak kent kön yawian pöt sasa won yes.

Monere këëre kaömpre omën ompyaö ë rangi pötta won yes.

Pötaan omën pipot pout kaalak naöngan, won pan."

¹⁵ Pël äak omën monere urömatëen ya yamëngka pörö omën ke pilöt pim naë sum yeëa pörö Papilon ka kaö pöökë omnaröa këlangön kat yawia pöten itenak pitta tapël ëëpanëak kas ëën om kamaarek taueë ingre ya ilak äak epël apnaat.

¹⁶ "O yaköm, ka kësangöön yaköm pan. Ka kësang epö öng nampë ök.

Pi ulpëen ompyaö retëngretëng köp nentepar möa namp mëak

pim koröpöök koolre songre sar ë rangiak wëaup.

¹⁷ Akun kot 1 aöa pöta öngpök pim monere uröm pout kö yes."

Ën i kaö wangatë ngarangk pöröere omën narö wangat wak ka muntatë yes piporö, wangatë inëen yaauröere omën i kaö pöök mon ya yamëngka pörö pourö pit Papilon kak pëlëer wiaan kamaarek taueë ¹⁸ itaangkën ka pö es yokotem koulöpöt oröak yesën itenak ngön äak epël yema. "Elei, ka kësang epöökë ök naö e nerek wi naön, won pan." ¹⁹ Pit pël mëak

kaplak ilaimeë ingre ya ilak ëak epël aim wë.

“O yaköm, ka kësang epöön yaköm pan.

Wangatë ngarangk yaauro tiar ka kësang epöökë urömat wak yesem monere uröm kësang weimaurö.

Akun kot 1 aöa pöta öngpök ka epö kö yes.

²⁰ Kutömweri ngëëngköröere Anutuu ngön yaaöre tektek ngön yaaö omënere pim omën muntarö ar ka pö won yes pötaan ërëpërëp ëën.

Ka pöök utpet elnieima pötaan Anutuuk kangut yamangk.”

Pël yaan kat wiaut.

²¹ Ën ne kaalak itenaan ensel weëre kosangring nampök kël kësang panë naö wak wal ëak i kaöök yoolëem epël ya.

“Nem këlö i kaöök yoolak epël Anutuuk ka kësang Papilon pö utpet wasën sasa kö sëën kaalak itnaangkan.

²² Pël ëën intöere iraö ngön aöre pëep mëmpö,

polere kuup ngön aö pöt ka pöökaan kaalak yaan kat nawiingan.

Ën omnaröakta ka pöök ya ke nentere nent yamëngkën itnaangkan.

Korupaëta kas yamöem yaan kat nawiingan.

²³ Ka pöökaan es rampe neues kaalak ëwa naën ëëpnaat.

Öngre omp yaëën ipre kër yemangka pötenta itnaangkan.

Ngaantak ka pöökë omën monere urömatëën ya yamëngkaurö yangerakë kaö sak wakaimaurö.

Ën ka pöökaan naröak kempre tëptëp wak yeem omën muntaröen morök elmëimaurö.

²⁴ Papilon ka kësang pöökë omnaröak Anutuu tektek ngön yaaö omënere pim omën muntarö mëneima.

Ën yang omën naröeta kööre toköröak mëneima pël ëautë saunat Papi-lon ka kësang tapöök wieëa.

Pötaanök Anutuuk kangut yaalmë.”

19

Om narö Papilon kaö utpet yesën ërëpërëp ëa

¹ Ne omën pötön itenak kat wiaan kutömweriaan omën kësang pan ngön ë olëak epël ya.

“Tiar Anutuun yaya mepa.

Tiarim Anutu tapöpök tiar utpete-takaan kama nuwa.

Ë rangiere weëre kosang pipot pim naë wia.

² Pi tapöpök pim ngön yaatak omnaröa wëwëat wotpil wesak wël yaaup.

Öng omp nga yaaö pöpë utpet pömpelök yangerakë omnarö utpet moweseima.

Pël ëën Anutuuk pi utpet kangut mena.

Öng pöpök Anutuu inëën ru narö mëneimaup. Pötaanök kangiir elmëa.”

³ Pël ëak pit kaalak ngön ë olëak epël ya.

“Anutuun yaya mepa.

Ka kësang pö es yokotem koulöpö kët ël epotë aprö seim wë.”

⁴ Pël yaan ngarangk 24 pöröere kutöm omën mor kong nent wëwëetaring pörö pit rar rë mowesirak tok oriak Anutu pim omp ak urtak wel aisëëa pöpön yaya mëak epël ya.

“Yaap, Anutuun yaya mepa.”

⁵ Pël yaan kat wiaan Anutuu omp ak urta naëaan ngön ëak epël yeem ya.

“Anutuu inëën ruurö, ar pourö tiarim Anutuun yaya maë.

Piin kasinkasin yaaö kotre kaö pourö pël ëëë.”

Sëpsëp Ruup öng koirën pim ipre kër mampna akun kësangët oröa

⁶ Ngön pöt ë pet yairën ne kaalak kat wiaan ngön munt nempelök omën kësang pan rongan ëak wë ngön kaëp aöre i kësang nant nga yaurem kuk aö, tangre kaö kësang yeraan nga ngön aö pël yaë pöl ngön ë olëak epël yeem ya.

“Anutu tiarim Aköp weëre kosang pout wieëaupök peene kësang panë sak wë omnant pout ngarangk yaalni.

Pötaanök piin yaya mepa.

⁷ Sëpsëp Ruupë öng koirëpna akunet yok yaaröön öngöp piin korkor yaë.

Pötaanök tiar kön ompyaö wieë ërëpërëp kësang panë yeem, pim yapin pingetakëër wak isak aim öpa.

⁸ Anutuuk öng pöp ulpëën ompyaö ëwaëwa yaaö kewil won panë namp mëepënëak mena.”

Ulpëën ompyaö pöp Anutuu omnaröa wëwë ompyaö wotpilten ya.

⁹ Enselëpök neen epël ök yenëa. “Ni ngön epël retëng ë. Omën Anutuuk Sëpsëp Ruupë öng koirëpna akunetak kaömp ngawi nëmpënëak yas mëëaö pörö ërëpërëp ëëpnaarö.” Pël neak kaalak epël yenëa. “Ngön epët Anutuu ngön kë panëët,” pël neeaut.

¹⁰ Pël neaan ne piin yaya mamëak pim ingesiarë ikanöök rar rë mowesirak tok yariin epël yenëa. “Neen pil elnëengan. Anutu pimtënëkëër yaya mam. Niire nim kar Yesuu ngönte ök yak pörö tiar ya kopët nent ngawi yamëngkaurö.” Yesuu ngönte ten kaamök elmëen tektek ngöntak aöre songönte tekeri wesak aö pël yëë pöt Pulöökë yaat.

Omën pol os kölamöpë rangk wel aisëëa pöpë ngönte

¹¹ Ngön pöt ök neë pet irën ne itenaan kutömwer kan tëen pol os kölam namp wëen itenaut. Omën namp pöpë rangk wel aisëëa pöpë yapintepar nent, “Yaot wotpil yamëngkaup,” ën nent “Ngön yaap yaaup,” pël ya. Omën pöp pi omnarö ngön yaatak ulmëak kangut mampööre nga elö pël yeem wotpil yaaup. ¹² Pöpë itöörar pöt, es wëlëngöökë ököörar. Ën kepönöök pöt, omp ak ul nant selap waëëëa. Pim koröpöök pimtë yapinte wieëa. Pöt pimtökëër ëwat, omën muntarö köpël wë. ¹³ Pim ulpëënëpök omën iitök petak urak wëa. Ën pim yapinte pöt, omnaröak piin, “Anutuu ngönte,” pël yamëëaup. ¹⁴ Pël ëen kutömweri nga omnarö ulpëën ompyaö kölam panë kewil won narö

mëak pol os kölam naröa rangk wel aisëak omën pöpë ënëm yes. ¹⁵ Omën pöpë këmtakaan öp nga panë newer oröak irëëëa. Öp pöwerring yang omën pim kööre tokörö mënak weëre kosangring ngarangk elmëëpnaap. Puuk wii wain ulöpörö kël kap kësang nentakaan ing mësaan iit yaarö pöl omnaröen Anutuuk ya sangën elmëak mëngkën pitëm iit orööpnaat. ¹⁶ Pöpë ulpëënëpökre kopirak pim yapinte epël retëng ëëëa. “Omën omp aköröa Omp Aköp, isauröa Kaöap.”

¹⁷ Ne kaalak itaangkën ensel namp këtëpök taueëa. Pël ëëë ngön ë olëak int ngaarëk wal ëak yaauroen epël yema. “Ar pourö Anutuu këere imën nënëën wais rongan ëëë. ¹⁸ Ar omën omp aköröere nga omnaröere pitëm wotöököröere pol osöröere pitëm rangk wel aisëak wë pörö pourö, inëen yaauroere yaap wëaurö, kotre kaö, pit pouröa mësepöt nënëën wais rongan ëëë.”

¹⁹ Pël yemaan ne itaangkën animaö nga pöpë ën yangerakë omp aköröere pitëm nga omnarö pit Yesu pol osöpë rangk wel aisëëëaupre pim nga omnaröaring nga elëpënëak rongan ëak wëa. ²⁰ Pël ëen puuk animaö pöpë ën tektek ngön yaaö kaar omën pöp wali yeö. Tektek ngön yaaö omën pöp pi wet rëak ya it ngölöpöt animaö pöpë ëöetak mëneimautak omën animaö pöpë yapinte pitëk mowiak animaö kön pimtë ket ëa pöpönta yaya maima pörö morök elmëëima. Pël ëen omën utpet pöaar wak öngöp kësang i kaöökë ököök kël kop retëng ka urauuk es yokota pöwesi yemoola. ²¹ Pël ëak omën pol osöpë rangk wel aisëëëa pöpök nga omën utpet pöaarë naë wëaö pörö pim öp nga panë këmtakaan oröëëa pöwerring mën wel yemowi. Pël ëen intöröak wais omën mëna pöröa mësepöt wa neim olëak kep panë yaë.

20

Seten pi wii kaatak moulmëëpnaap

1 Ne kaalak itaangkën ensel namp yang ongöp waliöökë kietaring wii seen naö wali wak kutömweriaan yeirëa. 2 Pël ëäk ensel pöpök kamal kësang ngaan panëer wë Anutuu ëöetak omnaröaan utpet wesak aim wëaup, Seten, pöp enselëpök wak krismaki 1000 pötë öngpök öpënëak wii seen pööring të yemowi. 3 Pël ëäk enselëpök wa yang öngöp wali pöökë öngpök moolëak kaalak kan wariak taë panë wes yemoulmë. Krismaki 1000 pöt won nasën wiaan yang omnarö kaalak morök elmëëpanëak pël yaalmë. Ënëmak krismaki 1000 pël won sëënak orö moulmëën akun kot panë nent öpnaap.

4 Ne kaalak itaangkën omp ak ur nant wiaan pötë omën narö wel aisëëä. Anutuuk pit omën muntarö ngön yaatak moulmëak kangut mampna ya pöt mangkën wak wëa. Pël ëën ne itaangkën omën naröa könörö Yesuun kön wi kosang wesak pim yapinte tekeri wes ök aö yeem Anutuu ngönte kosang wes moröak wëa. Pitëm pël yaaö pötaan kööre toköröak ngernger il moolaan wel wia. Omën pörö animaö nga pöpre pim kön ket ëa pöpëën yaya maöre pim yapinte pitëm ë kosatëëre morötë mowi pël naën ëa. Pitökëër Anutuuk weletakaan wal ë moulmëën wë Kristooring omp ak sak ngarangk wakaimeë së krismaki 1000 ke pipël won yes. 5 Pitëm weletakaan wal ë moulmëa pöt wet rëaut. Ën omën munt wel wia pörö wal naën wia. Pit krismaki 1000 pöt won sëënak wal ëëpënëak kor wë. 6 Omën Anutuuk wet rëak weletakaan wal ë moulmëa pörö ngëëngk mowasën ërëpërëp eim öpnaarö. Omën pörö kaalak wel wiak es parëaöök nasën ëëpnaarö. Pit kiri ar yauröa ök sak Anuture Kristoon yaya yamëem Kristooring omp ak sak ngarangk yaat mëneim wëën krismaki 1000 ke pël won sëpnaat.

Seten pim këlangön kaö panë kat wiipnaata ngönte

7 Krismaki 1000 pöt won sëënak Seten wii kaatakaan kan të mowiin orööpnaap. 8 Pël ëäk yang kaö nantëaan nantë wëa pörö pouröa naë së morök elmëën rongan nentepar ëën Kokre Mekok pël sëën nga wa top ëëpnaat. Pël ëëpna pörö pangk sangk nekelngan, i pisötë ök kësang panë ëëpnaat. 9 Omën pörö yang kaö poutëaan wais Anutuu omnaröere Yerusalem ka kësang pim kent kön wia pö wa taap ëäk mëmpënëak yaëën Anutuuk es newes kutömweriaan wes mëën irë omën pörö es kot won wasëpnaat. 10 Pël ëën Seten pit morök elmëa pöp puuk wak öngöp kësang i kaöökë ököök kël kop retëng ka urauuk es yokota pörek animaö ngaapre tektek ngön yaaö kaar omnamp wet rëak wa moolaan wëa pöwesi moolapnaat. Pël ëën pit omën naar namp pörö röökre kët poutë es yokotön këlangön kësang kat wieim öpnaarö.

Ngön ya kësang mëmpnaata ngönte

11 Ne kaalak itaangkën omp ak ur kölam kësangëtere pötak wel aisëëä pöpön itenaut. Pël ëën kutömre yanger pim naë mop wiak won yes. 12 Pël yaëën itaangkën omën wel wiaurö kotre kaö omp ak urtak wel aisëëä pöpë ëöetak taueëa. Pël ëën pep nant yawil. Pël ëäk newer yawil. Pöwer wëwë kosangta pepewer. Pël ëäk puuk omën wel wiaurö pitëm wëwëatë songönöt pep pötë iteneë wël yaalmë. 13 Pël ëëpënëak omën i kaöök wel wiaurö i kaöökaan wal yaë. Yaap, omën wel wia pourö weletakaan wal ëën neenem wëwëatë kangut yemangk. 14 Pël ëäk welere wel kaö wak öngöp kësang i kaöökë ököök es yokota pöwesi moolaan kö yes. Omën pörek sëpna pörö wel 2 kosang pöt wiak sasa kö sëpnaarö. 15 Anutuuk itaangkën omën namp pim yapinte wëwë kosangta pepeweri won ëën pöt wak öngöp kësang i kaöökë ököök es yokota pöwesi yemoola.

21

Kutömre yang ngolöpöt yaarö

¹ Ne omën pötön itenak kaalak kutöm ngolöpwerre yang ngolöpren itenaut. Kutömre yang wet réak oröak wiakaima pöt kö sak sëen i kaööta won wieëa. ² Pël ëen ka kësang ngëengkö Yerusalem ngolöpöön itenaut. Ka ngolöp pö Anutuu naë kutömweriaan yeiraan itenaut. Pö ë rangi ompyaö panë nant ëak wëa. Pöt öng namp pim omp yaö ëak wëaup öpënëak ë rangiak wë pöl ëak yeira. ³ Pël ëen ne kat wiaan omp ak urta naëaan ngön ëak epël ya. “Kat wieë. Anutu pi pim omnaröa tekarak wë. Pi pitring wëen pit pim omën sak öpnaarö. Ën Anutu pimtök pitëm naë wë pitëm Aköp pël sak wakaim öpnaat. ⁴ Pël ëak puuk pitëm ing telapöt tum mokorön ërëpërëp ëëpnaat. Pöt pit kaalak wel wiire ën kön utpetaring wë, ingre ya ilak aöre këlangön kat wi pël naën ëëpnaat. Omnant ngaan wiakaima pöt pout won sa pötaanök.” ⁵ Pël yaan omën omp ak urtak wel aisëëa pöpök epël ya. “Kat wieë. Ne peene omnant pout ngolöp wesak orö yaulmë.” Pël ök ëak neen epël yenëa. “Ngön epot yaap panëet, omnaröa kön wi kosang wasëpnaat. Pötaanök retëng ë.” ⁶ Pël neak kaalak epël ök yenëa. “Omën epot pout yok oröak wë. Ne tapöp wot réaupök kaalak ënëm remaap. Omnant ngës rë ulmëaupök kaalak pet irumaap. Omën namp iiten yaëen pöt nook i omnaröa kol mangkën nak wëwë kosangta yaö sëpnaat sum won mangkën nëmpnaap. ⁷ Omën namp pim wëwë ompyautak utpetat il wasëpna pöp omnant ompyaö epot poutë pep sëpnaap. Pël ëen ne pim Anutu pël sak wëen pi kangiir nem ruup pël sak öpnaap. ⁸ Pël ëëpnaatak omën toköröen kas ëak neen kasëng nampöore kön wi kosang nenewasën ë, ya utpet ke nentere nent mëmpöore omën muntarö mën wel wi, öngre omp nga ëëre kipre këar nga ë, Anutuu urtak omp ak kaaröröere kön

ket ëauröaan ngëengkö wesak yaya aöre ngön kaar aö, omën ke pil yaaö piporö pourö öngöp kësang i kaöökë ököök kël kop retëng ka urauuk es yokota pöwesi së es koteim öpnaarö. Pël yeem wel akun 2 kosang pöt wiak sasa kö sëpnaarö.”

Yerusalem ka ngolöpö

⁹ Pël neaan ensel 7 pöröakaan namp nem ngësë waisa. Ensel 7 pörö pit söwar 7 ëak omën utpetatta 7 tapël ëak wiak wak wëa. Pöt ënëmak akun pet irëpënëak yaëen omnarö utpet mowasëpnaat. Pöröakaan namp nem naë wais epël yenëa. “Ni wais. Pël ëen Sëpsëp Ruupë öng koirëpnaapön pet elniimaan,” pël yenëa. ¹⁰ Pël neaan Pulöökë weëre kosangö nem naë oröön ensel pöpök ne wa newak së tomön wali panë naöök neulëak Yerusalem ka ngëengkö Anutuu naë kutömweriaan yeiraan pet elnëen itenaut. ¹¹ Ka kësang pöök Anutuu ëwaö elën ëwa ke maim nal panë tëak wieëa. Pöt yaap kël ompyaö saspaare ën könitweri yaë pöl pan ëwaëwa yeem wëa. ¹² Yerusalem ka pöök ëm kësang wali panë naö ök rëëëa. Ëm pöök kan 12 ëak rë wieëa. Pël ëen ensel narö 12 tapël ëak kan ëëtë ngarangk taueëa. Kan pötë Israel omën kur 12 piporöa yapinöt retëng ëëëa. ¹³ Ëm këtëpë yengampiaul pöök kan neraar ner ëak rë wieëa. Këtëpë yeilëaul we pöökël kan neraar ner tapël ëak rë wieëa. Ën we naöökaan naöökta om tapël ëëëa. ¹⁴ Ëm pöökë ingöök kël 12 ëak kosang wesak wieëa. Kël pötë Sëpsëp Ruupë ngön yaaö omën 12 pöröa yapinöt retëng ëëëa.

¹⁵ Ensel neen ngönaak neea pöp pi këkalëp ök yawia koolötök ket ëa naö wali wak wëa. Pö ka kësang pöore ëmööre ëm kanöt ök wiipnaö. ¹⁶ Ka pöökë ë mor kong nent pötë waliit ke kopëtal pan. Ën ensel pöpök ka pö pim këkalëpööring ök wiin waliire mëntere tingk pöt ke kopëtal yaë. 2400 kilomita pël yaë. ¹⁷ Pël ëen enselëpök ökööring ëmööke tingkët ök wiin 70 mita pël yaë. ¹⁸ Ka

kësang pöökë em pö, kël ompyaö saspä pööring ök rëeëa. Ën ka pö kool pëenëetök ök raan könitweri ök pengpeng yeëa. ¹⁹ Ën em pöökë ingöök kël sum kësang yaaö ke naöre naöring ë rangi ulmëeëa. Kël ompyaö wet kaal panë rëak wia 1 pöökë yapinte saspä, ën munt kunöm ka ura 2 pöökë yapinte sapaia, ën munt kölam 3 pöökë yapinte aket, ën munt këra ëp koröp oröa 4 pöökë yapinte emeral, ²⁰ ën munt köp möaare kölam koröp oröa 5 pöökë yapinte satonikis, ën munt köp möaö 6 pöökë yapinte konilian, ën munt kop retëng ka ura 7 pöökë yapinte krisolait, ën munt këra ëp koröp oröomaap kangk ëa 8 pöökë yapinte peril, ën munt kop retëng ka urömaap kangk ëa 9 pöökë yapinte topas, ën munt kop retëngre këra ëp koröp ka urömaap kangk ëa 10 pöökë yapinte krisopres, ën munt kunöm ka urömaap kangk ëa 11 pöökë yapinte aiasin, ën munt köp karkar möa panë 12 pöökë yapinte ametis. Kël ompyaö 12 epotring em ingöök wiak ë rangi ulmëeëa. ²¹ Ën ka kan 12 pöt kal kölam sum kësangring nant 12 pötiring ket ëeëa. Kal naöök kan newer naöök newer pël ëeëa. Ka kësangöökë kamënt pötta koolötök lë mëen könitweri ök pengpeng yeëa.

²² Ne ka kësang pöök ngëengk tup nent ök rëan itnaangkën, won. Aköp Anutu weëre kosang pout wieëaupre Sëpsëp Ruup piarpimtok ngëengk tup ket ëak wëa. ²³ Ka pöök këtire ngoon ëwa naö naëpan, won. Anutuu ëwaöök së elën Sëpsëp Ruup es rampewesi ök ket ëak ëwa ëen ka pöök ëwa tëak wia. ²⁴ Yangerakë omën pourö ka pöökë ëwaöök kan ing yaaurö. Ën yangerakë omp akörö pitëm ë rangiat ka pöökë wak sëpnaarö. ²⁵ Ka pöök koö noolapan. Pötaanök kët poutë ka pöökë em kanöt të wiakaim öpnaat. ²⁶ Pël ëen omën pourö pitëm monere urömere ë rangiat pout ka pöökël wak sëpnaat. ²⁷ Pël ëëpnaatak omën wëwë utpet ke nentere nent yaautre kömkëenringöt yaautre kaar

yaaut pangk wak ka pöökë öngpök nasëpan, won. Om Sëpsëp Ruupë yapinöt wëwë kosangta pepeweri retëng ëa pöröakëer ka kësang pöökë öngpök sëpnaarö.

22

Wëwë kosangta iitere këraament

¹ Ensel pöpök kaalak ka pöök i omnaröa kol mangkën nak wëwë kosangta yaö yesa pömerën pet elnëen itenaut. I pömer könit ket ëak ëwaëwa yaaumer Anutüre Sëpsëp Ruupë omp ak urtakaan oröak yesaumer. ² I pömer ka pöökë kamtaöökë luptak yesaumer. Ën i pömeri poö naöökaan naöök këra nant wëwë kosangët yemengka pöt tau seëa. Pöt krismaki kopët nenta öngpök akun 12 ëak ulöpörö ngoon nampnampë öngpök utö aprö yesa. Këra pötë ëpötök omnaröa këlangönre yau-manöt ompyaö yemowesa. ³ Omnant pout Anutuuk won wiaapënëak kön wiaut ka pöök wi naöpan. Om Anutüre Sëpsëp Ruupë omp ak uröt ka kësang pöök wiaan Anutuu inëen ruurö piin yaya maim öpnaat. ⁴ Omën pörö pim këere wot kanten itaampnaat. Pël yaëen pim yapinte pitëm ë kosatë wiaapnaat. ⁵ Ka pöök koö olaan es rampeere këtëpök ëwa naëpan, won. Aköp Anutu pimtë ëwa kësang pömpelök ëwa elmëaan pit omp ak sak akun ëlötë om omnant poutë ngarangk wakaim öpnaarö.

Yesu pi teënt kaalak waisëpnaap

⁶ Ne pötön itenaan enselëpök epël ök yenëa. “Ngön epot pout yaap panëet, omnaröa pangk kön wi kosang wasëpnaat. Aköp Anutu pim Pulö tektek ngön yaaö omnarö kaamök yaalmë pöpök pim inëen ruurö omën peene orööpnaatön ewat sëpënëak pim ensel namp pitëm naë wes mëa.”

⁷ Pël yenëaan Yesuuk epël ök ya. “Kat wieë. Ne teëntom waisumaap. Omën namp nem tektek ngön pep epeweri wia epot ngaarëk weim öpna pöp pi ërëpërëp ëëpnaap.”

8 Ne Sonok ngön epot kat wiak omën epotön itenaut. Ne epotön kat wiire itaampö pël äak ensel ök neeaöre pet elné pël äaö pöpë ingesiarë ikanöök rar rë mowesirak tok oriak piin yaya mamëak yaëen⁹ epël yenëa. “Ni neen pil elnéengan. Anutu pimëntenökëer yaya mam. Niire nim kar tektek ngön yaaöre omën pourö ngön pep epweri wia pöt ngaarëk yeö pörö tiar ya kopët nent ngawi yamëngkaurö pötaanök.”¹⁰ Pël neak pi kaalak epël ök yenëa. “Anutuu ngön pep epweri wia epot ngep äak önganok. Ngön pötë këet orööpna akunet temanöm yes.¹¹ Omën wëwë utpet wëa pöp piita om yal menak pël ë seim öp. Kewilring wëa pöp piita om yal menak pël ë seim öp. Wotpil wëa pöp piita om yal menak pël ë seim öp. Ën lup kölam wëa pöp piita om yal menak pël ë seim öp.”

¹² Pël yenëaan Yesuuk kaalak epël ök ya. “Kat wi. Ne teëntom pan waisumaap. Ne omën pouröa sumat wak wais pitëm omnant yaautë kangut neenemot mempaap.¹³ Ne tapöp wot räaupök kaalak ënëm remaap. Ne omnant ngës rë ulmëaupök kaalak pet irumaap.

¹⁴ “Omën pitëm ulpëenöt iirak lup kölam wë pörö pit ërëpërëp ëëpnaarö. Pël äak këra wëwë kosangët yemengka pömentëkaan yok pangk ulöp tö nak ka kësangöökë ëm kanöt të wiaan öngpök ilapnaarö.¹⁵ Pël ëëpnaatak omën ke epëlörö ka pöökë öngpök neilapan, om ka tomök öpnaarö. Kentre pol ket äak wëwë kewilring wëere kipre këar nga ë, öngre omp nga ëere mën wel wi, Anutuu urtak omp ak kaaröröere kön ket ëauröaan ngëëngk wesak yaya maö, ngön kaar aöre pötë ënëm ë, omën ke pil yaaö pörö ka tomök öpnaarö.

¹⁶ “Ne Yesu nook nem ensel namp wes mëen wais ar ingre mor sauröen ngön ök niia. Ne Tewit pim kurmentëkaan oröaup. Ne tapöpök tangewesi ök ëwaringëp.”

¹⁷ Pulööre Sëpsëp Ruupë öng yaup piaripök, “Ni wais,” pël ya. Pël ëen omën namp ngön pipët kat wiak pöt puukta, “Ni wais,” pël ap. Yaap omën namp iiten yaëen pöt waisëp. Pi i omnarö kol mangkën nak wëwë kosangta yaö yesa pöt nëmpënëak kent yaëen pöt nëmp. I pöt sum won, yaap nëmpnaat.

¹⁸ Ar Anutuu tektek ngön pep epweri wia epot sangk kelak kat wiinëeröaan pepanöm ngön epët ök yeniak. Omën namp Anutuu ngönte wak pim könöokaan ngön munt nantring yal menak irikor ëëpna pöp Anutuuk maan omën utpet nant omnarö utpet mowasëpna pep epweri retëng ëa pöt pim naë orööpnaat.¹⁹ Ën omën nampök pep epweriaan Anutuu ngön nent kërë olëak irikor ëëpna pöp Anutuuk kangiiir piin epël mapnaap. “Këra wëwë kosangët yemengka pömentëkaan ulöp tö nëere ka kësang ngëëngk epöök wë nem omnaröa ëëpënëak pep epweri ngön ëa pöl naëngan.”

²⁰ Ngön epot tekeri wesa pöpök epël ya. “Yaap, ne teënt waisumaap.” Yaap. Aköp Yesu, ni wais.

²¹ Aköp Yesu pim komre kolap pöt Anutuu omnarö arim naë wiaap. Yaap.

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Matiu 1:1-2:12
2	Matiu 2:13-3:6
3	Matiu 3:7-4:11
4	Matiu 4:12-25
5	Matiu 5:1-26
6	Matiu 5:27-48
7	Matiu 6:1-24
8	Matiu 6:25-7:14
9	Matiu 7:15-29
10	Matiu 8:1-17
11	Matiu 8:18-34
12	Matiu 9:1-17
13	Matiu 9:18-38
14	Matiu 10:1-23
15	Matiu 10:24-11:6
16	Matiu 11:7-30
17	Matiu 12:1-21
18	Matiu 12:22-45
19	Matiu 12:46-13:23
20	Matiu 13:24-46
21	Matiu 13:47-14:12
22	Matiu 14:13-36
23	Matiu 15:1-28
24	Matiu 15:29-16:12
25	Matiu 16:13-17:9
26	Matiu 17:10-27
27	Matiu 18:1-22
28	Matiu 18:23-19:12
29	Matiu 19:13-30
30	Matiu 20:1-28
31	Matiu 20:29-21:22

date	Scripture
1	Matiu 21:23-46
2	Matiu 22:1-33
3	Matiu 22:34-23:12
4	Matiu 23:13-39
5	Matiu 24:1-28
6	Matiu 24:29-51
7	Matiu 25:1-30
8	Matiu 25:31-26:13
9	Matiu 26:14-46
10	Matiu 26:47-68
11	Matiu 26:69-27:14
12	Matiu 27:15-31
13	Matiu 27:32-66
14	Matiu 28:1-20
15	Maak 1:1-28
16	Maak 1:29-2:12
17	Maak 2:13-3:6
18	Maak 3:7-30
19	Maak 3:31-4:25
20	Maak 4:26-5:20
21	Maak 5:21-43
22	Maak 6:1-29
23	Maak 6:30-56
24	Maak 7:1-23
25	Maak 7:24-8:10
26	Maak 8:11-9:1
27	Maak 9:2-29
28	Maak 9:30-10:12

February

March

date	Scripture
1	Maak 10:13-31
2	Maak 10:32-52
3	Maak 11:1-26
4	Maak 11:27-12:17
5	Maak 12:18-37
6	Maak 12:38-13:13
7	Maak 13:14-37
8	Maak 14:1-21
9	Maak 14:22-52
10	Maak 14:53-72
11	Maak 15:1-47
12	Maak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31-5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29-6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39-7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36-8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40-9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51-10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38-11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37-12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22-14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19-17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29-22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54-23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44-24:12
29	Luk 24:13-53
30	Son 1:1-28

date	Scripture
1	Son 1:29-51
2	Son 2:1-25
3	Son 3:1-21
4	Son 3:22-4:3
5	Son 4:4-42
6	Son 4:43-54
7	Son 5:1-23
8	Son 5:24-47
9	Son 6:1-21
10	Son 6:22-40
11	Son 6:41-71
12	Son 7:1-29
13	Son 7:30-52
14	Son 7:53-8:20
15	Son 8:21-30
16	Son 8:31-59
17	Son 9:1-41
18	Son 10:1-21
19	Son 10:22-42
20	Son 11:1-53
21	Son 11:54-12:19
22	Son 12:20-50
23	Son 13:1-30
24	Son 13:31-14:14
25	Son 14:15-31
26	Son 15:1-27
27	Son 16:1-33
28	Son 17:1-26
29	Son 18:1-24
30	Son 18:25-19:22
31	Son 19:23-42

date	Scripture
1	Son 20:1-31
2	Son 21:1-25
3	Ngön 1:1-26
4	Ngön 2:1-47
5	Ngön 3:1-26
6	Ngön 4:1-37
7	Ngön 5:1-42
8	Ngön 6:1-15
9	Ngön 7:1-29
10	Ngön 7:30-50
11	Ngön 7:51-8:13
12	Ngön 8:14-40
13	Ngön 9:1-25
14	Ngön 9:26-43
15	Ngön 10:1-33
16	Ngön 10:34-48
17	Ngön 11:1-30
18	Ngön 12:1-23
19	Ngön 12:24-13:12
20	Ngön 13:13-41
21	Ngön 13:42-14:7
22	Ngön 14:8-28
23	Ngön 15:1-35
24	Ngön 15:36-16:15
25	Ngön 16:16-40
26	Ngön 17:1-34
27	Ngön 18:1-21
28	Ngön 18:22-19:12
29	Ngön 19:13-41
30	Ngön 20:1-38

date	Scripture
1	Ngön 21:1-16
2	Ngön 21:17-36
3	Ngön 21:37-22:16
4	Ngön 22:17-23:10
5	Ngön 23:11-35
6	Ngön 24:1-27
7	Ngön 25:1-27
8	Ngön 26:1-32
9	Ngön 27:1-20
10	Ngön 27:21-44
11	Ngön 28:1-31
12	Rom 1:1-17
13	Rom 1:18-32
14	Rom 2:1-24
15	Rom 2:25-3:8
16	Rom 3:9-31
17	Rom 4:1-12
18	Rom 4:13-5:5
19	Rom 5:6-21
20	Rom 6:1-23
21	Rom 7:1-14
22	Rom 7:15-8:6
23	Rom 8:7-21
24	Rom 8:22-39
25	Rom 9:1-21
26	Rom 9:22-10:13
27	Rom 10:14-11:12
28	Rom 11:13-36
29	Rom 12:1-21
30	Rom 13:1-14
31	Rom 14:1-23

date	Scripture
1	Rom 15:1-21
2	Rom 15:22-16:7
3	Rom 16:8-27
4	1 Korin 1:1-17
5	1 Korin 1:18-2:5
6	1 Korin 2:6-3:4
7	1 Korin 3:5-23
8	1 Korin 4:1-21
9	1 Korin 5:1-13
10	1 Korin 6:1-20
11	1 Korin 7:1-24
12	1 Korin 7:25-40
13	1 Korin 8:1-13
14	1 Korin 9:1-18
15	1 Korin 9:19-10:13
16	1 Korin 10:14-11:1
17	1 Korin 11:2-16
18	1 Korin 11:17-34
19	1 Korin 12:1-26
20	1 Korin 12:27-13:13
21	1 Korin 14:1-17
22	1 Korin 14:18-40
23	1 Korin 15:1-28
24	1 Korin 15:29-58
25	1 Korin 16:1-24
26	2 Korin 1:1-11
27	2 Korin 1:12-2:11
28	2 Korin 2:12-17
29	2 Korin 3:1-18
30	2 Korin 4:1-12
31	2 Korin 4:13-5:10

date	Scripture
1	2 Korin 5:11-21
2	2 Korin 6:1-13
3	2 Korin 6:14-7:7
4	2 Korin 7:8-16
5	2 Korin 8:1-15
6	2 Korin 8:16-24
7	2 Korin 9:1-15
8	2 Korin 10:1-18
9	2 Korin 11:1-15
10	2 Korin 11:16-33
11	2 Korin 12:1-10
12	2 Korin 12:11-21
13	2 Korin 13:1-14
14	Kalesia 1:1-24
15	Kalesia 2:1-16
16	Kalesia 2:17-3:9
17	Kalesia 3:10-22
18	Kalesia 3:23-4:20
19	Kalesia 4:21-5:12
20	Kalesia 5:13-26
21	Kalesia 6:1-18
22	Epepas 1:1-23
23	Epepas 2:1-22
24	Epepas 3:1-21
25	Epepas 4:1-16
26	Epepas 4:17-5:2
27	Epepas 5:3-33
28	Epepas 6:1-24
29	Pilipai 1:1-26
30	Pilipai 1:27-2:18

date	Scripture
1	Pilipai 2:19-3:6
2	Pilipai 3:7-4:1
3	Pilipai 4:2-23
4	Kolosi 1:1-20
5	Kolosi 1:21-2:7
6	Kolosi 2:8-23
7	Kolosi 3:1-17
8	Kolosi 3:18-4:18
9	1 Tesalonaika 1:1-2:9
10	1 Tesalonaika 2:10-3:13
11	1 Tesalonaika 4:1-5:3
12	1 Tesalonaika 5:4-28
13	2 Tesalonaika 1:1-12
14	2 Tesalonaika 2:1-17
15	2 Tesalonaika 3:1-18
16	1 Timoti 1:1-20
17	1 Timoti 2:1-15
18	1 Timoti 3:1-16
19	1 Timoti 4:1-16
20	1 Timoti 5:1-25
21	1 Timoti 6:1-21
22	2 Timoti 1:1-18
23	2 Timoti 2:1-21
24	2 Timoti 2:22-3:17
25	2 Timoti 4:1-22
26	Taitas 1:1-16
27	Taitas 2:1-14
28	Taitas 2:15-3:15
29	Pailimon 1:1-25
30	Ipru 1:1-14
31	Ipru 2:1-18

date	Scripture
1	Ipru 3:1-19
2	Ipru 4:1-13
3	Ipru 4:14-5:14
4	Ipru 6:1-20
5	Ipru 7:1-19
6	Ipru 7:20-28
7	Ipru 8:1-13
8	Ipru 9:1-10
9	Ipru 9:11-28
10	Ipru 10:1-18
11	Ipru 10:19-39
12	Ipru 11:1-16
13	Ipru 11:17-31
14	Ipru 11:32-12:13
15	Ipru 12:14-29
16	Ipru 13:1-25
17	Sems 1:1-18
18	Sems 1:19-2:17
19	Sems 2:18-3:18
20	Sems 4:1-17
21	Sems 5:1-20
22	1 Pita 1:1-12
23	1 Pita 1:13-2:10
24	1 Pita 2:11-3:7
25	1 Pita 3:8-4:6
26	1 Pita 4:7-5:14
27	2 Pita 1:1-21
28	2 Pita 2:1-22
29	2 Pita 3:1-18
30	1 Son 1:1-10

date	Scripture
1	1 Son 2:1-17
2	1 Son 2:18-3:2
3	1 Son 3:3-24
4	1 Son 4:1-21
5	1 Son 5:1-21
6	2 Son 1:1-13
7	3 Son 1:1-14
8	Yut 1:1-25
9	Ēnēma Ngönte 1:1-20
10	Ēnēma Ngönte 2:1-17
11	Ēnēma Ngönte 2:18-3:6
12	Ēnēma Ngönte 3:7-22
13	Ēnēma Ngönte 4:1-11
14	Ēnēma Ngönte 5:1-14
15	Ēnēma Ngönte 6:1-17
16	Ēnēma Ngönte 7:1-17
17	Ēnēma Ngönte 8:1-13
18	Ēnēma Ngönte 9:1-21
19	Ēnēma Ngönte 10:1-11
20	Ēnēma Ngönte 11:1-19
21	Ēnēma Ngönte 12:1-18
22	Ēnēma Ngönte 13:1-18
23	Ēnēma Ngönte 14:1-20
24	Ēnēma Ngönte 15:1-8
25	Ēnēma Ngönte 16:1-21
26	Ēnēma Ngönte 17:1-18
27	Ēnēma Ngönte 18:1-24
28	Ēnēma Ngönte 19:1-21
29	Ēnēma Ngönte 20:1-15
30	Ēnēma Ngönte 21:1-27
31	Ēnēma Ngönte 22:1-21

December